

Erkki Huovinen

JYVÄSKYLÄN HIPPOS-KAMPUS ALUEEN KEHITTYMINEN HARJUN REUNASTA JA KAVIOURASTA OPETUKSEN, TUTKIMUKSEN SEKÄ LIIKUNNAN KESKÜKSEKSI

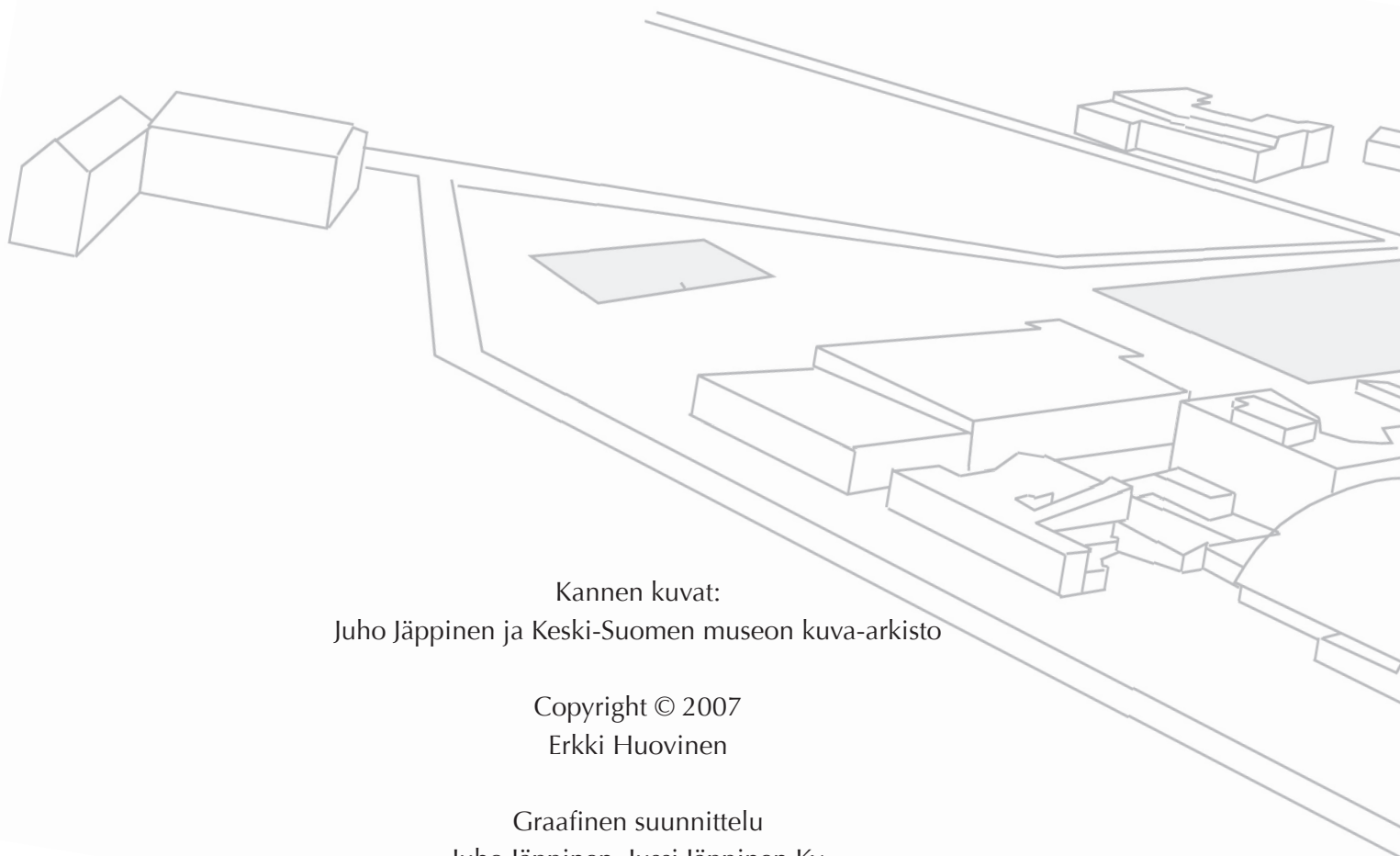

JYVÄSKYLÄN HIPPOS-KAMPUS ALUEEN KEHITTYMINEN HARJUN REUNASTA
JA KAVIOURASTA OPETUKSEN, TUTKIMUKSEN SEKÄ LIIKUNNAN KESKUKSEKSI

Tutkimus on Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteen
liseniaattityö, joka tarkastettiin 24.10.2006.

Tarkastajina toimivat professori Risto Sänkiaho Tampereen
yliopistosta ja Suomen Akatemian tutkijatohtori, filosofian tohtori
Topiantti Äikäs Oulun yliopistosta. Tarkastustilaisuuden puheenjohtajana
toimi professori Risto Heiskala yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta.

Kannen kuvat:
Juho Jäppinen ja Keski-Suomen museon kuva-arkisto

Copyright © 2007
Erkki Huovinen

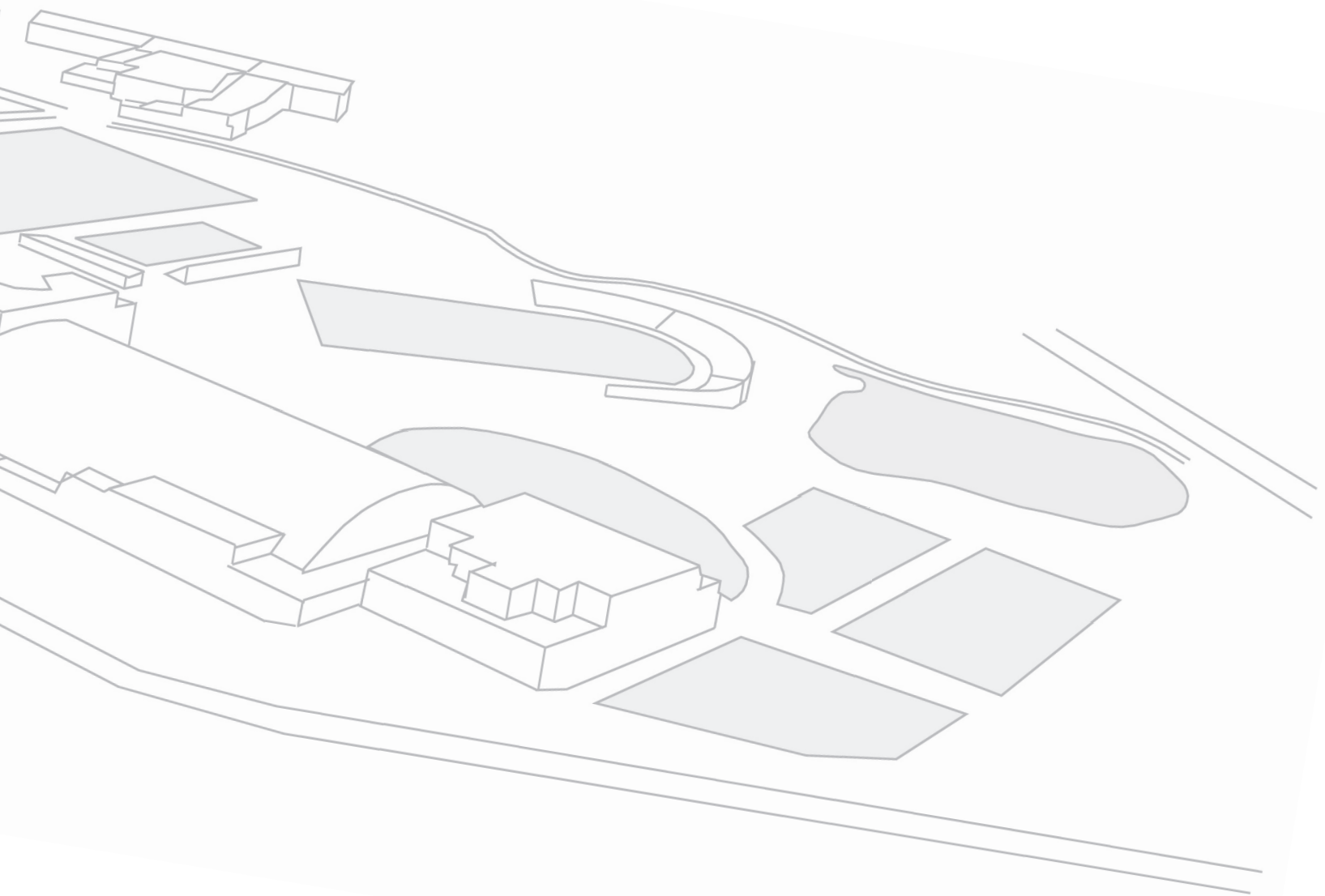
Graafinen suunnittelu
Juho Jäppinen, Jussi Jäppinen Ky

Kopijyvä Oy, 2007

ISBN 978-952-5332-88-9

Erkki Huovinen

JYVÄSKYLÄN HIPPOS-KAMPUS ALUEEN KEHITTYMINEN
HARJUN REUNASTA JA KAVIOURASTA OPETUKSEN,
TUTKIMUKSEN SEKÄ LIIKUNNAN KESKUKSEKSI

*Kampus-alueita syysvalaistuksessa. Etualalla
Aloar Aallon suunnittelema Lozzi-rakennus.
Kuva Juho Jäppinen.*

ESIPUHE

Syksyllä 1999 neuvottelin uuden informaatioteknologian tiedekunnan dekaanin, professori Kalle Lyytisen kanssa multimediaopintojeni jatkamisesta. Opintojeni ohella olin vuosina 1997–1999 mukana Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamassa ”Multimedian ja hypermedian käyttöönotto” projektissa. Keskustelun kuluessa professori Lyytinen ehdotti minulle tutkimuksen ja opinnäytetyön suorittamista alueverkon suunnittelusta ja rakentamisesta Hippos–Kampus alueelle. Lyytisen mukaan vastaavia tutkimuksia oli käynnistymässä Suomessa muutamia ja erityisesti Yhdysvalloissa tämä uusi käytännöllisen toiminnan tutkimusperinne oli hyvässä vauhdissa.

Mietin ja kypsyttelin Lyytisen ehdotusta muutamana kuukauden. Sen jälkeen keskustelin Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan dekaanin, professori Pauli Vuolteen kanssa. Hän kannusti työhön sekä varsinkin laajentamaan näkökulmaa koko tutkimusaluetta koskevaksi konstruktioksi. Tästä suunnitteluprosessista kerron enemmän johdannossa.

Ohjaajinani ovat toimineet professorit Marja Järvelä ja Kimmo Suomi. Syksyllä 2005 ohjaajakseni nimettiin erikoistutkija, hallintotieteiden tohtori Susanna Myllylä. Hänen mukaan tulonsa antoi uutta sykettä ja näkemystä erityisesti kaupunkipolitiikassa. Professori Kimmo Suomen kanssa olemme jo pitkään työskennelleet yhdessä liikuntahallinnon ja -suunnittelun parissa. Kim-

mon tuki työlleni on ollut tärkeä, erityisesti niiden 2–3 kerran vaiheessa, joissa olen harkinnut työni keskeyttämistä.

Hyvin tärkeitä työssäni on ollut fokusryhmän, niin sanotun taustaryhmän toiminta sekä tuki ja näkemykset, joita olen ryhmän jäseniltä saanut. Kaupunkineuvos Jaakko Lovén on ollut elävä lähde koko tutkimusaineistooni ja tekniikan tohtori Leena Rossi on auttanut minua monissa, erityisesti kaavoitukseen liittyneissä kysymyksissä. Ilman haastateltavien näkemyksiä ja tulkintoja työstäni olisi tullut hyvin asiakirja- ja lähdepainotteinen. Vaikka olen itse työskennellyt tutkimusalueella, eri hankkeissa ja projekteissa yli neljännesvuosisadan, en olisi kyennyt keräämään sellaista aineistoa ja erityisesti ”hiljaista tietoa”, jonka olen haastattelujen avulla saanut koottua.

Filosofian tohtori Jussi Jäppinen on ollut minulle tärkeä tutkimuspartneri. Jäppisen väitöskirja on ollut merkittävä lähde työssäni ja sen kautta olen voinut selkiyttää näkemystäni omassa hankkeessani. Ilman graafikko Juho Jäppisen teknistä apua en olisi selvinnyt tutkimukseeni liittyneestä rakennekuvauksesta ja visuaalisesta kokoonpanosta.

Normaalin päivätyön ja Jyväskylän liikuntapalvelukeskuksen moninaisten muiden töiden ohella, tutkimus on ollut haastava ja raskas urakka. Monet ovat pitäneet hankettani täysin epä-

realistisena tai jopa mahdottomana, koska mikään ulkoinen taho ei ole antanut minulle tätä tehtävää tai tukenut tutkimusprojektiani. Tästä huolimatta olen kokenut tutkimuksen tärkeäksi, koska Hippos–Kampus alue on toiminnallisesti merkittävä koko kaupungille ja sen moninaisille toiminnoille, mutta erityisesti kaupunkirakenteelle. Vaikka työnantajani ei ole tukenut taloudellisesti tutkimustani, olen voinut käyttää vuorotteluvapaideni aikana työhuonettani ja liikuntapalvelukeskuksessa sijaitsevaa lähdeaineistoa. Hyvien verkkoyhteyksien hyödyntäminen on ollut minulle arvaamattoman tärkeätä. Kehitysjohtaja, hallintotieteiden tohtori, Sakari Möttönen on vaikuttanut siihen, että lisensiaattityöni on voitu julkaista Jyväskylän kaupungin toimesta sen julkaisusarjassa.

Ratkaisevin tuki tutkimustyössäni on tullut lähipiiriltäni Mirjalta, Susannalta sekä viime vuosien aikana myös Pertiltä. He ovat jaksaneet kannustaa työssä etenemisessä, vaikka iskä onkin käyttänyt runsaasti aikaa ”näpyttelyyn” ja normaalit kotitaloustyöt, osallistuminen sosiaaliseen elämään ja erityisesti talonmiehen tehtävät ovat jääneet huonolle hoidolle. Timo Koivisto on antanut runsaasti taustatukea sekä lukuapua.

Kiitän lämpimästi Teitä kaikkia tästä vuosia kestäneestä tuestanne. Nähtäväksi jää, jaksanko jatkaa hankettani vielä askeleen eteenpäin?

Säynätsalossa, Sisälmyslahden rannalla lokakuussa 2006.

Erkki Huovinen

Normaalikoulun uusi rakennus ja etualalla uimahallin paikoitushallin sisäänajoramppi ovat Hippos–Kampus alueen uusinta rakennuskantaa. Kuva Juho Jäppinen

TIIVISTELMÄ

Tutkimus käsittelee Jyväskylän kaupunkirakenteeseen kuuluvaa Hippos–Kampus aluetta ja sen kehittymistä. Tutkimusalueella on pitkä kaupunkimaantieteellinen historia, joka ylittää lähelle kaupungin perustamista, 1880-luvulle. Alue kehittyi ensin Jyväskylän seminaarin perustamisesta alkaen. Kampusalue tunnetaan yleisesti myös Seminaarinmäkenä. 1900-luvun alussa kaupunki laajeni ja tuolloin perustettiin Mäki-Matin kaupunginosa, jonne vuosina 1912–1913 rakennettiin ravierata. Nimeksi annettiin osittain kansainvälisten ja antiikin vaikutteiden mukaisesti Hippos. Nimi on säilynyt ja nykyisin Hippos on yksi Jyväskylän kaupungin äänestysalueista.

Tutkimusmetodina on aineistoon perustuva viitekehys, joka tukeutuu urbanismi-suburbanismi kaupunkimaisen alueen jakautumisen käsitteisiin sekä neljän eri kehitysvaiheen lähestymistapaan urheilu- ja liikunta-alueiden muodostumisessa. Syklistä kehittymistä kuvataan kartta- ja ilmakuvapohjaisen rakenteen sekä tukinnan kautta.

Tutkimusaineistona on Jyväskylän kaupungin ja yliopiston sekä alueella toimivien tutkimuslaitosten asiakirja-aineisto, jota täydentävät kaavoitukseen liittyvät dokumentit. Aineistoa on täydennetty teemahaastattelujen (38 henkilöä) menetelmällä. Aineistonkeruussa on voitu käyttää Jyväskylän kaupungin tietokantoja,

muun muassa Xcity-WebMap® -karttapohjaista tietokantaa, jolla voidaan suorittaa myös erilaisia laskentaa ja mittaukseen liittyviä toimenpiteitä. Käytössä ovat olleet lisäksi valtakunnallinen liikuntapaikkojen LIPAS-rekisteri sekä Suomen Kuntaliiton ja Efeko Oy:n ylläpitämä Liikunta-Vertti®-tietokanta.

Tutkimustuloksina on havaittu, että yksi määrävä tekijä alueen kehittymisessä on ollut suomalaisen koulutusjärjestelmän: opetuksen, tutkimuksen sekä liikuntakasvatuksen kehitys. Toiminnassa on ollut vahva spatiaalinen eli paikallinen sekä paikkaan sidottu luonne, johon monet tekijät ovat koulutustoiminnan lisäksi vaikuttaneet. Suomalaisen koulujärjestelmän kehittyminen, ensimmäinen suomenkielisen koulun perustaminen sekä Seminaarin käynnistyminen ovat olleet vaikuttamassa harrastus- ja tutkimusalueen, mutta myös koko kaupungin kehittymiseen.

Kaupunkipolitiikkaan on vaikuttanut yhtäältä seminaarin rakentuminen nykyiselle paikalle ja alueen liittyminen suoraan keskikaupungin, ruutukaavan alueeseen. Toisaalta akateemikko, arkkitehti Alvar Aallolla on ollut huomattava merkitys Hippos–Kampus alueen kehittymiseen. Aallon ehdotus "URBS" voitti kasvatusopillisen korkeakoulun suunnittelukilpailun vuonna 1951. Suunnitelma on toteutunut erittäin hyvin jopa niin, että Aallon ideoita on jalostettu vielä

1991 rakennetun uimahallin laajennuksen, AaltoAlvarin yhteydessä.

Tutkimusalueen kehittymiseen ovat vaikuttaneet myös Aallon luoma tilan ja avaruudellisuuden korostaminen. Alueen luonteeseen kuuluu rakennusten hienovarainen hierarkkisuus sekä yhtenäinen mutta niukka materiaaalimaailma. Tutkimusalueen ilmeeseen vaikuttavat yhtäältä ydinalueen suljettu tila, kampuksen kenttä ja sitä reunustavat rakennukset, toisaalta Hippoksen kokonaisuus, jossa yhdistyvät maisemallisuus sekä mahdollisuus avoimeen liikkumiseen.

Kaavoitus on tapahtunut hankekohtaisesti, yleensä yksittäisten rakennusten toteuttamisen perusteella niin sanotun postimerkkikaavoituksen avulla. Poikkeuksen tästä muodostaa kampus, jossa tilanteeseen on vaikuttanut myös maanomistus. Kaupunki luovutti laajan maa-alueen valtiolle 1880-luvun lopussa, jonka jälkeen kaavoitusta on toteutettu ensin seminaarin, sitten kasvatusopillisen korkeakoulun ja myöhemmin yliopiston tarpeiden pohjalta. Kaavoituksen kokonaisuvaltaisempaa suunnittelua ja toteuttamista on ryhdytty suorittamaan vasta 2000-luvun alkupuolella, mutta tässäkin tilanteessa esiin nousseiden paikoitusongelmien vuoksi.

Yhteistoiminta on ollut tärkeässä roolissa kehitettäessä tutkimusalueen struktuuria, toimintoja ja palveluita. Yhteistoiminnan kautta ja paikallisten innovaatioiden tuloksina ovat syntyneet myös alueen useat tutkimuslaitokset. Yhteistoiminnasta ovat ehkä parhaina esimerkkeinä Liikunta- ja terveyslaboratorio ja Hipposhalli. Kokonaisuuden toteuttamisen ideat syntyivät yliopiston, LIKESin ja kaupungin tiiviin yhteistoiminnan tuloksena vuosina 1981–1983. Samankaltainen käytännöllinen tulos saavutettiin Viveca-hankkeen yhteydessä 2001–2003, jossa useat tutkimustoiminnan ja kehittämisen intressit kohtasivat.

Tutkimusalueen liikuntapoliittiseen kehitykseen on vaikuttanut ensin kasvatusopilli-

sen korkeakoulun liikuntakasvatuksen opintosuunnan käynnistäminen vuonna 1963 ja sen jälkeen liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan perustaminen. Ilman tiedekuntaa Jyväskylän kaupungin liikuntahallinto ja -palvelut olisivat toisella, vaatimattomalla tasolla. Suomen ainoan Liikuntatieteellisen tiedekunnan sijaintia Jyväskylässä ei voida yliarvioida, niin merkittävä tekijä se on ollut alueen ja myös koko yliopiston kehittymiselle.

Liikuntasuunnitelmilla on ollut myös suuri merkitys tutkimusalueen kehittymisessä. Kaikissa laadituissa liikuntasuunnitelmissa: 1975, 1983, 1986, ja 2001, Hippoksen ja osittain myös kampuksen alue on ollut vahvasti esillä. Useat rakennus- ja toimitilahankkeet ovat olleet liikuntasuunnitelmien keskeisenä tavoitteena. Suunnitelmilla on ollut myös tuloksellisuusmerkitys, koska suurin osa (83 %) vuosina 1973–2000 ehdotetuista hankkeista on toteutunut. Merkittävimmistä ehdotuksista ovat toteuttamatta jääneet vain yleisurheilukentän, tenniskeskuksen ja keilahallin rakentaminen.

Tutkimusalue on myös erittäin vilkas tapahtumakeskus. Tilastollinen aineisto osoittaa, että Hippos–Kampus alueella tapahtuu huomattava osa siitä kansalaistoiminnasta ja eri järjestöjen toteuttamista aktiviteeteista, joita Jyväskylässä järjestetään. On arvioitavissa, että liikuntaharrastajien käyttäjämäärän noin 2,3 miljoonaa käyntikertaa lisäksi, opiskelu-, kulttuuri- ja tapahtumakäyttö on samaa luokkaa kuin liikuntatilojen ja alueiden käyttö. Tutkimuksen perusteella voidaan arvioida, että Hippos–Kampus alueella toteutuu vuosittain lähes 5 miljoonan käyttökerran taso.

Avainsanat: avoimuus, innovaatiot, kaavoitus, kansalaistoiminta, kaupunkipoliitika ja -suunnittelu, kehittäminen, kunnallispolitiikka, liikuntasuunnittelu ja yhteistoiminta.

SUMMARY

The dissertation examines the Hippos–Campus area of Jyväskylä’s urban structure as well as the development of the same. The research area has a long urban-geographical history stretching back almost to the founding of the city in the 1880s. The area began to develop with the establishment of a teacher training college in Jyväskylä. The campus area is also generally referred to as Seminaarinmäki. At the start of the 20th century the city expanded and at that time a new residential area, Mäki-Matti, was created, which in 1912–1913 also acquired a track for trotting races. Partly in accordance with international and classical influences, this was given the name Hippos. The name has stood the test of time and nowadays Hippos is one of the City of Jyväskylä’s polling districts.

As the research method a frame of reference based on data is employed which draws heavily on urbanism-sub urbanism concepts of dividing an urban area as well as a four separate development stage approach in the formation of areas for sport and physical recreation. Cyclical development is illustrated through a structure based on maps and aerial photos as well as interpretation.

Regarding the research data, use is made of documentary material belonging to the City of Jyväskylä, the University of Jyväskylä and research institutes operating in the area, which is supple-

mented by documents related to town planning. The material was also supplemented by means of the theme interview method (39 people). In the data collection process use was made of the City of Jyväskylä’s databases, among others the Xcity-Web Map ® map-based database, which also makes it possible to perform a number of procedures connected with calculation and measurement. In addition the national LIPAS register of sports and recreation facilities as well as the Liikunta-Vertti ® database maintained by Suomen Kuntaliitto (Association of Finnish Local and Regional Authorities) and Efeko Oy were also employed.

It was observed from the research results that one determining factor in the development of the area has been the Finnish education system: the development of teaching, research and physical education. Activity has been strongly spatial, that is, local in nature and bound up with the location, on which many factors besides educational activities have had an influence. The development of the Finnish education system, the establishment of the first Finnish-language school, and the start-up of Jyväskylä teacher training college have had an impact not only on the development of the recreational area constituting the subject of research, but also of the city as a whole.

Urban policy was influenced on one hand by the construction of the teacher training college in

its present location and by incorporating the area under examination straight into the city centre, or grid plan, area. On the other hand, the academician and architect Alvar Aalto has had a significant influence on the development of the Hippos–Campus area. Aalto's entry "URBS" was the winner of the architectural design competition for the college of education in 1951. The proposal has been implemented extremely well, even to the extent that Aalto's ideas were refined further in connection with construction of an extension to the swimming hall, AaltoAlvari, in 1991.

The development of the area studied here has also been influenced by an Aalto-inspired emphasis on space and spatiality. The nature of the area is characterized by the discreet hierarchical arrangement of the buildings and the coherent but economical palette of materials. The appearance of the area under examination is influenced on one hand by the closed space of the core area, the campus sports field and the buildings flanking it, and on the other by the Hippos entity, which combines a scenic character with the potential to move openly and freely.

Planning has been conducted in a project-specific manner, generally on the basis of seeing individual buildings to completion, with the assistance of so-called postage stamp planning. One exception to this is provided by the campus area, where the situation has also been affected by issues of land ownership. The city donated an extensive area of land to the state at the end of the 1880s, subsequent to which planning was driven initially by the needs of the teacher training college, then of the college of education, and later of the university. A broader approach to design and implementation in town planning was not adopted until the start of the 2000s, but at this juncture, too, as a consequence of ever more acute parking problems.

Cooperation has played an important role where developing the structure, functions and services of the area under study is concerned. The various research institutes present in the area were born out of cooperation and as the results of local innovations. Perhaps the best examples of cooperation are the Sport and Health Laboratory and the Hippos Hall. The ideas for the creation of a coherent whole stemmed from close cooperation conducted by the university, LIKES (Foundation for Promotion of Physical Culture and Health) and the City of Jyväskylä during the period 1981–1983, in the course of which various research and development interests established common ground.

From a sport policy perspective the development of the area under examination was shaped first by the introduction of a specialization in physical education at the college of education in 1963 and subsequently the establishment of the Faculty of Sport and Health Sciences. Without this faculty the City of Jyväskylä's sport administration and services would be on quite another, more modest, level. The presence of Finland's only faculty of sport sciences in Jyväskylä cannot be overstated; such has been its importance for the development of the area in question and indeed of the university as a whole.

Plans for sport and physical recreation have also enjoyed major significance in the development of the Hippos–Campus area. Plans formulated in 1975, 1983, 1986 and 2001 all make considerable mention of Hippos and partly also the campus area. Schemes to construct a variety of buildings and facilities have constituted a primary goal of sport and physical recreation planning. These plans are also significant in terms of results achieved, since of schemes proposed between 1973 and 2000 the majority (85%) have been implemented. Of the major proposals put forward only a venue for track and field, tennis

centre and ten-pin bowling hall have not been built.

The area under study is also an extremely busy centre for events. The statistical data shows that the Hippos-Campus area serves as the venue for a significant proportion of the civic activities and events staged by different organizations in Jyväskylä. It is to be estimated that in addition to the 2.3 million visits made by those engaged in sport or physical exercise the use made of the

area for study, cultural and event purposes is of the same magnitude as the use of physical recreation facilities and areas. On the basis of this study it is possible to estimate that almost 5 million visits to the Hippos-Campus area are made each year.

Key words: openness, innovations, planning, civic activity, local policy, urban policy and design, development, sport planning and cooperation.

Kampusaluetta kevättalvella. Taustalla näkyvät sekä Alvar Aallon Normaalikoulun ala-asteen rakennus että Konstantin Kiseleffin vanhaa seminaaria. Kuva Juho Jäppinen.

S I S Ä L L Y S

ESIPUHE	5	3.3.8 Hiljainen tieto	45
TIIVISTELMÄ	7	3.4. Tutkijan positio	49
SUMMARY	9	3.5. Fokusryhmä	54
KÄYTETYT LYHENTEET JA TERMINOLOGIA	14	4. KAUPUNKIEN KEHITYKSESTÄ SUOMESSA JA ULKOMAILLA	57
1. JOHDANTO	15	4.1. Mikä kaupunki?	57
1.1. Johdatus tutkimuskohteeseen	15	4.2. Suomalainen kaupunkikehitys	59
1.2. Tutkimuksen tavoite ja merkitys	18	4.2.1. Koulutuksen merkitys kasvaa	61
1.3. Tutkimuksen rakenne	21	4.2.2. Globaalista lokaalisuuteen	61
		4.3. Aluekeskuksista verkostokaupunkeihin	66
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	22	4.4. Teknologiakaupungit	70
2.1. Kaupunkipolitiikan käsitteet ja teorit	22	4.4.1. Osaamiskeskukset	71
2.2. Liikuntasuunnittelun teorioista	26	4.4.2. Hyvinvointipolitiikka, hyvinvointiklusteri	75
		4.4.3. Kaupunki-innovaatiot	78
3. TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUSMETODI	32	4.4.4. Sosiaaliset innovaatiot	79
3.1. Tutkimuskysymykset	33	4.5. Kaupunkisuunnittelu	81
3.1.1. Yhdyskuntarakenteen muuttuminen	34	4.5.1. Kaupunkisuunnittelun taustaa	81
3.1.2. Liikunta- ja harrastustoiminnan kehittyminen	35	4.5.2. Puutarhakaupungin idea	84
3.1.3. Tieteellis-teknologinen muutos	35	4.5.3. Puutalokaupungit	85
3.1.4. Tutkimusasetelma	37	4.5.4. Suomalainen kaupunkisuunnittelu	89
3.2. Tutkimusmetodi	38	4.6. Yhdyskuntasuunnittelu	92
3.2.1. Tutkimusmetodin taustasta	38	4.6.1. Maankäytön suunnittelu	92
3.3. Tutkimusaineistot	41	4.6.2. Kaavoitus	94
3.3.1. Aineistot ja aineistonkeruu	41	4.6.3. Liikuntasuunnittelu- ja hallinto	100
3.3.2. Kvantitatiiviset aineistot	41	4.6.4. Liikunta- ja paikallisuunnittelu	105
3.3.3. Asemakaava- ja suunnitteluaineisto	41	4.6.5. Liikuntasuunnittelun nykysuuntaukset	107
3.3.4. Kaupungin rekisteritiedot ja Xcity WebMap-paikkatietojärjestelmä®	42	4.6.6. Liikunta ja tietohallinto	109
3.3.5. Suomalaisen liikunnan tietopankin aineistot	44	4.6.7. Kansalaistoiminta ja liikunta	111
3.3.6. Liikunta-Vertti®	44		
3.3.7. Kvalitatiiviset aineistot-haastattelut	45	5. JYVÄSKYLÄN KAUPUNKIKEHITYS	115
		5.1. Historialliset vaiheet	115
		5.2. Jyväskylä, kaupunkiko sekin on?	118
		5.3. Koulutuspolitiikasta peruskivi	123

5.4.	Teollisuuden nousu	126	6.4.3.	Ympäristön muutokset	200
5.5.	Sodat muuttavat kaupunkia	126	6.4.4.	Alueen kehittyminen avoimena	202
5.6.	Kaupungin laajeneminen	129	6.4.5.	Suunnittelun ohjaava vaikutus	203
5.7.	Jyväskylä kulttuuri- ja liikuntakaupunkina	133	6.5.	Tutkimusalueen toiminnallinen kehitys	204
5.7.1.	Harju	135	6.5.1.	Liikunta- ja urheilutoiminta	205
5.7.2.	Laajavuori	137	6.5.2.	Messutoiminta	207
5.7.3.	Tapahtumat	138	6.5.3.	Musiikkikampus	209
5.8.	Jyväskylä-Forumit	141	6.5.4.	Vähäiset ristiriidat – hyvä yhteistyö	210
5.9.	Human Technology City	144	6.5.5.	Tiedepuisto – The Science Park	214
			6.6.	Keskeisten tutkimustulosten yhteenveto	216
6. HIPPOS–KAMPUS ALUEEN KEHITYMINEN		148	7. KESKUSTELUA VISIOISTA JA ALUEEN KEHITTÄMISESTÄ		
6.1.	Historiallinen tausta	148	7.1.	Tukea toiminnallisesta traditioista	221
6.1.1.	Seminaarinmäki–Kampus	148	7.2.	Korkeatasoinen keskus vai yliopiston takapiha	226
6.1.2.	Hippos	151	7.3.	Hippos–Kampus – osa (kansallista) kaupunkipuistoa	229
6.2.	Alue- ja kaupunkipolitiikka	157	7.4.	Liikunnan ja tutkimuksen tiedepuistoksi	231
6.2.1.	Maanomistus	159	7.5.	Sport Promenadi	232
6.2.2.	Kaavoitus ja yleissuunnitelmat	160	7.6.	Tutkimusalueen kehittämisehdotuksia	234
6.2.3.	Kehityssyklit	164	7.7.	Tutkimuksen kritiikki	244
6.2.4.	Arkkitehti Alvar Aallon perinteet ja merkitys alueen rakentumisessa	174	7.7.1.	Validiteetti	244
6.3.	Suomalaisen liikuntakasvatuksen vaiheet	178	7.7.2.	Reliabiliteetti	244
6.3.1.	Komiteoiden aika	180	7.7.3.	Lähdekritiikki	245
6.3.2.	Liikuntakasvatuskorkeakoulun käsittely eduskunnassa	182			
6.3.3.	Liikuntatieteellisen tiedekunnan perustaminen	184	8. JATKOTUTKIMUKSESTA – LOPPUPÄÄTELMÄT		
6.3.4.	”Jumpan” lakkauttaminen	187			
6.3.5.	Tutkimuslaitosten synty	190	LÄHTEET		
6.3.6.	Voionmaan urheilulukion perustaminen	191	LIITTEET		
6.4.	Rakennetun ympäristön muutos	191			
6.4.1.	Liikenne	192			
6.4.2.	Hippos–Kampus asuin- ja palvelualueena	197			

KÄYTETYT LYHENTEET JA TERMINOLOGIA

Lyhenne	Merkitys/kuvaus/selitys
AKL	Asemakaavalaki, annettu 1931
AKO	Aluekeskusohjelma
AKS	Akateeminen Karjalaseura
ATK	Automaattinen tietojenkäsittely
GIS	Paikkatietojärjestelmä (Geographic Information System)
GPRS	Satelliitteihin perustuva paikannusjärjestelmä
EU	Euroopan Unioni
EMU	Euroopan Rahaliitto
ESR	Euroopan Sosiaalirahasto
JKA	Jyväskylän kaupunginarkisto
JY	Jyväskylän yliopisto
JYT	Jyväskylän Ylioppilasteatteri
JYY	Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta
HE	Hallituksen esitys
HoNsU	Hongikon Nuorisoseuran Urheilijat ry.
ILO	Kansainvälinen Työjärjestö
ITC	Informaatioteknologian klusteri
Kansanp.	Kansanpuolue rp. (Liberaalisen kansanpuolue rp:n edeltäjä)
KIHU	Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, perustettu 1991
KH	Kaupunginhallitus
Kesk.	Suomen Keskustapuolue rp.
Kok.	Kansallinen Kokoomus rp.
Krist.	Kristillinen Liitto rp.
KV	Kaupunginvaltuusto
LIB	Liberaalinen kansanpuolue rp.
LIKES	Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäatiö, perustettu 1970
LIPAS	Valtakunnallinen liikuntapaikkojen rekisteri
LIITO	Valtakunnallinen liikuntajärjestöjen rekisteri (tällä hetkellä "jäädetyttynä")
LUOVI	Luontoliikunnan tutkimushanke ja rekisteri
ML	Maalaisliitto rp.
MRL	Maanrakennus- ja kaavoituslaki
OL	Osuusliike
OPM	Opetusministeriö
PDA	Henkilökohtainen kämmen-käsitietokone tai päätelaite
RKP	Ruotsalainen kansanpuolue rp.
SAFA	Suomen arkkitehtiliitto- Finlands Arkitekt Förbund
SDP	Suomen Sosialidemokraattinen puolue rp.
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto rp.
SLU	Suomen Urheilu ja Liikunta, perustettu 1990
SPL	Suomen Palloliitto ry.
SVUL	Suomen Valtakunnan Urheiluliitto ry. lakkautettu 1990
TE	Työvoima- ja elinkeinokeskus
TITU	Tietotekniikan tutkimusinstituutti, perustettu 1998
U-1	Jyväskylän yliopiston urheiluhalli 1.
U-2	Jyväskylän yliopiston urheiluhalli 2.
VM	Valtiovarainministeriö
VNP	Valtioneuvoston päätös
VP	Valtiopäivät
VTT	Valtion Teknillinen Tutkimuslaitos

OHJEET:

Liikunnan ja urheilun asiasanasto, LIKES 1989

Tekniikan Sanastokeskus 2005

Valtion internetin käyttö- ja tietoturvallisuussuositus, valtiovarainministeriö 1998

Internetlähteisiin viittaaminen, Lehtonen 1997

1. JOHDANTO

1.1. Johdatus tutkimuskohteeseen

Jyväskylän Hippos–Kampus alueella on pitkä kaupunkipoliittinen historia. Pikkukaupunki Jyväskylän laitaosista, lehmien laidunmaasta, heinäpellostasta ja Harjun laidasta, on kehittynyt runsaassa sadassa vuodessa paperi-, hyvinvointi- ja liikuntateknologian sekä tutkimuksen, opetuksen ja harrastusmahdollisuuksien keskus. Alun perin opetukseen ja kasvatukseen sekä hevosurheiluun keskittyneestä alueesta on muodostunut ja kehittynyt kansallisesti merkittävä keskus. Jyväskylän Hippos on kansallinen käsite, Seminaarimäen kampus on kansainvälisesti tunnettu opetuksen ja tutkimuksen keskus.

Jyväskylän kaupunkirakenne rajoittui pitkään nykyiseen keskikaupungin alueeseen. Tämä johtui siitä, että kaupunkioikeuksien saamisesta lähtien (22.3.1837) aktiivinen toiminta oli keskittynyt Jyväsjärven rantaan. Jyväskylä on ollut vesiteistä johtuen keskiajalla metsästys- ja kauppapaikana. Markkinaoikeudet Jyväskylä sai vuonna 1801. Nykyisen kampuksen, jota kutsutaan myös *Seminaarimäen* alueeksi, kehittymiseen vaikutti Jyväskylän Opettajaseminaarin perustaminen vuonna 1863. Vuonna 1858 kaupungissa oli aloittanut ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu Jyväskylän Lyseo. Kaupungin ilmeeseen vaikutti myös Suomen ensimmäisen Tyttölyseon perustaminen vuonna 1864. Nämä opinahjot vaikut-

tivat kaupungin elämään vuosikymmeniä. Tälle opilliselle kivijalalle pohjautui myöhemmin Kasvatusopillisen korkeakoulun 1934 ja Jyväskylän yliopiston perustaminen vuonna 1966.

Suomalaisen kansakoulun isän Uno Cygnaeuksen toiminta johti siihen, että Jyväskylän kaupunki, vähävaraisuudestaan huolimatta, otti ”Seminaari-asian” omakseen ja ryhtyi kehittämään seminaarin ympärille koulutusta. Cygnaeuksen esimerkkinä olivat Keski-Eurooppalaiset pienet kaupungit, joiden koulutuksen mallia hän halusi tuoda Suomeen. Cygnaeuksen tavoitteena oli vahvan koulutuspolitiikan luominen pienelle syrjäseudun kaupungille. Jyväskylän koulutuspoliittisessa kehityksessä keskeisenä tekijänä oli suomalaisuuden korostaminen, joka kehitys oli saanut vaikutteita yleisestä suomalaisuuden ja fennomaanisisuuden noususta. Suomen kieli kohosi kuitenkin opetuksessa hallitsevaan asemaan nopeasti ja perinteinen ruotsin kieli väistyi.

Uudelle opinahjolle etsittiin ahkerasti tiloja eri puolilta kaupunkia. Yksi vaihtoehto oli *Tourula*, josta Cygnaeus löysi mieleisen paikan, mutta ehdotus ei sopinut kaupungille. Eräs syy oli, ettei Tourula tuolloin ollut vielä kaupungin aluetta. Kuntaliitos kaupungin pohjoispuolella Jyväskylän maalaiskunnan kanssa toteutui tällä alueella vasta vuonna 1941. Toinen tekijä oli käsititys, ettei seminaaria voinut viedä kauas kanta-

kaupungista, opiskelijoiden asuntokysymyksen vuoksi. Koska varsinaisia opiskelijoiden asuinrakennuksia ei ollut, seminaarin opiskelijat asuivat alivuokralaisina kaupungin taloissa. Näistä syistä johtuen kaupunki hankki yli 12 ha harjumaisen alueen kaupungin eteläpäästä, Syrjälän tilan maa-alueista. Rakennustöihin ryhdyttiin kesällä 1879 ja parin vuoden urakan jälkeen Harjun reunassa seisojaksi kuusi punatiilistä kasarmimaisista ja kuusi puista rakennusta, joissa oli yhteensä 160 asuttavaa huonetta. Rakennukset oli suunnitellut arkkitehti Kiseleff ja myöhemmin on voinut todeta, että rakennukset sopivat hyvin harjumaisemaan ja ovat olleet alku kauniille kampusalueelle. (Tommila 1972, 129–134)

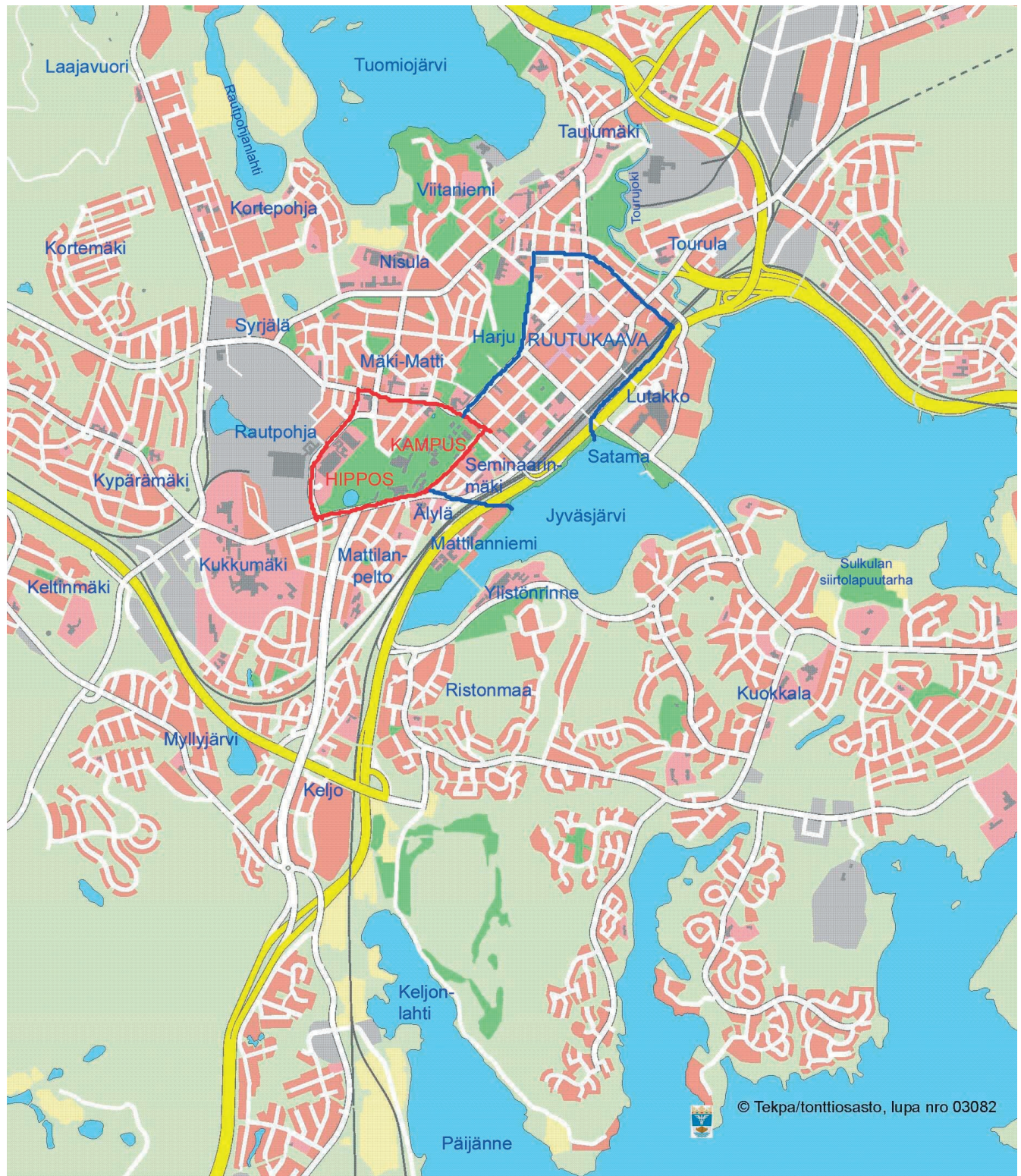
Liikunta ja urheilu ovat olleet näkyviä Jyväskylän toiminnallisia alueita. Geologisista ja ilmastollisista syistä johtuen vesiurheilu sekä talviset liikunta- ja urheilulajit ovat olleet kaupungin urheilun ja liikunnan peruspilareita jo varhain. Jyväskylä oli kuuluisa 1800-luvun jälkipuoliskolla rakennetuista uimaloistaan. Maauimaloita rakennettiin kaupunkiin kaikkiaan kolme vuosina 1880–1941. Uinnilla on myös Hippoksen–Kampus alueella huomattava merkitys. Suomen ensimmäinen Helsingin ulkopuolelle toteutettu ja kaikkiaan kolmas uimahalli maahamme rakennettiin lähelle opetusta Seminaarinmäen rakennusten yhteyteen vuonna 1955. Näin vilkas uintitoiminta saattoi siirtyä Jyväsjärven rannoilta ja kaupungin muilta järvilta oikeaan sisäuimahalliin. Tällä tavalla Hippos–Kampus alueella on ollut merkittävä asema kaupungin liikunta-historiassa ja -kulttuurissa. (Markkanen & Nygård 1987, 39–41)

Jyväskylä oli ensimmäisiä Suomen suurimmista asutuskeskuksista, jossa käynnistettiin 1970-luvun alussa järjestelmällinen liikuntasuunnittelu. Liikuntasuunnittelun käynnistyminen Suomessa 1970-luvun alussa, liittyi kuntasuunnittelun kehittämiseen. Kuntasuunnittelusta tuli keskeinen

paikallisen yhteiskuntapolitiikan väline. Suunnittelun lainsäädäntö virallistui, muuttui pakolliseksi kunnan toiminnaksi, vasta vuosikymmenen jälkipuolella kuntalain uudistuksessa. (Jyväskylän kaupunki 1974, Kunnallislaki 1976)

Liikuntasuunnittelun varhaiseen käynnistymiseen Jyväskylässä vaikutti Jyväskylän kasvatusopilliseen korkeakouluun perustettu liikuntatieteen laitos sekä uusien fyysisten olosuhteiden suunnittelu ja rakentaminen. (Laki Jyväskylän yliopistosta 1968, Jyväskylän kaupunki 1974) 1970-luvun liikuntatoiminnan voimakkaan kehittymisen seurauksena Jyväskylästä on muodostunut liikunta- ja terveystieteellisen tutkimuksen sekä korkeatasoisen toiminnan keskus, joita on vähän koko Euroopassa. Yhteiskunnan kehittymisen ja teknologistumisen myötä on liikunta- ja harrastustoimintaan tullut myös teknologisia piirteitä ja toimintoja.

Tietojärjestelmät ja verkkopalvelut ovat keskeinen osa nykyistä yhteiskunnan palvelurakennetta ja -tuotantoa. Kehitys on ollut parin viime vuosikymmenen aikana hyvin voimakasta. Paikallishallinnossa (kunnallishallinto) tietojärjestelmät ovat palvelutuotannon perustana lähes kaikilla hallinnonaloilla ja palveluissa. Vuodesta 1993 lähtien alueen yhteistoimintaa on kehitetty HippoNet-projektissa, johon ovat osallistuneet myös alueella toimivat tutkimuslaitokset. Yli 10 vuoden aikaperspektiivi ja kertyneet kokemukset antavat mahdollisuuden arvioida toiminnan sisältöä, sen vaikutusta toteutuneeseen kehitykseen ja tulevaisuuden kehittämismahdollisuuksia. Hippos–Kampus alueen kehittyminen on liittynyt yleisempään teknologiseen kehitykseen, jossa Jyväskylä on ottanut huomattavan aluekeskuksen roolin. Tähän liittyy myös kaupungin ja yliopiston strategia kehittyä erityisesti ihmisläheisen ja hyvinvointi-tutkimuksen kansainväliseksi osajaksi. Tähän viittaa myös kaupungin imagon ja markkinoinnin tueksi kehitetty slogan ”*Jyväskylä City of The Human Technology*”

KARTTA 1: Tutkimusalueen sijainti. Kartassa esitetään tutkimusalueen sijainti Jyväskylän kaupunkirakenteessa ja suhteessa edellä mainittuun ruutukaavaan. Karttaan on merkitty myös tutkimuksen lähialueiden nimet, joihin tekstissä viitataan. Lähde: Jyväskylän kaupunki (2003).

1.2 Tutkimuksen tavoite ja merkitys

Tutkimustehtävänä on selvittää mistä tekijöistä johtuen Hippos–Kampus alueesta on syntynyt yhdyskuntarakenteeltaan ja toiminnaltaan nykyaikainen avoin liikunta-, opetus- ja tutkimuskeskus. Pyrin osoittamaan tutkimuksessa ne keskeiset yhteiskunnalliset ja kaupunkipoliittiset päätökset, jotka ovat vaikuttaneet alueen kehittämiseen. Tämä on tutkimuksen pääkysymys.

Lisäksi tutkimuskysymyksinä ovat: mitä erityistä kaavoituksessa ja yleissuunnitelmien laatimisessa on tehty, kun kaupungin keskeinen liikunta-alue ja yliopiston kampus ovat rakentuneet kiinni toisiinsa, yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämän ohella tutkin liikuntasuunnitelmien vaikutusta toteutuneeseen kehitykseen sekä liikuntatoiminnan muuttumista tutkimusalueella. Tutkimusalueen alakysymyksinä ovat edelleen, onko olemassa jokin erityinen hallinnollinen tai toiminnallinen tekijä, joiden perusteella liikunnalliset palvelut ovat rakentuneet yhteen kaupungin ja yliopiston kanssa sekä miten päädyttiin siihen, että verkkojärjestelmät ja -teknologia liitettiin tutkittavalla alueella yhteen. Tutkimusoletuksena on, että kaupungin ja yliopiston sekä 1970-luvun jälkeen syntyneillä tutkimuslaitoksilla on ollut vaikutus organisaatioiden väliseen yhteistoimintaan.

Tarkoituksena on ollut kuvata ja analysoida Hippoksen ja myös koko yhtenäisen Hippos–Kampus alueen kehittymistä kolmesta näkökulmasta: 1. yhdyskuntarakenteen, 2. liikunta- ja harrastustoiminnan sekä 3. alueen tieteilis-teknisen muutoksen näkökulmasta.

Hippos–Kampus alue on valtakunnallisesti ja osin kansainvälisesti merkittävä kokonaisuus. Tästä huolimatta alueesta ei ole tehty laajempaa

yhtenäistä selvitystä tai tutkimusta. Alueen kehittämistä ja suunnitelmista on olemassa yleissuunnitelmia (Hippos: 1968, 1987 ja 1996) sekä erillisiä hanke- ja rakennussuunnitelmia. Seminaarin kehitys käynnistyi Seminaarin rakennusten toteuttamisesta 1870-luvulta. Kampusen alueen kehittämiseen ja muodostumiseen vaikutti 1950-luvun alussa toimeenpantu arkkitehtikilpailu, jonka voitti Alvar Aallon suunnitelma. Kasvatusopillisen korkeakoulun, sittemmin yliopiston aluetta on kehitetty pääosin Aallon suunnitelmien pohjalta. 1980-luvulta lähtien on tehty myös tietojärjestelmiin ja verkkotekniikkaan liittyviä suunnitelmia, mutta laajempaa kartoitusta tai analyysia toimintojen kehittymisestä ei ole tehty. Seminaarin merkitystä suomalaisessa suunnittelussa ja arkkitehtuurissa osoittaa myös, että valtioneuvosto teki 1992 päätöksen Seminaarin–Kampusen alueen suojelusta. (Jyväskylän kaupunki 1991a, Lukkarinen 1994a, Valtioneuvosto 1992, kartta 11. sivulla 176.)

Suomessa ei ole suoritettu liikunta- tai yliopistoalueiden kehittämisen ja rakentamisen selvitystä tai tutkimusta. Tähän saakka toteutetut ovat olleet yksittäisiä tapauksia. Pohjoismaissakin on tutkimuksia poikkeuksellisen vähän. Yksi merkittävimmistä on Olaf Moenin vertaileva tutkimus Boråsin ja Uppsalan kaupunkien liikuntamaisemien kehittymisestä. Tämän vuoksi on tärkeitä, että Hippos–Kampus alueesta laaditaan yhteiskunta-, liikunnan sosiaalitieteiden ja tietojärjestelmätieteiden pohjalta laajempi evaluointi. Tutkimuksen tarpeellisuus on tullut esiin aikaisemmissa suunnittelu- ja hanketehtävissä, muun muassa tulevaisuuden mahdollisuuksia selvittäneessä konsulttityössä, Hippos Visio 2020. (Moen 1990, Warttinen & Miettinen 2000)

Tutkimus rajataan alueellisesti Jyväskylän kaupungin ruutukaavan eteläiseen osaan, joka tunnetaan myös Seminaarinmäen alueena, sekä Hippoksen urheilu-liikuntakeskuksen alueeseen.

Hippos–Kampus alueella tarkoitetaan Keskus-sairaalantien–Rautpohjankadun–Okkerinkadun–Voionmaankadun–Vaasankadun–Seminaarin-kadun väliin jäävää yli 50 hehtaarin kokoista puistomaista kokonaisuutta. Seminaarinmäellä, joka on valtaosin valtion omistuksessa sijaitsevat Jyväskylän yliopiston keskeiset rakennukset. Tutkimusalueen rajausta ja suhde ruutukaavaan esitellään seuraavan sivun kartassa 2. Siihen on myös merkitty läheisten kaupungin osien ja katujen nimet, joihin tutkimuksessa viitataan.

Alueen eteläisessä osassa rajausta osittain ylittää aina Mattilanniemeen saakka, josta puhekielessä käytetään nimitystä ”Uusi kampus/Ylistönrinne”. Tällä määrittelyllä tarkoitetaan yliopiston aluetta, joka rakenteellisesti sijoittuu Jyväskylän rautatien ja Ylistönmäen väliselle alueelle. Uudella kampuksella yliopiston alue ylittää rakenteellisessa mielessä Jyväsjärven.

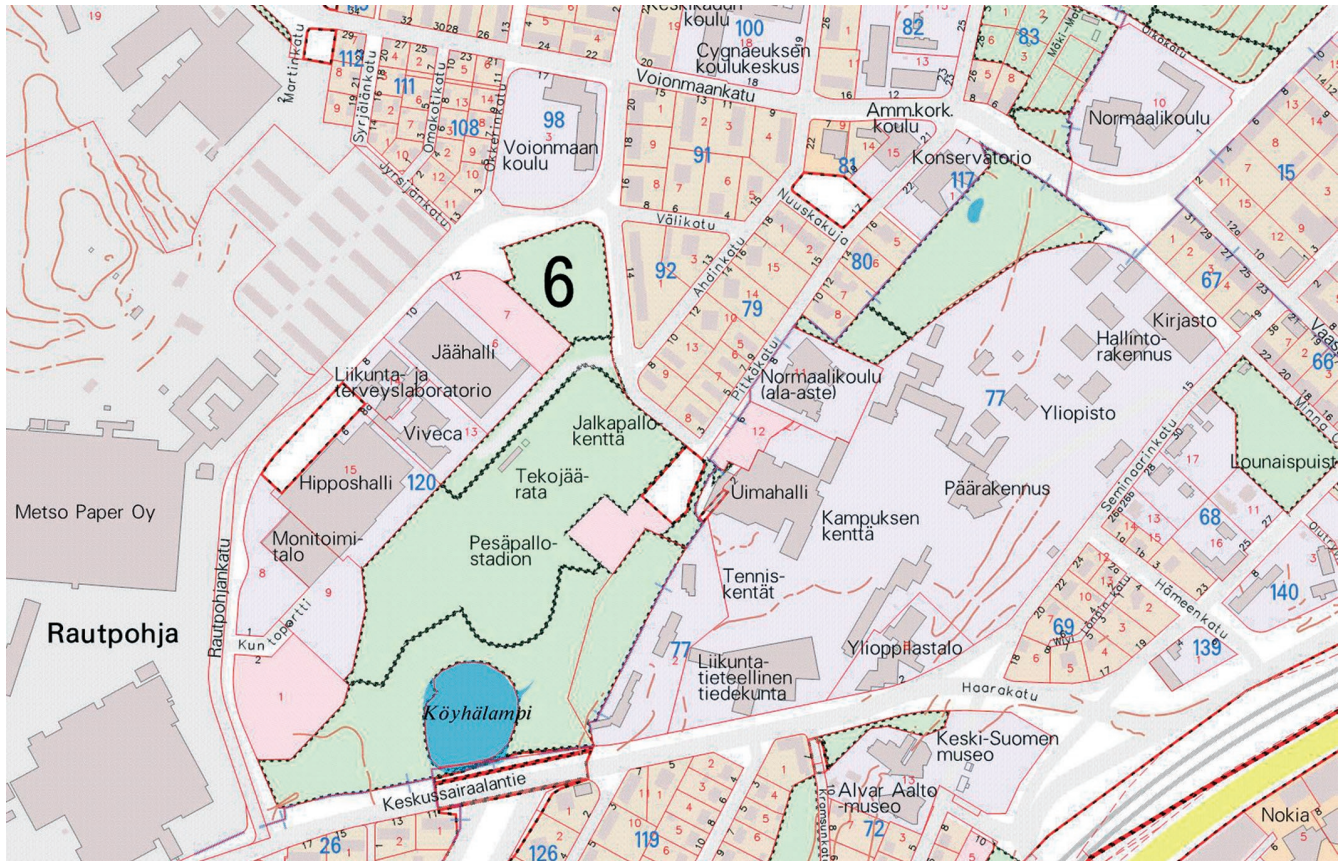
Alueen yhdyskuntasuunnittelusta tutkimus käsittää kunnallisteknisen, liikennealueiden suunnittelun ja rakentamisen sekä kaavoituksen ja kiinteistöjen toteuttamisen. Kampuksella on runsaasti liikuntatoimintoja (kaksi urheiluhallia: U-1 ja U-2, vesiliikuntakeskus AaltoAlvari, Kampuksen kenttä, liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan useat liikuntatilat). Vastaavasti Hippoksen alueella on koulutukseen ja tutkimukseen liittyviä tiloja ja palveluita (LIKES-tutkimuskeskus, Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, Voionmaan koulu ja urheilulukio sekä Viveca). Esimerkkinä alueen toimintojen yhdistymisestä on jäähalli, josta nykyisin käytetään nimitystä kilpajäähalli (1982). Sen rakentamiseen on vaikuttanut opetusministeriön taloudellinen tuki LIKESin tutkimustoiminnalle. Tarve saada uudet kehittyneemmät liikuntatieteen ja erityisesti liikuntalääketieteen ja -testauksen tilat, ohjasi suunnittelua ja päätöksentekoa. Tutkimustilat päätettiin yhdistää jäähalliin ja näin koko hanke nopeutui. Tällä tavalla kahden alueen Hippoksen

ja kampuksen toiminnot sekoittuvat sekä alueellisesti, hallinnollisesti, toiminnallisesti että inhimillisesti. Erillinen tarkastelu, selvitys ja tutkiminen olisi tuonut runsaasti määrittely- ja rajausongelmia.

Tutkimuksen suuntaaminen yhteen kokonaisuuteen antaa mahdollisuuden tarkastella Hippos-Kampus alueen laajempaa, erityisesti kaupunki- ja kaavoituspoliittista näkökulmaa. Kuten aikaisemmin totesin, tutkittava alue on kaupungin ruutukaava-alueeseen tai puistojen pinta-alaan nähden iso kokonaisuus. Tämän vuoksi tutkittavan alueen kehittämisellä on oletettavasti ollut merkitystä sekä yliopiston toimintojen (opetus, koulutus ja tutkimus) kehittämiseen, että liikunta- ja harrastepalveluiden keskittymiseen Hippoksen alueelle.

Yksi skenaario olisi saattanut olla, että yliopiston eri laitokset ja rakennukset, ja kaupungin liikuntapalvelut olisivat, esimerkiksi alueen rajallisuuden tai voimakkaiden ristiriitojen vuoksi, sijoittuneet eri puolille kaupunkia. Seminaari olisi voinut syntyä Tourulan alueelle, niin kuin Cygnaeus ensin suunnitteli. Oletan myös, että kaupunkipoliittisesti kolmen selkeän alueen muodostuminen: Rautpohjan tehdas- ja asuinalue, Hippoksen liikuntapuisto ja yliopiston kampus-alue, ovat muodostaneet sellaisen kokonaisuuden, jossa on onnistuttu välttämään kehittämiseen ja rakentamiseen liittyviä ristiriitoja, joita perinteisesti suomalaisissa kaupungeissa on esiintynyt.

Kehittämiseen liittyy yleensä myönteisiä mielleyhtymiä ja käsityksiä. Tähän on monesti yhdistetty tavoite asiantilan muuttumisesta nykyisestä johonkin parempaan tulevaisuudessa. Kehittämistyössä on perimmiltään kysymys sellaisten uskusten luomisesta, jotka pystyvät jäsentämään ihmisten maailmaa myönteisellä tavalla. Kehittämiseen liittyy usein arviointia ja seurantaa, jolloin hankkeiden tai laajempien prosessien toteutumista tarkastellaan tavoitteiden, tehokkuuden,

KARTTA 2: Tutkimusalueen sijoittuminen. Kartassa esiintyvät kadunnimet sekä keskeiset tutkimusalueen rakennusten/kiinteistöjen nimet. Lähde: Jyväskylän kaupunki, virastokartta 1:5000, Xcity WebMap (2006).

vaikutusten ja ohjaamisen näkökulmasta. (Sepänen-Järvelä 1999, 90–91)

Tänään tiedämme, että erityisesti Hippoksen alueeseen, mutta myös yliopiston kampukseen kohdistuu suuria, voisi ehkä sanoa, poikkeuksellisen suuria odotuksia tutkimuksen ja hyvinvointiteknologian kehittämisessä. Ilman tutkimuk-

sellista selvitystä ja arviointia riittäviä perusteita kehitykselle on hankala löytää. Enää ei riitä, että rakennuksia ja palveluita suunnitellaan niin sanotusti "Klubi-askin" kanteen, joka on Jyväskylän ensimmäisen urheilutoimenjohtajan Ahosen toteamus. Tarvitaan systemaattista arviointia ja myös historiallisten prosessien tarkastelua, jotta kehittämistyössä voidaan siirtyä vaiheesta toiseen. Olisi omituista jos keskeinen valtakunnallisesti ja kansainvälisesti tärkeä alue kehittyi tai sitä suunnitellaan ja kehitetään, ilman tutkimusta, arviointia tai pohdintaa.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Johdantoluvussa esitellään tutkimuksen kohdetta ja annetaan lukijalle kuva alueen historiallisesta taustasta sekä merkityksestä kaupungin kehitymiselle. Toisessa luvussa esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys sekä tutkimuksen yhteydet kaupunki- ja liikuntapolitiikkaan sekä liikuntasuunnitteluun.

Kolmannessa luvussa esitetään tutkimuskysymykset sekä selvitetään tutkimusmetodeja ja kuvataan tutkimusaineistoja. Neljännessä luvussa perehdytään kaupunkikehityksen ja kaupunkipolitiikan virtauksiin ja siihen, mitä tästä aihepiiristä on kirjoitettu. Viidennessä luvussa esitellään Jyväskylän kaupunkikehitystä ja sitä, miten kehittymisen syklit liittyvät tutkimusalueen syntyyn.

Kuudennessa luvussa esitellään tutkimuksen tuloksia rinnan tutkimusalueen kehityksen kuvauk-

sen ja analysoinnin kanssa. Tuloksiin liittyy joukko historiallista aineistoa tutkimusalueelta, joka on loogisempaa esitellä tutkimustulosten kanssa rinnastusten, kuin että ne olisivat erillinen kokonaisuus. Seitsemännessä luvussa päädytään keskustelun kautta synteisiin ja kirjoittajan tulkintaan kehityksen keskeisistä tekijöistä. Luvussa luodaan katsoja meneillään olevaan, erityisesti kaavoitusta koskevaan keskusteluun historialliselta, kaupunkipolitiikan ja kaupunkirakenteen kannalta.

Tutkimusraportin lopussa pyritään katsomaan hieman tulevaisuuteen ja selvittämään mitä alueen kehittämisessä tulee tapahtumaan ja millaisia kaupunkipoliittisia tai lokaliteettimerkityksiä tutkimusalueella on. Keskityn tässä tutkimusraportissa kaupunkipolitiikan ja liikuntasuunnittelun rakenteellisiin tekijöihin. Poliittinen ja päätöksenteon analysointi on vaatimattomammassa roolissa. Jatkotutkimuksessa yritän selvittää lähemmin kaupunkipoliittisen päätöksenteon ja mahdollisten konfliktien merkitystä Hippos-Kampus alueen kehittämisessä.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa johdetaan lukijaa tutkimuksen teoreettisen viitekehukseen sekä käytettyjen käsitteiden maailmaan. Selvitän myös evaluoinnin (arvioinnin) sekä päätöksenteon yhteyksiä siltä osin, kuin ne liittyvät relevantisti tutkimukseeni ja tutkimusalueeseen. Luvun lopussa selvitän myös, miksi olen käyttänyt tutkimusmetodina haastatteluaineistoa sekä tutkijan apuna niin sanottua fokusryhmää.

2.1. Kaupunkipolitiikan käsitteet ja teoriat

Kaupunkipolitiikka on vanha *historiallinen käsite ja ilmiö*. Vanhimmat arkeologisesti tunnetut asutus- ja kaupunkikeskukset on löydetty Niilinlaakson (nykyinen Egypti) ja Eufraat- ja Tigrisjokien risteyksen (nykyinen Irak) seuduilta noin 4000 vuotta eKr. Tuolloiset kaupungin olivat nykyisten mittapuiden mukaan melko pieniä, vain 3000–5000 asukkaan taajamia. Kaupungit olivat kuitenkin suunniteltuja kaupungeiksi, katuiineen, taloineen ja toreineen. Antiikin Kreikassa puhuttiin kaupunkien asioista, olosuhteista, päätöksenteosta ja politiikasta. Catanese (1979, 4–8) osoittaa, että varhaisimpia tunnettuja kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun asiantuntijoita on ollut kreikkalainen *Hippodamus*.

Hippodamus kehitti kreikkalaista kaupunkisuunnittelua hankkimalla kokemuksia Sumerian ja Egyptin kaupungeista ja niissä harjoitetusta kaupunkipolitiikasta ja -suunnittelusta. Hippodamus kehitti *kreikkalaisen kaupunkimallin*, joka otti huomioon kaupankäynnin, asumisen ja politiikan. Hänen kaupungissaan oli *agora* (tori, kansankokouksen paikka), joka oli kaupungin sydän. Agoraa ympäröivät merkittävät rakennukset, asunnot ja kadut. Hippodamus oli keskeisiä suunnittelijoita, jotka vaikuttivat hellenisen ajan Piraeuksen rakentamiseen (nykyinen Ateena). Ilmeistä on, että jo tuohon aikaan kreikkalaisia kaupungeja kehitettiin erilaisin säädöksin ja rakennusmääräyksin. Antiikin kreikkalaisilla nimimetaforilla on yhteys tutkimusalueen kehittymiseen, jotka historiallisesti liittyvät kaupunkipolitiikkaan (*Hippoksen alue, kampus, Agora-rakennus*).

Kaupunki nähdään useimmiten tilana (*space*), kulttuurin, yhteiskunnallisten ilmiöiden ja ajan tiivistymänä, jonka erottaa maaseudusta ja taajamasta tiiviimpi, usein kerroksinen rakennus. Nevalainen (2004, 15) osoittaa, että kaupunki edustaa alueellisen ja sosiaalisen todellisuuden jäsentäjää, jossa erilaiset intressit ja kulttuuri muovaavat kaupunkitilaa ja ympäristöä. Kaupunkitilan jatkuva muutos tuottaa uusia näkökulmia ja kokemuksia ympäristöstä. Ne muokkaavat ja tuottavat kokemuksen sekä näkemyksen kokonaisuudesta ja näin kaupunki

on yhtä aikaa sekä fyysinen, että mentaalinen rakennelma.

Suomalaisen kaupungin rakenne on tullut uuteen vaiheeseen jonka syklimäinen kehitys on lähtenyt liikkeelle 1960–1970 lukujen vaihteessa. Suomi on kolmessa vuosikymmenessä kaupungistunut ennätysvauhtia. Tämä on merkinnyt elämäntavan ja kaupunkiyhteisöjen nopeaa muutosta, jota voidaan kutsua kaupunkipolitiikaksi. Muutos liittyy myös laajempaan kansainväliseen kehitykseen, johon yhdistetään globaalin kehityksen myötä kaupunkia ja sen rakenteita koskettava peruskäsitteiden tilan, paikan ja ajan uudelleen määrittäminen. Tilat ja paikat eivät rakennu vain konkreettisesti tilassa. Kaupunkeihin liittyvät myös tietoverkkojen ja virtuaalitulojen abstraktit maailmat, jotka tuovat ihmiset ja tapahtumat lähiympäristöön. (emt. 18–19)

Kaupunkipolitiikalla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla vaikutetaan kaupunkien moninaiseen kehitykseen. Perinteisesti kaupunkipolitiikalla on yritetty ratkaista sosiaalisia ongelmia, asuntojen ja palveluiden kehittämistä. Historiallisesti tarkasteltuna kaupunkipolitiikalla on tarkoitettu pyrkimyksiä vaikuttaa kansalaisten ja asukkaiden hyvinvointiin, asuin- ja terveystiloihin sekä koulutukseen. Usein puhutaan myös omaehtoisesta kaupunkipolitiikasta, jolla tarkoitetaan kaupungin ja lähialueiden omia toimenpiteitä ja pyrkimyksiä vaikuttaa kehitykseen yhteisesti sovituin päätöksin ja kehittämistoimin. (Blomberg 1997, 43–44, Sisäministeriö 1996, 1–6)

Kaupunkipolitiikan uhkina nähdään erityisesti työttömyys, slummiutuminen sekä maahanmuutosta seuraava kulttuurien yhteentörmäys, rasismien eri muodoissa. Kaupunkien kehitykseen vaikuttavat myös globaalit ilmiöt, uudet elämäntyyli ja kulttuurien muutos, jotka aiheuttavat haasteita erityisesti suurkaupungeissa. Nämä ilmiöt näyttävät olevan nykyisin tunnusomaisia myös niin sanotuissa keskisuurissa eurooppalaisissa kaupun-

geissa. Samat ilmiöt ovat levinneet nopeasti ja tuovat heijastusvaikutuksia pieniin kaupunkeihin ja maaseutumaisiin yhdyskuntiin. (Convery 1998, 1–5, Dijkstra 2004, 18–19)

Ensimmäinen maailmansota vuosina 1914–1916 hidasti jonkin verran kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun kehittymistä, erityisesti Keski-Euroopassa, joka oli sodan päänäyttämönä. Sotavuodet pysäyttivät eurooppalaisen yhteiskunnallisen kehityksen lähes kokonaan. Tämä aika koettiin kapitalismin ja teollisuuden kriisinä, jolloin esimerkiksi pääomien puute katkaisi alkaneen rakennusteollisuuden kehittymisen. Alkuvuosikymmenten jälkeen suunnittelutoiminta laajeni 1920-luvulla nopeasti koko maailman laajuisiksi toiminnaksi. Belgiassa, Ranskassa ja Englannissa vaatimukset sodan ajan jälleensuunnittelusta kasvoivat myös vaatimuksiksi parempien kaupunkien suunnittelemiseksi. Ensimmäisen kerran esitettiin myös vaatimuksia teknologian paremmasta hyödyntämisestä kaupunkisuunnittelussa ja rakentamisessa yleensä. Taloudellisen toiminnan rajoitteet vaikuttivat kuitenkin siihen, että rakentamisessa turvauduttiin kansallisiin ja paikallisiin materiaaleihin, ehkäpä olosuhteiden pakosta. (Salokorpi 1965, 270)

Kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun kysymyksissä käsiteltiin 1920-luvulla kaupunkilaisten hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä asioita. Tämä johtui teollistumisen, erityisesti hiilen käytön voimakkaasta lisääntymisestä ja sen tuomasta saastumisesta sekä huonosta ilman laadusta. Suunnittelussa korostettiin kaupunkilaisten mahdollisuutta kävellä puistoissa ja kaupunkiseuduilla sekä nauttia puhtaasta ilmasta. Ilman laatu saattoi erityisesti epäedullisissa ilmasto-olosuhteissa olla hyvinkin huono. Teollistumisen myötä olivat keuhkosairaudet ja alkoholismi yleistyneet. Kaupunkisuunnittelun voimakas kasvu ajoittui vuosille 1919–1939. Tämän ajanjakson kuluessa suunnittelu yhteiskunnallisena toimintana ja

hallinnonalana muodostui sellaiseksi kuin sen tänään ymmärrämme. Kaupunkisuunnittelu oli alkuvuosikymmeninä hyvin keskitettyä, mutta 1930-luvulla suunnittelun vastuuta jaettiin paljon myös paikallisille viranomaisille. Tällöin pu- huttiin jo maankäyttöpolitiikasta, talojen yleisestä arkkitehtuurista, viheralueista sekä liikennejärjes- telyistä. Suunnittelu ulotettiin koskemaan myös maaseututaajamia. (Cherry 1996, 79–83)

Tässä tarkastelussa tilanne Suomessa kehiti- tyi tasapainoisemmin. Valtakuntaa kehitettiin tasaisemmin ja eri väestöryhmät huomioiden. Kaupunkien ja taajamien rakentamiseen ja maanomistukseen kiinnitettiin huomiota Lain- valmistelutukunnan toimesta vuonna 1924, jol- loin ryhdyttiin uudistamaan kaupunkien ja kau- punkialueiden ulkopuolelle jäävien, yksityisessä omistuksessa olevien maa-alueiden lainsäädän- nöstä. Samassa yhteydessä muutettiin myös kunnallista jaotusta. Ehkä tähän vaikutti muun muassa poliittinen tilanne. ”Talonpoikien ja työ- läisten liitto”, kuten varhaisempaa sosialidemo- kraattien ja maalaisliiton koalitiota, puna-multaa nimitettiin, huolehti valtakunnan alueellises- ta kehityksestä olosuhteisiin katsottuna hyvin. (Lainvalmisteluvaliokunta 1924, Järvinen & Ka- ranka 1993, Lehtinen 2002, 38)

Moisio (2006) näkee kehityksen paljaammin poliittisena. Aluepolitiikka ei hoidettu pelkäs- tään hyvästä tahdosta, vaan siihen liittyi pyrki- mys hallita harvaan asuttuja alueita. Sodan jäl- keisenä aikana erityisesti pääministeri Kekkonen johdolla maalaisliitto-sosialidemokraatit akseli luonnosteli kansallisen investointiohjelman, jol- la oli tavoitteena ottaa syrjäseudut tiukasti val- tiolliseen ohjaukseen.

”1950-luvulla käynnistyi hanke, jonka seuraukse- na pohjoiseen syntyi valtio-omisteisia teollisuuslai- toksia, joet valjastettiin energiatarpeisiin, tiestöä ja muita yhteyksiä sekä infrastruktuuria rakennettiin ja lopulta Pohjois-Suomi sai omat yliopistonsa.”

Moisio nostaa esiin historiallisen sekä valta- poliittisen näkemyksen, joka koski erityisesti niin sanotun aluepolitiikan taustaa. Itsenäistymisen alkuvuosien ja hävittyjen sotavuosien jälkeen Neuvostoliiton asema vahvistui tuntuvasti. Ke- hitetyllä aluepolitiikalla pyrittiin ”lääkitsemään” ekonomisesti heikossa asemassa olevia seutuja ja tällä tavalla torjumaan kommunistien vaiku- tusvaltaa. Elintasoa pyrittiin nostamaan ja poli- tiikan perimmäisenä tavoitteena oli kansalaisso- vinnon rakentaminen sekä valtiollisen lojaliteetin vahvistaminen.

Kaupungistumisen myötä esiin on nostettu pai- kan hyödyn (*utility of spatial*) käsite, jonka avulla kaupunkien ja kaupunkiseutujen olosuhteita on arvioitu suhteessa tarpeisiin ja odotuksiin. Tar- peet ja odotukset tulevat esiin erityisesti kaupun- kiasumisessa. Usein kaupunki nähdään asumiseen liittyen, joko uhkana tai mahdollisuutena. Näyttää siltä, että kaupunkielämään liittyvät mielikuvat ja uskomukset kulkevat läpi koko urbaanin hierar- kian. Andersson (1993, 60–64) näkee mielikuvi- en pikkukaupungeista liittyvän usein uskomuk- siin rauhallisuudesta, lähes runollisesta idyllistä. Negatiiviset mielikuvat puolestaan nurkkakun- taisuuteen sekä kaupunkitoimintojen ja -kulttuu- rin vähäisyyteen.

Kaupungin puolesta (*pro-urban*) puhuvat ihmi- set pitävät kaupunkia ja erityisesti sisäkaupun- kia lähes ainoana paikkana sivistyneelle elämälle, yksilölliselle vapaudelle sekä kollektiivisen toi- minnan laajalle mahdollisuudelle. Kaupunkien keskusta-alueita pidetään perinteisesti hyvien ja erikoituneiden palveluiden paikkoina, mutta myös ihmisten yhdessäololle sekä sosiaaliselle kanssa- käymiselle. Keskustat tarjoavat myös mahdolli- suuden yksinoloon ja passiiviseen myötäelämi- seen sekä aktiiviseen tarkkailuun. (emt.)

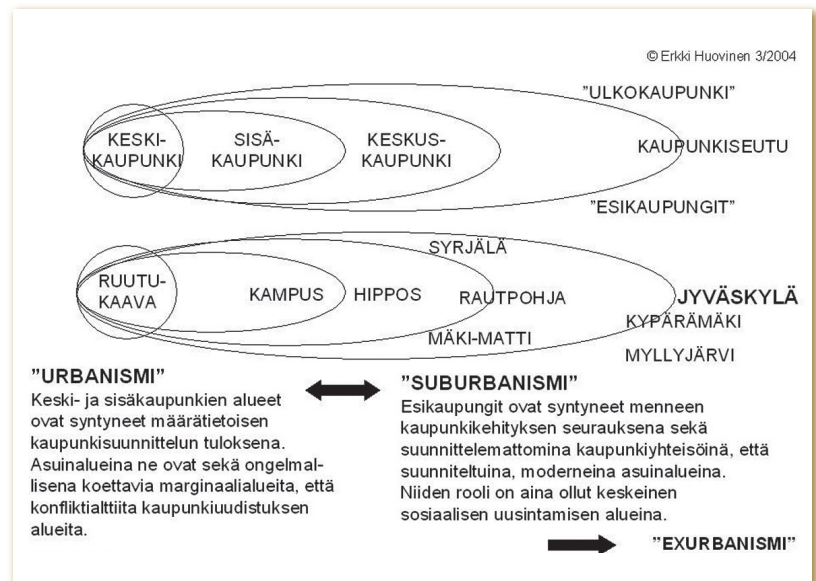
Kaupunkia vastaan (*anti-urban*) ajattelevat vieraantumista ja anonyymiä vuorovaikutus- ta ihmissuhteille epäluonnollisena ja inhimilli-

sesti uhkaavana. Kritiikki kohdistuu tällöin kaupunkielämän ahtauteen ja painostavuuteen, katu- ja rikollisjengien pelkoon sekä terveydellisiin vaaroihin (esimerkiksi infektiot ja tartuntataudit). Kritiikki näyttää myös kohdistuvan kaupunkien tungoksiin ja suurten väkijoukkojen ahdistusta ja jopa pelkoa aiheuttavaan tilaan. Osaltaan näitä tuntuvat lisäävän liikenne-ruuhkat ja jonotus sekä mahdolliset väkivaltaiset kriisitilanteet.

Kaupunkimaisuus (*urbanismi*) ja esikaupunkimaisuus (*suburbanismi*) ovat kaupunkipolitiikassa yleisesti käytettyjä yläkäsitteitä. Keskikaupunki edustaa perinteisiä kaupunkien vanhoja alueita ja keskustoja, jotka ovat pitkään toimineet kaupankäynnin ja kokoontumisten keskuspaikkoina. Sisäkaupunki on ollut kaupunkikehityksen ensimmäisen vaiheen laajentumisalue ja Suomessa esimerkiksi puukaupungit edustavat tätä kaupunkikehityksen suuntaa, joka oli vielä vallitsevana 1920-luvulla. Tästä esimerkkinä on muun muassa Helsingin Käpylän puukaupunki. (Andersson 1993, 68–73)

Keskuskaupunki muodostaa laajenemisen toisen vaiheen astetta, jossa erilaiset palveluihin ja toimintoihin alueet liittyvät kaupunkirakenteeseen. Kaupunkiseutu puolestaan on rakenteen ulkokehällä, jonne ovat perinteisesti sijoittuneet runsaasti tilaa vaativat toiminnot ja palvelut kuten auto- ja huonekaluliikkeet, suuret kauppakeskukset.

Kuviossa 1. esitetään kaupunkimaisuuden ja esikaupunkimaisuuden käsitteiden eroja havainnollisesti ja karkealla tasolla. Tämän tutkimuksen kohdetta Hippos–Kampus alueen kehitystä voidaan Anderssonin (1993, 63) kehittämän mallin mukaisesti tulkita sisäkaupungin ja keskuskaupungin raja-alueelle kehittyneeksi koko-

KUVIO 1: Kaupunkimaisen alueen käsitteellinen jakautuminen. (Andersson 1993, 63 mukailleen).

naisuudeksi. Kampuksen alue on tietyllä tavalla osittain sisäkaupunkia, rajautuen kiinteästi suoraan ruutukaavaan. Hippos edustaa keskuskaupunkia, johon on keskittynyt koko kaupunkia palvelevia harrastustoimintoja, mutta kokonaisuus liittyy kiinteällä tavalla sisäkaupunkiin ja tarjoaa muun muassa liikenteellisesti edullisen etäisyyden palvelujen käytölle.

Rautpohja on alun perin ollut Jyväskylän "ulkokaupunkia" ja kaupungin seudullista aluetta, mutta kaupungin kasvun myötä siitä teollisuudesta huolimatta on muodostunut osa keskuskaupunkia. Voidaan ajatella, että Hippos-Kampus alue on ollut vielä 1930- ja 1940-luvuilla ulko-kaupunkia, mutta Jyväskylän kaupunkiseudun kehittymisen myötä ne ovat "siirtyneet" kaupunkirakenteessa sisäkaupungin ja keskuskaupungin rajalle.

Kaupunkiympäristöä voidaan edellä kuvatulla tavalla havainnollistaa ja konkretisoida mielikuvien tilalle ja sijoittaa kehityksessä aikajanelle. Prosessissa voidaan nähdä merkityksiä ja erilaisia spatiaalista kehitystä sekä arvioida kaupunkira-

kenteen olemassaoloa, säilyttämistä ja tulevaisuutta. Moderni ja jälkimoderni yhdyskuntatutkimus on määritellyt lokaliteetin ja perusyhdyskunnan käsitteet osaksi sitä kulttuuria, jossa yksilöiden kehitys sekä selviytyminen yhteiskunnan monimutkaistuksessa ja eriytyessä kytkevät kaupunkilaiset määrättyihin organisaatioihin ja instituutioihin edelleen kansakuntien osaksi. Tämä yhteiskunnallinen lokaliteetteja määrittelevä kehitys kuuluu siihen prosessiin, jossa osittain laajennetaan myös kansalaisten sosiaalisia ja poliittisia oikeuksia. (Andersson 1993, 50–52)

Konkreettina toimintana kyse on ihmisten jokapäiväisestä asuin-, työ- ja harrastuspaikasta, jonka Andersson määrittelee jokapäiväisen elämän paikaksi. Tämä peruselämä liittyy yksilötöön, taloudelliseen, sosiaaliseen ja harrastuselämän kautta sosiaaliseen elämään joka on liikkuvuuden perustana. Kaupunkikulttuurilla, asumisella, työnteolla ja harrastuksilla näyttää olevan keskeinen merkitys perusyhdyskuntien muodostumiselle. Erityisen tärkeiksi näyttävät muodostuvan ne kaupunkikehityksen vaikutukset, jotka voivat merkittävydestään riippuen aiheuttaa muutoksia sosiaalisten rakenteiden luonteeseen tietyssä sijainnissa. (Andersson 1993, 64)

Brittiläisen kaupunkisuunnittelun johtavia teoreetikkoja vuosina 1919–1939 olivat Unwin ja Abercrombie. Heidän johdolla kaupunkisuunnittelusta tuli kaupunkipolitiikan keskeinen työväline. He eivät luoneet pelkästään teoriaa vaan yhdistivät suunnitteluun luonnollisena elementtinä soveltavia käytäntöjä. Abercrombie (1933, 27) muistuttaa myös, että seutu- ja kaupunkisuunnittelun pitää olla osa luonnollista yhteiskunnan ja ihmisten evoluutiota sekä kehitystä. Suunnittelu eivätkä suunnittelijat voi olla ulkopuolisia tai tukeutua vain teknisiin, taloudellisiin tai hygieenisiin tavoitteisiin. Suunnittelun tulee olla sosiaalisesti organisoitua, taiteellista työtä.

Unwin ja Abercrombie uskoivat, että luottamalla tavallisten kansalaisten mielipiteisiin, poliittisiin päätöksiin, sekä huomioimalla talous- ja liike-elämän tarpeet, voidaan päästä yhteiskunnan kannalta optimaalisiin ratkaisuihin kaupunkien suunnittelussa ja kehittämisessä. Suunnittelu oli visionääristä, myös vallankumouksellista ja perustui sosiaaliseen realismiin. Näin syntyi ammattimainen (*professional*) kaupunkisuunnittelu, josta kehittyi myös myytti. (Cherry 1996, 87–88)

2.2. Liikuntasuunnittelun teorioista

Liikunnan ja urheilun juuret ulottuvat pitkälle esihistoriaan ihmisen tuntemattomaan menneisyyteen. Monien eläinlajien tavoin ihmisellä on lajiominaisuuksiin kuuluva taipumus leikkiä, kisailla, kilpailla ja kamppailla. Muista eläimistä poiketen ihminen ei kuitenkaan toimi pelkästään vaistonvaraisesti. Hänen toimintansa riippuu myös siitä kulttuurista ja yhteiskunnasta jossa hän elää. Leikki ja pelit ovat hallinneet ”liikuntasosiologian” käsittemäärittelyä varhain 1930-luvulla. Huizingan (1984, 223–226) mukaan leikki on jopa vanhempi kuin kulttuuri. Leikin aineksia on nähtävissä filosofiassa, taiteessa, tanssissa jne. Urheilussa leikillä on erittäin keskeinen asema. Voidaan jopa puhua elämän osa-alueesta suuresta leikistä. Merkittävää em. teoriassa on se, että leikki määritellään yleiseksi ja yhteiseksi riippumatta millä elämän alueilla se ilmenee ja esiintyy.

Urheilu kehittyi leikeistä ja kansanpeleistä historian kulussa merkittäväksi yhteiskunnalliseksi toiminnaksi. Historiasta ja kehityskulusta on osoitettu kuinka urheilu näyttää hallinneen monella tavalla antiikin yhteiskuntia. Dokumentteja

antiikin urheilusta on säilynyt paljon ja se osoittaa, että toiminta on ollut hyvin laajaa. Monumentaalisten suorituspaikkojen lisäksi urheilijat ovat olleet suosittuja myös taiteessa. Kreikan ja Rooman kirjallisuudessa urheilu tulee esiin usein yllättävissäkin paikoissa. Onko tämä merkinnyt sitä, että filosofit ovat viettäneet paljon aikaansa urheilukenttien ja kilpailujen liepeillä? Näyttää siltä, että erityisesti maantieteellisessä kirjallisuudessa liikuntapaikoille, stadioneille sekä kisojen historialle on suotu paljon huomiota. Olympialasten historia on merkittävä osa maailman urheilua ja koko maapallon kehitystä. Urheilu ja liikunta ei ole vain senttejä ja sekunteja, erityisesti antiikin aikana urheilu näyttää olleen kiinteä osa ajan yleiskulttuuria. (Koski ym. 2004, 8–9)

Seppänen (1990, 2–6) näkee urheilun merkityksen ajassa lisääntyneen. Tämän mukaan ei ole nykyisin olemassa sellaista yhteiskuntaa, jossa urheiluksi luettavaa toimintaa ei harrastettaisi, mutta se mitä urheiluna pidetään ja miten siihen suhtaudutaan, vaihtelee kuitenkin hyvin paljon ihmisyhteisöstä toiseen. Seppänen perustelee urheilun ilmenemistä ja olosuhteita luonnonolojen mukaan. Tämän lisäksi urheilu-, leikki- ja kilpailumuotojen suuri vaihtelu ja eroavaisuudet selittyvät yhteiskunnille ominaisten kulttuurien pohjalta, mutta urheilussa esiintyy myös kulttuurien välistä vaihtelua. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää itämaisten taistelu-urheilumuotojen ja -lajien perusfilosofian ja rituaalien voimakasta läpimurtoa länsimaihin, etenkin Eurooppaan.

Määrittelyn ja teorioiden kiinnostavuuden ja merkittävyyden määrää liikunta itse. Sen olemuksen etsiminen ja puolustaminen näyttää korostuvan sitä mukaa, kun siihen nähden ulkoiset paineet voimistuvat ja hämärtävät sen erityistä laatua. Tämä ongelma on havaittu jo varhain vähäisemmistä merkeistä kuin se nähdään nykyisin. On helppoa ajatella, että liikunta on vain yksi osamoniasta yhden ja saman kulttuurin ilmenemis-

muodoista ilman muuta omaa kuin fyysinen liike. Farmer (1996, 3–5) ja eräät muutkin liikunnan tutkijat osoittavat, että urheilulla ja liikunnalla on kulttuurissa hyvin vanhat pitkälle ulottuvat perinteet. Näyttää ilmeiseltä, että Kiinassa ja Egyptissä harjoitettiin urheilua ja liikuntaa noin tuhat vuotta ennen ajanlaskumme alkua. Urheilu lienee ollut varhaisten aikojen ja kulttuurien toimintaympäristössä sotilaallisten taitojen perusharjoitus- ja mallinnuksen muoto. Tähän viittaavat varhaiset lajit: metsästys, kalastus, ratsastus ja tanssi. Primitiivisissä kulttuureissa on metsästystä ja tanssia pidetty aina eräänä keskeisenä elämän osa-alueena ja kulttuuri-identiteettiin vahvasti kuuluvana. Antiikin aikana nousivat esiin paini, voimistelu, uinti ja nykyisen yleisurheilun kantalajit, joista vanhimpia lienevät heittolajit kiekon ja keihäänheitto.

Nykyisin määrittelyissä lähdetään siitä, että liikunta on todella kulttuuri-ilmio, jota on ymmärrettävä ensisijaisesti ja omaehtoisena ihmisen tietoisuuden ilmentymänä. Tästä liikunta laajenee ja komplisoituu yksilöiden väliseksi tietoisuuden ilmiöksi, osakulttuuriksi. Sosiologian klassisen teorian uskotaan olevan avuksi kun yritetään kurkistaa harmaan, kaikkea yhteen sulauttavan kulttuurikuoren alle, liikunnan osakulttuuriseen olemiseen. Tästä syystä liikunnan käsitelmäärittelyssä toistuvat yleensä jotkut samat ominaisuudet, joiden vastineita sosiologisissa teorioissa voi tunnistaa ja jopa todeta yhteisin käsittein. (Kämäräinen 1988, 53–54)

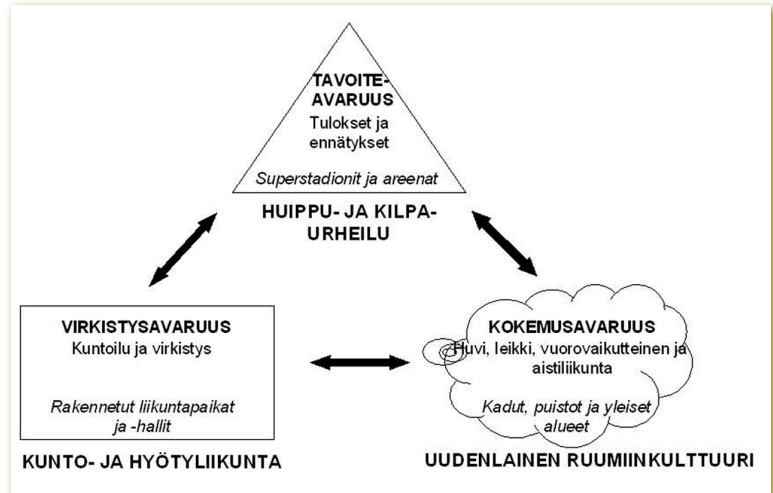
Heinilä (1974) on kiinnostunut myös liikunnan mielestä, joka juontaa weberiläiseen sosiologian perinteeseen. Ajattelumallissa keskeistä on ihmisen motivoitunut toiminta, viime kädessä ihmisten yksittäiset teot, joille yksilöt antavat mielen. Tässä yksilöllisessä ”merkityksenannossa” he ovat kuitenkin sidoksissa omaan aikaansa ja kulttuuriinsa, joka merkitysten tai potentiaalisten mielten maailmana antaa viitteitä siitä,

miten heidän käyttäytymistään voidaan ymmärtää. Ymmärtäjänä tutkija käsittää asioita samalla tavalla kuin ne, joiden tekojen mieltä hän selvittää.

Liikuntapaikoissa liikuntakäyttäytymisellä, liikunnalla ja urheilulla on merkittävä osa. Alueet ja tilat ovat kehittyneet ja muotoutuneet urheilun ja liikunnan toiminnallisten tarpeiden mukaan. Yhtäältä esimerkiksi urheilukenttien muodon kehittyminen on liittynyt antiikin urheilun mukaisesti ellipsin ja juoksuraudan tarpeiden mukaan. Toisaalta jäähallit ovat rakentuneet peliareenan mukaisesti suorakaiteen muotoisiksi, osin hyvinkin laatikkomaiseen muotoon.

Liikunta voi lisätä kansalaisten hyvinvointia monin eri tavoin. Tämä johtuu liikunnan monista ilmenemismuodoista, sen moninaisista vaikutuksista ja yhdistämismahdollisuuksista väestön elämään. Liikunta sisältyy kansalaisten elämään osittain välttämättömyytenä muun muassa työssä, työmatkoilla tai kotipiirin toiminnoissa. Liikunta- ja urheiluharrastuksena liikunta ilmenee joko omakohtaisena aktiivisuutena, tätä tukevana toimintana tai urheilusuoritusten seuraamisena. Näissä muodoissa liikunta voi edistää siihen osallistuvien henkilöiden hyvinvointia monin eri tavoin. (Komiteamietintö 1990:24, 39, Suomi 1989)

Suomessa ja Skandinaviassa on liikuntaan liittyviä aluetutkimuksia tehty hyvin vähän. Muualakin maailmassa tutkimusperinne on nuori. Vasta 1960-luvulla ryhdyttiin selvittämään liikunnan geograafisia kysymyksiä ensin Yhdysvalloissa ja sen jälkeen erityisesti Euroopan anglosaksisissa maissa. Kuten aikaisemmin mainittiin, tutkimus on keskittynyt paljon jalkapalokenttien ja -stadioneiden viitekehukseen rakenteiden ja toiminnan tutkimukseen. (Moen 1990, 16, Rooney 1974 ja 1975)

KUVIO 2: Urheilun ja liikunnan arvoit sekä niiden suhde liikuntamaisemaan ja -paikkoihin (Bale 1993).

Liikuntaan ja urheiluun liittyvään tutkimukseen näyttää kuuluvan paljon kansainvälistä mutta myös kansallista lähestymistapaa. Useimmat nykyiset tunnetut ja suosituimmat lajit ovat luonteeltaan ja ilmiänsultaan kansainvälisiä. Lajit ovat syntyneet usein paikallisen kulttuurin tuotteina, mutta levinneet nopeasti, erityisesti 1900-luvun alkupuolella. Urheilun ja liikunnan paikat ovat saaneet paikallisen (*intra*) luonteen ja muuntuneet toiminnan laajentuessa monikansalliseksi (*inter-regional*) toimintaorganisaatioiksi. Ruotsalainen Olaf Moen on tutkinut liikuntapaikkojen syntymistä kansallisesta näkökulmasta (Borås ja Uppsala) mutta toteaa, että kansainväliset virtaukset olivat jo varhain 1900-luvun alussa esillä. Huolimatta siitä, että liikuntaan ja urheiluun sisältyy kaikissa yhteiskunnissa kulttuurisia ja inhimillisiä arvoja ja näkökulmia kansainväliset virtaukset ovat vaikuttaneet kehitykseen.

Liikuntapaikkojen sijoittumista sekä rakenteellista ja historiallista kehittymistä on tutkittu vähän, Suomessa ei juuri lainkaan ja pohjoismaisakin ensimmäinen ja merkittävin tutkimus on edellä mainittu Moenin vertaileva väitöstutkimus. Tästä johtuen olen käyttänyt sekä aineisto-

na, että tutkimuksen menettelyn mallina Moenin ratkaisuja. Vertailu ja arviointi on mielekästä sen vuoksi, että urheilun ja liikunnan kehitys pohjoismaissa on noudattanut samoja kehityskaaria ja polkuja. Tämä lienee johtunut urheilun kansainvälisestä luonteesta ja ilmiasuista, joissa on seurattu kansainvälistä kehitystä muun muassa urheilun säännöissä. Oikeastaan vain jyväsnyläläiseen liikuntakulttuuriin kuuluva pesäpall edustaa kansallista lajikulttuuria, mutta senkin malli on amerikkalaisessa baseball-pelissä.

Bale (1989, 42) osoittaa, että organisaatioiden kehitysvaiheilla on ollut vaikutus myös toiminnan sisältöön sekä liikuntapaikkojen kehitykseen. Alkuvaiheessa urheilulla on leikin, pelien ja paikallisen yhdessäolon tunnusmerkit. Tämä kehitysvaihe on jatkunut vuosisatojen ajan, mutta kun pelit saivat kilpailullisen luonteen ne muuntuivat 50–100 vuodessa kisailupaikoista kontrolloiduiksi keskuksiksi.

Metodinen ja toiminnallinen lähestyminen johtaa tulokseen jossa pelistä muodostuu viiden vaiheen kautta toiminnallisesti uusi kokonaisuus: (1) Kansanpelien taso, (2) Seurojen ja ryhmien muodostuminen, (3) Sääntöjen yhtenäistyminen ja kansalliset organisaatiot, (4) Diffusioituminen ja adaptaatio eri maiden ja kansakuntien välille ja (5) Kansainvälisten organisaatioiden muodostuminen ja toiminnan byrokratisoituminen. (Katso kuvio 2.)

Tällä tavalla kansainväliset liikunnan ja urheilun organisaatiot ovat alkaneet vaikuttamaan urheilun ja lajien luonteeseen ja ohjaavat hyvinkin pikkutarkasti erilaisin säännöin liikuntapaikkojen ja stadioneiden olosuhteita. Kansainvälinen kehitys on vaikuttanut siihen, että liikunta-alueiden ja erityisesti stadioneiden ja hallien rakentumisessa sekä kehityksessä ovat havaittavissa samat kehitysvaiheet, tarkastellaan rakentumista eteläisessä Euroopassa, latalalaisessa Amerikassa, Meksikossa tai pohjoismaissa. Mikromaailmas-

ta ja paikallisuudesta on siirrytty kansainväliseen ja globaaliin toimintaympäristöön. (Rooney 1974, 12)

Tutkimusmenettelyssä on sovellettu spatiaalisen sekä kaupunkitutkimuksen menetelmiä käyttäen Anderssonin mallia kaupungin syklisestä ja rakenteellisesta kehittymisestä ydinkaupungista keskikaupungiksi ja edelleen keskuskaupungiksi, *urban-suburban* käsitteen mukaisesti (Andersson 1993, 63). Toinen spatiaalisen teorian lähtökohta on ollut Balen (1993, 12) malli neljästä kehitysvaiheesta stadioneiden ja liikuntapaikkojen rakentumisessa (kuvio 3). Lisäksi on käytetty Moenin kehittämää semanttista karttamallia, jossa kaaviokuvien avulla havainnollistetaan alueiden kehittymistä ja rakentumista. (Moen 1990, 181, kuvat 13.–14.)

Bale (1993, 1–5) osoittaa myös kuinka jalkapallostadioneiden rakentamisesta on tullut puhdasta liike- ja kiinteistötoimintaa, jossa urheilun periaatteilla ei ole paljoakaan tekemistä. Balen mukaan esimerkiksi liikemaailman toimintamallien mukaan operoivat ”jalkapallokonsernit” ovat hylkäämässä perinteisen kannattaja- ja fanijoukot ja keskittyvät vain liiketoiminnan kehittämiseen ja markkinoiden hyödyntämiseen. Tästä esimerkkinä ovat erityisesti englantilaiset jalkapallostadionit, joiden mittasuhteet ovat ylittäneet perinteisen kaupunkitason ja vanhoja stadioneita on purettu, niiden tilalle on rakennettu uusia monumentaaliasia liikekeskuksia tai tilanpuutteen vuoksi stadionit on siirretty kokonaan kaupunkien ulkopuolelle.

Jalkapallovihteestä on selvästi tulossa osa kansainvälistä ”karnevaalikulttuuria”, jossa voi havaita perinteisten urheiluun liittyneiden kannatus- ja kannustustoimintojen muutoksen. Kulttuuriseen muutokseen liittyvät myös yhteiskunnalliset lieveilmiöt, kuten englantilaisten kannattajien hulliganismi. Jalkapallossa toimintaan näyttää tulleen mukaan myös ”rituaalinomaisia piireitä”,

jotka vaikuttavat laajojen kannattajajoukkojen käyttäytymiseen. Kielteisimmissä muodoissaan nämä käyttäytymisongelmat voivat johtaa myös merkittäviin yhteiskunnallisiin kustannuksiin, poliisivoimien käyttöön ja myös laajempiin turvallisuusongelmiin. (Bale 1993, 182)

Suomessa viihdeteollisuuden suuntaan näyttää kehittyneen eniten jääkiekko ja erityisesti jääkiekon SM-liiga. Lähes kaikki liigaorganisaatiot ovat muuttaneet toimintansa osakeyhtiöpohjaiseksi. Tästä Suomessa poikkeuksen tekee Hämeenlinnan Pallokerho ry., joka toistaiseksi on säilynyt yhdistyspohjaisena. Muut jääkiekon liigaseurat ovat rekisteröityneet osakeyhtiöiksi ja näin hylänneet perinteisen yhdistysmuotoisen toiminnan. Toisaalta urheilun osakeyhtiöt haluavat toimia urheilujärjestön toimintamallien mukaan ja käyttää hyödykseen yhteiskunnan verovaroin rakentamia olosuhteita. Jyväskylässäkin jääkiekon edustusjoukkue eriytyi omaksi osakeyhtiöksi vuonna 1999 (JyP Oy). Mutta toisaalta, kun puhutaan urheilun ja liikunnan merkityksistä edellä mainitut organisaatiot korostavat olevansa osa viihde- ja mediakulttuuria, jossa tavanomaiset liikuntakulttuurin säännöt ja periaatteet eivät päde. (SM-liiga 2006, JyP Oy 2006)

Liikunnan merkityksissä ovat korostuneet myös luontosuhteen monet elementit. Esteettisiä elämyksiä etsitään luonnonympäristöistä, luontoliikunnasta. Luontosuhteen korostuminen lähentää liikuntaa esteettisten elämysten kautta taiteeseen, ja liikunnasta saattaakin nousta yksi taitteellisen ilmaisun keskeinen toimintamuoto. Liikuntaa voidaan pitää ihmisen luonnollisena elämisen muotona, koska ihminen on luotu liikkumaan. Nykyihmisen yksi keskeisin ongelma on vieraantuminen luonnosta, koska yhteiskunnallinen kehitys on muuttanut inhimillistä peruskäyttäytymistä. (Vuolle & Telama & Laakso 1986, 277–278)

Luonnollinen liikunta on Heinilän mukaan

välttämätöntä ja sinänsä itseisarvo, eikä kaipaa mitään lisäperusteluita. Saattaa myös olla, että tulevaisuudessa yhteiskuntien ongelmat kasautuvat siten, että toimintaympäristö ja elintavat turruttavat luonnollisen liikunnan. Tietoyhteiskunnassa on tiedostettava myös vieraantumiskehitys, jossa nuoret sukupolvet muodostavat erään keskeisimmän riskiryhmän. (Heinilä 2001a, 91)

Bale (1993, 179) osoittaa että urheilu, huolimatta antiikin eetoksesta *citius, altius, fortius* on seurannut yhteiskunnan kehitystä. Näin tapahtunut erityisesti suosituimpien urheilulajien, esimerkiksi jalkapallon kohdalla. Trendi on seurannut yleistä kaupallisuuden kehitystä ja yhtäläisyyksiä voidaan löytää ostoskeskuksista–urheilukeskuksista sekä messukeskuksista–superstadioneilta (ks. myös kuvio 2). Lajien ympärille syntynyt kulutusteollisuus tuotemerkkeineen ja markkinoineen on seurannut kulutuksen ja kaupallisuuden yleistä kehitystä. Bale pitää kehityskulkua melko luonnollisena, koska urheilu ja erityisesti tavoitteellinen huippu-urheilu seuraa yhteiskunnan yleistä kehitystä lähes peilinomaisesti. Samalla tavalla on Balen mukaan kehittynyt myös fanikulttuuri, se ei juuri eroa viihdemailman muusta kehityksestä.

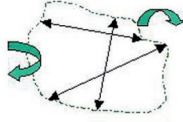

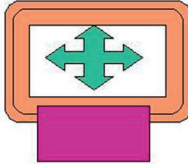
Helge Nygren toteaa Helsingin Olympiastadionin 50-juhlavuoden julkaisussa ”Suuri Areena”, että Olympiastadionin sijoittumiseen on paljon vaikuttanut ihmisten luonnollisen liikuminen, kulkuväylät ja polut, erityisesti kesäaikana. Inhimillisen toiminta, urheilu, liikunta ja kilpailutoiminta on vaikuttanut myös paikkojen nimien syntyyn. (Nygren 1988, 5–7) Näin on tapahtunut myös tutkimusalueella. Harjun reuna on saanut spatiaalisen nimensä opetuksesta ja koulutuksesta, näin on muodostunut käsite Seminaarinmäki. Nimi on kantanut useiden vuosikymmenten ajan myös kansainvälisille tasoille. Nimitys kampus näyttää tulleen esiin vasta myöhemmin kasvatusopillisen korkeakoulun

muututtua yliopistoksi. Kampus nimeen on ilmeisesti vaikuttanut yleinen maailmanlaajuinen nimimetafora, jota on käytetty yliopistojen keskusalueista.

Nykyisin Seminaarinmäki esiintyy paikan nimen lisäksi kulttuurissa, kun jyväskyläläinen mieskuoro otti nimekseen ”Seminaarinmäen Mieslaulajat”. Tällä tavalla paikka ja spatiaalinen tila soivat konserteissa, televisio-ohjelmissa ja CD-levyillä sekä muissa taltioinneissa. Kaupunkilegenda kielelliseen ilmaisuun ja sloganeihin on kaupunkikulttuurissa muodostunut uusi käsite ”Semmarit”. (Semmarit 2005)

Hevosurheilusta alkunsa saanut Hippos on muotoutunut lähes sadassa vuodessa 1910-luvulta nykyisyyteen useiden kehitysvaiheiden ja syklien kautta. Tutkimuksessa sovelletaan urheilu- ja liikunta-alueiden tutkimusta Rooney (1975 ja 1993), Balen (1993) sekä Moenin (1993) käyttämien mallien mukaisesti. Rooney on erityisesti verrannut urheilun perustoiminnan (*topics*) suhdetta alueelliseen (*regional*) sijaintiin. Balen tutkimukset ovat perustuneet analyysiin englantilaisen jalkapallon ja erityisesti stadioneiden kehityksestä. Liikuntapaikkojen spatiaaliseen olemukseen näyttää aina kuuluneen itse toiminnan merkittävyys ja vaikutus sekä paikan muotoutumiseen, että sen julkiseen imagoon.

Urheilun kansainvälisten suur tapahtumien kautta ovat monet liikuntapaikat ja -alueet tulleet tunnetuiksi maailmanlaajuisesti, esimerkiksi Tukholman, Berliinin, Moskovan, Munchenin, Rooman ja Barcelonan olympiastadionit, Oslon Bislet sekä edelleen Lontoon Webleyn, Kööpenhaminan Rosundan ja Barcelonan Camp Nou jalkapallostadionit. Jyväskylässä julkiseen asemaan ovat pitkän urheilutoiminnan historian ja perinteen vuoksi kohonneet Harjun kenttä/stadion, Hippoksen pesäpallostadion sekä jäähalli. Ny-

ALUEEN VAIHEET	YMPÄRISTÖ	HIPPOS-KAMPUS
	LÄPÄISEVÄT RAJAT, HEIKOT POISSULKEVAT SÄÄNNÖT Vähän alueellisia rajoituksia; epätasainen maa; interaktiivisuus harrastajien ja yleisön kesken; monenlainen maa-alan käyttö	Seminaarinmäen alkuaika (1860-1910); ns. <i>Kalteva kenttä</i> ; maa- ja karjatalous; vapaa metsämaa
	SULKEUTUMINEN, ALUEEN AITAUS Toiminnan ja alueen rajaaminen; pelaajat ja harrastajat erotetaan katselijoista ja yleisöstä	Raviradan rakentaminen (1913); alueen varaaminen myös muille maksullisille tilaisuuksille; Seminaari sisätiloissa, alueen aitaus
	JAKAUTUMINEN Tilat ja alueet jaetaan eri sektoreihin, istuma- ja seisomakatsomot; jakaantuminen sosiaalisen luokan mukaan; maa-alueiden segregatio eri toimintojen mukaan.	Uimahalli (1955); yliopiston uudet rakennukset (1957-65); Pesäpallostadionin (1968) ja Monitoimitalon (1979) rakentaminen; paikoitus- ja viheralueet
	VALVONTA, VAHVAT SÄÄNNÖT, LÄPÄISEMÄTTÖMÄT RAJAT Suljetut alueet; synteettiset pintamateriaalit; TV- ja valotekniikka; kamera-valvonta; maa-alueiden kontrolli; katsomoiden aitiot	Keskuksen kehittyminen; jäähalli (1982), AaltoAlvari (1991) Hipposhalli (1992), Viveca (2003), Verkko-tekniikka; suljetut paikoitusalueet; ravintolat

© Erkki Huovinen 10/2004

KUVIO 3: Neljän kehitysvaiheen malli stadioneiden ja liikunta-alueiden rakentumisessa (Bale 1993). Kuviossa osoitetaan stadioneiden ja liikunta-alueiden kehittyminen neljän eri vaiheen kautta. Nykyiset suurstadionit ja urheilukeskukset ovat suljettuja alueita, joissa vallitsevat pääosin eliittuurheilun ja kaupallisuuden lainalaisuudet. Balen malli toiminnan ja rakenteiden kehityspiirteistä on toteutunut tutkimusalueella kuvatulla tavalla, vaikka varsinaisia VIP-aitioita ei vielä Hippoksen urheiluareenoilla olekaan.

gren (emt.) viittaa Helsingin Olympiastadionin kohdalla myös urheilun ja liikunnan kansallistunteeseen, joka vaikuttaa paikan muodostumisen lisäksi muistoihin ja mielikuviin. Niistä syntyy spatiaalisuuteen vaikuttava ”paikan henki”, jolla voi olla kuten Helsingin Olympiastadionilla, hyvin internationaalinen merkitys ja luonne.

3. TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUSMETODI

Inhimillinen kulttuuri on kaiken toiminnan sekä kehityksen perusta ja lähtökohta. Kaupunkipolitiikan ja liikuntasuunnittelun alueella toiminnan tarkastelua suoritetaan nimenomaan inhimillisestä näkökulmasta. Spatiaalisen tilan ja tutkimusalueen kehitys on lähtenyt inhimillisistä tarpeista ja halusta kehittää aluetta, kaupunkia, erilaisia toimintoja sekä myös hyödyntää uutta tietoa sekä teknologiaa. Yleensä kaupunki nähdään tilana ja rakennetun ympäristön yksikkönä, joka edustaa yhteiskunnassa tiettyä ihmisten kasautumista. Mutta kaupungille kuuluu myös sisältö, inhimillisen elämän paikkana kaupunki edustaa klassisena traditiona, johon liitetään näkemyksiä kuten polis, urbs tai civitas. Näin kaupunkia tarkastellaan sekä yhteisön kulttuurin ja sivilisaation metaforana mutta myös materiaalisena paikkana, keskuksena, eräänlaisena välttämättömyytenä. Poliksen ja urbsin merkityksessä kaupunki edustaa sitä keskusta, joka antaa kansalaisilleen elämän muodon ja sisällön (Rajanti 1999, 12–13).

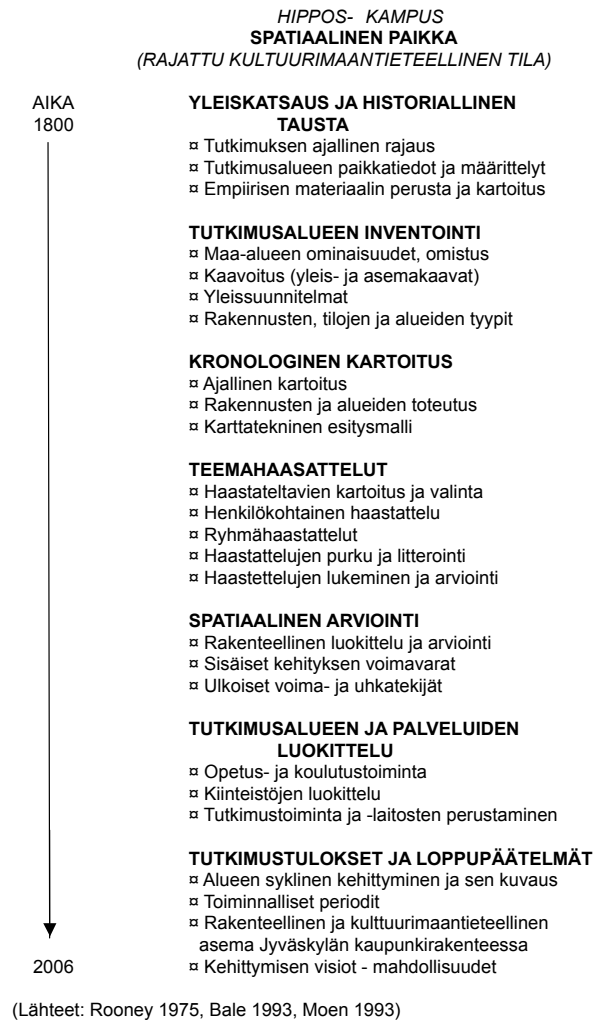
Aaltola ja Valli (2001, 11–13) korostavat, että tieteen tulisi kohdistua monella tavalla todellisuuteen mutta se syntyy vain, mikäli tarkastelu suoritetaan useasta näkökulmasta. Tiedon tulee olla myös erilaista kuin arkitiedon, vaikka niiden välisen eron täsmällinen ja yksiselitteinen osoittaminen voi olla vaikeaa. Näin näyttää olevan erityisesti yhteiskuntatieteellisen ja liikunnan

sosiologian alueilla. Tiedon ja totuuden yleisten ehtojen ja kriteerien arviointi ei välttämättä paljasta tieteellisen tiedon ja arkitiedon eroja. Tällöin tieteellisen tiedon tunnusmerkkejä on etsittävä jostakin toisesta suunnasta. Syntyy tarve suorittaa tarkastelua erilaisista näkökulmista. Tieteen ominaispiirteitä voidaan etsiä joko tutkimuksen tuloksista tai tutkimustoiminnan prosessista.

Tutkimusongelman ja näkökulman valinta on oleellinen osa tieteellistä prosessia. Tilastoaineistoa tai muuta tutkimusmateriaalia käytettäessä tutkija yrittää selvittää, miten tilastot, aineistot ja muu materiaali soveltuvat tutkimukseen. Tutkija joutuu kysymään itseltään, peittääkö tilasto muutoksia, yksinkertaistaako se käsityksiä arjen moninaisuudesta vai paljastaako sen. Tutkija saattaa myös havaita, että tilaston kuvaus on puutteellinen epälooginen ja vaikeasti avautuva. Tilastojen ja kvantitatiivisen tutkimuksen metodit ja tavoitteet ovat paljolti yhteisiä, ne esittävät tosiasiatietoja maailmasta. Sekä tilaston, että tutkimisen validisuuden kriteerinä on havaintojen välinen vertailtavuus, neutraalisuus, harhattomuus ja edustavuus. Tämä tilastollinen logiikka liittyy erityisesti haastatteluaineistoihin.

Anderssonin (1993, 63) mukaan avaruudellisen tilan ja paikan suhdetta tulee tutkia ja selvittää suhteessa ihmisten käyttäytymiseen. Tämän vuoksi tutkimusaineistona on käytetty Jyväskylän kaupungin kaavoituspäätöksiä, muita kun-

TAULUKKO: 1
TUTKIMUSMETODI TAULUKKOKUVIONA - AJALLINEN DIAGRAMMI

TAULUKKO 1: Tutkimusmetodin kuvaaminen aikadiagrammin avulla.

nallisia päätöksiä, aikaisempia selvityksiä sekä tutkimuksia ja suunnitelmia, erityisesti liikuntahallinnon alueelta. Keskeistä aineistoa ovat myös Jyväskylän yliopiston eri tiedekuntien ja laitosten päätökset, selvitykset sekä tutkimustulokset. Aineistona on käytetty erityisesti Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelmia 1975, 1986 ja 2001 sekä liikuntapaikkasuunnitelmia ja alueen yleissuunnitelmia. Näiden pohjalta on analysoitu suunnitelmien toteutumista.

Tutkimuksessa on paikkaan sidonnainen lähdemateriaali. Tutkittavan alueen aineistollinen ja materiaallinen perusta on vahva ja ajallisesti pitkä. Lisäksi aineistoon liittyy valtakunnallisia lähteitä, jotka ovat yhteiskuntapoliittisia päätöksiä ja tapahtumia. Ne ovat sivunneet tai suoraan vaikuttaneet kaupungin tai tutkimusalueen kehittymiseen. Aineistoon, vaikka se on kuinka laaja hyvänsä, täytyy löytää teoreettinen lähestymistapa tai malli, jonka avulla voidaan selittää tutkimuksen sijoittumista sekä tutkimustuloksia. Tässä tutkimuksessa tulkinnat nousevat pääosin aineistosta, eivät niinkään teorioista. Tulkintaa auttaa teoreettinen viitekehys ja tavoitteena on antaa lukijalle sekä relevantteja että paikallisuuden liittyviä vivahteikkaita vastauksia.

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimusoletuksena on, että kaupungin ja yliopiston sekä 1970-luvun jälkeen syntyneillä tutkimuslaitoksilla on ollut vaikutus organisaatioiden väliseen yhteistoimintaan. Tämä yhteistoiminta ja sen merkitys on yksi tutkimuksen ehkä mielenkiintoisimpia kysymyksiä. Viimeksi mainitut tekijät ovat kuitenkin tutkimuksen kannalta alakysymyksiä.

Tutkimuskysymykset esitetään kaavion muodossa kuviossa 4. Kaavioon olen lisännyt niitä aineisto- ja taustatekijöitä, jotka vaikuttavat tutkimuskokonaisuuden muodostumiseen. Tarkoituksena on ollut analysoida, evaluoida ja tarkastella yhtenäisen Hippos–Kampus alueen kehittymistä kolmesta näkökulmasta: yhdyskuntarakenteen muuttuminen, liikunta- ja harrastustoiminnan kehittyminen ja tieteellis-teknologinen muutos, esimerkiksi Science Park ideat.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

1) Mitä erityisiä yhteiskunta- ja kaupunkipoliittisia päätöksiä on tehty, kun kaupungin keskeinen liikunta-alue Hippos ja yliopiston kampus ovat rakentuneet yhdeksi avoimeksi kokonaisuudeksi ja keskukseksi? Tämä on tutkimuksen pääkysymys.

2) Onko olemassa joitakin erityisiä hallinnollisia tai toiminnallisia tekijöitä, joiden vuoksi kaupungin ja yliopiston järjestelmällistä yhteistoimintaa ryhdyttiin suunnittelemaan ja toteuttamaan?

3) Miksi liikunnalliset palvelut ovat rakentuneet yhteen kaupungin ja yliopiston kanssa, sekä millä tavoin laaditut liikunta- ja liikunta- paikkasuunnitelmat ovat vaikuttaneet alueen kehittämiseen?

4) Miksi päädyttiin siihen, että alueen tietotekninen runkoverkko ja verkkojärjestelmät sekä informaatioteknologia liitettiin yhdeksi kokonaisuudeksi?

5) Miten tutkimusaluetta kehittämällä voidaan päästä kaupunkirakenteen ja -ympäristön kannalta tasapainoiseen tilanteeseen, jossa yhdyskuntarakenne ja alueen toiminnallinen luonne muodostaisivat hyvän ja inhimillisen kokonaisuuden?

6) Miten ja mitä toimintoja ohjaamalla voidaan edistää alueen teknologian kehittymistä ja sovellusten testaamista paikallisia palveluja sekä tavoitteeksi asetettua hyvinvointiteknologiaa mahdollisimman hyvin hyödyntämään?

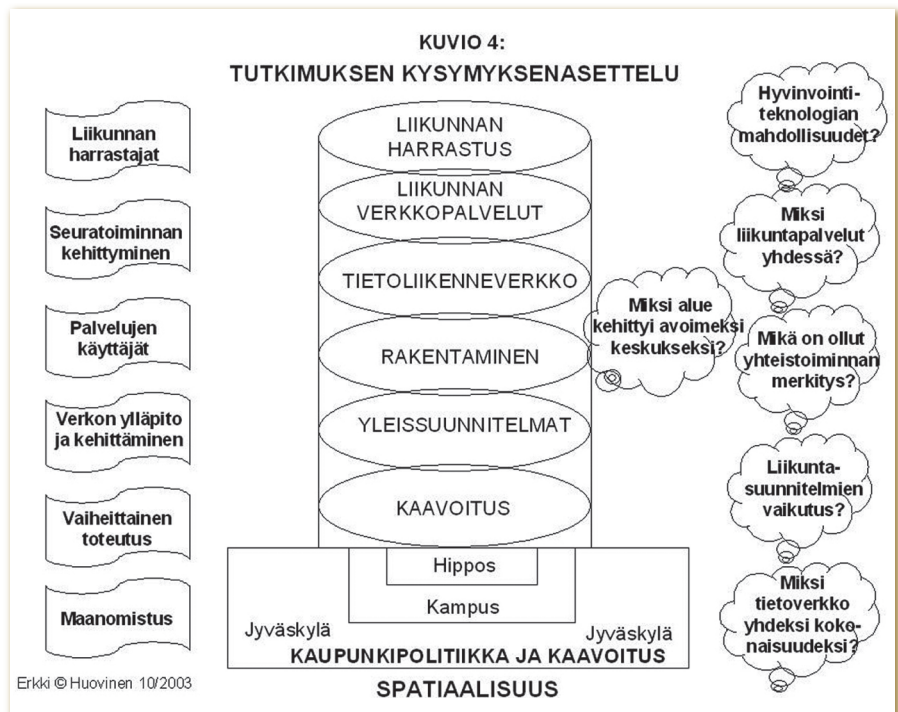
3.1.1. Yhdyskuntarakenteen muuttuminen

Tutkimuksessa käsitellään, kuvataan ja analysoidaan alueen kehittymistä perinteisestä raviradasta ja kasvatusyhteisöstä jotka sijaitsivat pikkukaupungin laidalla, vaihteittain nykyaikaiseksi liikunta- ja tutkimuskeskukseksi.

Tarkastelun välineinä käytetään maankäytön ja kaavoituksen arviointimenetelmiä ja malleja. Tutkimuksen keskeinen tavoite on arvioida miten kaavoitus, maankäytön suunnittelu sekä liikunta- ja liikuntapaikkasuunnittelu on vaikuttanut Hippos–Kampus alueen rakentumiseen ja hankkeiden toteutumiseen.

Yksi näkökulmakulma on kaupunkipolitiikka, erityisesti kaupunkirakenteen kannalta tarkasteltuna. Suomessa kaupunkipolitiikan tutkimus on varsin nuori yhteiskuntapolitiikan alue. Tässä tarkastellaan paikallisen kaupunkipolitiikan vaikutuksia historiallisesti monikerroksisella alueella.

Tutkimuksessa tarkastellaan kaupunkirakenteen yhtä osaa, joka on Jyväskylässä poikkeuksellinen.

Kaupungin kokoon nähden Hippos–Kampus alue muodostaa pinta-alaltaan laajan kokonaisuuden. Tutkittavan alueen kokonaispinta-ala on 50,6 hehtaaria. Tutkimuskohde muodostaa suuren alueen mikäli tarkastelukulmaksi otetaan Jyväskylän niin sanotun ruutukaava-alueen kokonaisala. Tutkimusalue on 67% koko ruutukaavan 75,2 hehtaarin alueesta. Hippos–Kampus alue on rakenteeltaan hyvin puistomainen ja erottuu senkin vuoksi ruutukaava-alueesta, jossa puistoja on niukasti.

3.1.2. Liikunta- ja harrastustoiminnan kehittyminen

Liikunnan harrastustoiminta on kehittynyt Suomessa valtavasti 1910- ja 1920-luvuilta lähtien. Tutkimuksessa arvioidaan tätä kehitystä eri vuosikymmeninä sekä vertaillaan Hippos–Kampus alueella tapahtunutta liikuntatoiminnan muutosta muualla kaupungissa ja osittain Suomessa toteutuneeseen kehitykseen.

Tarkoituksena on myös selvittää, millaisia vaikutuksia harrastustoiminnan kehittymisellä on ollut urheiluseurojen toimintaan ja harrastuneisuuteen erityisesti tutkittavalla alueella. Liikuntakasvatuksen ja seuratoiminnan arvioinnin pohjana ovat kaupungin liikuntasuunnitelmiin liittyneet laajat seuratutkimukset vuosina 1986 ja 1999 sekä useat tämän alan tutkimukset sekä pro gradu työt. Liikunnan sosiaalisia suhteita ja merkityksiä tarkastellaan suhteessa maan yleiseen harrastustoimintaan ja sen kehittymiseen. (Vuolle & Telama & Laakso 1986, Suomi 2000)

Jyväskylän kaupungin maankäytön suunnittelussa, kaavoituksessa, rakentamisessa ja liikuntasuunnittelussa on tavoitteena ollut fyysisten olosuhteiden kehittämisen ja parantamisen lisäksi hyvinvoinnin edistäminen. Tämä tavoite on erityisesti koskenut kaupunkia, mutta välillisesti koko Jyväskylän seutua ja osittain myös koko

Keski-Suomen maakuntaa. Näillä periaatteilla ja tavoitteilla on selvä yhteys nykyisin suosittuun käsitteeseen: hyvinvointiteknologiaan.

Hyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilön kykyä selviytyä tyydyttävällä tavalla ja arvokkaasti joka päiväisistä askareista ja elämästä. Käsite on laaja, sillä ymmärretään nykyisin erityisesti liikuntaan ja terveyden ylläpitämiseen liittyviä olosuhteita. Käsite on myös pääasiassa subjektiivinen, yksilön toimintaa koskettava. Hyvinvointikäsitteeseen sisällytetään fyysisen, psyykkisen, sairauksien ennalta ehkäisyn, yleisen terveyden ylläpitäminen ja sosiaalinen hyvinvointi. Hyvinvoinnin korostuminen tutkimusalueella liittyy Jyväskylän kaupungin pyrkimykseen kehittää esimerkiksi erityisryhmien liikuntatoimintaa, joka aloitettiin kaupungissa kokeiluluontoisena projektina 1980-luvun alussa. (Komiteamietintö 1996:15, Tuppurainen 2002, 7–9)

Tutkimusmenettelyn valinta on perustunut yhtäältä tutkimuksen monitieteisyyteen ja toisaalta spatiaalisen tutkimuksen sekä kaupunkitutkimuksen ja liikuntasuunnittelun perinteisiin. Metodien valintaan vaikuttivat myös tutkimusalueen laaja toiminta. Monipuolinen aineiston keruu on metodologisesti tärkeä, koska tavoitteena oli saada aineistot täydentämään ja tukemaan toisiaan mahdollisimman hyvin.

3.1.3. Tieteellis-teknologinen muutos

Globaalisti käynnissä olevaa murrosta kuvaa usein informaatioteknologinen muutos eräänlainen vallankumous, uuden talouskäsitteiden leviäminen ja verkostoyhteiskunnan nousu. Suomen kehitystä tieteellis-teknologiassa on pidetty esimerkillisenä, on jopa puhuttu *Suomen mallista*, jossa yhdistyvät korkea teknologia ja pohjoismainen hyvinvointivaltion palvelurakenne. YK:n teknologisen kehityksen indeksi (TAI) on nosta-

nut Suomen maailman teknologisesti johtavaksi maaksi. Samaan aikaan teknologisen kehityksen kanssa Suomen talous on kehittynyt 1990-luvun alusta, laman jälkeisestä ajasta, erittäin nopeasti. Useissa mittauksissa Suomi on ollut myös taloudellisuuden, tuotannon ja kilpailukyvyn kärkimaita. (Castells & Himanen 2001, 13–15)

Maantieteellinen tila näyttää olevan yksi sosiaalisen rakenteen keskeinen ulottuvuus. Teollisen yhteiskunnan muuttuminen jälkiteolliseksi informaatioyhteiskunnaksi on merkinnyt myös uusien maantieteellisten tilojen, muotojen ja menetelmien syntymistä. Castells (1997) puhuu verkostoista ja tiloista virtoina. Tilat voivat olla myös virtuaalisia tiloja (*cyber space*), jotka ovat uuden teknologian kautta tulleet maailmoin ja tiloihin. Nykyisin teknologisten ratkaisujen kautta, tilaa voidaan pitää myös virtuaalisena maailmana. Tilalla voi olla virtuaalinen oma luonne, joka muodostuu esimerkiksi alueellisesta verkosta (*local network*), jossa jokainen oman sähköisen laitteen sa alueelle tuova (kannettava tietokone, mobiilipuhelin, PDA-laite, sykemittari jne.) ilmentää ja muokkaa tätä virtuaalista tilaa. (Kuukkanen 2002)

Teknologisella kehityksellä on ollut huomattava vaikutus myös opetukseen ja tutkimukseen. Tietokoneiden ja järjestelmien yleistyminen on vaikuttanut oppiaineiden kehittymiseen muun muassa tietojenkäsittelyoppiin. Lyytinen ja Puuronen (1992, 5–7) toteavat Jyväskylän yliopiston tietojenkäsittelyopin laitoksen 25v. juhlaulkaisussa, että oppiaineen historiallinen kehitys on ollut niin nopeaa, että siihen ei ehkä yllä mikään muu oppiaine. Oppiaineen kehitys näyttää olleen nopea, jyrkkä ja laaja-alainen, jonka erityispiirteenä ollut että oppiaine tukeutuu ihmisen keksimään laitteeseen tietokoneeseen. Vaikka lähtökohtana on laite, oppiaine tutkii ja kehittää ilmiöitä sosiaalisessa ympäristössä, laskennan eri muotoja ja lajeja, määrittelyjä, ominaisuuksia ja ennen kaikkea vaikutuksia. Kehittyminen on ollut laa-

ja-alaista alkuaikojen ”laskukoneista” monimutkaisiin kaavoihin, sovelluksiin ja ohjelmistoihin, joilla on mullistava vaikutus tieteen maailmankuvaan, tutkimusprosesseihin sekä havaittuun todellisuuteen.

Kehitys on vaikuttanut myös yhteiskunnalliseen todellisuuteen sekä organisaatioiden toimintakulttuureihin, voidaan jopa puhua ”super-symbolisesta kehityksestä”. Näyttää siltä, että tekniikassa yleensä kehitys on tapahtunut lineaarisesti, tietotekniikassa ja erityisesti sen nopeudessa on edetty eksponentiaalisesti (Roiko-Jokela 1992, 5–7).

Informaatioteknologian kehittymisen myötä on ryhdytty puhumaan tietoyhteiskunnasta. Käsite on tullut yleiseen käyttöön tieteessä, yhteiskunnallisessa toiminnassa, politiikassa ja myös paikallishallinnossa. Tietoyhteiskunnan määrittelystä ei ole käytettävissä yhtä tai edes samankaltaista käsitteellistä sisältöä. Kam (2004, 67) määrittelee tietoyhteiskunnan ja siihen keskeisen informaatiotalouden neljästä osasta. 1) informaatio- ja viestintähyödykkeiden tuotantosektori, joka luo, valmistaa ja jakelee informaatio- ja viestintälaitteita sekä tarvikkeita. 2) informaatiosisällön tuotantosektorista, joka luo, valmistaa ja jakelee informaatiosisältöjä ja -palveluja. 3) informaatio- ja viestintäverkkoinfrastruktuurin sektorista, joka luo yhteydet ihmisten ja laitteiden välille ja tekee mahdolliseksi informaatiosisällön vaihdon. 4) informaatiollistamiskomponentti jossa informaatio- ja viestintähyödykkeitä ja verkkoinfrastruktuuria hyödynnetään tiedon hankkimisessa ja kuluttamisessa sekä yrityksissä että kotitalouksissa.

Kamin mainitsemien käsitteiden ja määrittelyjen osat tulevat ilmi Hippos–Kampus alueen rakenteissa, toiminnassa ja palveluissa, poikkeuksena informaatioteknologian tuotannolliset tekijät, joita niitäkin on alkanut teknisen kehityksen myötä syntyä. Toiminnat ja palvelut ovat kehitty-

neet teknisen murroksen myötä. Alkuvaiheessa toteutettiin vain mittaamista, laskentaa, ajanottoa. tulospalvelua ja näihin liittyvää tekniikkaa. Myöhemmin on siirrytty teknologisten hyödykkeiden laajamittaisempaan käyttöön ja jakeluun. Alueelle kehitetty ja rakennettu yhteinen verkko-tekniikka on mahdollistanut tiedon keräämisen, tuotannon ja hyödyntämisen. Nykyisin teknologia ja informaation monipuolinen käyttö tulee esiin lähes kaikissa palveluissa, kiinteistöjen ylläpitotekniikasta asiakkaiden palvelu- ja informaatiotuotantoon sekä jakeluun.

Himanen (2004a, 10–11) ja Florida (2004, 12–15) osoittavat, että teknologinen ja erityisesti informaatioteknologinen muutos vaikuttaa tuotantorakenteisiin. Tulevaisuudessa ”symbolis-analyttisen työn” rinnalle nousee ”vuorovaikutustyö”, joka on uuden tietoyhteiskunnan merkittävä tekijä. Tähän liittyy myös palvelurakenteen muutos, palvelualojen ja kulttuuri- ja hyvinvointitoiminnan ammatit ovat taloudessa merkittävä tekijä. Tuottavuuden rinnalle näyttää kohoavan tarve tarkastella työssä ja tuotannossa inhimillistä laatua, joka mahdollistaa työn jakamisen myös vähemmän kouluetuille.

Nykyisen tietoyhteiskunnan merkitystä kuvaa hyvin Valtioneuvoston perustama ”Tietoyhteiskuntaohjelma”, joka on osa Vanhasen hallituksen politiikkaohjelmia. Ohjelman päämääränä on luoda Suomelle tietoyhteiskuntastrategia, jossa kuvaillaan kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristömme muutoksia ja luodaan pohjaa suomalaisen tietoyhteiskunnan kehitystyölle tulevaisuudessa. Eräänä tavoitteena on visio, jossa Suomesta muodostuu luova, inhimillisen ja kilpailukykyinen eurooppalainen valtio (Valtioneuvosto 2006).

Tutkimustoiminnan kehittämiseen vaikuttavat merkittävästi opiskelijoiden olosuhteet ja rekrytoituminen. Suomen ja Jyväskylän kansainvälis-

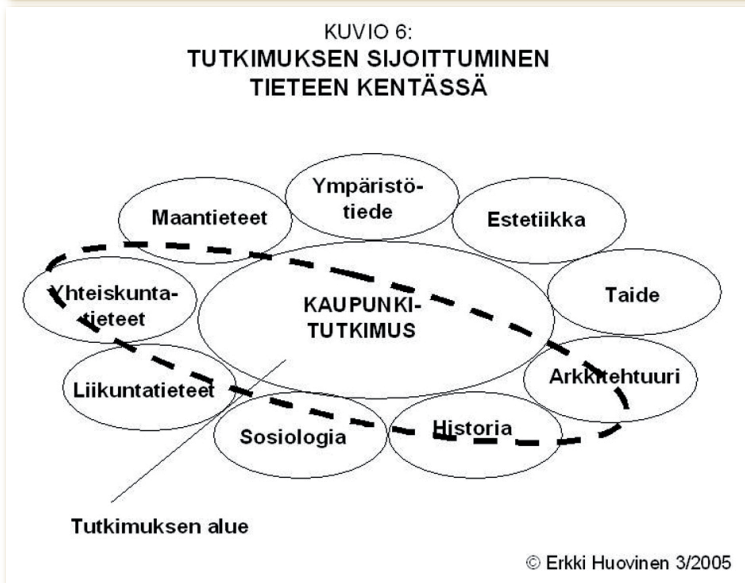
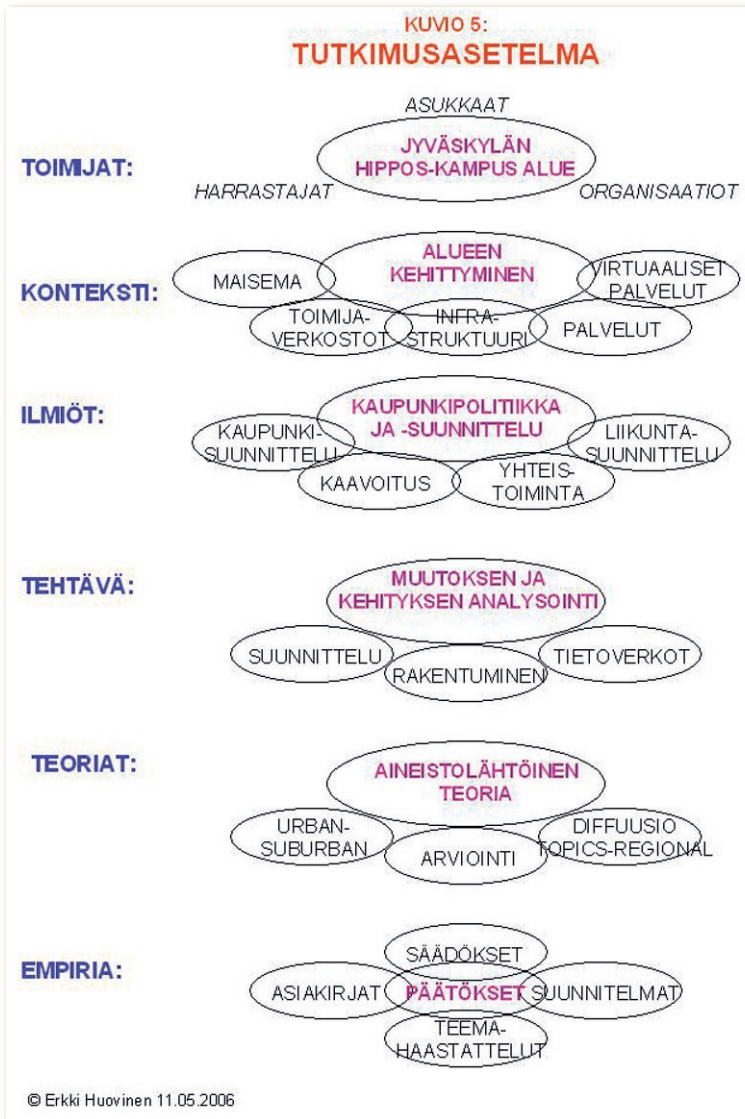
tymisen eräs ulottuvuus on sekä Suomeen tulevien, että suomalaisten opiskelijoiden vilkas kansainvälinen ja tieteellinen vaihto. Kansainvälisten opiskelijoiden maahan tuloa olisi helpotettava ja erityisesti huolehdittava yhteiskunnallisesta integroitumisesta. Tässä kulttuuri- ja harrastustoiminnoilla on tulevaisuudessa yhä keskeisempi rooli.

”Kansainvälistyminen täytyy nähdä kuitenkin kaksisuuntaisena tienä. Voimme hyötyä globaalista osaamisesta myös panostamalla omien opiskelijoidemme kansainvälisiin opintoihin. Myös tähän kannattaa investoida jatkossa entistä enemmän”. (Himanen 2004b, 25).

Tieto- ja hyvinvointiyhteiskunnassa inhimillisen toiminnan merkitys on suuri. Siksi myös tutkimustoiminnassa riittävän inhimillisen tiedon etsiminen on tärkeitä. Tietojen keräämiseen tulee yhdistää henkilökohtaisesti koettu näkökulma yhdistettynä tiedolliseen materiaaliin, erityisesti sen vuoksi että tutkimuksen ajallinen periodi on pitkä. Tämän vuoksi tutkimusalueesta on ollut tarpeellista hankkia riittävän laaja, myös historiallisesti luotettava aineisto. Tämä on ollut tutkimuksen kannalta välttämätöntä, jotta alueen taustatiedoista ja kehitymisestä saadaan aineistoltaan ja materiaaliltaan eheä otos. Kapealla aineistolla tutkimuksen tehtävä ei olisi toteutunut. Tämän vuoksi tutkimuksessa on yhdistetty kvalitatiivista ja kvantitatiivista aineistoa sekä pyritty muodostamaan aineistosta kokonaisuus, joka on ohjannut tutkimusalueen kuvailua ja tulkintaa.

3.1.4. Tutkimusasetelma

Kuviossa 5. on määritelty tutkimuksen asetelmaa. Tutkittavan alueen kontekstina on Hippos-Kampus alueen kehittyminen ja tavoitteena on tutkia kaupunkipolitiikan ilmiötä tässä ajassa ja tilassa. Tehtävänä on muutoksen ja kehityksen

analysointi, empiriaa edustavat teema-haastattelut, jolla pyritään erityisesti keräämään hiljaista tietoa. Lisäksi materiaalina ovat asiakirja-aineisto, päätökset sekä suunnitelmat.

Tutkimus on luonteeltaan monitieteinen, koska tutkimusalueen toimintakenttä ja rakenteet ovat myös inhimillisesti monitahoiset. Kuviossa on esitetty kaaviona tutkimuksen asema tieteen kentässä. Kuvio pyrkii hahmottamaan tutkimuksen asemaa ja asetelmaa hyvin kaavamaisesti, mutta antanee yleiskuvan niistä aihepiireistä, joissa tässä tutkimuksessa sivutaan.

3.2. Tutkimusmetodi

3.2.1. Tutkimusmetodin taustasta

Yhteiskuntatieteiden ja liikuntatieteiden perinteet pohjautuvat paljon humanistiseen tiedekäsitykseen. Yhteiskunnallisten ilmiöiden, myös kaupunkipolitiikan tutkimustraditiot liittyvät näin perustieteiden, filosofian ja valtio-opin käsitteisiin, osittain jo antiikin aikana luotuihin tutkimustraditioihin sekä käsityksiin. Yhteiskunnallisessa tutkimuksessa tapahtunut kehitys on johtanut siihen, että eri tieteenalat ovat itsenäistyneet omiksi alueikseen ja niille on muodostunut oma tutkimustraditio. Vaikka tieteenalat ovatkin metodologisesti ja akateemisesti eriytyneet, näyttää siltä, että yhteydet perinteisiin tieteen, akateemisuuden ja metodologian perusteisiin sekä filosofiaan ovat yhä olemassa.

Keinänen (1998, 31–33) huomauttaa, että tilastoissa ja niiden käytössä on monia ongelmia. Tilastomääritelmät ovat pragmaattisia, normatiivisia ja myös dogmaattisia. Luokittelut tehdään yleensä valmiiksi sen vuoksi, että vastaajien tietojen perusteella tehty luokittelu ei olisi niin objektiivinen. Esimerkiksi postikyselyjen avulla tutkimustaan tekevä ei saa suoraa kosketusta haastateltaviin. Tämä seikka saattaa häiritä tulkin-
taa ja tuottaa tutkijalle tuskaa ja ongelmia tutkitavien ja tutkimuksen todellisuuteen. Tilastotutkimuksissa vaaditaan yleisesti monitieteisyyttä. Useimmiten vaaditaan lähestymistapaa, joka liittyy sosiaali-, talous- ja tilastotieteen maailmoihin. Pelkkä tilasto- tai vertailuaineisto saattaa eristää tutkija todellisuudesta. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkimuksessa kyettäisiin yhdistämään useamman aineistomenetelmien käyttöä. Se saattaa myös motivoida tutkijaa enemmän.

Tilastojärjestelmien ja aineistonkeruun toteuttamisesta vastaavat nykyisin kansalliset, usein valtioiden kontrolloimat organisaatiot. Tilastokäsitteiden kehittymisen ja yleisten tilasto- järjestelmien käytön kannalta keskeinen kehitys on viime vuosikymmeninä ollut globaalia. Ehkä merkittävin sysäys tilasto- ja tutkimusaineistojen keräämiselle oli Kansainvälisen Työjärjestön ILO:n (*International Labor Organization*) perustaminen vuonna 1919. Globaalisten tietojen luokittelu ja käyttö ovat yleisen kansainvälistymisen ja yhteiskunnallisen toiminnan laajentumisen vuoksi kasvattaneet merkitystään. EU:n jäsenyyden myötä monet suomalaiset tilastot ovat tulleet osaksi julkista hallintoa ja säädöskäytäntöä. Usein tilastojen käyttö on merkinnyt uusien toimintatapojen ja mittauksen kulttuuria, yksityiskohtaista tilastojen soveltamista sekä tilastojen soveltamista kansainvälisiin normeihin. (Tilastokeskus 2004)

Pyrkimys kansainväliseen vertailuun ei kuitenkaan välttämättä kerro tutkijalle siitä, mitä so-

siaalisia tai toiminnallisia merkityksiä ihmiset tai organisaatiot antavat konkreettisesti arjessa. Sanojen ja tulkintojen kielelliset merkitykset vaihtelevat eri kulttuureissa. Lisäksi institutionaaliset erot vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen ja niistäkin aiheutuu eroja tilastoihin ja vaikeuksia tulkintoihin. Toisaalta mahdollisuus vertailuun avartaa käsityksiämme ja auttaa meitä tarkastelemaan entistä kriittisemmin omia olosuhteitamme ja toiminnallisia ratkaisujamme. Voimme paremmin tutkia erilaisten valintojen seurauksia ja ylipäätään tunnistaa valinnat itsestäänselvyydestä tai välttämättömyydestä.

Valtio ja julkisyhteisöt muun muassa kunnat tuottavat päivittäisessä toiminnassaan erilaisia tilastoaineistoja. Tilastoja edustavat myös esimerkiksi kunnalliset toimintakertomukset. Ne ovat tärkeitä arvioitaessa eri hallinnonalojen kehitystä ja auttavat vertailemaan muiden vastaavien organisaatioiden toimintaa. Tilastot, luokitukset, tunnusluvut ja toimintakertomukset tuovat esille myös poliittisen päätöksenteon. Ne helpottavat asioiden ymmärtämistä ja käsittelyä sekä tuovat päätöksentekoon sellaiseen pelkistettyyn muotoon, että niitä on helpompi käsitellä. Yhteiskunnan monimuotoisuus aiheuttaa päätöksentekoon ongelman, koska kaikkia asioita on mahdotonta selvittää ilman luokitteluja tai tunnuslukuja. Poliittikkaa, lainsäädäntö ja viralliset tilastot hyväksyvät legitiimeiksi vain osan ihmisten rooleista, yhteisöistä ja toimijoista. (Keinänen 1998, 53–56)

Pohdintaa siitä voidaanko eri tyyppisiä tutkimusmenetelmiä yhdistää ja miten hyvin, on käyty laajaa tiedepoliittista väittelyä. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen eroja on pyritty monipuolisesti arvioimaan. Tutkimukseen liittyy oleellisesti objektiivisen todellisuuden olemassaolo ja tehtävänä on vain löytää tuo oleellinen todellisuus ja sen lainalaisuudet. Mutta myös ihmisten väliset sosiaaliset suhteet ovat tutkimuksessa

tärkeitä, ihmisten omasta tajunnasta huolimatta. Todellisuus rakentuu tutkimusprosessista. Jokaisessa tutkimustilanteessa on olemassa useita todellisuuksia: tutkijan, tutkittavien (henkilöt ja organisaatiot), lukijan ja yleisön todellisuus.

Tutkimusasetelman avoimuuden ja prosessiluonteiden korostaminen antaa oman sävynsä myös tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkija tulkitsee tätä todellisuutta ja hänen on uskollisesti raportoitava vain näistä todellisuuksista ja luotettava tutkittavien ääniin ja tulkintoihin. Tutkimuksen kuluessa tutkijan näkemys ja tulkinta kehittyvät tutkimuksen ominaispiirteistä johtuen. Tärkeätä on myös havaita, että aineisto saattaa edellyttää joustavaa tutkimusprosessin muuntumista tutkimuskohteen mukaisesti. (Kiviniemi 2001, 77–80)

Maiseman, ajan, paikan ja tilan olemuksesta sekä näiden teoreettisista taustoista käydään nykyisin vilkasta tieteellistä keskustelua. Aika on noussut esimerkiksi politiikan tutkimuksessa keskeisempään asemaan, koska aikatajunta on teknologian voimakkaan kiinnittymisen vuoksi nykyhetkistynyt. Toisaalta myös tilan ja paikan ymmärrys on verkottunut ja sähköistynyt. (Lindroos & Palonen 2000, 7–23)

Paikka ja tilakysymysten teoreettinen selvittely olisi ollut mielenkiintoista, koska tutkimusalueena on rajattu alue ja tila. Lokaliteetti- ja spatiaalisen tutkimuksen virtaukset ovat kiinnostavia ja ajankohtaisia, mutta niiden fokus tässä tutkimuksessa ei olisi ollut kovinkaan relevantti. Tilan ja paikan kokemukset ovat ihmisille tärkeitä. Koivunen (2000, 194–196) viittaa kokemuksiin jossa ihmiset ovat normaalisti eläneet, kun he joutuvat vieraaseen paikkaan tilakokemus saattaa muodostua ahdistavaksi. Koivunen ottaa esimerkiksi

kaupunkiympäristön, joka maalla asuneelle voi olla hyvinkin outoa ja ahdistavaa, kun taas kaupunkilainen tuntee massiivisissa kerrostaloissa turvallisuutta. (Ks. myös Hoffren 1998)

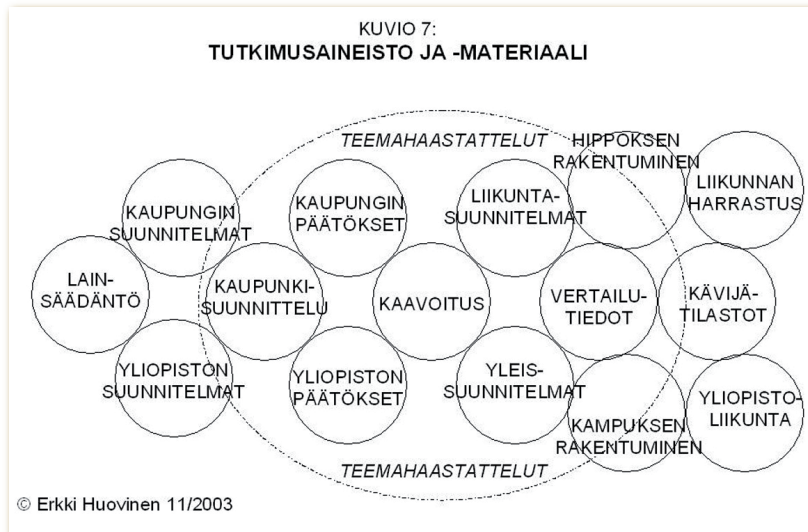
Spatiaalisessa tarkastelussa tutkimuksessa on pitäydytty ennemminkin maiseman tarkasteluun, johon useissa töissään ja kirjoituksissaan viittaa esimerkiksi arkkitehti Aalto. Rajallisen alueen vuoksi perusteelliseen paikka- ja tila-analyysiin ei tässä tutkimuksessa ole tarvetta, koska painopiste tutkimuksessa on ensisijassa kaupunkirakenteen ja toiminnan muutoksen kuvaamisessa.

Empiriaa edustavat tehdyt päätökset ja teema-haastattelut, jolla pyritään erityisesti keräämään sellaista hiljaista tietoa jota ei ole saatavissa asiakirjoista, kirjallisuudesta tai muusta lähdemateriaalista. Lisäksi aineistona käytetään asiakirja-aineistoa, päätöksiä ja suunnitelmia. (eduskunta, valtioneuvosto, opetusministeriö, Jyväskylän yliopisto sekä Jyväskylän kaupunki) Tässä suhteessa tutkija tunnustaa rajallisuuteensa. En voi pelkästään ajallisista syistä johtuen tietää tutkitavasta alueesta kaikkea, vaikka olen työskennellytkin alueen ”ytimessä” lähes neljännesvuosisadan. Tämän vuoksi tutkimukseen on välttämättä liitettävä teoreettinen näkemys, selkiyttämään näkemystä ja tulkintaa. Tällä tavalla yritän yhdistää laajan aineiston teoreettiseen viitekehykseen, selvittää sekä kuvata kehitystä teorian ja käytännön rajapinnalla. Teoreettiset lähtökohdat ja käytännöllisyys sekä aineistolähtöisyys kulkevat tutkimuksessa rinnakkain. Tutkimusmetodinä on käytetty myös tutkimusalueen kiinteistö- ja asuntotilastojen sekä asukasmäärän vertailua suhteessa aikaan. Tilastollinen aineisto on hankittu Jyväskylän kaupungin kiinteistörekisteristä Xcity WebMap. (Jyväskylän kaupunki 2006e) Liite 2.

3.3. Tutkimusaineistot

3.3.1. Aineistot ja aineistonkeruu

Kuviossa 7. on esitetty aineiston kokonaisuus, jossa on pyritty selventämään aineistoa ja sitä miten se liittyy paikallisesti rajatulle suhteellisen suppealle spatiaaliselle alueelle. Aineiston monipuolisuus ja kerroksisuus kuvaavat osaltaan tutkimusalueen merkitystä kaupunkirakenteessa. Tutkimusalueen kehittymiseen ovat yhtäältä vaikuttaneet maailmapoliittiset ja ulkopoliittiset koko kansakuntaan liittyneet tapahtumat sekä lainsäädännöllinen kehittyminen. Toisaalta kehittymiseen ovat vaikuttaneet paikalliset olosuhteet ja paikallisen kaupunkipolitiikan sekä yhteistöiminnan myötävaikutuksella syntyneet päätökset.

3.3.2. Kvantitatiiviset aineistot

Tutkimuksessa on käytetty neljää kvantitatiivista aineistoa:

- Asemakaava- ja suunnitteluaineistoa, joka on pääosin Jyväskylän kaupungin omaa tuotantoa. Aineistosta keskeisiä ovat yleis- ja asemakaavat,

liikunta- ja liikuntapaikkasuunnitelmat. Alueen toimintoihin liittyy runsaasti erillistä suunnittelu- ja hankeaineistoa, josta voidaan todentaa eri kehitysvaiheet. Tutkimusaineistoa täydentävät Jyväskylän yliopiston rakentamiseen liittyvät asiakirjat ja suunnitelmat.

- Kaupungin rekisteritiedot ja Xcity WebMap-järjestelmä, jossa karttatekniseen esitystapaan on kerätty ja liitetty useiden eri rekistereiden tietoja. Nämä edustavat tutkimuksen demografia ja geografia tietokantoja. Liite 2.

- Suomalaisen liikunnan tietopankin aineistot, jotka koskettavat tutkittavan alueen liikunta-alueiden ja -paikkojen tietoja. Useista kymmenistä tietokannan ominaisuustiedoista tähän otettiin arvioinnin kannalta olennaiset perustiedot. Liitteet 3.–4.

- Liikunta-Vertti® -liikuntatoimen vertailutiedoista, johon Suomen Kuntaliiton ja Efeko Oy:

n toimeksiannosta on kerätty liikuntaan ja liikuntahallintoon liittyviä tunnuslukuja sekä tilastotietoja. Liite 5.

3.3.3. Asemakaava- ja suunnitteluaineisto

Kaupunkipolitiikkaan ja -suunnitteluun näyttää aina liittyneen maankäytön suunnittelu sekä yleis- ja asemakaavoitus. Maankäyttösuunnitelmat ovat olleet ja tulevat vastaisuudessa-

kin olemaan kaupunkien kehityksen keskeinen työväline. Yhteiskunnan kehittyessä ja monimutkaistuessa suunnittelujärjestelmiltä edellytetään mukautumista. Tähän kehitykseen on useita syitä, esimerkiksi kaupunkisuunnittelun teoriaan ja käytäntöön liittyvät muutokset, monitahoisemmat prosessit, tapahtumien dynamiikka, avoimemmat markkinat sekä suuremman joustavuuden vaatimus päätöksenteossa. Näiden

tekijöiden vuoksi on Jyväskylässä käynnistetty järjestelmällinen työ kaupunkirakenteen uudistamiseksi ja tiivistämiseksi sekä kaupunkikuvan eheyttämiseksi. Tästä mainittakoon muun muassa "Jyväskylän arkkitehtuuri- poliittinen ohjelma" sekä kaupunkipolitiikkaan ja kaavoitukseen liittyvät tutkimukset. (Radovic 1996, Jyväskylän kaupunki 2002)

Kaavoitus on ollut tutkimusalueella suhteellisen stabiilia, johtuen alueen luonteesta. Hippos–Kampus on ollut yhtäältä Suomen valtion ja toisaalta Jyväskylän kaupungin omistuksessa, alueen käyttö on tällä tavalla ollut "julkista". Kaavoitustoimet ovat alueella seuranneet kaupungin yleisempää kehitystä ja kaupungin laajentumista. Keskeisin kaavoitukseen liittyvä asiakirja on Jyväskylän yleiskaava vuodelta 1982. Yleiskaavassa vahvistettiin kampuksen yleisten ja julkisten rakennusten alue sekä tavoite Hippoksen alueen rakentamisesta Rautpohjankadun varteen. Kartta 10 sivulla 163.

Tutkimusalueeseen läheisesti liittyvä Rautpohjan tehdas ja asuinalue ovat osaltaan vaikuttaneet tilanteeseen, jossa kaavoitustoimenpiteet ovat usein liittyneet yksittäisiin rakennushankkeisiin. Kaavoituksen historiallisia vaiheita ja edistymistä osoitetaan numeerisin aineistoin yhdistettynä karttatekniseen esitykseen. Alueen suunnitteluun on liittynyt suuri joukko hankeselvityksiä ja ehdotuksia, joista on tiedot kirjallisuus- ja asiakirjojen lähdeaineistossa. Suunnitteluaineistot muodostavat laajan kokonaisuuden, josta voidaan päätellä, tulkita ja arvioida syklisen kehityksen intensiivisyys eri aikakausina. Karttatekniikat ja valokuvat täydentävät tutkimuksen kuvauksellista aineistoa.

Uudet teknologiat ovat murtautuneet nopeasti myös kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen välineiksi. Rossi (2005, 108–109) osoittaa väitöstudiosuunnittelun ja kaavoituksen tietotarpeet ovat

merkittäviä, vaikka tietokantojen käyttöä ei lakisääteisessä suunnittelussa edellytetä. Informaatiojärjestelmien ja -virtojen tietokantapohjainen hallinta suunnitteluprosessissa ovat paremmin hallittavissa. Tiedot voidaan tallentaa ja dokumentoida niin sanottuun paikkatietojärjestelmään (GIS), jolloin suunnittelutietojen käytettävyys ja prosessilähtöisyys on paremmin integroitavissa useampiin järjestelmiin ja tekniikoihin.

Jyväskylässä on suunnittelun ja kaavoituksen, mutta myös palveluiden toiminnallisena apuvälineenä käytetty 1980-luvulta lähtien sähköisiä tietokantoja. Tässä tutkimuksessa on voitu hyödyntää näitä tietokantoja ja järjestelmiä ja näin tilanne on helpottanut tiedonkeruuta ja tietojen analysointia. Osittain tiedot kaavoituksesta ja suunnitelmista on hankittu Xcity WebMap-järjestelmästä, josta seuraavassa lisää.

3.3.4. Kaupungin rekisteritiedot ja Xcity WebMap-paikkatietojärjestelmä

Tutkimuksessa on käytetty Jyväskylän kaupungin rekisteri- ja paikkatietojärjestelmien tietoja soveltaen tutkimusmenettelyn tarpeiden mukaan. Historiatiedot on hankittu pääasiassa aikaisemmista Jyväskylän historiateoksista, Brummer (1916) ja Tommila (1970 ja 1972). Koska Tommilan teos päättyy 1970-luvulle, uudempia tilastotietoja on hankittu kaupungin keskusarkistosta, eri hallintokuntien suunnitelmista ja raporteista sekä Jyväskylän yliopiston kiinteistö-rekisteristä ja tietokannoista.

Kuntien paikkatietojärjestelmiä on kehitetty eri vaiheissa etenkin 1980-luvulla, jolloin kuntien rekisterinä toimi Kunti-kuntarekisteri, joka nimilyhennys tulee kuntatiedon rekisteristä. Rekisteritiedot olivat numeerisia ja irrallaan muusta paikkatiedosta. Tämän vuoksi 1990-luvulla ryhdyttiin kehittämään järjestelmää, jossa kartta-ai-

neisto ja numeeriset tiedot yhdistettiin yhteen tietokantakokonaisuuteen. Jyväskylän kaupunki on käyttänyt Xcity WebMap-paikkatietojärjestelmää vuodesta 1988 lähtien. Se edustaa järjestelmää, johon yhdistetään tiedot eri tietokannoista ja muodostetaan GIS-paikkatietojärjestelmä (*Geographical Information System*). Xcity WebMap-järjestelmää voidaan pitää yhdistettynä demografia ja geografia tietokantana, koska tietokantaan on liitetty useita väestöä, kiinteistöjä ja alueita koskevia tietoja. Järjestelmän on tuottanut ja toimitanut Tekla Oyj. Aluksi hankkeessa oli mukana 6 kaupunkia. Vuoden 2005 kuntakäyttäjien määrä on 25 kuntaa (Hartman, 2003, Kuntaliitto 2004).

Xcity WebMap paikkatietojärjestelmän tavoitteena on ollut useiden käyttäjäryhmien yhtäaikaista ja laajaa käyttöä. Tämän vuoksi käyttöliittymä ja järjestelmän osat mahdollistavat käytön eri tasoilla kuten hallinnossa, sivistys- ja sosiaalitoimissa, liikunta- ja virkistyspalveluissa, terveydenhuollossa ja teknisellä sektorilla. Avoimen internetissä toimivan käyttöliittymän avulla järjestelmää voivat käyttää myös kaupunkien asukkaat, yhteisöt ja yritykset. (ks. liite 2.)

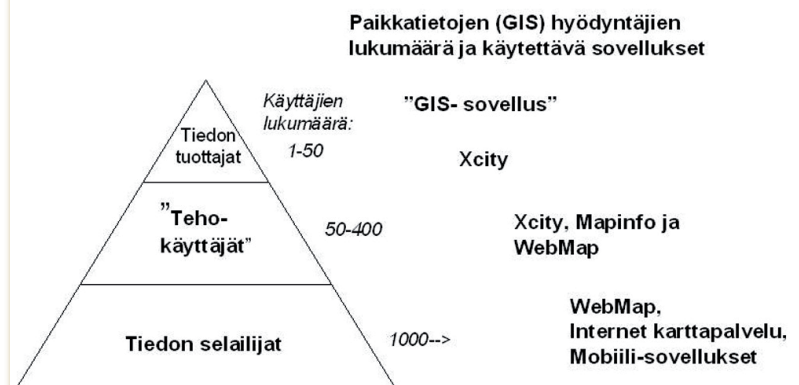
Järjestelmästä ja käyttöliittymästä voidaan tietokoneen avulla hankkia tietoja esimerkiksi seuraavista: erilaiset ominaisuustietokyselyt muun muassa asukastiedot, osoitteet, rakennusten numeeriset tunnukset, rakennusten pinta-alat ja tilavuudet, rakennusoikeus sekä tonttitiedot. Järjestelmä hakee tiedot kaupungin eri rekistereistä ja esittää ne valintatavan mukaisesti graafisessa ja numeerisessa muodossa. Ominaisuuksia täydentää myös digitaalinen mittaustoiminta. Karttaan piirretyn viivan avulla on mahdollista mitata matkaa eri pisteiden ja kohteiden välillä ja myös pinta-aloja. Xcity WebMap-järjestelmästä voidaan saada tietoja asema- ja yleiskaavojen taustatie-

doista, kaavamääräyksistä ja kaavojen eri käsittelyvaiheista. Tämä mahdollistaa dynaamisen ja helpon tavan seurata kaavoituksen etenemistä. (Jyväskylän kaupunki 2005b)

Tutkimusaineiston keruussa Xcity WebMap-järjestelmää on käytetty pinta-alojen ja matkojen mittaauksessa, kiinteistöjen sekä alueiden historia- ja taustatietojen inventoinnissa. Järjestelmää voivat käyttää Jyväskylän kaupungin intranet-järjestelmään liitetyt työasemat. Käyttöoikeus määritellään työtehtävien mukaan ja sen myöntää kaupungin karttapalvelujen vastuhenkilö. Kuviossa 8. selvitetään järjestelmän käyttäjiä ja kokonaisuuden asemaa kiinteistöjen hallinnassa. Suurin käyttäjäjoukko on toistaiseksi teknisten toimijoiden piirissä, mutta myös muiden hallinnonalojen tarpeet järjestelmän käytössä ovat kasvamassa.

Kiinteistötietojärjestelmästä on muodostettu MS-excel-tilat seuraavan ryhmittelyn mukaisesti: 1. asuinrakennukset, 2. hallintorakennukset ja -kiinteistöt, 3. opetusrakennukset ja -kiinteistöt, 4. liikuntatilat ja -alueet. Nämä neljä ryhmää muodostavat tutkimusalueen keskeiset tilat, joihin tutkimusalueen toiminta on sitoutunut. Taulukkoliitteet 8.–11.

KUVIO 8:
XCITY WEBMAP - KÄYTTÄJÄPYRAMIDI
(Lähde: Hartman, 2003)

3.3.5. Suomalaisen liikunnan tietopankin aineistot

Suomessa on opetusministeriön toimesta kehitetty kansainvälisesti merkittävää liikuntapaikkojen tietojärjestelmää "*Suomalaisen liikunnan tietopankkia*". Järjestelmän kehittäminen aloitettiin 1980-luvun lopulla, jolloin liikuntapaikkojen suunnitteluun ja rahoitukseen laadittiin tietojärjestelmä, joka aivan alkuvaiheessa siirrettiin tietokonepohjaiseksi ensin merkkijärjestelmänä. Järjestelmän kehittäminen liittyi 1980-luvun alussa käynnistyneeseen liikuntapaikkojen valtakunnalliseen suunnitteluun, jonka tuloksena ovat syntyneet valtakunnalliset liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelmat 1984, 1988, 1996. Viimeisin valtakunnallinen liikuntapaikkojen rahoitussuunnitelma on vuodelta 2003. (Komiteamietinnöt 1980:18, 1984:20, 1990:24, Paavola 2005, 18–19)

Jyväskylän kaupunki on ollut mukana järjestelmän kehitystyössä sen alkuvaiheesta lähtien. 1990-luvun alkupuolella järjestelmän kehittäminen siirrettiin opetusministeriön ja Jyväskylän yliopiston keskinäisellä sopimuksella Jyväskylään, josta syntyi LIPAS-projekti. Jyväskylän kaupungin liikuntavirasto/vapaa-aikavirasto/liikuntapalvelukeskus on osallistunut tiiviisti järjestelmän kehittämiseen. Esimerkiksi vuosina 1998–2002 LIPAS-projektin ja liikuntapalvelukeskuksen edustajat ovat pitäneet useita kertoja vuodessa suunnittelukokouksia, joissa on pyritty kehittämään järjestelmää käyttäjien tarpeiden mukaiseksi. (Lanu 2002, 2) Järjestelmän valtakunnallisesta ohjauksesta on vastannut johtoryhmä, johon ovat kuuluneet projektin edustajien lisäksi opetusministeriön, Suomen Kuntaliiton, Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden, ympäristöministeriön ja -keskusten sekä Suomen Liikunnan ja urheilun edustajat. Käyttäjäkuntia johtoryhmässä on edustanut Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskuksen yhdyshenkilö.

LIPAS-liikuntapaikkojen tietojärjestelmiin on vuoden 2002 alusta lähtien yhdistetty myös kartta-toimintoja, liikuntapaikat esitetään karttapohjalla ja ulkoilureitit sekä kuntoradat on merkitty karttapohjaan pistekoordinaateilla. Tässä suhteessa LIPAS-järjestelmä on toiminnoiltaan samankaltainen kuin Xcity WebMap-paikkatietojärjestelmä, vaikka se perustuukin karttateknisesti erilaiseen Genimap Oy:n tietokantaan. Vuodesta 1998 lähtien LIPAS-järjestelmän aktiivisille kehittäjäkunnille on myönnetty vuosittainen LIPAS-tunnustus. Jyväskylän kaupunki sai tunnustuksen vuonna 1999. (LIPAS-projektin muistiot, pöytäkirjat ja esitteet) Liitteissä 3.–4. esitetään jäljennökset LIPAS-tietojärjestelmän tietokannan ja tietojenkeruun keskeisistä lomakkeista. (Jyväskylän yliopisto 1994)

3.3.6. Liikunta-Vertti®

Kuntien tietojärjestelmien kehittämisestä on vastannut Kuntaliiton omistama yhtiö Efektia Oy. Yhtiö on kehittänyt 1990-luvulla kuntien tilastollista seurantaa ja vertailua varten Vertti-järjestelmän. Järjestelmään ovat liittyneet "Johdon-Vertti", "Terveys-Vertti". Vuoden 2002 lopussa järjestelmää laajennettiin "Liikunta-Vertti" tilasto-, vertailu- ja benchmarking-järjestelmäksi. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskus liittyi järjestelmään vuonna 2003. Tällä hetkellä Liikunta-Vertti kaupungeja on kaikkiaan 12. (Efektia Oy 2002 ja Efeko Oy 2005)

Liikunta-Vertin tietokantaan tallennetaan kaupunkien liikuntahallinnon ja -palvelujen tilipääötstietoja. Vertailuja saadaan toistaiseksi vuositasona. Tavoitteena on ollut järjestelmän kehittäminen niin, että tietoja voitaisiin käyttää kolmannesvuosittain, jolloin järjestelmän käytöisyys kehittyisi enemmän hallinnossa vallitsevien tarpeiden suuntaan.

3.3.7. Kvalitatiiviset aineistot-haastattelut

Kvalitatiivista aineistoa edustavat tutkimusmenettelyssä haastattelut, jotka on tehty teema-haastattelun menetelmällä. Aineistoa täydentää suunnitteluun, valmisteluun ja päätöksentekoon liittyvä julkinen asiakirja-aineisto. Tutkimus keskittyy julkisen hallinnon, palveluiden ja kaupunkirakenteen kehittämiseen. Tämän vuoksi tutkimusmateriaalin tulee olla mahdollisimman laaja, vaikka tutkimusmateriaalin laajuus sekä moninaisuus voikin olla kokonaisuuden ja tieteellisen käsittelyn kannalta hankalaa. Aineiston täydentämiseksi ja oman tulkinnan avuksi tarvitsin laajempaa, erityisesti ajallisesti pitkältä jaksolta olevaa tietoa.

Tähän tutkimukseen liitettiin mukaan joukko haastatteluja, koska prosessissa on ollut paljon poliittista päätöksentekoa ja valmistelua, joka ei voi näkyä dokumentoinnissa. Näin haluan antaa prosesseille inhimillisen näkökulman, tietynlaiset kasvot. Tutkijana en kaikissa yksityiskohtaisissa tilanteissa voi ehkä olla täysin riippumaton, koska olen ollut vuodesta 1981 lähtien mukana liikuntahallinnon viranhaltijana valmistelemaan ja käsittelemään prosesseja ja osittain myös päätöksentekijänä toteutetuissa hankkeissa.

Haastattelumenetelmänä käytettiin teema-haastattelua, koska se sopii hyvin toiminnan ja kehittämisen analysointiin. Arviointia tarvitaan, koska suunnitteluprosessien ja saavutettujen tuloksien vertailu tarvitsee tuekseen henkilötason näkemyksen. Pelkkä prosessien kuvaus, tulosten taulukointi ja arviointi ei tuottaisi tyydyttävää, tieteellisesti pätevää kokonaisuutta. Tutkimuksessa etsitään teemahaastattelun avulla asiakirja-aineistoa täydentäviä kokemuksia. Usein on todettu, että tapahtumat näyttävät hyvin erilaisilta pelkän fakta- ja dokumenttitiedon perusteella. Inhimillinen ja kokemuksellinen ”hiljainen tieto” täydentävät faktatietoa ja an-

tavat sille laajemman, prosessimaisemman kuvan. Teemahaastattelun lomake on liitteenä 7.

3.3.8. Hiljainen tieto

Yhteiskuntarakenteen muuttuminen monimutkaiseksi kokonaisuudeksi, jossa on vaikea hahmottaa yksilön paikkaa vaikuttaa tiedon keräämiseen ja tuottamiseen henkilökohtaisella tasolla. Vaikka nykyisin paljon korostetaan koodatun tiedon ja faktatiedon merkitystä, on tietojen ja kokemusten dokumentoinnissa tärkeitä nähdä inhimillinen, kokemuksellinen ja kerronnallinen tieto. Yhteiskunnan muuttuminen tietoyhteiskunnaksi merkitsee tiedon julkaisutapojen ja käsittelytapojen muutosta. Yleisesti puhutaan informaatorijähdyksestä, jossa julkaistun tiedon määrät kasvavat jyrkästi.

Tällä vuosisadalla kehittynyt informaatioteknologia on muuttanut tiedon tuotannon ja levittämisen sekä julkaisemisen suhdetta ja luonnetta. Muutokset ovat seuranneet koko yhteiskuntaan, elinkeinoelämään, teollisuuteen, johtamiseen, koulutukseen ja tutkimukseen sekä niiden edellytyksiin. Muutokset vaikuttavat myös ihmisten muussa toimintaympäristössä, työssä ja vapaa-ajan toiminnoissa, kulttuurissa ja sosiaalisissa suhteissa. Kehitykseen näyttää vaikuttaneen myös paikallisten yhteiskuntarakenteiden muutos. Kaupungistuminen on edennyt viime vuosina hyvin nopeasti ja on ennustettu, että 2/3 maapallon väestöstä asuu kaupungeissa vuonna 2050. Urbaanit alueet, erityisesti suurkaupungit linkittyvät kokonaisuuteen nopeiden tietoliikenneyhteyksien, internetin ja innovaatiolosojen avulla. (Castells & Himanen 2001, 103–104)

Koivusen mukaan tieto on tietoyhteiskunnassa tieteellisteknisen tradition pohjalta muodostettu tai määritelty ulkoiseksi dataksi, faktaksi

tai informaatioksi, jota virtaa ja tulvii kuin maa-kaasua putkessa. Tietovirta muodostuu merkkien tulvasta ja se vaatii kykyä hahmottaa ja jäsentää näitä merkkejä. Samalla ihmisen suhde henki-seen toimintaan ja omaan ruumiillisuuteensa kokemukseen on myös muuttumassa. (Koivu-nen 2000, 212–214)

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu 38 henkilön teemahaastattelusta. Valitsin henkilöt teemahaastatteluun suuresta sidosjoukosta, koska tutkimusalueella toimijoita, harrastajia ja kansalaisia, jotka olisivat voineet olla haastattelujoukossa on satoja, ehkäpä tuhansia. Kohdejoukoksi valitsin henkilöitä, jotka ovat toimineet ja työskennelleet tutkittavalla alueella, jotkut jopa koko työhistoriansa ajan. Pyrin suorittamaan valinnan kuitenkin mahdollisimman kattavasti. Otannassa on mukana luottamushenkilöitä, viranomaisia erityisesti kaupungin ja yliopiston organisaatioista, emeritusprofessoreita, tutkimuslaitosten edustajia, mutta myös suoritusportaan, liikun-tapalvelukeskuksen työnjohtoa ja työntekijöitä. Mukana on myös henkilöitä jotka ovat eläkkeellä tehtävästään. Tällä tavoin pyrin varmistamaan riittävän ajallisen evidenssin. Luettelo haastateluista henkilöistä on liitteenä 6.

Luettelo on kerätty tiedot haastatteluajan kohdasta, haastateltavan keskeiset taustatiedot, haastattelun keston sekä aineiston nauha/kasettinumeron. Haastattelut on suoritettu nauhurin avulla ja dokumentit on tallennettu C-90-kaseteille. Aineistoa on kerätty kaikkiaan 28,5 tuntia. Teemahaastattelu sopii yhdeksi tutkimusmenetelmäksi myös siksi, että se sallii tutkimuksen kohteeksi valittujen haastateltavien mahdollisimman luontevan ja vapaan reagoinnin. (Hirsjärvi & Hurme 1985)

Hippos–Kampus alueen kehittymiseen liittyy paljon sellaista taustatietoa jota ei voi saada selville dokumentoinnista. Haastattelujen avulla voidaan kerätä sellaista ”hiljaista tietoa” jon-

ka etsiminen ja esille saaminen olisi mahdollisesti myöhemmin vaikeaa, ehkä mahdotontakin. Hiljaista tietoa on alettu arvostaa filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä, koska tieteellisen ja dokumentoidun tiedon perusteet ja syvyys eivät aina riitä selvittämään kaikkia yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tapahtumia. Esimerkiksi Kaplinski on kritisoinut nykyistä vahvaa käsitteellisyuden maailmaa, joka on jättänyt varjoonsa ja huomaamatta inhimillisen kokemustiedon sekä vaientanut osittain myös luonnollisen tietämisen tavan. (Kaplinski 1982, 145)

Ihmisten hallitsema hiljainen ja tiedostamaton tieto on tärkeitä, koska se vahvistaa ihmisten käyttäytymistä ja vaikuttaa myös käsitteellisen tiedon käyttöön ja hyödyntämiseen. Polanyi on puolestaan korostanut tunteiden osuutta ja kätkeytyä todellisuutta, joka on jokaisella ihmisellä. Hänen mukaansa myös tieteellisessä tutkimuksessa suuri osa vaikuttavasta tiedosta tulee tältä tuntemattomalta alueelta. Normaalisti ymmärrämme tiedolla ja tietämyksellä eksakteja ja selvästi havaittavia asioita.

Näistä Polanyi mainitsee muun muassa kirjoitetut sanat, matemaattiset kaavat tai kartat. Tätä hän nimittää eksplisiittiseksi tiedoksi (*focal knowledge*) ja on luonut sille tavallaan vastakohtan hiljainen tieto (*tacit knowledge*). Tällä termillä Polanyi tarkoittaa formuloimatonta tietoa, sellaista joka koko ajan vaikuttaa ihmisessä vaikka sitä ei välttämättä voida ilmasta tai muotoilla. Hän perustelee teoriassaan hiljaisen tiedon vaikutusta myös fokuoituun tietoon ja sen käyttöön. Polanyiin mukaan ihminen voi juuri hiljaisen tiedon kautta varmistua ja tietää, milloin fokuoitu/eksplisiittinen tieto on totta. Hiljainen tieto on kaiken tietämisen perusta, jos se otettaisiin pois, myös kaikki eksplisiittinen tieto lakkaisi. (Polanyi 1959, 12–13)

Joissakin ammatilliseen koulutukseen liittyvissä raporteissa hiljaisen tiedon vastakohtana

pidetään koodattua tietoa (*coded knowledge*). Tiedon ymmärtäminen ja hallitseminen on erittäin merkittävää nykyisessä tietoyhteiskunnassa, jossa kaikkialta pursuavan tiedon määrä on valtava. Mutta samalla on tärkeitä havaita, että tietoa on käytetty eri yhteiskunnissa aina. Koivunen muistuttaa, että jokainen yhteiskunta on ollut tietyllä tavalla tietoyhteiskunta. Yhteiskunnan luonteen on kuulunut tietojen tuottaminen, tulkin- ta ja vaihto. Poikkeuksen ovat muodostaneet totalitääriset ja diktatoriset yhteiskunnat sekä valtiot. Aikaisemmissa varhaiskantisissa yhteisössä selviytyminen riippui kyvystä havaita ja tulkita luonnon merkkejä, naapurikan- sojen käyttäytymistä tai oman heimon sosiaalisia ja rituaalisia käytäntöjä. Metsässä liikkuvan intiaani oli koko ajan valppaana rasahduksille, äänille ja merkeille, jotka saattoivat merkitä vaaraa.

Tietoa tulvi kaikkiin aisteihin koko ajan, vaikka tämä tieto ei ollut koodatussa muodossa. Ihminen ottaa koko ajan valveilla ollessaan ja jopa nukkuessaan vastaan tietoa. Myöskin tieto siitä, ettei lähistöllä ole merkkejä tai ärsykeitä, joihin pitäisi välittömästi reagoida on tietoa. Suurin osa tällaisen tiedon vastaanottamisesta, prosessoinnista ja käytöstä on tiedostamatonta ja tapahtuu hiljaisen tiedon alueella. (Koivunen 2000, 210) Okko (2004, 27) huomauttaa, että tietoteknologi- an myötä saattaa voimistua tunne, että etäisyys häviää on tärkeää nähdä, ettei teknologia korvaa tai hävitä läheisyyden etuja. Läheisyys ja kanssakäyminen voivat ihmisten välillä jopa korostua. Okko viittaa tutkimuksiin, joissa on todettu osajien kasaantuvan, erikoisosajat näyttävät ha- keutuvan toisten osajien luo. Luovan tieteellisen ja taiteellisen työn ja toiminnan ominaisuus on, että se tiivistyy muotoihin, jossa sen harjoittajat ovat läheisessä vuorovaikutuksessa, huolimatta siitä että osajien keskuudessa omaperäisyys edustaa aina jollakin tavalla ainutlaatuisuutta.

Tärkeää on huomata, että hiljaisen tiedon välit- tymistavat ovat moninaisia, verkon kautta voi- daan keskustella ja vaihtaa mielipiteitä, mutta ei kätellä ja tulla tutuiksi. Näyttää lisäksi siltä, että uuden teknologian ja tuotannon piirissä vallitsee vahva polkuriippuvuus (*path dependency*). Tämä tarkoittaa sitä, että uusi osaaminen ja teknolo- gia jatkaa uusiutumistaan ja laajenemistaan en- tisen tuotannon pohjalta. Tällä tavalla ajateltuna ja kun kaikki inhimillinen osaaminen ei voi olla verkkopohjaista, hiljaisen tiedon tuottaminen ja hallitseminen on informaatioyhteiskunnassa ai- kaisempaa tärkeämpää.

Kuviossa 9. on kuvattu tutkimusprosessi ja tutkimuksen eteneminen. Tavoitteena on ollut yhdistää Hippos–Kampus alueelta käytettävissä oleva monipuolinen historiallinen ja päätök- sentekoon sekä harrastustoimintaan liittyvä tie- toaineisto yhdeksi hallittavaksi kokonaisuudeksi. Keskeisin tavoite on ollut koota ja yhdistää hajal- laan oleva dokumentoitu tieto. Kuten aikaisem- min on todettu, suppeasta spatiaalisesta tilasta huolimatta, tutkittavan alueen kaupunkiraken- teellinen ja toiminnallinen kerrostuneisuus on mittava sekä monipolvinen.

Tutkimuksen avulla pyritään jäsentämään ra- kenteellista kerrostuneisuutta ja kuvaamaan sekä analysoimaan kehitystä ja alueen toiminnallista muutosta. Tavoitteena on saada kerättyä kehi- tykseen liittynyttä päätöksentekoa-aineistoa, sel- vityksiä, suunnitelmia sekä muuta oheisaineis- toa. Tavoitteena on myös jäsentää kehityksen prosessia, koska pitkän aikajänteen kuluessa alu- een kehittymiseen ja rakentumiseen on liittynyt paljon yksityiskohtaisia neuvotteluja, kokouk- sia, suunnittelutilaisuuksia ja tapahtumia. Kovin yksityiskohtaiseen kuvaukseen ei ole mahdolli- suutta, koska toimijoiden määrä ja tapahtumien kirjo on laaja.

Kvalitatiiviseen aineistoon voidaan lisäksi lukea päätöksenteon dokumentit, koska alueen

kehittymiseen ja rakentumiseen ovat oleellisesti liittyneet julkisten viranomaisten sekä hallintoelinten päätöksenteko. Tämä on keskeinen kokonaisuus, koska paikallinen demokraattisesti ohjautunut järjestelmä on suunnittelussa ja kehitystyössä perustunut paikalliseen näkemykseen. (Eskola & Suoranta 1998)

Päätöksenteon lähdeaineistona on käytetty valtiopäivien 1959–1960, opetusministeriön, Jyväskylän kaupungin hallinnon sekä Jyväskylän yliopiston hallintoelimiä päätöksiä, jotka ovat koskeneet tai sivunneet Hippos–Kampus kehittymistä. Keskeisenä tietolähteenä on ollut Jyväskylän kaupunginarkisto. Lisäksi on käytetty tutkimuslaitosten sekä Liikunnan ja Kansanterveyden Edistämissäätiön arkistoa.

Teemahaastattelun jakso on ajallisesti ollut pitkä, vuodet 2002–2006, pääosa haastatteluisista on suoritettu vuoden 2004 aikana. Haastattelujakson pituus johtui siitä, että tutkimukseen käytetty tehollinen aika on ollut hyvin rajoitettua ja joidenkin haastateltavien kanssa sopivan ajankohdan löytäminen haastattelulle on ollut enemmän kuin hankalaa.

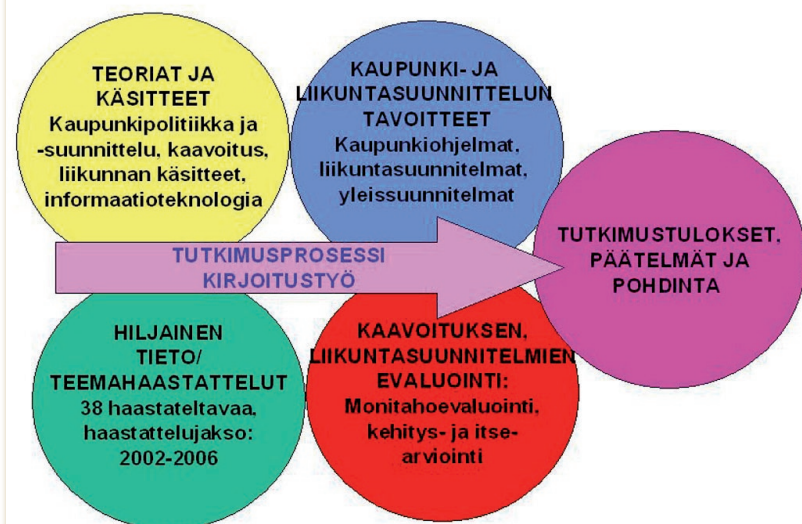
Tutkimusasetelmassa olen tavoitellut tutkimuksen prosessiluonteen mahdollisimman avointa kuvausta, siten että tuloksena olisi suuri reliabiliteetti. Tutkimuksen analyysimenetelminä on käytetty arviointia ja siitä johdettua tulkintaa. Tutkimusprosessissa tutkija on myös osallistunut prosessiin siten, että olen pyrkinyt kehittämään näkemystäni ja tulkintaani sekä yrittänyt ymmärtää alueen moninaista historiaa, tapahtumia ja luonnetta.

Tutkimuksen varhaisempien vuosien ajanjakson ja historiatiedoissa olen pääosin tukeutunut Tommilan (1972) ”Jyväskylän kaupungin

historia 1837–1965” teokseen ja sen laajaan tilasto-aineistoon. Uudempana aineistona on käytetty Jäppisen (2005) laajaa kaupunkihistoriaan ja -kuvaukseen liittyvää materiaalia ja hänen väitöskirjaansa ”Oletko koskaan nähnyt kauniin kaupungin?”, Jyväskylän ruutuasemakaava-alueen vaiheet 1800-luvulta 2000-luvulle. Jäppisen tutkimus on myös ollut tärkeä, koska tutkimusalueemme limittyvät sekä spatiaalisesti, että ajallisesti läheisesti yhteen. Jäppisen työ liittyy tähän tutkimusaiheeseen, koska Jyväskylän ruutuasemakaava ja Hippos–Kampus alue kiinnittyvät toisiinsa. Jäppisen työ antaa tälle työlle myös kaavoitus- ja kaupunkipoliittisen taustan, jonka vuoksi Jyväskylän kaupunkihistoriallisia vaihteita ei tarvitse tässä tutkimuksessa seikkaperäisesti selvittää.

Valitettavasti aika on edennyt kehityksessä niin paljon, että henkilöitä jotka ovat työskennelleet alueella 1930–1950 luvulla, ei enää ole ollut mahdollista kuulla. Samoin niin sanottu luonnollinen poistuma on viime vuosien aikana harventanut paikallisessa päätöksenteossa mukana olleita henkilöitä. Näin tutkimukseni kannalta mielenkiin-

KUVIO 9:
TUTKIMUSPROSESSI

toista materiaalia on myös jäänyt saamatta. Aineisto on kuitenkin tutkittavan alueen koon kannalta riittävä, sen sijaan Hippos–Kampus alueen toiminnan laajuuteen nähden empiirinen aineisto saattaa olla liian kapea. Tämä koskee erityisesti yliopiston toiminnallista aluetta. Tutkittavalla alueella toteutetaan niin laajaa yliopiston tieteellistä ja opetuksen toimintaa, että laajemman joukon mukaan ottaminen teemahaastatteluun ei ollut perusteltua. Tässä mielessä tutkimuksessani käyttämä otanta edustaa harkinnanvaraista otantaa.

3.4. Tutkijan positio

Tutkimuskohteella ja tutkijalla voidaan sanoa olevan läheinen kontakti toisiinsa, johtuen siitä että tutkija on opiskellut tutkimusalueen laitoksissa ja työskennellyt pitkään tutkimusalueella. Sama koskee myös merkittävää osaa tutkimusaineistoa. Asetelma tuo poikkeavan tilanteen tutkimukseen ja asettaa tutkijan sensitiiviseen osittain problemaattiseen asemaan. Olen ollut mukana viranhaltijana, valmistelijana ja osittain myös päätöksentekijänä. Tämä asetelma tuo mukanaan yhtäältä etuja asioiden taustoista ja prosesseista sekä tutkimusmateriaalin hallinnassa. Toisaalta tutkimustilanne tuo kriittisen tilanteen, olenko liikaa ”sisäpiiriläinen” ja esteellinen selvittämään tutkimusalueen kehittymistä.

Tutkimussuhde alkaa 1970-luvulta jolloin aloitin opiskeluni Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteellisessä tiedekunnassa. Tutustuin siis tutkimusalueeseen 1975–1976 tuoreena ”maalaisopiskelijana”, jolla oli myös liikunnallisten harrastusten kautta kosketus, sekä alueen palveluihin että toteutettuun toimintaan. Näistä tutkimukseen liittyvistä seikoista ja problemaatikasta enemmän keskustelun yhteydessä aluvussa 7.8. tutkimuksen kritiikki.

Kesällä 1981 tulin valituksi Jyväskylän liikuntatoimenjohtajaksi (1981–1989), Hippoksen alueen rakentumisen kannalta hyvin mielenkiintoisessa vaiheessa. Hoidettuani muutaman viikon virkaani käynnistyivät jäähallin rakennustyöt. Hyppäsin käytännöllisesti Hippoksen alueen rakentumisessa suoraan toiminnan ytimeen. Hallinnon uudistamisen yhteydessä Jyväskylässäkin liitettiin yleiseen kehitykseen yhdistämällä liikunta- ja nuorisotoiminnat, vapaa-aikalautakunnaksi ja -virastoksi. (Laki vapaakuntakokoulusta 1988). Toimin vapaa-aikaviraston johtajan virassa 1989–1995 sekä lautakunnan esittelijänä. Hallinnonuudistus todettiin epäonnistuneeksi ja kaupunkiorganisaatio otti liikuntahallinnossa tuntuvia taka-askeleita. Päätöksenteon ja erityisesti alueellisten palvelujen ongelmien vuoksi varsin nopeasti palattiin takaisin yhden hallintokunnan malliin, vapaa-aikalautakunta muuttui jälleen liikuntalautakunnaksi vuonna 1995. Sen sijaan nuorisolautakuntaa ei perustettu enää uudelleen, vaan organisaatio hajautettiin sosiaali-, alue-, ja kulttuuripalveluiden osaksi.

Yksi kehitysvaihe oli Hippoksen alueelle perustettu liikuntakeskustoimikunta, joka toimi vuodet 1994–1997. Tänä aikana päätöksenteossa toimi kaksi luottamushenkilöorganisaatiota samalla toiminta-alueella, vaikka liikuntakeskustoimikunnalla oli vastuualueenaan erityisesti Hippoksen alue. Tämä hallinnon kaksijakoisuus päätettiin epäkäytännöllisenä poistaa 1997. Tästä alkaen olen toiminut nykyisessä yhteyspäällikön virassa. Tutkijan ja tutkimuskohteen kiinteä ja monimuotoinen yli 20 vuoden suhde tutkimuskohteeseen aiheuttaa tietyn varovaisuuden ja myös itsekritiittisyyden.

Ensiksikin olen ollut vuodesta 1981 lähtien asioita valmistelevana viranhaltijana ja esittelijänä liikuntalautakunnassa sekä vapaa-aikalautakunnassa. Myöhemmin yhteyspäällikön virassa olen ollut valmistelemaan tietojärjestel-

mien kehittämistä ja hankkeita sekä liikuntajärjestöjen avustuspäätöksiä. Toiseksi olen toiminut hallinnossa käytetyn työväliseen liikuntasuunnittelun prosesseissa. Laadin liikuntasuunnitelman Limingan kunnalle vuonna 1973. Suunnitelma oli ensimmäinen maalaiskuntiin laadittu liikuntahallinnon asiakirja. Ohjaajani toimi tuolloin Liikuntatieteellisen Seuran pääsihteeri Jupp. Vuosina 1980–1981 laadin Suolahden kaupungin liikuntapaikkasuunnitelman. Käytännöllinen työ liikuntasuunnittelun parissa sekä liikuntatieteellisten opintojen loppuvaihe johdatti minut laatimaan pro-gradu tutkielmani liikunta paikkasuunnittelun malleihin ja teorioihin. (Huovinen E. 1973 ja 1983)

Laadin Suolahden kaupungin liikuntapaikkasuunnitelman 1980 ja osallistuin myös Säynätsalon kunnan liikuntalautakunnan jäsenenä 1981 kunnan liikuntasuunnitelman laatimiseen. Jyväskylässä olen työssäni toiminut liikuntapaikkasuunnitelman 1983 kirjoittamisen ohjaajana ja liikuntasuunnitelmien 1986 ja 2001 suunnittelutyöryhmien jäsenenä. Lisäksi olen ollut monien raporttien kirjoittajana sekä toimikuntien ja työryhmien puheenjohtajana tai jäsenenä. Käytännön suunnittelutyöhön ja rakentamisen valmisteluun olen osallistunut Liikunta- ja terveyslaboratorion yhteistyöryhmän, Liikunta- ja tutkimushallin nykyisen Hipposhallin suunnittelutyöryhmän sekä rakennustoimikunnan jäsenenä. (Huovinen E. 1980)

Kolmanneksi toimintani on kattanut myös päätöksenteon. Jyväskylän kaupungin edustajana olen toiminut Keski-Suomen läänin urheilu- ja liikuntalautakunnissa vuosina 1983–1992 sekä Liikunnan ja kansanterveyden edistämistätiön hallituksen jäsenenä 1986–1995. Roolit mahdollistavat toteuttaa arviointia ja itsearviointia liikuntapolitiikan ja -suunnittelun merkityksestä koko kaupunkipolitiikkaan. (Huovinen E. 1988)

Neljänneksi olen työni ohella toiminut niin sanotun Hipponet-työryhmän puheenjohtajana vuodesta 1993 eli toiminnan käynnistämistä saakka. Työryhmä perustettiin kun todettiin, että alueen tietotekninen kehitys etenee voimakkaasti ja oli välttämätöntä, että suunnitelmia ja hankkeita koordinoidaan yhdessä. Työryhmään ovat kuuluneet keskeisten toimijoiden kaupungin ja yliopiston eri yksiköiden sekä tutkimuslaitosten edustajat. Lisäksi olen toiminut kaupunkikonsernin verkkojärjestelmien koordinaattorina. (Huovinen E. 1999a ja 1999b)

Olen voinut työskennellä kaikilla tutkimuksen kohdealueilla ja tasoilla läheisesti. Työ ja harrastukset, erityisesti Hippoksen alueella, ovat luoneet hyvät olosuhteet selvittää tutkimusalueen historiaa ja taustoja. Kiinnostus näihin historiallisiin taustoihin ja tapahtumiin on syttynyt vähitellen. Näin sen vuoksi, että monissa suunnitteluprosesseissa, selvityksissä ja hankekartoituksissa on ollut välttämätöntä tutkia asioiden ja tapahtumien taustoja. Tämän tutkimustyön eräänä ponttimeina on myös ollut käytännön kokemus liikuntahallinnossa ja yliopiston sekä tutkimuslaitosten yhteistoiminnassa.

Yhteistoiminta eri toimijoiden ja hallinnonalojen välillä on ollut hyvin tiivistä. Silti hankkeet ja projektit ovat vaatineet monipuolista valmistelua. Tämä työ on usein ollut sitkeätä aineiston keruuta, kuten tämä tutkimustyökin. Vaikka aineistot ja dokumentit ovat olleet tiedossa, niiden etsiminen on usein monipolvisella alueella ja organisaatioissa hankalaa.

”On erittäin hyövä, että olet ryhtynyt tähän selvitystyöhön. Tilanne on kampuksen ja Hippoksen alueen kehitystyössä ollut sellainen, jossa usein hankkeen tai projektin käynnistyessä aivan konkreettisestikin on ollut suunnattava askeleensa arkistojen perukoille.” (Yliopiston viranhaltija).

Yksi tavoitteeni on ollut dokumentoinnista huolehtiminen. Tutkimusalueella on vuosikym-

menten aikana tehty paljon tutkimuksia, selvityksiä, suunnitelmia, raportteja ja muita asiakirjoja. Usein nämä dokumentit ovat olleet yhden asian tai hankkeen selvityksiä. Laajempaa arviointia tai tutkimusta ei ole suoritettu. Tämä on yllättävää, etenkin kun puhutaan Jyväskylästä ”Liikunta- ja tutkimuskaupunkina”. Tutkimuksen aikana olen havainnut, että useista asioista ei ole käytettävissä arkisto- tai lähdemateriaaleja, näin siitähän huolimatta että tapahtumat ovat suhteellisen tuoreita. Olen joutunut joidenkin kiinteistö- ja aluetietojen kohdalla suorittamaan ”salapoliisityötä” asioiden selvittämiseksi.

Osittain tämä on myös ymmärrettävää kahdestakin eri näkökulmasta: yhtäältä vuodesta 1980 lähtien toiminnan ja kehittämisen kausi on ollut hyvin kiivas. Voimavarat on käytetty liikunta- ja hankesuunnitteluun, uusien toimintojen organisointiin sekä yhteistoiminnan kehittämiseen. Varovainen arvioni on, että vuosien 1970–2005 aikana Hippos–Kampus alueen kehittämiseen ja investointeihin on käytetty yli 50 miljoonaa euroa.

Toisaalta organisaatioiden jatkuva muuttuminen, erityisesti Jyväskylän kaupungin hallinnossa on aiheuttanut tilanteen, jossa arviointi ja evaluointi sekä myös kehittämistoiminnan ja hankkeiden kriittinen tarkastelu on väistämättä jäänyt taka-alalle. Voidaan arvioida, ettei myöskään yliopiston hallinnossa ole ollut voimavaroja, erityisesti inhimillisiä voimavaroja, laajempaan analyysiin tai lähivuosisikymmenten kehityksen arviointiin. Yliopiston rakenteissa on tapahtunut muutosprosessi, jossa maaomistus on siirtynyt Kapiteelille ja kiinteistöt Senaattikiinteistöille. Tämä on merkinnyt tiedostojen ja arkistotietojen kulkeutumista outoihin paikkoihin. Tilanteeseen on vaikuttanut myös se, että yliopiston rakentaminen on jatkunut kiivaana, erityisesti Mattilanien suunnalla. (Huovinen E. 1988, Jyväskylän kaupunki 1991b)

Huolimatta tutkittavan alueen suppeasta pinta-alasta, tutkimus on laaja, ehkä liiankin monitahoinen. Tämä johtuu siitä, että Hippos–Kampus alueen toiminnot ovat, erityisesti yliopiston toiminnasta johtuen hyvin mittavat. Periaatteessa olisin voinut rajata tutkimukseni alueen huomattavasti suppeammaksi. Saattaa olla, että kaikista kolmesta keskeisestä tutkimusalueesta olisi voinut tehdä jokaisesta oman tutkimuksen.

Halusin ottaa näin mittavan haasteen vastaan kahdesta syystä. Jos olisin tarkastellut jotakin kolmesta kohdealueesta erillisenä, kokonaiskuva alueen merkityksestä ja kehityksestä olisi jäänyt kapeaksi. Sama koskee alueen maantieteellistä rajausta. Hippos on selvä urheiluun ja liikuntaan suuntautunut keskusalue. Kampus on yliopiston opetus-, koulutus- ja tutkimuskeskus. Niillä molemmilla on oma historiallinen taustansa, joka olisi voinut olla rajauksen peruste. Kummankin alueen rakenne ja toiminnot ovat tietoisien kaupunki- ja kaavoituspolitiikan johdosta rakentuneet yhteen jakamattomiksi alueiksi.

Kampusella on runsaasti liikuntatoimintoja muun muassa kaksi urheiluhallia: U-1 ja U-2, vesiliikuntakeskus AaltoAlvari, kampuksen kenttä, liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan useat liikuntatilat. Vastaavasti Hippoksen alueella on koulutukseen ja tutkimukseen liittyviä tiloja ja palveluita, LIKES-tutkimuskeskus, KIHU, Voionmaan koulu ja urheilulukio, Viveca.

Esimerkkinä alueen toimintojen yhdistymisestä on jäähalli, josta nykyisin käytetään nimitystä kilpajäähalli. Sen rakentamiseen vuonna 1982 näyttää vaikuttaneen opetusministeriön taloudellinen tuki LIKESin tutkimustoiminnalle.

”Ilman saumatonta yhteistoimintaa monetkaan hankkeet eivät olisi ehkä nykyisessä laajuudessa toteutuneet. Voin todeta mm. yhden asian jäähallista. Jäähallin syntyyn vaikutti ratkaisevasti se, että LIKES-tutkimuskeskus sijoitettiin hallin yhteyteen. Kun OPM oli luvannut rahoituksen tutkimuslai-

toksen toteuttamiselle, saatiin jäähallinkin rahoitus ratkaistua samalla kertaa. Ilman tätä jäähallin, rakentaminen olisi saattanut siirtyä useilla vuosilla.” (Yliopiston entinen viranhaltija)

Tarve saada uudet kehittyneemmät liikuntatieteen ja erityisesti liikuntalääketieteen ja -testauksen tilat, ohjasivat suunnittelua ja päätöksentekoa. Tutkimustilat päätettiin yhdistää jäähalliin ja näin koko hanke nopeutui. Tällä tavalla kahden alueen Hippoksen ja kampuksen toiminnat sekoittuvat sekä alueellisesti, hallinnollisesti, toiminnallisesti ja inhimillisesti. Erillinen tarkastelu, selvitys ja tutkiminen olisi tuonut runsaasti määrittely- ja rajausongelmia.

Tutkimuksen suuntaaminen yhteen kokonaisuuteen antaa mahdollisuuden tarkastella Hippos–Kampus alueen laajempaa, erityisesti kaupunki- ja kaavoituspoliittista näkökulmaa. Kuten aikaisemmin totesin, tutkittava alue on kaupungin ruutukaava-alueeseen tai puistojen pinta-alaan nähden iso kokonaisuus. Tämän vuoksi tutkittavan alueen kehittämisellä on oletettavasti ollut merkitystä sekä yliopiston toimintojen, opetus, koulutus ja tutkimus kehittämiseen, että liikunta- ja harrastepalveluiden keskittymiseen Hippoksen alueelle.

Yksi skenaario olisi saattanut olla, että yliopiston eri laitokset ja rakennukset, ja kaupungin liikuntapalvelut olisivat, esimerkiksi alueen rajallisuuden tai voimakkaiden ristiriitojen vuoksi, sijoittuneet eri puolille kaupunkia. Näin on tapahtunut muun muassa Helsingissä, Tampereella, Turussa ja myös Oulussa, jossa yliopiston toimintoja on neljällä eri alueella, kampuksella. Seminaari olisi voinut syntyä Tourulan alueelle, niin kuin Cygnaeus ensin suunnitteli. (Oulun yliopisto 2006)

Oletan myös, että kaupunkimaantieteellisesti ja -poliittisesti kolmen selkeän alueen muodostuminen: 1) Rautpohjan tehdas- ja asuinalue, 2) Hippoksen liikuntapuisto, ja 3) yliopiston Kampus

alue, ovat muovanneet sellaisen kokonaisuuden, jossa on onnistuttu välttämään kehittämiseen ja rakentamiseen liittyvät ristiriidat, joita perinteisesti suomalaisissa kaupungeissa on esiintynyt.

Oma opiskelujeni suuntaus on myös noudatannut samaa periaatetta. Olen aloittanut opiskeluni yliopistomaailmassa Oulun yliopiston erityiskasvatuksesta, laajentanut niitä edelleen liikunnan sosiaalitieteisiin, yhteiskuntapolitiikkaan sekä multimediaan ja informaatioteknologiaan. Tutkimuksessani pyrin tietoisesti rikkomaan tieteiden välisiä raja-aitoja, vaikka siinä otankin ehkä suuren riskin. Näen tutkimusalueen kokonaisuuden siten, että inhimillinen toiminta, mutta myös organisaatioiden toiminta, tulee kehittymään avoimempaan suuntaan. Aivan samalla tavalla kuin Hippos–Kampus alueelle on muodostunut inhimillisen toiminnan keskus, ilman aitoja. Siitäkin huolimatta vaikka minulta tulevaisuudessakin kysytään: *mitä tekemistä urheilulla ja liikunnalla on teknologian kanssa?* (Jyväskylän kaupunki 1991a ja 1993)

Tässä tutkimuksessa tutkimusetiikka liittyy erityisesti teemahaastatteluihin, käytettyihin tutkimusaineistoihin, arviointiin sekä itsearviointiin. Tutkimuksessa haastatelluilta henkilöiltä on pyydetty sellaisia taustatietoja, jotka liittyvät heidän työskentelyynsä julkisessa tai julkisluonteisessa virassa, toimessa, tehtävässä tai luottamustoimessa. Sellaisia tietoja, jotka olisivat liittyneet haastatteluihin henkilökohtaisesti, ei ole kysytty tai tietoja kerätty.

Arvioijan roolia, evaluaattoria on tieteellisessä kirjallisuudessa pohdittu paljon. Monet tutkijat näkevät evaluaattorin roolin tehtävän ja sen määrittelyn kautta. Tapahtuneen tutkimustoiminnan kehittämisen lähtökohdista arvioija nähdään partnerin roolissa, ”kriittisenä ystävänä”, joka tekee havaintoja tilivelvollisesti, mutta samalla kehittäjän ja tiedontuottajan merkityksessä. Evaluaattori on aikaisemmin nähty lähei-

sempänä kumppanina tai partnerina, lähellä asiakkaitaan. Tästä traditionaalisesta asemasta on vähitellen siirrytty suuntaan, jossa arvioija on tarkastelukohde kauempana ja pitää riittävästi etäisyyttä tutkittavaan kohteeseen. (Chelimsky 1997, 18–19)

Tutkimuksessa ja myös arvioinnissa esiintyy monia seikkoja, jotka ovat opittavissa vain tutkimusta, evaluaatiota, mutta myös virheitä tekemällä. Tutkijan tulee kyetä myös poisoppimaan entinen, voidakseen uudistua, muuttua ja monipuolistua sekä kehittyä. Parhaassa tapauksessa tutkija voi edetä roolista toiseen: noviisista asiantuntijaksi, edelleen projektien vetäjäksi, myöhemmin mentoriksi. Jotkut evaluaattorit saattavat kehittyä myös arviointitoiminnan ja tutkimuksen klassikoiksi.

Lindqvist (1999, 114–115) näkee evaluaattorin roolissa keskeisenä luottamuksen. Onnistuneen arviointityön ja tuloksellisen toiminnan perusedellytyksenä on riittävän luottamuksen saaminen evaluaattorin ja tutkimuskohteen välillä. Lindqvist perustelee luottamuksen rakentamista vuorovaikutuksella; ilman vuorovaikutustyötä ei synny riittävää luottamusta, joka on evaluaattorin toiminnalle välttämätöntä. Evaluaattorin kenttätyö, esimerkiksi etnograafinen evaluaatio perustuu sekin luottamukselle. Vuorovaikutuksen keskeiset tekijät ovat luottamus ja tahdikkuus. Vaitiolo sekä hienotunteisuus ovat olennaisia siinä pelissä, jonka osapuolia ovat arvioitava toiminta ja evaluaatiotutkija. Tutkijan oletetaan ja myös odotetaan esittävän kritiikkinsä miellyttävällä tavalla: kasvojen säilyttäminen on tärkeää molemmiin puolin. Yhteistyön takana täytyy olla tietynlainen ”sanaton sopimus” tai käsikirjoitus siitä miten arviointi tapahtuu.

Käytännön toimijan ja päätöksentekijän suhde käsiteltävään ja tutkittavaan aihealueeseen tuo merkittävän edun. Tutkijana olen hyvin perillä asioiden taustoista, niiden yhteyksistä, proses-

sien syntyhistoriasta ja kulusta. Tämä on helpottanut erityisesti aineistonkeruuta ja ehkä myös arviointia. Arkisto-ongelmista johtuen olen paljon joutunut tukeutumaan myös vielä käytössä olevaan muistitietoon.

Tutkijan läheinen suhde tutkittavaan alueeseen tuottaa myös ongelmia. Yksi niistä on subjektiivisuus. Kääriäinen pohtii samaa ongelmaa väitöskirjassaan näin.

”Kiinteä suhde tutkimuskohteeseen korostaa ainakin kahta näkökulmaa. Yhtäältä subjektiivisuuden riski on ilmeinen. Jo tutkimuskohteen luonne merkitsee sitä puhumattakaan siitä, että tutkimustyössä joutuu arvioimaan omia tekemisiään, ainakin sellaista päätöksentekoa, jossa on ollut likeisesti mukana. Osa riskistä on kuitenkin hallinnassa, kuten tiedostaa. Tutkimuksen ohjaajien ja tarkastajien kriittinen läpivalaisu on osaltaan varmistanut sen, että subjektiivisuus ei ole ainakaan häiritsevässä määrin päässyt ohjaamaan tutkimuksen päälinjaa. Omakohtaisuus johtaa helposti sisäänpäin kääntymiseen. Toisaalta subjektiivisuuden vastapainoksi asettuu se melko laaja kokemustieto, joka eritasoisten ja erilaisten tehtävien hoitamisesta on tutkijan käyttöön kertynyt. Kysymys on sisäpiiritiedoista ja -kokemuksista. Tällainen kokemustieto on ollut hyödyksi itse tutkimuksen teolle etenkin, kun tässä on tunkeuduttava johtoportaan toimintaan mahdollisimman esteettömästi. Tutkimuksen hedelmällisyys on osittain riippuvainen sisäpiirikokemusten jäsentämisestä ja niiden kytkeytymisestä strategiaan valintoihin sekä puolueen kehitykseen.” (Kääriäinen 2002, 21–22).

Tutkimusetiikassa olen noudattanut Jyväskylän yliopiston eettisiä periaatteita. Tutkimusalue ja tutkimukseen osallistuneet ja siihen vaikuttaneet henkilöt ovat julkisten organisaatioiden viranhaltijoita tai työntekijöitä. Aineistossa ei ole sellaisia piirteitä, jotka asettaisivat eettisiä ongelmia tai rajoituksia. (Jyväskylän yliopisto 2005) Tämän tutkimuksen muu kuin haastatteluaineisto

on julkisen hallinnon; Jyväskylän yliopisto, Liikunnan ja kansanterveyden edistämis-säätiö, Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus ja Jyväskylän kaupunki, aineistoa eikä niihin liitty salassa pidettäviä tai henkilön tietosuojaan liittyviä ongelmia. Haastatelluilta on jokaiselta erikseen kysytty heidän työn, tehtävän tai luottamustoitimen laatua ja sitä, voidaanko tiedot tuoda julki tutkimuksen liiteaineistossa.

Kaikki haastatellut henkilöt ovat suostuneet tehtävään vapaaehtoisesti ja ovat luvanneet rajoitetut henkilötiedot tutkimuksessa julkaistaviksi. Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä on kontrolloinut osaltaan fokusryhmä, jossa on mukana henkilöitä tutkimusalueen organisaatioista. He ovat omalla kokemuksellaan voineet kommentoida tutkimusaineiston hankintaa eettisesti ja moraalisesti hyväksyttäviin suuntiin.

3.5 Fokusryhmä

Tutkimustiedon täydentämiseksi ja mahdollisimman monipuolisen sekä tarkan tiedonkeruun toteuttamiseksi olen käyttänyt myös fokusryhmää. Ryhmää on käytetty tukemaan teemahaastattelujen suorittamista ja aineistonkeruuta. Haastateluaineiston korostaminen on tutkimuksellisesti tärkeätä, koska dokumenttien perusteella tutkimustulokset saattaisivat olla erilaisia ja huomattavasti vajanaisempia. Tutkimustyön ohjaukseen fokusryhmä ei ole osallistunut, siitä ovat huolehtineet ja vastanneet tutkimuksen ohjaajat. Fokusryhmän kokoonpano esitellään liitteessä 1a.

Fokusryhmällä tarkoitetaan ryhmää, joka on koottu yhteen keskustelemaan etukäteen määritellystä aiheesta. Näyttää ilmeiseltä, että ryhmähaastattelun käyttö tutkimustoiminnassa on viime vuosina lisääntynyt. Tämä on ehkä johtunut

siitä, että ryhmähaastatteluilla on haluttu arvioida esimerkiksi päätöksentekoa ja palveluiden kehittymistä. Tiedonhankintamenetelmänä fokusryhmän ja haastattelut perustuvat puolistrukturoituun haastatteluun, jossa olen käyttänyt teemahaastattelun menetelmiä. Ryhmähaastattelua on käytetty lisäksi tutkimusalueen liikuntapaikkojen hoitajien haastattelussa (1) ja parihaastatteluissa (4).

Kertomuksellisten haastattelujen käytössä lähtökohtana voidaan pitää empiirisen tiedon keruuta, jossa tutkimuksen tietoja täydennetään kokemustiedolla. Traditionaalista dokumentointia, jota haastattelut edustavat, voidaan pitää tärkeinä myös kulttuurisen tai historiallisen tiedon keruussa. Tällä tavalla saatetaan myös paremmin ymmärtää laajemmin kulttuurista taustaa sekä elämää. Toisaalta kerronnallisin haastatteluin voidaan täydentää ja tutkia ihmisten identiteettiin liittyviä tekijöitä, esimerkiksi työhistoriaa.

”Yksilöiden elämäkertomuksiin perustuva merkityksenanto mahdollistaa sen, että ihmisten äänet pääsevät autenttisemmalla tavalla kuuluviin. Tieto muodostuu näin moniäänisempänä ja kerroksellisempänä entiteettinä, joukkona pieniä kertomuksia, eikä pelkisty yhteen, universaaliin ja monologiseen ’suureen kertomukseen’, joka toimii usein myös vallan ja manipuloinnin välineenä.” (Heikkinen 2001, 130).

Kerronnallinen haastattelu voidaan jakaa kahden luokkaan; henkilökohtaiseen kerrontaan ja haastatteluun sekä organisaation kerrontaan. Molemmat tyypit voivat olla mukana täydentämässä kerrontaa ja tutkimuksellista tietoa. Organisaation haastattelujen ja muistin avulla voidaan täydentää yksilötason tietoja, jotka usein ovat omakohtaisempia sekä kokemuksellisempia. Usein henkilökohtaisin haastatteluin voidaan täydentää ja tarkentaa organisaation kokemuspiiriin liittyviä tietoja yksilöiden kokemusten kautta.

Fokusryhmään (7 henkilöä) olen kutsunut tutkimusalueella, Jyväskylän kaupungin ja yliopiston hallinnossa työskennelleitä ja vaikuttaneita henkilöitä, joista monet ovat tehneet koko työuransa tutkimusalueella. Ryhmän valinnan olen suorittanut oman arviointini perusteella ja fokusryhmän työskentelyyn osallistuminen on perustunut vapaaehtoisuuteen. Fokusryhmän merkitys on korostunut keskusteluissa sekä eräiden päätösten ja tapahtumien kuvauksen tarkentumisena. Ilman fokusryhmän tukea eräät tutkimusalueen kehittymiseen keskeisesti liittyvät tapahtumat olisivat saattaneet jäädä epätarkoiksi.

Ryhmä on avustanut tutkijaa tiedonhankinnan taustojen etsimisessä, arvioimalla muun muassa haastateltavaksi kutsuttuja työntekijöitä, siten että haastatteluihin saataisiin mahdollisimman monipuolinen otos tutkimusalueella työtä tehneitä. Fokusryhmän toimintaan on kuulunut myös 3 yhteistä kokousta/neuvottelua, josta on laadittu muistiot.

Ryhmähaastattelua on käytetty tutkimuksellisissa tilanteissa jo vuosikymmenten ajan ja siitä on tullut hyvin suosittua. Erityisen paljon ryhmähaastatteluja on käytetty markkinoinnin ja politiikan tutkimuksessa. Tutkimuksissa fokusryhmän avulla on haluttu selvittää tietoja tuotteista ja palveluksista. Tällöin on tärkeitä selvittää ryhmän kokemuksia ja mielipiteitä, joista voidaan muodostaa yleisempiä johtopäätöksiä. (Lindlof & Taylor 2002, 182)

Tutkimuksessa ja haastatteluissa suositellaan käytettäväksi ryhmiä joiden koko on 6–12 henkilön välillä. Alle 6 henkilön ryhmähaastatteluisa ja työskentelyssä ongelmaksi saattaa muodostua mielipiteiden ja käsitysten jakautuminen ja hajoaminen liikaa. Pienen ryhmän ongelmana saattaa myös olla muutamien avainhenkilöiden voimakas rooli ja osuus. Suuressa yli 12 hengen ryhmässä ongelmana on usein haastatteluaihei-

den hämärtyminen, kysymykset ja aiheen topic saattaa häipyä suuren joukon yleiseen keskusteluun.

Lindlof ja Taylor (2002) suosittelevat ryhmähaastattelujen pituudeksi noin 90 minuuttia ja mieluummin alle 2 tunnin sessioita, jotta aiheeseen keskittyminen on tehokkainta. Haastattelupaikan tulisi olla luonnollinen tutkimusaihetta ja ympäristöä mukaileva. Pieni etäisyys tutkimusaiheeseen tai sen välitön sijainti saattaa helpottaa asioiden ja aiheiden käsittelyä. Suurin osa haastatteluista (28 kpl) on suoritettu tutkimusalueella. Haastattelupaikka on valittu sen vuoksi tutkimusalueelta, että tutkimuksessa täytyisi edellä mainittu tekijä. Fokusryhmän käyttö voi olla hyödyllinen nimenomaan sosiaalisissa kysymyksissä ja selvitetessä ympäristön eri tekijöitä tutkimusaiheeseen. Henkilökohtaiset kokemukset täydentyvät ryhmähaastattelussa ja ryhmän arvioinneissa usein helposti laajemmaksi näkemykseksi ja kokemukseksi, joka puolestaan auttaa muodostamaan tutkimuksellisesti relevantin tuloksen. (Lindlof & Taylor 2002, 181–183)

Fokusryhmän toiminnalla on ollut tutkijalle huomattava merkitys tutkimuksen taustatukea, mutta myös ajallisten kerrostumien sekä tapahtumien selkiyttäjänä. Kuten aikaisemmin todettiin tukeutuminen vain virallisiin lähteisiin ja aineistoon olisi merkinnyt tulokinnassa kapea-alaisuutta. Erityisesti varhaisempien vuosien pöytäkirja-aineisto, jossa menetelmänä oli niin sanottu päätöspöytäkirja, jättäisi päätösten taustat sekä vivahteet tutkimuksen ulottamattomiin. Tämän vuoksi on ollut tärkeitä tukeutua muun muassa valtiopäivien asiakirjoihin, joissa selostukset ja käytetyt puheenvuorot on kirjattu tarkasti, toisin kuin kunnallisessa päätöksenteossa, jossa yleensä todetaan vain päätökset.

Teemahaastattelut, fokusryhmän mielipiteet ja kannanotot täydentävät ja osittain myös haas-

tavat virallisen asiakirja-aineiston. Tässä tavalla voidaan varmistaa ja valaista dokumenttien antama tieto. Tästä johtuen tutkimuksessa käytetään viittauksia ja sitaatteja sekä lainauksia.

Tällä tavalla pyritään tutkimus ankkuroimaan mahdollisimman tarkasti ja monipuolisesti todellisuuteen.

Konservatorion laajennukset ovat osa musiikkikampusta. Vasemmassa reunassa opiskelija-asuntolan siipi. Kuva Juho Jäppinen.

4. KAUPUNKIEN KEHITYKSESTÄ SUOMESSA JA ULKOMAILLA

Tässä luvussa johdattelen lukijan tutkimuksessa käytettyjen keskeisten käsitteiden pariin ja selvitan kaupunkitutkimukseen liittyviä virtauksia, kirjallisuutta ja keskustelua. Luvun lopussa kuvaan jälkimodernien kaupunkien piirteitä ja kaupunkisuunnittelun kehitystä. Näin liitän Jyväskylän ja tutkimusalueen kehityksen laajempaan keskusteluun ja kontekstiin.

Kaupunkien kehitys ja siihen liittyvä tutkimus ovat nousseet erityisesti 1990-luvulla erääksi keskeiseksi kulttuuripolitiikan, yhteiskuntatutkimuksen ja maantieteen piirissä. Kiinnostuksen lisääntymisessä voidaan nähdä useita taustatekijöitä. Kaupunkien merkitys on kasvanut muuttoliikkeen ja taloudellisen keskittymisen seurauksena. Kaupunkikulttuuri on tuottanut uutta yhteiskunnallista materiaalia toimintaympäristöön, jotka ovat heijastuneet kaupunkien rooliin taloudellisina toimijoina sekä uusien innovaatioiden tuottajina. Kaupungistuminen liittyy myös modernisaatioon, kaupunki nähdään modernien organisaatioiden ja tapahtumien keskuksena. (Giddens 1992)

Suomalaiseen kehitykseen näyttää vaikuttaneen Suomen kansainvälispoliittisen aseman muuttuminen vuoden 1995 jälkeen, kun Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi. Tämän myötä urbanismi on tullut kansainväliseen, kansalliseen ja paikalliseen puhekieleen vallitsevaksi käsitteeksi. Kaupunkipolitiikka voidaan myös nähdä

vuorovaikutteisena prosessina jossa vaikutukset toteutuvat sekä vertikaalisesti, että horisontaalisesti eri toimijoiden tasoilla. Voidaan todeta, että EU:n kansallisen tason kaupunkipolitiikka vaikuttaa kaupunkeihin, mutta samanaikaisesti kaupunkien toiminta vaikuttaa myös kansallisen tason politiikkaan. (Sotarauta 1999, 5–6)

4.1. Mikä kaupunki?

Kaupungin peruskäsite johtaa vanhasta kreikkalaisesta sanasta *polis*, joka ilmentää tilaa tai paikkaa, jolla on selvä määriteltävissä oleva sijainti, mutta myös suhde muuhun yhteiskuntaan. Ilmeistä on, että jo tuohon aikaan kreikkalaisia kaupunkeja kehitettiin erilaisin säädöksin ja rakennusmääräyksin. Polis on kaupunki tai kaupunkivaltio, jossa on sivilisaatio. Näyttää ilmeiseltä, että kreikkalaisen perinteen ohjaava vaikutus ylettyy yhä erityisesti länsimaiseen kulttuuriperintöön ja antaa ajatteluumme ja käsityksemme perustan. Antiikin kreikkalaisilla nimimetäforilla on myös selvä yhteys tutkimusalueen kehittymiseen, jotka historiallisesti liittyvät kaupunkipolitiikkaan (Hippoksen alue, kampus, Agora-rakennus).

Kaupunkien määrittelyjä on useita, näkökulmasta riippuen. Äikäs (2004, 14) määrittelee kaupungin kahdesta näkökulmasta, ensiksi aktiivise-

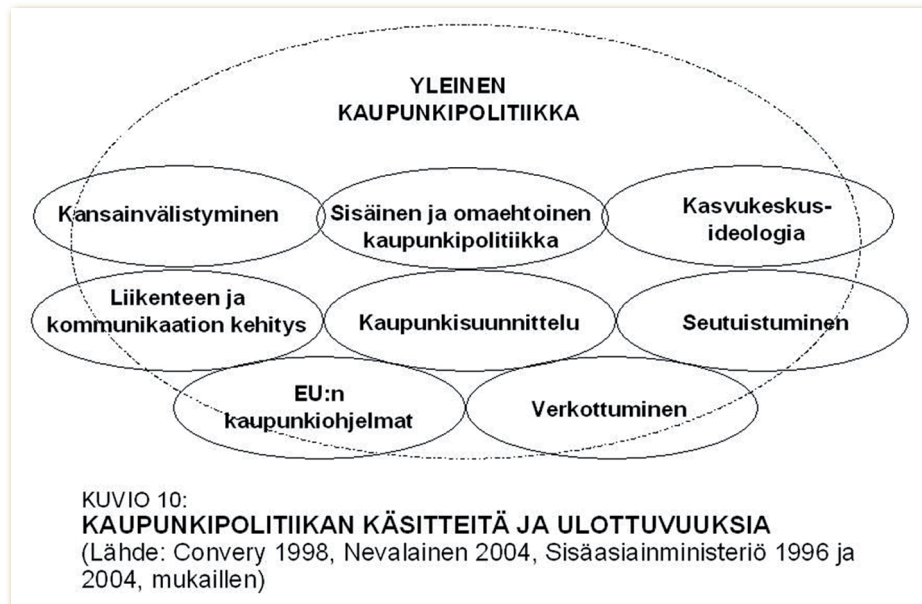
na omaa ympäristöään, asemaansa ja imagoaan tuottavaksi ja ylläpitäväksi organisaatioksi. Kaupungilla on institutionaaliset muodot joita ohjaavat normit. Toinen näkökulma on rinnakkainen ja historiallis-sosiaalinen kokonaisuus, jossa korostuu tietty maantieteellinen konstruoituminen. Tällä tavalla määritellen kaupungissa korostuu historiallinen, poliittinen ja taloudellinen prosessin omainen asema.

Nykyisin kaupunkipoliittiset toimenpiteet ja kehittäminen ovat keskittyneet, erityisesti eurooppalaisella tasolla infrastruktuurin, kaupunkiverkon sekä kaupunkien lähialueiden kehittämiseen. Uusina kaupunkipolitiikan toimenpiteinä nähdään yhtäältä kulttuuriperinnön ja historiallisen ilmeen säilyttäminen, mutta toisaalta uuden teknologian käyttöönotto ja soveltaminen kaupunkien arkitoiminnoissa ja palveluissa. Yhteistoiminnan ja verkottumisen korostuminen on tuonut uuden käsitteen *verkostokaupungin*. Kaupunkien ja seutujen hallinnollisiin rakenteisiin sekä organisoitumiseen vaikutetaan monin eri toimenpitein. Valtiot ovat kiinnostuneita kaupunkipolitiikasta ja sen kehittämisestä, vaikka erityisesti eurooppalaisella tasolla kaupunkipolitiikka näyttää olevan osavaltioiden, maakuntien ja seutukuntien vastuulla. Kehittävän kaupunkipolitiikan käsite näyttää olevan erityisesti eurooppalainen ilmiö, johon on paljon vaikuttanut Euroopan Unionin päätöksenteko ja erilaiset toimenpideohjelmat. (Blomberg 1997, 43)

Kaupunkipolitiikka ja sen käytännöt ovat muuttuneet. Kaupunkien suunnittelu on nykyisin paljon systemaattisempaa ja perustuu myös tieteelliseen tutkimustoimintaan, kuin esimerkiksi vielä 1970-

luvulla. Jälkimoderneja käsitteitä edustavat myös kasvukeskusideologia ja verkostoituminen, joista myöhemmin lisää. Tästä huolimatta suomalaisen kaupunkipolitiikan luonteeseen kuuluu edelleen tietty omaehtoisuus. Kuviossa 10. esitellään kaupunkipolitiikan ulottuvuuksia graafisessa muodossa.

Morrill (1970) näkee kaupunkien kehityksessä myös vahvan yhteyden kaupankäyntiin ja erityisesti torielämään. Liikenteen kehittyminen ja lankulku- ja hevosaikakaudesta on vaikuttanut kylien, taajamien ja kaupunkien kehittämiseen. Keskiajalla on kestikievareiden ja majatalojen verkosto ollut osaltaan yhteiskunnallisen rakenteen perustana, jota muun muassa kehityksen alkuvaiheessa esimerkiksi postilaitokset ja -liikenne on hyödyntänyt. Näyttää ilmeiseltä, että kaupunkien kehitykseen erityisesti modernina aikana ovat vahvasti vaikuttaneet liikenneolosuhteet ja koulutus sekä sen kehittyminen. 1980-luvun jälkeen näyttää liikenteen ohella kehitykseen vaikuttaneen teknologian nousu ja siihen liittyneen tietoliikenteen kehittyminen. Nämä kehityksen piirteet näyttävät olleen myös Jyväskylän ja koko seudun kehittämisessä, nykyiseksi kaupungiksi ja vahvaksi suomalaiseksi aluekeskukseksi.

Liitteenä olevassa kuviossa 26. (sivu 270) esitellään kaupunkien kehittymisen globaalit syklit Catanesen (1979) ajatusten pohjalta. Kaupunkien kehitys on historiallisessa näkökulmassa ollut vuosituhansien aikana verkkaista. Teollistumisen, modernisaation ja teknisen kehityksen myötä kehityssyklit ovat kiihtyneet. Jälkiteollisen yhteiskunnan informaatio- ja hyvinvointiteknologian aikakaudella muutokset ovat yhä nopeutuneet. Kaupunkimetropolien merkitys on edelleen kasvanut ja kaupunkiseuduista näyttää muodostuvan enemmän verkostomaisia. Kehityskulkuun pyritään Suomessa vaikuttamaan myös lainsäädännöllisin keinoin, kuntakokoja sekä palvelurakenteita suurentaen. Tämä kehitys näkyy myös Jyväskylän seudulla ja koko Keski-Suomen maakunnassa. (Valtioneuvosto 2006b)

4.2 Suomalainen kaupunkikehitys

Suomessa oli keskiajan lopulla kuusi kaupunkia: Turku (1229), Viipuri (1293), Porvoo (1346), Ulvila (Pori, 1365), Rauma (1442), Naantali (1443), joista Turku ja Viipuri olivat suurimmat. Kaupunkiväestön osuus yhteiskuntarakenteesta oli pieni, mutta kaupunkien kulttuurimerkitys oli huomattava. Lain mukaan ainoastaan Turulla oli oikeus ulkomaankaupan harjoittamiseen, mutta tätä määräystä ei noudatettu. Viipuri oli tärkeä Venäjälle suuntautuvan kaupan keskus, ja etelärannikon talonpoikaisväestö harjoitti vilkasta purjehdusta Tallinnan, joka oli lähin saksalaiseen Hansaan kuuluva kaupunki. Hansa vallitsi Suomen kuten muidenkin Pohjoismaiden kauppa keskiajan lopulle saakka. Vielä 1300-luvulle enemmistö kaupunkien porvareista oli saksalaisia, mutta 1400-luvulla kotimainen sekä suomalainen että ruotsalainen väestö kasvoi suuremmaksi. Esimerkkisi Turussa kotimainen väestönosa si-

vuutti saksalaiset kaupungin hallinnossa. Yhteiskunnan perusta oli vapaa talonpoika, jonka verosuoritusten varassa koko yhteiskuntakoneisto toimi. Valtiontalouden kannalta talonpojat olivat tärkeitä, koska verovapaata maata oli vähän ja lähes kaikki talonpojat maksoivat veroa valtiolle. Toisin kuin Euroopan mantereella talonpojat olivat henkilökohtaisesti vapaita, mutta heidän poliittinen vaikutusvaltansa oli pieni verrattuna siihen osuuteen jonka he kantoivat yhteiskunnan rasituksista. Vain lautakuntien jäsenenä sekä erilaissa kokouksissa he saattoivat vaikuttaa paikallisiin asioihin, oikeudenhoitoon ja seurakuntaelämään. (Jutikkala-Pirinen 1999, 87, Vilkuna K. ym. 2002)

Suomen ja Itämeren kaupunkien kehitykseen vaikutti Hansan aikakausi 1100-luvulta aina 1600-luvun lopulle. Hansa oli aluksi saksalaisten kauppiaiden muodostama yhteenliittymä, jonka vaikutus kohosi nopeasti Itämeren alueella, ulottuen aina Tanskaan ja osittain Pohjanmeren seuduille. Matti Klingen tulkinnan mukaan Hansa-liitto oli jatkoa viikinkien kauppaperinteelle, jossa keskeisenä paikkana oli Gotlanti. Kaupankäynnin vilkastuessa ja Hansa-kaupunkien kehittyessä, toiminnasta vastasivat kaupungit keskinäisin sopimuksin. Tutkimuksin on voitu osoittaa, että sopimukset saattoivat olla hyvinkin tiukkoja ja kaupan ja tullien määräyksiä valvottiin myös tarkasti. Kaupunkien menestys riippui paljon valtion, kuningasvallan, suhteellisesta voimistumisesta sekä maata omistavan aatelin toimintatavoista. (Klinge 1994)

Morrill näkee kaupunkien kehityksessä myös vahvan yhteyden kaupankäyntiin ja erityisesti torielämään. Liikenteen muutos jalankulku- ja hevosaikakaudesta on vaikuttanut kylien, taajamien ja kaupunkien kehittymiseen. Keskiajalla on kestikievareiden ja majatalojen verkosto ollut osaltaan yhteiskunnallisen rakenteen perustana, jota muun muassa kehityksen alkuvaiheessa postilaitokset ja -liikenne on hyödyntänyt.

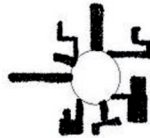
Näyttää ilmeiseltä, että kaupunkien kehitykseen erityisesti modernina aikana ovat vahvasti vaikuttaneet liikenneolosuhteet ja koulutus sekä sen kehittyminen. 1980-luvun jälkeen näyttää liikenteen ohella kehitykseen vaikuttaneen teknologian nousua ja siihen liittyneen tietoliikenteen kehittyminen. Kuviossa 11. on selvitetty Anderssonin mallia mukaillen kaupunkien kehitystä jalankulkukaupungista, raidekaupungiksi, edelleen pyöräkaupungiksi ja informaatio- ja verkostokaupungiksi. Pyöräkaupunkia voidaan nykyisen näkemyksen perusteella kutsua myös kumipyöräkaupungiksi, koska autoliikenne, erityisesti henkilöautojen räjähdysmäinen kasvu ja määrä, ovat muuttaneet kaupunkikuvaa. Nämä kehityksen piirteet näyttävät olleen myös Jyväskylän ja koko seudun kehittymisessä, nykyiseksi kaupungiksi ja vahvaksi suomalaiseksi aluekeskukseksi. (Ks. myös Jäppinen 2005, 218–220)

Suomessa maaltamuutto ja yhdyskuntien kehitys on johtanut siihen, että perinteiset pienetkin kirkonkylät ovat jo kasvaneet taajamiksi. Kehitysaluiden suurissa kunnissa on tapahtunut paikallistasolla samanlainen muuttoilmiö kuin koko valtakunnan tasolla. Esimerkiksi Ranuan kunnan kirkonkylä (otan esimerkin näin kaukaa Lapin läänistä, koska se on kirjoittajan lapsuusajan kotikunta), on kasvanut huikealla tavalla. Vielä 1950-luvulla kirkonkylä oli pieni alle 500 asukkaan yhteisö. Vähittäiskauppoja oli kirkonkylässä neljä, jotka pääosin edustivat niin sanotun sekatavarakaupan muotoa. Erikoisliikkeitä ei ollut. Tänäpäin kirkonkylä on yli 2.000 asukkaan taajama, jossa kaupankäynti leimaa vahvasti katu-

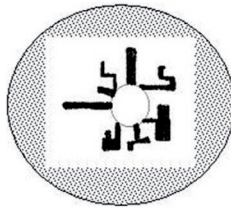
- 1890

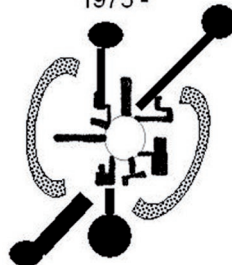
1890 - 1950

1950 - 1975

1975 -

JALANKULKUKAUPUNKI.

Kaupunkisuunnittelussa ja toimintojen järjestämisessä otettiin huomioon tarve minimoida sisäinen liikenne sekä matkojen määrässä että niiden pituudessa. Liikenneteknologia ei vielä vaikuttanut kaupungin kasvuun, vaan kaupungin levittäytyminen tapahtui yhteydessä tiheästi asuttuun ytimeen.

RAIDEKAUPUNKI.

Massakuljetuksiin liikenneteknologia merkitsi huomattavaa kasvusysäystä kaupungin fyysiselle rakenteelle. Pääosa kaupunkiväestön viime vuosisadan lopulla ja vaihteessa johtaneista liikenneinnovaatioista perustui julkiseen liikenteeseen. Raidekaupungin päävaikutus liittyi työpaikan ja kodin välisiin spatiaalisiin järjestelyihin.

(KUMI)PYÖRÄKAUPUNKI.

Nopeasti etenevä esikaupungistuminen toteutti alhaisen tiheyden ja maankäytön toiminnallisen erilaistumisen periferiakasvua. Autoistuminen ja valtatie sitoivat yhteen kauas ulottuvan kaupunkitilan, pidentäen työ- ja ostosmatkoja.

INFORMAATIO- JA VERKOSTOKAUPUNKI.

Jälkiteollisen kaupungin rakenteessa tapahtuu ytimen periferisointumista sekä hajautuvaa keskittymistä. Uudenlainen käsitys kaupunkiseudun "tilataloudesta". Keskustamaista kehitystä alkaa tapahtua myös kaupungin reuna-alueilla sekä aluekeskuksissa ja olemassa olevissa yhdyskuntakeskuksissa, myös pääliikenneväylien varsilla ja risteyskohdissa.

KUVIO 11:

KAUPUNKIRAKENTEEN MUUTOKSET

(Anderssonia 1993, mukaillen)

kuvaa, kahden keskikokoisen marketin voimalla. Kirkonkylällä on alkoholiliike, huoltoasemia, jopa kerrostaloja. Tiet ja kevyen liikenteen väylät ovat päällystettyjä jne. Niin sanottujen sivukylien määrä on vähentynyt rajusti, kouluja ja koulupiirejä on lakkautettu ja toiminta on keskittynyt yhä kasvavalle kirkonkylälle. (Ranuan kunta 2006)

4.2.1. Koulutuksen merkitys kasvaa

Teollistumisen syntyhistoriaan liittyivät myös yhteiskunnan kaupungistumisen lisäksi monenlaiset sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat. Englannissa 1880-luvulla ryhdyttiin selvittämään Viktoriaanisen ajan ja teollisuuden tuottamia yhteiskunnallisia ongelmia: väestön keskittyminen kaupunkeihin ja taajamiin, asunto-ongelmia, slummiutumista ja taloudellista eriarvoisuutta. Yhteiskunnalliseen ilmapiiriin vaikuttivat erityisesti Euroopassa koulutuksen arvostuksen ja sen kehittämisen merkityksen kasvu. Ryhdyttiin puhumaan myös yleisestä oppivelvollisuudesta sekä koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoisuudesta. Periaatteeksi katsottiin, että jokaisen lapsen tulisi päästä kouluun. Samalla vahvistui myös yleinen käsitys siitä, että vastuu koulutuksesta kuuluu valtiolle. (Cherry 1996, 4–9)

Bauman (1987, 68–75) katsoo, että koulutuksen merkityksen eurooppalaisissa yhteiskunnissa liittyvät yhtäältä valistuksen aikaan (*Age of Enlightenment*) ja tuolloin syntyneisiin humaaneihin arvoihin sekä merkityksiin (*Age of Reason*). Bauman näkee, että koulutuksen merkityksen kohoamiseen vaikuttivat erityisesti ranskalaiset filosofit muun muassa Fontenelle, Rousseau ja Voltaire. Hän kytkee koulutuksen yhteiskunnallisen merkityksen toisaalta myös Ranskan vallankumoukseen tavoitteisiin, vaikka pitää nykyistä eurooppalaista koulutusjärjestelmää saksalaisena ajatuksena (*The German concept of Bildung*).

Koulutus liittyi myös yhteiskunnan järjestelmälliseen, osittain kurinalaiseen lainsäädännöllä ohjattuun toimintaan, joka kehittyi ensin taajamissa ja kaupungeissa. Perusajatuksena oli Baumanin mukaan johdettu yhteiskunta, jossa kansalaisilla oli lailliset oikeudet ja joiden kautta ihmistä ohjattiin yhteiskunnan arvoihin ja normeihin. Koulunkäynnin suosio esimerkiksi Englannissa kasvoi nopeasti. Yleisen koulunkäynnin

lainsäädäntö luotiin 1872, tavoitteena oli koulunkäynnin aloittaminen 8 vuoden iässä. Vuonna 1880 koulua kävi Englannissa noin 6 % lapsista, vuonna 1900 koulua käyvien lasten määrä oli noussut jo yli puoleen, 54 % lapsista. Kouluterveydenhuolto oli myös yksi kehityksen kohteista. Koulujen terveydenhoito käynnistyi 1907 ja ensimmäinen koulun terveysklinikka 1912 (Cherry 1996, 4–7).

Suomessa yleinen koulutuksen kehittyminen ajoittuu myös 1800-luvun alkuvuosikymmenille. Tällöin ryhdyttiin puhumaan oppivelvollisuudesta ja jokaisen ikäluokan kouluttamisesta yhteiskunnan varoin. Cherryn mukaan koulutuksella ja sen merkityksen korostumisella oli eurooppalaisessa kaupunki- ja yhteiskuntapolitiikassa merkittävä rooli. Tämä voidaan havaita myös Jyväskylän kaupunkikehityksessä selvästi. Koulun perustamisesta oli puhuttu Jyväskylässä jo ennen kaupungin perustamista, mutta erinäisistä syistä hanke viivästyi. Pian kaupungin perustamisen jälkeen ryhdyttiin rakentamaan koululaitosta ja seminaaria, vaikka kaupungin rakenteellinen perusta oli vielä hyvin heikko (Tommila 1972).

4.2.2. Globaalista globaalisuuteen

Euroopan tasolla kansainvälisyys on kasvanut ja laajentunut monella tavalla. Yksi keskeisimmistä on siirtolaisuuden ja pakolaisten määrän kasvu. Etnisten vähemmistöjen osuus on selvästi kasvanut, mutta tilanne vaihtelee kaupunkien kesken huomattavasti. Näyttää siltä, että suurten kaupunkien muuttovirtaa hallitsevat enemmän maahanmuuttajat. Pienempien kaupunkien vetovoima on heikompi. Kaupunkien etniseen ympäristöön vaikuttaa myös koulutus ja yritystoiminnan globaalit suhteet. Kansainvälistyvällä koulutuksella on merkitys erityisesti yliopistokaupunkien elä-

mään. Jyväskylän yliopistossa opiskeli vuonna 2006 lähes 700 ulkomaista opiskelijaa. Valtaosa näistä oli Euroopan alueelta, mutta opiskelijoiden kansallisuuksien määrä on kaiken aikaa kasvussa. (Jyväskylän yliopisto 2006)

Paikasta on myös tullut globaalinen. Tähän ovat vaikuttaneet toiminnan maailmanyhteys pääoman, tavaroiden ja ihmisten liikkuvuus, lähes rajoituksetta rajojen ja kulttuurien yli. Ajan ja paikan sidonnaisuus on tietyllä tavalla kadonnut. Ihmiset voivat elää niin, etteivät ole paikkaan sidottuja. Teknologian ja maailman laajuuden vuoksi monet kansalaiset viettävät ”paimentolaiselämää”. Tämä elämä vain voi olla sekä realistista, mutta myös virtuaalista jopa ylikansallista elämää. Beck (1999, 135–137) puhuu tästä ilmiöstä monipaikkaisuutena, polygamiana. Paikan, henkilön (yksilön), yhteisön ja yhteiskunnan yhteen kiinnittyneisyys katoaa. Tilanne tulee paikkojen, kulttuurien, toimintojen ja elämäkertojen globalisaatio. Paikan suhteen polygaamiset elämänmuodot siirtyvät toiseen paikkaan, tavallaan käännettyjä elämäkertoina

Globalisaatio on vaikuttanut paljon myös kaupunkipolitiikkaan ja -suunnitteluun. Nevalainen (2004, 91) näkee kehityksen paikallisena tila-paikka kysymyksenä. Teemasta kaupunki-tila-paikka-asetelma kysymyksistä on tullut Nevalaisen mukaan yksi keskeisimmistä keskustelua jäsentäneistä tekijöistä. Pääomien, tiedon, yleisen nopean liikkuvuuden vaikutus on näkynyt kutistuvana tila-aika ulottuvuuden korostumisena nykyhetkeen. Nämä näyttävät järjestelevän yhteiskunnalliset hierarkiat ja tilallisen organisoinnin uuteen muotoon. Mutta toisaalta Nevalainen näkee globaalisuudessa korostuvan myös paikallisen autenttisuuden, vaikka sen muodot näyttävätkin myös muuttuneen. Glokaalisuuteen vaikuttavat virtuaalisten tilojen (*cyber space*) käyttöönotto ja arkipäiväistyminen. Tietoverkkojen laajentuessa niistä on tullut kes-

keinen osa arkipäiväisyyttä ja ne muodostavat aivan uudenlaisen, aikaisemmasta poikkeavan vallan ja tiedon yhteisöjä, jotka määrittävät kaupunkien tilaa.

Polygamian ilmiöt tulevat esiin paikkakunnilla, joissa kansainvälisyys ja monikulttuurisuus ovat jo vallitsevia elämäntiloja. Suomessa kasvukeskukset edustavat ehkä tätä murtunutta monokulttuurista yhteiskuntaa. Uudet virtaukset, muoti, puheenparsi ja slangit leviävät joukkoviestimien ja virtuaalisen maailman kautta erittäin nopeasti. Hippos–Kampus alue edustaa tässä mielessä polygamista paikkaa ja elämänmuotoa. Alueen toiminnan luonne muihin kaupunkinisiin ja alueisiin nähden on erilainen monikulttuurisesta taustasta johtuen.

Antikainen ja Vartiainen korostavat, että vahvistunut globaalisatio on johtanut myös paikallisuuden ja osittain myös identiteettien vahvistumiseen. Glokaaleilla prosesseilla näyttää heidän mukaan olevan aina paikallinen ympäristö, jossa muutokset tapahtuvat. Tässä prosessissa näyttävät korostuvan paikalliset koulutusjärjestelmät, työmarkkinat, infrastruktuuri, yritysraakenne ja seudulliset kehittämistoimenpiteet. Näyttää myös siltä, että kaupunkiseutujen menestymisen ratkaisee vahva erikoistuminen, hyvä saavutettavuus, tiedon ja kompetenssien keskittyminen, luova miljö, sosiaalinen ja inhimillinen pääoma sekä hyvän elämänlaadun mahdollistava ympäristö. (Antikainen & Vartiainen 2004, 26)

Useat tutkimukset ja mittaukset osoittavat, että Jyväskylä on menestynyt erinomaisesti valtakunnallisissa imago- että muuttohalukkuus-tutkimuksissa. Näyttää siltä, että tavalliset suomalaiset ja myös yritys- ja elinkeinoelämän sekä muiden yhteiskunnallisten alojen johtajat arvostavat kaupungin hyvin korkealle esimerkiksi turvallisen ja viihtyisän elinympäristön sekä hyvän elämänlaadun alueilla. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden taso ja määrä näyttävät olevan maa-

kuntakeskukselle riittäviä ja kaupunki tunnetaan laajasti varsinkin korkeatasoisista kulttuuri- ja urheilutapahtumista, kuoroistaan ja monien erilajien mestariurheilijoistaan. Tähän kehitykseen urheilun ja liikunnan alueella näyttää paljon vaikuttaneen liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan panos sekä moninaiset hankkeet kulttuurinnovaatioissa sekä korkea-asteen oppilaitosten kiinteä ja hyvä yhteistyö. (Sisäasiainministeriö 2004, 62–63, Äikäs 2004, 166)

USA:n Texasista kotoisin oleva koripalloilija, venäläinen taitoluistelija, tsekkiläinen jääkiekkoilija, saksalainen valmentaja, ranskalainen yliopiston lehtori, italialainen viulisti ja sudanilainen opiskelija, muokkaavat kukin alueen kulttuuria omalla persoonallisella olemuksellaan, toiminnallaan sekä kulttuurisilla tavoillaan. Hippos–Kampus alueen merkitykseen vaikuttaa myös yritys- ja elinkeinotoiminta. Alueeseen läheisesti rajoittuva Rautpohja ja sen keskeinen yritys/toimija Metso-konserni on globaali tuotantoyhtiö ja kansainvälinen toimija, joka vaikuttaa alueen ilmiasuun päivittäin. Tässä tarkoituksessa tutkittava alue on mielenkiintoisella tavalla samanaikaisesti sekä globaalia, että glokaalia maailmaa.

Kartassa 3. esitellään Suomen vanhimmat kaupungit keskiajalta 1840-luvulle. Kartasta havaitaan, että vaikka Jyväskylää pidetään Suomen kaupunkien joukossa historiallisesti vahvana, ehkä koulutuksen vuoksi, kaupunki on vanhimpiin suomalaisiin kaupunkeihin verrattuna kohtalaisen nuori. Sisämaan kaupunkien kehittymiseen vaikuttivat ratkaisevasti kulkuyhteydet, erityisesti vesitiet. Vesireitit ja varastot ovat olleet Suomessa ilmeisen vahvassa asemassa puhutaanpa historian, kaupankäynnin, teollistu-

misen tai voimatalouden näkökulmasta. (Vilkuna K. ym. 2002, 155)

Jaatinen (1997, 48) huomauttaa, että vesiväylät Päijänteestä lähtien, erityisesti Itä-Suomessa kulkevat pohjoisesta etelään ja ne muodostivat hyviä kulkuväyliä karjalaisten kaupalle ja samalla esteen Länsi-Suomesta Savoon ja Pohjois-Karjalaan suuntautuvalla tavaraliikenteelle. Tuhannen vuoden ajan Itä-Suomen kauppa kulki Laatokan ja osittain Viipurin kautta. Suomen läänitkin olivat muodostuneet tämän etelä-pohjoinen akselin mukaisesti. Vuonna 1635 läänejä olivat: Turun ja Porin lääni, Uudenmaan ja Hämeen lääni, Viipurin ja Savonlinnan lääni, Käkisalmen lääni ja Pohjanmaan lääni.

KARTTA 3. Suomen kaupungit keskiajalta 1840-luvulle. (Lähde: Vilkuna K. ym. 2006, 155)

Nevalainen (2004, 155) osoittaa, että Itä-Suomen kaupungit perustettiin niin sanotulla empirekaudella (*empire period*), jolloin maahan perustettiin vain kolme uutta kaupunkia Jyväskylää 1837, Mikkelin 1838 ja Joensuun 1839. Turun palo vuonna 1827 vaikutti kaupunkisuunnitteluun ja kaavoitukseen ratkaisevasti. Tuolloin omaksuttiin käsitys, että empirekaavoituksessa tonttien kokoa oli väljennettävä ja suurennettava ja näin ehkäistiin laajoja kaupunkipaloja. Tätä ajatusta on ilmeisesti toteutettu kaikissa Turun palon jälkeisissä kaupunkien laajennuksissa sekä uudelleen rakentamisen yhteydessä. (Lilius 1985, 138–139)

Suomalaisen yhteiskunnan ja yhteiskunnallisen rakenteen kehitys, erityisesti kaupunkien rakentamisen kannalta on ollut verkkaista. Koko yhteiskunnan kehittymiseen on vaikuttanut pitkään voimassa ollut agraarinen tuotanto ja kulttuuritausta. Yhteiskunnan kehitystä arvioi esimerkiksi Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen vihkiäisjuhlassa syksyllä 1971 kuvaamalla kehitystä hyvin hitaaksi.

”Kuinka hidas yhteiskunnallinen kehitys saattaa olla. Ja kuinka se kuitenkin on välttämätön sekä alkuun päästyään voimakas ynnä nopea. Muutosten syntyminen maatalousvaltaisessa sääty-yhteiskunnassa on ollut vaikeaa ja verkkaista. Mutta kun yhteiskunta industrialismin mukana on irrottautunut luonnonvaraisesta elämänmuodosta, on muutosprosessi merkinnyt perustavaa laatua olevaa käännettä, joka rauhallisissakin oloissa on sisältänyt jotakin vallankumouksellista entiseen staattiseen olotilaan verrattuna. Uuden syntyminen Suomessa on kuitenkin ollut yllättävän hidasta, sillä teollisuuden laajenemisesta huolimatta topeliaaninen ja runebergiläinen aikakausi on jatkunut sotiemme yli, ja vanhan sääty-yhteiskunnan vakiinnuttamat olot sekä katsomukset ovat monella alalla säilyneet meidän päiviimme saakka.” (Kekkonen 1971).

Suomen kaupunkipolitiikkaan on vaikuttanut ratkaisevasti alhainen asukastieheys. Virtanen (1993, 6–12) huomauttaa, että harvaan asutussa maassa kaupunkipolitiikka on ollut yhteiskunnan toimintona sivuroolissa. Periaatteessa Suomessa on maa-aluetta riittävästi, koska metsä- ja suomaata on pinta-alasta 87 %, liikenteen, virkistyksen ja sotilashallinnon 3 % ja vain 1 % maan pinta-alasta on kaupunki- tai taajama-alueita. Kehitykseen on vaikuttanut asutuksen lisäksi eurooppalaisittain poikkeava maanomistus. Suomessa yksityisessä omistuksessa on valtaosa maa-alueista lähes 71 %, valtio omistaa 29 %, yksityiset yhtiöt 7,5 % ja vain 2 % maa-alueesta on paikallishallinnon (kunnat ja kaupungit) omistuksessa.

Pakarinen (1993, 13–15) puolestaan osoittaa, että suomalaisen kaupunkipolitiikkaan ja -suunnitteluun ovat keskeisesti vaikuttaneet toisen maailmansodan jälkeinen teoreettinen lähestymistapa ja kaupunkipolitiikan kehittyminen yhteiskunnallisena ja soveltavana tieteenä. Pakarisen mukaan 1970-luvulla kaupunkipolitiikkaan tuli mukaan lisää strukturalismia ja suunnittelun yleistä kritiikkiä, kun akateemiset yhteisöt osallistuivat aikaisempaa enemmän kaupunkipolitiikkaan ja sen eri projekteihin.

Sotarauta (1999, 16–19) katsoo, että kaupunkipolitiikalla tarkoitetaan ennen kaikkea toimintamallia, joka ei pelkästään ole hallinnollinen tai suunnittelutekninen kysymys, vaan edellyttää ajattelu- ja toimintamallien kehittymistä. Sotarauta lähestyy kaupunkipolitiikan käsitettä Englannin kielen kautta vertaamalla Suomen kielen politiikka-sanaa vastaaviin englantilaisiin termeihin. Näitä näyttäisi olevan ainakin kolme: *polity*, *politics* ja *policy*. Näistä *polity*-sanalla tarkoitetaan yleensä hallintoa, valtio- tai hallitusmuotoa mahdollisesti sopimusta miten hallinto on järjestetty. *Politics*-sanalla tarkoitetaan politiikkaa, joka on yhteisten asioiden ajamista, toimintaan

osallistumista, politikointia ja oman edun ajamista. Policy-sanalla näytetään yleisimmin tarkoittavan periaatteisiin tai suuntaviivoihin, jolla usein tarkoitetaan vaikkapa toimintapolitiikkaa (*foreign policy – ulkopoliittikka*). Tähän voidaan yhdistää myös etukäteistä hahmotelmaa, toiminta-ajatusta tai toimintalinjaa, jolla voidaan suorittaa myös toiminnan arviointia.

Politiikkanäkemyksiä voidaan myös havainnollistaa jakamalla ne sektori- ja aspektiteorioihin. Tällöin sektoriteorian mukaan politiikka käsitetään erilliseksi yhteiskunnalliseksi elämänpäiäksi, josta erotetaan toiminnallisia sektoreita (sosiaali-, koulu-, tekninen-, kulttuuri- jne.). Sen sijaan aspektiteorian mukaan politiikka on osa kiinteää todellisuutta, jossa politiikkaa ei voida tarkastella poliittisena tai ei-poliittisena asiana. Samassa ilmiössä voidaan nähdä sekä poliittinen että ei-poliittinen asia tai puoli. Aspektiteoreettisessa lähestymistavassa kaupunkipolitiikka nähdään näkökulmana asioihin. Tällöin asioita ja ilmiöitä voidaan tarkastella kaupunkielämän ja sen monien eri ilmiöiden kehittämisen näkökulmasta. Sotarauta näkee, ettei kaupunkipolitiikka voi olla vain virallisten organisaatioiden (kaupungit, ministeriöt, valtio) toimintakenttä, vaan kaupunkipolitiikkaan vaikuttavat yhtä lailla eri järjestöt, kansalaistoiminta, oppilaitokset, etujärjestöt ja niin edelleen. Kaupunkipolitiikka määrittyy tällöin kaupunkien monisyisten ja verkottuneiden toimijoiden kautta. Tällä tavalla tarkasteltuna Sotaraudan määritelmä näyttää lähestyvän verkostokaupungin käsitettä.

”Yleinen kaupunkipolitiikka on eri yhteiskuntaelämän alojen erilaisten intressiryhmien (potentiaalisesti ristiriitaisten), päämäärien, strategioiden ja keinojen yhteensovittamista ja toiminnan koordinoimista kaupunkien kehittämiseksi”. (Sotarauta 1999).

Kaupunkipolitiikan käsitteessä näytävät korostuvan *yhteensovittaminen ja koordinointi*. Niillä

tavoitellaan jotakin yleisempää tahtotilaa, joiden ratkaisumallit ja tavoitteet ovat riittävän yhteneväiset. Etsitään siis ratkaisumalleja, jotka palvelisivat mahdollisimman optimaalisella tavalla kunkin sidosryhmän omia tavoitteita ja tarpeita ja samalla edesauttavat kaupunkien kehitystä. Yleisen määritelmän mukaisesti kaupunkipolitiikka ei ole vain suoria toimenpiteitä kaupunkien kehittämiseksi, vaan myös eri tilanteiden lukemista, arviointia, verkostomaisten toimintojen tunnistusta sekä niiden toimintamallien ja rakenteiden arviointia. Tärkeätä näyttää olevan konkreettisen toiminnan ohella *keskustelun herättäminen*, käsitysten muokkaaminen sekä erilaisten merkitysten osoittaminen ja niiden muokkaaminen mahdolliseksi selkeiksi tavoitteiksi.

”Erytynen kaupunkipolitiikka koostuu kaikista niistä julkisen hallinnon toimenpiteistä, jotka muodostavat muista politiikoista erottuvan kaupunkien kehittämiseen tähtäävän toimintakokonaisuuden. Kaupunkipolitiikan tehtävänä on tuoda oman erikseen määritellyn keinovalikoiman kautta sellaista lisäarvoa kaupunkien kehittämiseen, joka ei tule muiden sektoreiden kautta.” (Sotarauta 1999).

Sotaraudan laatima määritelmä ei varsinaisesti ota kantaa kaupunkipolitiikan sisältöihin, koska kaupunkipolitiikan sisällöt muotoutuvat kaupunkien omassa ohjelmatyössä. Näyttää siltä, että suomalaisessa yhteiskunnallisessa kehityksessä kaupunkipolitiikka olisi jäänyt ehkä taka-alle, ellei Suomi olisi liittynyt vuonna 1995 Euroopan Unioniin. Unionin toiminta on muutoinkin vaikuttanut monella tavalla yhteiskunnalliseen kehitykseen, erityisesti yhteiskuntakeskusteluun. Saattaa olla, ettei Suomessa valtakunnan tasolla olisi kiinnitetty kaupunkipolitiikkaan ja sen kansainvälisiin virtauksiin niin paljon huomiota kuin mitä kymmenen viime vuoden kuluessa on tapahtunut. (Ks. kuvio 10. sivulla 58)

4.3. Aluekeskuksista verkostokaupunkeihin

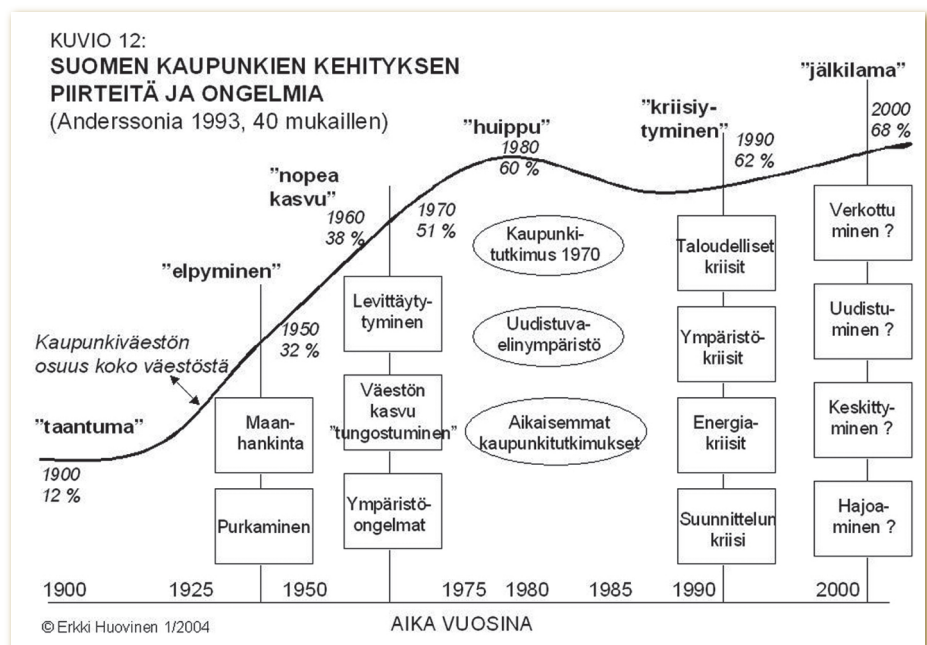
Suomalaisissa politiikassa on aikaisemmin puhuttu pääasiassa aluepolitiikasta, jolla on tarkoitettu maan eri alueiden tasapuolista ja yhdenlaista kehittymistä. Aluepolitiikan korostumisesta 1960- ja 1970-luvuilla ovat esimerkkeinä uudet yhteiskunnalliset lainsäädäntötoimet. Peruskoululaki ja kansanterveyslaki sekä niiden täytäntöönpano lähtivät keskeisesti aluepoliittisista näkökulmista. Molempien suomalaisittain erittäin tärkeiden lainsäädännöllisten lakien täytäntöönpano aloitettiin Pohjois- ja Itä-Suomesta.

Kehityksen painottumiseen ovat vaikuttaneet myös paikalliset poliittiset tekijät. Keskeisin niistä on ollut yksityisen maanomistuksen vaikutus kaupunkien ja taajamien kehittymiseen. Huolimatta maa-alueen runsaudesta vs. väestömäärään, johdonmukaista yhdyskuntien rakentamista ja kaupunkien roolin merkityksen kasvua ovat haitanneet maanomistusolot. Tyypillisiä tekijöitä ja myös ongelmia kehityksessä ovat olleet:

a) maan hinnan nousu niin, että hinta on vaikeuttanut asuntuotantoa, b) maa-alueita ei ole ollut saatavissa oikeaan aikaan ja oikeaan paikkaan, maanhankintaan on vaikuttanut myös hinnan odotusarvo, c) kaupunkirakenteen pirstaleisuus, joka on johtunut maanhankinnan epätasapainosta, d) tasa-arvoisuus ja sosiaalinen oikeus on epätasaisesti jakautunutta, omistusoikeudesta johtuva voitontavoittelu on kehityksen keskeisin piirre, e) kaupun-

kisuunnittelu on ollut vaikeaa edellä mainituista tekijöistä johtuen, suunnittelussa ei ole kyetty ottamaan huomioon riittävällä tavalla kokonaisuuksia. (Virtanen 1993, 7–8)

Kaupunkipolitiikkaan ovat keskeisesti vaikuttaneet yhteiskunnalliset olosuhteet ja myös lainsäädäntö. Sneck (1989, 22–25), tulkitsee, että suomalaiseen yhteiskunta- ja kuntajärjestelmään ovat keskeisesti vaikuttaneet lainsäädännölliset seikat, koska Suomessa on hyvin voimakkaasti korostettu kuntien itsemääräämisoikeutta. Tämä on Sneckin mukaan johtanut siihen, ettei kuntien ja kaupunkien ole tarvinnut kovin aktiivisesti toteuttaa yhteistoimintaa, vaikka kuntarakenteen muutokset erityisesti kaupunkiseutujen ja kasvukeskusten ympäristössä olisivat olleet järkeviä. Vuosikymmeniä on ollut vallalla kehitys, jossa vastakkainasettelu on voittanut yhteistyöhalukkuuden. Tämä on koskenut erityisesti suomalaisia niin sanottuja "reikäleipäkaupunkeja", joissa kaupunkeja ympäröivät maalaiskunnat ovat estäneet homogeeniseen yhteiskuntarakenteen kehittymisen. Jyväskylän kaupunkiseutua pidetään yhtenä esimerkkinä reikäleipäkaupungeista. Tilanne on johtanut Jyväskylän kaupunkiseudulla

epäterveeseen kilpailuun ja ekonomisesti huonojen yhteiskuntarakenteiden syntymiseen.

Andersson viittaa tutkimukseen ”*Suomalaisten alueiden tulevaisuudennäkymät*”, jossa perehdyttiin Suomen yhteiskunnalliseen nopeaan, erityisesti teknologiavetoiseen kehittymiseen viimeisen 20 vuoden aikana. Kuviossa 12. esitetään suomalaisen yhteiskunnan kehitystä sadan viime vuoden aikana 1900-luvulta, nykyisyyteen Anderssonin mallin mukaan. Suomalainen yhteiskunta on siirtynyt vajaassa sadassa vuodessa hyvin nopeasti maatalousvaltaisesta ja pieniin asutuskeskuksiin (kirkonkyliin) perustuneesta yhdyskuntarakenteesta kaupunkikeskuksiin.

Kuviossa yhtenäisellä viivalla kuvataan kaupunkiväestön osuutta koko maan väestöstä sekä sen prosentuaalista osuutta tasavuosikymmeninä 1900–2000. Kehitykseen ovat vaikuttaneet seuraavat vaiheet: 1) puukaupungeista gentrifikaation kaupunkiin, 2) korttelikaupungeista miniatyyrikaupunkeihin, 3) kävelykaupungista henkilöautoriippuviin kaupunkiin, 4) tuotantoympäristöistä teollisuusalueiden uskikäyttöön 5) markkinakriittisestä markkinamyönteiseen suunnitteluun. Väestökehitys ja keskittyminen paikallisiin taajamiin sekä kaupunkikeskuksiin on ollut nopeaa. Vuodesta 1960 vuoteen 1990, kaupunkien asukasmäärä (45%/68 %) ja suhteellinen osuus väestöstä (38%/62%). Väestön keskittyminen näyttää pienen 1980-luvulla tapahtuneen pysähdyksen jälkeen jälleen kääntyneen, melko nopeaan nousuun.

Jyväskylän kaupunkikehitys on noudattanut kuviossa esitettyjä syklejä. Oikeastaan vain sodanjälkeinen väestönkasvun nousu, on poikkeava kehityksestä, koska talvisodan päätyttyä kaupunkiin sijoitettu siirtokarjalaisten väki, lisäsi suhteellisesti kaupungin kokonaisväestöä, ehkä eniten kaupungin historiassa. Toinen lähes yhtä voimakas väestönlisäys Jyväskylässä on tapahtunut 1990-luvulla, ja kehitys näyttää yhä jatku-

van. Tämä kehitys voidaan selittää yhtäältä opiskelijoiden voimakkaana virtana koko Jyväskylän seudulle, mutta toisaalta myös onnistuneena aluekeskus- ja elinkeinopolitiikan tuloksena.

Näyttää siltä, että esimerkiksi Ruotsissa kehitys on ollut tasapainoisempaa, jossa lainsäädäntötoimin laajemmat yhteiskunnalliset tehtävät on hoidettu alueellisesti (Maakäräjät). Tällä tavalla seutukuntien rakenteiden ja palveluiden tarpeet on järjestetty naapurimaassa muun muassa liikenteen, terveydenhoidon ja muiden infrastruktuurien rakentamisessa. Ruotsalaisessa yhteiskunta- ja kaupunkipolitiikassa puhutaankin käsitteellisesti hitaasti muutettavista ja kollektiivisista rakenteista. Näihin luokitellaan esimerkiksi keskeiset liikenneväylät, lentokentät, rautatiet ja satamat. Ruotsalaisen käsityksen mukaan suurkaupunkien ja kaupunkiseutujen kehittymiselle juuri nämä ovat kehittymisen tärkeimpiä tekijöitä.

Suomalaisen kaupunkipolitiikan esimerkit voidaan etsiä eurooppalaisista lähtökohdista. Pitkään yhteiskuntapoliittista keinovalikoimaa ovat ohjanneet edellä mainitut aluepolitiikan argumentit ja menetelmät. Muutos kaupunkipolitiikassa näyttää tapahtuneen Euroopan Unioniin liittymisen jälkeen 1995. Ehkä Suomessakin havahduttiin huomaamaan, että yhteiskunnalliset ongelmat ovat määrällisesti taajamissa ja kaupungeissa. Syrjäytyminen näyttää olevan suurempaa suurissa kaupunki- ja maakuntakeskuksissa, kuin haja-asutusalueilla. Maaseudun tyhjeneminen on yksi yhteiskunnallisen kehityksen, mutta myös modernismin ilmenemismuoto. (Antikainen 2001)

Andersson (1993, 39–41) osoittaa, että modernisaation prosessi ja modernisaation kriisi näyttää olevan jännitystä modernin ja jälkimodernin kehityksen välillä. Tämä kehitys on osa teoreettista keskustelua, jossa korostuvat konsentraatio ja sentralisaatio. Andersson viittaa tuotantoelä-

mässä tapahtuneeseen muutokseen, joka ei ole vain tuotantotekninen. Se näyttää olevan teknologinen sekä globaalinen. Tuotanto keskittyy tietyille alueille, väestö keskittyy kaupunki- ja aluekeskuksiin ja poliittinen valta byrokratisoituu. Samalla kansainvälinen talouden vaikutus on huomattavasti kasvanut, markkinat ovat ottaneet suuremman roolin ja haastavat perinteisen yhteiskunnallisen valtakoneiston sekä sosiaalisen hyvinvointivaltion.

Sisäasiainministeriön julkaisun *”Kaupunkiseutujen kasvun aika”* mukaan väestön muutto on jälleen 2000-luvun alkupuolella kääntynyt kiihtyvään kasvuun. Muutosta kuvaa ehkä parhaiten asukasluvun muutos. Vuosina 1975–2000 on kokonaisuudessa yli 600.000 suomalaista muuttanut kaupunkeihin tai kaupunkiseuduille. Näyttää siltä, että 1960-luvulta lähtien vauhdittuneen kaupungistumisen ja ”ensimmäisen väestön keskittymisaallon” taustalla oli vahva teollistuminen. 1970- ja 1980-luvulla työpaikkojen kasvu perustui vahvasti julkisen sektorin kasvuun ja toiminnan laajenemiseen. Tämä jakso näyttää olleen tasapainoisen alueellisen kehityksen aikaa. 1990-luvun lama pysäytti edellisen vuosikymmenen orastavan muutoksen ja vuodesta 1994 lähtien näyttää alkaneen ”toinen keskittymisaalto”.

Kuvaavaa muutokselle on ollut väestön, osaamisen ja teknologian vaikutus siihen, että kasvu on keskittynyt muutamalle suurimmalle kaupunkiseudulle. Väestömuutos ja taloudellinen kasvu näyttää perustuneen elektroniikkateollisuuteen, sisällön tuotannon ja palvelujen kehittymiseen. Tilastojen mukaan kaupunkiseutujen väestö nousi vuoden 2003–2004 kuluessa noin 86 prosenttiin. (Tilastokeskus 2004, Antikainen & Vartiainen 2004, 22–24)

Andersson huomauttaa, että erityisen voimakasta keskittynyt kehitys oli 1980- ja 1990-lukujen aikana rationalisoinnissa sekä eräillä teollisuus-

denaloilla, joissa keskittymisen ja kaupungistumisen piirteet tulivat voimakkaasti esiin. 1980-luvun lopun taloudelliset ongelmat ja niin sanottu ”kasinotalous” sekä sitä seurannut lama tosin hidastivat tätä kehitystä. Taloudellisen elpymisen myötä 1990-luvun lopussa kehitys näyttää jatku-neen. Nämä samat kaupunkien kehityspiirteet ovat tulleet esiin myös Jyväskylässä.

Kaupungin taloudellinen asema heikentyi 1990-luvun alun laman seurauksena, seutukunnalta hävisi useita tuhansia työpaikkoja ja käänne tapahtui vasta vuosikymmenen lopulla tietois-en uudistuneen kaupunkipolitiikan tuloksena. Erityisiä kehityskulun piirteitä ovat olleet: hyvinvointivaltion tietynasteinen kriisi, julkisen talouden budjettien alijäämäisyys, kaupunkiseutujen hajoaminen, verkostotalouden nousu, joiden aluekeskusten kehittyminen ja ”selviytyminen” sekä kaupunkimaisten elintapojen ja -tyylin eteneminen. (Jyväskylän kaupunki 2003e)

Kuviossa 11. osoitettiin kaupunkien kehitys Anderssonin (1993) mallin mukaisesti 1800-luvun jalankulkukaupungista, raide- ja pyöräkaupungin kehitysvaiheiden kautta informaatio- ja verkostokaupungiksi. Kuvatut kehityspiirteet ovat olleet ominaisia myös Jyväskylän seudun kehityksessä. Kaupungin hajoaminen ja esikaupunkien rakentuminen johtuivat kaupungin keskusta-alueen ahtaudesta, kaupungin omistaman maa-alueen rajallisuudesta ja väkiluvun nopeasta kasvusta. Kehitystä kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Jälkitekollisen yhteiskunnan aluerakenteen muutosta on usein kuvattu vasta- ja jälleen-kaupungistumisen kaksisuuntaiseksi kehityskuluksi. Vartiainen (2004, 3) yksinkertaistaa tätä muutosta siten, että nuoret ja sinkut suuntaavat kaupunkiin ja lapsiperheet niistä pois päin. Vastakaupungistuminen ei kuitenkaan Vartiaisen mukaan näytä tarkoittavan maaseudun laajamittaista elpymistä, ennemminkin kehitys näyttäisi olevan mahdol-

lisuus vain osalle maaseutua. Monille kasvukeskuksissa eläneille maaseutu ja tai haja-asutusalue voi olla uuden innovaation tai luovuuden mahdollisuuslähde. Näyttää siltä, että muuttolikkeet ovat osaksi myös yhteiskunnan luonnollista elämänkulkua, ei pelkästään innovaatioista johtuva seuraus.

Kaupunkien kehityksessä on tapahtunut voimakas muutos, joka on näkynyt kaupunkikulttuurin yleisenä muutoksena, mutta myös rakennetun ympäristön uudenaikaisena tuottamisena. Yhteiskuntakehityksen taustalle on tullut kasvava kansainvälistyminen ja siitä seurannut voimakas kilpailu. Kansainvälistyminen liittyy muuttuneeseen yhteiskunnalliseen työnjakoon, uusiin tuotantomuotoihin ja teknologiaan. Kaupungit ovat olleet pakotettuja innovaatioihin ja investointeihin, joilla houkutellessaan väestöä vetovoimaisemman asumisen, työn, kulutuksen, vapaa-ajan ja kulttuurin piiriin. Kehitys on vaikuttanut ja vaikuttaa myös spatiaaliseen jakautumiseen. (Taavitsainen 2006)

Suomen kuntien rakenteet ovat muuttuneet jälkiteollisen yhteiskunnan mukana. Monet suurommat maaseutukunnat, joiden sisäisessä rakenteessa on tapahtunut keskittymistä, ovat halunneet rakentaa imagoaan kaupunki-nimityksen varaan. Ongelmaksi saattaa tällöin muodostua imagon ja mielikuvan ristiriita todellisuuteen. Maaseutupolitiikan ja kaupunkipolitiikan välille syntyy jännite, vaikka keinoina ovat uuden teknologian ja palvelurakenteiden menetelmät. Liitteenä olevassa kartassa 8. (sivu 268) osoitetaan suomalaisten kaupunkien rakenne vuoden 2004 alussa, jolloin uusiksi kaupungeiksi tulivat Pudasjärvi ja Ylöjärvi.

Kartta havainnollistaa sen, että eräät Suomen kaupungit ovat pinta-alaltaan suuria, lähes Uudenmaan läänin kokoisia (Rovaniemi, Kuhmo ja Kuusamo). Tällä perusteella voidaan puhua Suomesta "maaseutumaisten kaupunkien"

valtiona. (Kuntaliitto 2000, Taavitsainen 2000, Tilastokeskus 2004)

"Kun tällaisilla eväillä ryhdytään kaupungiksi, tehdään pilkkaa vanhasta ja kielen tajun kannalta tärkeästä käsityksestä, että kaupungit ovat asutuksen, liikenteen, kaupan, kulttuurin ja oikeudenhoidon keskuspaikkoja. Silti monet mahdollisimman maaseutumaiset kunnat hinkuvat kaupungeiksi." (Ilta-sanomat 20.1.2004).

Kansainvälisyys on lisääntynyt yhteiskunnallisena toimintana muutoinkin, ei vain EU:n myötä. Kansainväliset kontaktit, monipuolinen kulttuurinen kanssakäyminen sekä lisääntyvä kansainvälistyminen ovat kaupunkimaisuuden leimallisia piirteitä. Maahanmuuttajien ja pakolaisten suhteellisen osuuden lisääntyminen on sekin vaikuttanut kansainvälisiin suhteisiin. Kaupungin kansainvälisyys helpottaa uusien kansainvälisiä kontakteja tarvitsevien yksiköiden toimintaa ja sijoittumista. Uusi kansainvälinen toiminto hyötyy siitä, että kaupungissa jo aiemmin on muita, siitä riippumattomia ja mahdollisesti aivan toisenlaisiakin kansainvälisiä toimintoja. Sijoituttuaan kaupunkiin uusi toiminto edelleen hyödyttää muita, kaupungissa jo olevia tai sinne jälkeen päin sijoittuvia. (Aronen 1997, 60)

Glokalisaatio näyttää merkitsevän aikaisemmin suhteellisen suljettujen alueiden avautumista, johon saattavat vaikuttaa jälkimodernin yhteiskunnan tietyt piirteet, kulutustottumusten muuttuminen, teknologinen kehitys, mutta myös kansallisvaltioiden ja maakuntien (territorioiden) kehitys. Globalisaation maailmanlaajuiset virrat tuottavat liikkeen, jossa ilmenevät virrat sekä sisään-, että ulospäin. Virtojen (flows) voimakkuuteen vaikuttaa paikallisten verkostojen toimintakyky, ennen kaikkea yhteistyökyky. Tämän vuoksi on tärkeää kaikkien rajojen ja rajoitusten madaltaminen, olkoon kyse maantieteestä tai eri sektoreiden tai toimijoiden välisistä rajoista. (Vartainen 2004, 5)

Jyväskylässä ryhdyttiin 1990-luvun alussa laajan yhteistyön avulla valmistautumaan yhtäältä Euroopan Unioniin liittymiseen ja toisaalta teknologian väistämättömiin muutoksiin yhteiskunnassa yleisesti mutta erityisesti teollisuudessa. Yksi tekijä oli valmistautua uusiin osaamiskeskusten käynnistymiseen ja EU:n eri ohjelmien hakuprosesseihin.

Tässäkin suunnittelussa ja toiminnan käynnistämässä on ollut pyrkimys laaja-alaiseen yhteistyöhön sekä seudulliseen verkottumiseen. Osittain integraatioon on vaikuttanut Jyväskylän yliopiston vahva rooli alueellisena ja myös valtakunnallisena toimijana. Tuolloin nähtiin, että yhteistyön kysymykset ovat tärkeitä sekä alue- että henkilötasolla. Katsottiin myös että yhteistoiminnalla on oltava tieteellinen ja tutkimuksellinen sisältö. (Keski-Suomen Liitto 1993)

4.4. Teknologia kaupungit

Teknologian kehitys on ollut toisen maailmansodan jälkeen erittäin nopeaa. Motorisoituminen vaikutti 1940- ja 1950-lukujen kehitykseen, jolloin teollistumisen ja siihen liittyneen tuotanto teknologian kehittyminen näyttää olleen kiivaimillaan. Teknologinen kehitys muutti muotoaan nopealla rytmillä ja 1950-luvulla kehitykseen liittyivät informaatioteknologian, erityisesti viestinnän voimakas läpimurto. Ryhdyttiin puhumaan teknologiakaupungeista, jotka kehittyivät teknologiakeskuksiksi. Ensimmäinen syntyi Yhdysvaltoihin Kaliforniaan Silicon Valley'n ja Bostonin läheisyyteen Route 128:een. Eurooppaan teknologiakeskuksia perustettiin Ranskaan ja Britaniaan, Suomessa ensimmäinen Ouluun 1982. Jyväskylässä teknologiakeskuksen kehittäminen käynnistettiin 1984. Pian teknologiakeskusten

toiminnan kehittymisen yhteydessä ryhdyttiin puhumaan teknologiakaupungeista, joiden kehittymistä tuettiin myös valtiollisesti. (Lyytinen & Puuronen 1992)

Convery (1998, 40–41) huomauttaa, että teknologian muutoksen ja globalisaation myötä paikat ovat menettäneet paljon myös merkitystään. Agora, markkinatori tai kauppakeskus olivat aikaisemmin transaktioiden ja interaktioiden keskeinen sijaintipaikka. Aktiviteettien erilaiset muodot kuuluivat ja sisältyivät paikan henkeen ja tavallaan ottivat paikan haltuunsa. Nykyisin urbaanisesta tilasta on teknologian myötä tullut avoin ja avaruudellinen. Jotkut elektronisen kaupankäynnin ja viestinnän muodot ovat otaneet vanhaan kauppapaikkaan kuuluvaa toimintaa, henkeä ja sitä ei samalla tavalla voida havaita. Tämä näyttää koskevan eurooppalaisia metropoleja sekä suurkaupunkeja. Pienemmissä kaupungeissa elämänmeno ja muun muassa uskonnollisuus sekä eräät muut traditionaaliset yhteiskunnan elementit ovat säilyneet ehkä muuttumattomampina.

Convery viittaa myös kulttuurien ja koulutuksen merkitysten korostumiseen, erityisesti yliopistokaupungeissa. Näyttää siltä, että kasvatuksellinen infrastruktuuri (*educational infrastructure*) on muuttanut teknologian myötä muotoaan. "Kaupungit ovat yliopistoille koteja – *Cities are home to universities*" -toteamukseen Convery liittyy teknologian ja kaupunkien tiiviin yhteistyön ja yhteisen elämän, joista muodostuu laajeneva toisiaan tukeva innovatiivisen kulttuurin atmosfääri. Hän viittaa tässä myös EU:n komission asiakirjaan kaupunkien tulevaisuudesta (*Towards an urban agenda in the European Union*), jossa korostetaan yksityisen ja julkisen toiminnan verkkomaista yhteistoimintaa erityisesti keskeisenä kilpailutekijänä sekä kulttuurien ja teknologisen kehittymisen perustekijöinä. (Euroopan Komissio 1997, 9)

Nevalainen (2004, 91–92) huomauttaa, että tietoverkoista on tullut rakentuneita maailmoja, jotka vaikuttavat arkipäiväämme monin tavoin. Ne kiinnittyvät ja kiinnittävät maailmaamme uusia sosiaalisia ja tilallisia maailmoja, jotka toimivat oman logiikkansa mukaisesti konkreettisesta maailmasta irrallaan. Virtuaaliset maailmat näyttävät Nevalaisen mukaan synnyttävän aiemmasta poikkeavia vallan ja tiedon yhteisöjä, jotka määrittävät sekä kaupunkien, että niissä elävien ihmisten identiteettiä ja sosiaalista tilaa. Ne näyttävät myös konstruoivan julkisen ja yksityisen sfäärin uudelleen ja muokkaavat sosiaaliset suhteemme materiaalisen ja immateriaalisen sekoituksina. Tällä tavalla virtuaalisuus näyttää muokkaavan ja muovaavan elinympäristöjemme kokemista ja näkemisen tapoja.

Virtuaalisen tilan ja paikan myötä kaupungit ja niiden alueet ovat joutuneet uuteen avaruuteen ja spatiaaliseen tilanteeseen. Ne joutuvat kilpailemaan globaalisti erilaisten keskusten, kaupunkiorganisaatioiden, ryhmien, pääomien, informaation, ajatusten ja ihmisten muodostamassa virrassa (*know flow*). Ideoiden, tiedon ja hyödykkeiden liikkeitä muodostavat mittavan verkoston, jonka välitysjärjestelmä ei kuitenkaan ole tasa-arvoinen. Tähän viittaavat myös sekä Convery että Nevalainen; tällä tavalla metropolien ja suurkaupunkien asema on muuttunut keskeisemmäksi ja ne voivat määrittellä globaalia kaupunkien sijainnin tiedonpolitiikkaa, joka tavalla tai toisella ehdollistaa suurten keskusten ulkopuolisten kaupunkien toimintaympäristöä ja niiden toiminnallista tilaa.

Yhteiskuntapoliittisesti suomalaisen 1960- ja 1970-lukujen aluepolitiikan muuttaminen uuteen muotoon on ollut erityisesti poliittisessa järjestelmässämme mittava haaste. Hallinnollisten ja alueellisten järjestelmien sekä poliittisen päätöksentekokoneiston on ollut tietyllä tavalla ”pakko sopeutua” yhteiskunnan ja erityisesti maaseudun

voimakkaaseen rakenteelliseen muutokseen ja maaseudun tyhjenemiseen. Maaseudun autioituminen on suunnilleen samanlaista, on kyse vauraan Yhdysvaltojen, Ranskan tai Ruotsin syrjäseuduista. Vaikka suomalaiset taajamat ja kaupungit ovat mittasuhteiltaan melko vaatimattomia, esimerkiksi Keski-Euroopan kaupunkikeskuksiin verrattuna, tarvittiin keinovalikoimiin myös taajamiin keskittyneitä toimenpiteitä. Tämän vuoksi oli tärkeää, että Suomessa ryhdyttiin aluepolitiikan lisäksi ja rinnalla suuntautumaan osaamis- ja kasvukeskusten kehittämiseen ja kaupunkipolitiikkaan. (Kuntaliitto 2000)

4.4.1 Osaamiskeskukset

Okko (2004, 27) toteaa, että osaamisen ja tietotaidon nostaminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ei ole aivan uusi ilmiö. Tietoyhteiskuntaan siirtymisestä alettiin puhumaan parikymmentä vuotta sitten. Alkuvaiheessa keskusteluun on kuulunut retoriikka teknologian ja talouden keskittymisestä sekä osaamisesta. Tieto- ja viestintätekniikan vaikutuksesta talouteen ja alueiden rakenteisiin on ollut Okon mukaan kaiken aikaa keskustelun ytimessä. Kaupunkien roolia on näissä tavoitteissa ja keskusteluissa pidetty hyvin keskeisenä. Vaikka on nähty, että teknologia sallisi toimintojen ja talouden hajauttamisen, sitä ei sitenkään näytä tapahtuvan. Kehitys on ollut melko vaatimatonta ja näyttää vaativan yhteiskunnan, erityisesti valtiovallan vahvaa roolia.

Okko toteaa myös, että yhtäältä osaamiseen perustuva keskittyminen voidaan paljon selittää niin, että inhimillisellä pääomalla on vahvat ulkoisvaikutukset. Inhimillisellä pääomalla näyttää olevan vaikutus kehittyneen talouden mekanismeihin ja se näyttää toimivan saman suuntaisesti kuin kiinteä pääoma, se nostaa välittömästi tuottavuutta. Toisaalta uusi tieto- ja

viestintäteknologia muuttaa toiminnan ehtoja siten, että sekä keskittymisen että hajautumisen suunnat vahvistuvat.

Näyttää siltä, että Suomessa talouden muutokset ovat syntyneet paljon niin sanotun ITC-sektorin vaikutuksesta. Okko jakaa tuotannon kolmeen osaan; 1) tavara-, 2) palvelu- ja 3) sisältö-tuotantoon. Tämä ryhmittely tuottaa tarkastelelussa selvän jaon, jossa Suomi on selvästi keskittynyt ITC-sektorin tavarantuotantoon. Tämä on näkynyt niin, että alueellisesti tuotannon kasvu on keskittynyt sinne missä elektroniikan tuotanto on kasvanut. Tavarantuotanto näyttää väistämättä olevan alueellisesti keskittynyttä, sen sijaan palvelu- ja sisällöntuotanto jakautuvat alueellisesti tasaisemmin. Suomalaisten kaupunkiseutujen informaatiosektorin työpaikkojen määrässä näkyy elektroniikan tuotannon vaikutus melko selvästi. Salo ja Oulu ovat tavarantuotantonsa vuoksi vahvasti tilastoissa esillä. Helsingin seudun informaatiosektori on absoluuttisesti selvästi laajin, mutta myös Tampere, Jyväskylä ja Turku ovat erityisesti sisällöntuotannon alueella rakenteellisesti monipuolisia ja siksi hyvin esillä (Okko 2004, 27–30).

Hänninen (1998, 247–248) jakaa 1990-luvulla Suomessa tapahtuneet muutokset neljään eri tasoon: taloudellinen yhdentymisen (*intergration*), julkisen sektorin reformi (*restructuring*), työmarkkinoiden joustavoittaminen (*flexibilization*) sekä yksilökeskeinen politiikka (*individualization*). Näillä muutoksilla näyttää olleen vaikutus erityisesti julkisen hallinnon toimintaan ja toimintatapoihin jotka ovat johtaneet muun muassa keskustellun hyvinvointi palveluiden ja hyvinvointivaltion rooliin. Muutoksilla on ilmeisesti ollut vaikutus alueelliseen kehittymiseen. Valtakunnan tasapuolinen kehittyminen ja aikaisempi aluepolitiikka joutui tarkastelun kohteeksi ja ryhdyttiin puhumaan osaamiskeskuksista. (Valtioneuvosto 2004)

Valtakunnallisten osaamiskeskusten idea tuli ensi kertaa esiin sisäasiainministeriön aluepoliittisen selvitysmiehen työn yhteydessä 1990-luvun alussa. Toisin kuin aikaisemmin perinteisessä aluepolitiikassa, kehittämisen kohteeksi nostettiin korostetun selvästi suurimmat kaupunkiseudut. Tavoitteena oli näiden kaupunkiseutujen vahvuuksien hyödyntäminen ja että osaamiskeskuksilla vaikutettaisiin koko maan kehittämiseen ja menestykseen. Osaamiskeskusohjelmissa näyttää yhdistyneen alue-, elinkeino-, tiede-, ja teknologiapolitiikka sekä työllisyyspolitiikka. Tärkeää keskustusten ohjelmien syntymisessä on ollut se, että ne on työstetty laajan elinkeinoelämän ja julkisen sektorin yhteistyönä. (Pikkarainen 1997, 25–27)

Valtakunnallisessa ohjelmassa on lähdetty tavoitteesta, jossa osaamiskeskuksille on haluttu antaa toimintavapautta keskustusten toiminnan organisoimisessa ja toiminnan suuntaamisessa keskustusten omien näkemysten ja osaamisalueiden mukaisesti. Keskushallinnolle jää rooli jossa muodostetaan keskeiset ja yhteiset tavoitteet sekä yleiset puitteet suunnittelulle sekä toteutukselle. Pidemmän aikavälin tavoitteena on ollut kaupunkiseutujen kilpailukyvyyn vahvistaminen sekä huipputeknologian tuotteiden, yritysten ja työpaikkojen lisääminen. Päämäärän saavuttamiseksi osaamiskeskus-ohjelmalla ja paikallisilla alaohjelmilla on tarjottu yrityksille ja verkostossa toimiville tietoja, taitoja, osaamista sekä teknologiaa, joka pohjautuu kansallisiin ja tarvittaessa kansainvälisiin yhteyksiin sekä voimavaroihin.

Vaikka osaamiskeskukset ovat lähtökohdiltaan, toteuttamistavoiltaan ja kehitysvaiheeltaan erilaisessa tilanteessa ja kun ohjelman toiminnallinen sekä käytännöllinen historia on vielä lyhyt, voidaan kehitystrendejä luonnehtia seuraavasti:

”Aluksi osaamiskeskuksissa kehitettiin alueellisia yhteistoimintamuotoja, seuraavassa vaiheessa kehitettiin osaamisen infrastruktuuria ja kol-

mannessa vaiheessa toimintaa on laajennettu yritysten suuntaan. Osaamiskeskusohjelmista on tehty arviointi, jossa todettiin mm. yliopistojen ja tutkimuslaitosten kehittämismahdollisuudet ovat vahvistuneet ja monipuolistuneet, tutkimukseen on saatu uudenlaisia rahoitusmuotoja, elinkeinoelämä on saanut aikaisempaa enemmän kehittämis- ja tutkimusrahoitusta. Sen sijaan uusien työpaikkojen luominen ei ole tapahtunut oletetulla tavalla ja tämän vuoksi elinkeinoelämän ja ohjelmien yhteistyöhön pitää kiinnittää enemmän huomiota.” (Pikkarainen 1997, 29–30).

Esimerkkinä siitä, että kaupunkipolitiikkaa on ryhdytty käsittelemään suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa melko myöhään, on käsitteen sijoittuminen hallitusohjelmiin. Paavo Lipposen I hallituksen ohjelmassa 1995 otettiin kantaa suomalaisen kaupunkipolitiikan kehittämiseen ja edistämiseen. 1990-luvun lopun yhteiskuntapolitiikan käsitteisiin tuli mukaan myös kasvukeskusajattelu. Kasvukeskuksilla tarkoitetaan alueita, joissa yhteiskunnallinen kehittämishalu ja yritystoiminta ovat verkottuneet kokonaisuudeksi. Useilla kasvukeskuksilla ovat toiminnan välineinä olleet uuden teknologian voimavara.

Kasvukeskusten kehittäminen, yhteiskunnallisen tuen ja teollistumispolitiikan keskittäminen kasvukeskuksiin on eräs suomalaisen kaupunkipolitiikan käytännön ratkaisumalleja. Matti Vanhasen hallitus (2003) jatkoi yhteiskunnan kehittämistavoitteita hallitusohjelmassa lähes samojen näkökulmien mukaisesti kuin Lipposen kaksi aikaisempaa hallitusta, vaikka hallituksen poliittinen kokoonpano oli erilainen.

Hallitusohjelmien mukaisen alueellistamisen yleisinä tavoitteina ovat 1) aluerakenteen tasa-painottaminen, 2) alueiden kilpailukyvyn parantaminen, 3) valtion toimintoja tukeva vuorovaikutteinen toimintaympäristö ja 4) pätevän henkilöstön saaminen valtion tehtäviin. Ohjelman keskeisenä periaatteena on tukea aluekes-

kuksia, erityisesti maakuntien keskuskaupunkeja ja kehittämällä niistä eri osaamis- ja tehtäväalojen keskittymiä ja vahvistaen keskusten vahvuuksia. Tavoitteena on, että maan eri osiin muodostuu eri osaamis- ja tehtäväalojen kansainvälisesti kilpailukykyisiä keskuksia. Isoimmat yliopisto-kaupungit tulevat kysymykseen sijoituspaikkana erityisten toiminnallisten näkökohtien perusteella, esimerkiksi kun tarvitaan runsaasti erityistä korkeaa osaamista.

Aluekeskuksia pienemmät keskuksat tulevat kysymykseen poikkeustapauksissa erityisten syiden perusteella. Alueellistamisessa kullekin toiminnolle etsitään ympäristö, jossa toiminta ja ympäristö tukevat hyvin toisiaan. Alueellistamisella voidaan edistää myös kuntaliitoksia ja kuntien seutuyhteistyötä, aluekeskusten kehittämistä sekä osaamiskeskusten kehittämistä ja muuta osaamisen laajaa alueellista hyödyntämistä.

”Alueiden ja seutujen kehityksen avaimet ovat yritysjärjestyksen ja muun yksityisen toimeliaisuuden käsis-sä. Alueellista kehitystä voidaan kuitenkin edelleen edistää valtionkin toimin. Sijoittamalla toimintojaan ja yksikköjään tasapainoisesti maan eri aluekeskuk-siin valtio voi kehittää alueita ja parantaa aluekehitystä.” (Valtioneuvosto 2004, 9).

Toimintoja ja yksiköitä alueellistettaessa edellytetään toimintatapojen rationalisointia niin, että tuottavuus nousee. Toimintoja ja yksiköitä sijoitettaessa huolehditaan siitä, että kielilain edellyttämät molempien kansalliskielten palveluvelvoitteet täyttyvät. Ohjelmaa toteutetaan noudattaen hyvää henkilöstöpolitiikkaa. Vakinaista henkilöstöä ei velvoiteta muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Henkilöstön palvelussuhteen jatkuvuus valtiolla turvataan. Henkilöstön nykyisiä tehtäviä vastaava taso pyritään säilyttämään mahdollisimman hyvin. (Valtioneuvosto 1999, 2001 ja 2004)

Äikäs (2004, 172–174) toteaa, että Suomen EU-jäsenyyden myötä aluepolitiikkaa on tullut

eräänlaiseen murrokseen. Yhteiskuntarakenteen muutokset, teollisuuden rakennemuutokset sekä 1990-luvun aikana koettu syvä taantuma on synnyttänyt tarpeen suhtautua alueellisiin kehittämissuunnitelmiin uudella tavalla. Aluekehittämisen prosessi on jäntevöittänyt maamme aluepolitiikan käytäntöjä ja menetelmiä. Äikäs näkee tärkeimpänä tekijänä alueellisten ja paikallisten vahvuuksien kartoittamisen ja keskuksellisuuden suunnasta tapahtuva kannustava kehittämistyö. Prosessit ovat tuoneet alueelliseen kehittämissuunnitelmaan uudentyyppistä resurssointia sekä politiikkalinjojen harmonisointia.

Riepula (2004) puolestaan tulkitsee aluekehittämisen suhdetta lainsäädäntöön ja sitä kautta edelleen kansalaisten hyvinvointiin. Riepula pitää aluekehittämisen lainsäädäntöä Suomessa vielä hyvin hatarana, keskeneräisenä ja ennen kaikkea sekavana. Hänen mukaansa jo hallitusmuodossa vuodelta 1919 todetaan, että *”...laila säädetään myöskin millä tavoin ja kuinka laajalti kansalaisten itsehallintoa on sovittava kuntia suurempiin hallintoalueisiin.”*

Riepula kritisoi Suomen aluehallinnon lainsäädäntöä, erityisesti siksi, että alueiden kehittämissvastuu näyttäisi olevan alueilla ja maakunnilla, mutta hallintajärjestelmä, joka antaisi vallan tehdä siihen liittyviä ratkaisuja on puutteellinen, tai sitä ei vielä ole luotu lainkaan. Näyttää vahvasti siltä, että alueilta odotetaan kehittämistä, väestön hyvinvoinnista huolehtimista, ja vahvaa roolia myös Euroopan Unionin ohjelmapolitiikan alueella.

Toimenpiteet ja erityisesti hallinnon kehittäminen ei kuitenkaan ole edennyt toivotulla tavalla. Tämän vuoksi Suomen aluehallintojärjestelmä täyttää Riepulankin mukaan puutteellisesti eurooppalaiset aluehallinnon vaatimukset. Siksi on tärkeätä, että voimavaroja kokoamalla ja alueellistamalla sekä maakunnan liittojen asemaa

vahvistamalla saadaan hallinnon kehittämiseen ja toimenpiteisiin lisää vaikuttavuutta.

Kritiikkiä alue- ja kasvukeskusten kehittämisestä on esitetty laajemminkin. Moisio (2004) puuttuu kirjoituksessaan keskusten perusideologiaan, jossa pyrkimyksenä on ohjata alueellista kehitystä kasvukeskusten kautta. Niitä on valtakunnan tasaisen kehittämisen ja asutuksen ylläpitämisen perusteella ripoteltu joka kolkkaan. Tätä yhteiskuntapolitiikkaa tuotetaan Moisio mukaan vielä kosmeettisella hajasijoituspolitiikalla, jota kaiken lisäksi pyritään yhdistämään turvallisuuspolitiikkaan, vaikka sekä sotilastekniikan että uhkakuvien muutos saattaisivat antaa aiheita toisenlaisiinkin tulkintoihin. Moisio osoittaa että keskustelu kansallisesta kilpailukyvyistä muuttuvassa globalisaatiossa on muuttanut muotoaan. Tämän vuoksi alueellisesti suurien ja väestöllisesti pienten maiden tulee kiinnittää huomiota voimavarojen jakoon. Tarkastelussa tulee keskittyä erityisesti siihen miten voimavarat jaetaan; tasaisesti vai epätasaisesti.

Suomalainen kaupunkipolitiikka on uusi ilmiö, kuten aikaisemmin todettiin. Näyttää siltä, että Suomessa on siirrytty 1960- ja 1970-lukujen kehitysaluepolitiikasta kasvukeskus- ja aluepolitiikkaan ja myös kaupunkipolitiikkaan. Linjaukseen on saattanut vaikuttaa myös Euroopan Unionin jäsenyys. Unionin toiminnassa on hieman pidemmän aikaa toteutettu kaupunkipolitiikkaa yleisen aluepolitiikan osana. EU:n ensimmäinen niin sanottu *Urban-yhteisöaloite* on käynnistetty vuonna 1994–1999 ja sen tavoitteena on kehittää eurooppalaisia kaupunkeja ja kaupunkiseutuja. Euroopan komission katsoo, että kaupungeilla on tärkeä asema maanosan yhteiskunnallisessa, taloudellisessa ja kulttuurielämässä. Kaupungit näyttäisivät olevan talouskasvun ja kehityksen tärkeimpiä vauhdittajia. Kaupungeissa on myös suurin osa siitä varallisuudesta ja vauraudesta joka on vuosisatojen kuluessa syntynyt.

Näyttää myös ilmeiseltä, että Suomessa on muutettu kaupunkien ja teollisuusalueiden käyttönoton ja uudistamisen malleja radikaalisti. Aikaisemmin käytöstä poistuneet teollisuusalueet pääosin purettiin ja niiden tilalle rakennettiin joko asuinalueita tai kauppakeskuksia. Eniten polemiikkia lienee käyty Tampereen vanhan Verkatehtaan alueesta, joka purettiin lähes kokonaan ja paikalle rakennettiin suuri kauppakeskus, niin sanottu Koskikeskus. Turussa toteutettiin vuosina 1988–1990 teollisuustilojen uuskäyttöä selvittävä projekti, jossa pyrittiin selvittämään kaupunkikeskusten suhdetta teollisuusalueisiin ja rakennettuun ympäristöön.

Andersson jakaa edellä mainitun tutkimuksen perusteella vartenotettavat tekijät suhteessa uuskäyttöön tai rakentamiseen neljään tarkastelukulman suositukseen, joiden perusteella arviot jatkokäytöstä tulee suorittaa. Nämä ovat: 1) rakennushistoriallinen merkitys, 2) kaupunkikuvallinen merkitys, 3) kaupunkirakenteellinen merkitys ja 4) toiminnallinen merkitys. Andersson korostaa, että erityisesti toiminnallisuudessa tulisi ottaa huomioon mittakaavaltaan pienimuotoisen, kevyen teollisuuden, tuottajapalveluihin erikoistuneiden yritysten sijoittaminen vapautuviin tiloihin, mutta myös vapaa-aika ja kulttuuripalveluiden toteuttamiseen suuntautuneeseen toimintoihin. Vapaa-ajan toiminnot voivat liittyä kulttuuritoimintoihin, kaupunkiturismiin, kohtaamispaikkoihin, niin sanottuihin oleskelutiloihin sekä muihin spesialiteetteihin. (Andersson 1993, 35–39)

Mittavia teollisuusalueiden muutosprojekteja on Suomessa toteutettu muun muassa Forssassa, Hämeenlinnassa, Lahdessa, Tampereella ja Turussa. Tuorein teollisuusalueen uusintaminen on toteutettu Hämeenlinnassa, jossa niin sanottu Verkatehtaan alue otettiin vuosien 2004–2006 aikana kokonaan kulttuuri- ja harrastuskäyttöön. Näyttää ilmeiseltä, että vanhojen teollisuusalu-

eiden ja kiinteistöjen uusiokäyttö on suuntautunut paljon kulttuuri- ja harrastustoiminnan sekä palvelujen suuntaan.

Näistä keskuksista ovat esimerkkeinä Forssan Keilahalli (Vanha Puuvillatehdas), Helsingin Liikuntamyly (entinen painotalo) sekä Ulvilan Friitalan Sport Centre (vanha teollisuushalli). Teollisuustilojen uusiokäyttö on myös eurooppalainen ja pohjoismainen ilmiö ja kehityssuunta. Jyväskylän ystävyyskaupungissa Eskilstunassa ovat kaupungin keskustassa sijaitsevat vanhat teollisuustilat otettu hallinto- tai opetustiloiksi ja mitava liikunta- ja harrastuskeskus *Munktell-Arena* on sijoitettu entisiin traktoritehtaan tiloihin. (Andersson 1993, 29, Hämeenlinnan kaupunki 2006, Eskilstuna kommun 1995)

Hippos–Kampus alueen kehittyminen liittyy suomalaisen kaupunki- ja aluepolitiikkaan sekä alueellistamiseen. Alueen rakenteelliseen ja etenkin toiminnalliseen kehitykseen ovat vaikuttaneet kansallinen koulutus- ja opetuspolitiikka, valtiollisen teollisuuden sekä korkeakoulu- ja yliopistopolitiikan hajautus. Tutkimusalueen valtakunnalliseen asemaan ovat yliopiston kehitystyön ohella vaikuttanut vahvasti liikuntatieteellisen toiminnan kasvu. 1960-luvun puolivälistä käynnistynyt kehitys on vaikuttanut myös liikunnan harrastustoimintaan, seuratoimintaan kuin myös yleiseen kansalaistoimintaan. Nämä kaikki rakenteelliset ja toiminnalliset tekijät ovat vaikuttaneet kaupungin kehitykseen huomattavan paljon.

4.4.2. Hyvinvointipolitiikka, hyvinvointiklusteri

Yhteiskunnallinen traditiomme ja hallintokulttuurimme osalta kuulumme pohjoismaiseen yhteisöön. Kansallinen profiilimme rakentuu demokraattisen, tasa-arvoisen ja sosiaalisen yhteiskunnan arvoista. Hallintokulttuurimme pohjois-

maisista arvoja ovat puolestaan demokraattisuus, avoimuus, julkisuus ja kansalaisten vaikeuksista välittävä yhteiskuntapolitiikan ote.

Hyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilön kykyä selviytyä tyydyttävällä tavalla ja arvokkaasti jokapäiväisistä askareista ja elämästä. Käsite on laaja, sillä ymmärretään nykyisin erityisesti liikuntaan ja terveyden ylläpitämiseen liittyviä olosuhteita. Käsite on myös pääasiassa subjektiivinen, yksilön toimintaa koskettava. Hyvinvointikäsitteeseen sisällytetään fyysisen, psyykkisen, sairauksien ennalta ehkäisyn, yleisen terveyden ylläpitäminen ja sosiaalinen hyvinvointi. (Tuppurainen 2002, 8)

Hyvinvoinnin edistämiseen tarvitaan hyvinvointipolitiikkaa, joka on yhteiskunnallinen toimintatapa ja palvelujen muodostama kokonaisuus. Pohjoismaisia valtioita on pidetty hyvinvointipolitiikan ja hyvinvointiyhteiskunnan edelläkävijöinä. Nykyisin yhteiskuntapoliittisessa retoriikassa puhutaan paljon hyvinvointivaltion puolustamisesta. Sillä tarkoitetaan nykyisten melko laajojen yhteiskunnallisten ja erityisesti kunnallisten, siis lokaalien, palvelujärjestelmien säilyttämistä ja kehittämistä.

Liikunta voi lisätä kansalaisten hyvinvointia monin eri tavoin. Tämä johtuu liikunnan monista ilmenemismuodoista, sen moninaisista vaikutuksista ja yhdistämismahdollisuuksista väestön elämään. Liikunta sisältyy kansalaisten elämään osittain välttämättömyytenä mm. työssä, työmatkoilla tai kotipiirin toiminnoissa. Liikunta- ja urheiluharrastuksena liikunta ilmenee joko omakohtaisena aktiivisuutena, tätä tukevana toimintana tai urheilusuoritusten seuraamisena. Näissä muodoissa liikunta voi edistää siihen osallistuvien henkilöiden hyvinvointia monin eri tavoin. (Komiteamietintö 1990:24, 39, Suomi ym. 2000, 5–7)

Klusterilla tarkoitetaan sellaista verkostorakennealuetta jossa osaaminen, voimavarat ja yh-

teistyösuhteet nostavat verkoston merkittävään asemaan tietyssä liiketoiminnassa tai kansainvälisillä markkinoilla. Klusteri voidaan käsittää myös osaamiskeskittymäksi tai vahvuusalueeksi, joka syntyy tietyn primäärituotteen ympärille. Klusteri voi olla myös verkostojen verkosto, jolloin klusteri ymmärretään niin sanotuksi saatevarjoksi, jota käsitteenä tarkasteltiin jo aikaisemmin. (Suomi ym. 2000, 19)

Jyväskylässä on ryhdytty kehittämään uusia liikuntaan ja terveyteen liittyviä innovaatioita klusterimallin mukaisesti. Hyvinvointiklusteri muodostuu kolmesta suuresta toimijaryhmästä: sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä, alan tutkimuksesta ja koulutuksesta sekä alan teollisesta tuotannosta. Hyvinvointiklusteri verkostoi toisiinsa hyvinvoinnin välittömään edistämiseen tai sen puutteiden kompensointiin kytkeytyvät organisaatiot, tiedon, taidon, tavaroitten ja palvelujen tuottajat. (Jyväskylän kaupunki 1999a, 5–6). Klusterimallin ensimmäisenä käytännön hankkeena on toteutettu Hippoksen alueelle Viveca-rakennus, jossa toimii useita hyvinvoinnin liiketoimintaan suuntautuneita yrityksiä sekä Jyväskylän yliopiston ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön tutkimus-tiloja. Yritys- ja tutkimuslähtöisen toimintaympäristön ja osaamisvoimavarojen avulla pyritään kaupallistamaan seudun osaamista entistä tehokkaammin. (Jyväskylän kaupunki 2003c)

Simpura (2004, 37–41) huomauttaa, että Suomessa ja muissa Pohjoismaissa on ollut tapana tarkastella väestön hyvinvointia erityisesti käytettävissä olevien voimavarojen näkökulmasta. Tämän näkökulman mukaan hyvinvoinnin tärkeimpinä komponentteina nähdään toimeentulo, työ, asuminen, terveys sekä sosiaaliset suhteet. Tähän ajatteluun liitetään usein myös näkökulma, jossa hyvinvointi nähdään koko väestön taosoisena ilmiönä, eikä huomiota kiinnitetä vain hyvinvointivajeesta kärsiviin reunaryhmiin, ku-

ten köyhiin, syrjäytyneisiin, sairaisiin ja muihin erityisryhmiin.

Simpura muistuttaa myös, että kaupunkihyvintointi on ensisijaisesti kaupunkien hyvintointia ja vasta toissijaisesti kaupunkilaisten hyvintointia. Näiden kahden hyvintoinnin käsitteen ja määrittelyn suhde voi myös vaihdella. Paljon on kiinnitetty huomiota nimenomaan tasa-arvoon, joka näyttää olevan Pohjoismaisen hyvintoinnin kulmakivi. Tasa-arvo on keskeisellä sijalla myös hyvintointi-indikaattoreiden kehittämisessä. Indikaattorien käyttö on noussut esiin sekä Pohjoismaisissa (*Nordstat*), että Euroopan Unionin hyvintointia koskevissa selvityksissä (*Urban Audit I*). (Euroopan Komissio 2003)

Hyvintointi arvioidaan Euroopan Unionissa paljon sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta. Näkemys lähtee siitä olettamuksesta, että toimimalla unionin tasolla yhteisön sosiaalisen ulottuvuuden puolesta, toimitaan myös oman kansallisen mallin ja sen kehittämisen puolesta. Maanosan vakauden perustana nähdään yhtäältä poliittinen vakaus ja toisaalta sosiaalisesti suuntautunut Eurooppa. Tavoitteena voidaan nähdä sosiaalisten tehtävien ja toimintaedellytysten vahvistaminen. Integraation syventäminen ei saisi johtaa taloudellisista ja juridisista syistä kaventuviin mahdollisuuksiin niillä kansallisilla toimialueilla, joilla toimivaltaa ei yksiselitteisesti ole luovutettu yhteisölle. (Pakaslahti 2001, 201)

Väyrynen (1999, 47) katsoo, että globalisaatio ei ole johtanut, eikä sen tarvitse johtaa, sosiaalisesti tasaavan hyvintointipolitiikan hylkäämiseen. Sitä tarvitaan jatkossakin hillitsemään talouden avautumisen luomaa eriarvoisuutta ja epävakautta. Silti kaikki ei ole tietenkään ennallaan, vaan valtion vastaukset globalisaatioon muuttuvat jatkuvasti, eikä hyvintointipolitiikan jatkamista voi pitää itsestään selvänä.

Hyvintointiteknologia on erittäin laaja-alainen käsite. Sen voidaan ajatella kattavan lähes

kaiken sen teknologian jolla on kosketuspintaa ihmiseen ja ihmisen toimintaan. Liikuntabiologisen hyvintointiteknologian tavoitteena on tässä laajassa skaalassa fokuoitu erityisesti niihin ratkaisuihin, joilla pyritään edesauttamaan ihmisen fyysistä hyvintointia ja erityisesti liikkumista. Kohderyhmät ovat liikuntarajoitteisista huippu-urheilijoihin. Jyväskylän yliopiston liikuntabiologian laitos määrittelee liikuntabiologisen hyvintointiteknologian seuraavasti:

”Ihmisen biologiseen toimintaan liittyvät tiedolliset ja teknologiset ratkaisut, jotka edesauttavat ihmistä kokemaan fyysisen minänsä ja elinympäristönsä itselleen soveliaaksi ja tyydyttäväksi.” (Suomi ym. 2000).

Hyvintointiteknologialla on eri väestöryhmien kannalta erilaisia tarpeita ja käyttötarkoituksia. Ikäihmisten ja ikääntymisen lähtökohdista ovat erilaisia kuin koululaisten tarpeet. Voidaan suuntautua teknologiaan, jolla on mahdollista tukea ikääntyvien ihmisten kaikinpuolista hyvintointia, itsemääräämistä ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemistä. Tavoitteina ovat ikäihmisten hyvä elin- ja työympäristö sekä heille tarvittaessa sopeutettu hoito. Tällä on vahvat kytkennät myös ikääntymistä koskevaan lääketieteelliseen ja teknis-tieteelliseen tutkimukseen.

Hyvintointiteknologiset ratkaisut ovat yhä enenevässä määrin tuotteita, jotka keräävät ja analysoivat tietoa kuluttajasta ja hänen liikkeistään. Tällaiset tuoteratkaisut kertovat puolueetomasti faktatietoa kuluttajan fysiologisista toiminnoista. Hyvintointiteknologian tuotteiden markkinoinnissa on erittäin tärkeää ymmärtää, kuka on tuotteen päättävä, vaikuttaja, maksaja ja loppukäyttäjä. Henkilö ei ole aina sama kaikissa rooleissa kuluttajapuolellakaan, joten ostopäätöksen tekemiseen ja sen ymmärtämiseen tarvitaan kaikkien eri roolien tarkastelua. (Tuppurainen 2002, 10–11)

4.4.3. Kaupunki-innovaatiot

Kaupunkipolitiikassa ovat erityisesti eurooppalaisella tasolla kasvaneet monitahoiset kehittämissuunnitelmat ja -projektit. Näyttää siltä, että eteenkin Euroopan Unionin toimesta kaupunkipolitiikkaan ja yhteiskunnan poliittisluontoihin toimenpiteisiin on kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota. Dijkstra (2004, 16–17) viittaa eurooppalaisessa kehityksessä ”Lissabonin Agendaan” vuodelta 2000, jossa Eurooppaa hahmotellaan maailman kilpailukykyisimpänä ja tietotaidoltaan sekä innovatiivisuudeltaan parhaimpana maanosana. Tämä tavoite unionissa tulisi saavuttaa vuoteen 2010 mennessä. Se pitää sisällään tasaisen taloudellisen kasvun tavoitteen lisäksi paremman alueellisen ja sosiaalisen koheesion (*cohesion*). Dijkstran näkemyksen mukaan Lissabonin Agendan tavoitteiden saavuttamisessa eurooppalaisilla kaupungeilla on huomattava rooli, koska kaupunkien on sitoutunut paljon tietotaitoa ja niiden dynaamisuus on riittävän suuri tarvittavassa kehitystyössä.

Innovaatiolla tarkoitetaan yleensä keksintöä tai tuotetta, joka on otettu hyödylliseen usein kaupalliseen käyttöön. Innovaatiolla näyttää olevan myös elinkaari, jossa luovuudella on tärkeä rooli. Innovaatioon vaikuttaa myös aika, jokin innovaatio voi olla käyttökelpoinen jonain tietynä aikana, mutta se saattaa menettää merkityksensä hyvinkin nopeasti tai sitä täytyy kehittää tai muuttaa. Innovaatioita voivat yhteiskunnallisella tasolla esimerkiksi luonnonvarojen säästäminen, saasteiden vähentäminen, sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistäminen, sosiaalisen epäyhtenäisyyden vähentäminen. (Hall & Landry 1997)

Innovaatiolla voi myöskin olla hallinnollinen tausta. Usein paikalliset hallintoviranomaiset kehittävät toimintaa niin, että syntyy yhteistoimintaa, verkottumista ja uusia toiminnallisia rakenteita.

Seulomalla ja etsimällä parhaita toimintatapoja voidaan kehittää toimintoja yleisemmin ja siirtää niitä muihin ympäristöihin. Convery (1998, 6–7) mainitsee eräänä kaupunki-innovaation pioneerina Kööpenhaminan, jossa jo vuonna 1962 ryhdyttiin kehittämään kaupungin keskustaa kansalaisten toivomusten mukaiseksi ajoneuvo-liikennettä rajoittaen. Samalla keskustaan laadittiin suunnitelma joka johti laajan kävelykatualueen muodostumiseen ja muun muassa pyöräilyn mahdollisuuksia parannettiin. Tästä pyöräilyn mallikkaasta kehittämisestä Kööpenhamina on tullut laajasti tunnetuksi ja esimerkkiä on myöhemmin seurattu muualla Euroopassa.

Innovaatioita voivat olla erilaiset projektit ja kampanjat, joilla edistetään kaupunkien ja kaupunkilaisten hyvinvointia. Ihmisten käyttäytymistä voidaan ohjata muun muassa suosimaan julkisia liikennevälineitä, edistämään kulttuurien välistä yhteisymmärrystä ja suvaitsevaisuutta sekä kannustaa kansalaisia kehittämään uutta liiketoimintaa esimerkiksi kestävästä kehitystä hyödyntäen. Innovaatioita voivat julkisten palvelujen ohella olla kaupalliset sovellukset tai niin sanotun kolmannen sektorin tai vapaaehtoiskentän toiminnat. Pitkällä aikavälillä toiminnoista voi olla kaupungeille hyötyä, koska tällä tavoin lisätään kaupungin houkuttelevuutta, kilpailukykyä ja elämisen laatua. (Ks. esimerkiksi: Huovinen S, 1998, Hall & Landry 1997, 2–3)

Hippos–Kampus alueella voidaan paikallisena innovaationa tuoda esiin yliopiston, tutkimuslaitosten ja ympäröivän yhteiskunnan erityisesti kaupungin välinen yhteistyö sekä yhteistyön monipuoliset muodot. Tämän yhteistyön tuloksena on syntynyt rakennushankkeita, toiminnallisia innovaatioita joista esimerkiksi Koulutuksen tutkimuslaitos, LIKES- ja KIHU-säätiöt, Niilo Mäki-instituutti, Suomen Gerontologian tutkimuskeskus ja Keski-Suomen Urheiluakatemia ovat esimerkkejä laadukkaasti toteu-

tetuista yhteistyömuodoista, jotka ovat hyviä käytäntöjä.

Liikunnan alueella Jyväskylän kaupunki on ollut esimerkillisenä kokeilijana ja suunnan näyttäjä. Tähän on tietysti vaikuttanut maan ainoan alan korkeakoulun asema ja siitä kaupungille tullut hyöty. Aikaisemmin mainittiin jo liikuntasuunnitelma (1973–1975). Tämän lisäksi erityisliikunnan useissa hankkeissa kaupunki on ollut kokeilijana, muun muassa vuonna 1986 käynnistyneessä laajassa Ikivihreät-projektissa. (Jyväskylän kaupunki 1974, 1999 ja 2000b)

4.4.4. Sosiaaliset innovaatiot

Suomi on siirtynyt teollisuusmaista nopeimmin resurssivaltaisesta taloudesta tietovaltaiseen talouteen. Tämä on merkinnyt ripeää, viime vuosikymmenen aikana tapahtunutta elinkeinorakenteen muutosta, joka on ollut Suomen taloushistorian suurimpia. Raju muutos näkyy paitsi uusien tietovaltaisten työpaikkojen syntyä myös korkeana rakenteellisena työttömyytenä sekä työvoiman kysynnän ja tarjonnan osittaisena kohtaamattomuutena. Toimintaympäristön muutokset luovat kasvavia paineita myös talouden kasvudynamiikkaan kiinteästi vaikuttavien instituutioiden ja rakenteiden uudistumiselle.

Sosiaalinen pääoma on ollut yleisen mielenkiinnon kohteena Suomessa ja muuallakin niin sanotuissa länsimaissa. Sosiaalinen pääoma on nähty tärkeänä yhteiskuntaan vaikuttavana tekijänä, koska tutkimuksin on voitu osoittaa, että siellä missä sosiaalinen pääoma on korkea, ihmiset voivat paremmin ja yhteiskunta toimii tuloksellisemmin kuin alhaisen sosiaalisen pääoman yhteiskunnissa. Sosiaalinen pääoma katsotaan yhdeksi neljästä pääoman lajista, joita ovat rahapääoma (*money capital*), fyysinen pääoma (*infrastructure capital*) ja henkinen ja inhimillinen pää-

oma (*human capital*) ja sosiaalinen pääoma (*social capital*). Sosiaalinen pääoma määritellään yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin juurtuneiksi normeiksi ja suhteiksi jotka mahdollistavat ihmisten toiminnan siten, että toiminta on tavoitteiden mukaista. (Harju 2003, 61)

Pääoman lajeista näyttää vallitsevan kohtuullisen yhteismitallinen käsitemaailma, mutta jotkin tutkijat ovat täydentäneet edellä mainittuja pääoman lajeja ja määrittelyä vielä yksityiskohtaisemmin. Convery (1997, 16–17) näkee myös ympäristön ja infrastruktuurin eräänä pääoman muotona. Hän pitää maapallon ympäristöpääomaa (*environmental resource capital*) keskeisenä voimavarana, jolla tarkoitetaan ilmastoa, valtameriä, merivirtoja, jäätiköitä, yleistä atmosfääriä ja muita elementtejä, jotka vaikuttavat ratkaisevasti maapallon luonnontilaan ja eläinlajien sekä ihmisten elinolosuhteisiin. Olosuhteilla on myös uhkatekijöitä, kuten ilmaston saastuminen ja lämpeneminen, väestön lisääntyminen sekä luonnonmullistukset ja katastrofit.

Luonnonpääomalla (*natural capital*) tarkoitetaan luonnonvaroja, mineraaleja ja vettä, jotka ovat kehittyneille yhteiskunnille välttämättömiä ja joita teollistuneissa valtioissa on jalostettu pisimmälle. Eräänä pääoman lajina Convery näkee luodun pääoman (*made capital*), joka kuuluu yleisempään ja laajempaan infrastruktuuriin. Näitä ovat koneet, laitteet, kulkuvälineet, tuotantovälineet kuten tehtaat sekä eriaisteiset jalostuslaitokset. Keskeistä pääomien käytössä on kuitenkin se, miten ihmiset ja yhteiskunnat käyttävät pääomia ja kuinka rajallisten pääomien käyttöä kyetään säännöstelemään ja edistämään ns. kestävästä kehitystä (*sustainable*). Tätä kehitys- ja tutkimustoimintaa edistää Euroopan Unioni ja mm. Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäatiö (*European Foundation for the improvement of Living and Working Conditions*).

Inhimillistä pääomaa, (*yksilön tietoja ja taitoja*)

ja sosiaalista pääomaa (*yhteisön ominaisuuksia*) pidetään menestyksen ja hyvinvoinnin tärkeimpinä tekijöinä. Sosiaaliset verkostot näyttävät olevan tärkeitä tekijöitä kaikessa elämässä, ystävän tai kumppanin löytämisessä, johon voi tarvittaessa turvautua. Putnam (2000, 20–25) näkee, että luottettavat ja vakaat suhteet tuottavat myös tehokkuutta. Kansalaisten luottamus, osallistuminen ja vuorovaikutus luovat taloudellista hyvinvointia ja menestystä.

Mahdollisimman hyvät verkostot omaavat ihmiset ovat tuottavampia kuin heikot verkostot ja köyhien verkostojen yhteisössä toimivat ihmiset. Putnam näkee myös, että sosiaalinen pääoma on vähentynyt kaikissa länsimaissa 1960-luvulta lähtien. Syiksi on arveltu yhteiskuntarakenteiden voimakas murros, yhteisöjen kasvaminen ja hajoaminen, työelämän muutokset, kiireen lisääntyminen, naisten osallistuminen kodin ulkopuoliseen työelämään, globalisaation vaikutukset, kaupungistuminen ja sähköisen median runsas seuraaminen erityisesti kotona. Mahdollisia syitä on useita mutta suurimpana selittäjänä nähdään kahden viime sukupolven keskittyminen enemmän itseensä kuin yleisiin ja yhteisiin asioihin.

Inhimillisen pääoman vaikutukset yhteiskuntaan ja erityisesti alueisiin tapahtuvat yleensä vuorovaikutuksen kautta. Okko (2004) näkee inhimillisen pääoman myös talouden kehittämisen perimmäisenä voimavarana. Inhimillisen pääoman ulkoisvaikutukset pääsevät realisoitumaan vuorovaikutuksen kautta. Tämän vuoksi osaamiskeskittymät ovat tarpeen ja ne ovat tieteen sekä taiteen alueella jo ikivanha ilmiö. Okko näkee, että uusi teknologia on poistanut etäisyyden merkityksen joillakin aloilla, mutta ei kaikissa yhteyksissä. Läheisyys on teknologian kehittymisen ja globalisaation vuoksi myös korostunut. Osaamisen avulla näyttää syntyvät uutta tuotantoa myös sinne, missä sellaista ei aikaisemmin ole ollut.

Sosiaaliset innovaatiot ovat varsin uusi käsite, niitä on tutkittu toistaiseksi hyvin vähän. Eri puolilla mietitään parhaillaan, mitä käsite tarkoittaa ja mitä toimia tarvitaan uusien kansallisten linjausten toteuttamiseksi. Innovaatiot voidaan jakaa teoreettisiin, teknologisiin ja sosiaalisiin. Usein erotetaan toisistaan tuote-, prosessi- ja palveluinnovaatiot. Puhutaan myös organisatorisista, institutionaalisista, normatiivisista ja taloudellisista innovaatioista. Sivistyssektorilla tapaa käsitteitä kulttuurinen, koulutuksellinen ja pedagoginen innovaatio; sivistysinnovaatioita ei juurikaan mainita. Jaotellut näyttävät tehdyn pääasiassa kontekstin perusteella. Joissakin luokitteluissa on heijastumia ilmiön luonteesta. Myös luokittelujen abstraktiotasoa vaihtelee suuresti. (Sallinen 2003, 3–4)

Heiskala (2003) lähestyy sosiaalisia innovaatioita kiintoisasti johtamalla niille ehtoja innovaatio-käsitteestä. Hänen mukaansa innovaation on ensiksikin edustettava aina jotakin uutta. Toiseksi sen on muutettava sosiaalisia käytänteitä. Kuitenkaan pelkkä muutos ei vielä sellaiseen ole innovaatio, vaan kolmanneksi ehdoksi on asetettava kohonnut suorituskyky. Sosiaalisia innovaatioita ovat Heiskalan mukaan sellaiset yhteiskunnan rakenteessa tapahtuvat muutokset, jotka johtavat taloudellisen ja yhteiskunnallisen suorituskyvyn kasvuun. Laveammin ymmärrettynä sosiaalisiin innovaatioihin voidaan laskea myös sosiaalisissa normeissa, kulttuurisissa käsitejärjestelmissä ja tavoissa tapahtuvat vastaavat muutokset. (Heiskala 2003)

Sosiaaliset innovaatiot nähdään usein ”sosiaalisen ja kulttuurisen kehityksen vauhdittajina” mutta myös ”yhteiskunnallisesti kielteisten kehitystekijöiden torjujina”. Hämäläinen ja Heiskala (2004, 10–11) tulkitsevat, että sosiaaliset innovaatiot syntyvät usein ”kimpuissa”, joissa institutionaaliset, poliittiset ja organisatoriset uudistukset täydentävät toisiaan. Niiden rinnal-

la syntyy kuitenkin usein teknologiaisia ja taloudellisia innovaatioita, jotka voivat ilmentyä useilla eri tasoilla: ammattiryhmissä, järjestöissä, eri organisaatioissa, eri toimialoilla sekä yrityksissä. Tunnusomaista näille on, että innovaatioissa noudatetaan joitakin pelisääntöjä, jotka usein järkevöittävät toimintoja.

”Sosiaalisilla innovaatioilla tarkoitetaan sellaisia regulaatioon (lainsäädäntöön, viranomaissääntelyyn), politiikkaan sekä organisatorisiin rakenteisiin ja toimintamalleihin liittyviä uudistuksia, jotka parantavat yhteiskunnan suorituskykyä.” (emt.).

Tarpeen on pohtia, miksi sosiaaliset innovaatiot tekevät tuloaan juuri nyt. Tähän on ilmeisesti kaksi pääselitystä. Ensiksikin näyttää siltä, että Suomessa on vahva historiallinen pohja innovaatiojärjestelmän laajentamiselle. Toiseksi ilmiön nousuun vaikuttavat yhteiskuntakehityksen ja suomalaisen kilpailukyvyn säilyttämisen haasteet sekä voimistuva tarve kehittää innovaatiojärjestelmää vastaamaan niihin entistä kokonaisvaltaisemmin. Suomi on pystynyt reagoimaan toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin varsin hyvin, vaikka esimerkiksi maan syöksymistä lamaan ei tutkimusten mukaan juurikaan kyety ennakoimaan. Globalisoituvassa maailmassa muutospaineet kuitenkin kasvavat ja strategisen ennakkoinnin tärkeys korostuu. Teknologian historia pitää perinteisten paradigmojen vaihdoksia merkittävinä vaiheina. Erityisesti yhteiskunnallisten muutosten ja maailmantaloudessa tapahtuvien murrosten aikana kasvaa tarve saada aikaan sosiaalisia muutoksia.

Innovaatiojärjestelmän kehittämistarpeiden valossa Jyväskylän yliopiston monitieteisyyttä suosivia strategisia linjauksia voidaan pitää oikeaan osuneina ja Agora-mallia aikaansa edellä olleena. Kaukokatseinen on ollut myös Suomen Akatemian päätös tukea huippututkimus-yksikköohjelmassaan Psykonet-verkostoa, joka tarjoaa vahvan perustan myös sosiaalisille innovaatioille.

Yhä useammat tutkimusongelmat vaativat nykyään monitieteistä lähestymistapaa. On arvioitava kriittisesti myös sitä, valmennammeko opiskelijoitamme riittävästi ratkaisemaan entistä monimutkaisemmiksi muuttuvia ongelmia. Siihen tarjoutuu nyt erityisen hyvä tilaisuus uudistettaessa tutkintorakenteita ja tehtäessä ydinainesanalyysijä. Liian kapea-alaiset tutkimukset eivät riitä vastaamaan laaja-alaisen osaamisen vaatimuksiin. (Sallinen 2003, 7–9)

4.5. Kaupunkisuunnittelu

4.5.1. Kaupunkisuunnittelun taustaa

Eurooppalaisella tasolla kaupunkisuunnittelua ja arkkitehtuuria on tietoisesti toteutettu keskiajalta lähtien. Kaupunkivaltioiden kehityksessä niiden rakenne, muodot ja arkkitehtuuri olivat hallitsijoiden erityisen mielenkiinnon kohteena. Kaupunkivaltiot kilpailivat arkkitehtuurilla ja ehkä tästä syystä eurooppalaiset vanhat kaupungit ovat rakenteeltaan monikerrostuneita. Niistä voi löytää piirteitä antiikin, klassisten tyylien eri vaiheiden ja vivahteiden ja roomalaisista vaikutteista. Kirkkojen keskeinen asema kaupungeissa säilyi mutta mukaan kehityksessä ja rakentumisessa tulivat hallintorakennukset, palatsit sekä monumentit nousivat kaupunkikuvassa esiin. Erityisesti haluttiin korostaa kauneutta ja sopuisuutta, taiteellisuus nousi ohi käytännöllisyyden. Merkittävimmit eurooppalaisia kaupunkeiksi kohosivat: Firenze, Rooma, Pariisi ja Wien. (City of Wien 2004)

Suomessa ja muissa pohjoismaissa kaupunkien rakentaminen tapahtui muuhun eurooppalaiseen kaupunkikulttuuriin ja politiikkaan nähden myöhemmin. Tästä huolimatta kaupunkipolitiikkaan ja -suunnitteluun kiinnitettiin huomiota varhain.

Jaatinen (1997, 53–58) osoittaa tutkimuksessaan pitkältä, lähes kolmen sadan vuoden aikajaksolta 1646–1939, Sortavalan kaupungin rakenteesta, kuinka Ruotsin ja Venäjän vallan aikana Suomessa kaupunkien suunnittelua ja rakentamista ohjattiin. Jaatisen mukaan keskeisimpänä tekijänä näyttää olleen paloturvallisuus. Tuolloin ei vielä säädetty kunnallistekniikasta (vesi- ja viemärijärjestelmät), koska suomalaisissa kaupungeissa oli paljon kotieläimiä ja kaupungeissa harjoitettiin myös maanviljelystä.

Kaupunkien suunnittelussa ja kaupunkipolitiikassa on runsaasti historiallisia vaikutteita, mutta vasta 1900-luvun alkupuolella kaupunkipolitiikka muodostui keskeiseksi työvälineeksi. Kehitykseen vaikutti ratkaisevasti 1800-luvulta alkanut voimakas teollistuminen. Kehittymiseen ja vallitseviin ongelmiin olivat vaikuttamina erityisesti terveysongelmat ja vähäinen rakentamisen sääntely. Cherry (1996) katsoo, että ratkaisevasti säännösten ja määräysten kehittymiseen vaikuttivat terveydelliset ongelmat, erityisesti koleraepidemiat, jotka vaivasivat eurooppalaisia kaupunkeja 1800-luvun alkupuolelta aina 1870-luvulle. Kaupunkien toiminnan ja kasvuun ja rakentamisen säännöstelyyn oli pakko kiinnittää huomiota. Terveydelliset tekijät olivat keskeisellä sijalla, mutta myös slummiutuminen, yleinen köyhyys sekä vesi- ja viemärijärjestelmien kehittymättömyys vaikuttivat ongelmien kärjistymiseen. Toimenpiteinä Englannissa olivat muun muassa lainsäädännön kehittäminen, kaupunkien katujen vähimmäisleveyden sekä rakennusten maapinta-alan määrittäminen. (Cherry 1996, 10–11)

Yhteiskunnallinen kehitys johti 1800-luvun loppupuolella paikallisten, usein kunnallisten palvelujen syntyyn. Näistä ensimmäisiä olivat kunnalliset vesilaitokset, jotka ottivat huolehtiakseen myös viemäreiden rakentamisesta. Ennen sähköistymisen laajempaa läpimurtoa, paikal-

listen kaasulaitosten palvelut olivat kehittyneet pitkälle. Monet Keski-Englannin kaupungeista kontrolloivat kaasunjakelua, joista osa oli myös yksityisten yhtiöiden hallinnassa.

Kaupunkisuunnittelun syntysanat lienee lausunut brittiläinen Raymond Unwin vuonna 1909, jolloin hän julkaisi kirjan ”Kaupunkisuunnittelu käytännössä” (*Town Planning in Practice*). Unwin osoitti, että kaupungin rakenteella, sillä miten kadut, tontit ja talot sekä niihin liittyvä kunnallistekniikka (viemärit ja veden jakelu) ovat kokonaisuuden kannalta erittäin tärkeitä. Ne vaikuttavat ihmisten tarpeisiin ja käytännön elämään ratkaisevasti ja luovat perustan yhteiskunnalliselle kehitykselle. (Unwin 1909, 4)

Kaupunkisuunnittelun kehittymiseen vaikuttivat Englannissa ja koko Euroopassa Viktorianin ajan lopulla voimakas teollistuminen, teollisen tuotannon ja massatuotannon yleistymisen sekä uusien luonnonvarojen hyödyntäminen. Tästä kehityksestä seurasi laaja väestön siirtyminen taajamiin ja kaupunkeihin. Ihmiset siirtyivät agraarikulttuurista kaupunkeihin, teollisuus- ja palkkatyön houkuttelemisena. Tavoiteltiin myös parempaa ansiotasoa sekä elämänlaatua. Vanhat kaupunkirakenteet eivät kestäneet massamuuttoa, syntyi yhteiskunnallisia ongelmia jotka uhkasivat valtioiden tasapainoa. Teollistuminen vaikutti voimakkaasti taajamien ja kaupunkien rakentamiseen. Erityisesti kaupunkiseudut kokivat ekspansiivisen kasvun, joka ilman suunnittelua olisi johtanut erittäin suuriin yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Cherry (1996, 33–65) osoittaa, että kaupunkisuunnittelun kehittymisen ehkä keskeisin elementti oli yhteiskunnan poliittisen ympäristön muutos. Teollistuminen synnytti uusia poliittisia liikkeitä, joista työväenpuolueiden, yleisen sosialistisen ideologian eteneminen, liberalismien sekä ammattiyhdistysliikkeen voimakas kasvu olivat merkittävimpiä. Perinteiset yhteiskunnalliset ra-

kenteet ja silloiset puolueet joutuivat puolustus-kannalle. Yhteiskunnat radikalisoituivat. Hän huomauttaa myös, että kehitys kaupunkisuunnittelussa ja suunnittelun institutionalisoitumisessa tapahtui Englantia aikaisemmin Saksassa ja Yhdysvalloissa. Saksassa kaupunkisuunnittelu (*Der Stadtebau 1904*) oli selvästi alueiden omaa yhteiskunnallista toimintaa. Tästä Hän mainitsee esimerkkinä suunnitelman laajemman Berliinin toteuttamisesta. Yhdysvalloissa kehitys oli selvästi toisenlaista. Siellä kaupunkisuunnittelussa oli vahva asema yliopistoilla ja niiden tutkimuslaitoksilla. Ensimmäinen kaupunkisuunnittelun komitea oli perustettu 1907 Harvardiin ja ensimmäinen sikäläinen tutkimuslaitos perustettiin vuonna 1917 (*The American City Planning Institute*).

Voimakas rakentaminen johti vaatimuksiin tiukemmasta valvonnasta ja yleisemminkin kontrollin lisäämisestä. Ensimmäinen kaupunkien suunnittelua ja toimintaa ohjaava määräys annettiin Englannissa 1909 (*Housing Act.*). Tällöin määriteltiin työvoiman käytöstä ja liikkuvuudesta, työttömyyden hoidosta, sosiaaliturvasta ja vakuuttamisesta. Ehkä ensi kertaa puhuttiin yhteiskuntapolitiikassa yleisestä hyvinvoinnista. (Cherry 1996, 61)

Cherry huomauttaa myös, että yksi merkittävä tekijä kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun vakiintumiseen oli niin sanottu keynesialaisen yhteiskunta- ja talouspolitiikan voimakas läpimurto. Keynes julkaisi vuonna 1919 kirjan (*The Economics Consequences of the Peace*), jossa hän käsitteli yhteiskunnallisia ja taloudellisia reunaehtoja suhteessa rauhaan ja poliittiseen vakauteen. Cherryn mukaan Keynes oli viimeisimpiä englantilaisia liberaaleja, joka luotti kapitalistisen talous- ja yhteiskuntajärjestelmän jatkuvaan kehittymiseen. Ohjelmissa keskeisellä sijalla oli hallituksen johdolla toteutettava voimakas ja suunnitelmallinen investointipolitiikka, jonka teollistumisen ja pal-

velutuotannon myötä tuli johtaa niin sanottuun täystyöllisyyteen. Keynes puolusti voimakkaasti valtion keskeistä roolia talouden kontrollissa ja vaati esimerkiksi talouden sitomista yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Jyväskylän kaupunkirakenteeseen keskeisesti vaikuttanut Alvar Aalto otti paljon töissään vaikutteita antiikista ja historiasta. Aalto etsi kaupunkisuunnitteluun ja arkkitehtuurisiin töihinsä mallia Välimeren maista nuoruusvuosinaan. Yksi hänen töidensä keskeinen elementti on *torii*, aukio tai agora, johon aikaisemmin antiikin kohdalla viitattiin. Aalto ehdotti Jyväskylän keskustaa-alueen kehittämistä mannermaiseen suuntaan vuonna 1924 lehtikirjoituksessaan. Siinä nousi kaupungin torielämä keskeiseen asemaan.

”Yksi varmimpia nykyaikaisten kaupunkien kulttuurin arvostelemiseen sopivia ilmiöitä on niitten torielämä. Useasti, eritoten matkoilla ollessamme, saapuessamme aamuhämärissä kaupunkiin, missä enne ole koskaan ennen olleet, ajattelemme, että tuossa vilinässä ja hyörinässä pitäisi olla lakeja, traditioita, tapoja ja sikermä yksityiskohtia, joita (kuten muitakin aikamme ilmiöitä, jotka eivät ole pelkästään atomi-ilmiöitä) kehittyneemmät yksilöt ovat johtaneet juuri näihin uomiin ja joiden energian käyttöä he valvovat. Ei mikään ilmiö ole kaupungille suuremmaksi kunniaksi kuin kehittynyt julkinen elämä, kauniit ja asialliset ”julkiset paikat” eikä näistä vähimpänä sen tori ja aamuherruksen päätepiste.” (Aalto 1924).

Aalto tavoitteli Schildtin mukaan Suomeen kehitettäväksi uuden tyyppistä kaupunkia *”Pohjolan Firenzeä”*. Tämä uuden suunnan kaupunki olisi ollut Jyväskylä, jonka luonnonolosuhteet olivat otolliset Keiteleen ja Päijänteen rantoja kiertävälle asutukselle, jolle asetettaisiin esteettisiä vaatimuksia. Tässä näyttävät Schildtin mukaan tulevan selvästi esiin Aallon nuoruuden aikaiset ihanteet antiikista ja sen soveltamisesta suomalaisen luontoon (Schildt 1997, 20–22).

4.5.2. Puutarhakaupungin idea

Englannissa hyväksyttiin ensimmäinen laki kaupunkisuunnittelusta 1919. Samana vuonna perustettiin myös ministeriö, jonka tehtäviin kuului kaupunkisuunnittelu (*Ministry of Transport and Health*). Kansainvälinen kehitys vaikutti esimerkiksi suunnittelijoiden koulutukseen, organisoitumiseen ja kansainvälisten järjestöjen perustamiseen. Alan ensimmäinen kansainvälinen organisaatio perustettiin vuonna 1909, Puutarhakaupunkien Liitto (*Garden Cities and Town Planning Association*). Liiton nimi muutettiin v. 1941 ”Kaupunki- ja seutusuunnittelun liitoksi” (*Town and Country Planning Association*). Sosiaalisia ongelmia pyrittiin kaupungeissa ratkaisemaan uudentyypisellä suunnittelukäsityksellä, jossa puutarhakaupungin rooli näyttää nousseen voimakkaasti esiin.

Puutarhakaupungin ideologia perustui 1800-luvun jälkipuoliskon kaupunkien voimakkaan kasvun, ympäristöongelmien ja sosiaalisen epätasa-arvon kärjistymiseen. Teollistumisen alkuvaiheessa yhdyskunnat ja kaupungit rakentuivat raskaan tuotannon ja teollisuuden ympärille, josta aiheutui väistämättömiä ongelmia. Tuotantolaitokset olivat nykyaikaisen tarkastelun pohjalta suuria. Ei ollut epätavallista, että tavanomaisessa englantilaisessa tehtaassa oli 1.000–2.000 työntekijää. Esimerkiksi Saltairen kaupunki rakennettiin vuonna 1852 tekstiilitehtaan ympärille, jossa oli yli 3.000 työntekijää. Englannissa, Saksassa ja Ranskassa rakennettiin useita kaupungeja teollisuuslaitosten mukaan, jossakin jopa kaupunkien nimet syntyivät suurten tuotantolaitosten mukaan. Kehitys oli edennyt laajalle ja ongelmat olivat suuria. Suomen teollistumisen historiassa ja yhdyskuntien rakentumisessa on nähtävissä aivan samat piirteet. Tehtaiden työläisten asunnot pyrittiin rakentamaan lähelle tehdasalueita. Näin on tapahtunut myös Jyväskylässä Raut-

pohjan–Hippoksen alueella ja Kankaan paperitehtaan, Lohikosken ympäristössä. Tästä laajalle levinneestä suuntauksesta johtuen kaupunkipoliittikkaan ja -suunnitteluun haluttiin etsiä uusia muotoja ja suuntia.

Idean puutarhakaupungista esitti 1898 Howard, joka oli hankkinut kaupunkisuunnittelun kokemuksia sekä Englannista että Yhdysvalloista. Puutarhakaupungin rakenteella pyrittiin ratkaisemaan väestön liikakasvun ja ympäristön ongelmia, koska liikenneyhteyksissä ja välineissä oli tapahtunut huomattavaa kehitystä. Kaupunkien väliset etäisyydet eivät olleet enää niin merkitseviä, koska välimatkat taittuivat muutamassa tunnissa, aikaisemman päivämatkojen sijaan. Howardin puutarhakaupungissa asetettiin tavoitteeksi, että asuntojen ja maa-alueen tulisi olla yksityisessä omistuksessa ja toteutettuna riittävän väljästi.

Asunnon maa-alaksi suositeltiin 1.000 eekkeriä (noin 4.000 aaria) ja optimaaliseksi kaupungin kooksi noin 30.000 asukasta. Puutarhakaupungin esikuvana pidetään Letchwordia, joka rakennettiin Lontoon tuntumaan. Kaupungin ympäristössä tuli olla 5.000 eekkerin (20.000 aarin) vihervyöhyke joka ympäröi kaupunkia kaikkialta. Tämän lisäksi kaupungin ”sisäisillä alueilla” tuli olla riittävästi puistoja ja vapaita oleskelualueita. Kaupalliset toiminnot sijoitettiin samalle alueelle, pääkadun varteen. Teollisuusalueet sijaitsivat kaupungin ulkopuolella. (Catanese 1979, 16–17)

Esiteollisten kaupunkien muuttuminen teolliseksi ja moderneiksi on pidetty kaupunkievoluution dramaattisimpana vaiheena. Historiallisesti merkittävät kaupungit ja kaupunkiympäristöt muuttuivat kiihtyvällä vauhdilla. Kaupungistumisesta esitettiin jo 1900-luvun alussa kritiikkiä samaan tapaan kuin Platon hellenistisellä kaudella. Länsimaisen kaupunkikulttuurin kehitystä kritisoitiin erityisesti suurkaupunkien hallitsemat-

tomasta kasvusta. Näyttää siltä, että modernin ja jälkimodernin kaupunkikulttuurin välille on syntynyt jännitteitä, jotka ovat johtaneet uudenlaiseen kaupunkikehitykseen ja ristiriitoihin kaupunkien ja rakennetun ympäristön tuottamisessa. (Andersson 1993, 3–5)

Kritiikki kaupunkisuunnittelun keskittymistä kohtaan on ilmeisesti vaikuttanut Howardin ajatuksiin tavoitella tietynlaista ideaalikaupunkia. Tavoitteena lienee ollut kaupunkimaisen ja maaseutumaisen asumisen sekä elämäntapojen yhdistäminen. Yleisesti on katsottu, että puutarhakaupungeilla ja jopa nykyaikaisilla kaupunkien lähiöillä tavoitellaan kaupunkielämän laadun parantumista.

Kaupunkien kehitykseen vaikutti suunnittelun yleistymisen lisäksi asumiseen ja rakentamiseen liittyneet monet standardit. Asunnot muuttuivat tuotteiksi joita markkinoitiin ja kaupattiin massamarkkinoilla. Kaupunkien kehittyminen ja laajeneminen jatkui suhteellisen tasaisesti lähiympäristöihin. Kehitys muodosti modernisaation prosessin jossa esiintyivät sosiaalisen ja spatiaalisen muodot. Ne näyttivät vakiintuneen kiinteäksi osaksi 1900-luvun kaupunki- ja aluekehitystä. (Andersson 1993, 5)

4.5.3. Puutalokaupungit

Andersson (1993, 69–73) osoittaa, että suomalainen ilmiö puutalokaupungeista on saanut vaikutteita puutarhakaupunkien ideaalikaupungista ja niillä oli kaupunkirakenteessa vahva traditio 1700-luvulta lähtien, osittain jopa keskiajalta saakka. Puutalojen syntyyn näyttää vaikuttaneen väljän kaavoituksen omaksuminen useissa Suomen kaupungeissa. Osaksi tämä selittyy jo aikaisemmin mainitulla paloturvallisuudella, mutta muitakin ilmeisesti viihtyvyyteen vaikuttaneita tekijöitä on suunnittelulle ja kaavoitukselle ollut.

Jaatinen (1997, 76) esittää suomalaisen kaupungin-puutalokaupungin kehityspiirteet 1800-luvun puolivälissä. Kehitykseen oletetaan vaikuttaneen myös hallinnollisen muutoksen, Suomen siirtymisen osaksi autonomista aluetta vuodesta 1812 lähtien.

”Uudelleen rakennettua kaupunkia luonnehti kaksi talotyyppeä: laudoitettujen ja maalattujen aumakattoisten empiiretalojen joukossa oli harjakattoisia hirsitaloja. Talojen väliin rakennetut korkeat lautaidat tekivät kapeasta ja korkeasta katutilasta suljetun. Hirsirakenteisista ulkorakennuksista suurin osa oli vaihteittain toisiinsa kiinni rakennettujen pikkurakennusten ketjuja, joiden katot porrastuivat korkeussuhteiden mukaan. Piholla oli puutarhamainen maalaiskylän luonne. Niillä oli hedelmätarhoja, ryytimaita ja perunapelloja. Tallit navetat ja sikalat kuuluivat myös keskikorttelien talouksiin 1920-luvulle asti.” (emt.).

Puutalokaupunkien ja -kaupunginosien mallia on hyödynnetty nykyisin myös kaupunkien omakotirakentamisessa. Malli on piirteiltään sama, tekniset ja ympäristön olosuhteet ovat muuttuneet. Suomalaisessa omakotitalojen kehittämisessä näyttävät vallitsevan ne tavoitteet ja periaatteet, joita Jaatinen kuvaa 1800-luvun alkupuolella Sortavalasta. Suomalaisessa kaupunkirakenteessa ja -suunnittelussa vaikuttivat samat suuntaukset kuin Euroopassa. Pyrkimyksenä oli sijoittaa työväenluokan ja tuotannon alueet mahdollisimman lähelle tehdasympäristöjä. Tähän vaikutti keskeisesti liikennekysymys, näin haluttiin välttää turhaa työmatkaliikennettä, vielä heikoissa liikenne- ja katuoloissa. Tällä tavalla syntyivät esikaupungit ja teollisuuden keskittymät. Näin on tapahtunut myös tutkittavan alueen lähiympäristössä. Rautopohjan työläisille ja osin toimihenkilöille asunnot rakennettiin aivan tehtaan vireen, Rautopohjan kadun varteen. Seminaarin opettajille ja henkilökunnalle asunnot rakennettiin työpaikkojen

TAULUKKO 2:
SUOMALAISEN PUUKAUPUNGIN MUOTOUMINEN

(Lähde: Lilius 1985, 10–43 mukaillen)

VUODET	VAIHE	KUVAUS
1550–1617	ENSIVAIHE JYVÄSKYLÄSSÄ	Taustalla Kustaa Vaasan voimaperäinen kaupunkipolitiikka. Suunnitteluperiaatteena renessanssin säännönmukainen kaupunki-ihanne, jossa arkkitehtuuri yhdistyi taloudellisesti merkittävään kaupunkiin (ei säilyneitä rakennuksia) Ei esimerkkejä rakennuskannan iän vuoksi
1617–1721	PUUKAUPUNKI MUOTOUTUU JYVÄSKYLÄSSÄ	Merkantilistisen talousjärjestelmän edellyttämä edustava kaupunkirakenne, joka luotiin jäykällä ruutukaavalla (kaupunkipalojen johdosta ei säilyneitä rakennuksia) Ei esimerkkejä rakennuskannan iän vuoksi
1743–1775	KLASSISMIN PUUKAUPUNKI JYVÄSKYLÄSSÄ:	Uuden kaupunki-ihanteen mukainen vaihteleva kaupunkirakenne, johon syntyivät mansardikattoiset kaksikerroksiset puutalot. Ei esimerkkejä rakennuskannan iän vuoksi
1775–1809	KUSTAVILAISEN AJAN PUUKAUPUNKI JYVÄSKYLÄSSÄ:	Klassismin ajan kaavoituspolitiikalla toteutettiin teollistuvaa vapaa-kaupunkia, agraarin kauppakaupungin rinnalle. Aktiivisen kaupunkirakentamisen seurauksena syntyi laajoja puutalokokonaisuuksia, jotka ovat myös osa nykykaupunkia (Esimerkiksi: Rauma, Oulu, Pietarsaari) Joitakin kaupungin vanhimpia taloja, esim. Cygnauksenkatu 2
1809–1856	EMPIREKAUPUNKI PUUKAUPUNGIN UUDISTUMISEN AIKA JYVÄSKYLÄSSÄ:	Turun palo v. 1827 muodostaa taitekohdan puukaupungin kehityksessä. Toriaukiot, puistokadut, matalat puutalot ja suuret tontit tuovat väljyyttä kaupunkikuvaan (1960- ja 1970-lukujen voimakkaan purkutoiminnan seurauksena tältä ajalta vain vähän säilyneitä puutalokokonaisuuksia) Vanha ruutukaavan alue, josta jäljellä vain muutama puutalo
1800-luvun jälkipuolisko	PUUTALO- KAUPUNGIN VIIMEINEN KEHITYSVAIHE JYVÄSKYLÄSSÄ:	Taustalla uudet sosiaaliset ja taloudelliset vaikuttimet. Kaupunkikuvan elementeiksi tulevat tehdasrakennukset, porvariston kivitalot ja työväen asuntoalueet Parhaiten säilynyt Seminaarinrinne ja Älylän ympäristö

ja opetuksen tuntumaan Seminaarinrinteeseen sekä Äylän kaupunginosaan ja yläkaupungille. Suomalaisen puutalokaupunkien kehitystä esitellään taulukossa 2.

Henrik Lilius (1985, 9) toteaa eurooppalaiseen kaupunkisuunnitteluun aina kuuluneen erilaisia sekä omaleimaisia rakenteita ja piirteitä. Näyttää siltä, että Välimeren maissa on ollut oma rakenteensa, joka on saanut paljon vaikutteita antiikin kaupungeista ja ajoista. Ranskassa kaupunkirakennetta ovat leimanneet antiikista mallia hakenneet kaupunkipiirteet, jotka pohjautuivat keskiaikaiseen kaupunkiverkkoon ja luonnonkiveen kaupunkien rakennusaineena. Englantia ja Saksa ovat hallinneet keskiaikaiset kaupungit ja ne ovat olleet myös kaupunkirakenteena vallitsevia. Niille on ollut ominaista epäsäännöllinen asemakaava ja talojen ristikkorakenne. Rakennusmateriaali on ollut pääasiassa tiili.

Skandinaviassa näyttää syntyneen eriytynyt kaupunkirakenne, Tanskassa kaupungit ovat pääasiassa keskiaikaisia kivi- tai ristikkorakenteisia, Norjassa vastaavasti hallitsevana piirteenä on epäsäännöllinen asemakaava ja omintakeinen puuarkkitehtuuri. Ruotsin ja Suomen kaupungit syntyivät samoihin aikoihin (uusi aika 1500–1700) ja kaupunkien rakenteeseen on Liliuksen mukaan selvästi vaikuttanut myös kuningaskunnan yhteinen hallinto. Kaupunkien rakenne muodostui karakterimainen, geometrisesti säännöllinen ruutukaava ja niin sanottu lamasalvokseen perustuva puuarkkitehtuuri.

Lilius (emt.) toteaa, että edellä mainituista syistä johtuen on perusteltua puhua omaleimaisesta suomalaisesta puuarkkitehtuurista ja puukaupungista. Sen tunnusmerkkejä näyttävät olevan säännöllinen ruutuasemakaava, jossa katuverkko on geometrisen suorakulmainen ja katulinjaan rakennetut yksi- tai kaksikerroksiset puutalot. Luonteenomaista on ollut jo 1600-luvulta

lähtien, että puutalokaupungin rakennukset sijoitettiin siten, että talon pitkä sivu rakennettiin kadun suuntaisesti. Rakenteeseen ja tyyliin eivät siis näytä kuuluneen päätytalot, jotka ovat olleet varsin yleisiä Keski-Euroopassa.

Suomalaiseen kaupunkipolitiikkaan ja kaavoitukseen näyttävät vaikuttaneen yleiseurooppalaiset kaupunkipolitiikan suuntaukset. Vaikka suomalaisella puukaupungilla näyttäisikin olevan perusrakenne, se ei merkitse etteikö kaupunkirakenne on muuttunut. Näyttää päinvastoin siltä, että puukaupungit ovat käyneet läpi hyvin monenlaisia kehityskulkuja, joihin ovat muun muassa vaikuttaneet hallintorakenteet. Kaupunkipalot vaikuttivat osaltaan kehitykseen ja tämä johti siihen, että palojen jälkeen kaupungit rakentuivat uudelleen, aina voimassa olleen käsityksen mukaisesti. 1800-luvulla hallinnollisten kehitysten myötä on siirrytty venäläiseen fasadeja korostavaan empiriaan, josta Jyväskylän kaavoituksessa ja aikaisempien puutalojen julkisivuissa oli paljon esimerkkejä. (Lilius 1985, 9, 69 ja 196, Jäppinen 2005, 117–129)

Viime vuosisadan alussa oli vallalla niin sanottu jugend-tyyli, joka alkoi 1920-luvulla muuttamaan yleisten käsitysten mukaan uusiksi virtauksiksi. Näistä merkittävin oli klassismi. Klassismin tavoitteet näyttävät Jyväskylässäkin tuleen esiin Blomstedtin ajatuksissa kaavoituksen kauneuden tavoittelussa. Arkkitehtuuri näyttää 1920-luvulla tietyllä tavalla selkiintyneen ja muuttuneen skandinaaviseksi klassismiksi, jolla pyrittiin etsimään vastakohtaa jugendille. Salokorven mukaan puhtaimmillaan klassismi esiintyy kaupunkikuvassa Helsingin Vallilassa ja Käpylän puutalo- ja puutarhakaupungin osassa, jotka toteutettiin Suomessa uusien kaupunkisuunnittelun periaatteiden mukaisesti.

Puutalokortteleissa lähdettiin siitä, että tuli toteuttaa selkeästi hahmottuva rakennuskappale, jossa noudatettiin mahdollisimman avointa

rakennustapaa. Rakennukset eivät olleet kiinni toisissaan ja ne muodostivat avoimia kortteleita. Maalauksessa käytettiin yleensä vaaleita värisävyjä ja katot olivat joko jyrkkiä tiili- tai peltikat-toja tai loivempia huopakattoja. Puukaupunkien kehitys oli yhtäältä seurausta väestön kasvusta ja halusta noudattaa väljää kaavoitusta ja asumista. Toisaalta puutalokaupunkien rakentaminen toteutti suomalaista kaupunkirakenteeseen ja maisemaan sopivaa, taloudellisesti edullista rakentamistapaa. (Salokorpi 1965, 283–284)

Sotien jälkeen tapahtunut vilkas rakentaminen on uhannut ja myös tuhonnut laajoja vanhoja suomalaisten kaupunkien puutaloalueita. Puutaloalueet ovat kadonneet kaupungeista huomattavan nopeasti, vain 20–30 vuoden kuluessa. Mielenkiintoista on, että valtaosa säilyneistä puutalokaupunginosista sijaitsee rannikkokaupungeissa. Sen sijaan huomattava osa Suomen sisämaan kaupunkien puutalovaltaisista keskusta-alueista on tehokkaan rakentamisen myötä kadonnut.

Jyväskylän vanha puutalokeskusta, joka kattoi lähes koko ruutukaava-alueen, on 1960- ja 1970-luvun rakentamisen johdosta siirtynyt historiaan. Kaupunkirakenteen kannalta historiallista puutalokeskustan muutosta ja saneerausta perusteltiin ilmeisesti rakenteellisella ja nykyaikaistamisella. Tässä historiallisessa kehitysvaiheessa Jyväskylässä edettiin liian nopeasti ja koko ruutukaava-alueen perinteinen ilme purettiin ja muutettiin ”moderniksi”.

Puutalokaupungista ovat jäljellä vain muutama ruutukaava-alueen talo, jotka on nyt päätetty säilyttää. Puutalorakentamisen merkkejä on vielä Jyväskylässä nähtävissä keskusta-alueen reunoilla Tourulassa, Nisulassa ja Mäki-Matisa. Tunnetuin jäljellä oleva puutalo sijaitsee kaupungin keskustassa, niin sanottu Nikolainkulma. Vähiten ruutukaava-alueesta ovat muuttuneen Seminaarinrinteen, Älylän ja Syrjälän kaupungin-

osat, tutkimusalueen tuntumassa. Älylän alueella on myös täydennysrakentamisen avulla pyritty säilyttämään puutalojen ja väljän rakentamisen miljöö. Pääosa Jyväskylän säilyneistä puutaloista on yksittäisiä rakennuksia ruutukaavan alueella, osittain sen ulkopuolella. Hippos–Kampus alueella puutaloja on jäljellä vain muutamia (4 kpl) pääosa kampuksen vanhaa kiinteistöä. Yhtenäisin puutaloryhmä sijaitsee tutkimusalueen keskellä niin sanottu Mattilan vanhainkodin rakennukset, joissa nykyisin ovat yliopiston tutkimuskäytössä. Klassisen puutalon tyyppinä voidaan pitää Ryhtilän rakennusta vuodelta 1895. Nuoremman 1920- ja 1930-lukujen puutaloalue sijaitsee tutkimusalueen reunassa Rautopohjan asuinalueen, Okkerinkadun ja Omakotikadun tuntumassa.

Kaupungin keskustan, ruutukaavan ja puutalokaupungin kehittymiseen on vaikuttanut seminaarialueen toteuttaminen. Alue liitettiin suoraan ruutukaavan jatkeeksi ja se on vaikuttanut huomattavasti kaupunkikuvaan ja siihen, että alue siirtyi valtion haltuun. Seminaarin alkuvaiheessa 1870-luvulla Seminaarin pinta-ala oli hieman yli 12 heh-

KUVA 1: Entinen vaivoistalo-vanhainkoti "Mattila", Pitkäkatu 1, vuodelta 1903. Kiinteistössä toimii nykyisin yliopiston tutkimusyksikköjä. Kuva E. Huovinen 6/2006.

taaria, josta viljeltyä peltoa oli 5 ha. Seminaarinrinteen alue on kooltaan 7,5 hehtaaria. (Jäppinen 2005, 86–88)

Aikaisemmin todettiin, että kaupunkien kehitys ja rakentaminen ovat Suomessa nuori ilmiö. Tähän on vaikuttanut hidas yhteiskunnallinen kehitys, josta ovat seuranneet kaupunkien kehittämiseen liittyneet ongelmat. 1900-luvun kaupunkisuunnittelun ja -rakentamisen kehitykset voidaan Jyväskylänkin kohdalla ryhmitellä jaksoiksi, joissa pyritään kuvaamaan kaupunkisuunnittelun kehittymistä samaan tapaan kuin edellä puutalokaupunkien kehityksessä.

4.5.4. Suomalainen kaupunkisuunnittelu

Pakarinen (1993, 14) arvioi suomalaisen kaupunkisuunnittelun kehittymistä jaksottamalla sen kolmeen aikaperiodiin. Ensimmäinen jakso käsittää Pakarisen mukaan toisen maailmansodan jälkeisen ajan, jolloin kaupunkisuunnittelu eli voimakkaan kasvun ja oli paljon käytännön suunnittelua ja ongelmien ratkaisua. Haasteena oli myös aikaisempien suunnittelukäsitysten muokkaaminen modernien käsitysten mukaisiksi. Toinen periodi oli 1970-luvun voimakkaan yhteiskunnallisen suunnitelmallisuuden aika. Tällöin esiintyi paljon myös kritiikkiä modernia suunnittelua kohtaan. Teorioissa etsittiin myös erilaisia lähestymistapoja yhteiskunnan ja suunnittelun ongelmiin ja suhtauduttiin teorioihin realistisemmin. Kolmannella aikakaudella voimistui sosiaalipolitiikan suhde kaupunkisuunnitteluun sekä suunnittelun oikeutuksen arviointi. 1980-luvulta lähtien suunnittelu on joutunut ottamaan huomioon aikaisempaa monimutkaisempia ongelmia sekä lähestymään postmodernin suunnittelun keinoin myös hyvinvointiyhteiskunnan ongelmia.

Yhteiskuntien kiihtyvä teollistuminen 1940- ja

1950-luvuilla vaikutti kaupunkirakenteeseen ja kaupunkipolitiikkaan. Väestön voimakas masamuutto asutuskeskuksiin ja kaupunkikeihin toi paineita kaupunkien kasvulle ja rakentamiselle. Elintason nousu ja työväestön keskiluokkautuminen vaikuttivat asumistason kohoamiseen ja kokonaan uusiin asumisen tarpeisiin. Enää ei riittänyt hellahuone puutalon ahtaissa olosuhteissa. Kehitykseen vaikutti osaltaan myös sotien jälkeinen kiihtynyt rakennustuotanto sekä uudet tekniset rakentamisen ratkaisut.

Uusiksi asuinalueiksi muodostuivat modernit kaupunkilähiöt, jotka syntyivät osittain myös kaupunkiseutujen vaikeiden maanomistusolojen vuoksi. Suunnittelun esikuvana lienevät olleet vuosisadan vaihteen suppeammat puutarha- ja puutalokaupunkien mallit, kuten aikaisemmin todettiin. Niukat maaresurssit vaikuttivat siihen, että asuntorakentamiselle etsittiin edullisempia nopeasti toteutettavissa olevia ratkaisumalleja. Syntyivät laajat aluerakentamisen projektit, jotka näyttävät olleen vallitsevia eurooppalaisessa kaupunkirakenteessa.

Esikaupunki- ja lähiörakentamisessa voidaan puhua myös ”kontrolloimattomasta” rakentamisesta, jossa teollistuvaan kaupunkiin ja teollistuvaan rakennustekniikkaan yhdistyivät laajat lähiöprojektit. Näin kaavoittamattomille alueille syntyi kaupunkien ja rakennusyhtiöiden ”sopimuksin” lähiöalueita jotka muodostivat laajoja periferia-alueita. Näin syntyi kaupunkirakenteeseen nykykaupunkien voimakas yhdyskuntarakennetta hallitsemattomasti hajottava kehitys, joka aiheuttamiin sosioekonomisiin ongelmiin on ryhdytty etsimään ratkaisuja vasta 1980-luvulla. Näistä mainittiin aikaisemmin esimerkkeinä EU:n Urban-ohjelmat.

Vuosisadan vaihteen puutarhakaupungeissa haluttiin erityisesti kiinnittää huomiota luonnonläheiseen asumismalliin ja asukkaiden läheisiin luontosuhteisiin. Tavoitteena oli myös luoda sosi-

aalisiin verkostoihin ja ihmisten kanssakäymiseen luonnollinen ympäristö, jossa julkiset palvelut olivat lähellä ja olivat kooltaan pieniä yksiköitä (päiväkodit, koulut, kaupat). Puutarhakaupungeissa korostettiin myös hyviä mahdollisuuksia siirtyä viheralueille ja retkeilyreiteille, vaikka näitä harrasteita ei vielä nykymittapuun mukaan oltukaan määritelty. Tavoitteena on tuottaa korttelikaupunkeja, joissa pääosin ruutukaavaan perustuva rakentaminen muodostavat ”kompaktikaupungin”.

Kaupunkien väestön kasvaessa lähiökysymys näyttää nousseen esiin vasta hajakeskittävän suunnitteluideologian ja pääomavaltaisen rakennustoiminnan ja tuotantotavan sekä massatuotannon teknologian kehittymisen yhteisvaikutuksesta. Ranskassa ja Saksassa kehitetty funktionaalinen kaupunkimalli määritteli myös keski- ja ydin-kaupungin suhdetta uusiin kaupunginosiin ja asuinalueisiin. Funktionaalissa ajatusmallissa kaupunkien keskustat haluttiin varata erityisesti liike- ja palvelutoimintojen keskuksiksi. Asuminen suunnattiin lähiöihin ja tuotannolliset alueet pidettiin edelleen erillään perinteisestä kaupunkirakenteesta. Funktionaalista rakentamista edustavat Rautpohjan tehdasalueen asuintalot, jotka on museoviraston toimesta suojeltu. Kiinteistöt omistaa nykyisin VVO-yhtymä.

Kaupunkisuunnittelun tavoitteena oli 1930-luvulla etsiä ratkaisumalleja sosiaaliin ongelmiin. Erityisesti havaittiin, että suurkaupunkien sosiaalisissa suhteissa ja ihmisten käyttäytymisessä Englannissa luotiin käsitteen uudet kaupungit (*New Towns*), josta tavoiteltiin radikaalia ideologiaa kaupunkipolitiikkaan ja -suunnitteluun. Malli oli periaatteessa muodoltaan ympyrä, jonka läpi ei ollut mahdollisuutta kauttakulkuliikenteeseen. Lähiön keskiössä sijaitsivat vain koko lähiötä palvelevat toiminnot, kuten koulut ja päiväkodit jne. Mitoituksessa otettiin erityisesti huomioon koulupiirin vaatima väestöpohja.

Suomalaiseen kaupunkipolitiikkaan ja -suunnitteluun tulivat mukaan laajan rakennustoiminnan myötä metsälähiöt, joita toteutettiin 1950–1980-luvuilla. Voimakkainta rakentaminen oli 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, jolloin syntyivät suurimmat suomalaiset lähiöt. Metsälähiöt olivat asumiseen tarkoitettuja vähintään 700-asukkaan alueita, joissa rakennustyyppinä oli pääasiassa kerrostalot, mutta myös rivi- ja pientaloalueita toteutettiin. Useissa metsälähiöissä ei ollut yhteiskunnallisia tai kaupallisia palveluita, koska ne muodostuivat suuremmista kaupunginosien kokonaisuuksista.

Lähiöiden rakentaminen ja niissä käytetty aluerakentamisen malli on aiheuttanut runsaasti kritiikkiä. On katsottu, ettei lähiöprojekteissa useinkaan ole onnistuttu, vaan niiden ongelmat ovat päinvastoin polarisoituneet, sosiaalinen elämä on segregoitunut, fyysinen rakenne on nopeasti rapautunut ja rappeutunut sekä ympäristön tila on heikentynyt. Taustalla nähdään kaupunkipolitiikassa ja -tilassa toteutettu manipulointi ja monopolistisen pyrkimykset teollisuusmaiseen tuotantotapaan. Tähän on usein yhdistynyt kansallis- tai paikallisvaltioiden, kaupunkien, rakennusyhtiöiden, kiinteistövälittäjien ja rahalaitosten pyrkimys keskitettyyn ja ohjattuun asuntopolitiikkaan. Kaupunkirakentamisessa ei ole kyetty tai haluttu vaikuttaa lähiöiden ongelmien ratkaisemiseen.

Erilaisilla lähiöprojekteilla on pyritty parantamaan asumiseen ja ympäristöön liittyneitä ongelmia, mutta tulokset ovat olleet melko vaatimattomia. Ratkaisuja on etsitty myös malleista joissa lähiöitä on toteutettu sosiaalisesti sekoittuneilla väestöpohjilla, mutta asumisen markkinat toimivat erisuuntaisten lainalaisuuksien pohjalta ja ne ohjaavat sosiaaliselta rakenteeltaan erilaisia väestöryhmiä omille alueilleen. Näin rakennettujen lähiöiden polarisoituminen näyttää jatkuvan. (Andersson 1993, 79)

Liitetaulukossa 21. kuvataan yhteiskunnallisen kehitystä, olosuhteita ja niiden muuttumista 1800-luvulta lähtien Englannissa ja Suomessa. Tämä vertailun on mukana sen vuoksi, että osoitetaan kuinka samankaltaista kehitys on ollut, vaikka vertailtavat valtiot ovat rakenteeltaan, kooltaan ja erityisesti poliittisilta järjestelmiltään olleet erilaisia. Englannissa teollistuminen käynnistyi nopeasti 1800-luvun puolivälin jälkeen, kun Suomessa voimakkain teollinen kehitys on tapahtunut vasta 1900-luvun alun vuosikymmeninä. Poliittisesti Englanti on ollut kaksinapainen, Konservatiivien ja Työväenpuolueen hallitukset vuorottelivat. Suomi on ollut poliittisen kehityksen tarkastelussa yhtenäisempi, valtaa ovat pitäneet laajapohjaiset pääosin Maalaisliiton (Keskustapuolue) ja Sosialidemokraattien muodostamat koalitiot, lyhyitä poikkeuksia lukuun ottamatta. (Kääriäinen 2002, 12–17, Lehtinen 2002, 38–42)

Salokorpi (1965) jakaa suomalaisen 1900-luvun kaupunkirakentamisen kehityksen kolmeen aikajaksoon:

- 1920–1930** Kaupunkirakentamisen aika
- 1930–1940** Funktionalismin kausi
- 1940–1976** Sodan jälkeinen rakentamisen kausi

Salokorven ja Pakarisen (1993) jäsentelyssä on samoja elementtejä, joskin Pakarinen arvioi kaupunkirakenteen kehitys enemmän yhteiskunnallisen ja sosiaalisen kehityksen kautta. Teollisuuden ja kaupan merkitys kaupunkirakenteeseen on ollut huomattava. 1800-luvun lopulla Jyväskylän teollisuus alkoi puunjalostuksesta, jolloin 1870 perustettiin ensin saha Korkeakoskelle. Kankaan paperitehdas 1872, jonka perustaja oli paroni Åkerhjelm. Kankaan tehdas siirtyi myöhemmin 1918 G.A. Serlachiuksen omistukseen. Tätä seurasi Oy Wilh. Schaumanin vaneritehtaan pe-

rustaminen 1912, joka oli Jyväskylän teollistumiselle merkittävä kivijalka. Tehdas oli 1910-luvulla suurimpia yksiköitä Suomessa. Kaupungin teollistuminen vaikutti väestön lisääntymiseen, mutta myös yleinen koulutustason kansakoulu, oppikoulu ja seminaari. Edelleen korkeakoulun ja yliopiston vaikutus on näkynyt sekä kaupunkirakenteen, että elinkeino toiminnan kehittämisessä.

Aikaisemmin todettiin, että suomalaisen lähiörakentamisen mallit ja esikuvat näyttävät tulevan eurooppalaisista lähtökohdista. Ensimmäinen lähiöiden rakentamiskausi näyttäisi siis olevan puutalokaupunkien syntyminen 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella. Lähiörakentaminen ”esiasteena” voitaneen pitää Jyväskylässä rakentamismallina ollutta kerrostalojen toteuttamista ruutukaava-alueen tuntumaan ja tyhjille tonteille. 1950-luvulla lähiöiden rakentaminen yleistyi ja ensimmäisenä Jyväskylän lähiönä voidaan pitää Viitaniemeä, jonka suunnittelu ja rakentaminen toteutettiin 1950-luvun loppupuolella. Kaa-voituksen perusratkaisuna oli tuon ajan tavoite minimoida läpikulkuliikennettä. Tämän ajatuksen perustella Viitaniemeen toteutettiin useita niin sanottuja ”pussikatuja”.

Perinteisestä suomalaisesta lähiörakentamisesta ovat Jyväskylässä esimerkkeinä Kor-tepohjan 1960-luku, Huhtasuon 1965, Kangasvuoren 1964, Kangaslampi–Sulku 1970-luku ja Keltinmäen 1974 esikaupungit. Esikaupunkien syntyyn on vaikuttanut paljon maanhankintapolitiikka. Jyväskylässä maanhankinta oli 1960-luvulla erityisen pulmallista ja kaupungin kehitys ei tästä syystä tapahtunut kovin järjestelmällisesti. Yhteiskunnallisesti dramaattisin vaihe oli ehkä Kypärämäen kaupunginosan rakentaminen 1939, joka liittyi Talvisodan syyttämiseen ja sodan jälkeiseen siirtolaisten asuttamiseen. (Valtonen & Hämäläinen 2003, 66–76, taulukko 18.)

4.6. Yhdyskuntasuunnittelu

Suunnittelulla tarkoitetaan yleensä organisoitua toimintaa, jonka tavoitteena on ohjata yhteiskunnan kehitystä haluttuun ja tietoiseen suuntaan. Yleisesti suunnittelulla on hyväksytty olevan yhteiskunnan kehittämisen ohella kansalaisten hyvinvoinnin tavoittelu. Suunnittelu on nähty erityisesti valtion keinona ohjata kehitystä, mutta maakunnallisella ja kunnallisella tasolla suunnittelu on tullut organisoiduksi toiminnaksi erityisesti 1970-luvulla. Näihin seikkoihin viitattiin jo tutkimuksen johdannossa.

Suunnittelu on tullut yhteiskuntien toimintakäytännöiksi erityisesti 1900-luvun alkupuolella ja myöhemmin 1930-luvulla, kuten aikaisemmin kaupunkisuunnittelun yhteydessä todettiin. Sänkiaho osittaa, että suunnittelun käytännöt ovat lähteneet paljon elinympäristön suunnittelusta.

”Suunnittelukäytännöt ovat suurelta osin saaneet alkunsa elinympäristön suunnittelusta. Kaupunkisuunnittelu ja siihen liittyvä asemakaavoitus sekä kaupunkisosiologia ovat kauan vaikuttaneet suunnitelmallisesti ihmisten elinympäristöön. Suomessakin suunnittelu on alkanut maakäytön suunnitteluna, mistä se on laajentunut taloudelliseen ja toiminnalliseen suunnitteluun. Suunnitelmat ja suunnitelmallisuus ovat kuitenkin maassamme olleet jo varsin varhaisessa vaiheessa käytännön toiminnan ohjenuorina. Tässä suhteessa voitaisiin mainita vuosisadan alussa tehdyt lukuisat energian käyttöön, esimerkiksi rautateiden sähköistämiseen liittyvät suunnitelmat.” (Sänkiaho 1989, 5).

4.6.1. Maankäytön suunnittelu

Maankäytön suunnittelulla tarkoitetaan yhteen sovitettua suunnittelua, joka on välineenä sovitettaessa erilaisia alueellisia ja toiminnallisia tarpeita keskenään. Käsite määrittelee fyysisen suunnittelun, joka koskettaa maakuntia ja yhdyskuntia, joissa lainsäädännön avulla ja hallintopäätösin pyritään ohjaamaan maa-alueiden järjestelyä ja käyttöä. (Liikuntatieteellinen seura 1981, 57, Jääskeläinen-Syrjänen 2000, 18)

Yhteiskuntapolitiikkaan on Suomessa liittynyt sodan jälkeisinä aikoina myös voimakas tarve ohjata valtakunnallista maankäyttöä ja alueellista kehitystä. Kehitystyöhön on voimakkaasti liittynyt maasta ja maassa muutto. Kaupungistumisen kehitys alkoi voimakkaammin Suomessa sotien jälkeisinä vuosina ja erityisesti 1950-luvulla. 1960-luvulla leimaa antavana kehityspiireteenä oli muutto Ruotsiin. Noin 360.000 suomalaista muutti naapurimaahan vuosien 1960–1970 välisenä aikana. Muuttoliike koski erityisesti Oulun ja Lapin läänejä.

Voimakkaimpina muutosten vuosina kehitykseen pyrittiin vaikuttamaan valtakunnallisesti. Vuosina 1956–1973 Suomessa toimi valtakunnan suunnittelutoimisto. Organisaation lakkauttamisen jälkeen tehtäviä jaettiin osin valtionneuvoston kansliaan ja sisäasiainministeriön aluepoliittiselle osastolle, myöhemmin ympäristöministeriön alueiden käytön osastolle.

Valtakunnan tasoisen suunnittelun, yleiskaavoituksen, rakentamisen ja valvonnan järjestäminen Suomessa ei ole ollut ongelmantonta. Maanomistukseen ja rakentamiseen sekä ohjaukseen on liittynyt aina voimakkaita valtakunnallisia ja paikallisia eturistiriitoja. Ympäristöhallinnon kehitystyö käynnistyi 1960-luvulla, jolloin valmisteltiin vesihallinnon uudistusta. Vesihallitus perustettiin 1969, josta hallinnon ala on kehittynyt eri vaiheiden jälkeen nykyiseksi ympäristö-

virastoksi ja alueelliseksi ympäristökeskuksiksi. (Komiteamietintö 1997:16)

Luonnonsuojelulakikomitea 1960 pohti ympäristöhallinnon vahvistamista. Hallinnon alan kehittämisestä ja vahvistamisesta kiisteltiin aina 1960-luvulta lähtien. Erityisesti 1970-luvun lopulla kokonaisuus oli eri hallitusten työlistoilla ja poliittisten kiistojen kohteena. Eturistiriitoja kuvaa hyvin Kalevi Sorsan I hallituksen aikana 1973 asetetun työryhmän raportin lausuntokierros. Yhtenä lausunnon antajana ollut Kuopion lääninhallituksen kannanotto päättyy seuraavasti: *”Varjele meiltä sodalta, rutolta ja ympäristöministeriöltä!”*

Eduskunnassa käsiteltiin ympäristöministeriön perustamista koskevia lakiesityksiä syksyllä 1982. Erityisesti vesihallinnon asemasta käytiin kovaa kiistaa. Toisen käsittelyn yhteydessä 26.11.1982 perustuslakivaliokunnan ehdotus niin sanotusta laaja-alaisesta ministeriöstä voitti äänestyksen 124–51. Enemmistön päätöksessä muodostivat kokoomuksen, SDP:n ja SKDL:n eduskuntaryhmät kokonaisuudessaan sekä neljä Keskustan liberaaliedustajaa. Vähemmistöissä olivat Keskustan, RKP:n, SMP:n eduskuntaryhmät sekä Kristillisen Liiton ryhmän enemmistö.

Suomen Ympäristöministeriön perustamisesta päätettiin lopullisesti 30.11.1982 ja se aloitti toimintansa 1.10.1983. Vielä ministeriön alkutaipaleellakin toiminnasta ja työnjaosta käytiin kovaa poliittista kiistaa. Erityisesti kaavoituksen ohjauksesta ja valvonnasta kiisteltiin, koska poliittisesti haluttiin uuden ympäristöministeriön keskittyvän vain luonnonsuojeluun. Ympäristöministeriö on harjoittanut valtakunnallista suunnittelua siten, että seutukaavaliittojen kokonaissuunnitelmien yhteenvedoissa on tarkasteltu valtakunnallista aluerakennetta ja valtakunnan osakeskusten kehitystä. (Jääskeläinen-Syrjänen 2000, 27–29, HE 147/1982, Ympäristöministeriö 2003, 5–8)

Tietotekniikan kehittyminen on vaikuttanut yleiseen suunnitteluun ja uusien tietokantapohjaisten menetelmien käyttöön ottoon myös kaavoituksessa ja suunnittelussa. 1980-luvulta perinteisiä kartantuotantomenetelmiä, piirto-ohjelmia sekä paikkatieto-ohjelmia on käytetty rinnakkain kartoituksessa. Teknisesti tuotetut kartat ovat aikaisemmin jälkikäteen muokattu (digitoitu) sähköiseksi aineostoksi. 1990-luvun lopulla on Suomessa järjestelmällisesti siirrytty tuottamaan kartta- ja suunnitteluaineistoa numeeriseen muotoon. Tuotantoa on jonkin verran haitannut monenkirjavien ohjelmistojen käyttö. Järjestelmän kehittämiseksi Seutus suunnittelun keskusliitto suositteli yhtenäisen ohjelmiston käyttöönottoa. (Ympäristöministeriö 2002, 7)

Maankäyttö- ja rakennuslaissa (2000) edellytetään suunnittelu- ja seurantatehtäviä toteutettavaksi siten, että maakuntien liitot ja ympäristöministeriö voivat käyttää toistensa paikkatietoaineistoja. Tiedon sujuvuus ja monipuolinen yhteiskäyttö vaatii tietoaineiston koordinoitua ja yhteiskäyttöä, johon numeerinen tieto- ja kartta-aineisto soveltuisivat hyvin. Valtakunnallista maakuntakaavatieta tarvitaan maakuntien liitoissa alueiden käytön seurantaan sekä laajempia ylitaakunnallisia tarkasteluja varten. Valtion ympäristöhallinto ja TE-keskukset tarvitsevat vastaavia tietoja valtakunnallista seuranta varten. Tämän vuoksi on perusteltua tulevaisuudessa rakentaa tietokanta numeerista maakuntakaavaa varten. Ympäristöministeriö on suositellut asian ratkaisemista seuraavasti:

”Paikkatietoyhteistyön kehittämistehtäviä ja yhteiskäytön edistämistä varten tulisi perustaa pysyvä paikkatietoasioita käsittelevä ryhmä tai vastaavanlainen verkosto. Maakuntien liittojen ja valtion ympäristöhallinnon käyttöön tulisi rakentaa numeerinen valtakunnallinen maakuntakaavatietokanta.” (Ympäristöministeriö 2002, 18, Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 2003, 1§).

4.6.2. Kaavoitus

Yhdyskuntien kehittyminen voimistui Ruotsin vallan aikana, jolloin taajamia ryhdyttiin rakentamaan maantieteellisesti edullisille paikoille. Näitä olivat luonnollisesti vesistöjen tuntumassa sijainneet poukammat, lahdet, niemet ja jokien suut. Vanhin yhdyskuntia määrittelevä säädös on Maunu Eerikinpojan kaupunkilaki vuodelta 1359. Siinä ei vielä tunnettu kaavoitusta, vaan kaupunkilaissa keskityttiin teiden ja katujen suunnitteluun.

Järjestelmällisemmin suomalaisen kaupunkilaitoksen kehittäminen on käynnistynyt 1600-luvun alkupuolella, silloisen Ruotsin vallan aikana. Kustaa II Adolfin toimesta käynnistettiin laajan kuningaskunnan järjestelmällinen rakentaminen. Uudisraivaajien takamaana pidetty Itä-Suomi jäsenyi järjestäytyneeksi valtakunnan osaksi jonka pohjois-etelä suuntaisten vesireitien varrelle muodostettiin kaupunkien ketju: Savonlinna 1639, Sortavala 1643, Lappeenranta 1649, Kajaani 1651 ja Brahea (nykyinen Lieksa) 1652. Jaatisen (1997) mukaan erityisesti Sortavala, Savonlinna, Mikkeli ja Jyväskylä ovat kaavoitukseltaan saman luonteisia, vaikka Jyväskylä on iältään muita mainittuja kaupungeja huomattavasti nuorempi, kaupunki perustettiin 1837. (Ks. myös kartta 3. sivulla 63)

Tältä ajalta on periytynyt myös ruutukaavoitus. Ruutukaavalla tarkoitetaan kaavoitusratkaisua, jossa on molempiin suuntiin useita keskenään samanarvoisia katuja ja katujen välissä on leveä kortteli asuintaloja varten. Historiallisesti on voitu osoittaa, että ruutukaavan alkujuuret perustuvat yhtäältä egyptiläiseen asuinpaikkaan ja roomalaiseen sotilasleiriin, joissa on havaittavissa suorakaiteen muotoinen rakenne. Kaavoituksen syntyhistorian kannalta on mielenkiintoista, että itäisen Suomen kaupungit ovat kaavoituksen rakenteeltaan, myös ruutukaavaltaan

hyvin saman kaltaisia. (Jaatinen 1997, 45–58, Jäppinen 2005, 13)

Ruutukaavalla Jyväskylässä tarkoitetaan yleisesti keskikaupunkia, joka rajoittuu kampuksen (*Seminaarinmäki*), Harjun ja Jyväsjärven väliin jäävään alueeseen. Vanhin Jyväskylän ruutukaavan suunnitelma on vuodelta 1833. Suunnitelman piirsi insinööri Boringhin. Kaupungin perustamisen alkuaikoina voitiin todeta, että tulevan kaupungin alue on ahdas, Harjun rinne ja rannan väliin jäävä alue on kapea, ja jo tuolloin ranta-alueen heikko maapohja tuotti rakentamiselle vaikeuksia.

Ruutukaavan itäisenä rajauksena on yleisesti pidetty Kalevankatua, pohjoisena Harjukatu–Yliopistonkatu, eteläisenä Hannikaisenkatu ja eteläisenä Vaasankatu, jossa kampuksen, Seminaarinrinteen sekä Älylän alueet liittyvät suoraan ruutukaavan alueeseen. Jyväskylän ruutukaavaa ei ole käsitteellisesti tarkasti määritelty muun muassa sen vuoksi, että keskikaupungin alue käsittää kolme eri tilastollista aluetta. (Jäppinen 2005, 25–28, ks. myös kartat 1.–2. sivuilla 17 ja 20)

Kaavoituksen käytännöllinen tarve lähti paljon paloturvallisuudesta. Suomessa tapahtui 1600–1800-luvuilla useita tuhoisia kaupunkipaloja, jotka aiheutuivat puisesta rakennuskannasta ja hallitsemattomasta liian tiiviistä rakentamisesta. Tämä johti ”kruunun määräyksiin”, joissa muun muassa maaherroja veloitettiin pitämään silmällä paloturvallisuutta ja valvomaan kaupunkien rakentamista ja kaupunkikuvaa yleensä.

Suomen julkisessa hallinnossa kaupunkien rakentamista ja kaavoitusta on käytännössä säännelty 1700-luvulta lähtien. Kaavoitusta on ohjattu kahdella tavalla, jotka ovat olleet laillisuusvoimalla erilaisia. Yhtäältä kaupunkien kehitystä on ohjattu kaavoitusmenettelyllä. Toisaalta asema-kaavoja on täydennetty rakentamismääräyksillä, joista kehittyivät rakennusjärjestykset. Rakent-

tamisjärjestyksestä kehittyi keskeisin kaupungin maankäyttöä ja rakentamista ohjaava normisto. Maaseudulla olivat voimassa rakennuskaaren määräykset. Käytännöksi muodostui 1980-luvun lopulla, että rakentaminen vastoin asemakaavaa oli kielletty ja rakennusluvan myöntämisen edellytyksenä oli, että alue muodosti voimassa olevan kaavan mukaisen tontin (Jääskeläinen-Syrjänen 2000, 24).

Kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen perimmäisenä tarkoituksena on ollut asunto-olojen parantaminen ja hyvän sekä terveellisen elinympäristön luominen. Asutuksen laajentuminen ja yksityisen maanomistuksen merkityksen kasvaessa ryhdyttiin itsenäisyyden alkutaipaleella muokkaamaan kaavoitus- ja rakennuslainsäädäntöä. Lainvalmistelukunta totesi, että on välttämätöntä saada laillinen pohja maanomistajan oikeusaseman selvittämiseksi. Tältä pohjalta uudistettiin kaupunkien ja kaupunkialueen ulkopuolelle jäävien yksityisessä omistuksessa olevien alueiden lainsäädäntö ja vahvistettiin laki kunnallisen jaotuksen muuttamisesta. (Lainvalmistelukunta 1924)

Suomalaisen asemakaavoituksen oppi-isänä pidetään Meurmania (1890–1994). Hän oli ensimmäinen suomalainen asemakaava-arkkitehti, joka valittiin Viipurin kaupungin po. virkaan vuonna 1918. Virka perustettiin Viipurin kaupunkiin, koska kaupungin kasvu ja laajeneminen vaativat tehokasta suunnittelua. Viipurin ensimmäinen luonnos ”ohjelma-asemakaavaksi” valmistui vuonna 1923, jonka jälkeen kahden–kolmen vuoden aikana tehtiin maamme oloissa mittava projekti liittämällä Viipuriin esikaupunkiliitokset. Myöhemmin Meurman laati merkittävän oppikirjan ”Suomalainen asemakaavaoppi”. (Meurman 1947, Salokorpi 1965, 272)

Meurman kehitti suomalaista suunnittelua ja asemakaavoitusta määrätietoisesti ja yhteiskunnan parasta (*Salus populi suprema lex*) tavoitellen.

Kaupunkien suunnittelussa ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon viihtyisän asuinympäristön kehittämisen ja erityisesti lasten sekä nuorten tarpeiden huomioon ottaminen. Meurman toteaa asemakaavoituksen periaatteiden käsitteittämisessänsä vuodelta 1939 muun muassa seuraavaa:

*”Asemakaavoituksen tärkeimpiin tehtäviin kuuluu-kin liikenteellisten, hygienisten ja paloteknillisten näkökohtien turvaaminen, minkä ohella on tietenkin välttämätöntä, että suunnitelma koetetaan tehdä mahdollisimman taloudelliseksi ja oleviin oloihin sopeutuvaksi. Eikä suinkaan ole unohdettava sitäkään, että asemakaavan ohjaamana rakennettu yhteiskunta tulee muodostamaan asukkaittensa jokapäiväisen ympäristön, elämän puitteet, min-
kä vuoksi on vaadittava, että asutus on saatettava viihtyisäksi ja rakentamisen tuloksena syntyvä kokonaisuus kauniiksi, niin että yhteiskunta ulkonaisestikin todistaisi paikkakunnan kehittyneitä kulttuurista tasoa sekä asukkaittensa järjestyksen ja kauneuden kaipuuta.”* (Meurman 1939, Salmela 2004, 246).

Maaseutumaisen elämänmenon ja maise-
man korostaminen sekä kauneuden tavoittelu kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa oli sekä Meurmanin, että Alvar Aallon suunnittelun yksi keskeisimpiä tavoitteita. Salmela osoittaa väitöskirjassaan Meurmanin elämäntyöstä, että sitä ohjasi erityisesti 1900-luvun alkupuolella kiinnostus pohjoismaiseen suunnitteluun ja rakentamisen malliin. Sen perinnettä hän halusi siirrettävän suomalaiseen yhteiskunnalliseen kehittämiseen, vaikka malleissa ja ideoissa on nähtävissä myös saksalaisen suunnitteluperinteen piirteitä. Meurmanin ”hyvä kaupunki” (*good city*) muodostui hyvästä ja selkeästä tilallisesta järjestyksestä (*clear spatial organisation*), mutta myös sosiaalisesta vastuus-
ta.

Meurman näyttää korostaneen myös raken-

nusten tyyppittelyä sekä kansalaisten kuulemiseen ja osallistumiseen pohjautuvaa suunnittelua ja valvontaa. Tästä kokonaisuudesta muodostuu hyvä kaupunki, joka johtaa yleiseen hyvinvointiin (*general welfare*). Vaikka tavoitteissa korostuivat suunnittelun kautta toteutettu tilallinen järjestys, toteutuksessa pyrittiin huomioimaan myös kaupunkien historiallinen sekä menneiden aikojen rakentamisen muotojen kunnioitus. Suunnittelunsa tavoitteita hän näyttää soveltaneen erityisesti Viipurin ja Riihimäen kaavoituksessa sekä suunnittelussa. (Salmela 2004, 234–245, 309–310)

Meurmanin rooli ja merkitys tuli esiin myös varhain suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa puistojen, urheilun ja liikunta-alueiden suunnittelussa. Meurman suunnitteli Suomen ensimmäisiin lukeutuvan siirtolapuutarhan, Viipurin Lyytikälään, noin 4 km päähän kaupungin keskustasta. Siirtolapuutarha edusti suunnittelussa ja kaavoituksessa uutta näkemystä, jossa yhdistyivät maaseutumaisen elämän ja kesähuviloiden tavoittelu kaupunkiympäristöön.

Salmela osoittaa väitöskirjassaan myös, että siirtolapuutarhalla pyrittiin demokraattiseen ajatteluun, tavoitteena oli tarjota myös tehdastyöläisille viihtyisämpi, maaseutumainen eläminen kesäaikana. Tähän tavoitteeseen näyttää yhdistyneen myös kansanterveydellisiä tavoitteita. Työläisille haluttiin luoda terveellinen ympäristö vastapainoksi raskaalle, epäviihtyisälle ja epäterveelliselle tehdasympäristölle. (Salmela 2004, 135–137) Jyväskylän siirtolapuutarha Kuokkalan Sulkulaan rakennettiin 1948 ja toiminta jatkuu alueella edelleenkin vireänä.

Urheilun ja liikunnan merkitystä Meurman näyttää korostaneen sen jälkeen kun hän tapasi ruotsalaisia kollegoitaan Göteborgissa ja Tukholmassa vuonna 1919. Samaan aikaan osuivat myös kontaktit Lauri Pihkalaan ja ilmeisesti näistä tapaamisista sekä neuvotteluista syntyivät ajatuk-

set urheilun, liikunnan ja puistomaisten alueiden yhdistämiseksi suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa. Meurman otti huomioon urheilun ja liikunnan tarpeet Viipurin kaavoituksessa. Näin syntyi kaupunkiin Patterinmäen alueelle stadion 1930–1931, jossa pidettiin muutama vuosi stadionin avajaisten jälkeen yleisurheilun Suomen Mestaruuskisat, Kalevan Kisat. Meurmanin ja Pihkalan ajatukset liikunnan ja urheilun sekä sosiaalisen elämän merkityksestä näyttävät käyneen hyvin yhteen.

Perusajatuksena oli leikkipaikkojen, puistojen sekä palloilu- ja urheilukenttien sijoittaminen mahdollisimman lähelle asutusta. Viipurin kaavoituksessa toteutettiin useita kenttiä eri puolille kaupunkia ja näin Meurman loi kaupunkisuunnitteluun ja kaavoitukseen systemaattisen tavan varata riittävästi virkitys-, puisto- ja liikunta-alueita eri ikäisten harrastustarpeita varten. (Salmela 2004, 146–150) Meurmanin asemakaavoitus ja ajatukset yhtyvät tutkimusalueen tuntumassa. Hän suunnitteli Mäki-Matin asemakaavoituksen laajennuksen Hippoksen ja Rautpohjan alueiden tuntumaan. Ominaista tälle kaavoitukselle oli kohtalaisen suuret asuintalojen ja erityisesti omakotitalojen tontit. Kaavoitus on pääosin edelleen voimassa ja Omakotikadun tuntumassa vihreää rakennuskantaa on uudistettu.

Vilkas rankentaminen ja suomalaisen yhteiskunnan kaupungistuminen 1920- ja 1930-luvuilla aiheuttivat painetta myös lainsäädäntöön. Valtion viranomaisten toimesta ryhdyttiin valmistelemaan tarkempia säädöksiä asemakaavoituksesta ja rakentamisen ohjauksesta. Asemakaavalaissa (AKL 145/1931) määriteltiin ensi kerran rakentamisen ja ympäristön käytön lailla säädetyksi. Asemakaavalaki tuli voimaan vuoden 1932 alusta. Tätä ennen kaupunkien ja kauppaloitten rakentamista oli ohjattu hallinnollisten määräysten mukaan. Lakia täydensi asetukseen verrattava rakennussääntö. Asemakaavalaissa määriteltiin rakentami-

sen yleiset perusteet ja edellytykset. Mielenkiintoista on havaita, että tuolloin pidettiin tärkeänä puistojen ja yleisten istutusten rakentamista riittävästi. Samoin pidettiin tärkeänä leikki- ja urheilupaikkojen järjestämistä kaupunkien eri osiin. Nämä ajatukset toteutuivat myöhemmin Jyväskylässä 1973–1975 ensimmäisen liikuntasuunnitelman toteuttamisen yhteydessä.

Asemakaava on laillisuusvoimaltaan vahva asiakirja, joka määrittelee kaupungin rakentamisen. Rossi (2005, 54) näkee kuitenkin, ettei kaavoitusta ja suunnittelua pidä nähdä perustehtävältään vain rakenteiden ja rakentamisen organisoimisena, vaan tehtävänä on myös organisoida tulevaa toimintaa. Rossin mukaan juridisten kaavainstrumenttien tehtävänä on staattisesti organisoida alueiden mahdollista maankäyttömuotoa ja rakentamistapaa. Tämä tavoite on erityisesti yleiskaavalla. Kaupunginvaltuusto hyväksyy asemakaavan, mutta se on alistettava valtion hallintoviranomaisen vahvistettavaksi. Aikaisemmin vahvistajana toimi sisäministeriö, vuodesta 1987 lähtien ympäristöministeriö. Nykyisin asemakaavoja ei tarvitse alistaa ympäristöministeriön vahvistusmenettelyyn. (Ks. myös Ekroos & Majamaa 2000)

Kaavoitusohjelma on kuntien usein käyttämä työ- ja päätöksenteon väline. Kaavoitusohjelmia laaditaan yleensä yhdestä kolmen vuoden ajalle, koska näin saadaan näkymään tärkeiden kohteiden laajempi kokonaisuus, esimerkiksi uusien pientaloalueiden kaavoitus lähivuosina. Ohjelma on tarpeellinen koska useiden kohteiden kaavoitus jakautuu vuodenvaihteen yli. Ohjelmissa esitellään kaavan työjakso ja tavoitteellinen hyväksymisajankohta. Tällöin osavuosiraportissa vastaavasti selvitetään syy, jos aikataulu siirtyy.

Asemakaavat on usein jaoteltu eri asumismuotoihin ja muihin kaavoihin, millä pyritään selvittämään paitsi kaavoitusohjelman luettavuutta myös helpottamaan asunto-ohjelman laadintaa.

Ohjelma on yleensä aikataulultaan etupainotteen ja optimistinen, käytännössä aikataulut venyvät suunnittelun aikana esiin tulleista syistä. Toisaalta myös suunnittelun resurssit talousarviossa vaikuttavat aikatauluihin. (Jyväskylän kaupunki, 2003a)

Eduskunta edellytti vuonna 1969 ryhdyttävän toimenpiteisiin rakennuslainsäädännön kokonais- uudistuksen toteuttamiseksi. Lainsäädäntötyötä valmisteltiin pitkään, aluksi kaavoitus- ja rakennusasiain neuvottelukunnan toimesta. Monivaiheisen valmistelun jälkeen rakennuslainsäädännön uudistamisessa päädyttiin yhteen lakiin. Lakiehdotuksesta hallitus antoi kaksi ehdotusta vuosina 1977 ja 1981. Kummatkaan ehdotukset eivät poliittisten erimielisyyksien vuoksi ennätäneet eduskunnan käsittelyyn. 1980–1990 luvuilla istuivat useat erilliset komiteat selvittämässä rakentamiseen liittyviä uudistuksia. Tämä johtui siitä, että rakennuslaki oli ollut voimassa melko pitkään ja sitä oli muutettu tai lisätty useaan otteeseen. Laki oli muuttunut vaikeasti sovellettavaksi. Rakennuslain uudistamista yritettiin erilaisin osauudistuksin. Selvitystyön kohteina olivat muun muassa osallistumisen, kaavoitushallinnon, seutusuunnittelun kehittäminen, maa-aineslaki (555/1981), luonnonsuojelulain (1096/1996) ja rantarakentamisen (1097/1996) uudistukset.

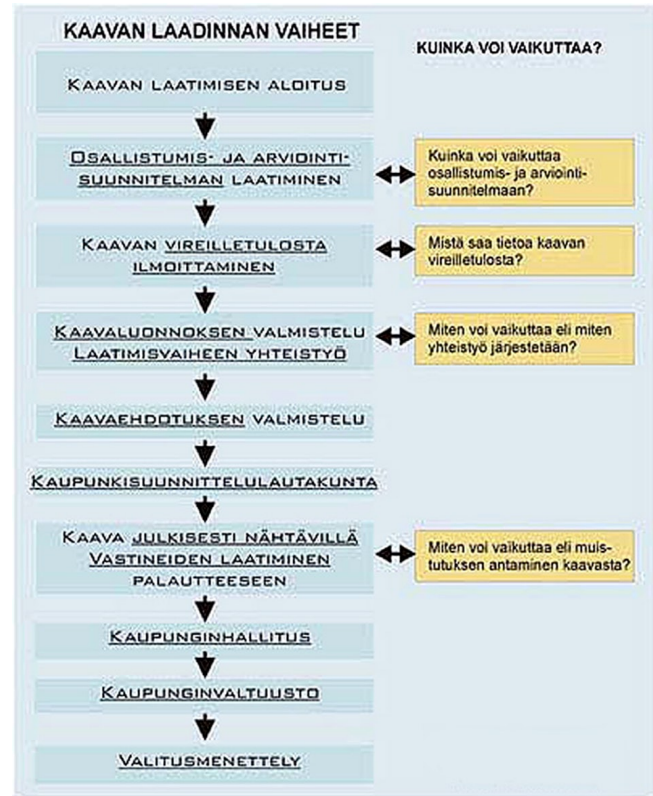
Vuonna 1996 asetettu rakennuslakitoimikunta onnistui viimein laatimaan yksimielisen mietinnön, joka johti maankäyttö- ja rakennuslain ja -asetuksen säätämiseen (132/1999). Lakia täydennettiin vielä suurmyymälöiden ja Natura-2000 ohjelmaan liittyviltä osiltaan ja tuli voimaan yhtäaikaaisesti maankäyttö- ja rakennusasetuksen (895/1999) kanssa 1.1.2000.

Rossi (2005, 116–117) on selvittänyt kaavoituksessa käytettävien tietoteknologioiden hyödynnettävyyttä. Hän korostaa, että teknologioiden avulla tulee kiinnittää huomiota sovellusten vaikuttavuuteen suhteessa suunnittelun kohteena

olevaan yhdyskunnan ominaisuuksiin. Tärkeätä on myös, että tekniikka parantaa päätöksenteon edellytyksiä ja vaikuttaa elinympäristön ominaisuuksiin. Rossin tutkimustyö liittyy läheisesti myös Jyväskylän kaupungin haluun kehittää informaatioteknologian ja erilaisten ohjelmistojen käytettävyyttä nykyistä paremmin kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa. Tältä osin sloganille ”The Human Techlogy City” osoitetaan käytännön työn ja toiminnan kautta konkretiaa.

Maankäytön suunnitteluun ja kaavoitukseen liittyy nykyisin läheisesti yleiskaavoitus. Yleiskaavalla tarkoitetaan kunnan yksityiskohtaisen kaavoituksen, rakentamisen ja muun maankäytön perustaksi laadittua yleispiireistä suunnitelmaa. Yleiskaavaa ei tarvitse alistaa valtion viranomaisen vahvistettavaksi. Tarvittaessa kunnat voivat laatia myös yhteisen yleiskaavan, joka on alistettava ympäristöministeriön vahvistettavaksi. Kunnat laativat nykyisin myös osayleiskaavoja laajempien kaava-alueiden yhtenäistä tarkastelua varten. Osayleiskaava voi olla tarkastelukulmataan myös toiminnallinen. Nykyisin on suosittua laatia muun muassa virkistyskaavoja, jotka ovat luonteeltaan osayleiskaavojen kaltaisia. Jyväskylässä toteutettiin Suomen ensimmäinen virkistysosakaava Laajavuoren virkistysalueesta. Sen vahvisti ympäristöministeriö 17.9.1985. (Jyväskylän kaupunki 1984)

Ympäristön ja viheralueiden huomioonottaminen kaavoituksessa ja suunnittelussa on noussut aikaisempaa tärkeämpään merkitykseen, ehkä sen vuoksi että kaupunki- ja kaavoituspolitiikassa on haluttu tiivistää kaupunkirakennetta. Viherosayleiskaavan merkitys näyttää nousevan kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen jälkimmäiseksi työväliseksi. Ajatukset tulivat esiin ensin virkistysalueiden varausten ja suunnittelun yhteydessä, kuten edellä Jyväskylän Laajavuoren kohdalta todettiin. Kaupunkirakenteen tiivistämisen tavoitteiden lisäksi näyttää nousseen

KUVIO 13: Kaavoitusprosessi (Lähde: Jyväskylän kaupunki 2003a).

esiin tavoite yhdistää olemassa olevia, osin pirstoutuneita viher- ja virkistysalueita. Kuviossa 13. esitetään kaavoitusprosessi, joka on käytössä Jyväskylässä. Prosessi perustuu MRL:n periaatteisiin ja siinä korostuu asukkaiden vaikuttaminen sekä kuuleminen (Jyväskylän kaupunki 2003a, ks. myös Ekroos & Majamaa 2000)

Uusi ulottuvuus kuntien kaavoituksessa on MRL:n määräys ottaa huomioon aikaisempaa enemmän ympäristön kehittymiseen liittyviä tekijöitä. Ympäristön vaikutusten arvioiminen on johtanut siihen, että kaavoituksen vaikutuksia ympäristöön ja asumisviihtyvyyteen on alettu selvittämään. Yksi menetelmä on laatia viherosayleiskaavoja, joissa tarkastelukulmana on laajempia alueita, kuin vain yksittäisiä suunnittelu- tai kaavoituskohteita. Jyväskylässä on

käynnistetty osana kaavoitusprosessia viherosayleiskaavan laadinta. Jyväskylän kaupungin viherosayleiskaavan tavoitteina ja sisältönä mainitaan seuraavaa:

”Viherosayleiskaavan tavoitteena on osoittaa ja hyväksyä viheralueverkoston tärkeimmät viheralueet ja niitä yhdistävät viheryhteydet. Tavoitteena on turvata kaikkialla kaupungissa riittävä, monipuolinen ja laadullisesti hyvä viheralueiden verkosto. Viheralueverkosto halutaan säilyttää mahdollisimman ehyenä ja yhtenäisenä kasvavan kaupungin lisääntyvien maankäyttötarpeiden puristuksessa – viheryhteyksien tarkastelussa myös näkemys yhteyksien jatkamisesta yli kuntarajojen on tärkeä. Viherosayleiskaavan tavoitteena on turvata maise-mallisia, kulttuurihistoriallisia ja luonnon arvoja, jotta nämä säilyisivät tuleville sukupolville. Yhtenäisen ja eheän viheralueverkoston on tärkeää myös kaupunkikuvallisesti että virkistyksestä.” (Jyväskylän kaupunki 2005d, 2).

Liikuntatoiminnan ja -palveluiden sekä kaavoituksen välisiä yhteyksiä on tutkittu Suomessa vähän. Alan pioneeri oli tässäkin mielessä aiemmin mainittu Meurman. Yksi harvoista tutkimuksista on Rajaniemen väitöskirja *”Liikuntapaikkarakentaminen ja maankäytön suunnittelu”*, jossa selvitetään liikunnan ja kaavoittajien välistä yhteistyötä sekä kaavoituksen käytäntöjä suomalaisissa kunnissa. Rajaniemi huomauttaa, että vaikka liikuntatoiminnan voimakkaaseen keskittämiseen ei olisikaan toiminnallisia vaatimuksia, on perusteltua sijoittaa kaupunkikohtaiset suuret liikuntalaitokset (jäähalli, suuri liikuntahalli ja uimahalli) kaupunkirakenteen ja liikenteen kannalta keskeiseen paikkaan, koska yleensä paikkakunnilla voi olla vain hyvin rajoitettu määrä suuria liikuntalaitoksia. Rajaniemen näkemys tukee Jyväskylän liikuntasuunnitelmassa (1974) valittua linjaa, jossa keskeiset koko kaupunkia palvelevat suuret laitokset ehdotettiin sijoitettavaksi Hippoksen alueelle. Ke-

hitys oli luonnollista, koska aikaisemmin 1950-luvulla kampuksen alueelle oli kasvatustieteellistä korkeakoulua ja liikuntatieteen opetusta varten investoitu huomattavasti. (Rajaniemi 2005, 114, Jyväskylän kaupunki 1974)

Suurten liikuntakeskusten ja -laitosten suunnittelutavoitteissa on otettava huomioon varsinaisen toiminnan lisäksi harrastajien ja yleisön kulkumahdollisuudet sekä yleiset liikenneyhteydet.

”Suuret liikuntalaitokset, joissa yleisesti järjestetään myös eri lajien sarjapelejä ja muita runsaasti katsomia keräyviä tapahtumia, edellyttävät maankäytön suunnitteluprosesseissa asianmukaiset liikenneselvitykset. Liikuntalaitosten yhteyteen tulee sijoittaa myös riittävä määrä pysäköintitilaa, mikä asettaa omat vaatimuksensa tarvittavan maa-alueen laajuudelle. Tällaisille liikuntapaikoille tulee etenkin suuremmissa kaupungeissa kyetä järjestämään kevyen liikenteen väylien ohella hyvä julkisen liikenteen yhteydet. Suuret liikuntalaitokset olisi järjevää sijoittaa lisääntyvän henkilöautoliikenteen aiheuttamat rajoitteet huomioon ottaen mahdollisimman keskeisille paikoille kaupunkirakenteen sisään. Tällöin paikat ovat erilaisten väestöryhmien tavoitettavissa selvästi paremmin kuin kaupunkien laidoille henkilöauton vaatimien kulkuyhteyksien päähän toteutetut kohteet. Voidaan myös ajatella, että hyvin toteutettu iso liikuntahalli tai muu vastaava rakennus on jopa eräänlainen paikkakunnan identiteettiä ja imagoa kohottava tekijä, jolla samalla on myös väestön omaa liikuntaharrastusta aktivoiva vaikutus.” (Rajaniemi 2005, 146).

Suunnittelutavoitteisiin voidaan päästä riittävän pitkäjänteisellä kaavoituspolitiikalla, korkeatasoisella liikuntasuunnittelulla sekä yleissuunnittelulla, joissa otetaan huomioon yhtäältä kaupunkirakenteen kehittämis- ja tiivistämistarpeet ja toisaalta liikunnan harrastuksen monipuoliset ja muuttuvat edellytykset. Näiden esitettyjen tavoitteiden perusteella näyttäisi siltä, että

tutkimusalueen sijoittuminen muuhun kaupunkirakenteeseen, julkiseen liikenteeseen ja kevyen liikenteen väyliin nähden on edullisella paikalla. Ongelmaksi sen sijaan on muodostunut yhä kasvavan henkilöautoliikenteen ja paikoituksen tarpeiden huomioon ottaminen. Saattaa olla, että kasvava yksityisautoilu asettaa sekä alueen keskeiset liikenneväylät, että paikoitusalueet kestävämpään tilanteeseen, etenkin kun tutkimusalueen tuntumassa on suuria tuotanto- ja palvelulaitoksia (Metso Oyj:n Rautpohjan tehdas, Keski-Suomen Keskussairaala ja yliopiston sekä Nokia Oyj:n yksiköt Mattilanniemessä).

4.6.3. Liikuntasuunnittelu ja -hallinto

Liikuntasuunnittelun käsite johdetaan yleisten suunnitteluteorioiden käsitteestä. Yleisesti suunnittelulla tarkoitetaan keinoja ja toimintaa, joilla ratkaistaan ja säännellään ongelmia siten, että tavoitteet ja keinot muodostavat järkevän kokonaisuuden. Suunnittelu määrittää yleisesti toiminnaksi, joka tutkii tiedon ja toiminnan välisiä yhteyksiä. Ne tarkastelevat käsiteongelmaa neljästä tutkimustradition suunnasta. Ensiksi filosofisen synteesin alla tutkitaan käsityksiä, jotka ovat vaikuttaneet yhteiskuntafilosofisten näkökantojen muodostumiseen. Toisena traditiona esitetään rationalismi, jonka taustana on ollut toiminnallis-taloudellisen suunnittelun kehittyminen. Kolmanteen luetaan organisaatiokehityksen traditio joka on perustunut yhteiskunnan tarpeeseen muodostaa sisälleen organisaatioita. Neljäntenä traditiona tutkijat näkevät empiirisen suunnittelukäsityksen. Empiirinen traditio ja sen käyttö on johtunut siitä, että suunnittelun tarkastelu on lähtöisin kokemukseräisestä tiedosta. (Ks. esimerkiksi Heinilä 1975, Olin 1977, Juppi 1974, Olin 1982, 18–27)

Suomalaisen liikuntapolitiikan ja liikuntasuun-

nittelun juuret ulottuvat 1920-luvulle, jolloin valtio ryhtyi budjettivarojen avulla tukemaan urheilujärjestöjen toimintaa sekä myöntämään urheiluja liikuntapaikkojen rakentamiseen avustuksia. Avustukset perustuivat eduskunnassa tehtyihin useisiin aloitteisiin liikuntatoiminnan ja rakentamisen tukemisesta. Avustuksia ja hallinnon alaa yleisesti valvomaan nimitettiin valtion urheilulautakunta. Ensimmäinen urheilulautakunta nimitettiin 17.6.1920. Myöhemmin 1980-luvulla nimi muuttui yleisen liikuntakäsitteistön kehittymisen myötä valtion liikuntaneuvostoksi. (Juppi 1985, 48–51 ja Juppi 1995)

Liikuntasuunnitteluun ovat vaikuttaneet liikunnan rahoituksessa tapahtuneet muutokset. Valtion tuki 1920–1940 luvuilla urheilujärjestöille ja liikuntarakentamisen avustamiseen oli vaatimatonta. Tilanne muuttui rahoituksen osalta, kun Suomen Valtakunnan Urheiluliitto, Työväen Urheiluliitto ja Suomen Palloliitto perustivat Oy Tippaustoimisto Ab:n heinäkuussa 1940. Vakioveikkaus aloitti pelitoiminnan ja ensimmäiset ottelut pelattiin syyskuussa. (Veikkaus Oy, 2004)

Veikkausvarat jaettiin urheilulle ja liikuntakasvatustyölle. Tiede, taide ja nuorisotyö tulivat veikkausvoittovarojen saajiksi vuonna 1953. Veikkausvoittovarojen käytöllä on ollut huomattava vaikutus urheilun ja liikunnan kehittymisessä. Rahavirtojen suuntaamisesta on käyty jatkuvaa kamppailua, sen jälkeen kun Veikkauksen tuotto on kasvanut ja voittovarojen jakajia on tullut lisää. Urheilun jakosuhteeksi määrättiin vuonna 1953, 70 prosenttia, mutta jo vuonna 1956 se pudotettiin 60 prosenttiin. Vuonna 1975 yhtiön osakkeet myytiin Suomen valtiolle ja seuraavana vuonna raha-arpajaisten toimeenpano siirtyi Veikkaukselle. (Veikkaus Oy, 2004)

Aikaisemmin on jo todettu, että liikuntatoiminnan rakenteiden ja hallinnon kehittymiseen Suomessa vaikuttivat ratkaisevasti niin sanotun

Niemen komitean linjaukset vuosina 1966–1970. Toimikunnan työhön liittyi myös professori Seppäsen selvitys liikuntasuunnittelun sosiaalisista edellytyksistä. Seppäsen mukaan sosiaalisina odotuksina olevat edellytykset ovat tavallisesti erilaisten normien ja yhteiskunnalle ominaisten arvojen, suositusten ja ideaalien muodossa. Liikunnan suunnittelun edellytyksinä näillä seikoilla on ainakin osittain merkitystä. Liikunta perustuu harvoin yhteiskunnassa vallitseviin käskyihin, harvoin se on myös kieltojen rajoittamaa. Vielä ilmeisempää on, että liikunta on kytkeytynyt yhteiskunnassa kulloinkin vallitseviin arvoihin, ideologioihin ja suosituksiin. (Seppänen 1974, 4–5, Komiteamietintö 1970)

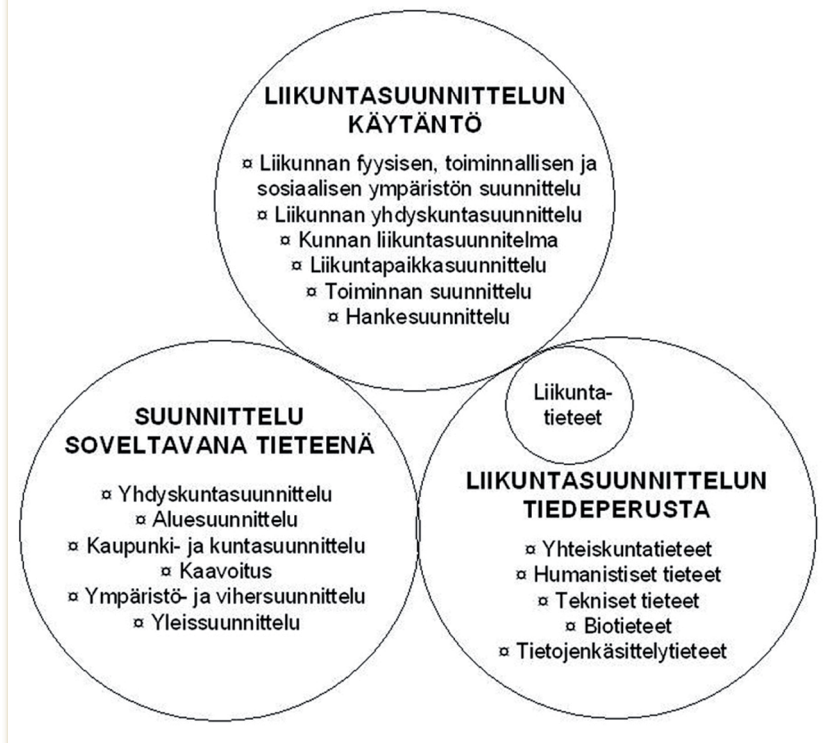
Liikuntasuunnittelun kehittyminen 1960- ja 1970-luvuilla johti myös sellaiseen hallinnolliseen kehitykseen, jossa paikallisia ja valtakunnallisia liikuntasuunnitelmia täydennettiin liikuntapaikkojen suunnitteluun ja määrällisen arviointiin liittyvillä prosesseilla. Tutkimustiedon ja yleisten liikuntapolitiikan tavoitteiden avulla pyrittiin laatimaan ohjelmia ja Seppäsen tarkoittamia suosituksia. Liikunta-toimintaan liittyvät olosuhteet ovat rakennetussa ympäristössä johtaneet siihen, että liikuntasuunnittelulle on asetettu korkeampia vaatimuksia. Myöhemmin esimerkiksi opetusministeriö on antanut ohjeita ja suosituksia nuorisojärjestöjen ja urheiluseurojen toiminta-avustuksista sekä erityisliikunnan järjestämisestä. (Laki 1972)

Liikuntasuunnittelu sen teorian ja käytännöt ovat osa yhdyskuntasuunnittelua. Suunnitteluteorian ovat kiinteästi yhteydessä oman aikansa poliittisiin, taloudellisiin ja myös

tieteellisiin käsityksiin. Yhteiskunnassa tapahtuneet ja tapahtuvat muutokset heijastuvat myös liikuntasuunnitteluun, jonka teorioissa on paljon noudatettu yhteiskuntasuunnittelun ja myös kuntasuunnittelun malleja ja käytäntöjä. Liikuntasuunnittelun käytännöt muotoutuivat pitkälti 1970-luvun lopun ja 1980-luvun aikana. Tällöin mukaan on tullut yhtä enemmän hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä merkityksiä ja myös tieteellisteoreettisia, esimerkiksi systeemiteorioiden vaikutuksia. Tähän kehityksen näyttää vaikuttaneen paljon se, että suunnittelu, myös liikuntasuunnittelu on nähty yhteiskunnallisen sääntelyn ja ohjauksen tavoite. (Suomi 1998, Asetus 647/1980)

Liikuntasuunnittelu kuten muukin yhteiskunnallinen suunnittelu nähdään useissa teoreettis-

KUVIO 14:
**LIIKUNTASUUNNITTELU TIETEENÄ JA
 KÄYTÄNNÖLLISENÄ TOIMINTANA**
 (mukaillen Suomi 1989, 10)

sa ja käytännöllisissä yhteyksissä päätöksenteon valmisteluna. Ojala (1981, 12) määrittää suunnittelun piirteitä ja toimenpiteitä seuraavasti: 1) ongelmien tiedostaminen, 2) tiedon keruu ja sen analysointi, tavoitteiden asettaminen ja keinojen määrittäminen sekä 4) asetettujen tavoitteiden toteutumisen ja vaikutusten arviointi. Näitä malleja on noudatettu muun muassa Jyväskylässä. (Jyväskylän kaupunki 2001b ja 2006e)

Liikuntasuunnittelun teoreettiset ja käytännölliset ulottuvuudet sekä tekijät on kuvattu oheisessa *kuviossa 14*. Mallia on sovellettu Suomen (1989) ajatusten pohjalta. Liikuntatieteet koostuvat useasta osa-alueesta, joista ehkä tärkein on liikunnan yhteiskuntatieteellinen tutkimus. Tutkimus liittyy tähän kontekstiin ja kokonaisuuteen. Kunnallinen liikuntasuunnittelu edustaa käytännöllistä näkökulmaa, jossa pyritään tarkastelemaan kulloisenkin kunnan liikunta-toimintaa ja sen suhdetta harrastustoimintaan. Liikuntasuunnittelu ulottuu tai sen tulisi ulottua aina hanketasolle saakka, jolloin suunnittelun laaja-alaisuus voidaan ulottaa liikunnan käytännölliselle tasolle.

Liikuntasuunnittelu on liikuntalain (1979) jälkeen yleistynyt paikallisella tasolla. Laki edellyttää kuntia laatimaan liikuntasuunnitelman, joka liittyy kunnan lainsäädölliisiin tehtäviin muun muassa kuntasuunnitelmaan. Nykyisin lähes kaikissa kunnissa on jonkin tasoinen liikunta- tai liikuntapaikkasuunnitelma. Kolmannes valtakunnallisesta liikuntapaikkasuunnitelmasta tehdyn otoksen mukaan vuodelta 1987, 65 %:lla kunnista oli laaja-alaisempi liikuntasuunnitelma, 92%:lla liikuntapaikkasuunnitelma, 12%:lla tiedotus-suunnitelma, 38%:lla kuntoliikuntasuunnitelma, 15%:lla erityisryhmien liikuntasuunnitelma ja 20% laaja-alainen päätöksentekoa sitova liikuntapoliittinen ohjelma. 1980-luvulla on myös runsaasti tehty ulkoiluun ja virkistysalueiden kehittämiseksi monentasoisia suunnitelmia sekä erilaisia

maakunnallisia ja seudullisia ulkoilureittien kehittämishjelmia. (Asetus 1085/1979, Komiteamietintö 1990:24, 190)

Julkisin varoin rakennetut ja ylläpidetyt liikuntapaikat ovat yleensä tarkoitettu laajoille ihmisryhmille tai käyttäjille, jotka ovat jostain syystä jääneet markkinoiden tarjoamien liikuntapalveluiden ulkopuolelle. Suurten liikunta- ja urheiluhankkeiden voi olla merkitystä ja muutוסvaikutuksia alueiden asukkaiden toimintamahdollisuuksiin ja elinympäristöön. Tällöin huomioonotettavia seikkoja ovat muun muassa maankäyttö, infrastruktuurin rakentaminen sekä maisemalliset muutokset. Näihin hankkeisiin arviointi tulisi ulottaa monitieteellisenä. Sosiaalisten vaikutusten ohella taloudelliset, ympäristölliset ja liikuntaan sekä suorituksiin liittyvät tekijät voivat olla merkittäviä, jolloin erittelevällä otteella voidaan seurauksia priorisoida. Yhteismitaton arviointi on ikään kuin ”herkempi” sosiaalisen todellisuuden kompleksisuudelle ja mittaamattomuudelle verrattuna periteiseen yhteismitalliseen arviointiin (Karimäki 2001, 151).

Jyväskylän kaupungissa liikuntasuunnitteluun on paljon vaikuttanut liikuntatieteellisen tiedekunnan perustaminen 1966. Tiedekunnassa on toteutettu toiminnan alusta alkaen liikunnan laajaa yhteiskunnallista tavoitteiden asettelua, opetusta ja suunnittelua, esimerkiksi erityisliikunnan alueella, joka toiminta on ollut kansainvälisestikin merkittävää. Tiedekuntaan perustettiin vuonna 1971 liikuntasuunnittelun laitos, nykyisin liikuntatieteiden laitos. Laitoksen keskeisin tieteellinen oppituoli on ollut liikuntasosiologian professuuri. Vuonna 1974 laitokselle perustettiin nykyinen liikuntasuunnittelun professuuri. Tiedekunnan perustamisesta tarkemmin luvussa 6.4.3. (Jyväskylän yliopisto 1971, Jyväskylän kaupunki 1974)

Maalaiskuntien ensimmäinen laajempi liikuntasuunnitelma laadittiin Limingan kuntaan vuon-

na 1973. Tähänkin suunnitelmaan oli vaikutuksia Jyväskylän liikuntatieteellisellä tiedekunnalla ja käynnistyneellä laajalla liikuntasuunnittelun koulutuksella kunta-alan järjestöissä ja urheilupistoissa. (Huovinen E. 1973). Jyväskylässä ja lähiympäristössä on liikuntasuunnittelu nähty laajempina yhteiskunta- ja kuntasuunnitteluun sekä kaavoitukseen läheisesti liittyvänä käytännön suunnitteluna. Ensimmäisen liikuntasuunnitelman jälkeen on laadittu useita liikuntaan liittyviä suunnitelmia ja liikuntapaikkasuunnitelmia. Jyväskylälle on ollut ominaista tutkimuksen kiinteä liittäminen suunnitteluun. Sekä vuoden 1986, että 2001–2010 liikuntasuunnitelmiin on liittynyt laaja liikunnanharrastusta ja -toimintaa koskeva tutkimus. Viimeisimmästä liikuntasuunnitelmasta on suoritettu arviointia keväällä 2006, arviointiin liitettiin myös väestö- ja seurakysely. (Jyväskylän kaupunki 2001b ja 2006e)

Osoituksena liikunnan laajasta yhteiskunnallisesta merkityksestä ja sen ymmärtämisestä, ovat monet liikuntaan ja virkistykseen liittyvät selvitykset ja suunnitelmat. Jyväskylän seudulla on vuosien 1980–2002 aikana laadittu muun muassa seuraavia ulkoiluun ja virkistykseen liittyviä suunnitelmia: Keski-Suomen maakuntaura 1983, Laajavuoren osayleiskaava 1984, Aittovuoren ulkoilureitti- ja luontopolku 1986, Sarvivuoren ulkoilureittisuunnitelma (Keljonkangas–Muurame), 1993 sekä Laajavuori–Palokka reittisuunnitelma vuonna 2000.

Liikuntahallinnon kehittyminen liittyy läheisesti yhteiskunnan ja yhdyskuntarakenteen muutokseen. Heinilä (1975, 2–4) osoittaa, että suomalaisen julkisen liikuntahallinnon kehitys on perustunut yhdistysmuotoisen ja vapaaehtoisuuden toiminnan pohjalle. Kehitykseen ovat vaikuttaneet myös kaupunkipaikkakunnat, joista yhteiskunnallinen kehitys on paljon saanut vaikutteita ja josta ne edelleen ovat kohtuullisen nopeasti levinneet koko maahan. Prosesseihin ovat

vaikuttaneet myös yhteiskunnan avoimuuden kehittyminen, vuorovaikutuksen lisääntyminen, kulkuyhteyksien paraneminen ja yleinen tiedon tason nousu. Heinilän mukaan liikuntahallinnon yksi perusedellytys näyttää olleen teollistuminen. Se loi edellytykset kaupungistumiselle josta seurasi yhteiskunnan rakenteen muutos, työn-teen laajempi organisoituminen sekä vapaa-ajan määrällinen kasvu.

„...työnteon koneellistuminen säästää ihmisten toimintaenergiaa ja teollisen tuotannon tehokkuuden siunauksena lisääntyvä vapaa-aika on antanut ja antaa edelleen yhä laajemmille väestöpiireille välttämättömiä resursseja yhdistystoiminnan kaltaiseen sosiaaliseen osallistumiseen.” (Heinilä 1975, 3).

Heinilä näkee liikuntasuunnittelun ja -hallinnon erityisesti yhteistoiminnan ja erilaisten tavoitteiden välineinä. Keskeistä on tavoitteiden saavuttaminen, jolloin hallinnon tehtävänä on huolehtia yhteistoiminnan toteuttamisesta ja vuorovaikutuksesta. Heinilä määrittelee hallinnon siten, että hallinto tarkoittaa kaikkia niitä toimenpiteitä ja tehtäväjärjestelyjä muun muassa suunnittelua, tehtäväjakoja, toiminnan koordinoitua, toimintaedellytysten kehittämistä sekä päätöksentekoa. Näiden avulla organisaation tai toimialan tarkoituksia ja tavoitteita pyritään toteuttamaan. Mutta hallinto ei voi olla itsetarkoitus, se on keino toteuttaa asetetut tavoitteet. Tämän vuoksi hallinnon tarkoituksenmukaisuutta ja tehokkuutta on aina arvioitava asetettujen tavoitteiden mukaan. Hallinnon tehtävä on edistää organisaation tavoitteiden saavuttamista, olivatpa ne sisäisiä tai ulkoisia. (Heinilä 1975, 18–19)

Jyväskylä on ollut liikuntatoiminnan ja -hallinnon kehityksessä mukana huomattavan aikaisin, vaikka kaupunki olikin vielä 1920- ja 1930-luvuilla suomalaisessa mittapuussa pieniä maaseutukaupunkeja. Jyväskylä oli suomalaisuuden kaupunki, jossa koulutuksen ja sivistyksen merkitys korostui ja sitä halut-

tiin myös vaalia. Kaupungin kuva vahvistui ja monipuolistui vasta edellä mainittujen vuosikymmenien lopussa, jolloin teollistuminen erityisesti metalliteollisuudessa vahvistui. Tähän vaikuttivat erityisesti Valtion Kivääritehtaan 1933 ja Valtion Tykkitehtaan 1936 perustaminen. Valtonen osoittaa, että kaupungin kasvu ja teollistuminen ”kulkivat käsi kädessä”, koska siirtoväkeä asettui sotien jälkeen kaupunkiin ja väkeä muutti paikakunnalle myös työn perässä (Valtonen & Härmäläinen 2003, 10–14).

Taulukossa 3. osoitetaan Jyväskylän kaupungin liikuntahallinnon kehittyminen. 1920-luvulla liikuntahallinto ja -toiminta sekä siihen liittyneet

tekijät olivat vaatimattomia. Kehityskulku muuttui 1940-luvun jälkipuolella, kun ulkoilun merkitys korostui. Urheilulautakunnan nimi muutettiin urheilu- ja ulkoilulautakunnaksi, joka kuvaa hyvin asenteiden ja käsitysten muuttumista. Kunnallinen liikuntatoiminta nähtiin tuolloin laajempänä kokonaisuutena. Samankaltainen kehitys jatkui edelleen 1970-luvulla, jolloin liikuntasuunnittelun ja yleisen yhdyskuntasuunnittelun yhteensovittaminen nousi keskeisempään asemaan. (Markkanen & Nygård 1989, 88–89)

Liikuntatoiminnan kehitys on tapahtunut huomattavasti ennen kun liikuntakaupungin imagoita on ryhdytty puhumaan. Kaupungin voimakas

TAULUKKO 3: Jyväskylän kaupungin liikuntahallinnon kehittyminen

Vuosi	Tapahtuma, päätös	Huomioita
1925	Urheilulautakunta perustetaan	5. kunnallinen toimielin Suomessa
1927	Urheilu- ja liikuntahallinnon 1. virka	”Harjun kentän vahtimestarin virka”
1945	Urheilu- ja ulkoilulautakunta	kaksi paikkaa urheilun piirijärjestöillä
1963	Urheilutoimenjohtajan virka	1. viranhaltija Ake Ahonen
1974	Liikuntalautakunta	uudet virkanimikkeet
1975	1. liikuntasuunnitelma	tilaustyö LIKES-organisaatiolta
1983	Liikuntaaika-suunnitelma	oman hallinnon suunnittelutyö
1986	Liikuntasuunnitelma	tilaustyö LIKES-organisaatiolta, erillinen seura- ja järjestökysely
1989	Vapaa-aikalautakunta, vapaa-aikavirasto	mukana nuorisotoiminta ja kansalaistoiminta
1993	Liikuntakeskustoimikunta	Hippoksen alueen hallinnointi
1995	Liikuntalautakunta	nuorisotoiminta hajautuu
1997	Liikuntapalvelukeskus	paluu ”vanhaan” toimintakenttään
	Laajavuoren toiminnot yhtiöitetään	Laajavuoren seurayhtymä lakkautetaan
2000	Liikuntasuunnitelma 2001–2010	tilaustyö Liikunnan tutkimuskeskukselta
2005	Uudet toimialat	liikuntatoimi osaksi sivistystoimea
2006	Liikuntasuunnitelman arviointi	
	2001–2005, oman hallinnon arviointityö	
2006	Liikuntahallinto muuttaa Hippokselta	muodostetaan sivistyspalvelukeskus hallintokortteliin

(Lähteet: Ahonen 1973, Markkanen & Nygård 1989, Jyväskylän kaupunki 2005b)

kasvu 1930- ja 1940-luvuilla vaikuttivat monipuolisesti ja myös toiminnallisesti kehitykseen. Yksi esimerkki liikunnan ja urheilun merkityksen kasvusta oli varhaisessa vaiheessa rakennettu Jyväskylän uimahalli 1955, vaikka sen toiminta liittyikin vahvasti kasvatusopilliseen korkeakouluun, toimihan oppilaskunta, sittemmin ylioppilaskunta uimahallin ylläpitäjänä 1955–1970. Uimahalli näyttää olleen myös yhtenä vahvana argumenttina, perusteltaessa liikuntakasvatuskorkeakoulun perustamista Jyväskylään. Tästä prosessista myöhemmin alaluvussa 6.3.

Yksi erityispiirre sisältyi urheilu- ja ulkoilulautakunnan kokoonpanoon 1940-luvulla ja 1950-luvun alussa. Urheilun keskeisillä piirijärjestöillä (TUL:n Keski-Suomen piirijärjestö ry. ja SVUL:n Keski-Suomen piiri ry.) oli urheilulautakunnassa kaksi ”niin sanottua mandaattipaikkaa”, joihin kaupunginvaltuusto nimesi piirijärjestöjen ehdokkaat. Järjestelmä on ollut ilmeisesti Suomessa ainutlaatuinen ja korostaa urheilun ja liikunnan laajempaa maakunnallista näkemystä. (Markkanen & Nygård 1987, 107–108)

4.6.4. Liikuntapaikkasuunnittelu

Liikuntapaikkojen suunnittelulla tarkoitetaan liikunnan olosuhteisiin liittyvää suunnittelua, ulkoilun ja virkistykseen, alueiden, asuinalueiden, urheilu- ja pallokenttien sekä liikuntalaitosten suunnittelua. Liikuntapaikkasuunnittelu on liittynyt läheisesti hallinnonalan yleiseen kehittymiseen. Yleinen liikuntasuunnittelu ja myös liikuntapaikkasuunnittelu oli 1950- ja vielä 1960-luvullakin laitos- ja rakentamissuunnittelua. Vasta myöhemmin, pääasiassa 1970-luvulla, suunnittelua integroitiin muuhun yhteiskunnalliseen suunnitteluun, erityisesti läänien ja kuntien suunnitelmiin. Suunnittelu sisältää ne toimet, jotka liittyvät liikuntapaikan maanhankintaan,

kaavoitukseen, liikuntakäyttämisen tutkimukseen sekä rakennustekniseen suunnitteluun.

Valtakunnalliseen liikuntapaikkojen suunnitteluun kiinnitettiin enemmän huomiota 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa. Tuolloin laadittiin ensimmäinen valtakunnallinen mietintö, jota käytettiin liikuntalain (1980) tarkoittamassa muodossa ohjaamaan valtakunnan tasoista ja läänien liikuntapaikkarakentamista sekä sen rahoitusta. Suunnitelma havaittiin tarpeelliseksi ja vuonna 1982 asetettiin työlle jatko, II liikuntapaikkakomitean muodossa. (Komiteamietinnöt 1980:18 ja 1984:20)

Liikuntapaikkasuunnitteluun liittyy yleisesti laaja luokittelu tilojen, alueiden ja toiminnan mukaan. Farmer (1996, 21–24) pitää luokittelua erityisesti liikunta- ja urheilukeskusten kohdalla tärkeänä. Eri toiminnat on jo suunnittelun kannalta tärkeitä saada luokiteltua järjestelmällisesti. Tämän luokituksen mukaan keskeisiä ovat: 1. Liikuntasali/halli (*Theather*), joka nykyisin mahdollistaa useammat liikunnalliset tai esitystoiminnot ja jossa on 300–3000 katsomopaikkaa, 2. Suurhalli (*Arena*) jossa voidaan toteuttaa laajempia tapahtumia ja jonka yleisökapasiteetti on 10.000–25.000 katsomopaikkaa, 3. Monitoimi-suurhalli (*Auditorium*), jossa tilaa on 20.000–30.000, 4. Stadion (*Stadium*), jossa katsomopaikkoja on 40.000 tai enemmän, 5. Liikunta-urheilu tai näyttelykeskus (*Exhibition hall*), jossa kokonaistilaa voi olla useita hehtaareja ja tilaa suurille yleisöjoukoille. 6. Messu- tai kongressi-urheilukeskus (*Convention centre*), joka mahdollistaa usean samanaikaisen tapahtuman tai messutoiminnan järjestämisen. Tästä suomalaisina esimerkkeinä ovat Helsingin Messukeskus ja Jyväskylän Paviljonki.

Liikuntapaikkasuunnitteluun liittyy tiedonhankinta, tyyppiluokitus ja liikuntapaikkojen rekisteri, jota ylläpidetään Suomalaisen liikunnan

tietopankkina. Suomessa liikuntapaikkojen suunnittelu toteutetaan kolmella tasolla: valtakunnan, läänin ja kuntatason suunnitelmina. Jyväskylän Hippos–Kampus alue täyttää sekä suomalaisen, että edellä mainitun kansainvälisen luokittelun. Lisäksi on todettava, että eri maissa muun muassa Euroopassa liikunta ja urheilutiloille asetetaan erilaisia luokituksia. (LIPAS-tietokanta liitteet 3.–4., Huovinen E. 1983, 57–69)

Liikuntakomitean (1990, 89–93) ehdotusten mukaan liikuntapaikkojen suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota asuinympäristöjen ja lähiöiden lähiliikuntapaikkojen kehittämiseen, turvallisten ja viihtyisien kevyen liikenteen väylien toteuttamiseen, jolloin edistetään liikunnan muodostumista päivittäiseksi toiminnaksi. Valtakunnallinen liikuntapaikkasuunnitelma sisältää suunnittelun ja rahoituksen yleisperusteet ja päälinjat. Suunnittelu tapahtuu osana opetusministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnittelua. Läänien liikuntapaikkasuunnitelmat sisältävät kannanotot yksittäisten hankkeiden valtioneuvoston puolesta. Läänien suunnitelmia tarkistetaan vuosittain kuntasuunnitelmien perusteella. (Laki 1997b)

Kuntien liikuntasuunnitelmat ja -hankkeet toteutetaan yleensä päätetyn talousarvion ympäristössä. Liikuntahallinnon investiohjelma sekä kunnan investoinnit ovat näin keskeisiä liikuntasuunnittelun välineitä, jotka myös määrittävät mitä liikuntahankkeita kunnissa voidaan toteuttaa. Liikuntatilojen suunnittelu prosessina ulottuu kuitenkin kaavoitukseen, aina yleiskaavoitukseen, osittain myös seutukaavoitukseen asti. Tarkoituksena on maankäytön aluevarauksiin vaikuttamalla luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnan, vapaaajan ja virkistytymisen tarpeiden huomioon ottamiselle kunnan pitkän aikavälin suunnitelmissa.

Perinteisten sektorien rajat ylittävä suunnittelutoiminta on nähty liikuntahallinnossa eräänä keinona kehittää suunnittelua ja joustavoittaa palveluita. Yhteistoiminnan taustalla voidaan nähdä henkilöstövoimavarojen ja muidenkin resurssien supistaminen toimintojen ja palvelutoimintojen turvaamiseksi. Karimäki näkee, että liikuntahallinnossa nähdään aikaisempaa selvemmin yhteistoiminta kouluhallinnon, ja teknisen sektorin mutta myös sosiaali- ja terveystieteiden yhteistoiminnassa. Hänen mukaan eräs syy toiminnan tiivistämiseen ja yhteistoiminnan lisäämiseen on 1990-luvun lama ja sen aiheuttamat rakenteelliset muutokset. Yhteisen toiminnan laajeneminen kaavoituksen, syrjäytyneiden ja työttömien liikunnan sekä terveys- ja työpaikkaliikunnan alueella konkretisoi uusien toimintatapojen etsimistä eri viranomaisten kesken (Karimäki 2001, 154–155).

Tuoreesta rakennuslaista on vielä vähän kokemuksia laajemmista liikuntarakentamisen ja kaavoituksen hankkeista. Yhdeksi tavoitteeksi rakennuslaissa on asetettu kaavoituksen ja rakentamisen vuorovaikutteisuus. Laissa edellytetään osallistumis- ja arviointisuunnittelua sekä eri harrastajien monipuolista, suunnitteluvaiheisiin sisältyvää kuulemistä. Selvää on että julkisten voimavarojen rajallisuus johtaa vapaa-aika ja liikuntarakentamisen hankkeiden aikaisempaa kriittisempään tarkasteluun. Eri tahojen yhteistoiminta varsinkin seudullisesti ja alueellisesti mittavissa hankkeissa laajenee, rajapinnat julkisen ja yksityisen rahoituksen toteuttamisessa ohenee ja limittyy. Tämän vuoksi hankkeiden, niiden vaikutusten ja toiminnan arviointi nousee aikaisempaa keskeisempään rooliin, niin suunnittelussa kuin paikallisessa päätöksenteossakin.

4.6.5. Liikuntasuunnittelun nykysuuntaukset

Liikuntasuunnittelu on ollut leimallisesti kaupunkien toimintaa, vaikka maalaiskunnissakin suunnittelua on toteutettu, kuten edellä mainittiin. Kuntajaon muutokset ja kaupunkien määrällinen kasvu ovat aiheuttaneet tilanteen, jossa kattavaa tilastollista aineistoa liikunta- ja liikuntapaikkasuunnittelun jakautumista kuntamuodon mukaan ei ole käytettävissä. Erityisesti maaseutumaisien kaupunkien määrä on kasvanut sen jälkeen kun kuntien on ollut mahdollista itsenäisesti muuttaa kuntamuotoa. (Kuntalaki 1995, Tilastokeskus 2004). Yleisarvio on kuitenkin käytettävissä lääninhallitusten tilastojen mukaan, jossa valtaosalla kaupungeista on olemassa laadittu ja hyväksytty liikuntasuunnitelma.

Suomalaisia kaupunkeja pyrittiin uudistamaan 1950-luvulta lähtien mittavalla lähiöiden rakentamisella. Tällä kehityksellä vastattiin nopeaan kaupungistumiseen ja kaupunkien väestön nopeaan kasvuun. Lähiörakentamisen tavoitteena oli saada asuntoja nopeasti ja edullisin rakentamiskustannuksin. Menetelmää ei pidetty kovinkaan onnistuneena, koska kaavoitus ja rakentaminen olivat ahtaasti toteutettuja, yhteiskunta- ja sosiaaliselta rakenteeltaan yksipuolisia. Kritiikkiä voimisti myös tuotantotavan massaluonne, joka johti eräänlaisen massayhteiskunnan syntymiseen. Se johti perinteisen suomalaisen yhteiskunnan murtumiseen, jossa paikallisidentiteetin muodostajana ei enää ollutkaan vanha luokkakantainen agrariyhteisö, vaan muut tekijät esimerkiksi sähköinen viestintä, uudet radio- ja TV-ohjelmat. Tästä muutoksesta Sänkiaho kirjoittaa seuraavasti.

”Perinteinen voimakas asutuskeskusten segregatio eli työväen ja porvareiden asuinalueiden selkeä eriytyminen murtui uusien lähiöiden myötä. Työväenliikkeen sisäinen integraatio pieneni, mitä vauhditti

osaltaan myös SDP:n hajanaisuus. Enää ei suomalaisessa yhteiskunnassa puoluekanta tullutkaan äidinmaidosta eikä nuoruusympäristön enää vahvistanut tätä ’äidinmaitoefektiä’. Osasyynä tähän oli voimakas massa- ja maastamuutto, jolloin perinteiset sosiaaliset siteet lasten ja vanhempien väliltä katkesivat.” (Sänkiaho 1992, 71).

Tästä keskustelusta ja kritiikistä käynnistyi kaupunkipolitiikan ja -rakentamisen vaihtoehtoinen toteuttamismalli, jossa on tavoiteltu uutta suunnittelun mallia, osallistuvaa suunnittelua. Pakarisen mukaan (1992, 23) osallistuvaan suunnitteluun on ehkä vaikuttanut 1970-luvulla taloudellinen taantuma ja kaupunkien väestön kasvun hidastuminen. Kun taloudellinen ja rakenteellinen kaupunkien kasvu tyrehtyi, pyrittiin keskittymään olemassa olevien kaupunkialueiden kehittämiseen. Tuolloin nousivat esiin vaihtoehtoiset ajattelutavat, monipuolisempi suhtautuminen suunnitteluun ja suunnitteluprosesseihin. Asukkaat pyrittiin ottamaan aikaisempaa enemmän mukaan suunnitteluun, nimenomaan voimavarana.

Liikuntasuunnittelun kehittyminen ja laajeneminen valtaosaan kaupunkeja liittyi tähän suunnittelun murrokseen. Oli luonnollista, että liikuntasuunnittelussa ja erityisesti liikuntapaikkasuunnittelussa otettiin osallistuvan suunnittelun malleja ja menetelmiä käyttöön. Vaikka lainsäädäntöä uudistettiin ja suunnittelun uusia ajatuksia tuotiin esiin muun muassa mittavalla koulutustoiminnalla, muutokselle tarvittiin otollista ilmapiiriä sekä asiantuntijoiden, päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden väliseen yhteistoimintaan sekä yleiseen hallinnon kehittymiseen. Osallistuva suunnittelu nojaa käsitykseen autonomisista ihmisryhmistä joiden välillä on vahva vuorovaikutus. Viimevuosina perinteistä suunnittelua on pyritty demokratisoimaan julkisilla foorumeilla, kuten aikaisemmin todettiin.

Osallistuva suunnittelu ja osallisuus on eräänlainen ideaali, koska laajan ja täysin tasa-arvoisen osallistumisen toteuttaminen ei ole mahdollista. Tämä johtuu yhteiskunnallisesta kehityksestä, jossa yksilöt ja yhteisöt ovat eriytyneitä, kompleksisia ja monenlaisille konflikteille alttiita. Nämä eriytymisen seikat pitäisi vaikuttaa siihen, että osallistumisen tarvetta ja monimuotoista demokraattista toimintaa otettaisiin mukaan suunnitteluun ja julkiseen päätöksentekoon. Nykyaikainen päätöksenteko edellyttää useiden tahojen yhteistoimintaa, neuvottelujen ja ristiriitojen sovittelun kautta etsittävää yhteisymmärrystä. (Karimäki 2001)

Suomi on tutkinut osallistuvaa yhteissuunnittelua ja elinpiirin suunnittelua väitöskirjassaan Jyväskylän Huhtasuon alueella. Tutkimuksen johtopäätöksinä todettiin, että suunnitteluprosessin ja -organisaation kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota, erityisesti supistamalla suunnitteluorganisaatioita yleisesti käytetystä kolmiportaisesta suunnittelusta yhteen portaaseen. Suunnitteluorgaaneihin tulisi valita myös kansalaistoiminnan, urheiluseurojen, asukas yhdistysten ja alueellisten työntekijöiden edustajia. Suunnittelussa tulisi myös keskittyä laajempiin kokonaisuuksiin yksittäisten seikkojen sijasta sekä toteuttaa yhteissuunnitteluun liittyvää koulutusta. Suunnitteluun liittyvän tiedonkeruun helpottamiseksi Suomi suosittelee tietokoneavusteista toimintamallia, joista esimerkkeinä mainitaan liikuntapaikkojen ja järjestöjen tietojärjestelmiä LIPAS ja LIITO. Näillä järjestelmäavusteisilla toimenpiteillä voidaan tehostaa suunnittelua ja etsiä demokraattisempia suunnitteluprosesseja. (Suomi 1998, 124–125)

Sänkiäho huomauttaa, että suunnittelu on kuitenkin valtaosaltaan poliittista toimintaa.

”Poliittisessa suunnittelussa tulisi selvemmin lähteä kansalaisten suunnitteluun osallistumisen ohella siitä lähtökohdasta, että osallistuvan suunnitte-

lun avulla kansalaisille voidaan luoda toiminnallisia tavoitteita. Osallistuvasta suunnittelusta voisi toisaalta tulla integroiva tekijä yhteiskuntaan riippuen suunnittelujärjestelmän kontrolliluonteesta...Tämän edistämiseksi poliittisen suunnittelun metodologiseksi lähtökohdiksi voitaisiin ottaa yhteiskuntakynbernetiikka erityisesti siihen kuuluvine itsesäätelykeinoineen.” (Sänkiäho 1989, 40–42).

Suomalaisessa liikunta- ja harrastuskulttuurissa on havaittavissa selvästi toiminnan vahvat syklit jotka ovat ohjanneet myös liikuntasuunnittelua. Itsenäistymisen alkuaikoina kiinnitettiin huomiota toiminnan kehittämiseen ja syntyi ”järjestöjen sykli”. Se johti ensimmäiseen voimakkaaseen kenttärakentamisen kauteen. Valtion tukipolitiikka urheilussa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä suuntautui paljon urheilukenttien rakentamiseen. Avustusten saajina olivat yksityiset kenttärakentajat kuten suojeluskunnat sekä urheilu- ja nuorisoseurat. (Paavola 2005,18)

Suomalaiseen liikunta- ja urheilukulttuuriin ovat aikaisemmin kuuluneet vahvat keskusjärjestöt. Osaltaan tämä johtui urheilun poliittisesta kamppailusta. Keskusjärjestöt pyrkivät vaikuttamaan valtakunnallisiin linjauksiin. Tästä esimerkkeinä ovat urheilun keskusjärjestöjen vaikutus lainsäädäntöön ja vahva osallistuminen esimerkiksi hallinnonalan komiteoiden työskentelyyn. Lähes kaikkiin merkittäviin komiteoihin ja työryhmiin on yleensä valittu keskusjärjestöjen edustajat. (Komiteamietintö 1990:24)

Viime vuosikymmenien vahvoja liikuntasuunnittelun vaikuttajia ovat olleet lajiliitot, jotka omilla liikuntapaikkojen ja -tilojen kehittämisohjelmilla ovat pyrkineet vaikuttamaan valtakunnallisiin ja paikallisiin liikuntasuunnitelmiin. Näistä esimerkkeinä voidaan mainita 1960-luvulla voimakas uimahallien, 1970-luvulla kestopäällysteisten urheilukenttien rakentaminen, 1980-luvulla monitoimitalojen ja jäähallien toteuttaminen, 1990-luvulla suurhallien ja niin sanottujen virkistysui-

mahallien ja kylpylöiden, esimerkiksi AaltoAlvari ja Äänekosken Vesivelhon rakentaminen.

Tukipolitiikan piiriin ovat vasta 1990-luvun jälkipuoliskolla ja 2000-luvulla tulleet yksityiset liikuntahankkeet. Aikaisemmin rahoitus osoitettiin pääasiassa kunnallisiin tai muihin julkisiin kohteisiin laajemman käytettävyyden perusteella. Nämä kehityspiirteet näkyvät selvästi myös tutkimusalueella ja Jyväskylässä laajemminkin. Kaupunkiin syntyi 1990-luvulla useita yksityisiä kuntosaleja ja Killerjärven alueelle on 2–3 viime vuoden aikana toteutettu kaksi suurta yksityistä urheiluhallia, tennikseen ja golfiin.

Uusimpana keskustelukäytännön mallina, jota liikuntahallinnossa on Jyväskylän seudulla toteutettu ovat forumit. Yksi suurimmista (57 osallistujaa), toteutettiin 25.5.2000, jolloin aiheena oli Suunnitteluforumien lisäksi toimintaa on laajennettu urheiluseurojen ja -järjestöjen suuntaan. Forumeita on nykyisin jatkettu. Niissä tavoitteena on lisätä liikuntahallinnon ja urheiluseurojen ja järjestöjen yhteistoimintaa. Jyväskylä Forumeista lisää luvussa 5.8. (Jyväskylän kaupunki 2000b ja 2004d, Keski-Suomen Liikunta 2005)

4.4.6. Liikunta ja tietohallinto

Liikuntakomitea (1990) otti kantaa myös viestinnän ja tietotekniikan kehittämiseen. Joukkoviestimien suosio tulee edelleen kasvamaan. Yhtäältä ohjelmatarjonta eri välineissä kasvaa, kansallisten viestintämonopolioiden asema murtuu, viestinnästä ja tiedonsiirrosta tulee yhä laajempaa kansainvälistä liiketoimintaa. Toisaalta viestinnän ja tiedonhankinnan paikallinen ulottuvuus laajenee sekä. Esimerkiksi paikallistason urheilu- ja liikuntaohjelmien määrä ja tarjonta lisääntyy. Kaapelikanavat mahdollistavat urheilutapahtumien tarjonnan monipuolistamisen ”katsomoiden laajennuksen” kanavamaksuineen.

Opetusministeriön avainteknologioiden tulevaisuutta selvittäneessä tutkimuksessa todetaan, että informaatio- ja kommunikaatioteknologia on yhä enemmän muuttumassa infrastruktuuriksi, joka on keskeinen yleisenä tuotannollisena rakenteena. Informaatio- ja kommunikaatioteknologiaa tullaan soveltamaan eri alojen työkaluna ja moninaiset usealle toiminta-alueelle sopivat sovellukset näyttävät nousevan entistä keskeisemmiksi. Kilpailuetu ei näytä enää syntyvän pelkästään kommunikaation tehostamisen ja eri alojen sisäisten kehityskaarien kautta, vaan yhä enemmän muiden alojen sovelluksina.

Teknologia-aloilla pidetään keskeisinä tuotannollisen toiminnan ja liike-elämän sovelluksia. Näyttää siltä, että teknologian kehityslinjat yhdistyvät fuusioteknologioiksi. Syntyy lisääntyviä paineita huomioida yhteiskunnalliset ja kaupalliset näkökulmat teknologisen kehitystyön peruslähtökohtina. Teknologioita tulisikin tarkastella yhä enemmän sosioteknisinä verkostoina, yhteiskunnallisten ja teknologisten impulssien ja sovellusten yhdistelminä. Näiden suunnittelu ja käyttö tulee perustua erityisesti yhteiskunnallisiin näkökohtiin ja tavoitteisiin (Ahlqvist 2003, 11).

Tietotekniikan kehittyminen helpottaa ja nopeuttaa tiedonkulkua sekä mahdollistaa entistä suurempien tietomäärien käsittelyn ja yhdistelyn entistä älykkäämmiin ja monipuolisemmin. Tietoverkot mahdollistavat myös entistä monipuolisemmat palvelut. Tällä perusteella liikuntakomitea ehdottikin, että liikunnan tietopalveluja kehitettäisiin niin, että eri asiakasryhmien tarpeet voidaan ottaa huomioon nykyistä tasa-
puolisemmin ja että palveluja voidaan kehittää entistä yksilöllisemmiksi. Tietohuollon ja -palvelujen alueella toimivien yhteisöjen yhteistyö edellyttää koordinoitua. Lisäksi korostettiin, että liikuntasuunnitteluun ja -rakentamiseen kehitettyä rekisterijärjestelmää (LIPAS) kehitetään, edel-

leen valtakunnallisten ja laaja-alaisten tarpeiden pohjalta. Kehittämisen ja koordinoituvastuu on opetusministeriöllä. (Komiteamietintö 1990:24, 37–38 ja 107–109)

Jyväskylän kaupungin konsernihallinnossa on pyritty ottamaan huomioon tietotekniset tavoitteet laajasti. Viimeisen kahden vuosikymmenen kuluessa on tehty useita mittavia ja myös suppeampia selvityksiä. Monet hallintokunnat ovat lisäksi tehneet omia erityisselvityksiä palvelujen, hallinnon ja tietotekniikan soveltamisesta. Ehkä laajin palvelujen ja tietotekniikan suhdetta pohjittanut selvitys tehtiin vuosina 1989–1990. ”Palvelut ja tietotekniikka” hankkeeseen osallistivat kaikki kaupunkikonsernin hallintokunnat ja osat. Hankkeen loppuraportissa todetaan hallinnon hajautuksen (ks. myös vapaakuntakokeilu) ja tulosjohtamisen periaatteiden vaativan vastuun siirtämistä yhä enemmän virastoihin. Tietojärjestelmien kehittämisen on kuljettava käsi kädessä hallinnon ja palvelujen kehittämisen kanssa. Vastuuta ja valtaa myös tietojärjestelmiin liittyvissä asioissa on hajautettava voimakkaasti. Lähimmän viiden vuoden aikana tavoitettavana on pidettävä sellaista hajautusta, että strategiat, arkkitehtuurit, tekninen asiantuntemus, hankintapolitiikat, keskitetty koulutus ja keskitetyt tietopalvelut ovat keskitetyn tietohallinnon vastuulla. Muut asiat ovat virastojen vastuulla. Yleiskäyttöisten sovellusten osalta vastuukysymykset määritellään erikseen. (Jyväskylän kaupunki 1990c, 83)

Suomi kiinnittää huomiota liikuntahallinnon ja liikuntasuunnittelun prosessin yksinkertaistamiseen. Useiden suunnitteluvaiheiden ja -portaiden määrää tulisi vähentää ja kiinnittää huomiota myös palveluja käyttävien asiakkaiden edustukseen suunnitteluprosessissa. Suunnittelussa tulisi Suomen mukaan siirtyä enemmän syvällisempiin ja laaja-alaisiin kokonaisuuksiin. Riittävän taustatiedon kerääminen on nykyai-

kaisen liikuntasuunnittelun keskeinen osa. Tämän vuoksi ja tiedonkeruun helpottamiseksi tulee uutta informaatiotekniikkaa käyttää nykyistä tehokkaammin. Tiedonkeruuta nopeuttamalla voidaan vaikuttaa prosessiin, esimerkiksi käyttämällä valtakunnallista suomalaisen liikunnan tietopankkia ja tällä tavalla pehmeämmäksi fyysis-toiminnallis-sosiaaliseksi kokonaisuudeksi. (Suomi 1998, 124–125)

Jyväskylän liikuntahallinnossa otettiin 1980-luvulla erääksi kehittämisen painopisteeksi tietohallinnon ja -järjestelmien mahdollisimman laaja käyttö. Toiminta käynnistyi urheilun tulospalvelujärjestelmien kehittämisestä. Kehittämistyön alkuvaiheessa todettiin laaja yhteistyö tärkeäksi. Tämän vuoksi hallinto on ollut kaiken aikaa tiiviissä yhteistyössä erityisesti yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan, tutkimuslaitosten sekä alan yritysten kanssa. Ensimmäinen strategia luotiin hallinnonalalle vuonna 1986 jolloin laadittiin ”Liikuntatoimiston tietojenkäsittelyn kehittämissuunnitelma vuosiksi 1986–1990”. Tämä suunnitelma laadittiin yhteistyössä kaupungin ja yliopiston tietojenkäsittelyn opetuksen projektityönä. Kehittämissuunnitelmasa todettiin, että erityisesti hallintotoimintojen ja hallintorutiinien toiminnoissa tulee ottaa käyttöön atk-pohjaisia sovelluksia, koska rutiinien omaisten tehtävien määrä oli selvässä kasvussa. Lisäksi erilaisten rekisterien, muun muassa järjestörekisteri, tilastojen ja kyselyjen hallinta on liikuntahallinnossa keskeisellä sijalla. Vuorojen varausta kehitettiin aluksi oman prototyyppisen ohjelman avulla. (Jyväskylän kaupunki 1986, 10–23, Yomi Oy 2001)

Tietojärjestelmien soveltamisesta palveluihin todettiin myöhemmin ”Palvelut ja tietotekniikka”-raportissa, että keskeisimpiä palvelujen kehittämiskohteita ovat jokapäiväisten työvälineiden, jotka koskevat koko henkilökuntaa sekä laajojen asiakaspiirien tarpeita palvelevat järjestel-

mät. Suunnitelmassa pidettiin tärkeimpänä laajan vapaa-aikakeskuksen toteuttaminen, *HippoNet*-tietoliikenneverkon ja lippujärjestelmien toteuttamista. Keskeisinä tietojärjestelminä pidettiin tilavarausjärjestelmän, laajan asiakas- ja järjestörekisterin sekä erilaisten lipputietojärjestelmien kehittämistä. (Jyväskylän kaupunki 1990c, 124, Huovinen E. 1999)

Usein ihmetellään ja kysytään, että mitä tekemistä vapaa-ajalla, urheilulla ja liikunnalla on tietotekniikan kanssa? Tällöin unohdetaan, että urheilun perusta jo antiikin aikoina oli mittaukseen perustuvan paremmuuden havainnointi. Mittanauha, puntari ja kello ovat aina kuuluneet urheilun peruselementteihin. Nykyaikainen teknologia; sähköinen ajanotto, maalikamerat, TV- ja videotekniikan eri muodot, tulospalvelu ja -taulut ovat vain suoraa seurausta mittauksen perustekniikasta. Urheiluviihteen puolestaan ovat muodostaneet teknologian ja median uudet mahdollisuudet, joiden vuoksi urheilu ja liikunta lähenevät erityisesti digitaalisessa maailmassa taidetta ja esiintymistä. Näistä ”uusista TV-lajeista” voidaan mainita aerobic, fitness, rytmisen voimistelu, salibandy, tanssilajit sekä taitoluistelu.

4.4.7. Kansalaistoiminta ja liikunta

Kansalaistoiminnalla tarkoitetaan sekä yksilön että yhteisön toimintaa yhteiskunnassa, yhteisön jäsenenä sekä erilaisissa yhdistyksissä ja kansalaisjärjestöissä. Tällöin tarkoitetaan julkista, yleisten ja yhteisten asioiden parissa tapahtuvaa toimintaa. Toiminta voi olla myös julkisuudessa tapahtuvaa toimintaa, suhdetoimintaa tai yleisten asioiden hoitamista julkisuuden kautta. Poliittinen toiminta on myös osa kansalaistoimintaa, mutta sen määrittely on tapahtunut enemmän yhteiskunnan virallisten instituutioiden valtion, kun-

tien ja muiden institutionaalisten organisaatioiden toimintojen yhteydessä. Kansalaistoiminta on kuitenkin myös politiikkaa silloin kun politiikka ymmärretään laajasti, yhteisten asioiden hoitamisena. Mikä tahansa politiikka ei ole kuitenkaan kansalaistoimintaa.

Harju (2003, 9–13) määrittelee kansalaistoinnin neljän peruseriaatteen mukaisesti. 1) Ihmisten oman työpanoksen käyttäminen, 2) toiminta suuntautuu tekijästä ulospäin, 3) toimitaan yhdessä, useamman henkilön voimavaroja ja 4) toimitaan yhteiseksi hyväksi. Harju rajaa kansalaistoinnista pois pelkästään kuulumisen johdonkin yhteisöön tai yhdistykseen, koska passiivinen jäsenmaksun maksaminen ei vielä ole kansalaistoimintaa. Hän korostaa myös sitä, että toiminnan hyödyn tulee suuntautua yksilöstä ulospäin, yleisempään hyvään tai tarkoitukseen.

Esimerkkirajauksena mainitaan sukulaisten auttaminen talkootöissä. Se ei ole kansalaistoimintaa, mutta talkootöiden tekeminen jonkin yhteisön tai yhdistyksen hyväksi puoleltaan on kansalaistoimintaa. Myöskään vapaaehtoistyö ei sinällään välttämättä ole kansalaistoimintaa vaan voi suuntautua sukulaisten, naapureiden tai ystävien auttamiseen. Kansalaisaktiivisuus on lähellä kansalaistoimintaa, koska kaikessa kansalais-toiminnassa on mukana kansalaisaktiivisuutta. Toisaalta kaikki kansalaisaktiivisuus ei ole kansalaistoimintaa. Kansalaisaktiivisuus näyttäisi olevan yksilökeskeisempää ja individualistisempää toimintaa, koska siitä saattaa kokonaan puuttua yhteinen tekeminen konkreettinen työ yhteiseksi hyväksi.

Urheiluseurojen ja liikuntajärjestöjen toiminta on perinteisesti katsottu olevan keskeistä kansalaistoimintaa. Siihen on liitetty myös käsite *kolmas sektori* tai *kansalaissektori*. Kolmannella sektorilla tarkoitetaan Suomessa yksityisten yritysten ja julkisen sektorin rinnalla olevia järjestäytynei-

tä toimijoita, joita ovat kansalaisten muodostamat ja johtamat yhdistykset, osuuskunnat ja säätiöt. Perinteiset suuret osuuskunnat, esimerkiksi osuusliikkeet, tulee rajata käsitteen ulkopuolelle, koska niiden toiminta on samankaltaista kuin yritysten toiminta. Suomalaiselle kolmannelle sektorille on tyypillistä yleishyödyllisyys, eettisyys, voittoa tavoittelemattomuus, riippumattomuus, yhteisöllisyys, solidaarisuus, yksilöllinen valinnanvapaus, joutavuus. Suomalainen käsite kolmas sektori on lainattu pääasiassa yhdysvaltalaisesta teorianmuodostuksesta, mutta se on iskostunut yhteiskunnalliseen keskusteluun kotalaisen hyvin. (Itkonen 1996)

Euroopassa muut käytössä olevat käsitteet kuten yhteistalous, epävirallinen sektori, välittävä sektori, välittävä sektori, solidaarisuussektori ja vapaaehtoissektori, eivät ole Suomessa soveltuneet yhteiskunnalliseen keskusteluun juuri lainkaan. Kolmas sektori on hyvä käsite sen vuoksi, että se tunnetaan ja tunnustetaan, huonoa käsitteessä on että sen asema määrittyy käsitteenä julkisten ja yksityisten palvelujen ”alapuolelle” ehkäpä jollakin tavoin vähempiarvoiseksi. Mikäli yhteiskunnassa yksilöiden ja kansalaisten omaehtoista toimintaa keskeisessä asemassa, toisin kuin tavarantuotanto tai hallinto, käsitteenä on käytetty ”kolmas sektori”. Toistaiseksi ei vielä ole käytettävissä parempaa ilmaisua ja näin kolmas sektori on yleistynyt käsitteeksi yhteiskunnallisessa keskustelussa (Harju 2003, 15–16).

Salmikangas (2004, 43) toteaa, että kuntalaisten osallistuminen ja vaikuttaminen ei ole aina risti-riidatonta, poliittisilla toimijoilla näyttää olevan usein kielteisiä näkemyksiä kuntalaisten suorasta osallistumisesta ja niin sanotusta ”yhteissuunnittelusta”. Salmikangas havaitsi tutkimuksessaan Kajaanin yhden kaupunginosan yhteistoiminnasta, että suoran osallistumisen koettiin olevan jopa edustuksellisen demokratian kilpailija. Toisaalta Salmikangas toteaa, että viranhaltijoiden

kanssa yhteissuunnittelu toimi jo hieman paremmin ja suunnittelussa oli havaittavissa selvästi yhteissuunnittelun ituja, vaikka osallistumisessa ja vaikuttamisessa nähtiin jännitteitä. Kansalaisten osallistuminen on kuitenkin selvästi lisääntynyt ja tilanteeseen on saattanut vaikuttaa teknologisten menetelmien kehittyminen, kannanottojen esittäminen sähköpostin ja verkon palautesivujen kautta on ehkä helpompaa. Toisaalta erityisesti liikunta- ja urheilujärjestöissä on ollut vahva perinne suorasta vaikuttamisesta ja läheisestä kanssakäymisestä päätöksentekorganisaation kanssa, ovathan monet liikuntahallinnon päätöksentekijät rekrytoituneet tehtäviinsä järjestöjen kautta.

Heinilä (1974, 127) katsoo että urheilujärjestöt ovat osa yhteiskuntaa. Urheilun ja liikunnan vaikutukset ulottuvat omien rajojensa ulkopuolelle, mutta myös yhteiskunta vaikuttaa monin eri tavoin urheiluun. Vaikka urheilu- ja liikuntajärjestöt ovat osa yhteiskuntaa, ne ovat aina korostaneet omaa autonomisuuttaan. Toisaalta järjestöt ja niiden johtajat ovat sitoutuneet käyttämään kansanvaltaisen järjestödemokratian menettelytapoja. Yhteiskunnallinen kehitys Suomessa on ollut voimakkaasti luokkarakenteista johtuvaa ja vahvasti organisoitunutta. Sänkiaho (1992, 83–84) osoittaa, että kehitys nykyisessä organisaatio-Suomessa on hallitsemattoman rakennemuutoksen myötä menossa post/jälkmoderniin tilaan. Maassamme ei ole koskaan ollut spontaania karnevaalikulttuuria, vaan tehokkaan organisoituneeseen liikehdintään perustuva kansakunta, joka on toiminut protestanttisen etiikan mukaisesti. Toimintamallit näyttävät löytyneet aina johtajiensa viitoittamalla tiellä.

”Ei ollut mikään ihme, että myös urheiluliike organisoitui luokkajaon mukaisesti. Näinhän tapahtui kaikkialla Euroopassa. Muualla tämä luokkapohjainen sportti muuttui jo toisen maailmansodan jälkeen tai sitä ennen fasistien toimesta. Suomessa siirty-

minen uudenaikaiseen organisaatio-Suomeen ylläpiti kaikkia vanhoja organisaatorakenteitaan, eikä meillä urheilussakaan tapahtunut suuriakaan muutoksia järjestörakenteessa.” (Sänkiäho 1992, 84).

Sänkiähön mukaan vasta uusien liikkeiden myötä on alkanut näkyä ensimmäisiä merkkejä mahdollisista liikunnan avauksista. Yhtäältä avustusten siirtäminen megatrendeiksi on ollut vaikeaa, koska Suomi on perinteisesti ollut ylhäältä ohjattu kansallisvaltio. Tavalliset kansalaiset eivät ole paljoa voineet yleiseen kehitykseen vaikuttaa. Auktoriteettiä ja lainkuuliaisuus on lähes aina ollut Suomessa vahvaa. Saattaa olla, etteivät uuden tyyppiset liikkeet ja kansalais-toiminta ole vielä kohdanneet ja organisoituneet perinteisten mallien mukaisesti (Sänkiäho 1992, 84–85).

Toisaalta, kuten edellä mainittiin, ovat uudet liikuntakulttuurin muodot sekä niin sanotut muotilajit saavuttaneet nopeasti ja kasvavasti suosiota. Niissä eivät enää päde organisoituneen liikunnan vanhat säännöt ja fraasit. Toiminnan trendit ja muoti vaihtuvat nopeasti ja käytössä ovat lisäksi uuden tietoyhteiskunnan sekä teknologian virtuaaliset sovellukset, joissa spatiaalinen tila ja aika vaihtuvat nopeasti. Vallalla on enemmän virtaviivaisuutta kuin organisaatiokollisuutta.

Kansalaisjärjestöillä ja yhdistystoiminnalla on ollut Hippos–Kampus alueella merkittävä yhteiskunnallinen rooli. Seminaarin toiminta on vaikuttanut siihen, että erityisesti lehtorikunta osallistui aktiivisesti kaupungin asioiden hoitamiseen ja erimuotoisten yhdistysten sekä kansalaisjärjestöjen toimintaan. Sama toiminnallinen kehitys jatkuu edelleen. Useat yliopiston toimihenkilöt ovat mukana kaupungin ja koko maakunnan päätöksenteossa. Yliopistossa ja tutkimuslaitoksissa olevaa asiantuntijuutta käytetään hyödyksi laajasti ja näin Hippos–Kampus alueen henkinen merkitys kaupunkiseudulle on mittava.

Näyttää siltä, että myös tutkimusalueen ja koko kaupungin kansainvälistymiseen yhdistyksillä on ollut huomattava rooli. Esimerkiksi ensimmäiset viralliset kansainvälisen vaihdon sopimukset laadittiin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun oppilaskunnan (myöhemmin JYY) toimesta. Lamberg (2004, 155) osoittaa, että heti sodan jälkeen oli tarvetta kansainvälisiin yhteyksiin, mutta tuolloin ne vielä hoidettiin Suomen Ylioppilaskuntien Liiton kautta. Useita pyrkimyksiä toiminnan kehittämiseksi ehdotettiin, muun muassa kansainvälisen ylioppilaiden leirin toteuttaminen, mutta vähäisen kiinnostuksen vuoksi se jouduttiin perumaan. Kuitenkin vuodesta 1945 joitakin yksittäisiä opiskelijaryhmiä vieraili korkeakoululla. Lamberg huomauttaa, että ehkä 1940-luvun lopulla kaupungin syrjäinen sijainti vaikutti kansainvälisen toiminnan tasoon, olivathan liikenneyhteydet puutteelliset. Kansainväliset suhteet keittyivät myöhemmin vilkkaimmiksi. Joulukuussa 1953 suoritettiin toiminnan avaus, jolloin ensimmäinen virallinen ylioppilaslähetystö Neuvostoliitosta saapui kaupunkiin.

Kaupungin liikuntahallinnon suhteet Ruotsiin ja Eskilstunaan luotiin yksityisten henkilöiden toiminnan tuloksena. Ensimmäinen epävirallinen urheiluvaihto toteutettiin kesällä 1945, jolloin kaupungin yleisurheilijat vierailivat naapurimaassa. Olosuhteet sotaa käymättömässä maassa hämmensivät nuoria urheilijoita.

Myöhemmin kaupungin ja tutkimusalueen kansainvälinen toiminta on ollut leimallista toiminnalle ja kansainvälisyys on muokannut koko kaupungin identiteettiä. Merkityksetöntä ei ole myöskään se, että Alvar Aalto käytti suunnittelussaan kansainvälisiä virtauksia, joita hän sovelsi laajemmin tuotannossaan. Kampuksen alueen maisemallisessa ja arkkitehtuurisessa toteutuksessa nämä tavoitteet näkyvät ehkä selvimmin. Näistä tekijöistä jäljempänä luvussa 6.2.4.

"Pikkukaupungista on kehittynyt sadassa seitsemässäkymmenessä vuodessa kansallisuutta vaaliva ja korostava kansainvälinen keskus, jossa nousevat esiin kulttuuri, luovuus, välittäminen ja inhimillinen osaaminen, sekä tapahtuma- ja festivaaliosaaminen yhdistettynä teknologisiin innovaatioihin." Kuva Juho Jäppinen.

5. JYVÄSKYLÄN KAUPUNKIKEHITYS

Tässä luvussa selvitan Jyväskylän kaupunki-kehitykseen liittyneitä tapahtumia. Kaupungin muuttuminen on ollut ajallisesti nopeaa, vajaan kahdessa sadassa vuodessa pienestä markkina- paikasta on muodostunut jälkimoderni verkosto- kaupunki ja kasvukeskus, jolla näyttää olevan myös vahva kansainvälinen rooli. Voidaan väittää, että Jyväskylä on kansallisessa ja globaalissa maailmassa säilyttänyt hyvin sen kasvatuksellisen, tutkimuksellisen ja edistykse- llisen aseman, jollaisiksi seminaarin lehtorit ja opettajat kaupungin merkityksen kuvittelivat.

5.1. Historialliset vaiheet

Jyväskylän sijainti Päijänteen pohjoispäässä, kolmen suuren vesireitin risteyksessä on taannut sen, että liikennettä seudulla on ollut jo esihistorialliselta ajalta lähtien. Muun muassa Laukaan Saraakallion ja Jyväskylän maalaiskunnan Halsvuoren kalliomaalaukset sekä esinelöydöt todistavat noista varhaisista kulkijoista. Jyväskylän seutu kuului hämäläisten kylien nautintamaihien ja aina 1400-luvulle saakka täällä käytiin metsä- tämässä ja kalastamassa runsailla apajilla ja erä- sijoilla. (Jäppinen & Voutilainen 2004)

Asutus levisi 1400-luvun lopulla ja 1500-lu-

vulla idästä. Tuolloin alkoi tunkeutua Keski-Suomeen savolaisia uudisasukkaita, jotka hakkasivat suurkaskensa vankkaan havumetsään ja pystytivät pirttinsä pyyntivesistön ja erätalonpoikien maille. Kun vuosituhantiselle eräelämälle ei jäänyt tilaa, pyyntiväestön oli sopeuduttava: oli ryhdyttävä itse talonpojaksi tai sellaisen rengiksi. Vanhat eräelinkeinot säilyivät kuitenkin vielä vuosisatoja elintärkeinä sivuelinkeinoina. Maanviljelyn ja karjanhoidon lisääntyessä väkiluku alkoi kasvaa. Keski-Suomen väkiluvun on arvioitu olleen esihistoriallisen ajan päättyessä vuonna 1300 jKr. noin 1000 henkeä ja 1500-luvun lopulla jo noin 4000 henkeä. Tutkimuksin on pystytty osoittamaan asutuksen jatkuneen Keski-Suomessa katkeamatta ensimmäisistä jääkauden jälkeisistä asukkaista näihin päiviin. Esihistoriallisen ajan asutuksesta kertovat jälkipolville muun muassa löydetty edellä mainitut kalliomaalaukset. (Vilkuna 2004, Kivekäs 2001)

Jyväskylän seudun ensimmäinen nimeltä tunnettu asukas oli Heikki Ihanninpoika Jyväsjoki, joka mainitaan asiakirjoissa vuonna 1506. Hänen talonsa sijaitsi Äijälänjoen suussa. Vuonna 1539 Jyväskylän ympäristössä oli jo seitsemän taloa: Kekkola, Kuokkala, Äijälä, Mattila ja Tourula sekä Mankola ja Rutala Palokassa. Tämän jälkeen talojen lukumäärä lisääntyi tasaisesti niin, että kaupungin perustamisen aikoihin 1830-luvulla Jyväskylän kylä oli Laukaan emäpitäjän

suurin kylä. Tiloja oli tuolloin jo 40, ja kylää yhdistävänä maamerkkinä toimi vuonna 1775 pystytetty kappelikirkko Harjun ja Jyväsjärven välissä (Junnila 2004).

Vanhastaan hyvien vesiyhteyksien lisäksi kirkon luona yhtyi Keuruun tie Hämeenlinnasta pohjoiseen kulkevaan tiehen. Ei ollut ihme, että paikalle kehittyi vilkas markkinapaikka. Viralliset markkinaoikeudet Jyväskylä sai vuonna 1801. Tätä aikaisemmin Jyväskylä oli eri yhteyksissä mainittu sopivaksi sisämaan kaupungin paikaksi. Kun markkinoiden määrää supistettiin vuonna 1821, käynnistyi kaupungin perustamishanke. Monien vaiheiden ja maanlunastuskiistojen jälkeen Jyväskylän kaupunki perustettiin maaliskuussa 1837 (Jäppinen & Voutilainen 2004).

Laukaan pitäjän markkinapaikasta muodostui Pohjois-Päijänteellä vilkas keskus, jossa myytiin ja ostettiin pääasiassa maatalouden ja kalastuksen tuotteita. Jyväskylän nimi on ilmeisesti peräisin markkinatoiminnasta, jossa viljelijät toivat tuotteitaan myytäväksi ja vaihdettavaksi. Nimen etymologia ja metafora ei ole kansainvälisesti mitenkään harvinainen. Jyvä- tai jyväs-alkuisia (*corn*) paikannimiä on maailmalla, esimerkiksi Englannissa ja Yhdysvalloissa runsaasti. Kylä-loppuinen (*village*) käsite tai määrittelynä on ilmeisesti vieläkin yleisempi. Tosin Suomessa esimerkiksi ei ole yhtään toista kaupunkia, jonka nimeen liittyisi kylätermi. Englannin lounaisrannikolla on muun muassa maakunta, jonka nimi perustuu jyvä/vilja-termiin. Maakunnassa on paljon erilaisia jyvä-liitteisiä paikkoja ja palveluita. Cornwallin maakunta ja seudun pienet kaupungin ovat maan köyhää ja syrjäistä osaa, mutta ovat turismin ja eksoottisten olosuhteiden vuoksi nykyisin suosittuja. Vaikka maakuntaa voidaan kutsua äärimmäisyksien maailmankolkaksi, nykyisin se kiehtoo yhä enemmän muun muassa leijasurffaajia, laine-lautailijoita, extreme-urheilijoita ja samoilijoita.

Tällä tavalla tarkasteltuna Jyväskylällä on ollut jo varhain kansainvälinen leima ja yhtäläisyys eurooppalaisiin maakuntiin. (County of Cornwall, 2004, Heino 2004)

Kaupunki perustettiin, mutta asukkaita oli vähän, koska ”kylä” oli vielä pieni. Kaupungin alueella oli vain pari taloa, muutama torppa ja markkinapaikka, ja nekin kaikki jäivät uuden ruutuasemakaavan alle. Asukkaiden valitseminen oli järjestysoikeuden alkuajan tehtäviä. Ensimmäisessä kokouksessaan joulukuussa 1837 se myönsi porvarioikeudet yhdeksälle henkilölle. Seuraavana vuonna oikeudet sai 22 porvaria ja jokunen työmies. Ensimmäiset asukkaat, nuoret kauppiat ja käsityöläiset, tulivat etupäässä eteläisen Suomen rannikkokaupungeista. Vuoden 1840 lopussa Jyväskylässä asui kaikkiaan 256 henkilöä (Tommila 1971, 243).

Alkuvaiheessa kaupungin maa-ala oli hyvin pieni ja muodoltaan omituinen. Ruutukaava-alue rajoittui Jyväsjärven rantaan. Tämä oli luonnollista, koska kaupungin kehittyminen oli alkanut markkinapaikasta. Kaupunki rajoittui idässä Torurujokeen, sen sijaan läntinen osa kaupungista ulottui Jyväsjärven rannasta Köhniönjärven länsipuolelle. Maa-alue merkitsi sitä, että jo muutama vuosikymmenen kuluessa asutus levittäytyi kaupungin rajojen ulkopuolelle, esimerkiksi Mäki-Mattiin. Kartassa 4. esitetään Jyväskylän maa-alue kaupungin alkuvuosilta. Kartasta havaitaan kuinka Mattilan tilan maa-alue sijoittui koko kaupungin eteläiselle puolelle.

Ruutukaavalla Jyväskylässä tarkoitetaan, kuten aikaisemmin on todettu, nykyisen keskikaupungin aluetta, joka rajoittuu Seminaarinmäen Kampuksen, Harjun ja Jyväsjärven väliin. Vanhin Jyväskylän ruutukaavan suunnitelma on vuodelta 1833. Sen piirsi insinööri Boringh. Kaupungin perustamisen alkuaikoina voitiin todeta, että tulevan kaupungin alue on ahdas. Harjun rinteiden ja rannan väliin jäävä alue on kapea, tuolloinkin

KARTTA 4: Jyväskylän maa-alue vuonna 1835 (G. A. Kajanus). Lähde: Kansallisarkisto. Jyväskylä IF/2. Kuvankäsittely: Jussi Jäppinen 2005.

ranta-alueen heikko maapohja tuotti rakentamiselle vaikeuksia. Ruutukaavan itäisenä rajauksena on yleisesti pidetty Kalevankatua, pohjoisena Harjukatu–Yliopistonkatu, eteläisenä Hannikaisenkatu ja Vaasankatu. Kampuksen alueen tuntumassa, Seminaarinkadun ja Jyväsjärven välissä on vanha huvilamainen alue sekä niin sanottu Äylän alue, joka sijaitsee museokeskuksen läheisyydessä. Jyväskylän keskustaa ei ole käsitteellisesti tarkasti määritelty muun muassa sen vuoksi, että keskikaupunki käsittää kolme eri tilastoaluetta. (Jäppinen 2005, 22–28, ks. myös kartta 2.)

Kaupungin rakentaminen alkoi heti, kun asemakaavan kadut ja korttelit oli mitattu maastoon. Tontit myytiin huutokaupalla. Kalleimmat tontit

sijoittuivat läpikulkuväylänä toimineen Kauppakadun varrelle ja niiden ostajina olivat luonnollisesti kauppiaat. Asemakaava-alueen reunoille oli varattu pienempiä tontteja vähävaraisempaa väestöä varten. Kaikki 143 tonttia oli myyty vuoteen 1863 mennessä. Nuoren kaupungin alkuvuosikymmenet näyttävät kuluneen vilkkaan rakentamisen ohella oman hallinnon järjestelmissä. Päämääränä oli itsenäinen ja täysivaltainen kaupunki. Tässä kehityksessä tärkeitä saavutuksia olivat maistraatin perustaminen vuonna 1861, oman saarnaajan saaminen vuonna 1864 ja erkaneminen maaseurakunnasta. Oman kirkkoherrakunnan perustaminen vuonna 1875 oli yksi alkuvuosikymmenien merkittävimmistä hallinnollisista tapahtumista. (Tommila 1972, 25–44)

Jyväskylän myöhemmän kehityksen kannalta tärkeimmiksi askeliksi osoittautuivat koulujen perustamiset 1850- ja 1860-luvuilla. Kaupungissa

oli toiminut pieni ruotsinkielinen ala-alkeiskoulu, mutta jatko-opinnot piti suorittaa Kuopiossa, jossa oli lähin ylä-alkeiskoulu. Kaupan merkitys kasvoi nopeasti ja merkinä järjestelmällisestä toiminnasta oli ”porvarioikeuksien myöntäminen”. (Brummer 1916, 129 ja 647–687)

Jyväskylän maine suomenkielisenä koulu-kaupunkina oli vähitellen vakiintunut ja tunnustettu kaikkialla Suomessa. Pitkälti koulujen ja seminaarin välityksellä alkoi myös kaupungin kulttuurielämä kukoistaa. Pohjaa tälle kehitykselle loivat jo 1860-luvun lopulla perustettu lyhytikäiseksi jäänyt Kansan lehti ja sen seuraaja Keski-Suomi. ”Kylä” täytti ulkoisesti jo kaikki kaupungin tunnusmerkit. ”Itsevapaan kaupungin” symboleiksi oli rakennettu ensimmäiset julkiset rakennukset.

Uusi kaupunginkirkko oli seurakunnallisen itsenäisyyden merkki ja komea punatiilinen seminaarin rakennusryhmä Harjun eteläpäässä osoitti kouluelämän vakiinnuttaneen paikkansa kaupungissa. Metsien arvo kohosi nopeasti 1870-luvun lopulla yleismaailmallisen korkeasuhdanteen ja teollistumisen seurauksena. Metsäisen Keski-Suomen vaurastuminen mahdollisti 1880-luvulla sellaistenkin hankkeiden toteuttamisen, jotka kaupungin alkuvuosina eivät tulleet kysymykseenkään. Rantapuistoon rakennettiin kaunis ja runsaskoristeinen ravintolarakennus 1884 ja Harjun päälle valmistui 1887 Ihantolaksi kutsuttu näkötorni. Muista julkisista rakennuksista merkittävimpiä olivat sairaala ja palokunnantalo. (Jäppinen 1996, 30–32, Jyväskylän kaupunki 2004a)

5.2. Jyväskylä, kaupunkiko sekin on?

Jyväskylässä kehitys eteni 1800-luvulla muiden pikkukaupunkien tapaan verkkaiseen tahtiin. Kaupunkisuunnittelu oli vielä 1900-luvun alkuun asti pääasiassa maankäytön suunnittelua ja kaavoitusta. Kaupungin ensimmäinen asemakaava on laadittu vuonna 1837 Venäjän vallan aikana. Suunnittelu säilyi monet vuosikymmenet melko stabiilina, koska kaupungin kasvu oli vähäistä. Merkittävimmät muutokset verkkaisessa pikkukaupungissa olivat koulutuksen (kansakoulu ja oppikoulu) käynnistyminen, seminaarin perustaminen sekä toisen maailmansodan aikaisista tapahtumista alkanut teollistuminen muun muassa metalliteollisuus. (Jäppinen 2005, 30–36)

Kartassa 5. esitettään kaupungin nykyisen keskustaluon, ruutukaavan ensimmäinen suunnitelma Jyväskylän perustamisvuodelta. Asemakaavan on laatinut arkkitehti Engel ja siitä voidaan todeta, että Jyväskylän kaupungin koko oli hyvin vaatimaton, sisältäen 14 suurempaa korttelia ja niin sanotun ruutukaava-alueen reunoilla kuusi pienten tonttien korttelia. Kaikki kadut olivat samanarvoisia. Myöhemmin kaupungin läpikulkuliikenne aiheutti sen, että *Kauppakadusta* tuli kaupungin pääkatu ja liikenne keskittyi sille. Nimen Kauppakatu vahvisti kaupungin järjestäisöikeuden istunto tammikuussa 1838 ja se on Jyväskylän vanhin kadunnimi. Muiden katujen nimet ovat vaihtuneet, osa useaankin kertaan. (Jäppinen & Fredrikson 1995, 10)

Kaupungin kasvu ja kehitys oli, kuten aikaisemmin todettiin verikkaista. Tästä osoituksena oli kaavoituksen eteneminen. Engelin kaava oli voimassa vuoteen 1899 saakka, jolloin ruutukaava-alueetta ryhdyttiin laajentamaan. Suomalaisten kaupunkien väestön kasvuprosentti oli vuosisa-

dan vaihteessa erittäin nopea, vuosina 1891–1910 kaupunkien väkimäärä kasvoi 95 %, mutta Jyväskylässä vain 40 %. Kaupunki alkoi jäädä väestönkasvussa muusta maasta jälkeen.

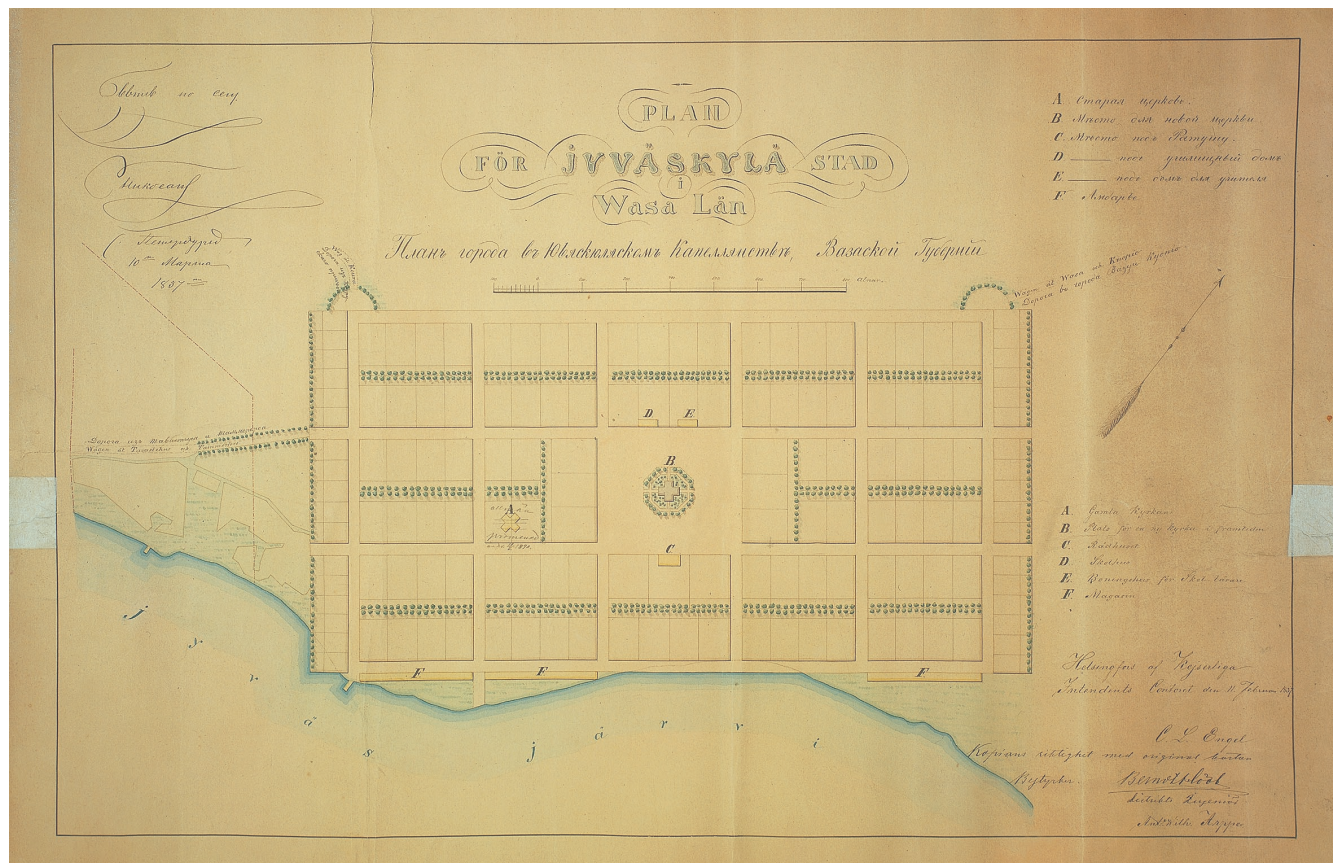
Vuosisadan vaihdetta lähestyttäessä rauhallisen, runsaan parintuhannen asukkaan pikkukaupungin päivärytmiin alkoivat ulkoiset voimat vaikuttaa yhä enemmän. Tampereelta Jyväskylään rakennettu sähkölennätinlinja 1875 oli yksi laajennus ulkomaailmaan ja kauppias Helminen seudulle tuomasta puhelimesta tuli toinen. Suurin vaikutus kaupungin elämään oli Haapamäen ja Jyväskylän välisen rautatien valmistumisella vuonna 1897 (Jäppinen & Voutilainen 2004).

Rautatien tulon asti Jyväskylän tavara- ja matkustajaliikenne oli ollut lähes yksinomaan 1856 alkaneen höyrylaivaliikenteen varassa. Varsinkin 1890-luku oli Jyväskylän ja Lahden välisen laivaliikenteen kulta-aikaa. Laivojen aikataulut

laadittiin niin, että Lahdessa jatkoyhteydet Pietarin ja Helsingin juniin olivat saumattomat. Sen sijaan talvisin Jyväskylässä elettiin aika eristyksissä. Tähän puutteeseen junayhteydet toivat ratkaisevan parannuksen.

Rautatien rakentaminen ei vaikuttanut ainoastaan matkustustottumusten muuttumiseen, vaan myös kaupungin sisäiseen rakenteeseen ja kaupunkikuvaan. Alkuvuosina aseman kautta kulki 40 000 matkustajaa vuodessa eli yli kymmenkertainen määrä Jyväskylän tuolloiseen asukaslukuun verrattuna. Liikemiehet oivalsivat heti uuden markkinatilanteen ja kaupungin kaupallinen painopiste siirtyi nopeasti Kauppakadun seminaarin puoleisesta päästä Asemaka-

KARTTA 5: Jyväskylän ensimmäinen asemakaava vuodelta 1837, Engel. Lähde: Kansallisarkisto. SM Jyväskylä IBG/1. Kuvankäsittely Jussi Jäppinen 2005.

dun risteyksen tienoille. Kauppojen pinta-alat kasvoivat ja varastojen laajennuksilla haettiin lisää volyyymiä kaupankäyntiin. Kaupan merkitys kaupungille kasvoi ja kivitaloja rakennettiin, mutta myös puutaloja kunnostettiin sekä laajennettiin kaupankäyntiin sopivimmiksi. (Jäppinen 2005, 174–176)

Kaupungin kasvuun ja kehitykseen on vaikuttanut kaksi toisistaan varsin erilaista tekijää. Yhtäältä keskikaupungin (nykyisen ruutukaavan) alue kärsi jo tilanahtaudesta ja asuntojen vuokrataso oli kohonnut korkeaksi, koska kysyntä oli vilkasta. Toisaalta kaupungin porvarit ja herrasväki oli kiinnittänyt huomionsa lähiympäristön järvimaisemiin ja ranta-alueisiin. Niinpä kaupunginvaltuutettu, metsänhoitaja Zweyberg ehdotti 20.2.1889, että Tourujoen varteen ryhdyttäisiin mittaamaan huvilatontteja. Saman suuntaisia ehdotuksia oli tehty jo aikaisemmin myös Tuomijärven osalta. Ehdotukset eivät saaneet kovin suurta kannatusta, mutta vaikuttivat kaavoituskysymyksen vakavampaan esille ottamiseen. (Tommila 1972, 317)

Kaupunginvaltuusto perusti edellä mainitun Zweybergin aloitteen pohjalta erillisen valiokunnan, joka työskenteli lähes 10 vuoden ajan. Usean vuoden suunnittelun ja työskentelyn jälkeen uusi kaavaehdotus, jonka oli tehnyt maanmittausinsinööri Mahlberg, hyväksyttiin. Senaatti vahvisti asemakaavan 14.2.1899. Vanhaa ruutukaavaa laajennettiin sekä länsipäähän että itäpäähän jokseenkin aikaisemman ruutukaavan mitoituksen ja mallin mukaisesti. Tällä tavalla käynnistyi Jyväskylän ”esikaupungistuminen”. Näyttää siltä, että ratkaiseva kaupungin asukasmäärän kehitys tapahtui 1910-luvun alkupuolella, kun uusi asemakaava vahvistettiin ja *Mäki-Matin* sekä *Kölniön* alueet liitettiin kaupunkiin 1914.

Asemakaavan alkuajatukset olivat syntyneet arkkitehti Blomstedtin (1871–1912) kirjoitusten

Carl Ludvig Engel (1778–1840), oli saksalais-suomalainen arkkitehti, joka kehitti suomalaista arkkitehtuuria ja asemakaavoitusta. Engel toimi vuodesta 1824 lähtien valtion yleisten rakennusten yli-intendenttinä ja oli yksi Suomen merkittävimmistä arkkitehteistä. Hänen huomattavimpia töitään ovat Helsingissä: Senaatintalo (1818–22), Vanha kirkko (1828–32), Helsingin yliopiston päärakennus (1828–32), Lapinlahden sairaala (1841) ja Suurkirkko (1852).

pohjalta. Hän näyttää luvanneen kotikaupungilleen, että laatisi modernimman jatkeen vanhalle ruutukaavalle. Blomstedtin vaikutuksesta vuonna 1906 järjestettiin aluesuunnittelukilpailu ruutukaavan laajentamisesta. Kilpailu oli tuon ajan Suomessa ja pikkukaupungeissa varsin harvinaisen. Kilpailun erikoisuutena olivat tarkat määrittelyt siitä, millaisia ehtoja ja näkökohtia ehdotusten tuli sisältää. Erityisesti mainittiin, että Laukaan tie oli säilytettävä keskeisenä osana ja ehdotuksessa tulisi muistaa myös ”kauneuden vaatimuksia”.

Tommila (1972, 320–325) osoittaa, että voittanut kaavaehdotus oli niin paljon samankaltainen kuin Blomstedtin laatimat ehdotukset, että kaava voidaan hyvällä syyllä pitää hänen luomuksenaan. Kaavan hyväksymisen jälkeen rakentaminen oli nopeaa ja kaupungin väkiluku lähes kaksinkertaistui vuoteen 1920 mennessä. Varhaisimmat esikaupungit näyttävät olleen Lohikoski, Tourula, Nisula ja Mäki-Matti. Ne sijaitsivat vielä Jyväskylän pitäjän (maalaiskunnan) puolella vaikka, erityisesti Lohikoski oli kehittynyt voimakkaasti paperitehtaan ympärille omaksi yhdyskunnakseen. Se alkoi 1920-luvulla laajentua voimakkaasti. Tourulan esikaupunki syntyi alkujaan sahan, viinatehtaan ja nahkatehtaan vai-

kutuksesta. Kaupungin kaavan laajentamisen jälkeen ja myös seminaarin vaikutuksesta alkoivat uudemmat esikaupungit Mäki-Matti, Syrjäjä ja Nisula laajentua.

”Mahlbergin asemakaava ei siis käytännössä haitannut uuden luomista. Suunnittelukilpailun voitti arkkitehtien Ivar Thoménin ja Harald Andersinin ehdotus, jonka pohjalla edelleen kehitetyn asemakaavan Senaatti hyväksyi 19.8.1910. Tulos oli varmaan arkkitehti Blomstedtia tyydyttävä, sillä uusi asemakaava noudatti Puistokadun koulun osalta sekä sen ja Harjun väliseltä osalta jokseenkin sellaisenaan hänen vetämiään suuntaviivoja. Kantakaupungin suoranaisten jatkosten osalta Thoménin–Andersinin asemakaava kuitenkin käytti hyväkseen ruutukaaviota muutamien korttelien verran. Toururajojen rannan suunnittelu sitä vastoin oli tehty uusien aatteiden mukaisesti.

Kaikkiaan maasto oli nyt otettu huomioon kokonaan toisella tavalla kuin Mahlbergin mekaanisessa ratkaisussa. Korttelien ja tonttien koko oli edelleen pienentynyt Blomstedtin kaavailujen mukaisesti. Kaupungin eteläpäähän puolestaan oli suunniteltu blomstedtiaaninen huvilakaupunki rannan ja seminaarin väliin. Uusi asemakaava ei kuitenkaan pysähtynyt tähän, vaan se ulottui Mäki-Matille saakka,

joka tällä välin oli liitetty kaupunkiin.” (Tommila 1972, 322).

Voittaneen kilpailutyön perusteella asemakaavan piirsivät lopulliseen muotoon arkkitehdit Thomén ja Lilius. Kaupunkirakenteen kannalta kasvava Jyväskylä oli ulkonaisesti valmis uusiin haasteisiin. Voimakkaasta koulu- ja kulttuurikaupungin leimastaan huolimatta Jyväskylässä ja sen rajojen tuntumassa oli kaupungin varhaisista vaiheista alkaen harjoitettu monenlaista teollisuustoimintaa. Tehtaat olivat kuitenkin suhteellisen pieniä, lukuun ottamatta Kankaan ja Schaumanin tehtaita jotka olivat merkittäviä tuotantolaitoksia. Teollisuudesta myöhemmin luvussa 5.4.

Asemakatu sai selvästi kaupallista ilmettä. Kadun merkitys lisääntyi muutenkin uuden vuosisadan alussa, kun sen yläpäähän rakennettiin Lyseon komea koulurakennus ja sen läheisyyteen Kauppakoulu muutamaa vuotta myöhemmin. Kaupunkikuvassa varsinkin iltaisin ja öisin näkyvä muutos tapahtui, kun uusi ”Sähkötehdas” 1902 alkoi toimittaa sähköä koteihin ja katulamppuihin. Kunnallistekniikan kehittymistä merkitsi myös vesijohtoverkoston, vesisäiliön ja pumppuaseman rakentaminen 1910-luvun alus-

TAULUKKO 4:

Jyväskylän keskusta-alueen ja esikaupunkien asukasluku 1880–1910

(Lähde: Tommila 1970, 242 ja 1972, 313)

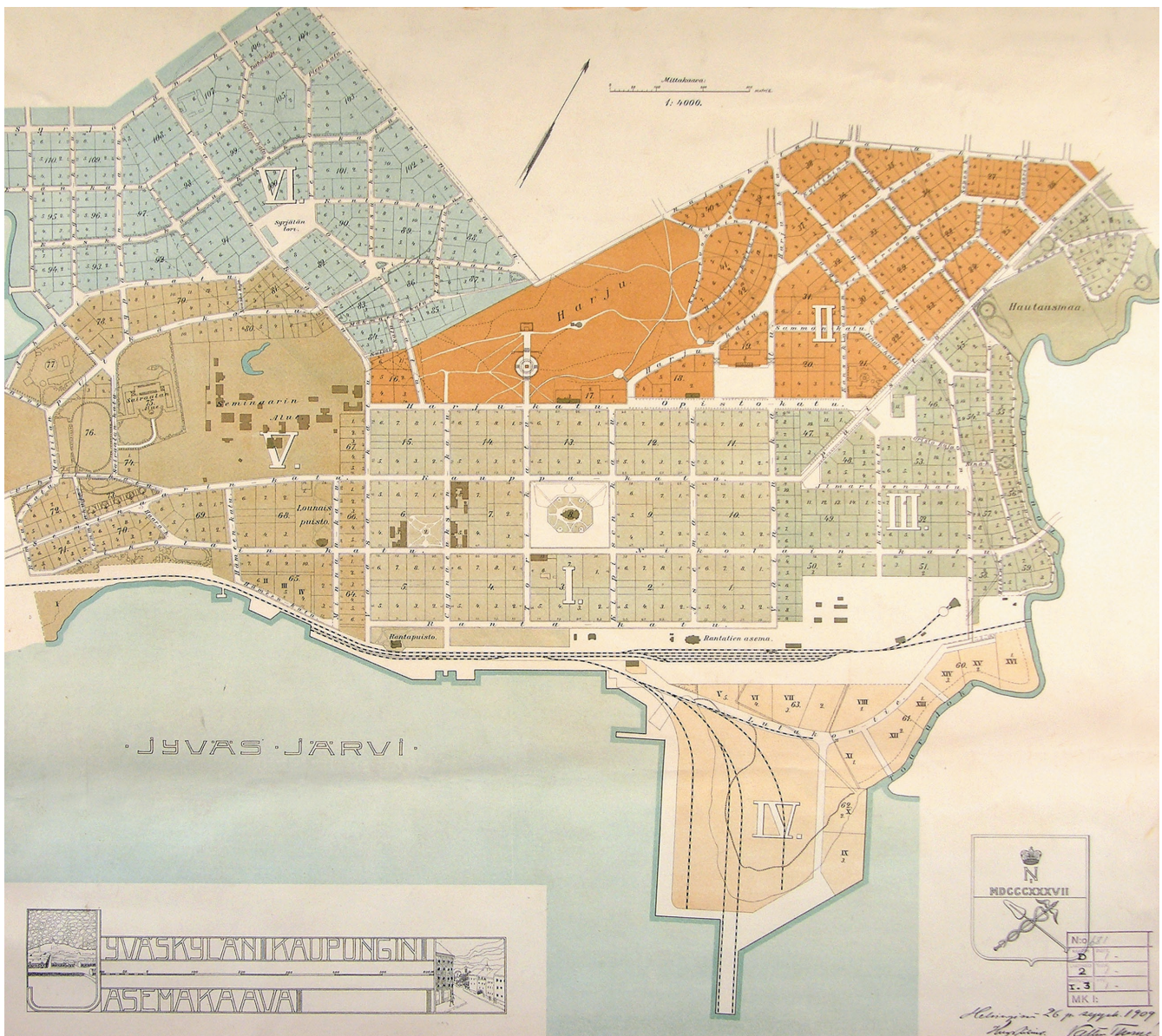
Kaupunkialueet	1880	1890	1900	1910
Lohikoski–Koskenpää	146	197	434	596
Tourula	91	173	307	499
Mäki-Matti	112	124	260	397
Nisula	204	214	207	517
Keskikaupunki, ruutukaava-korttelit I–XX	1717	2113	2275	2271
Yhteensä koko kaupunki	2270	2821	3483	4280

sa. Kehitys otettiin huomioon myös kaupungin rakennusjärjestyksessä. Määräyksiin tulivat mukaan kunnallistekniikkaa koskevat kohdat vuonna 1907, joilla haluttiin tehostaa rakentamista ja tavoiteltiin parempaa rakentamisen laatua (Jäppinen 2005, 118–120).

Väestötilastoa tulkittaessa tulee huomioida yksi erityispiirre. Jyväskylässä oli tuohon aikaan runsaasti tehdastyöläisiä, ”siirtotyöläisiä” ja muuta ”irtolaisväkeä”, joita Jyväskylän pitäjän (nykyinen maalaiskunta) ja kirkonkirjat eivät tunnistanee.

Väestötilasto osoittaa myös kaupunkipolitiikan suuntaa. Kaupungissa asuva väestö pyrittiin laskemaan ja tilastoimaan kaupungin oman organisaation toimesta mahdollisimman tarkasti, toisin

KARTTA 6: Jyväskylän kaupungin asemakaava vuodelta 1909. Kaavan tekijät olivat Lilius ja Thomén ja se vahvistettiin senaatissa elokuussa 1910. Samana vuonna kaavaa laajennettiin Vaivaistalon, Syrjälän ja kaupungin väliselle alueelle. Kuvankäsittely Jussi Jäppinen (JKA 1910, Jäppinen 2005, 105).

kuin Jyväskylän pitäjän alueella, jossa tilastoinnista huolehti seurakunta.

Väestötilasto osoittaa myös kaupungistumisen ja kehityksen suunnan. Keskikaupungin alue kävi ahtaaksi ja väestö siirtyi esikaupunkeihin, joissa asunnot olivat halvempia ja rakennuskanta vielä heikosti määräyksiin säädelty. Kaupungin väkiluku kasvoi kuitenkin niin, että vuonna 1920 asukkaita oli jo 6127 henkilöä. Tämä pakotti kaupungin poliittisen johdon ja virkakunnan kiinnittämään huomiota kaupungin suunnitelmalliseen rakentamiseen, kaavoitukseen ja myös uusien maa-alueiden hankkimiseen kaupungin hallintaan sekä myös kaupungin laajentumista.

Perinteinen puutalokaupungin ilme alkoi muuttua 1920-luvulla, kun ensimmäiset kerrostalot ilmestyivät eri puolille Jyväskylää. Katuja kivetettiin ja hevoset saivat vähitellen väistyä autojen tieltä. Myös laivaliikenne oli saman kohtalon edessä, sillä koko ajan paraneva tieverkosto, automäärän lisääntyminen ja Pieksämäen radan valmistuminen veivät matkustajia ja rahtia pois laivoilta. Kaupungin kehittymiseen ja puutalokaupungin muuntumiseen ensin pienempiin kivitaloihin ja myöhemmin laajempiin rakennuksiin näyttää vaikuttaneen teknisen kehityksen ohella liike-elämän kehittyminen (Jäppinen 2005, 130–138).

Aikaisemmin todettiin, että kaupunkikehitys ja -rakentaminen ovat Suomessa nuori ilmiö. Tähän on vaikuttanut hidas yhteiskunnallinen muutos, josta ovat seuranneet kaupunkien kasvuun liittyneet ongelmat. 1900-luvun kaupunkisuunnittelun ja -rakentamisen tapahtumat voidaan Jyväskylänkin kohdalla ryhmitellä jaksoiksi, joissa pyritään kuvaamaan kaupunkisuunnittelun kehittymistä samaan tapaan kuin edellä puutalokaupunkien rakentamisessa.

Liitetaulukossa 18. ja 19. osoitetaan kaupungin kehitykseen keskeisesti vaikuttaneet tekijät/tapahtumat vuosina 1500–1900 ja 1900–2005.

5.3. Koulutuspolitiikasta peruskivi

Jyväskylän kaupunkipolitiikan keskeisenä kysymyksenä on ollut *koululaitos ja sen edistäminen*. Tavoitteena oli erityisesti rakentaa suomenkielistä koulutusta, koska se katsottiin kansakunnan identiteettiä vahvistavaksi tekijäksi. Koulutuksen kehittymisen myötä suuriruhtinaskunnassa ryhdyttiin perustamaan myös *ylä-alkeiskouluja* ja Senaatissa käytiin voimakasta keskustelua koulutuksen yleisestä merkityksestä sekä koulutuksen merkityksestä koko yhteiskunnalle.

”Piirilääkäri Schildt, jonka sydämenasiana oli sivistyksen ja nimenomaan suomenkielisen sivistyksen levittäminen, suunnitteli oppikoulun saamista Jyväskylään jo 1840-luvun alussa. Kun hänen aloitteestaan 1842 perustettiin säästöpankki, sen yhtenä tarkoituksena oli koota rahoja suomenkielisen alkeisopetuksen aloittamista varten Jyväskylässä. Porvaritkin tunsivat kiinnostusta asiaan ja anoivat loppuvuodesta 1844 ala-alkeiskoulun perustamista Jyväskylään. Kuvernööri puolsi anomusta, vaikka kaupunki ei omaa koulutaltoa pystynyt rakentamaankaan.

Myös Porvoon tuomiokapituli lausunnossaan piti koulun saamista välttämättömänä, jotta se voisi kasvattaa ”porvariston, joka tuntien oman paikkakuntansa tarpeet ei olisi vailla niitäkään tietoja, joita ilman ei kaupungin asukas voi täyttää paikkaansa yhteiskunnassa”. Keisari-suuriruhtinas allekirjoitti koulun perustamisreskriptin 13.3.1847, ja saman vuoden syyskuun 8. päivänä vihittiin ”Suomen Iso-Ruhtinaalta armollisesti tänne asetettu Vähä-koulu”. (Tommila 1972, 76–77).

Kouluoloihin liittyi Jyväskylässä alusta asti yksi piirre, joka muilta kaupungeilta puuttui: suomenkielisyys. Asian esiintulo eri vaiheissa oli lähinnä piirilääkäri Schildtin sitkeän työskentelyn ansiota. Koulukeskustelu päättyi lopulta kolmen

Suomen ensimmäisen suomenkielisen oppilaitoksen perustamiseen: *Lyseo* 1858, *Seminaari* 1863 ja *Tyttökoulu* 1864, nykyinen Voionmaan koulu. Koulut olivat jo sellaisenaan tärkeä edistysaskel, mutta lisämerkitystä Jyväskylän kehitykselle ja ilmapiirille toivat sivistyneet opettajat sekä eri puolilta Suomea saapuneet oppilaat. Tyttöjen hyväksyminen koulutuksen piiriin oli merkittävä yhteiskunnallinen edistysaskel ja tasa-arvon perusta myös tulevaisuuteen.

Sanomalehtien pontimena oli osuvasti ”suomalaisen sivistyksen vaurastuminen”. Samaa päämäärää tavoitteli lehtori Gummeruksen kustantamat lehdet ja kirjat, ”Kyläkirjaston Kuvalehti” tunnettuimpana. Kiertävien teatteriseurueiden vierailut osuivat Jyväskylässä otolliseen maaperään, sillä kaksi näytöksiä seurannutta kaupunkilaisista, Canth ja Kiljander innostuivat itsekin kirjoittamaan näytelmiä. Heidän kynästään lähtivätkin vuosisadan lopun suosituimpien näytelmien tekstit. Teksteistään tunnettuja jyväskyläläisiä olivat myös runoilijat Asp, Mendelin ja Kramsu.

Seminaarin musiikinlehtori Hagforsin aloitteesta käynnistynyt musiikkielämä aluksi vaatimattomine konsertteineen ja kuoroineen huipentui 1800-luvun lopulla useisiin Jyväskylässä pidettyihin Kansanvalistusseuran laulu- ja soittojuhliin. Tuhansien juhlavieraiden mukana laulu- ja soittojuhla-aate levisi ympäri Suomea. Kaupungin omista musiikkinimistä tunnetuimpia olivat Hannikainen ja vuonna 1899 perustettu *mieskuoro Sirkat*.

Vuonna 1856 Senaatissa hyväksyttiin koulujärjestys, mutta koulujen kielikysymyksestä ei puhuttu mitään. Jyväskylässä huomioitiin tämä ja ylä-alkeiskoulun perustamisen jälkeen 24.8.1857 kaupungissa pidettiin luonnollisena, että *Jyväskylän Lyseo* olisi suomenkielinen. Oli melko luonnollista, että kansakoululaitoksen isän Cygnaeuksen nimeä kantava koulu perustettiin Jyväskylään vuonna 1925. Koulu kunnioittaa

suomalaisen ”kansakoulun isän” Cygnaeuksen (1811–1888) elämäntyötä. Muun muassa ensimmäisen opettajaseminaarin johtajana Jyväskylässä toiminut Cygnaeus loi 1800-luvun jälkipuoliskolla perustan maamme koulujärjestelmälle ja opettajainkoulutukselle. Koulu sijaitsee Mäki-Matin kaupunginosassa, aivan Hippos–Kampus tutkimusalueen tuntumassa. (Ks. myös kartta 2. sivulla 20)

Ala-alkeiskoulun ensimmäinen opettaja oli teologian ylioppilas Grahn. Häntä kutsuttiin myös ”maisteriksi”. Koulun opettajalla oli huomattava merkitys nuorena kaupunkiyhteisössä ja koulu kutsuttiinkin ”*Raanin kouluksi*”. Kaupungin voimavarat olivat vielä heikot ja koulutilat toimivatkin vuokralla, koulun opettajan palkan maksoi valtio. Koulu oli rakenteeltaan jonkinlainen myöhemmän kansakoulun ja oppikoulun alaluokkien sekamuoto. Opetuskieli oli aluksi *ruotsi*, mutta jo 1860-luvun lopulla *opetuskieleksi otettiin suomi*. Koulun oppilaat olivat poikia, joista yleensä yli puolet kaupunkilaisia, mutta lähiseudun kunnista oli myös opetukseen tulijoita. Ala-alkeiskoulu lakkautettiin tarpeettomana 1884 ja koulu tuli näin toimineeksi 37 vuotta.

Opettajien kouluttamisesta huolehtimaan perustettiin Seminaareja ja opettajienvalmistuslaitoksia, joista Jyväskylän seminaari aloitti toimintansa 1863. Koulutuksen alkamisen arvionnin perusteella Suomessa oltiin varhain hyvin kehityksessä mukana. Koulutuksella oli suuri merkitys yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tämä heijastui yhteiskunnalliseen toimeliaisuuteen ja yleiseen demokratisoitumiseen.

Suomessa naiset saivat ensimmäisinä yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden 1906. Senaattiin valittiin ensikerralla 18 naisparlamentaarikkoja, joka aiheutti suurta huomiota eurooppalaisella tasolla.

”Suomalaisen kansanvallan keskeinen toimija on yksikamarinen eduskunta, jonka yleisillä ja yhtä-

läisillä vaaleilla valitut jäsenet kokoontuivat ensimmäiseen istuntoonsa toukokuussa 1907. Edustajat saavat valtakirjansa suoraan kansalta, ja kansalaisia kiinnostaa tietää, miten he tätä valtuutusta käyttävät. Edustajatoimen julkisuus edellyttää kansanedustuslaitoksen jäseniltä avoimuutta sekä toiminnan että taustan suhteen. Kansalaisyhteiskunnan, tiedonvälityksen ja tutkimuksen kannalta on merkityksellistä tietää, millaisia henkilöitä edustajiksi on valittu.” (Siunala 2000, 5).

Jyväskylän kaupungin toimenpiteillä ja kehityksellä oli merkitystä koko maan koulutuspolitiikkaan. Kangas (1992, 30–41) huomauttaa, että suomenkielisten koulujen perustaminen johti myös yliopiston merkityksen kasvuun sosiaalisen kohoamisen väylänä. Tästä osoituksena oli se, että vuosisadan alkupuolella 1905 Helsingin yliopistoon kirjoittautuneista opiskelijoista selvä enemmistö 65% oli jo suomenkielisiä. Jyväskylässäkin pohdittiin yliopiston ja muun muassa taloudellisen tai ”käytännöllis-tieteellisistä asioista” koostuvan yliopiston perustamista. (Asetukset 146/1968 ja 115/1998)

Koulumaailmakin muuttui. Jyväskylän vastaperustettu kansakoululaitos sai ensimmäisen koulurakennuksensa vuonna 1912, Puistokadulle niin sanotun *Puistokoulun*. Lyseon ja tyttökoulun rinnalle perustettiin kolmas oppikoulu, yhteislyseo, joka nykyisin toimii normaalikouluna. Merkittävin muutos tapahtui, kun seminaarista tuli kasvatusopillinen korkeakoulu vuonna 1934. Pyrkimykset saada kaupunkiin yliopisto olivat jo vuonna 1912 johtaneet kesäyliopistotoiminnan käynnistymiseen.

Urheilun ja kulttuurin alueelta Jyväskylä toi yleiseen tietoisuuteen käsitteet, laulujuhlat, pesäpallon ja arkkitehti Aallon. Lyseon oppilas Aalto perusti vastavalmistuneena arkkitehtina ensimmäisen toimistonsa kotikaupunkiinsa syksyllä 1923. Hän suunnitteli Jyväskylään ja lähiympäristöön tuolloin ja myöhempinä vuosikymmeni-

nä useita rakennuksia. Lyseon ja seminaarin pojat saivat puolestaan toimia lehtori Pihkalan koekansiineina tämän kehitellessä Suomen kansallispelejä pesäpalloa 1920-luvun alussa. Aallon merkityksestä myöhemmin lisää alaluvussa 6.2.4.

Maailma on muuttunut sitten Cygnaeuksen aikojen, mutta hänen esittämiensä ajatusten ydin kohdat pätevät yhä. Cygnaeuksen koulun arvoihin on kirjattu sosiaalisuus, yhteistyökyky, empatia, hyvät käytöstavat ja myönteinen asenne elämän eri ilmiöihin. Tasa-arvon käsite on noista päivistä laajentunut ja saanut uusia merkityksiä. Suvaitsevaisuus on täydentynyt kansainvälisyydellä ja erilaisuuden hyväksymisellä. (Jyväskylän kaupunki 2004b)

Yhtä merkittävä ja pitkän historian käsittävä hanke oli kasvatusopillisen korkeakoulun muuttaminen Jyväskylän yliopistoksi vuonna 1966. Koulukaupunkina, Suomen Ateenana tunnettu Jyväskylä sai vuosien saatossa muitakin luonnehdintoja. Teollisuuskaupungiksi se oli jo muuttanut ennen sotia. Kulttuurikaupunkina Jyväskylä alkoi saada lisää uskottavuutta sen jälkeen kun ensimmäiset, myöhemmin Jyväskylän Kesäksi nimetyt kulttuuripäivät pidettiin ensi kerran vuonna 1955. Kulttuurielämää täydensi vuonna 1969 järjestetty 1. Jyväskylän Talvi, aluksi vastaopiksi, myöhemmin Kesän täydentäjäksi.

Modernista arkkitehtuurista tuli Jyväskylälle uusi kansainvälinen valttikortti, kun arkkitehti Aallon korkeakoulurakennukset, muun muassa päärakennus, harjoituskoulu, kirjasto ja uimahalli sekä Säynätsalon kunnantalo valmistuivat 1950-luvulla. Seuraavilla vuosikymmenillä olivat vuorossa Keski-Suomen museo, Viitatorni, Alvar Aalto-museo ja hallintokorttelin rakennukset. Väkiluvun lisääntymisen myötä palvelu- ja kauppakaupungin tittelikään ei ollut vieras ja tapahtumien lisääntyessä Jyväskylästä tuli myös merkittävä matkailukaupunki.

5.4. Teollisuuden nousu

Jyväskylää ei pidetty erityisenä teollisuuskaupunkina, vaikka 1800-luvun loppu oli Suomessa teollisuuden läpimurtoaikaa. Korkeakosken saha ja viinatehdas, Kuokkalan saha sekä Lohikosken (Kankaan) paperitehdas olivat seudun suurimmat teolliset yritykset. Yksikään niistä ei kuitenkaan sijainnut kaupungin alueella, näkömatkan päässä kylläkin. Vuosisadan vaihteen molemmin puolin keskellä kaupunkia, Kirkkotorin laidassa toiminut Fredriksonin lakki-, kravatti- ja hansikastehdas oli Jyväskylän suurin teollisuuslaitos. (Tommila 1972, 578–598)

Teollisuuden ja kaupan merkitys kaupunkirakenteeseen on ollut huomattava. 1800-luvun lopulla Jyväskylän teollisuus alkoi puunjalostuksesta, jolloin 1870 perustettiin ensin saha Korkeakoskelle. Kankaan paperitehdas sijaitsi Tourujoen varrella 1872, perustaja oli paroni Åkerhjelm. Tehdas siirtyi myöhemmin 1918 G.A. Serlachiuksen omistukseen ja se on ollut paikallisen teollisuuden merkittävä kivijalka. Tilanne muuttui edelleen, kun kaupungin edustalle Jyväsjärven rantaan valmistui Schaumanin Faneeritehdas Oy 1912. Tehdas oli 1910-luvulla alansa suurimpia yksiköitä Suomessa. Vuonna 1920 sen tuotannon arvo oli kymmenkertainen toiseksi suurimpaan Fredriksoniin verrattuna ja suurempi kuin muiden teollisuuslaitosten yhteensä. Vanhoista tehtaista voimakkaasti kehittynyt Kankaan paperitehdas sijaitsi rajajoen, Tourujoen varrella. Se ja kivätehdas siirtyivät kaupungin puolelle alue-liitoksen 1941 yhteydessä.

Suurteollisuuden myötä kaupunkiin syntyi pien- ja alihankintateollisuutta, myös erilaiset käsiteollisuuden muodot kasvoivat. Teollisuudesta voidaan mainita esimerkkeinä juomatehtaat ja oluttehdas, harmonitehdas, leipomot ja

rinkelitehdas, huonekalutehdas ja useat puusepän verstaat. Erikoisuutena teollisuudenalalla voidaan pitää Jussila Oy:n leikkikalutehdasta, jonka päätuotteita olivat puiset leikkikalut. Kuuluisimmat tehtaan tuotteet lienevät 1940- ja 1950-luvuilla erittäin suositut *Jukka-lelut* ja *Fortuna-lautapeli*. Seminaari- ja koulukaupunkiin sopivat hyvin useat kirjapainot, joista merkittävimpiä olivat K.J. Gummerus Oy, Keski-Suomen Työväen kirjapaino Ol, Keskisuomalaisen ja Saarijärven Paavon kirjapainot sekä Jyväskylän Kirjansitomo Oy.

Jyväskylän seudun teollista merkitystä lisäsi kahdeksan kilometrin päähän Vaajakoskelle rakentunut SOK:n monen eri alan tehtaan yhdyskunta, sekä Säynätsalon ja Tikkakosken kehittyvät tehdasyhdyskunnat. Metalliteollisuus kehittyi voimakkaasti 1920- ja 1930-luvuilla kun Valtion Tykkitehdas 1936 sijoitettiin Jyväskylään. (Ks. myös kartta 1. sivulla 17)

5.5. Sodat muuttavat kaupunkia

Jyväskylä selvisi sodista suhteellisen vähin vaurioin. Asetehtaita tosin yritettiin pommittaa, mutta osumatarkkuus oli huono. Sotateollisuuden muuttaminen rauhan tarpeisiin onnistui Jyväskylässä erinomaisesti, kun tykkitehdas alkoi 1950-luvulla valmistaa paperikoneita ja kivätehdas myös traktoreita. Valmetin paperikonetehtaasta, nykyisestä Metso Oyj:stä tulikin kaupungin teollisuuden lippulaiva, jonka markkina-alue on koko maailma.

Kaupungin teollistuminen vaikutti väestön lisääntymiseen, mutta myös yleinen koulutustason kansakoulu, oppikoulu, seminaari ja edelleen korkeakoulun ja yliopiston vaikutus on näkynyt sekä kaupunkirakenteen, että elinkeinotoi-

minnan kehittämisessä. Tutkimusalueen historialliseen taustaan Hippoksen puolella näyttää vaikuttaneen myös geopoliittinen ja kansainvälistä poliittinen tilanne. Rautpohjan, Hippoksen ja lähialueen teolliseen syntyminen on vaikuttanut valtakunnan turvallisuustilanne ja sodat. Vielä 1. maailmansodan ja itsenäistymisen ajan sodissa tutkimusalueella ei ole ollut alueellista tai valtakunnallista merkitystä.

Suomalaiset puolustusvälineiteollisuuden yhtiöt olivat Tampereen Pellava- ja Rautateollisuus eli Tampella 1861, Oy Lokomo 1915, Oy Tikka-koski Ab 1921, Oy Sako Ab 1921, Valtion Patruuna-tehdas Lapualla 1922 ja Oy Sytytin 1929. Kotimaisen puolustusteollisuuden tekninen taso ei vielä 1920-luvulla ollut tyydyttävä ja tämän vuoksi selvitettiin myös mahdollisuutta yhteistyöhön ulkomaisten yhtiöiden kanssa.

Ensimmäiseksi kaupunkiseudulle perustettiin ruutitehdas runsaan kymmenen kilometrin päähän kaupungista, Laukaan Vihtavuoreen 1922. Jatkoa suurteollisuudelle tuli 1920- ja 1930-luvuilla, jolloin Jyväskylään ja lähiympäristöön sijoitettiin puolustusvoimien aseiteollisuutta. Jyväskylän kaupunkikehitykseen ja koko seudun elinvoimaisuuteen vaikuttivat ehkä ratkaisevalta tavalla ensin Valtion Kivääritehtaan perustaminen 1926 ja sitten Jyväskylän valinta Valtion Tykkitehtaan sijaintipaikaksi. Jyväskylää pidettiin strategisesti sopivana paikkana, koska se sijaitsi vihollisen lentosäteen kannalta kyllin kaukana rajalta ja rannikolta. Liikenneyhteydet olivat hyvät ja teollisuutta ennestään niin paljon, että työväkeä ja asuntoja oli saatavissa. Tehtaila oli kaupungille ja seutukunnalle huomattava taloudellinen merkitys. Erityisesti tykkitehtaan toiminnan aloitus helpotti pula-ajan jälkeisessä tilanteessa elänyttä kaupunkia ja sen seutua huomattavasti.

Jokisen tulkinnan mukaan yhtäältä kansainvälinen tilanne ensimmäisen maailmansodan

jälkeen ja Suomen suuntautuminen aikaisempaa enemmän pohjoismaihin, vaikuttivat siihen, että puolustusteollisuuden yhteistyö ruotsalaisen Bofors AB:n kanssa käynnistettiin. Moninaiset neuvottelut johtivat siihen, että lisenssisopimus hyväksyttiin lopulta tammikuussa 1937, vaikka neuvotteluja oli käyty jo vuodesta 1935 lähtien (Jokinen 1988, 21–26).

Suomalainen yhteiskunta eli 1930-luvun lopulla voimakasta nousua. Kansainvälinen kauppa elpyi vuosikymmenen alun laman jälkeen ja näyttää siltä, että suomalaiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen sekä talouden edistymiseen vaikuttivat myös poliittiset suhdanteet. Lehtinen (2002, 38) osoittaa, että suomalainen yhteiskunta löysi jopa yllättävän yksimielisyyden. Se ilmeisesti auttoi kansakuntaa kohtaamaan edessä olevat vaikeudet. Tässä Lehtinen viittaa esimerkiksi idänsuhteisiin, joista vallitsi maltillisesta oikeistosta sosialidemokraatteihin asti suhteellisen yhteinen käsitys. Tämän mukaan oli pyrittävä hyviin idänsuhteisiin, mutta ei millä ehdoilla hyvänsä. Poliittiseen linjaan ja kielenkäyttöön syntyi uusi termi niin sanottu ”punamultahallitus”, jossa keskipuolueet ja sosialidemokraatit liittoutuivat.

Valtion Tykkitehtaanlautakunta, jonka puolustusministeriö asetti 16.10.1934 suoritti vuosina 1934–1936 useita katselmuksia ja neuvotteluja Jyväskylässä, sen jälkeen kun alkuperäinen sijoitussuunnitelma kolmiosta Kokkola-Seinäjoeki-Vaasa oli hylätty. Ilmeistä on, että Valtion kivääritehtaan sijainti vaikutti ratkaisevasti siihen, että tykkitehtaan sijoituspaikaksi valittiin Jyväskylä. (Jokinen 1988, 29, Asetus 6/1937)

Jyväskylän kaupungin neuvottelijat ehdottivat myös Jyskänvuoren aluetta maalaiskunnan puolella. Lisäksi Kankaan paperitehdas tarjosi tehtaan sijoituspaikaksi Sillanpään tilaa. Valtion edustajat valitsivat Rautpohjan, ilmeisesti siksi, että tehdas voitiin teknisesti sijoittaa edullisim-

min ja alueella, mukaan luettuna niin sanottu Vasikkavuoren seutu oli riittävästi maa-alueetta. Sähkösaannin lisäksi teknisiin seikkoihin vaikutti vesijohto- ja viemäriverkostoon olemassa-olo lähialueella.

Merkittävä lienee ollut myös mahdollisuus sijoittaa osa tehtaan toiminnoista kallioiloihin Vasikkavuoreen. Kaupunki sitoutui luovuttamaan noin 40 hehtaarin alueen tehtaan paikaksi Vasikkavuoren ympäristöstä, sekä rakentamaan riittävän suuret vesijohto- ja viemäriinjat tehdasalueelle. Sopimus astui voimaan kaupunginvaltuuston hyväksymisen jälkeen. Valtuuston päätös oli täysin yksimielinen. (KV 26.2.1937)

Tykkitehtaan sijoittamiseen Rautpohjaan on vaikuttanut yhtäältä riittävän läheinen sijainti kaupungin keskustasta, sekä kohtuullisen hyvien kulkuyhteyksien turvaaminen. Tykkitehtaan alueelle piti saada rakennetuksi rautatie ja tällä tavoin Rautpohjan alue valittiin, koska Jyväskylä–Haapamäki radalta oli tehdasraide toteutettavissa vaivattomasti ja edullisestikin. Ratkaisuun on toisaalta vaikuttanut myös ravidan sijainti, koska rata muodosti luonnollisen kaistan tehtaan ja muun kaupungin välille, eikä alueelle vielä noina vuosina 1936–1945 kohdistunut suuria laajentamis- tai rakentamistarpeita. (Jokinen 1988, 27–35)

Tykkitehtaan vieressä käynnistyi nopeasti asuntoalueen rakentaminen. Asuntoalueen toteuttaminen työllisti 700 ihmistä, ja itse tehtaassa työskenteli vuoden 1940 lopulla 1 000 henkeä. Kaupungin asukasluku 1930-luvun lopulla oli noin 9 000. Uusista metallitehtaista vain tykkitehdas sijoittui kaupungin rajojen sisäpuolelle. Kivääritehdas sijaitsi muutaman sadan metrin päässä rajasta ja keskustaan oli matkaa vain kilometri. Yhtä lähellä oli Jyväsjärven vastarannalla, mutta maalaiskunnan puolella sijainnut Porin tulitikkutehdas.

Jyväskylän kohdalla sotapolitiikalla näyttää

olleen samanlaiset vaikutukset kuin laajemmin Euroopassa. Cherry osoittaa kuinka Englannissa siirrettiin yhteiskunnallisia toimintoja, tehtaita ja tuotantolaitoksia pois rannikkoseudulta ja Lontoon ympäristöstä Natsi-Saksan massiivisten ilmapommitusten vuoksi vuosina 1941–1943. Evakuoiteja suoritettiin paljon kaikkialla sotatoimialueilla ja niillä oli väestön turvallisuuden kannalta suuri merkitys. Cherry katsoo myös, että valtion täytyi sota-ajan kriisitilanteiden vuoksi suorittaa yhteiskunnallisten toimintojen haltuunotto ja näin monia yksityisiä laitoksia kansallistettiin tai saatettiin sotaviranomaisten kontrolliin. Hänen mukaan sota-ajan hallituksella (*War Cabinet*) oli merkittävä vaikutus nykyisen hallinnon ja eri ministeriöiden syntymiseen ja kehittymiseen. (Cherry 1996, 87–92)

Strategiaan näyttää silloin vaikuttaneen Englannissa ja Suomessa perusteiltaan militaristinen suunnittelu. Strateginen suunnittelu perustui tuolloisten pommikoneiden lentomatkaan ja tähän liittyneisiin rajoitteisiin. Jyväskylän seutu joutui myös sodan vaikutusten voimakkaan teollisen kehittymisen piiriin, mutta myös vastaanottamaan evakuintien ja väestönsiirtojen rasitteita. Talvisodan syttymisen jälkeen marraskuussa 1939, Jyväskylään ryhdyttiin nopealla aikataululla rakentamaan kokonaan uutta kaupunginosaa. Näin vuosien 1940–1943 aikana syntyi Kypärämäen asuinalue, jonka väestömäärä oli vuoden 1945 lopulla lähes 3.000 henkilöä.

Evakuoiteja sodan eri vaiheissa suoritettiin Laatokan Karjalan ja Sortavalan seuduilta. Näistä ajoista lähtien Jyväskylässä on ollut melko vahva karjalaisten vaikutus, joka osittain näkyy vielä nykyisinkin. Sortavala-seuran kotipaikkana on ollut sen perustamisesta vuodesta 1946 lähtien Jyväskylä. Monet paikkakunnan yhteiskunnallisessa toiminnassa mukana olleet ovat kuuluneet seuraan. Sotia edeltävänä aikana Hipposta on käytetty muun muassa hevosten näyttely-

keskuksena ja markkinapaikkana. Sodan aikana Hippos toimi sotatoimiin määrättyjen hevosten kokoamispaikkana, johon se tarjosi hyvät olosuhteet kaupungin läheisen sijainnin vuoksi ja koska alue oli rajattu muusta ympäristöstä lankkuaidalla. (Roiko-Jokela 1993, 118)

Sodat vaikuttivat koko kaupungin toimintaan, mutta erityisesti myös kasvatusopillisen korkeakoulun opetukseen. Kireä kansainvälinen tilanne ilmeni opetuksessa jo syksyllä 1939, jolloin monet miesopiskelijat osallistuivat linnoitustöihin Karjalan kannaksella. Tuon ajan henkeen kuului myös se, että linnoitustyöt laskettiin kuuluviksi opintojen maatalouden harjoittelujaksoon. Jo ennen talvisodan syttymistä 30.11.1939 korkeakoulun toiminta keskeytettiin 9. lokakuuta. Kaikki tilat otettiin puolustusvoimien käyttöön, joka merkitsi sitä, että naisopiskelijoiden oli muutettava asumaan eri puolille kaupunkia, internatiasunnoistaan. (Lamberg 2004, 83)

Sodan vaikutukset toivat puutteen ja säännötelyn koko kaupunkiin. Erityisen vaikeana tilanne koettiin opiskelijapiireissä, joiden olosuhteet muutoinkin olivat vaatimattomat. Ilmapiiriin vaikutti myös opiskelijapoliittinen tilanne, koska Akateemisen Karjala-Seuran (AKS) kannatus oli korkeakoulun opiskelijoiden piirissä voimakasta. Poliittinen tilanne vaikutti myös siihen, että AKS:n toiminta mainittiin korkeakoulun toimintakertomuksessa 1939–1941. Toimitiloja luovutettiin järjestön käyttöön aikaisempaa helpommin. Tosin korkeakoulun johdolle jouduttiin vakuuttamaan, että järjestö keskittyy isänmaallisen hengen vaalimiseen. Kaupungilla oli myös toiminnallisesti yhteys Sortavalaan, koska sotien aikana Sortavalan seminaarin ja myös Helsingin Ebeneser-seminaarin toiminnat evakuoitiin ja siirrettiin Jyväskylään. (Lamberg 2004, 87)

Korkeakoulun opiskelijoiden naisvalta ja vastuut muuttivat toiminnan luonnetta. Opiskelijat osallistuivat erilaisiin keräyksiin ja avustivat

sotasairaalan perustamisessa. Ylioppilaskunnan edustajat (naisopiskelijat) viihdyttivät sekä sairaaloissa olleita potilaita, että osallistuvat muutoinkin aktiivisesti kulttuurielämään, muun muassa lausunta- ja näytelmäkerhojen toimintaan. Liikuntaakaan ei unohdettu. Syksyllä 1943 järjestettiin näyttävä urheilutapahtuma Harjulla sotainvalidien tukemiseksi. Tapahtumapaikalle järjestettiin kaupungin halki kulkue, jonka tarkoituksena oli houkutella kaupunkilaisia tempausta seuraamaan. Välttämätöntä oli myös osallistuminen sadonkorjuuseen, esimerkiksi perunannostoon Mattilanpellolla. (Lamberg 2004, 85–93)

Jyväskylää pommitettiin Talvisodan alkupuolella kaksi kertaa, olihan vihollisen tiedossa alueen merkittävä teollisuus. Muutoin sodan näkyvät vaikutukset jäivät vähäisiksi. Merkittävimpinä maisemallinen muutos lienee ollut Harjun ilmatorjunta-asema ja sen toiminta. Ilmatorjunnan mahdollistamiseksi Harjulta jouduttiin kaatamaan huomattava osa vankasta hongikosta ja näin sodan maisemallinen seuraus näkyi pitkään kaupungin keskustassa. Tosin ilmavaaran vuoksi kaupunki noudatti tiukkoja pimenysmääräyksiä, jotka muuttivat kaupunkikuvaa syksyllä ja talvella koko pitkän sota-ajan.

5.6. Kaupungin laajeneminen

Kaupungin kehittyminen oli sotien jälkeen voimakasta. Sen takasi pelkästään asukasluvun lisääntyminen vuodesta 1941 vuoteen 1980 noin 10 000:sta yli 60 000 kaupunkilaiseen. Käytännössä kasvu näkyi valtavana rakentamisena. Keski-kaupungilta hävisivät muutamaa taloa lukuun ottamatta kaikki puutalot kerrostalojen tieltä ja toisaalta uusia lähiöitä rakennettiin eri puolil-

le kaupunkia. Osa niistä sijaitsi useiden kilometrien päässä keskustasta. Lisärakentamisen mahdollisti vuonna 1965 tehty laaja alueliitos, jonka seurauksena Jyväskylän pinta-ala kasvoi lähes nelinkertaiseksi. Hallinnollisesti Jyväskylästä tuli uuden 250 000 asukkaan Keski-Suomen läänin pääkaupunki vuonna 1960 – yli sata vuotta esillä ollut haave omasta läänistä toteutui vihdoin. Käytännössä Jyväskylä oli kuitenkin ollut maakunnan itseoikeutettu keskus koko historiansa ajan.

Kaupunkisuunnittelun ja laajempien yhteisten kaupunkipolitiikan tavoitteiden merkitys kasvoi sen jälkeen kun Jyväskylään laadittiin ja vahvistettiin yleiskaava vuonna 1968. Merkittäväksi yleiskaavan tekee se, että siihen kytkettiin myös Jyväskylän maalaiskunnan keskeiset alueet sekä siihen liitetty liikennesuunnitelma. Tätä aikaisemmin oli voimassa vuonna 1947 vahvistettu rakennusjärjestys, osittain ruutukaavan rakentamista toteutettiin vielä vuosien 1899 ja 1910 asemakaavojen perusteella. 1950- ja 1960-lukujen vilkas rakentaminen aiheutti kuitenkin tilanteen, jossa kaupungin kehittämistä oli tarkasteltava laajempaan kysymyksenä. Yleiskaavalla pyrittiin erityisesti liikenteen, yleisten alueiden sekä julkisten rakennusten ja kaupungin eri toimintojen selkiyttämiseen. Yleiskaavoitus oli Suomessa varsin uusi kaupunkisuunnittelun väline. Se aloitettiin laajemmin vasta vuoden 1958 rakennuslain uudistuksen jälkeen. Yleiskaavan 1968 tavoitteeksi otettiin kokonaisvaltainen suunnittelu, johon sisällytettiin erillisten asunto-, teollisuus-, virkistys-, ja vapaa-ajan alueiden määrittely, sekä keskusta-alueen liikenneongelmien ratkaiseminen. Viimeisin laajempi yleiskaavoitus on Jyväskylässä vuodelta 1982 ja se on edelleen pääosin voimassa. (Valtonen & Hämäläinen 2003, 76, Jäppinen 2005, 216–217)

Perinteisestä suomalaisesta sodan jälkeisten vuosikymmenien lähiörakentamisesta ovat Jy-

väskylässä esimerkkeinä *Kortepohjan, Huhtasuon, Kangasvuoren, Kangaslampi–Sulku*, *Keltinmäen* esikaupungit. Esikaupunkien sijaintiin on vaikuttanut paljon maanhankintapolitiikka. Jyväskylässä maanhankinta oli 1960-luvulla erityisen pulmallista ja kaupungin kehitys ei tästä syystä tapahtunut kovin järjestelmällisesti. Yhteiskunnallisesti dramaattisin vaihe oli ehkä Kypärämäen kaupunginosan rakentaminen, joka liittyi Talvisodan syyttymiseen ja sodan jälkeiseen siirtolaisten asuttamiseen. (Valtonen & Hämäläinen 2003, 66–76)

Taulukossa 5. esitetään kaupungin asukasluvun kasvu. Tilastosta voidaan päätellä, että kaupungin väkiluvun kasvu jatkui tasaisena 1800-luvun lopulta aina 1920-luvulle, jolloin teollisuuden vaikutus alkoi näkyä kaupungin kasvussa. Jyväskylän uudempia esikaupunki- ja lähiöalueita edustavat Kuokkalan kaupunginosan toteuttaminen, jonka kaavoitus ratkaistiin myös kilpailun kautta. Voittaneen ehdotuksen laati Juhani Boman 1981 ja kaupunginosan rakentaminen on 1980–2000 luvuilla toteutunut pääosin kilpailuehdotuksen mukaisesti. Esimerkkeinä uusista "esikaupunkialueista" voidaan vielä mainita Keljonkankaan, Sarvivuoren ja Lutakon alueet.

Yksi yhteiskunnan kehittymiseen ja kaupungin rakenteeseen vaikuttanut tekijä oli henkilöauto. Autoilu kasvoi 1940-luvun lopulla Keski-Suomesakin huomattavasti. Ilmiö liittyi yhteiskunnan yleiseen motorisoitumiseen. Jäppinen (2005, 242–266) osoittaa, että tuhannen auton raja rikkoontui Jyväskylässä edellä mainitun vuosikymmenen lopulla. Tästä alkaen auto ja autoilu muuttivat kaupunkikuvaa huomattavasti. Tämä johti muun muassa siihen, että kaupunkiin oli välttämätöntä laatia liikennesuunnitelma 1951, jonka avulla pyrittiin ratkaisemaan asemakaavoituksen ja liikenteen ongelmia.

Kaavoituksen merkitys nousi esiin 1940-luvun lopulla, kun kaupungin rakentaminen laajeni ja

TAULUKKO 5:
JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN ASUKASLUVUN KEHITYS VUOSINA 1840–2006

Vuosi	Asukasluku	Pinta-ala km ²	Huomioita
1840	256	6,56	
1860	838	6,72	Kuntaliitos: Tourujoen varsi
1880	2074		
1900	3017		
1914	4205	10,53	Kuntaliitos: Mäki-Matti, Köhniö
1920	6127		
1940	8268		
1941	22510	30,53	Kuntaliitos: Halssila, Lohikoski, Kortepohja
1945	23035		
1948	27672	35,76	Kuntaliitos: Huhtasuo, Lahjajarju ja Kangasvuori
1950	30143		
1960	38168		
1965	51995	115,07	Kuntaliitos: Seppälänkangas, Keljonkangas ja Kuokkala
1970	57370	115,21	
1980	63654	115,30	
1990	66431		
1993	71210	121,20	Kuntaliitos: Säynätsalo, 'Suomen pienin kunta'
2000	77879		
2006	84864		Tilastotieto 30.11.2006

(Lähteet: Tommila 1970, 249, Jyväskylän kaupunki 2005a)

vilkastui. Asemakaava-arkkitehdin virka perustettiin 1949, kaksi vuotta aikaisemmin oli perustettu kaupunginarkkitehdin virka, jota hoiti Olovi Kivimaa. Kiinteistö- ja asemakaavalautakunta perustettiin Jyväskylään vuonna 1965 ja asemakaavoituksesta vastannut kaavoituslautakunta muutettiin kaupunkisuunnittelulautakunnaksi hallinnon uudistuksen myötä vuonna 1989.

Kaupunkirakenteen kehittymistä Jyväskylässä voidaan kuvata Salokorven ja Pakarisen ryhmittelyn pohjalta seuraavasti:

1750–1830 Markkina- ja kaupankäynnin paikka

1830–1850 Kaupungin perustaminen,

varhaisvaihe, Engelin kaava

1850–1900 Koululaitoksen kehittyminen, teollistuminen (*puunjalostus*)

1900–1920 Kaavoituksen uudistaminen, kasvu

1920 –1930 Kaupunkirakentaminen, teollistuminen ja kauppa

1930–1940 Funktionalismin kausi (*Rautpohjan asuinalue ja Valtiontalo*)

1940–1960 Sodan jälkeinen teollistumisen (*metalli*) ja rakentamisen kausi

1960–1980 Lähiörakentamisen aika,

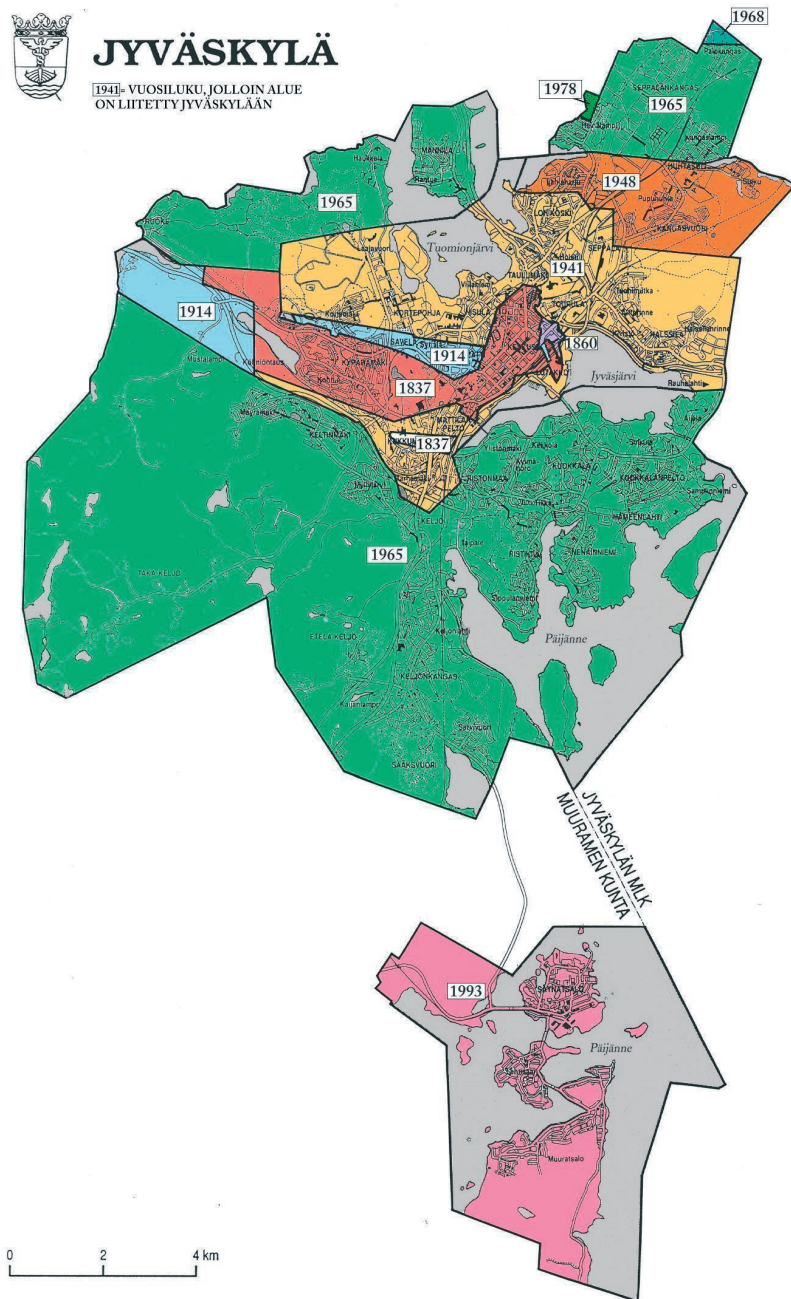
1980–2000	ruutukaavan murros Kaupunkikulttuuri, arkkitehtuuriohjelmat
2000–2005	Teknologiakaupunki (Agora, Innova, Viveca, Ylistörrinne)
2005–	Verkostokaupunki, kaupunki- rakenteen seutuistuminen

neillä olevat kuntarakenteen muutokset johtuvat valtioneuvoston käynnistämistä kunta- ja palvelurakennemuutostukseen. (Valtioneuvosto 2006b)

KARTTA 9. Jyväskylän kaupungin alueliitokset vuosina 1860–1993. Säynätsalo on viimeisin kaupunkiin liitetty alue.

Kartassa 9. esitellään Jyväskylän alueliitokset vuosina 1860–1993. Kartasta voidaan havaita, että kuntaliitosten vaikutus Jyväskylän laajentumiseen ja kasvuun on ollut huomattava. Tämä on johtunut kaupungin maapinta-alan pienuudesta ja myös kaupunkikeskuksen veto-voiman kasvusta. Näyttää ilmeiseltä, että ihmisten arjessa, palvelujen käytössä ja yleisessä kulutuskäyttäytymisessä kuntarajoilla on yhä vähäisempi merkitys. Sen sijaan paikkaidentiteetti ei ole kadonnut. Tästä esimerkkinä Säynätsalon kuntaliitos 1993, joka ei näytä vaikuttaneen säynätsalolaisten identiteettiin tai paikallisten palvelujen käyttöön. (Ruuska 2006)

Kuvaava tilanteelle ja yhdyskunnan rakentumiselle on, että vuoden 2006 alussa on käynnistetty neuvottelut Korpilahden kunnan liittämisestä Jyväskylään, vaikka kunnilla ei ole yhteistä maarajaa. Kehitys on johtamassa kuntakoon kasvuun ja palvelurakenteiden muutokseen. Osaltaan me-

5.7. Jyväskylä kulttuuri- ja liikuntakaupunkina

Jyväskylän kehitykseen ovat kuuluneet kaupungin alkuajoista lähtien voimakkaat siteet suomalaiseen kulttuuriin, kieleen ja opetukseen. Liikuntakulttuurin rooli on myös ollut keskeinen ja tähän on vaikuttanut seminaarin opetus- ja kasvatusyö. Seminaarin opetusohjelmassa oli alusta alkaen vahva voimistelun ja urheilun rooli. Nämä tekijät näyttävät heijastuneen esimerkiksi kaupungin järjestölliseen kehitykseen. (Tommila 1970, 543–560)

Aikaisemmin mainittiin, että yksi Jyväskylän kehittymiseen vaikuttanut tekijä oli geopolitiikka. Maisema, luonto ja edulliset ympäristöolosuhteet ovat vaikuttaneet sekä kulttuuriseen maisemaan, että eri harrastusten suuntautumiseen. Fredrikson (1993, 54) osoittaa, että 1800-luvulla kaupunkilaiset omaksuivat luontoon ja veteen liittyneet harrastukset.

”Useat kaupunkiin kesäksi jääneet viettivät vapaa-aikaansa Jyväsjärvellä, kuka soutelemalla, kuka taas pulikoimalla tai kalastelemalla. Jyväsjärven rannalle kunnostettu kävelypuisto penkkeineen, keinuineen, keilaratoineen ja huvimajoineen oli säätyläisten ahkerassa käytössä. Harju näkötorneineen sekä Lounaispuisto eli esplanadi virvokekioskeineen olivat myös säätyläisiin kuulumattomilla kävelyretkien kohteena.” (Fredrikson 1993, 54).

Talvisin suosittuja olivat hiihto, mäenlasku ja luistelu. Kaupungin varhaisimpina vuosina talviset harrastukset näyttävät keskittyneen Harjulle ja Jyväsjärvelle, jossa ylläpidettiin luistinrataa. Urheilu- ja liikuntatoiminnan alkuvaiheessa mäenlasku ja osittain myös hiihto sijoituivat Tuomiojärvelle ja Taulumäelle, jossa sijaitti hyppyrimäki 1925–1964. Hiihdon kehittyminen kilpailulajiksi oli luonnonmukainen seuraus urheilu- ja liikun-

tatoiminnan sekä seuratoiminnan kehittymiselle. Ensimmäiset hiihtokilpailut pidettiin 1888, sen jälkeen kun kahtena edellisenä vuonna suunnitellut kisat olivat eri syiden vuoksi jääneet pitämättä. Kilpailut pidettiin Jyväsjärven jäällä ja niissä oli useita osanottajia, pääasiassa seminaarin oppilaita (Rasilainen 1987, 9–15 ja 112).

Kaupungin kasvaessa talven toiminnot näyttävät siirtyneen yhä enemmän Laajavuoreen, josta hiihtolatujen verkostojen kautta muodostui jo 1960-luvulta lähtien kaupungin virkistysellinen talvinen keskus. Sironen toteaa luonnon, metsän ja puiden merkitsevän jonkinlaista metahistoriallista kehikkoa, joka on siirtynyt sukupolvelta toiselle. Luontomerkitys tulee esiin jo lapsuuden leikeissä, josta se siirtyy aikuisten liikunnallisiin harrastuksiin sekä välittyä kilpailutoimintaan. (Sironen 1993, 150–171)

Kulttuurikehitykseen näyttää vaikuttaneen myös matkailu. Kaupunkiin perustettiin 1800-luvun lopulla Matkailijayhdistys, jonka asiamiehinä toimi tunnettuja kaupungin vaikuttajia. Yhdistys pyrki monin eri tavoin vaikuttamaan matkailutoimintaan ja alan vilkastumiseen. Alkuvuosina korostui erityisesti vesiliikenne. Matkailun merkitys pienelle kaupungille lienee ollut huomattava piristysruiske. Matkailu vilkastumiseen vaikuttivat vesiliikenteen kehittyminen sekä rautatieyhteyden toteutuminen. Matkailijayhdistyksen, Suomen Matkailijayhdistyksen haaraosasto 1896, toimintaan kuuluivat julkaisutoiminta sekä kaikenlainen matkailun edistäminen muun muassa aikatauluneuvonta, matkareittiopastus sekä näkötornitoiminta. (Mäkinen H. 1998, 6–10)

Harjulle valmistui 1887 näkötorni, jonka nimeksi annettiin *”Ihantola”*. Näkötorni oli tuohon aikaan suosittu matkailukohde. Ihantolan nimi on säilynyt nykyisyyteenkin, sillä Harjulle johtava katu on nimetty Ihantolantiekseksi. Näkötorneilla on ollut huomattava merkitys tuon ajan matkailussa, koska torneja suunniteltiin eri

puolille kaupunkia ja lähiympäristöä. Jyväskylän seudun maasto antoi tietysti tälle toiminnalle hyvät puitteet. Kaikki kaavaillut tornihankkeet eivät kuitenkaan toteutuneet. Liikunnan ja matkailun yhteenkuuluvuutta osoittaa jo Matkailijayhdistyksen julkaisema ”lentolehtinen” 1912, jossa jaettiin käytännöllisiä tietoja matkailijoille. Majoitustoiminnan lisäksi huomiota saavat kylpylaitokset ja uimahuone. Myös monenlaiset kulttuuritapahtumat olivat suosittuja. Ehkä merkittävin nykikäsitteistön, suur tapahtuman, mukainen saavutus olivat ensimmäiset Jyväskylässä järjestetyt ”Laulu- ja soittojuhlat” jotka alkoivat aluksi vaatimattomasti vuonna 1881. Laulujuhlat muodostuivat suosituksi ja vuonna 1899 järjestettiin tuon ajan ”suur tapahtuma”, jota varten arkkitehti Blomstedt suunnitteli laululavan Lounaispuistoon. Se oli järjestyksessä kolmas. (Mäkinen H. 1998, 12–25)

Liikunta ja urheilu olivat keskustelun aiheena 1900-luvun alkupuolella kun urheiluseurojen perustaminen ja toiminta vilkastui. Ensimmäisiä kaupungin urheiluseuroja ovat olleet: Päijänteen Purjehdusseura perustettu 1886, Jyväskylän Naisvoimisteluseura 1888, Jyväskylän Kisa-Toverit 1899, Jyväskylän Weikot 1905, Jyväskylän Ampumaseura 1908 ja Jyväskylän Talviurheiluseura 1922.

Seuratoiminnassa on tapahtunut monenlaisia muutoksia ja vain harvat seurat ovat jatkaneet toimintaansa yhtäjaksoisesti. Ampumaseuran toiminnan jatkajaksi perustettiin 1920 Keski-Suomen Ampujat ry. joka on toiminut vireästi ja on yksi niistä kaupungin urheiluseuroista jonka toiminta-alueena on koko maakunta. Jyväskylän Weikot on toiminut aktiivisesti monessa eri lajissa ja seura vietti 100-vuotisjuhla 26.12.2005.

Taulukossa 6. osoitetaan Jyväskylän urheiluseurojen määrällinen kehitys numeerisesti ja graafisen kuvion muodossa. Seurojen perustamisessa on havaittavissa kolme selvää sykliä. Ensimmäi-

nen seurojen perustamisen sykli ajoittui 1800-luvun loppuun, jolloin kansallisen heräämisen sekä fennomaanisyyden piirteisiin liittyi vahva järjestöjen esiinmarssi. Se oli myös osoitus identiteetin vahvistamisesta ja paikallisen kulttuurin voimistumisesta. Tähän oli vaikuttanut aikaisemmin seminaarin perustaminen ja sen ohjelmaan liittynyt vahva ruumiinkulttuurin sekä terveyden korostaminen.

Toinen seurojen perustamisen sykli ajoittui sodan jälkeiseen aikaan, jolloin kansalais- ja järjestötoiminta sai uuden ilmeen. Kaikenlainen järjestö- ja yhdistystoiminta aktivoitui ja se näkyi myös urheiluseurojen toiminnan huomattavana vilkastumisena. Sodan jälkeisinä vuosina 1943–1949 perustettiin 15 uutta urheilujärjestöä, joista 11 oli yleisseuraa ja 4 erikoisseuraa. Urheilun ja liikunnan tuolloinen toimintaympäristö ja -aika suosi yleisseurojen perustamista.

Kolmas ja voimakkain perustamissykli ajoittui 1970–1980 luvuille. Liikunnan uudet virtaukset ja lajit merkitsivät järjestökentän monimuotoisuuden voimakasta kasvua. Tähän kehitykseen vaikutti liikuntalaki, joka toi toiminta-avustukset aikaisempaa useimpien seurojen ulottuville, muun muassa tarkoitukseen varattujen määrärahojen kasvun myötä. On ilmeistä, että monitoimitalon rakentaminen ja talon toimintoihin tulleet uudet olosuhdetekijät vaikuttivat myös osaltaan uusien seurojen perustamiseen. Seurojen lukumäärä lisääntyi vuosikymmenen aikana kolmanneksella.

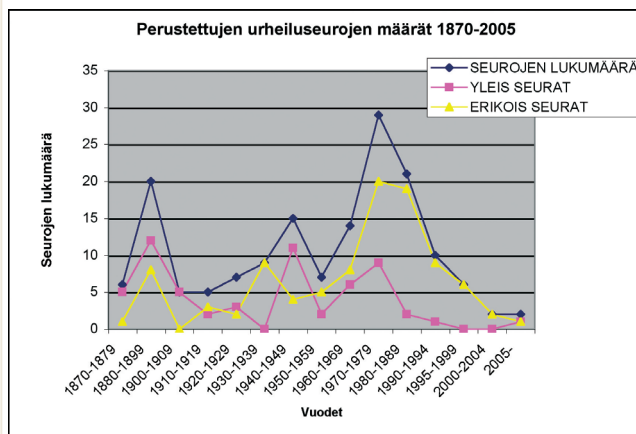
Yleinen seurojen toiminnallinen tilanne on 50–60 vuodessa muuttunut huomattavasti. Valtaosa kaupungin seuroista on nykyisin erikoisseuroja, 127 kpl. Yleisseuroja on enää 18 kpl. Tämä osoittaa selvästi toiminnan differentoitumisen suunnan, yksilöllistyminen on korostunut järjestöjenkin toiminnassa. 2000-luvulla seurojen perustamisen sykli on selvästi hiljentynyt, mutta lähes joka vuosi syntyy uusia seuroja. Jyvä-

TAULUKKO 6: Jyväskylään perustettujen urheiluseurojen määrän kehitys vuosina 1870–2005

Vuodet	Seurojen lukumäärä	Yleis-seurat	Erikois-seurat
1870–1879	6	5	1
1880–1899	20	12	8
1900–1909	5	5	0
1910–1919	5	2	3
1920–1929	7	3	2
1930–1939	9	0	9
1940–1949	15	11	4
1950–1959	7	2	5
1960–1969	14	6	8
1970–1979	29	9	20
1980–1989	21	2	19
1990–1994	10	1	9
1995–1999	6	0	6
2000–2004	2	0	2
2005–	2	1	1

Seurojen lukumäärä vuoden 2005 lopussa (em. ryhmittely) 145 18 127

Erytisliikunnan järjestöjä 15, alueellisia järjestöjä 12.
(Lähteet: Markkanen & Nygård 1989, Jyväskylän kaupunki 2005a ja 2005c)

kylässä lasketaan seurakenttään myös erityisliikunnan järjestöt, jotka tulivat liikunta-asetuksen muutoksen jälkeen 1985 toiminta-avustusten piiriin. Erytisliikuntajärjestöjä on 15, joista suurin osa valtakunnallisten vammaisjärjestöjen paikallis- tai piiriosastoja.

Järjestöjen lukumäärää lisäävät alueelliset ja piiritason organisaatiot, joita Jyväskylässä ja Keski-Suomessa on 12 kpl. Lähes kaikilla suuremmilla lajiliitoilla on oma alueellinen organisaatio ja toimisto. Järjestöjen kirjoa lisäävät vielä alueellisesti toimivat erotuomarikerhot. Useat erikoisseurat ovat organisoituneet toiminta-alueeltaan koko maakuntaa kattavaksi. Tällä tavalla tarkasteltuna Jyväskylässä toimii liikunta- ja urheilukentässä yli 160 järjestöä.

5.7.1. Harju

Aiemmin mainitun 1930-luvulla tapahtuneen teollisen ja yhteiskunnallisen murroksen seurauksena myös Jyväskylässä urheilun ja liikunnan merkitys nousi esiin yhä voimakkaammin. Urheilukentän rakentamiskysymys oli esillä myös kansalaissodan raskaina vuosina. Hippos oli 1910-luvulla urheilun keskuspaikka, josta raviradan rakentamisen myötä oli muodostunut luonnollinen alue muun muassa hiihtokilpailuille. Hippos sijaitsi kaupungin laidalla, josta hiihtoladut suuntautuivat Kypärä- ja Roninmäkeen sekä Laajavuoreen. Urheilun ja hevosurheilun välillä oli kuitenkin jatkuvasti kitkaa, jonka vuoksi urheiluväki ryhtyi pontevasti suunnittelemaan urheilukentän rakentamista. Ajallisesti hankkeet ja keskustelu osuivat samaan vaiheeseen urheilulautakunnan perustamisen 1925 kanssa. (Roiko-Jokela 1993, 115)

Yksi ehdotus keskustelussa oli arkkitehti Salervon, joka vaikutti Jyväskylässä vuosina 1913–1918, suunnitelma urheilukentän sijoittamisesta

Jyväsjärven rantaan Mattilanniemeen, täydentämään Rantapuistoa. Tämä ehdotus oli perinteistä urheilukenttää laajempi ja sisälsi muun muassa pallokenttiä ja virkistysalueita rannan tuntumassa. Salervon suunnitelma tuli esiin keskustelun loppuvaiheessa, eikä sille ilmeisesti löytynyt riittävästi kannatusta. (Jäppinen 1996, 53)

Urheilun varhaista esillä oloa osoittaa se, että vuonna 1918 oli asetettu toimikunta, jonka tehtävänä oli seurojen ehdotusten pohjalta ryhtyä suunnittelemaan urheilukentän rakentamista. Keskustelu urheilukentän toteuttamisesta oli vilkasta. Lehdistössä käytiin pitkähkön ajan väittelyä sekä kentän tarpeellisuudesta, että sijoituspaikasta. Konkreettisia vaihtoehtoja kentän paikaksi oli kolme: Harju, Hippos ja Mattilanniemi. Salervon ehdottamaa Jyväsjärven rantaa ei pidetty erityisen varteenotettavana. Kaupunginvaltuustossa käytiin tiukka äänestys sijoituspaikasta. Ensin Harju voitti Mattilanniemen äänin 13–8 ja sitten Harju voitti Hippoksen 14–6. (KV 6.4.1923)

”Keväällä 1918 kenttäkysymys oli kaupungin keskeisin urheilukysymys. Hippoksen raviradalla käytiin yleisurheilukilpailuja aina 1920-luvun puoleen väliin saakka kunnostamalla rata erityisesti niitä varten. Vuonna 1922 näytti asia kääntyvänkin Hippoksen hyväksi. Kuin yllättäen Saarijärven Paavo-lehdessä heitettiin esiin ajatus kentän rakentamiseksi Harjulle. Suosituttu retkeily- ja virkistysalue saisi lisäkäyttöä vetäessään urheiluväen mukaan Harjulle. Jyväskyläläiselle tyypillisellä sitkeydellä asiaa puutettiin kokouksesta kokoukseen kunnes keväällä 1923 Harju lopulta voitti äänestyksessä. Kenttä vihittiin käyttöön 1926.” (Markkanen & Nygård 1989, 34, JKA 1925–26).

Urheilun ja liikunnan yhteiskunnallista merkitystä näyttää vahvistaneen se, että kenttäkysymys ja kaupungin urheilutoiminnan hallinnollinen kehittäminen liittyivät yhteen. Aloitteen urheilulautakunnan perustamisesta teki valtuu-

tettu Kauranen (SDP) 1.10.1924 ja tämän pohjalta ryhdyttiin erillisen valiokunnan voimin työstämään ohjesääntöä. Urheilulautakunta perustettiin valtuuston päätöksellä 15.5.1925. Lautakunta käynnisti työnsä nopeasti ja sillä näyttää olleen jo 1930- ja 1940-luvun kunnallispolitiikassa merkittävä rooli. Poikkeavaa mutta ajalle ominaista oli järjestöjen merkitys lautakunnan työskentelyssä. Alusta alkaen urheilulautakuntaan kuului viidestä jäsenestä kaksi urheilun piirijärjestöjen nimeämänä. Tämä ohjesääntöön käytäntö kumottiin vasta vuonna 1951, kun katsottiin sen olevan kunnallislain vastainen. Muutos liittyi myös siihen, että läänien urheiluhallinnon toimintaa käynnistettiin 1950-luvun alussa. Liikunta- ja urheilujärjestöjen edustus julkisessa paikallishallinnossa turvattiin läänien urheilulautakunnissa. (Ahonen 1975, 1–9)

Harju ja Hippos olivat Jyväskylän urheilun ja liikunnan keskipisteitä. Toiminta keskittyi näille areenoille ja liikuntapaikat tulivat kuuluisiksi monipuolisista toiminnoistaan ja tapahtumistaan. Talviurheilun menestyksen lisäksi sotien jälkeä pesäpallo nousi erittäin suureen suosioon. Poikkeuksellista oli että kaupungissa 1950-luvulla pelasi kolme mestaruussarjan seuraa samanaikaisesti; Hongikko (HoNsU), Kiri ja Weikot. Suurimpia kesäisiä urheilujuhlia olivat paikalliset pesäpallo-ottelut, jossa seurat mittelivät kaupungin ja joinakin vuosina myös valtakunnan herruudesta. Harju oli kuuluisa tunnelmastaan ja tavanomainen yleisömäärä paikalliskamppailussa vaihteli 4 000–6 000 katselijan välillä.

Yleisurheilun asema oli kesälajeista pesäpallon ohella vahva. Voidaan jopa väittää että 1950- ja 1960-luvuilla lajit dominoivat liikuntakulttuuria. Pesäpallon siirtymisestä Hippokselle kerrotaan myöhemmin luvussa 6.1.2. Yleisurheilun vahvaa asemaa kuvaa kansallisten SM-kilpailujen ”Kalevan Kisojen” järjestäminen Jyväskylässä 1950, 1965, 1974, 1992 ja 2006. Toiminnan taso

osoittaa myös se, että kaupunkiin myönnettiin yleisurheilun ensimmäinen naisten Suomi-Ruotsi maaottelu 30.8.1953. Maaottelujen pitäminen Helsingin ulkopuolella oli 1950-luvulla erittäin harvinaista, mitä se on edelleenkin. Symbolisesti oli merkittävää, että toinen naisten maaottelu järjestettiin seuraavana vuonna Jyväskylän ruotsalaisessa ystävyyskaupungissa Eskilstunassa. Sitä ei ole kyetty selvittämään vaikuttiko ratkaisuun kaupunkien välinen yhteistoiminta, joka oli käynnistynyt sotien jälkeen. Symboliikkaa on jatkettu myös poliittisella tasolla. Ruotsin ja Suomen pääministereiden ja eräiden muiden ministereiden vuosittainen kokous pidettiin 2005 Eskilstunassa ja toukokuussa 2006 vastaava kokous oli Jyväskylän Paviljongissa (Valtioneuvosto 2006b).

5.7.2. Laajavuori

Matkailun kehittäminen yleistyi Suomessa 1930-luvulla. Liikunta, retkeily ja matkailu näyttävät liittyneen yhteen myös kaupungin organisaatiossa. Useissa kaupungeissa mietittiin matkailun edistämistä ja Jyväskylässä päätettiin perustaa erillinen retkeilytoimikunta 1938, joka varsin nopeasti muuttui matkailulautakunnaksi 1939. Näyttää ilmeiseltä, että liikunnan ja urheilun yhteys retkeilyyn on heijastunut matkailuun, koska varsinainen turismi oli tuolloin vielä tuntematon käsite. Kehitykseen lienee vaikuttanut myös tietty tasa-arvoistuminen, yläluokkaisesta retkeilystä muodostui keskiluokan ja suurempien kansakerrosten harrastus. (Markkanen & Nygård 1989, Mäkinen 1998, 39–40, JKA Kunnalliskertomukset 1938–1939)

Matkailun kehitys Jyväskylässä voidaan liittää toiminnallisesti ja spatiaalisesti liikuntaan ja urheiluun. 1900-luvun alkupuolella suosittuja kohteita olivat Harjun näkötorni ja Seminaarinmäen

Moirislampi, joka oli suosittu seminaarilaisten kohtaamis- ja huvittelupaikka. Laajavuori on ollut ensin retkeilyn ja virkistyksen toimintapaikkana, kehittyen vasta myöhemmin kilpaurheilun keskuksiksi. Kaupungin retkeilymaja toimi pitkään 1960-luvulta Laajavuoren Hiihtostadionin rakennuksessa, kunnes toiminta siirtyi kehittyneempiin olosuhteisiin Laajarin 1985 valmistumisen jälkeen. Retkeilymajasta tuli retkeilyhotelli, joka kuvaa myös alan kehittymistä. Vuonna 1968 valmistunut Rantasipi Laajavuori oli kaupungin ensimmäinen ”kongressi- ja kokoushotelli”. Laajavuori, hotelli ja kaikki alueen kiinteistöt olivat yli kahden vuosikymmen ajan rallin keskuspaikkana, kunnes toiminnat liikenteellisten ja kasvaneiden mediatoimintojen vuoksi siirrettiin 1990-luvulla Jyväskylän Paviljonkiin.

Liikuntakaupungin imago muodostui vahvemmaksi, kun liikuntatieteen laitoksen 1963 ja myöhemmin liikuntatieteellisen tiedekunnan 1968 toiminta käynnistyi. Määrätietoisen urheilun ja liikunnan infrastruktuurin rakentamisen seurauksena vuosien 1970–1992 aikana eri harrastusten olosuhteet kehittyivät ja paranivat. Ne näyttävät vaikuttaneen yhtäältä järjestöjen määrän kasvuun ja toisaalta harrastuneisuuden lisääntymiseen. Hippos–Kampus alueen kävijämäärät ovat nousseet muutamasta tuhannesta yli kahden miljoonan vuosittaiseen käyttökertaan. Laajavuori on kehittynyt neljän vuosikymmenen kuluessa yhdeksi Suomen merkittävimmistä hiihto-, virkistys ja vapaa-ajan keskuksista.

Liikunnan asemaa kuvaa hyvin sekin, että 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa Jyväskylässä haaveiltiin talviolympialaisten 1976 hakemisesta, sen jälkeen kun Lahden kaupunki ja kisajärjestäjät olivat luopuneet hankkeesta. Jyväskylässä on tuolloin todettu, että kaupunki olisi ollut yhtä hyvä hakija, kuin naapurikaupunkikin. On myös mahdollista, että näillä puheilla ja suunnitelmilla, jotka eivät kuitenkaan konkretisoituneet,

pyrittiin korostamaan ja vahvistamaan Laajavuoren asemaa talviurheilukeskuksena. (Rahkonen 2006, Helsingin Sanomat 1956)

Laajavuoren toimintoja ja kehittämistä selvitettiin useissa raporteissa 1990-luvulla. Kehitykseen antoi sykäyksen Retkeilyhotelli Laajarin valmistuminen 1985, jolloin myös majoitustoimintaan saatiin monipuolisempia vaihtoehtoja. Alueen tekniset tilat ja olosuhteet parantuivat huomattavasti. Ratkaisuvaihtoehtoista valittiin toteutukseen alueen yhtiöittäminen. Kaupunki vuokrasi rakennukset, tilat ja alueet perustetulle yhtiölle, joka vastaa itsenäisesti toiminnoista. Hiihtolatujen, ulkoilureittien ja hypyrimäkien hoidosta kaupungin liikuntalautakunta ja yhtiö sopivat vuosittaisella ylläpito- ja ostopalvelusopimuksella. Nykyisin vapaa-ajan keskuksen kuuluvat perinteisten ulkoilun ja virkistyskeskuksen lisäksi savusauna, mäkiautorata sekä kesäteatteri. Osake-enemmistö Laajavuori Oy:ssä on kaupungilla. (KV 19.12.1996)

5.7.3. Tapahtumat

Kulttuurinen kehitys on vahvasti yhteydessä luovuuden merkityksen laajenemiseen. Kainulainen (2005, 17–18) huomauttaa, että luovuudesta on muodostunut alueiden ja kaupunkien selviytymisen sekä kilpailukykyyn tukipilari, joka synnyttää kollektiivisena oppimisprosessina mainituille alueille uusia innovaatioita. Tämä puolestaan houkuttelee kaupunkeihin luovissa ammateissa toimivia globaalitalouden osaajia, ”luovaa luokkaa”. Kehityspiirre on toteutunut Jyväskylän kohdalla, erityisesti lähivuosien aikana. Jyväskylä on kuulunut viimeisten lähes vuosikymmenen aikana niin sanottujen kasvukeskusten joukkoon ja asukasluku on noussut vuosittain noin 1.000 hengellä. (Ks. taulukko 5. sivulla 191)

Esimerkit ja tutkimustulokset osoittavat, että paikallisilla ideoilla ja tapahtumilla voi olla vaikutus kulttuurin ja liikunnan muutokseen. Ne voivat olla yhdyskunnan kannalta aivan yhtä tärkeitä kuin teollisuuden tai palvelutoiminnan kehittyminen. Eräänä esimerkkinä ovat kokoukset, seminaarit ja kongressit, jotka ovat omalta osaltaan luoneet kuvaa kaupunkikulttuurista. Modernista arkkitehtuurista tuli Jyväskylälle kansainvälinen valttikortti, kun arkkitehti Aallon korkeakoulurakennukset, muun muassa päärakennus, harjoituskoulu, kirjasto ja uimahalli sekä Säynätsalon kunnantalo valmistuivat 1950-luvulla. Väkiluvun lisääntymisen myötä palvelu- ja kauppakaupungin tittelikään ei ole vailla perusteita. Tapahtumien lisääntyessä Jyväskylästä tuli merkittävä matkailu- ja kongressikaupunki.

Autoilu ja yhteiskunnan autoistuminen vaikuttivat myös urheiluun sekä urheilu- ja tapahtumakulttuuriin. Jyväskylässä seurattiin kehitystä ja Monte Carlon rallitapahtuman mallin mukaisesti perustettiin kaupunkiin autourheilutapahtuma Jyväskylän Suurajot 1951. Alkuvaiheessa kilpailu oli melko vaatimaton maantieajo, ensimmäiseen ajoon osallistui vain 26 autokuntaa. Hyvin nopeasti toiminta laajeni ja mukaan tuli myös skandinaavisia osanottajia 1954. Edellisenä vuonna Suurajot oli jo saanut maantieajon SM-kilpailujen arvon. Seuraava etappi oli EM-osakilpailujen arvo 1959 ja varsinainen läpimurto kansainvälistymiseen tapahtui vuosikymmen tästä, kun Suurajoista tuli rallin MM-osakilpailu vuonna 1973. Tällä kilpailulla oli arvaamaton merkitys suomalaiselle autourheilulle ja erityisesti Jyväskylälle. Suurajoista, joka tunnetaan nykyisin Neste Oil Ralley Finland -nimellä, on muodostunut suurin koko maakunnan yksittäinen tapahtuma, joka kerää satojen tuhansien yleisön ja jonka tukemista pidetään elintärkeänä. (Ukkonen 1990, 5–14)

Olympialaisten historia ja menestys koskettaa tärkeällä tavalla myös Jyväskylää. Keväällä 2006 tuli kuluneeksi 100 vuotta ensimmäisestä suomalaisesta olympiamitalista, kun jyvaskyläläinen Werner Järvinen voitti Suomen ensimmäisen olympialaisen kultamitalin Ateenan niin sanotuissa välikisoissa 1906. Tätä suomalaisen olympiaurheilun merkkipaalua ja historiallista saavutusta juhlistettiin 22.4.2006 julkaisemalla tapahtumasta kertova taulu Suomen Urheiluliiton liittovaltuuston kokouksessa kaupungintalolla. Taulu kiinnitetään Sammonkatu 4. kiinteistön seinään paikalle, jossa Järvinen tuolloin asui. Olympiavoittaja Järvinen muutti myöhemmin Tampereelle. Tapahtumat liittyivät urheilun juhluvuosiin Suomen Urheiluliitto ry. 100 vuotta ja Harjun urheilukenttä 80 vuotta.

Olympialaisten tarina jyvaskyläläisittäin on myös historiallisesti pitkä. Järvisen voiton lisäksi menestystä erityisesti talviolympialaisissa ovat tuoneet monet urheilijat. Oma lukunsa on Matti Nykäsen olympiasaavutukset, viisi olympiamitalia. Nykänen on yksi kaikkien aikojen parhain mäkihyppääjä ja hänen kilpailukautensa huipentui Calagaryn olympialaisiin 1988. Nykäsen kunniaksi julkaistiin postimerkki, ensipäivä 23.4.1988, Laajavuoren suurmäki nimettiin Matti Nykäsen mäeksi ja tuorein kulttuurituotanto on Nykäsestä kertova fiktiivinen elokuva "Matti" 2006.

Nykäsen lisäksi talviurheilussa ovat jyvaskyläläisistä menestyneet mäkihyppääjä Jani Soininen kulta- ja hopeamitalit Naganossa 1998, Samppa Lajunen yhdistetyn 3 kultamitalia Salt Lake City 2002. Tuoreimmat olympiasankarit ovat Mikko Ronkainen freestylen kumpareissa, hopeamitali 2006 Torino ja Antti Kuisma yhdistetyn joukkuekilpailun pronssimitali 2006 Torinossa. Olympialaisissa ovat lisäksi esiintyneet Oskari Rouvinen, St. Moriz 1948, Seppo Reijonen Grenoble 1968, Risto Ulmala Barcelona 1992, Riikka Nieminen

Nagano 1998. (Rasilainen 1987, 130, Liikunta- palvelukeskus toimintakertomukset)

Kulttuurikaupunkina Jyväskylä alkoi saada lisää uskottavuutta sen jälkeen kun ensimmäiset kansalliset kulttuuritapahtumat käynnistettiin, kuten edellä mainittiin. Jyväskylän Kulttuuripäivistä 1955 muodostui Jyväskylän Kesä, jota voidaan pitää suomalaisten kesä- ja kulttuuritapahtumien pioneerina. Nykyisin Jyväskylän Kesän tehtäviä ja toimintaa ylläpitää Jyväskylän Festivaalit. Kulttuurin toimintakenttään on tullut jatkuvasti uusia toimijoita ja erityisen voimakkaana Jyväskylässä esiintyvät harrastajateatterit, joista Jyväskylän Ylioppilasteatteri sijoittuu tutkimusalueelle, ylioppilastaloon (nro 25).

Kulttuurin, liikunnan ja matkailun "rinnakkaiselo" ja tietynlaista kilpailua kunnallispolitiikassa on käyty läpi vuosikymmenien. Välillä kamppailut ovat olleet hyvin voimakkaita jopa kiivaita, mutta keskinäinen toiminnallinen kilpailu on ilmeisesti ollut molemmille toiminnan alueille hyödyksi. Mielenkiintoisista prosesseista esimerkkinä oli 1980-luvun alun voimakas kilvoittelu kulttuuri- ja liikuntalaitoksista. Eräänlainen "kompromissi" löydettiin kunnallisessa päätöksenteossa kun Kaupunginteatteri ja Hippoksen jäähalli päätettiin rakentaa samanaikaisesti 1982.

Taulukossa 7. esitetään kronologisessa järjestyksessä Jyväskylän merkittävimpiä kulttuuri-, matkailu- ja urheilutapahtumia. Taulukosta voidaan päätellä, että Jyväskylä on ollut kaupungin alkuajoista saakka vilkas tapahtumakaupunki. Pienistä tapahtumista, joista osa on käynnistetty kokeilumielessä, on kasvanut muutamassa vuosikymmenessä merkittäviä organisaatioita, jotka sekä työllistävät kaupunkilaisia, että tuovat paikkakunnalle kaivattua sykkettä ja palvelujen käytön kautta verotuloja. Kaupungin kasvu on vaikuttanut tapahtumien määrään, laatuun ja laajuuteen, mutta voidaan perustellusti todeta,

TAULUKKO 7: JYVÄSKYLÄN KULTTUURI-, MATKAILU-, JA URHEILUTAPAHTUMIA

VUOSI	TAPAHTUMA	ERITYISTIETOJA/HUOMIOITA
1856	Höyrylaivaliikenne käynnistyy	Jyväskylä-Lahti reitti vilkkaasti liikennöity
1884	Rantapuiston Paviljonki ja ravintola	Suunnittelija: insinööri Lindberg, rakennus purettiin 1944
1887	Harjun näkötorni valmistuu	Nimeksi annetaan "Ihantola", suunnittelijana myös Lindberg, Tornin purettiin Talvisodan aikana 1939
1888	Ensimmäiset hiihtokilpailut	Pitopaikkana Jyväsjärven jää
1886	Suomen Matkailijayhdistyksen haaraosasto	Asiamiehinä mm. kauppias Wessman ja toimittaja E. Erkkö
1899	Ensimmäiset "Soitto- ja laulujuhlat" Wahlgrenin hotelli	Tapahtumapaikka Lounaispuisto
1925	Harjun kiviportaat valmistuvat	Nimitykseksi vakiintuu "Neron portaat"
1937	Kaupungin 100v juhlamessut	Järjestämisaikana Yhteislyseon piha
1938	Hotelli Jyväshovi käynnistää toimintansa	
1939	Matkailutoimisto perustetaan	Toimisto muutti 1954 Vesilinnaan
	Ensimmäinen retkeilymaja	Cygnaeus koululla
1950	Ensimmäiset Kalevan Kisat	Harjun stadionia kunnostetaan kisoja varten
1951	Tuomiojärven telttaleirialue aloittaa toiminnan	
	Jyväskylän Suurajot käynnistyvät	Mallina Monte Carlon ajot
1953	Vesitorni valmistuu Harjulle	Nimeksi annetaan "Vesilinna"
		Kellon lahjoitti Eskilstunan kaupunki
1953	Jyväskylän Kulttuuripäivät	Nimeksi vakiintui myöhemmin Jyväskylän Kesä
	1. naisten yleisurheilumaaottelu Suomi-Ruotsi	
1956	Retkeilymaja siirtyy Vesilinnaan	
1960	Matkailijoiden määrä nousee uudelle tasolle	Ylitetään 50.000 yöpymisvuorokauden raja

että tapahtumilla on ollut huomattava merkitys Jyväskylän kulttuuriseen ja toiminnalliseen kehitykseen sekä taloudelliseen toimeliaisuuteen. Hippos-Kampus alueen tapahtumat esitellään liitetaulukossa 8.

Kainulainen (2005, 312–314) osoittaa tutkimuksensa ja haastattelujen perusteella, että Jyväskylä on leimallisesti teknologia-, liikunta- ja opiskelijakaupunki. Tähän imagoon näyttää kuuluvan pehmeämmät ja ihmisläheisemmät teemat, sekä

elämänlaatuun liittyvät tekijät. Imagoon ja mielikuviin kuuluvan myös luonnon ja veden läheisyys. Kaupungissa järjestetään vuosittain satoja paikallisia, kymmeniä kansallisen tason ja useita kansainvälisiä tapahtumia. Jyväskylästä on kasvanut tietoisesti harjoitetun kaupunki- ja kulttuuri- ja liikuntapolitiikan kautta yksi Suomen vilkkaimmista kongressi-, messu- ja tapahtumakaupungeista, jonka ulkoista kuvaa voidaan perustellusti sanoa aktiiviseksi ja elinvoimaiseksi.

VUOSI	TAPAHTUMA	ERITYISTIETOJA/HUOMIOITA
1963	Matkailuasiemiehen toimi, Urheilutoimenjohtajan toimi	Urheilu- ja ulkoilutoimisto, Gummeruksen. 8
1961–66	Laajavuoren talviurheilukeskus, rakentaminen	Laskettelurinteestä ”Kansanrinne”
1964	Laajavuoren suurmäki valmistuu	Mäen nimeksi 1988 ”Matti Nykäsen mäki”
1968	Retkeilymaja Laajavuoren Kisakeskukseen	Käytössä myös Hiihtomaja 1961
1969	Rantasipi Laajavuori aloittaa toimintansa	Ensimmäinen konressi- ja kokoushotelli Rakennuttajana Rantaloma Oy
1969	Jyväskylän Talvi	Työväen kulttuuri- ja puhefestivaali
1972	Matkailijamäärä nousee uudelle tasolle	Ylitetään 200.000 yöpymisvuorokauden raja
1973	Hotelli- ja ravintolakoulun toiminta alkaa	Uudet tilat Tuomijärven rannassa 1989
1973	Suurajot saavat MM- kilpailujen statuksen	
1978	Jyväskylän Suurajot keskittyy markkinointiin	Perustetaan erillinen markkinointiyhtiö Jysuma Oy
1982	Suomalaisen voimistelu- ja liikunnanopetuksen	100v. juhlat
1991	Vesiliikuntakeskus AaltoAlvari	Perinteinen uimahalli laajentuu kylpyläosastolla
1992	1. Yläkaupungin yö-tapahtuma 4. Kalevan Kisat Harjulla	Kampus-alue keskuspaikkana Yksi yhteistyökumppani Espanjan valtion matkailutoimisto.
1997	Laajavuori Oy perustetaan	Omistajina Jykes Oy ja kaupunki
2000	Veteraanien yleisurheilun EM-kilpailut	Kilpailupaikat: Harju, Hippos, Vaajakoski ja Viitaniemi
2005	Tuomiojärven leirintäalueen toiminta loppuu	Majoitusmökkit myydään tarjousten perusteella
2006	5. Kalevan Kisat	Harjun kentän 80v juhlat, Suomen Urheiluliitto 100v 100v ensimmäisestä suomalaisesta olympiamitalista jonka sai Verner Järvinen

Lähteet: Liikuntapalvelukeskuksen arkisto, haastattelut, Mäkinen 1998, Roiko-Jokela 1993, Laitinen 1980, Rasilainen 1987, JKA (Hippos-Kampus alueen tapahtumat esitelty taulukossa 8.)

Gallup- ja imagoselvitysten mukaan Jyväskylä saa niin sanotuissa kokonaisvaikutelmatekijöissä erittäin hyviä arvioita kaupallisista palveluista, elinkeinotoiminnan kehittämisestä, kunnan kehittämisaktiivisuudesta, vapaa-ajan viettomahdollisuuksista, liikenteellisestä sijainnista ja yhteyksistä sekä teknologiatoiminnasta. (Talous-tutkimus Oy, 2004)

5.8. Jyväskylä-Forumit

Aikaisemmin todettiin, että kaupunkipolitiikka on Suomessa tuore käsite ja keskustelun aihe. Käsitteestä on ryhdytty puhumaan vasta 1980-luvun jälkipuolella. Esimerkiksi Jyväskylässä kaupunkipolitiikka-määritelmää ryhdyttiin käyttämään kaupunkisuunnittelussa vasta vuosina 1993–1994. Kaupunkipoliittiset toiminnot käynnistyivät Jy-

väskylässä 1990-luvun alkupuolella, jolloin kehitettiin Jyväskylä Forumeita. Forum-idea (forum tarkoittaa roomalaista toria) on lähtöisin Keski-Euroopasta, jossa kaupunkisuunnittelun asiantuntijoiden rinnalle on etsitty kansalaisnäkökulmaa. Pisimpään forum-ajattelua on toteutettu ilmeisesti Münchenissä lähes 25 vuoden ajan. Saksan kaupunkikehityksen forumit ovat muodostaneet uuden kontaktipinnan virallisen hallinnon ja suunnittelun sekä asukkaiden välille. (Jyväskylä Forum 1/2001)

Jyväskylässä toteutettiin 1980-luvulla kaupungin- ja asuinaluekohtaisia keskustelu- ja informaatiotilaisuuksia, joilla pyrittiin edistämään kansalaisten suoraa osallistumista ja demokratiaa. Kaupungin alueellista kehitystyötä johti poliittisesti valittu Aluehallintotoimikunta. Sen tehtävänä oli kehittää kullekin kaupunginosalle ja suuralueelle ominainen aluehallintomalli. Kaupungin suunnittelualueita nimitettiin yhteissuunnittelualueiksi, joilla toimivat niin sanotut alueyhteistyöryhmät. Alueyhteistyössä esiintyi tuntuvia vaikeuksia, koska asuinalueiden eri intressiryhmiä ei saatu sitoutettua riittävästi yhteisiin päämääriin. Ilmeisenä tarkoituksena oli pyrkimys kommunikatiiviseen suunnitteluun käytännössä, mutta asukas-yhteistyö ja yhteissuunnittelu ei saavuttanut riittävää suosiota poliittisen eliitin ja johtavien virkamiesten keskuudessa. Pelättiin ilmeisesti suoran demokratian muodostuvan uhaksi perinteiselle edustukselliselle päätöksenteolle. (Suomi 1998, 35–36)

Uudeksi kaupunkisuunnittelun keinoksi ja suunnittelussa esiintyneen turhautuneisuuden välttämiseksi, Jyväskylässä ryhdyttiin etsimään uusia ajatuksia 1990-luvun puolivälissä. Tällöin kaupunki teki tiivistä yhteistyötä Teknillisen korkeakoulun Miljöörakentamiskeskuksen kanssa. Tavoitteena oli saada forumeissa syntyään aitoa vuoropuhelua asiantuntijoiden, päätöksentekijöiden ja asukkaiden välille. Forum-

idean käytäntö koostui 45 hengen vakiojäsenistä sekä vaihtuvista jäsenistä. Toimintaa ohjasi sihteeristö ja kritiikki sekä palaute istunnoista käsiteltiin 8 henkilön raadissa. Forumin ”kuuntelijoina” olivat kaupunginvaltuuston jäsenet sekä suuri joukko kaupungin viranhaltijoita, työntekijöitä sekä eri yhteiskunnallisten järjestöjen edustajia, Forum-aiheiden mukaisesti. Istuntoja pidettiin vuosina 1996–2001 kaikkiaan seitsemän. Niiden tuloksista laadittiin raportit.

Forum-ajattelua on periaatteessa pidetty hyvänä mallina. Tosin tulokset käytännön kaupunkipolitiikan toteuttamisessa ja tuloksissa ovat toistaiseksi melko vaatimattomia. Aihekokonaisuudesta on käyty vilkasta keskustelua, mutta keskustelu on ollut tähän saakka lähinnä virkamiesten ja päätöksentekijöiden rajallisia puheenvuoroja. Kaupunkipolitiikasta ei ole vielä tullut kaupunkilaisten ”oma puhekieltä”. Keskustelut ovat useimmiten rajautuneet mielipiteiden vaihtoon ja väittelyyn yksittäisten rakennus- tai kaa-voitushankkeiden problematiikasta, sekä kaupungin palvelutuotannon ongelmista. (Jyväskylä Forum 1996–2000, sarja 1.–5.)

Suomi näkee saaduissa kokemuksissa paljon hyviä puolia, mutta myös heikkouksia. Erityisenä heikkoutena ja Jyväskylän ongelmana Suomi näkee päätöksentekijöiden suuren vaihtuvuuden sekä monenlaisten projektien heikon hyödyntämisen. Aikaisemmista kokemuksista ei juurikaan ole otettu opiksi.

”Jotta kaupunkifoorumia suunnittelun apuvälineenä voidaan käyttää, on pystyttävä analysoimaan edeltävää vaihetta kaupunkisuunnittelussa – suoran demokratian yhteissuunnittelua. Tutkimalla yhteissuunnittelun heikkouksia ja vahvuuksia voidaan kaupunkipolitiikan uutta Forum-vaihetta hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla.” (Suomi 1998, 36–37).

Ehkä eniten Forum-toiminta on vaikuttanut kaupunkipolitiikan käsitteiden yleistymiseen. Kä-

sitteestä puhutaan ja kirjoitetaan enemmän kuin esimerkiksi 1980-luvulla. Hippos–Kampus alueella keskustelu kaupunkipolitiikasta on jäänyt valitettavasti vain tutkijoiden, asiantuntijoiden ja virkamiesten ”harrastukseksi”. Alueella toimivat kymmenet organisaatiot, kansalaisjärjestöt ja urheiluseurat eivät kovinkaan paljoa ole osallistuneet keskusteluun ja vaikuttamiseen. Tämä siitäkin huolimatta, että urheilun ja liikunnan alueella on järjestetty myös seura-forumeita. Niiden merkitys laajemmalle toiminnan kehittämiseen ja analysoinnille on jäänyt vähäiseksi. Yleensä on keskitytty vain kulloisiinkin taloudellisiin seikkoihin, tilavuorojen jakamiseen tai seuratoiminnan tukiasioihin. (Seuraforum 16.10.2005c, Jyväskylän kaupunki 2004d)

Paikallinen kaupunkisuunnittelu, kaupungin ongelmat joita lähestytään yleisen osallistumisen ja konsensuksen lähtökohdista sekä ”temaattinen kaupunkisuunnittelu” vaativat uutta prosessia.

”Temaattinen kaupunkisuunnittelu” tarkoittaa uutta tasoa maankäyttöön ja aluesuunnitteluun, jossa ”kaupunkiteema” on jokaiselle kaupunkilaiselle, poliitikolle ja liikeyhteisölle ymmärrettävä. Konkreettiset ja selvästi määritellyt urbaanit toimet tulevat näkyviin urbaanien strategioiden järjestelmänä, jonka toteuttaminen näkyy kaupunkiforumeina, tärkeinä uuden kaupunkidialogin näyttämönä ja tapahtumapaikkana.” (Radovic 1996, 18).

Kaupunkitutkimuksessa nähdään, että kaupunki on kasvukeskus, jonka aiheuttamat ympäristön nopeat muutokset antavat haasteita rakentamiseen osallisille. Kaupungin vetovoimatekijöitä ovat luonto, sen piirteet ja ominaisuudet, esimerkiksi mäet ja järvet. Näiden ominaisuuksien säilymistä ja korostamista voidaan pitää lähtökohtana kaikelle rakentamiselle. Kaavoituksen, arkkitehtuuritutkimuksen, arkkitehtuurikilpailujen ja kansainvälisen arkkitehtuu-

riyhteistyön kautta kaupunki haluaa kehittää laadukasta kaupunkiympäristöä.

Jyväskylässä korostetaan myös tapahtumien merkitystä kaupunkipolitiikassa. Tapahtumien kautta voidaan muokata kaupungin ilmettä ja tapahtumilla voidaan vaikuttaa kaupungin ja koko seudun imagoon. Toimintoihin lisätään palmikoimalla elementtejä niin, että niistä jalostuu toimintaa, tapahtumia, potentiaalia ja sisäistä energiaa, jotka lisäävät kilpailukykyä, sosiaalista eheyttä sekä ympäristön kannalta kestäviä ratkaisuja (Jyväskylän kaupunki 2002, arkkitehtuuripoliittinen ohjelma, 10–11).

Jyväskylän asema kaupunkisuunnittelussa on ollut merkittävä, vaikka kaupunki on historiallisesti tarkasteltuna nuori. Useat rakennushankkeet 1900-luvun alussa toteutettiin arkkitehtuurikilpailujen kautta. Jyväskylä tunnetaan Suomessa varsin hyvin arkkitehtuuristaan, erityisesti arkkitehti, akateemikko Aallon ansiosta. Kansainvälinen toimintaympäristö muokkaa myös kaupunkisuunnittelua ja -politiikkaa. Tästä esimerkkinä ovat olleet *Alvar Aalto-symposium*, *Desing for Architecture*, *Arkkitehtuurin tutkijakoulu*, *Soudings for Architecture-kesäkoulu* ja *Ranko Radovicin IFHP-kesäkoulu*. Tässä mielessä Jyväskylän paikalliseen kaupunkipolitiikkaan vaikuttavat globaalit virtaukset.

Kaupunki on omassa toimintapolitiikassaan korostanut kaavoituksen ja arkkitehtuurin saumatonta yhteen liittämistä. Uudet rakennukset, vanhan ruutukaavan täydennysrakentaminen, Hippos–Kampus alueen hankkeet sekä yliopiston Mattilanniemen ja Ylistönrinteen uudisrakennukset ovat herättäneet huomiota ja saaneet tunnustuksia. Viimeisimpänä huomioonsoituksena on kaupungin saama Suomen arkkitehtiliiton SAFA-palkinto, syksyllä 2003, tunnustuksena kunnianhimoisesta kaupunkisuunnittelusta ja arkkitehtuurin korkeasta laadusta.

5.9. Human Technology City

Näyttää ilmeiseltä, että maailmanlaajuinen kehitys, globalisaatio on johtanut myös vahvempaan paikallisuuteen. Globaaleilla prosesseilla on paikallinen ympäristönsä, jossa muutokset tapahtuvat. Tällöin korostuvat paikalliset koulutus- ja työmarkkinat, infrastruktuuri, yritysraakenne ja seudulliset kehittämistoimet. Yhteistyö paikallisten eri toimijoiden kesken näyttäisi vahvistaneen paikallista ja seudullista identiteettiä. Ilmeistä on, että kaupunkiseutujen menetyksen ratkaisee yhteistyöhön suuntautuva ja mahdollistava kehittäminen. (Antikainen & Vartiainen 2004, 26)

Globalisaatio ei myöskään välttämättä suosi vain suurta mittakaavaa. Talousmaantieteen peruslogiikan mukaan monet asukkaat kuten markkinatkin etsivät pikemminkin suurkaupungin tarjoamien mahdollisuuksien ja inhimillistä mittakaavaa lähestyvän elinympäristön välistä optimia. Optimi voikin sijaita metropolialueen laidalla, vaikkapa Jyväskylän kaltaisessa keskikokoisessa keskuksessa tai kohtuullisen hyvin saavutettavalla Järvi-Suomen alueella. Tästä huolimatta tuote tai yritys saattaa menestyä hyvin myös maailmanlaajuisesti (Vartiainen 2004).

Vartiainen huomauttaa, että tietoteollinen yhteiskunta tai osaaminen ei voi perustua yhden tai edes parin teknologia-alan varaan. Välttämättömän tutkimus- ja kehitystoiminnan sekä luonnontieteellis-teknisen osaamisen lisäksi tarvitaan liiketoimintaosaamiseen, palvelusektorin kehittämiseen, kasvuyrittäjyyden tukemiseen ja yritysten pääsyyn kansainvälisille markkinoille tukevia toimintoja. Lisäksi tarvitaan myös perinteisiä tuotannonaloja tukevia avainteknologioita, kuten puu-, paperi- ja metalliteollisuutta. (Vartiainen 2004, 3)

Jyväskylän teknologiseen muutokseen ovat vaikuttaneet yliopistossa tapahtunut alan tutkimustoiminta sekä kaupungin nopea mukaan-tulo tieteellistekniseen kehitykseen. Yliopiston tutkimustoiminnassa teknologiset innovaatiot otettiin käyttöön 1970-luvun alkupuolella. Ensimmäiset sovellukset olivat tietojenkäsittelyn niin sanotut ”reikäkorttikoneet”, joilla tietoja ja tietueita koodattiin. Aluksi puhuttiin vain tietojen käsittelystä ja siihen liittyneestä opetuksesta sekä sovelluksista.

Toiminnan kehittymiseen on vaikuttanut yliopistomaailmassa 1950-luvulta käynnistynyt atk-opetus, kun Helsingin yliopisto ja Teknillinen korkeakoulu hankkivat ensimmäiset tietokoneet. Aluksi opetus on ollut ohjelmointia ja numeeristen aineistojen käsittelyä. Opetus liittyi vahvasti matemaattisiin oppiaineisiin. Kehitys oli jo alkuvaiheessa nopeaa ja 1960-luvulla ryhdyttiin suunnittelemaan useisiin Suomen yliopistoihin ja korkeakouluihin tieteenalan oman oppiaineen ja tutkimussuunnan perustamista.

Jyväskylässä asiaan kiinnitettiin huomiota ja tavoitteena oli kasvatustieteellisen korkeakoulun laajentaminen yliopistoksi. Tämä edellytti korkeakoulun toiminnan ja opetuksen laajentamista, mutta erityisalueena haluttiin pitää edelleen kasvatusta ja opetusta. Korkeakoulun hallintokollegio vahvasti vuoden 1963 kehittämissuunnitelmassa yliopisto tavoitteen, johon liittyi myös opetuksen ja tutkimuksen tieteellisen tason nostaminen. Kehittämiseen liittyi samanaikaisesti pyrkimys taloustieteellisen opetuksen käynnistämistä. Jyväskylän Kauppalaisseuran hallituksen tekemä aloite 1965 johti siihen, että Jyväskylän yliopiston filosofiseen tiedekuntaan perustettiin seuraavana vuonna lahjoitusvaroin opetusministeriön päätöksellä kaksi uutta oppiainetta, taloustiede ja tietojenkäsittelyoppi. (Roi-ko-Jokela 1992, 12–24)

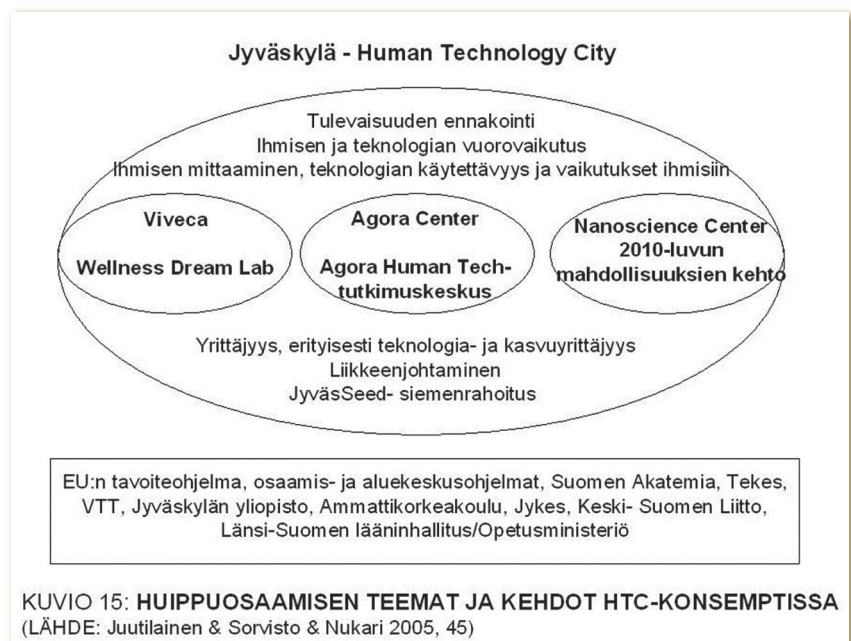
Jyväskylä oli suomalaisista kaupungeista ensimmäinen, joka otti kaupunkikehityksessä ja -politiikassa tavoitteen kehittää kaupunki-imagoa arkkitehtuuriohjelman avulla. Ohjelma pohjautui professori Radovicin asiantuntijuuteen sekä sitä seuranneeseen "Laatukylä" -projektiin, jota johti professori Mäkinen. Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma oli luonnollista seurausta näille toimenpiteille. Kaupunkipoliittisia ohjelmia ovat olleet muun muassa seuraavat: Uuden Aallon Jyväskylä 1987, "Huovasta hiukkaskiihtyttimeen – Jyväsjärven ranta takapihasta julkisivuksi" 1998, Jyväskylän seudun verokosto-kaupunki 2002. Näiden lisäksi on laadittu useita hankeohjelmia, jotka liittyvät informaatioteknologian ja kaupunkikuvan kehittämiseen. Useissa ohjelmissa merkittävää on ollut yhteistyö Jyväskylän yliopiston kanssa. (Äikäs 2004, 147, Jyväskylän kaupunki 1997)

Yliopiston tietojenkäsittelytieteiden ja matemaattis-luonnontieteiden kehittyminen oli 1980-luvulla nopeaa. Opetuksen määrä kasvoi ja tarve yhdistää tietojenkäsittelyyn liittyvä opetus ja tutkimus yhdeksi kokonaisuudeksi vaikutti siihen, että 1998 perustettiin uusi informaatioteknologian tiedekunta. Siihen liitettiin yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta koko tietojenkäsittelytieteiden laitos sekä matemaattis-luonnontieteellisestä tiedekunnasta irrotettu tietotekniikka omana laitoksenaan. Tietotekniikan tutkimusinstituutti (TITU) oli tiedekuntaa perustettaessa osana tietojenkäsittelytieteiden laitosta. Instituutti oli perustettu jo kymmenen vuotta aikaisemmin vastaamaan maksullisesta palvelututkimuksesta. (Jyväskylän yliopisto 2004, 20–21)

Jyväskylän tavoitteena ja keskeisenä tunnuspiirteenä on ollut

tukeutuminen monialaiseen huipputason akateemiseen osaamiseen rajatuilla alueilla. Monijäsenisten toimijoiden liittäminen innovatiivisiin tutkimus- ja kehittämissympäristöihin on lisännyt luovuutta ja toimeliaisuutta. Nämä ajatukset ovat perustuneet toimintojen yhdistämiseen samaan ympäristöön, jossa yritykset, tutkimuslaitokset sekä koulutus- ja kehittämissaatiot toimivat. Ideoiden tuotteistamisessa on korostunut ihmisläheinen käyttäjänäkökulma, liiketoimintaosaaminen ja teknologia. Kokonaisuuteen liittyy julkisten palveluiden arvioiminen aktiivisesti ja kriittisesti. Kehittämisen kohteiksi on nostettava myös hankinnat, palvelut, standardit ja viranomaismääräykset. Kaupungin omassa organisaatiossa teknologiaa ja palvelutuotantoa on kehitetty verkkosivujen tuotannon ja ylläpidon välinein. Tietohallinnon palvelut ovat olleet yksi keskeinen kehittämisalue kaupunkikonsernin hallinnossa 1990-luvulta lähtien. Kuviossa 15 esitetään Jyväskylän teknologiakehityksen keskeisten toimintojen konseptit. (Juutilainen & Sorvisto & Nukari 2005, 44–46, Leppänen 1999)

Himanan (2004, 21–24) toteaa, että Suomen innovaatiojärjestelmän pohja on viime kädessä

yliopistojärjestelmämme, joka mahdollistaa ideoiden syntymisen korkean opetuksen ja hyvän tukijärjestelmän suojissa. Himasen mukaan tästä sivistys- ja innovaatioperustasta ei kannata luopua, sillä se on ainoita erityisvahvuuksiamme. Edelleen hyvinvointiyhteiskunnassamme tarvitaan turvallisuutta, koska nopeasti vaihtuvassa globalisoituvassa tietoyhteiskunnassa myös riskit kasvavat. Tämän vuoksi tarvitaan myös tasapainottavia tekijöitä, jotka työn ja tuotannon lisäksi vaikuttavat yksilöiden ja yhteisöjen kulttuuriin ja vapaa-aikaan. Harrasteiden merkitys on kasvanut ja ne vaikuttavat ihmisten energiaan, luovuuteen ja sosiaaliseen elämään.

Kaupunkirakenteen kehittämisessä ovat 1990-luvulta lähtien olleet suuressa roolissa erilaiset kaupunkipolitiikan ohjelmat. Niillä on merkitys myös tutkittavan alueen kehitykseen, siten että yliopiston ja kaupungin yhteistyö tietyllä tavalla ”tiivistyy” ja ”maastoutuu” kampuksen alueella. Monet kärkihankkeet, muun muassa AKO-ohjelmiin liittyvät, ovat oleellinen osa yliopiston toimintaa, joita kaupunki on ollut tukemassa. Viveca-Agora-NanoCenter muodostavat kaupunkirakenteeseen liittyvän jatkumon, jolloin Hippos-Kampus-Mattilanniemi-Ylistönmäki sijoittuu ja muodostaa luontevan sisäkaupungin (*inner city*) osan. Mattilanniemen ja Lutakon välisen alueen rakentamisella Jyväskylä on kyennyt tiivistämään kaupunkikuvallista rakennettaan sisäkaupungin reunoilta keskikaupunkia kohden. Yleensä tämän kehityssuunta on ollut päinvastainen, uusia teknologia- ja kehittämisalueita on tuotettu kaupunkien reunoille. (Äikäs 2004, 150–151)

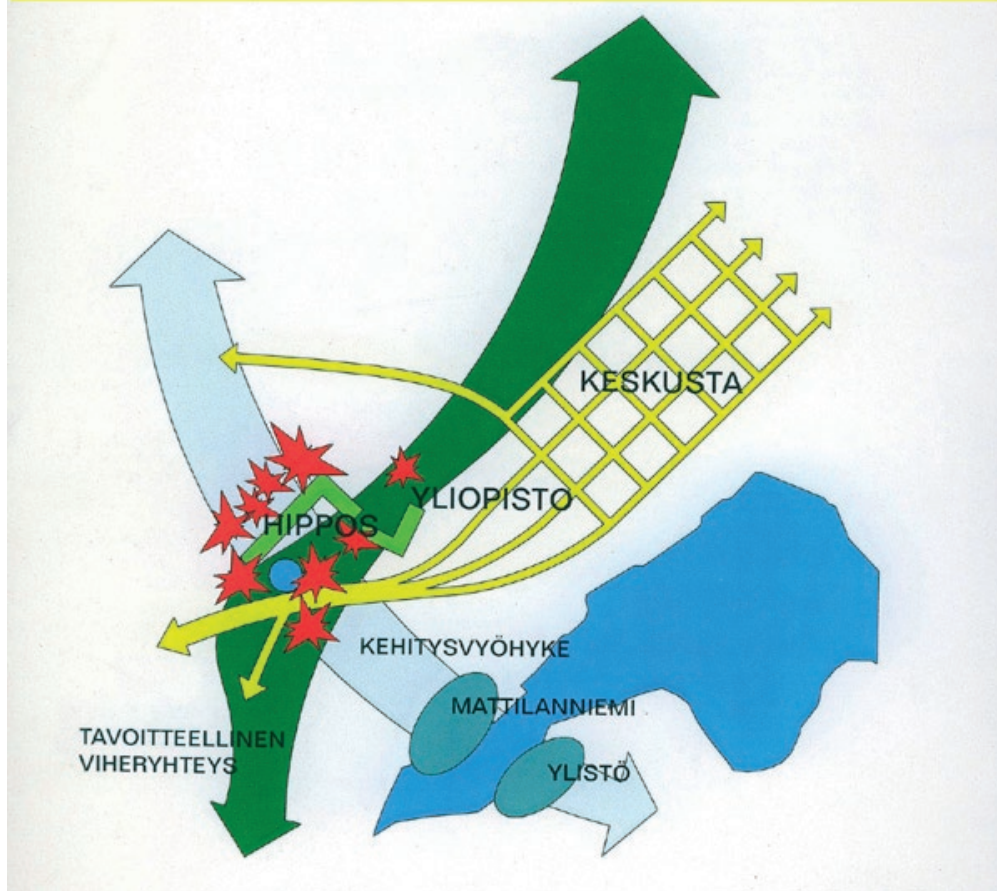
Teknologian kehittyminen liikuntatoiminnan ja myös tutkimusalueella on liittynyt yhteiskunnan yleiseen teknologistumiseen. Muutos on ollut hyvin nopeaa ja voidaan puhua jopa teknologisesta vallankumouksesta. Vielä 1980-luvun alkupuolella sovellukset liikuntatoiminnassa ja -hallinnossa olivat varsin vaatimattomia. Kehittyneimpiä oli-

vat urheilun ajanotto- ja tulospalvelujärjestelmät, joita oli otettu käyttöön jo 1970-luvun puolella. Liikuntahallinnon teknologia on seurannut julkisen hallinnon ja kaupungin sekä yliopiston järjestelmien kehittymistä. Ominaispiirteinä on ollut myös omien, osittain myös valtakunnallisten palvelujen innovaatiot muun muassa LIPAS-, LUOVI- ja LIITO-järjestelmät, sekä paikallisen liikunta- ja tutkimustoimintaan keskittyneen HippoNet-verkon toteuttaminen. Tämän lisäksi tutkimuslaitoksilla on ollut tärkeä rooli uusien innovaatioiden etsimisessä. Työ tuotti 2000-luvun alussa konkreettisen hankkeen Viveca-rakennuksen, jossa muun muassa Wellness Dream Lab-keskuksen avulla teknologisia innovaatioita kehitetään tuotteiksi. (Jyväskylän kaupunki, liikuntatoimisto 1986, Jyväskylän yliopisto 2006)

Jyväskylän kaupunkikehityksessä voidaan havaita useita syklejä, joissa on eräänä keskeisenä sisältönä ollut kasvatusta ja koulutus. Suomen kieli ja suomalaisuus on ollut myös näiden syklien merkitsevä ominaisuutena. Tämän lisäksi kaupunkikehityksessä on havaittavissa samaan aikaan tietynlaista kulttuurista innovatiivisuutta, joka on yhtäältä liittynyt kaupunkirakenteeseen ja arkkitehtuuriin, muun muassa kilpailujen kautta. Toisaalta kaupungissa on ollut aina vahva toiminnallinen ja tapahtumien kirjo. Pikka-kaupungista on kehittynyt sadassa seitsemäsäkymmenessä vuodessa kansallisuutta vaaliva ja korostava kansainvälinen keskus, jossa nousevat esiin kulttuuri, luovuus, välittäminen ja inhimillinen osaaminen, sekä tapahtuma- ja festivaaliosaaminen yhdistettynä teknologiseen innovaatioihin.

Kuviossa 16, esitetään idea palmikoidusta kaupunkirakenteesta, jota voidaan soveltaa Hippos-Kampus-alueella sekä kokonaisuuden liittämisestä ruutukaava-alueeseen. (Wartiainen & Miettinen 2000, 8)

PALMIKOITU KAUPUNKIRAKENNE

KUVIO 16. Palmikoitu kaupunkirakenne. (Lähde: Wartainen ja Miettinen 2000, 8)

6. HIPPOS–KAMPUS ALUEEN KEHITTYMINEN

Tutkimusalueen kehittymisen kuvaamisessa ja analysoinnissa annan vastaukset tutkimuskysymyksiin sekä kerään yhteen alueen tutkimustulokset. Kehityssykleihin näyttävät vaikuttaneen vahvasti historialliset seikat muun muassa se, että seminaari rakennettiin nimenomaan 1850-luvun Engelin suunnitteleman ruutukaavan eteläosaan eikä Tourujoen tuntumaan. Raviradan rakentaminen vaikutti pitkään alueen toiminnallisuuteen. Se on ollut osaltaan vaikuttamassa siihen, että Rautpohjan tehdas sijoitettiin samalle alueelle, keskuskaupungin välittömään läheisyyteen.

6.1. Historiallinen tausta

Hippoksen ja kampuksen alueen tarinat liittyvät läheisesti yhteen, vaikka tutkimusjakson alkuvuosikymmeninä 1800-luvun lopulla Seminaarinmäki kehittyi koulutuksen merkityksen vuoksi nopeammin. Hippos oli vielä tuohon aikaan kaupungin laita-alueita, laidunmaata ja heinäpeltoa. Hippoksen alueen rakentuminen käynnistyi 1910-luvulla Keski-Suomen Hevosjalostusystävien vuokrattua alueen kaupungilta raviradan paikaksi.

6.1.1. Seminaarinmäki–Kampus

Seminaarinmäki oli 1800-luvun puolivälissä laitakaupunkia ja kaupungin reunametsää, koska kaupungin toiminnallinen elämä ja kaikki kaupallinen aktiivisuus keskittyivät ruutukaavan alueelle. Kaupungin kehitys oli verkkaista eikä tuolloin Jyväskylän ja suomalaisen kaupunkihistorian alkuaikoina osattu arvioida kehityksen kiihtymistä.

Jäppinen toteaa väitöskirjassaan kaupungin kehityksestä:

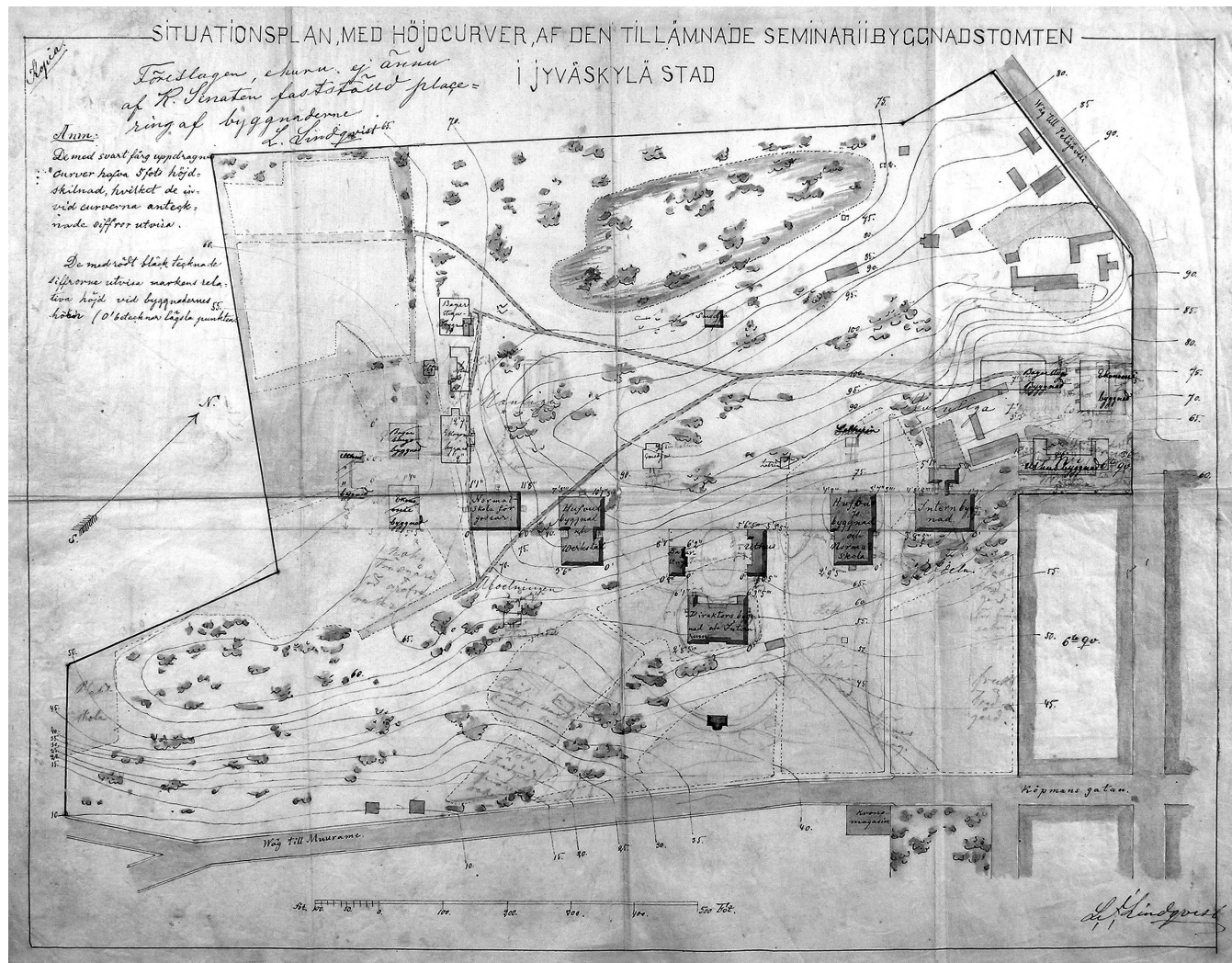
”Kaupungin kapea ja epäkäytännöllinen alue sekä asemakaavan sijoittaminen ahtaaseen paikkaan Harjun ja Jyväsjärven väliin olivat huono lähtökohta kehitykselle, varsinkin jos kaupunki alkaisi kasvaa. Ongelmat olivat edessä jo 25 vuoden kuluttua perustamisesta vuonna 1862 kun vapaat tontit loppuivat. Koska uutta tonttimaata ei ollut, kaikki yksityinen rakennustoiminta kohdistui ruutukaava-alueelle, siis jo kertaalleen rakennetuille tonteille. Toinen vaihtoehto oli rakentaa kaupungin rajojen taakse, mitä alkoikin heti tapahtua tonttien loputtua. Käytännössä kaupungin rakentaminen merkitsi sitä, että tonttien vielä vapaina oleville alueille pystytettiin uusia rakennuksia tai vanhempia huonokuntoisia taloja kunnostettiin ja laajennettiin tai ne korvattiin kokonaan uusilla, entistä suuremmilla rakennuksilla. Lopputuloksena oli kaupungin rakennustiheyden nopea kasvu.” (Jäppinen 2005, 84).

Jäppinen (emt. 84–86) toteaa edelleen, että vertailu eräisiin muihin samaan aikaan syntyneisiin kaupunkeihin, Joensuuhun ja Mikkeliin osoittaa, että niissä kaupungin keskusta-alue ja ruutukaavat olivat kaupunkien kokoon nähden huomattavasti laajempia, eikä vastaavia paineita asukastiheyden kasvattamiseen ollut. Kaupungin kehitys kiihtyi 1800-luvun loppupuolella suomalaisen koulutuksen käynnistymisen vuoksi. Koulujen perustamisen myötä kaupungin elämä oli vilkastunut ja Jyväskylään muutti nuorisoa muualta maakunnasta ja eri puolilta maata. Seminaarin perustaminen oli sykäyksenä sekä kaupungin kasvuun, että sen hengelliseen ja kulttuuriseen elämän vilkastumiseen.

Seminaarin perustamisessa sekä kaupunki, että kaupunkilaiset olivat aktiivisia. Seminaarin virallisessa avajaisjuhlassa 14.8.1863 vallitsi suuri innostus uuden opinahjon ja toiminnan käynnistymisen vuoksi. Tuolloin ymmärrettiin yhteiskunnan ja kaupungin asukkaiden merkitys oppilaitoksen toiminnassa. Silloisten ”avointen ovien päivästä” kirjoittaa Brummer kaupungin ensimmäisessä historiategoksessa:

”Seuraavana päivänä pitivät taas kaupunkilaiset tervetuliaispidot uudelle opistolle ja sen opettajis-

KARTTA 7: Seminaarin asemakartta 1877–1878, jonka on piirtänyt arkkitehti Lindqvist. Kuvankäsittely Jussi Jäppinen 2005. (Jyväskylän yliopiston kirjasto)

tolle, jolloin kaupungin pormestari esitti alamaisten kiitosmaljan jalomieliselle ja rakastetulle suuriruhtinaalle. Ei puuttunut innokkaita hurraahuutoja eikä onnentoivotuksia 'Suomen kansan yliopistolle'." (Brummer 1916, 698–699).

Selvää oli, ettei seminaari voinut kovin pitkään toimia väliaikaisissa vuokratiloissa ja vakinaisten tilojen rakentaminen nousi esiin. Aihetta selvitettiin monin eri tavoin (1866–1877) ja erilaisia ehdotuksia laadittiin sekä valtuuskunnat vierailivat Helsingissä asiaa selostamassa. Seminaarin rakentamisen käynnistäminen on saattanut viivästyä sen vuoksi, että Cygnaeus ehdotti rakennuspaikaksi Tourulaa, johon olisi tullut rakentaa Keski-Eurooppalaisen, muun muassa Sveitsimallin, mukainen seminaarin kortteli. Keskeiseksi sijoituksen kriteeriksi näyttää kuitenkin muodostuneen matka ja etäisyydet. Tourulaa pidettiin keskikaupungilta katsoen kaukana, eikä seminaarin oppilaiden katsottu hyväksi kulkea näin pitkää matkaa. Näkemys lienee johtunut siitä, että Seminaarin vuokratilat sijaitsivat ruutukaavan eteläosassa nykyisen Lounaispuiston tuntumassa.

Kaupungin rooli rakentamisessa oli merkittävä, koska maa-alueet olivat pääosin kaupungin omistuksessa. Erillinen valiokunta selvitti maa-alueiden sopivuutta ja lopputuloksena kaupunki luovutti vuonna 1877 laajan alueen, 12 hehtaaria ja 16,5 aaria niin sanotusta Harjupellosta sekä osan Syrjälän tilaan kuuluneista alueista valtiolle. Alueeseen kuuluin myös pieni kaistale Jyväsjärven rantaa. Maan hinnaksi arvioitiin 59.633 Suomen markkaa. Seminaarin piirustukset laadittiin Helsingissä Kisseleffin toimesta ja ne hyväksyttiin kouluylihallituksessa. Senaatin vahvistettua asian rakennustyöt pääsivät alkuun

(3.6.1879). Rakennukset olivat tyyliältään kasarmi-maisen yksinkertaisia. Seminaarin rakennustyöt kestivät usean vuoden ja ensimmäisen vaiheen rakennukset valmistuivat hieman ennen vuosisadan loppua vuonna 1894. (Brummer 1916, 704–712, Jäppinen 2005, 86–89)

Seminaari vaikutti ruutukaavan ensimmäiseen laajennukseen myös siten, että seminaarirakennusten alapuolelle kaavassa oli merkitty huvilatontteja. Tontit myytiin yhteiskunnallisesti katsottuna varakkaammalle väelle ja niiden rakennustyyli poikkesi muusta, erityisesti ruutukaavan pohjoisesta rakennuskannasta. Talojen suunnittelijoina olivat muun muassa rakennusmestari Forselius, sekä arkkitehdit Blomstedt ja Lönn. Kaava vahvistettiin Senaatissa 14.2.1899. (Jäppinen 2005, 96–98)

Seminaarinmäen–Kampuksen muodostuminen ja kehittyminen on nähtävä nimenomaan kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun tuloksena. Tuolloin arviointiin Seminaarin vaikuttavan

KUIVA 3: Pitkäpalloa seminaarin "Kaltevalla kentällä" 1800-luvun lopulla. Alkuperäinen kuva Keski-Suomen museo, kuvan väritys Jussi Jäppinen. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2004.

kaupungin toiminnallisiin kehyksiin niin paljon, että kaavoituksen toinen laajentaminen toteutettiin nimenomaan ruutukaavan eteläosaan ja Mäki-Matin alueelle. Mielenkiintoista kaupungin tulevienkin rakennus- ja kaavoitustoimien kannalta oli, että asemakaavasta järjestettiin kilpailu. Tätä tavoitetta ajoi voimallisesti Blomstedt. (Jäppinen 2005, 103)

Urheilu ja liikunta oli otettu kaavoituksessa huomioon ja Pitkänkadun–Mattilankadun kulmaukseen oli sijoitettu antiikin perinteiden mukainen urheilukenttä, joka myöhemmin tunnettiin nimellä ”*Kalteva kenttä*”. Asemakaava vahvistettiin Helsingissä 19.8.1910 ja sen toteutuminen merkitsi helpotusta kovaan tonttipulaan ja toi kovan rakentamissyklin kaupunkiin (ks. asukasluvun kehityksen taulukko 5.) Seminaarin toiminnallinen merkitys muun muassa liikuntakasvatuksessa oli huomattava. ”*Ruumiinkulttuurin harrastus ja voimistelu*” kuuluivat viikoittaiseen opetusohjelmaan ja voimisteluun liittyy spatiaalisesti myös varhaisen historian kiinteistön nimi. Ryhtilän (1895) nimi tulee ilmeisemmin voimistelun lehtorilta ”Ryhti” Vartialta, joka tunnettiin ripeistä ja ryhdikkäistä otteistaan opettajana. (Brummer 1916, 428, Sironen 1993, 7)

6.1.2. Hippos

Köyhänlammen ympäristö oli vielä Seminaarin perustamisen aikoihin metsäistä peltomaata ja lehmien laidunta. Kaupungissa vallitsi 1900-luvun alkupuolella vahva agraarikulttuuri ja monissa taloissa oli vielä kotieläimiä. Lehmät laidunsivat pääasiassa Köyhänlammen seuduilla, koska kaupungin maa-alueet suuntautuivat etelään ja länteen ruutukaava-alueelta. Mattilan tila oli tuolloin kaupungin suurimpia mutta sen sijainti oli kaupungin raja-alueella. Mattilan päärakennus oli siirretty kaupungin kasvaessa syrjemmälle, lä-

hemmäs tilan peltoalueita. Sen nykyinen sijainti on tutkimusalueen tuntumassa Kramsunkadun ja Oksalankujan välissä (Ks. kartta 2.).

Edellä mainittu 2. asemakaava vuodelta 1899 oli laadittu niin, että kaupungin ”*varattomamman väen*” asuttamiseen oli sijoitettu pienehkö kaavoitettu alue välittömästi Jyväsjärven rantaan sekä Köyhästälammen laskevan puron seuduille. Köyhänlammen korkeus meren pinnasta oli alkuvaiheessa 106,1 m, mutta kuivatustöiden ja lammen supistumisen jälkeen nykyinen pinnan taso on 105,8 m, Jyväsjärven korkeus 78,3 m.

Historiateoksista ei ole saatavilla selvitystä, johtuiko pienehkö lammen nimitys juuri alueen yhteiskunnallisesta taustasta ja ”köyhälistöstä” vai viittaako nimi lammen pienuuteen. Kaavan luonnosmaisuuksia tällä kohtaan kuvaa se, että yksi kaduista oli piirretty puheena olevan puron päälle, tosin sen nimeksi oli merkitty *Purokatu*. Toinen merkittävä seikka oli, että tämän ”vähävaraisemman kansanosan” asuinalue oli erotettu ruutukaavasta lähes 100 metrin rakentamattomalla vyöhykkeellä. (Jäppinen 2005, 90–92)

Tähän kaavoituspoliittiseen tekijään vaikutti se, että Köyhänlammen ympäristö oli luonnon tilassa olevaa suomaastoa, eikä sopinut muuhun kuin lehmien laidunmaaksi ja luonnontilaiseksi heinäpelloksi. Suomaata käytettiin peltojen parannusaineena ja alue oli myös metsästäjien suosiossa, koska se oli sijainniltaan ja muodoltaan hyvä sorsastuspaikka.

Urheilu oli jo ennen raviradan perustamista kuulunut alueen toimintoihin. Vasikkavuoren eteläpuolelle rakennettiin ampumarata vuonna 1909. Rata oli alkuvaiheessa hyvin vaatimaton, metsään raivattu 300 metrin pituinen ja 15 metriä levä aukko. Ensimmäinen laajennus alueelle tehtiin 1920. Radan toiminnasta vastasi alkuvuosina Jyväskylän Ampumaseura. Radan harjoitus- ja kilpailutoimintaan osallistuivat myös Suojeluskunta ja myöhemmin vuonna 1920 perustettu

KUVA 2: Talollinen Loberg heinänteossa Hippoksella 1930-luvun alkupuolella. Lettipäinen tyttö edessä: Elli Särkkä, Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan kunniaohtori. Pertti Hagmanin perhealbumi. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2003.

Keski-Suomen Ampujat ry. Seura on edelleenkin vireästi toimiva ja on ainoa ampumaurheilun erikoisseura Jyväskylän seudulla. Vasikkavuoren ampumaradan alue jäi kokonaan perustetun tykkitehtaan alueelle ja jouduttiin siirtämään toisaalle. Nykyisin Keski-Suomen Ampujat ry:n ylläpitämä ampumarata sijaitsee Seppälänkankaalla Jyväskylän maalaiskunnan ja Laukaan rajalla. (Janhonen 1970, 9–25)

Suomalaiseen hevosurheiluun liittyivät ravikilpailut talvisin järvien jäillä. Epävakaat olosuhteet ja toiminnan yleinen kehitys johtivat ravitoiminnan siirtämiseen pysyvimpiin olosuhteisiin. Näin tapahtui Jyväskylässä ja Keski-Suomessakin. Mallia otettiin Turusta, johon oli 1800-luvun loppupuolella rakennettu maamme ensimmäinen Hippos. Maakunnan hevosharrastajat tekivät kaupungille ehdotuksen Köyhänlammen ympäristön vuokraamisesta raviradan paikaksi. Monivaiheisten neuvottelujen jälkeen kaupunki päätti vuokrata alueen, sillä edellytyksellä ettei sen tarvinnut osallistua rakentamiseen. Työt tehtiinkin talkoovoimin ja niissä riitti haastetta, koska maa-

alue oli laadultaan heikko. Erikoisena toimenpiteenä voidaan pitää rata-alueen pohjalle levitettyjä ”kudottuja pajumattoja” joiden päälle ajettiin soramaata (Roiko-Jokela 1993, 113–115).

Agraarikulttuurin vahvasta otteesta on osituksena myös Brummerin (1916, 806–811) maininta tuon ajan järjestö- ja seuratoiminnasta. Historiateoksen mukaan merkittävimpiä järjestöjä kaupungissa olivat: *Eläinsuojeluyhdistys* 1878, *Puutarhayhdistys* 1898, *Matkailijayhdistyksen haaraosasto* 1896 ja *Päijänteen Purjehdusseura* 1895, *Keski-Suomen hevosjalostusyhdistysten liitto* ja *Keski-Suomen maanviljelysseura*. Lisäksi toiminnassa Brummerin mukaan on ollut useampiakin voimisteluseuroja, ampuma- ja metsästysyhdistyksiä ja polkupyöräklubi.

Ravirata-alueen nimeksi annettiin antiikin mallin mukaisesti Hippos. Nimi on säilynyt koko historian ja kuvaa tänään koko aluetta siten, että Hippos on myös yksi kaupungin äänestysalueista. (Jyväskylän kaupunki 2005) Hippos sai laajemman toiminnallisen muodon, kun kaupungin yleisurheiluseurat ehdottivat raviradan käyttä-

mistä yleisurheilun harjoittelu- ja kilpailupaikkana. Maksullisuus on ollut jo tuolloin esillä, sillä Keski-Suomen Hippos edellytti, että urheilukilpailuista oli maksettava vuokraa. Harjoittelu sen sijaan alueella oli ilmaista.

Kaupungin vähäisten harjoittelupaikkojen vuoksi Hippoksesta muodostui varsin nopeasti urheilutoiminnan keskus. Hauskana yksityiskohtana voidaan todeta, että epäedullisista olosuhteista kärsivät hevosten lisäksi yleisurheilijat. Sektorin ulkopuolelle osut heittoväline saattoi

KUVA 4: Hannes Kolehmainen kultatuolissa yleisurheilukilpailuissa Hippoksella 1920. Keski-Suomen museo. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2003.

kadota lopullisesti suonsilmäkkeeseen. Alueella järjestettiin hiihto-, yleisurheilu- ja luistelukilpailuja, myöhemmin myös moottoripyöräkilpailuja sekä maarata-ajaja. Jyväskylän Suurajojen erikoiskokeita ja kilpailuja on järjestetty rallihistorian alkutaipaleella ja myös 1990-luvulla. (Roiko-Jokela 1993, 114–115)

Yleisurheilun aikakausi Hippoksella jäi varsin lyhyeksi, koska Harjulle valmistui uusi kenttä 1923–1926. Se palveli ensisijaisesti yleisurheilijoita, mutta myös pesä- ja jalkapalloilijoita. Hippoksen toiminta säilyi vuosikymmenet hevosurheilun keskuksena aina 1950-luvulle saakka, jolloin ensi kerran ehdotettiin laajemman suunnitelman laatimista alueesta ja muidenkin urheilulajien huomioimista. Asia oli tullut esille 1948 kaupunginhallituksen toimesta, kun käsiteltiin alueiden ja tilojen jatkuvia ongelmia sekä harrastuksen laajenemista. (JKA 1948)

Hippoksen alueen ympäristökysymyksiin kiinnitettiin huomiota myös 1950-luvulla. Liikunnan ja urheiluharrastuksen laajentumisen myötä keskustelua käytiin erilaisista vaihtoehdoista ja ehdotus urheilupuiston toteuttamisesta nousi esiin, samalla kun keskustelussa nostettiin esiin pallokenttien puute. Pallokenttiä oli kaavailtu nimenomaan Hippoksen alueelle. (Roiko-Jokela 1993, 118–119)

Sisäurheilutilojen toteuttamista alueelle ehdotettiin ensi kerran jo 1950-luvulla, tuolloin oli esillä urheilutalon rakentaminen, mutta hanke ei toteutunut tiukan taloudellisen tilanteen vuoksi. Päätökseen lienevät vaikuttaneet kasvatusopillisen korkeakoulun rakennussuunnitelmat, urheiluhallit U-1 ja U-2 1952–1955 sekä uimahallin rakentaminen 1955. Liikuntarakentamisen tilanne muuttui 1960-luvun alkupuolella liikuntatieteellisen tiedekunnan sijoituspäätöksen jälkeen. Sisätilojen ongelmaan saatiin ensivaiheen ratkaisu vasta liikuntasuunnitelman 1973–1975 jälkeen. Siinä ehdotettiin erityisurheilulaitosten sijoit-

tamista Hippoksen alueelle, joista ensimmäiset olivat tekojäärata 1970, tenniskentät 1975 ja monitoimitalo 1979. (Pukkala 1960, 81–82, Jyväskylän kaupunki 1974, 54–61)

Hippos on ollut myös merkittävä erilaisten ja -tasoisten tapahtumien keskus. Suurimmat tapahtumat lienevät olleet Kuninkuusravit 1962, ensimmäiset yleismessut 1972 ja Herättäjäjuhlat 1991. Palloilulajien maaotteluitakin on järjestetty useita. Viime vuosien suuntaus kansainvälisissä tapahtumissa ovat olleet voimistelun arvokisat. Erikoisimmista maaotteluista esimerkkinä ovat luistelumaaottelut Suomi-DDR 1950- ja 1960-luvuilla. Paikallisia alueellisia ja kansallisia kilpailuja, oteluita ja muita tapahtumia on vuosien kuluessa järjestetty sadoittain. Hippoksen alueen toiminnallista tapahtumista on erillinen liitetaulukko 8.

”Päivä paistaa Hippokselle väärästä suunnasta”

Hippoksen toiminnallinen kehitys muuttui huomattavasti 1960-luvun lopulla. Tämänkin piirre

liittyi Harjun urheilukenttään ja sen tekniseen tasoon sekä pesäpallon kehittymiseen lajina. Suomen Pesäpalloliitto ry. kielsi lajin pelaamisen nurmikentillä 1966 ja näin kaupunki oli pakotettu etsimään uuden paikan suosikkilajille. Pesäpalloliiton ratkaisu perustui ilmeisesti lajien välillä syntyneeseen kilpailutilanteeseen ja näin peliä oli pakko kehittää. Laitinen (1980, 111–114) osoittaa, että pelin mielenkiintoisuuden ja mielekkyyden kannalta oli olennaista, että sisä- ja ulkopeli olivat keskenään tasapainossa. Juoksujen tekeminen ja saaminen ei saisi olla liian helppoa tai vaikeaa. Pelissä pitäisi olla taistelun ja kampsailun makua, eikä sattuma saisi vaikuttaa otteiden kulkuun.

Pesäpallon sääntöjä muutettiin useissa yksityiskohdissa lähes vuosittain. Kun kenttien pintamateriaaleissa tapahtui kehitystä 1960-luvulla, hiekka- ja kivituhkapintaiset pelialustat tulivat yleisemmiksi. Vanha ruohokenttä kävi pelialustana sopimattomaksi alustan arvaamattomuuden

KUVA 5: Ravikilpailut Hippoksella 1920-luvulla. Keski-Suomen museo. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2004.

vuoksi. Nurmikentällä pallo saattoi pomppia kovien lyöntien voimasta hyvinkin odottamattomasti. Tämä johti pelialustojen muuttumiseen. Lyöntien kovuuteen vaikuttivat myös pelivarusteissa, etenkin mailoissa tapahtunut kehitys. Lasikuitu tuli mailojen vahvikkeeksi ja syrjäytti hiljalleen kokonaan perinteiset haapapuumailat.

Pesäpalloliiton yksi perustelu ratkaisulle on ollut urheilu- ja pelikenttien huono tekninen tila. Lajin rasittavuutta, kuormituksen kohdistumista voimakkaana vain tietyille pelialueiden kohdille (kotipesä ja 1.–3. pesäalueet) ei voitu ratkaista nurmikenttien kehittämisen avulla. Näille kentille lajin kuormittavuus oli liian kova. Pelin kehitys oli johtanut 1960-luvun lopulla siihen, että vain Ulvilassa ja Jyväskylässä pelattiin edelleen mes-

taruussarjaa nurmipintaisilla kentillä (Helsingin Sanomat 24.5.1966).

Pesäpallokentän sijaintipaikasta käytiin Jyväskylässä kovaa julkista keskustelua, mutta varteenotettavaa sijoitusvaihtoehtoa Hippoksen rinnalle ei esitetty. Yksi episodi liittyi tähän tärkeään kaupungin liikuntapoliittiseen keskusteluun, kun Jyväskylän Kiri ry:n ja HoNsU ry:n tekivät kaupungille ehdotuksen Harjun kentän ruohopinnan poistamista ja sen korvaamista murskapinnalla. Tähän kaupunki ei kuitenkaan

KUVA 6: Ilmakuva Hippokselta alkukesältä 1968. Pesäpallostadionilla väliaikaiset siirtokatsomot. Jääkiekkorata raviradan keskellä, pallokenttä raviradan eteläpäässä. Keski-Suomen museo. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2004.

suostunut ja näin Hippoksen pesäpallokentän rakentaminen näyttää jääneen ainoaksi vaihtoehdoksi. (Laitinen 1980, 138)

Peliareenan rakentaminen tuotti tuskaa myös päätöksentekijöille. Urheilulautakunta oli kiinnittänyt asiaan huomiota jo syksyllä 1966, mutta kaupungin toimenpiteet olivat asiassa melko verkkaiset. Kenttätilanne sai jo valtakunnalliset mittasuhteet ja julkisuudessa aprikointiin joutuvatko Kiri ja HoNsU siirtämään kotiottelunsa peräti Äänekoskelle asti. Kun Hippoksen pesäpallokentän valmistuminen viivästy, Kiri ja HoNsU saivat Pesäpalloliiton poikkeusluvalla pelata kesän 1967 kotiottelunsa vielä Harjulla. (Helsingin Sanomat 24.10.1966, Laitinen 1980, 138, Urheilulautakunta 1966)

Pesäpalloseurat yrittivät vielä keväällä 1968 hakea poikkeusluvalleen jatkoa Pesäpalloliitolta, mutta liiton työvaliokunta ei suostunut ehdotukseen. Sen sijaan Ulvila sai luvan entisen peliarenan käyttämiseen, koska Ulvilan kunta ei ollut halukas kentän uudistamiseen näin nopealla aikataululla ja seura olisi joutunut siirtämään kotiottelunsa Poriin. Eriarvoisuudesta huolimatta Jyväskylässä ei ryhdytty protestoimaan Pesäpalloliiton päätöstä. Kaupungissa katsottiin, että päätös saattaisi jopa vauhdittaa kaupungin toimia Hippoksen pelikentän rakentamisessa, vaikka tässä vaiheessa ei rohjettu puhua vielä pesäpallostadionista mitään. Samalla kiinnitettiin huomiota myös kentän suuntaan ja tekniikkiin tekijöihin.

”Jyväskylässä toivotaan, että PPL:n kilpailuvaliokunta, joka sai työvaliokunnalta tehtäväkseen tutustua Hippoksen kenttään ennen sarjakauden alkua, tutustuisi siihen jo nyt töiden alkuvaiheessa. Pesäpallokentän sijoittamissuunnitelma Hippoksen alueella ei näet ole jyväskyläläisiä pesäpallolijoita tyydyttävä. Pesäpallokenttä on tarkoitus sijoittaa alueelle siten, että iltapäiväaurinko paistaa suoraan kotipesään häiriten lukkaria ja lyöjää. Hongikon ja Kirin käsityksen mukaan olisi parempi muuttaa suuntaa

kyllin ajoissa, ettei taas pääsisi syntymään kenttää, jossa ei sääntöjen mukaan voisi pelata.” (Ilta-Sanomat 7.4.1968).

Pesäpalloseurojen huoli liittyi myös taloudellisiin reunaehtoihin. Hipposta pidettiin syrjäisenä paikkana ja sen varustusta Harjuun verrattuna hyvin puutteellisenä. Ratkaisusta olivat ehkä eniten iloissaan kaupungin yleisurheilijat ja jalkapalloilijat, koska pesäpallo vahvana lajina oli sanellut Harjun kentän käyttöä. Myös mestaruussarjan muut joukkueet tervehtivät ratkaisua tyytyväisinä, koska Harju oli turpeineen ja epätasaisuutensa vuoksi vierailijoille todellinen painajainen. Yleisö ei aluksi löytänyt tietään Hippoksen pelipaikalle ja otteluissa vallitsi vaiasu tunnelma. (Laitinen 1980, 138)

”Tunnelma oli kuin pesäpalloa pelattaisiin kirkossa. Niin hiljaista otteluissa oli.” (Tunnettu SM-sarjan pelaaja).

Tilanne oli jyväskyläläisittäin outo, koska Harjun peliarena oli kuuluisa suurista yleisömääristä ja huikeasta tunnelmasta. Pelitoiminta kansallispelissä vakiintui vasta 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa, kun Kiri ja HoNsU menestyivät SM-sarjassa entiseen tapaan. (Roiko-Joke-la 1993, 120–121, JKA 1972)

Hippoksen urheilullinen asema näyttää selkiintyneen ja vahvistuneen kaupungin liikunta- paikkojen ja palvelujen keskuksena 1970-luvun alussa, jolloin alueelle valmistui tekojäärata huolto- ja katsomorakennuksineen. Tässä yhteydessä kehitettiin myös pesäpallonkentän olosuhteita, kun huolto- ja pukeutumistilat rakennettiin tekojääradan huoltorakennuksen yhteyteen. Pallokenttien kunnostusta ja huoltoa tehostettiin ja hevosurheilu siirtyi lopullisesti historiaan, toiminnan siirryttyä Killerjärvelle 1974. JyP:in nousu samana vuonna jääkiekon 1. divisioonaan korosti Hippoksen urheilutoiminnan monipuolisuutta ja vähitellen yleisökin löysi alueen omakseen. Hippoksen asema kaupungin urheilu- ja liikun-

tatoiminnan keskuksena ei sen jälkeen ole ollut epäselvä.

Jyväskylälle tärkeän urheilulajin pesäpallon olosuhteiden suunnittelussa ja kehittämisessä havaittiin, että liikunnassa ja urheilussa oli varauduttava pidempiaikaisten suunnitelmien laatimiseen. Nopeat ratkaisut ja tekninen kehitys toivat ongelmia sekä päätöksentekoon, että suunnitteluun. Lisäksi ulkopuolinen päätöksenteko (lajiliitot) sääntöineen ja määräyksineen vaikuttivat toiminnan olosuhteisiin. Tämä johti osaltaan sii-

hen, että liikuntasuunnitteluun ryhdyttiin kiinnittämään aikaisempaa enemmän huomiota. Liikuntasuunnittelusta ja liikunta- ja urheilutoiminnoista kerrotaan myöhemmin.

6.2. Alue- ja kaupunkipolitiikka

Jyväskylän kehittymiseen kylästä kaupungiksi näyttävät vaikuttaneen ratkaisevalla tavalla eräät valtakunnallisesti merkittävät tapahtumat ja poliittiset päätökset. Kaupungin kehityksen alkuvaiheessa ei vielä voida puhua tietoisesta kaupunkipolitiikan kehittämisestä. Kyse lienee

KUVA 7: Ilmakuva Hippokselta alkukesältä 1989. Jäähallin vieressä Liikunta- ja terveyslaboratorion rakennustyöt loppusuoralla. Etualalla ylipainehallit, jotka purettiin 1990-luvun alussa. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskus. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2003.

ollut enemmänkin nuoren kaupungin identiteettiin ja kasvuun liittyvistä, luonnollisista kehityspiirteistä. Merkityksellisintä lienee ollut Suomen senaatin päätös seminaarin perustamisesta, jonka suomalaisuutta ja siihen liittyvää roolia ei voita- ne ylikorostaa. Päätös johti nopeasti muidenkin koulujen opetuskielen muuttumiseen ruotsista suomen kieleen, jolla on ollut kaupungin kehittymistä laajempi merkitys. Tämä johti muun muassa siihen, että Jyväskylään hakeuduttiin opintielle nimenomaan Suomen kielen vuoksi. (Tommila 1972, 78)

”Kun Tykkitehdas perustettiin 1937 Jyväskylään otettiin tehdasalueen nimeksi nimenomaan rautaan viittaavan nimen perusteella Rautpohja Tuomiojärven Rautpohjanlahden mukaan. Tehdasalueen vanha nimi Vasikkavuori tai Vasikkahaka ei kai olisi ollut tykkitehtaan luonnetta yhtä hyvin kuvaava. Nimi on siis otettu kartasta poimimalla vaikka tykkitehtaalta on pari kolme kilometriä itse nimenantajaan. Vielä 1900-luvun alussa Rautpohjanlahti oli rehevöitymätön ja kovapohjainen lahti, jonka pohjasta oli nimestä päätellen voitu helposti nostaa niin sanottua järvoimalmia. Jyväskylän seudun järvien järvoimalmia hyödynnettiin etenkin 1840- ja 1850-luvuilla masuuniteollisuuden tarpeisiin. Suunnitelmista huolimatta Jyväskylään sellaista ei syntynyt, vaan rautamalmi kuljetettiin aina Padasjoelle asti, jossa se hyödynnettiin”. (Kaupungin viranhaltija).

Tehtaan ja työväen asunnot rakennettiin välittömästi alueen tuntumaan ja näin tehdasyhteisö liittyi kiinteästi 1920–1930-luvulla syntyneeseen Syrjälän alueeseen. Jokinen (1988, 10–12) näkee Rautpohjan tehdasalueen kehityksessä neljä vaihetta. 1. vaihe tehtaan perustaminen ja sodan syytyminen, 2. vaihe muodostui väli- rauhansopimuksesta sekä sodan päättymisestä ja sotakorvausten mittavista toimituksista, 3. vaihe käynnistyi sotakorvausten päättymisen jälkeen 1950-luvun alussa ja 4. vaihe on muodostunut vuoden 1987 käynnistyneestä Valmet Pa-

perikoneet Oy:n toiminnasta, josta yhtiö on edelleen laajentunut globaaliksi Metso Oyj:ksi.

Turvallisuuspolitiikan lisäksi valtakunnallisella liikuntapolitiikalla on ollut merkitys alueen kehittymisessä. Eduskunta hyväksyi jyväskyläläisen kansanedustajan Hyytiäisen (kansanpuolue/lib) toivomusaloitteen pohjalta keväällä 1960 liikuntatieteellisen tiedekunnan, tuolloin puhuttiin vielä liikuntakasvatuskorkeakoulusta, perustamisen Jyväskylään. Luonnollisena sijoituspaikkana oli Seminaarinmäen–Kampuksen alue, jotka tekijät ovat vaikuttaneet eduskunnan käsittelyyn ja päätökseen perusteluihin.

Kuten aikaisemmin todettiin kansallisella ja valtakunnallisella koulutuspolitiikalla on ollut tutkimusalueen kehittymiseen huomattava merkitys. Tätä merkitystä korostaa seminaarin perustamisen jälkeen vielä sotien jälkeinen yhteiskunnallinen tilanne. Kaupungin kasvu oli sotien jälkeen ripeää ja tähän vaikutti yhtäältä ennen sotia käynnistynyt voimakas teollistuminen (metalliteollisuus) ja toisaalta luovutetuilta alueilta tullut suuri siirtolaisten määrä, josta esimerkkinä kokonaisen uuden kaupunginosan, Kypärämäen rakentaminen.

Kaupungin kasvu ja koulutuksen kasvanut tarve tuntui myös kasvatusopillisen korkeakoulun toiminnassa. Sotien jälkeen korkeakoulun oppilasmääriä kasvatettiin, joka johti tilanpuutteeseen. Eräs koulutuspoliittinen tekijä oli lainsäädäntö, jolla tavoiteltiin kansakoulunopettajien valmistusta ja tehostamista. Lain toteuttamista asetettiin ”Kansakoulunopettajien valmistuslaitosten rakennussuunnitelmakomitea”. Tämä komitea alkoi muun muassa valmistella Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun laajentamista, joka johtikin ”piirustuskilpailuun” joulukuussa 1950 (Lukkarinen 1994a, 10).

6.2.1. Maanomistus

Hippos–Kampus alueen maanomistus on ollut yksi merkittävä tekijä alueen kehittämisessä. Kaupunki hankki Syrjälän tilan alueista 1860-luvulla 5 ha suuruisen maa-alueen, jota myöhemmin täydennettiin ostamalla Mattilan tilan alueelta lisämaata. Seminaarin perustamisen jälkeen 1874 valtio lunasti kaupungilta huomattavan maa-alan ruutukaavan eteläpäästä, johon vielä liitettiin pieni maa-ala Syrjälän tilasta. Tuolloin Seminaarin alue oli jo 12 ha suuruinen. Lähes koko Mäki-Matin maa-alueet hankittiin 1908, jolloin kaavoitus ja rakentamisen yksityiskohtainen suunnittelu mahdollistui. Seuraavana vuonna kaupunki vuokrasi Syrjälän ja Mustanmäen tilukset 10 vuodeksi. Tällä tavalla Seminaarinmäen ja Hippoksen olivat julkisen vallan omistuksessa. (JKA 1908, Halila 1993, 137–138, Jäppinen 2005, 86–88, ks. myös kartat 2. ja 4.)

Jäppinen osoittaa väitöstutkimuksessaan, että kaupunkilaiset suhtautuivat Seminaarin tuloon ja sen tarpeiden laajentumiseen hyvin myönteisesti, jopa niin että kaupunkilaiset luovuttivat maata Seminaarin puutarhalaitteita varten. Alkuaikoina ennen varsinaisten seminaarirakennusten toteuttamista vuokraustoiminta oli niin laajaa, että 124 huonetta kaupungin asukkaiden ja talonomistajien rakennuksista. Vuokrahuoneistot eivät luonnollisestikaan olleet suunniteltu opetustoimintaa varten vaan olivat ”väljiä poroaristaloja saleineen ja kamareineen” (Jäppinen 2005, 86–87).

Maanomistuksen pysyvyys ja vähäiset muutokset, sekä yhteiskunnan rooli keskeisenä maanomistajana on vaikuttanut siihen, että Hippos–Kampus alue ovat säilyneet kaupunkirakenteeltaan väljinä ja siten muodostuneet luonnollisella tavalla alueen, jolle kaavoituksessa ei ole ollut tarvetta osoittaa erityisiä toimia. Valtio omisti valtaosan Seminaarinmäestä sekä valtion tykkitehtaan

alueen. Arkisto- ja haastattelumateriaalista ei voida suoraan osoittaa, tehtiinkö tykkitehtaan perustamisen yhteydessä valtion ja kaupungin välille joitakin sopimuksia tai ”välipuheita” alueen rakentamisesta. Kaupungin aluetta oli näiden kaupunkirakenteenkin kannalta melko laajojen alueiden väliin jääneen raviradan, valtion tehdasalueen ja muun muassa niin sanotun Mattilanpellon seuduilla runsaasti. Raviradan rakentamisen jälkeen vuosina 1912–1913, pidettiin selvänä, että Hippos säilyisi väljänä ja urheilutoimintoihin keskittyneenä alueena, vaikka kaavoituksessa ei erityisiä perusteluita tilanteelle esitettykään. Tosin 1930- ja 1940-luvuilla aika-ajoin ehdotettiin aluetta asuintarpeisiin. Kaupunkirakenteen tila ja raviradan sijainti on vaikuttanut siihen, ettei kaavoitusta otettu vakavasti esille. Osittain tilanteeseen lienee vaikuttanut maastollinen ja maaperän tekijät. (Roiko-Jokela 1993, 117)

Köyhänlammen ja Hippoksen seutu on ollut hyvin suoperäistä aluetta. Saattaa olla, että tämä maan laatu on vaikuttanut paljon tilanteeseen, jossa rakentaminen on suuntautunut maan laadulta edullisimmille harjumaisille ja hiekka- ja sorapohjaisille alueille, koska niitä oli käytettävissä. Kerrostaloalueita ryhdyttiin toteuttamaan vasta 1950-luvun loppupuolella (Keskussairaalantie 1950–1960-luvuilla, Ahdinkatu, Pitkäkatu 1960–1970-luvuilla).

”Vielä 1960-luvulla nähtiin, että Hippoksen alue oli maanlaadun vuoksi sellaista seutua, ettei sille katsottu voitavan rakentaa mitään. Vähän se oli sellaista suoperäistä seutua ja myös laitakaupungin aluetta ja ehkä sen vuoksi säästyti pitkään 1970-luvulle rakentamattomana”. (kaupungin luottamushenkilö).

6.2.2. Kaavoitus ja yleissuunnitelmat

Aikaisemmin kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun yhteydessä selvitettiin kaupungin perustamisen jälkeistä kehitystä kaavoituksessa ja rakentamisessa. Engelin kaava kaupungin perustamisvuodelta 1837 säilyi pitkään muuttumattomana ja niin sanotun ruutukaavan rakennuskanta ilmensi Jyväskylää lähes koko 1800-luvun lopun. Tämä merkitsi Seminaarinmäen muodostumista osaksi kaupungin keskustaa ja oli selvästi ensimmäinen vaihe, jolloin Anderssonin mallin mukaisesti Seminaarimäestä ja myöhemmin Hippoksen alueesta kehittyi sisäkaupungin osa. (Ks. kuvio 1., Tommila 1972, 318–324, Stolt 1996, 44–46)

Kaupunkirakenteen kehittyessä viidennestä ja kuudennesta kaupunginosista muodostui keskuskaupungin osa ja ruutukaava jäi kahden uuden kaavoitetun alueen väliin muodostaen keskikaupungin. 1900-luvun alkupuolella Syrjälä, Mäki-Matti ja Hippos olivat vielä esikaupunkialuetta ja ovat vasta myöhemmin 1950-luvulla kehittyneet osaksi keskuskaupunkia. Samaan aikaan Seminaarinmäki–Kampus on tullut osaksi sisäkaupunkia, Anderssonin mallin mukaisesti. Katuverkosto rakentui ja alueen merkittävimiksi kaduiksi muodostuivat Seminaarinkatu, Valtakatu, nykyinen Voionmaankatu, Pitkäkatu ja Keski-katu, jotka ovat tutkimusalueen ja koko viidennen ja kuudennen kaupunginosien valtaväyliä edelleenkin.

Liliuksen ja Thomenin kaava vuodelta 1910 merkitsi sekä Seminaarinmäen, että Mäki-Matin–Syrjälän alueen kehitymisessä suurta muutosta. Kaupungin kaavoitettu maa-ala kaksinkertaistui ja tällä tavalla kaupungin kasvu ja kehitys siirtyi useiksi vuosikymmeniksi etelään, tutkimusalueen suuntaan. Kaupungin sosiaalinen rakenne eheytyi, kun alun perin vähävaraisille tarkoitettut tontit

ruutukaavan reunalla liitettiin Seminaarinmäen ja Jyväsjärven puolella viidenteen kaupunginosaan (Jäppinen 2005, 104–106).

Aikaisemmin esiteltiin kartassa 6. asemakaavan laajennus vuodelta 1909. Kartassa sinisellä merkitty alue oli huomattava laajennus aikaisempaan kaava-alueeseen. Tutkimusalueen kaavalliseen kehitykseen liittyi myös mielenkiintoinen viivytyks. Vaikka Mäki-Matin kaava oli valmistunut vuoden 1909–1910 vaihteessa sen vahvistaminen kesti pitkään. Osittain tämä johtui siitä, että koko alueen kunnallistekniikkaan, valaistukseen ja yleiseen sähköistykseen ei ollut voimavaroja. Erinäisten vaiheiden jälkeen kaava vahvistettiin vasta joulukuussa 1916. (Hankala & Vihavainen 2003, 24–26)

Tässä yhteydessä on myös keskusteltu viidennen ja kuudennen kaupunginosien rajoista. Kaavoituksen laajentuessa vuonna 1910 muodostuivat uudet kaupunginosat V ja VI, joiden raja Seminaarinmäen ja Mäki-Matin sekä Syrjälän alueella on ollut silloiset Ahdinkatu ja Valtakatu, nykyi-

KUVA 8: Valtakatu, nykyinen Voionmaankatu 1920-luvulla, jolloin Mäki-Matti oli vielä esikaupunkialuetta. Taustalla silloinen Yhteislyseo, nykyinen Normaalikoulu. Keski-Suomen museo. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2003.

nen Voionmaankatu. Rautpohjaa on pidetty erillisenä alueena ehkä siksi, että 1930-luvun lopulla se oli rakennettu erillisenä ja kuului ”tehdasalueeseen”. Rautpohjan alue erottui myös arkkitehtuuriltaan, koska se edustaa funktionalismia, muu alue oli vielä pitkään 1950-luvulle puutalo- ja omakotialuetta. Vaikka alueet kuuluvat samaan kaupunginosaan, ihmiset rajaavat Mäki-Matin ja Rautpohjan Voionmaankadulla ja Rautpohjankadulla. (Ks. myös kuva 16. sivulla 196)

Kaupungin kehitys oli 1920- ja 1930-luvuilla sellainen, että ”esikaupunkialueet” kasvoivat nopeammin kuin keskustan ruutukaava-alue. Tähän vaikutti jo aikaisemmin mainittu kaupungin maa-alueen rajallisuus. Maalaiskunnan puolella rakentaminen oli vähemmän säädeltyä ja ”epämääräisempi”, jopa hökkelimäinen asutus oli levinnyt kaupungin rajan tuntumaan. Esimerkiksi Nisula liitettiin kaupunkiin vasta 1941, samanaikaisesti Lohikosken, Tourulan ja Halssilan kanssa.

Nykyinen viides ja kuudes kaupunginosa sekoittuvat sekä rakenteellisesti, että arkkitehtuurisesti. Omaleimaisia ovat kampuksen alue sekä edellä mainitusta seikasta johtuen edelleenkin Rautpohjan asuinalue, vaikka muutoin eroavuuksia ei rakenteellisesti ole helppo havaita. Käsitteitä ja rajoituksia saattaa korostaa Voionmaan koulu joka tavallaan erottaa Rautpohjan alueen muusta Mäki-Matin ja Syrjälän alueista. Mäki-Matin, Syrjälän, Rautpohjan ja Hippos–Kampus alueen yhdistävänä tekijänä on myös äänestysalue, Hippos joka rajautuu suhteessa keskikaupungin äänestysalueeseen eteläosassa ruutukaavaan Voionmaankadulla. (Hankala & Vihavainen 2003, 25–27, ks. kartta 6. sivulla 122)

Jyväskylän ja erityisesti tutkimusalueen kaavoitukseen ja arkkitehtuuriin paljon vaikuttaneet suunnittelijat ovat olleet arkkitehti, seminaarin lehtori Blomstedt, akateemikko Aalto sekä arkkitehti Sipinen. Seminaarinmäen kaavoitus on

pysynyt vuosikymmenet hyvin samankaltaisena, koska alue on ollut Suomen valtion omistuksessa ja kaavallisesti alue on ollut julkisten rakennusten alue, johon ovat ratkaisevimmin vaikuttaneet seminaarin, kasvatusopillisen korkeakoulun ja yliopiston rakennussuunnitelmat ja hankkeet. 1970-luvulta lähtien Seminaarinmäen ja kampus-alueen rakentumisessa tai kaavoituksessa ei ole tapahtunut muutoksia. Blomstedtin, Aallon ja Sipisen käden jälki näkyy hyvin nykyisessä kaupunkirakentamisessa ja arkkitehtuurissa. Useista heidän suunnittelemistaan rakennuksista on muodostunut rakennustaiteen monumentteja.

Tutkimusalueen myöhäisempää kehittymiseen ja kaavoitukseen ovat liittyneet ensin Rautpohjan asuinalueen kaavoitus 1937–1939 ja tämän jälkeen Pitkänkadun sekä Ahdinkadun kerrostalojen kaavoitus. Merkittävää on myös ollut koulurakentaminen; Cygnauksen koulu 1925, Voionmaan koulu, entinen tyttölyseo 1958 sekä myöhemmin toteutuneet Harjoituskoulu 1954 ja 2003 sekä Keski-Suomen Konservatorio 1983 ja 1997.

Kadunnimetkin ovat muuttuneet. Keskeisin muutos on ollut alueen pääväylän, Valtakadun, nimenmuutos 1948 Voionmaankaduksi. Tykkitehtaan pyynnöstä Esankatua lyhennettiin ja nimeksi annettiin tehtaan mukaisesti Rautpohjankatu vuonna 1951. Eräkatu katosi kartalta ja uusia kadunnimiä olivat Okkerinkatu ja Jyrsijänkatu. Vanhimman pientaloasutuksen keskelle, alueen ilmettä kuvaamaan tuli Omakotikatu. (Hankala & Vihavainen 2003, 25–29)

Meurmanin osallistuminen kaavoitukseen on saanut vaikutteita virkistystoiminnan ajatuksista, koska Hippoksen raviradan alue merkittiin kaavassa metsämaaksi ja puistoksi. Alueen ilme ja käyttötarkoitus vahvistui kaavallisesti 1947 asemakaavan yhteydessä, jolloin sitä voitaisiin käyttää myös ”urheilu- ja näyttelypaikkana”. Tämä

kaupunginarkkitehti Hämäläisen ja kaupungingeodeetti Tolamon suunnittelema kaava oli sikäli merkittävä, että se yhdisti aikaisemman Syrjälän–Rautpohjan–Mäki-Matin alueen ja talvisodan jälkeen rakennetun Kypärämäen.

Kaavoituksen näkökulmasta tutkimusalueen keskeisimmät päätökset ja kaavaratkaisut ovat olleet:

- 1837 Kaupungin 1. kaava, Engel
- 1899 Kaavan laajennus, Mahlberg
- 1909–1910 Kaavan laajennus Mäki-Mattiin ja Syrjälään, Lilius & Thomen
- 1912–1913 Raviradan rakentaminen
- 1936 Rautpohjan rakentaminen, tykkitehtaan perustaminen ja tehtaan asuinalueen kaava
- 1937–1939 Syrjälän ja Mäki-Matin kaavojen laajennus, Meurman
- 1947 Hippoksen kaava, Hämäläinen & Tolamo

KUVA 9: Voionmaankatu kesäkuussa 2006. Katu on nykyisin osittain 4-kaistainen ja yksi kaupungin katuverkon pääväylyistä. Harjun rinnettä leikattiin rakentamisen yhteydessä, koska Polvoisen tieverkko suunnitelmassa alueelle olisi tullut massiivisia ramppveja. Taustalla Normaalikoulu, etualalla koulun viimeisin laajennus 1990-luvun alusta. Kuva/kuvan käsittely Erkki Huovinen.

- 1959 Keskussairaalan tien seudun kaavoitus
- 1960–1962 Ahdinkadun–Pitkänkadun kerrostaloalueen kaavoitus
- 1968 Yleiskaava, vahvistus urheiluja virkistysalueeksi
- 1982 Uusi yleiskaava, liikuntalaitokset kaavoitukseen
- 2006 Hippoksen asemakaavaehdotus, uudet toiminnot 2006

Yleissuunnitelmia tutkimusalueelta on tehty kaupunkirakenteen kehitykseen nähden myöhään. Seminaarinmäen kehittymisen ja rakentumisen vaiheet ratkaistiin aikaisemmin mainitun suunnittelukilpailun tuloksina vuosina 1951–1952. Tätä aikaisemmin Seminaarimäki oli 1910-luvulta 1950-luvulle rakenteeltaan samankaltainen ja säilyi muuttumattomana yli neljä vuosikymmentä.

”Yksi merkittävimmistä tekijöistä Hippo-Kampus alueen kehityksessä ja kaavoituksessa on 1960-luvun lopussa noussut kansanliike moottoritien jatkamista ja rakentamista vastaan. Vahva kansalaismielipide onnistui muuttamaan niin sanotun Polvoisen laajat suunnitelmat moottoritien rakentamisesta läpi kaupungin keskusta-alueen (muun muassa Harjun seutu). Ratkaisu tulehdutti vuosiksi myös kaupungin ja tiehallinnon suhteita niin, ettei Jyväskylän seutu saanut tarvitsemiaan rahoituspäätöksiä seudullisesti merkittäviin tiehankkeisiin.” (Kaupungin luottamushenkilö).

Kaavoituksella on ollut kaupunkipolitiikan elementtinä vähäinen merkitys tutkimusalueen kehityksessä. Kaavoitus on usein tapahtunut jo varsinaisten toiminnallisten ja konkreettien rakennuspäätösten seurauksena, ei niitä ohjaten. Merkittävämpää on ollut yleissuunnitelmien ohjaava vaikutus ja erilaisten yhteistoimintaan liittyneiden hankkeiden merkitys. Tästä on ehkä parhaana esimerkkinä Hipposhalli, jonka työnimenä käytettiin *”Liikunta- ja tutkimushal-*

6.2.3. Kehityssyklit

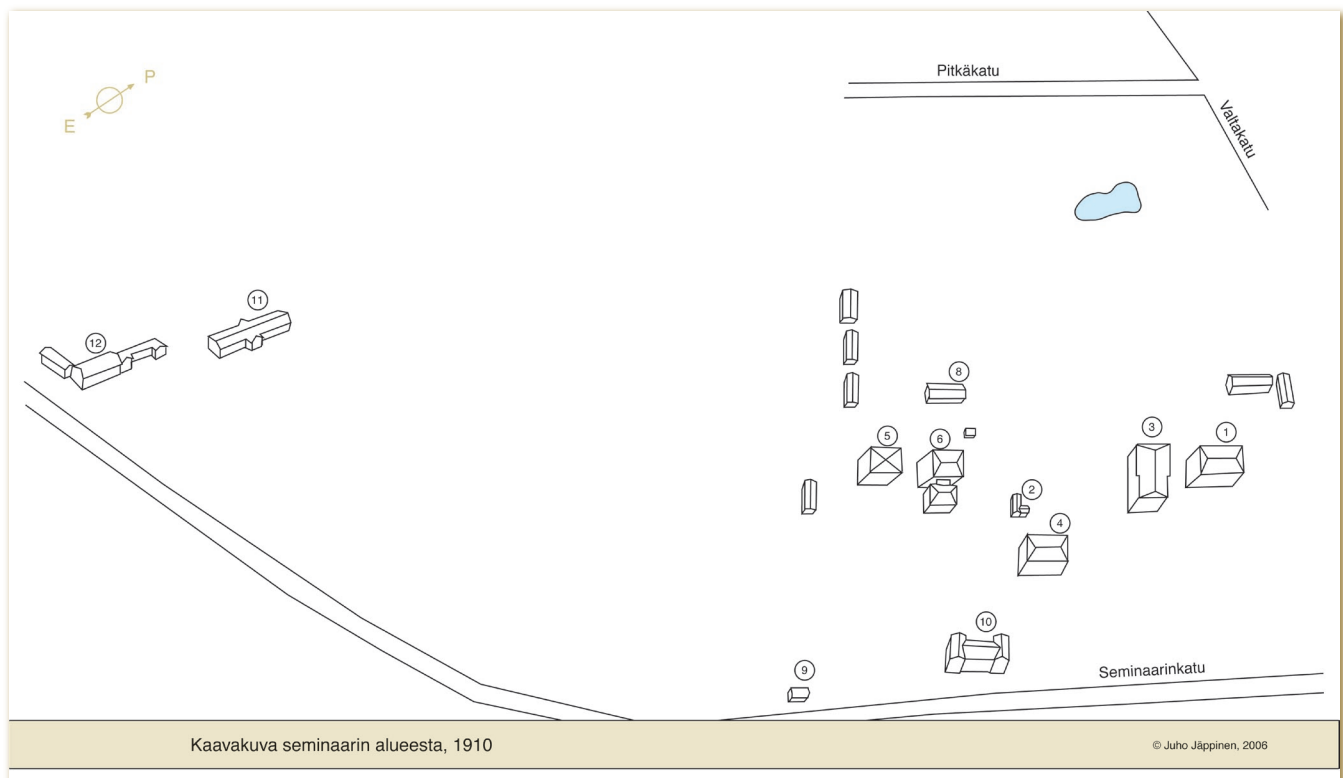
Tutkimusalueen kaupunkimaantieteellisessä ja -rakenteellisessa kehityksessä on osoitettavissa selvät syklit, jotka eroavat toisistaan, koska rakentuminen on tapahtunut huomattavan eriaikaisesti.

Kampuksen-Seminaarinmäen rakenteellisessa kehittämisessä voidaan osoittaa viisi aikakautta, sykliä: 1. sykli: Seminaarin perustaminen ja rakennusten toteuttaminen 1879–1883, 2. sykli: Kasvatustieteellisen korkeakoulun rakentaminen 1952–1955, 3. sykli: Yliopisto-Kampuksen toiminnan laajentuminen ja rakennuskannan täydentäminen 1970–1985, 4. sykli: Uudisrakentamisen siirtyminen Mattilanniemeen ja Ylistönrinteelle, 5. sykli: Kampuksen täydennysrakentaminen, Opinkivi 2002 ja Harjoittelukoulun laajennus 2003 ja puistosuunnitelmien toteuttaminen.

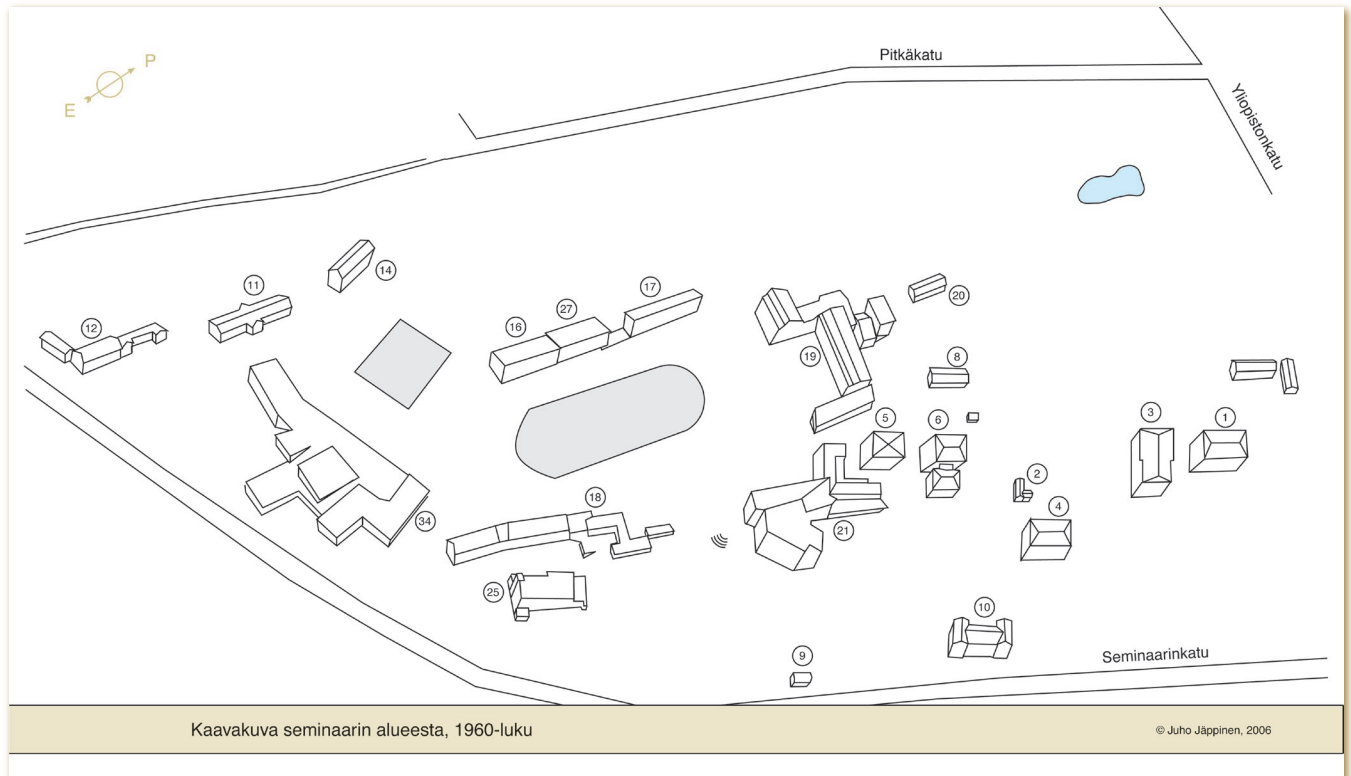
Aallon suunnittelemaat rakennukset ylioppilastalo 1964 ja liikuntatieteellisen tiedekunnan laitos

rakennus 1969–1970 ajoittuvat toisen ja kolmannen syklin väliin, aikaan, jolloin kampuksen rakentumisessa oli tietynlainen välivaihe. Meneillään olevaan viidenteen sykliin, kuuluu vanhan rakennuskannan korjaus sekä ylioppilastalon laajennus, Opinkivi 2003. Nykyisin uusien rakennusten ja palveluiden toteuttaminen kampukselle on hankalaa alueen ahtauden ja erityisesti liikenne- ja paikoitusongelmien vuoksi. Osittain tästä syystä, osittain tutkimustoiminnan synergiaeduista johtuen liikunta ja terveyslaboratorio 1989 toteutettiin fyysisesti Hippshallin yhteyteen. Sama peruste oli uuden kokonaisuuden Vivecan 2003 toteuttaminen ja liittäminen Liikunta- ja tutkimuslaboratorion 1989

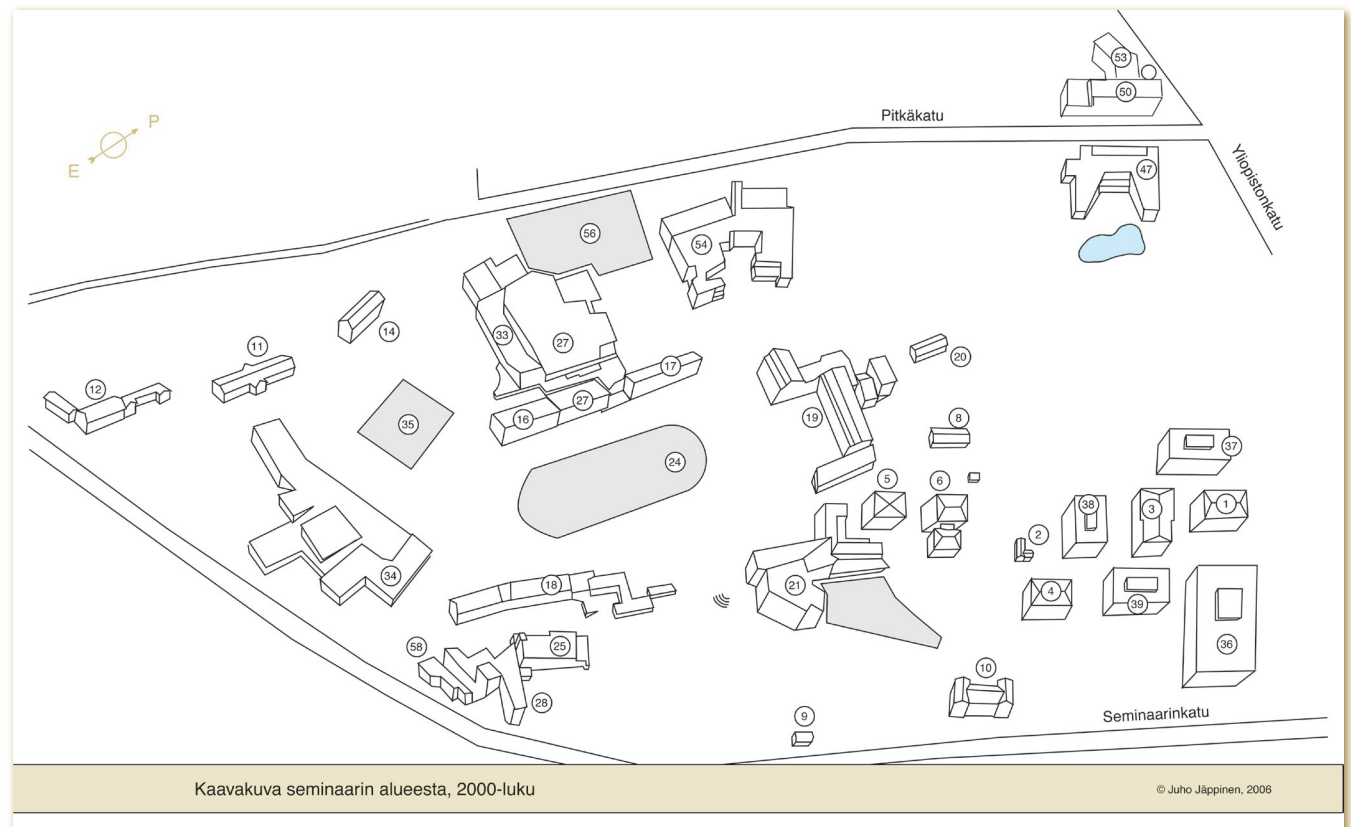
Kuvioissa 17.–19. esitetään Seminaarinmäen syklinen kehitys 1880–2005. Kiinteistöistä sekä alueen toiminnoista on esitetty ääriiviivat. Numerot viittaavat liitteiden kiinteistöluetteloihin, liitetaulukot 9.–12. Kuviot Juho Jäppinen 2006.

KUVIO 17.

KUVIO 18.

KUVIO 19.

yhteyteen. Hippoksen alueen kaavoitus on sekin pysynyt pitkän ajan muuttumattomana. Alueen kehittämiseen ovat vaikuttaneet enemmän liikuntaan liittyvät suunnitelmat, sekä yleissuunnitelmat kuin varsinainen kaavoitus. Laajemman maankäytön suunnitteluun on ryhdytty vasta 2000-luvulla.

Hippos–Kampus alueen rakentumista ja kaupunkirakennetta voidaan tarkastella eri teoreettisten mallien mukaan. Aikaisemmin oli jo esillä käsitepari urbanismi-suburbanismi, jolla Andersson (1993, 63, ks. kuvio 3.) selittää kaupunkien kehittymistä pienestä keskikaupungista ruutu-kaavan ja sisäkaupungin kautta edelleen keskikaupungiksi. Tutkittavan alueen toiminnan monimuotoisuuden vuoksi tarkastelukulmana voidaan käyttää enemmän toiminnallista rakentumista. Bale (1993, 11–14, ks. kuvio 19.) on tutkinut ja selvittänyt liikunta-alueiden kehittymistä mallintamalla erityisesti jalkapalloon käytettyjä kenttiä ja stadioneita. Hän jakaa kehityksen neljään eri vaiheeseen toiminnan ja erityisesti jal-

kapallopelin mukaan. Mallia voidaan käyttää hyödyksi arvioitaessa Hippos–Kampus alueen kehittymistä, erityisesti toiminnallisesta näkökulmasta.

Kehityssykliä kuvaus perustuu ilmavalokuvien käyttöön. Ne ovat esitystekniikan pohjamateriaalia. Kuvausta on sen jälkeen täydennetty karttatekniikalla, jolloin alueet ja rakennukset on sijoitettu pääpiirteisesti asemakaavan mukaisille paikoilleen (Xcity WebMap). Tämän jälkeen on kuvankäsittelytekniikan avulla hahmotettu rakennusten ääriviivat ja -piirteet paikoilleen. Kuvaüksessa mukana olevat numerokentät viittaavat kiinteistöistä esitettyihin liitetaulukkoihin 8.–11. Tästä tekniikasta on korostettava, että se ei ole täysin identtinen asemakaavan tai ilmavaloku-

KUVA 10: Hiihtokilpailut Hippoksella 1920-luvun alussa. Kilpailujen järjestäjänä todennäköisesti Jyväskylän Weikot ry. Keski-Suomen museo. Kuvankäsittely Erkki Huovinen 2006.

van suhteessa, vaan on tutkijan kuvaus alueiden kehittymisestä. (Moen 1990, 179–183)

Ensimmäisessä vaiheessa toiminta tapahtuu avoimella alueella, jossa on vähän rajoituksia ja heikot säännöt. Toiminta on interaktiivista, harrastajien ja mahdollisen yleisön välillä ei ole esteitä. Alueen rakentuminen on vielä alussa ja tilat joita käytetään ovat lähellä luonnontilaa, epätaisia ja rajaamattomia. Kuvattua vaihetta voidaan tulkita kampuksella edustavan Seminaarin alkuvaihe 1850–1880 luvuilla, jolloin ensimmäiset Seminaarin rakennukset toteutettiin ja alue sai suunnitelmallisen muodon.

Liikuntaan ja urheiluun varattuja alueita oli vähän, vain niin sanottu ”Kalteva kenttä” (kuva 3 sivulla 150), jossa seminaarilaiset pelasivat pallopelejä ja voimistelivat. Tuolloin käytettiin myös metsämaata toiminnallisena ympäristönä ja muun muassa Moirislamman rannat tarjosivat toimintaan luonnonläheisen sekä esteettisen alueen. Tässä vaiheessa Hippoksen alue oli vielä täysin luonnontilainen lehmien ja muiden kotieläinten laidunmaa. Liitetaulukoissa 9.–12. osoitetaan kiinteistöjen rakentamisen historia ja yksityiskohdat. (Ahonen 1973, Fredrikson ym. 1989)

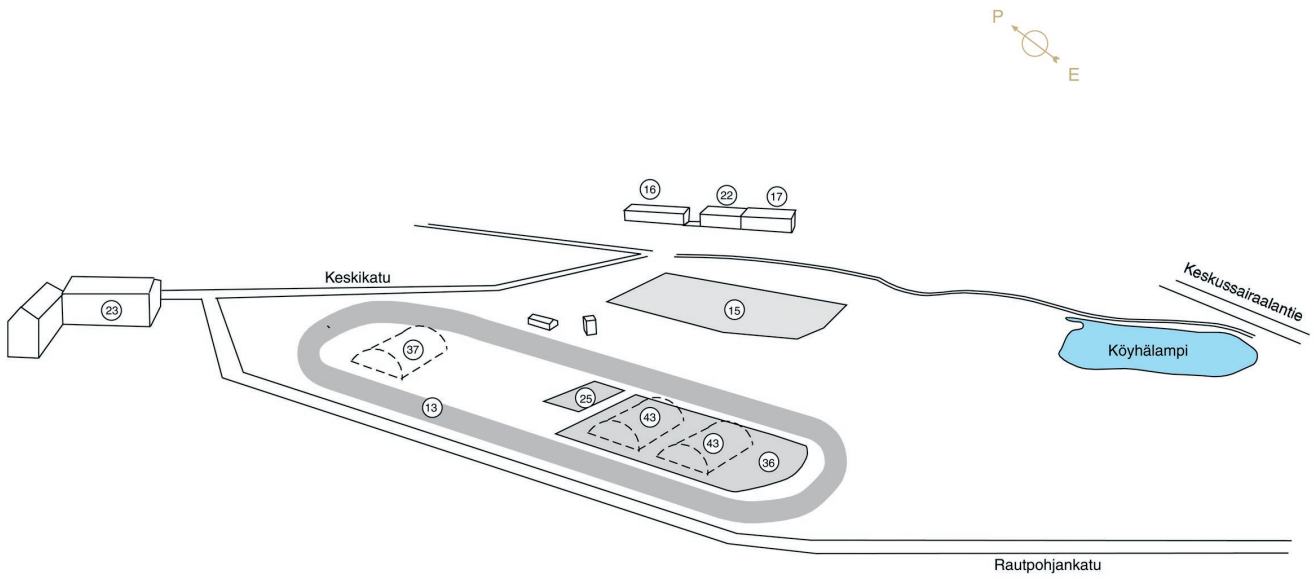
Toisessa vaiheessa alueen spatiaalinen tila ja toiminta sulkeutuu, yleensä aidalla. Seminaarin ympärille oli rakentunut aita, joka erotti alueen kaupungin ruutukaavasta ja loi ilmeen, jossa seminaarilaiset saivat pukeutumisen lisäksi ulkoisen alueellisen erottuvuuden. Tällä tavalla Balen kuvaama segregoituminen oli käynnistynyt. Seminaarin toiminta siirtyi myös pääasiassa sisätiloihin, koska Ryhtilässä 1895 saatettiin voimistella sateilta suojassa. Ulkoliikunta tapahtui luonnollisesti alueen lähimaastoissa ja metsissä. Vuonna 1925 valmistunut Harjun urheilukenttä toi myös seminaarin liikuntatoimintaan uuden ulottuvuuden, juoksuradan ja muiden yleisurheilun suorituspaikkojen muodossa.

Hippoksen alueella tapahtui merkittävä muutos raviradan rakentumisen myötä. Alueen toiminnallinen luonne muuttui, mutta se oli tietyllä tavalla yhteydessä agraarikulttuuriin, hevosurheilun kautta. Osa Hippoksen alueesta jäi edelleen maatalouskäyttöön, lähinnä heinäpelloksi ja kasvimaaksi. Kotieläinten määrä kaavoituksen ja erinäisten määräysten vuoksi väheni. Vielä niinkin myöhään kuin 1960-luvulla Hippoksella oli kasvimaapalstoja, joita oli vuokrattu lähinnä Rautpohjan asukkaille. Alueen sulkeutumista korosti vahva lankkuaita, joka ympäröi ravirataa. Aita sulki ravirata-alueen totaalisesti ja tilanne jatkui aina 1960-luvun lopulle.

”Siellä oli tietyssä kohdin Köyhänlammen puolella aidasta pari lankkua irrotettuna. Niitä kun vähän väänsimme, pääsimme poikien kanssa ’pummilla’ katsomaan raveja ja muita kilpailuja, muun muassa moottoripyöräajoja.” (Kaupungin eläkkeellä oleva työntekijä).

Kolmannessa vaiheessa tapahtuu toiminnan ja yhteiskunnallisen rakenteen edellyttämä jakautuminen. Maa-alueilla syntyy selvä segregatio eri toimintojen mukaan. Alueen luonne muuttui jo keskukseksi. Kampuksen kehittämiseksi laadittiin suunnittelukilpailu 1951, jonka voitti arkkitehti Aalto. Korkeakoulusta tuli yliopisto ja alkoi vilkas uudisrakentamisen kausi, josta muotoutui nykyinen toiminnallinen alue.

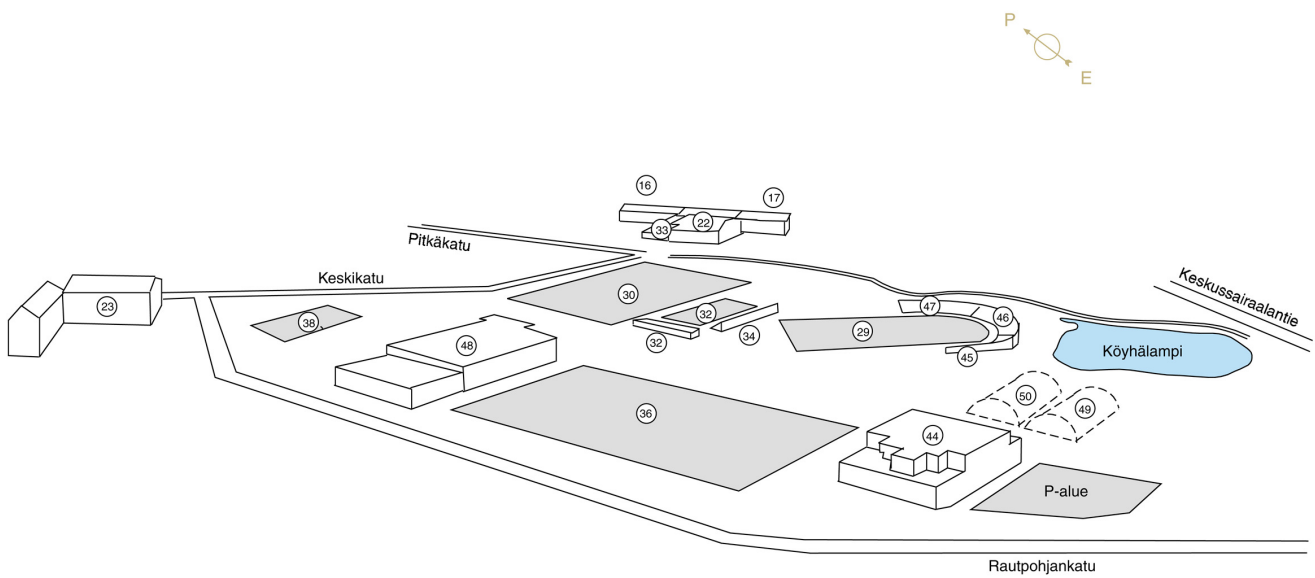
Hippoksen alueen liikunta ja urheilu monipuolistui pesäpallostadionin, aluksi vain pesäpallokentän rakentamisen jälkeen 1968 ja ravirata siirtyi Killerjärvelle 1974. Rakentuminen laajeni ja alueen monipuolisuus vahvistui uusien pallokenttien 1968–1976, tekojääradan 1970 ja monitoimitalon 1979 valmistuttua. Ensimmäiset viralliset paikoitusalueet syntyivät vasta uudisrakentamisen yhteydessä, koska rakentaminen edellytti asemakaavan laatimista.

Kaavakuva Hippoksen alueesta, 1950- ja 1960-luku

© Juho Jäppinen, 2006

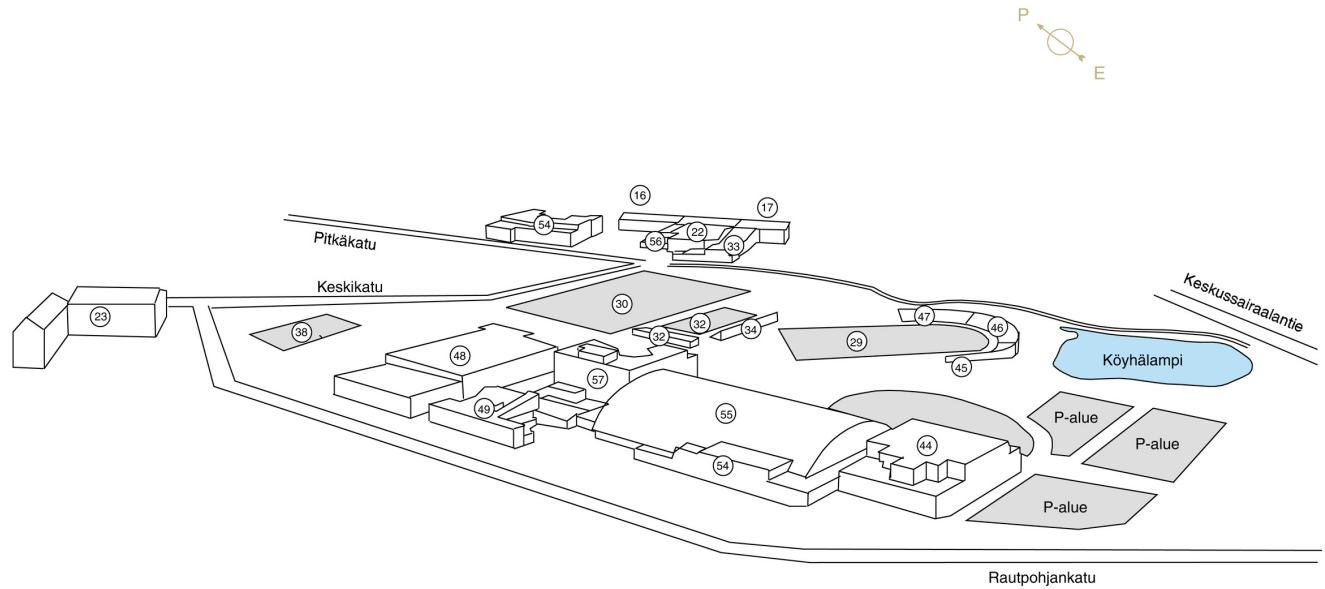
KUVIO 20.

Kaavakuva Hippoksen alueesta, 1980-luku

© Juho Jäppinen, 2006

KUVIO 21.

Kaavakuva Hippoksen alueesta, 2000-luku

© Juho Jäppinen, 2006

KUVIO 22.

Kuvioissa 20.–22. esitetään Hippoksen alueen syklinen kehitys 1950–2003. Kiinteistöistä sekä alueen toiminnoista on esitetty äärioviivat. Numerot viittaavat liitteiden kiinteistöluetteloihin, liitetaulukot 9.–12.

Monitoimitalo (kuva alla) oli Hippo-alueen ensimmäisiä ja näkyvimpiä maamerkkejä. Muita saman aikakauden rakennuksia olivat jäähalli ja osa uimahallin uudisrakennuksista. Kuva Juho Jäppinen.

Neljännessä kehitysvaiheessa alueen toimintojen sulkeutuminen etenee totaalisemmaksi, harrastajien ja yleisön alueet erottuvat omiksi kokonaisuuksiksi, syntyy ”penkkiurheilun maailma”. Segregaatio eriyttää myös toiminnallis-teknisiä seikkoja, uuden teknologian ratkaisut rakenteissa yleistyvät (synteettiset pinnat), verkko- ja TV- ja videoteknologia tulee kiinteäksi osaksi palveluvarustusta. Kampuksella toteutui yliopiston vilkas rakentamisen vaihe. Uudet hallintorakennukset 1974–1976, sijoitettiin Seminaarinmäelle vanhojen rakennusten lomaan. Teknologiaa otettiin laajemmin käyttöön.

Balen teoreettisen mallin piirteet toteutuvat Hippoksen alueella ja rakentumisessa erittäin hyvin. Mallia voisi myös kehittää Hippos–Kampus alueen rakenteellisen tutkimuksen perusteella viidenteen vaiheeseen, jossa alueen toiminta kehittyy kansalliseksi ja osin kansainväliseksi, kehitys- ja innovaatiotoiminnan vaikutuksesta. Tutkimusalueesta, erityisesti Hippoksen osasta on 1980-luvulta käynnistyneen rakentamisen myötä tullut selvä ja yhtenäinen toiminnallinen keskus. Ilmeistä on, että toteutuneiden hankkeiden: Pesäpallostadion 1968–1983, jalkapallokenttä nurmi 1968, tekojäärata sekä katsomo 1970, tenniskentät 1975, monitoimitalo 1979, jäähalli 1982, liikunta- ja tutkimuslaboratorio 1989, uimahallin laajennus kylpylä AaltoAlvariksi 1991, Hipposhalli 1992, Normaalikoulun ala-asteen uudisrakennus 2002, Opinkivi 2003 ja Viveca 2003, jälkeen alue on yhä enemmän leimallisesti koulutuksen, opetuksen, tutkimuksen sekä liikunta ja harrastustoiminnan keskus. Messutoiminnan siirtyminen messukeskukseen ja Pavlijonkiin 1990 merkitsi Hippos-Kampus alueen muodostumista aikaisempaa enemmän varsinaisen toiminnan ja liikuntaan liittyvien tapahtumien keskus.

”Arkkitehtuuriltaan Hippoksen alue on hyvin epäyhtenäinen ja voisi jopa räikeästi todeta alueen olevan ruma. Ainoa hyvä tekijä Hippoksella on ra-

kennusmassan sijoittaminen Rautpohjankadun varteen, jossa massa muodostaa yhden laajan kokonaisuuden.” (Kaupungin rakennusalan entinen viranhaltija).

Nämä arkkitehtoniset tekijät johtuvat ehkä siitä, että suurten urheilu- ja liikuntarakentamiseen liittyvien kokonaisuuksien toteuttaminen ja hallinta ovat olleet uusia ja vaikeita asioita Jyväskylässä, ehkä Suomenkin mittakaavassa. Yksittäisiä rakennuksia on voivavarojen puitteissa voitu toteuttaa, mutta laajempien kokonaisuuksien suunnittelu on ollut harvinaista. Näyttää siltä, että vain Helsingissä on laadittu urheilu- ja liikunta-alueelle laajempi suunnitelma 1940-luvulla, joka liittyi Olympiastadionin rakentamiseen ja stadion alueen laajempaan tarkasteluun Olympialaisten 1952 suorituspaikkoja varten muun muassa Olympiastadion, Uimastadion, Töölön kisahalli. Myöhemmin aluetta on täydennetty uusilla liikuntalaitoksilla. (Helsingin kaupunki 2005, 42–53)

Hippoksen alueen rakenteissa voidaan yhtenäisyyttä ja samankaltaisuutta havaita ja osoittaa vain monitoimitalon ja jäähallin (Kantonen & Salmela) sekä Liikunta- ja terveyslaboratorion sekä Hipposhallin (Noronen) arkkitehtuurissa, joissa arkkitehdit ovat selvästi pyrkinet samansuuntaiseen suunnitteluun. Monitoimitalon ja jäähallin yhtenäisyys särkyi rakennusten etäisyyden takia ja sen vuoksi niiden yhtäläisyyksiä on vaikea havaita. Hipposhalli sekä Liikunta- ja tutkimuslaboratorio muodostavat huomattavasti selkeämmän kokonaisuuden.

Selvänä puutteena voidaan todeta, ettei Hippoksen alueesta ole laadittu aikaisemmassa rakentamisen vaiheessa maankäytön tai yleissuunnitelmaa. Vasta vuosina 1985–1987 laadittiin ensimmäinen laajempi yleissuunnitelma, joka toteutti arkkitehtitoimisto Kauko Lahti Ky. (Jyväskylän kaupunki 1986)

Olisi ollut mielenkiintoista mikäli 1970-luvun

alkupuolella liikuntasuunnitelman 1973–1975 jatkeeksi olisi laadittu silloisten näkemysten mukaisesti alueen yleissuunnitelma, esimerkiksi akateemikko Aallon mallin ja oppien mukaisesti. Millaiseksi olisi muodostunut Aallon alueellinen näkemys? Perusteita ratkaisuun olisi löytynyt muun muassa siitä, että Aalto oli suunnitellut Espoon Otaniemen urheiluhallin 1949–1952 ja Teknillisen korkeakoulun rakennuskompleksin ja myös voittanut kasvatustieteellisen korkeakoulun suunnittelukilpailun 1951. Hän suunnitteli myös uimahallin 1955 ja sen laajennukset 1964 ja 1970. Mutta tuolloin vielä liikuntapolitiikassa elettiin vaihetta, jossa liikuntapolitiikan ja liikuntapaikkojen suunnitteluun ei kiinnitetty kovin paljoa huomioita. (Holma & Lahti 1998, 172–174)

Seminaarinmäen–Kampuksen alueen rakentamisessa on ollut historialtaan pidemmän ajanjakson ja enemmän selvien arkkitehtonisten kausien kehitystä. Voidaan väittää, että kampuksen alue kehittyi kaupungin sisällä autonomisesti, eikä kaupunki esimerkiksi kaavoitusratkaisuin voinut tai halunnut siihen vaikuttaa. Kampus on ehkä tästä syystä säilynyt paremmin luonnonmukaisena ja erilaisista arkkitehtonisista tyyleistä ja kerrostumista huolimatta ehjempänä. Näyttää ilmeiseltä, että kampuksen alue on rakentunut ehjempäksi johon saattaa vaikuttaa myös se, että alue on maastoltaan monimuotoisempi kuin Hippoksen alue, jossa maaston tasaisuus ehkä korostaa rakennusten ja hallien suuruutta ja isoja massoja. Kehitykseen on saattanut vaikuttaa myös hallinnollinen ja maanomistuksen tilanne.

”Seminaarinmäen ja kampuksen aluetta hallinnoi valtio ja sen kehittyminen sekä rakennustekniset ja arkkitehtoniset tekijät ratkaistiin omistajan hallintoelimissä Opetusministeriössä ja Rakennushallituksessa. Kaupungille suunnitelmat tulivat enemmänkin vain ilmoitusasioina.” (Kaupungin rakennusalan entinen viranhaltija).

Seminaarin sijoittaminen suoraan ruutukaa-

van jatkeeksi, harjun rinnettä hyvin myötäileväksi kokonaisuudeksi, korostaa vielä nykyisinkin alueen luonnonarvoja ja kaunista maisemaa, joka avautuu alas Jyväsjärven suuntaan. Puuston ja rinnemaaston vuoksi rakennukset ja ympäristö muodostavat ehjän kokonaisuuden, aivan kuten 1800-luvun lopulla tavoiteltiin. Jäppinen osoittaa väitöskirjassaan, että koko kaupungin ruutukaa-va-alueen ja myös kampusalueen kehitys olisi saattanut olla aivan toisenlainen mikäli Cygnaeuksen ehdotus Seminaarin toteuttamisesta Tourulaan olisi toteutunut. Suomalaisen kansakoulun isä halusi Seminaarin rakennukset toteutettavan Keski-Eurooppalaisen mallin mukaan tiiviiksi 12 rakennuksen ryhmäksi, joka olisi muistuttanut kaupunkikorttelia. (Jäppinen 2005, 86–88)

Hippoksen kehityksessä näkyvät myös selvä kehitys 1. sykli: raviradan rakentaminen 1912–1914, 2. sykli: pallokenttien rakentaminen 1945–1953, 3. sykli: pesäpallostadionin, tekojääradan toteuttaminen 1968–1970, 4. sykli: hallirakentamisen kausi 1979–1982, 5. sykli: liikunta- ja terveyslaboratorion 1989 ja Hipposhallin-harjoitusjäähallin toteuttaminen 1992. Kuvioissa 20–22. osoitetaan Hippoksen syklinen kehitys 1950–2003.

Hippoksen alueen voimakkain rakenteellinen kehitysvaihe on käynnistynyt monitoimitalon 1979 rakentamisen jälkeen, jolloin runsaassa kahdessa vuosikymmenessä toteutettiin nykyinen liikuntahallien rakennuskanta. Alueen suunnitelmista ovat jääneet toteutumatta vain yleisurheilukentän, monitoimijäähallin ja vammaisten liikunta-keskus sekä monitoimitalon laajennus. Jäähallin rakennuskokonaisuus toteutettiin osittain yleisurheilukentän suunnitelmien päälle. Rakennuksen perustaksi muodostui Hippoksen ”huoltorakennus”, joka alun perin ajateltiin yleisurheilukentän huoltotiloiksi ja jonka päälle oli kuviteltu rakennettavaksi yleisurheilustadionin katsomo. Kenttä olisi tämän suunnitelman mukaan toteutettu pitkittäin Rautpohjankadun suuntaiseksi, aikai-

semman raviradan mallin mukaisesti. Muutoksen tilanteeseen toi jäähallin rakentamistarve ja valmiin huoltorakennuksen ajateltiin halventavan rakennuskustannuksia. Ehkä näin osittain kävikin, mutta 1960-luvun urheilukeskuksen huoltotilojen mitoitus oli kuitenkin sopimaton ja riittämätön (jäälajien joukkueet) 1980-luvun tarpeisiin ja tilat osoittautuivat muutoinkin melko epäkäytännöllisiksi.

Epäselväksi tutkijalle on jäänyt, miksi Hippokselle suunniteltiin vielä 1960- ja 1970-luvuilla yleisurheilukenttää, stadionia, vaikka Harjun rooli oli nimenomaan yleisurheilussa vahvistunut pesäpallon siirryttyä Hippokselle. Haastateluistakaan ei ole saatu vastausta kysymykseen ja se jäänee näin selvittämättä. Ilmeistä on, että suunnitelmiin ovat vaikuttaneet Länsi-Päijänteen tien jatkaminen ja moottoritien rakentaminen, niin sanottu Polvisen suunnitelma. Suunniteltu läpikulkutie olisi merkinnyt Harjun rinteeseen ”leikkaamista” valtavyylää varten ja tällöin Harjun kenttä/stadion olisi jouduttu siirtämään. Tilanteeseen valmistauduttiin siten, että Hippoksen yleisurheilustadionia varten rakennettiin ”huoltotilat”, joiden varaan olisi toteutettu kat-somorakennus.

Suunnitelmaa ei tarvinnut toteuttaa ”Polvisen tiesuunnitelman” kariuduttua. Huoltorakennus ei käynyt kuitenkaan tarpeettomaksi. Jäähallin rakenteet ja tutkimustilat toteutettiin alkuperäistä ideaa soveltaen. Rakennus oli niin vahva, että sen toiseen kerrokseen saatettiin helposti toteuttaa nämä tutkimustilat. LIKESin tutkimustoiminta sijaitsi jäähallilla vuosina 1982–2003, jolloin tutkimustoiminta siirtyi Viveca-rakennukseen. Nykyisin näissä tiloissa toimivat Keski-Suomen Liikunnan ja alueellisten liikuntajärjestöjen toimitilat sekä ravintola Hurrikani ja kokoustilat.

Hippos–Kampus alueen erityispiirteenä on ollut tietyistä toimintojen ja palvelujen sulkeutumisesta huolimatta avoimuus. Kuvattuja vaiheita ja sulkeutumista on myös purettu. Raviradan lankkuaita, että yliopiston aita saivat 1960-luvulla väistyä ja avoimuus lisääntyi. Vanhasta Seminaarinmäen aidasta ei ole jäljellä enää kuin valokuvia. Uutta aita, joka on ilmeisesti aikaisempaa huomattavasti kevytrakenteisempi, on jäljellä noin 80 metriä kampusalueen itälaidalla, Seminaarinkadun varressa. Muutoin alue on lähes aitaamaton, lukuun ottamatta pesäpallostadionin ja nurmipintaisen jalkapallokentän aluei-

KUVA 11 (alla): Kampuksen jäljellä olevaa aita, noin 80 metrin matkalla Seminaarinkadulla. Kuva/kuvankäsittely Erkki Huovinen 8/2006.

KUVA 12 (viereinen sivu, yllä): Hippoksen alueen yleissuunnitelma vuodelta 1987. Arkkitehtitoimisto Kauko Lahti Ky. Kuva/kuvankäsittely: Erkki Huovinen 5/2005.

KUVA 13 (viereinen sivu, alla): Hippos–Kampus alueen pienoismalli vuodelta 1992. Edessä Rautpohjan tehdasalueen rakennukset, yläosassa vaivoistalo-vanhainkodin rakennukset sekä kampuksen kenttä. Arkkitehtitoimisto Olavi Noronen Oy. Kuva/kuvankäsittely: Erkki Huovinen 8/2006.

ta, joissa aita reunustaa pelialueita ensisijaisesti otteluiden, mutta myös rajoitetun käytön vuoksi. *Kuvassa 11.* kampuksen aita Seminaarinkadulla, jossa alueen rajaaminen tai sulkeminen näyttäytyy, vaikka aidalla ei enää olekaan toiminnallista merkitystä. Se on ehkä haluttu jättää paikoilleen muistuttamaan alueen historiasta.

Liikunta- ja liikuntapaikkasuunnitelmien 1975, 1983, 1986, 2001 vaikutus kehittymiseen on ollut huomattava. Lähes kaikki hankkeet, joita suunnitelmissa on ehdotettu, ovat toteutuneet. Merkittävimmät poikkeukset ovat: Monitoimijäähallin ja vammaisten liikuntakeskuksen sekä monitoimitalon laajennuksen (tennishalli) jääminen toteutumatta. (Ks. liitetaulukko 13.)

Kuvassa 12. esitellään Hippoksen alueen yleissuunnitelma vuodelta 1987. Yleissuunnitelman laati arkkitehtitoimisto Kauko Lahti. Tässä suunnitelmassa lähtökohta oli rakennusten keskittäminen Rautpohjankadun varteen. Samaa suunnittelun lähtökohtaa on ehdotettu myös Hippos 2020-Visioissa. *Kuvassa 13.* Hippoksen pienoismalli vuodelta 1992, jonka laatija oli arkkitehtitoimisto Olavi Noronen Oy. Pienoismalli tehtiin havainnollistamaan alueen rakentumista liikunta- ja terveyslaboratorion ja Hipposhallin rakentamisen jälkeen. Tuolloin todettiin, että alueen kehittäminen edellyttäisi uuden yleissuunnitelman sekä erillisen vihersuunnitelman laadintaa (Lahti 1987).

Hippoksen alueen uutta Science Park vaihetta edustaa Viveca-rakennus. Tämä uusin vaihe on hyvinvointiteknologian kehittymisen ja sen toiminnallisia tarpeita varten toteutettavan rakentaminen, johon liittyy laajempi maankäytön ja kaavoituksen suunnittelu. Uutta lähestymistapaa edustaa myös alueen laajempi tarkastelu kokonaisuutena, johon liittyvät erityisesti liikenteelliset tekijät ja paikoitussuunnitelmat. Havainnekuvassa 14. (sivu 194) osoitetaan kuinka alueen rakenteellinen muutos vaikuttaisi alueiden ja tilan käyttöön, mikäli idea noin 70.000 km² rakentamisesta toteu-

tettaisiin. Pesäpallokenttä olisi siirrettävä muualle ja rakennusalan kasvun vuoksi olisi toteutettava kaksi paikoitustaltoa. (Jaatinen K ja M 2002)

6.2.4. Arkkitehti Aallon perinteet ja merkitys alueen rakentumisessa

Arkkitehti Aallolla on ollut vaikutus 1920-luvulta lähtien Jyväskylän kaupungin rakentamiseen, seudun ja kaupunkirakenteen kehittämiseen. Aallolla oli oma toimisto Jyväskylässä, jossa hän käynnisti uransa suunnittelemalla Jyväskylän Työväentalon 1924. Hän osallistui aktiivisesti suomalaiseen kaupunkipolitiikkaan ja arkkitehtuuriin, erityisesti kansainvälisellä tasolla muun muassa kilpailujen kautta. Jyväskylässä Aalto oli tunnettu moninaisista ehdotuksista ja kaupunkisuunnittelua koskevista kirjoituksistaan ja ideoistaan. Yksi merkittävimmistä ehdotuksista on Jyväskylän aukoiden uudelleen järjestämisestä, jotka kuitenkin jäivät toteuttamatta. (Aalto 1922, 1924, 1925)

Aallon suomalaisista aluerakentamisen kohteista merkittävimpiä ovat *Paimion parantola* 1932, *Kotkan Sunilan tehdas ja asuinalue* 1936–1939 ja 1945–1947, *Teknillinen korkeakoulu*, Espoon Otaniemi 1952, Helsingin *Kulttuuritalo* 1952–1958, Seinäjoen *kaupunkikeskus* 1956–1988, ja ehdotus Helsingin niin sanotuksi *Töölönlahden* alueeksi, josta on toteutettu vain *Finlandia-talo* 1962–1975 sekä *Kansaneläkelaitoksen talo* 1948–1957. Jyväskylässä on useita Aallon merkittävimpiä suunnittelutöitä, edellä mainitun Työväentalon lisäksi *Valtiontalo* (entinen Suojeluskuntatalo) 1934, joka toimii nykyisin museona, *Säynätsalon kunnantalo* 1949–1952, *Muuratsalon koetalo* 1952–1954, *Viitatorni*, *Keski-Suomen museo* 1961 ja *Alvar Aalto museo* 1976. Jyväskylän keskeisin ja ensimmäinen aluerakentamisen esimerkki on kampus, jossa Aallon ideat ovat toteutuneet lähes

täysin yleissuunnitelman ja kilpailuehdotuksen mukaisesti. (Holma & Lahti 1989, Jäppinen 2005, 159)

Arkkitehti, myöhemmin Suomen Akatemian jäsen, Aalto on ollut huomattava mielipidevaihtaja ja toimija 1920–1930 lukujen Jyväskylässä, vaikka muuttikin useiksi vuosikymmeniksi kotikaupungistaan pois. Erityisen paljon Aalto kiinnitti huomiota kaupunkipolitiikkaan ja -suunnitteluun. Useat lehti- ja mielipidekirjoitukset ovat osoituksena tästä.

”Vanhan kotimaisen rakennustaiteemme ja antiikkiarvojemme ihailu ja syvempi tunteminen lienee maassamme verrattain myöhäiseltä ajalta kotoisin, mutta on kuitenkin meissä ’ammattilaisissa’ jo niin juurtunut, että se itse asiassa muodostaa pohjan, jolla nykyään työskentelemme, voipa vaaratta sanoa, että juuri ’vanhain auktoriteetti’ on meidän tämänpäiväisen työmme pääasiallinen kriitikko. Niin pyrkii myös se ’kansanvalitustyö’ yleisen maun kohottamiseksi, joka kuuluu suorastaan arkkitehdin tehtäviin, kiinnittämään suuren yleisön huomion vanhaan rakennuskulttuuriimme ja alleviivaamalla sen ihanteita ja kauneusarvoja valmistamaan otollisen maaperän nykyiselle rakennustaiteelle.” (Aalto 1922, Schildt 1997, 33).

Jäppinen (2005, 158–162) osoittaa myös Aallon aktiivisuuden kaupunki- ja arkkitehtuuripolitiikassa muun muassa laadittujen aukiovisioiden sekä monumentaalisuunnitelmien laatijana. Samoihin aikoihin kun Aalto suunnitteli Paimion parantolaa ja Jyväskylän Suojeluskuntataloa, hän laati Jyväskylään erityisen aukiosuunnitelman, jossa oli vahvasti vaikutteita antiikin ajasta ja erityisesti Italiasta. Jäppinen osoittaaakin, että Aalto oli paljon aikaansa edellä, koska hän piti kaupungin hallittua suunnittelua tärkeänä ja erityisesti silmälläpitäen tulevien suurten rakennustöiden alkamista.

Merkittävimpiä kampuksen toteutumisen ja rakentumisen kannalta lienee ollut kasvatusopil-

Akateemikko, arkkitehti Alvar Aalto 1898–1976. Aalto syntyi Pohjanmaalla Kuortaneella, josta muutti perheensä mukana Jyväskylään. Ylioppilas 1916 Jyväskylän Lyseosta, 1921 arkkitehti, Suomen Akatemian jäsen 1.7.1955–1968, Akatemian esimies 1963–1968 sekä Suomen Arkkitehtiliiton puheenjohtaja 1942–1958.

lisen korkeakoulun uudisrakennusten suunnittelusta järjestetty kilpailu 12/1950–5/1951. Aallon voittaneen kilpailutyön kautta laatima suunnitelma sekä Aallon kirjoitukset ja muut julkiset esiintymiset, joissa hän puolusti ”Seminaarinmäkeä osana kaunista kaupunkikuvaa”. Aallon suunnitelma pohjautui amerikkalaiselle campus-periaatteelle, jossa otetaan huomioon suomalaisen harjumaaston muodot ja suunnitelma muodosti avoimen kaaren jonka keskelle sijoittui urheilukenttä. Aalto otti kilpailutyössään huomioon 1800-luvulla toteutetut seminaarin rakennukset ja täydensi kokonaisuutta modernilla arkkitehtuurilla, jotka liittyvät historiaan aina antiikista lähtien. Suunnitelmassa ja rakentamisessa on toteutettu runsaasti vastakohtapareja kuten avoimen ja suljetun pinnan, tumman ja vaalean värin, hämärän ja valoisan tai matalan ja korkean tilan muodostamia vastakohtaisuuksia (Lukkarinen 1994b).

Akateemikko selosti diojen ja pienoismallin avulla voittanutta kilpailuehdotustaan Jyväskylän kunnallistalolla seuraavasti:

”Kun korkeakoulun pääidea on löydettävä, niin se riippuu tietenkin kokonaisuudesta, joka tässä tapauksessa on Jyväskylän kaupunki. Tällöin on otettava huomioon, että Jyväskylä – muiden meikäläisten kaupunkien tapaan – on kasvava kaupunki ja näin ollen ei voida sokeasti tuijottaa asemakaavaan. Kokonaisuutena on pidettävä Keski-Suomen luontoa,

johon korkeakoulun pääidean täytyy pohjautua ja korkeakoulu on suunniteltava ensi sijassa Jyväskylän maisemastruktuurin mukaan.

Olen pyrkinyt luomaan korkeakoulukompleksista topograafisen kokonaisuuden, jolla on arkkitehtoninen jänitevyys. Päärakennus on sijoitettu pisteeseen, joka hallitsee Jyväskylän järvoimaisemaa ja laaksopeitettä. Tämä on maisemarakennelma, jolla on faktillinen arvonsa ja jota ei puutarhateknisesti voitaisi luoda.

'Hevosenkään' tulee kävelykäytäviä ja puuvaltaista puistoa. Alueelle päästään neljältä suunnalta, mutta moottoriliikenteeltä muodostaa piha suljetun kokonaisuuden." (Lukkarinen 1994b).

Aalto käsitteli puheessaan vielä Jyväskylän topografista asemaa, todeten sen olevan alun perin harvinaisen edullinen. Maisemakokonaisuuden sydämenä on Harju, joka Mattilaniemeltä alkaen muodostaa erinomaisen topografisen taustan koko kaupungille. Aallon mielestä tämä kokonaisuus olisi syytä säilyttää mahdollis-

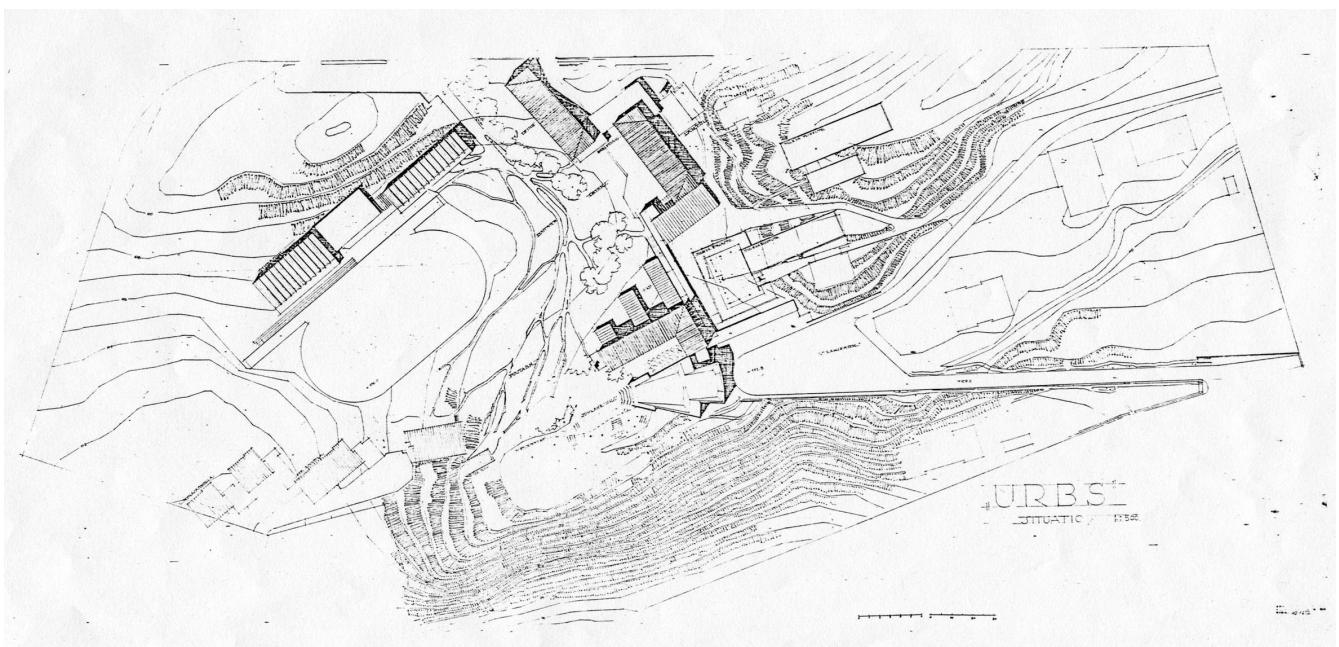
simman koskemattomana. Aalto muistutti vielä, että yliopiston rakentaminen näinkin keskeiseen paikkaan velvoittaa huolehtimaan sen jatkuva-kehityksestä. (Lukkarinen 1994a)

Kartassa 11. esitetään Alvar Aallon kilpailutyö "URBS". Ehdotuksessa rakennukset muodostavat viuhkamaisen kokonaisuuden harjun rinteessä, siten että Seminaarinkadulle laskeva rinne jätettäisiin kokonaan rakentamatta. Rakennusten väliin jäisi urheilukenttä (kampuksen kenttä), josta avautuisi myös maisemanäkymä etelään Päijänteelle ja Keljonlahdelle Äylän ylitse. Aallon suunnitelmasta muodostui luonteva jatke Seminaarinmäen vanhalle rakennuskannalle ja se muodostaa nykyisin kampuksen ydinalueen.

Korkeakoulujen ja yliopistojen kehittämisessä Suomessa ei vielä 1940- ja 1950-luvuilla puhuttu kampusalueista, nimitys oli tuiki harvinainen ja näyttää tuleen yleiseksi Suomessa vasta paljon myöhemmin. Tommila toteaa kaupungin historiateoksessa: "Jyväskylän seminaarin alue oli maan ensimmäinen korkeakoulucampus – jo paljon ennen kuin tätä nimitystä edes tunnettiin". (Tommila 1972, 129).

KARTTA 11: Alvar Aallon kilpailutyö "URBS".

Lähde: Alvar Aalto-museo 1952.

Aalto käytti arkkitehtuurikilpailussa nimimerkkiä "Urbs", joka viittaa latinan kieleen "kaupunki" tai "pääkaupunki". Erään tulkinnan mukaan termi voi tarkoittaa myös roomalaista arkkitehtuuria tai roomalaisen arkkitehtuurin ilmenemismuotoja. Aallon tulkintoja antiikin ajasta voidaan verrata arkkitehtuurin ja ympäristön yhteisyydestä. Neitseellisen luonnon, suomalaisen mäntymetsän keskelle sijoituivat "temppelit", "teatterit", "gymnasiumit", "stadionit" sekä "kylpylät" viittaavat vahvasti antiikin kulttipaikkoihin, joiden kautta voidaan etsiä yhteyksiä luontoon ja maailman-kaikkeuteen. Tällä tavalla kampus on saanut vähintäänkin viitteellisen kappaleen antiikista ja roomalaisuudesta. Aallon arkkitehtuuri näyttää omaavan myös vahvan yksilöidyn antiikin ajan esikuvan sekä paikan hengestä, johon Aalto töissään yleisesti pyrki kiinnittämään huomiota (Lukkarinen 1994, 26).

Säynätsalon kunnantalo 1951–1952, joka on paljon ulkomailla huomiota herättänyt suomalainen arkkitehtoninen kohde, edustaa Aallon tyyppillistä arkkitehtuuria punatiiltä. Jyväskylän kampuksella poikkeuksen tästä punatiilikaudesta tekee rakennusmateriaalin osalta Liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan laitosrakennus, joka on pinnaltaan sileäksi slammattu ja valkoiseksi maalattu (Uimonen 2005). Aallon uudemmaa tuotantoa Jyväskylässä edustavat Rakennusvirasto 1971 ja kaupunginteatteri 1964, 1972, 1980–82. Arkkitehdin kaupungin keskuskortteli suunnitelmaa ja siihen liittyvää "kansalaistoria" ei toistaiseksi ole toteutettu. Seminaarinmäen kokonaisuutta on pidetty kulttuurihistoriallisesti niin merkittävänä, että se suojeltiin vuonna 1992 Valtioneuvoston erillispäätöksellä. Kaupungin useissa eri projekteissa ja suunnitelmissa on korostettu Aallon merkitystä koko kaupungille. Nykyisen Jyväskylän kaupungin alueella on yhteensä yli 20 Aallon suunnittelemaa kohdetta. Lisäksi kirkkorakentamista edustaa Muuramen

kirkko 1926–29, joten Aaltoa voidaan leimallisesti pitää jyväskyläläisenä arkkitehtina.

"Alvar Aallon suunnittelemat rakennukset tulee juhlavuoteen (1998) mennessä merkitä opastein sekä viitoittaa tarpeellisessa määrin." (Jyväskylän kaupunki, Laatukylä-raportti 1996, 8).

Tarkasteltaessa Aallon töitä 1918–1982 huomio on keskittynyt julkisiin hallinto-, opetus- ja kulttuuritiloihin. Vähemmälle huomiolle on jäänyt hänen työnsä urheilu- ja liikuntatilojen suunnittelijana. Aalto osallistui useisiin kansainvälisiin kilpailuihin, joista huomattavimmat lienevät: Vierumäen Urheiluopisto 1930, Helsingin Olympiastadion 1932, Helsingin Olympiasatama 1949 ja Wienin urheilu- ja kulttuuritalo 1953. Merkittävimpiä toteutuneita urheilurakennuksia ovat kampuksen liikuntatilojen lisäksi Otaniemen urheiluhalli Espoossa 1949–1952.

Aallon rooli on huomioitava erityisesti tarkasteltaessa Jyväskylän Hippos–Kampus aluetta ja sen kehittymistä. Tällä Aallon arkkitehtuurilla on yleisen ilmeen ja rakennuskulttuurin lisäksi ollut merkitys tutkimusalueen liikunta- ja urheilurakentamisessa. Lähes täysin vaille huomiota on myös jäänyt, että Aalto teki luonnoksen Liikuntakasvatuskorkeakoulun sijoittumisesta ja huonetilaohjelmasta (14.1.1962), jolloin oppilaitoksen tulevaisuus ja toteutuminen oli vielä hyvinkin epävarma. Luonnoksessa korkeakoulun rakennukselle oli varattu tilaa noin 3.500 m². Se sijoittui Keskussairaalan tien suuntaisesti lähelle vanhainkodin, nykyisten tutkimusrakennusten tonttia ja lähemmäksi katualuetta, kuin mitä myöhemmin toteutettu Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan rakennus. Mielenkiintoista suunnitelmassa oli, että Aalto oli merkinnyt yleissuunnitelmaan kaavaillun moottoritien, niin sanottu Polvisen suunnitelma 1968, sijainnin Länsi-Päijänteen tien jatkeeksi ja edelleen Harjun pohjoispuolitse. (Holma & Lahti 1998, 172–173, Polvinen 1968)

Aallolla on ollut varhainen tieto Polvisen suunnitelmasta, vaikka ajallisesti suunnitelmien laatimisella on ollut huomattava ero 1962 versus 1968. Aalto on huomionnut myös kasvatusopillisen korkeakoulun tarpeiden kasvun muun muassa uimahallin laajennusosalla, vaikka hankkeesta ei vielä tässä vaiheessa ole voinut olla kovinkaan suurta tietoa. Uimahallin laajennus toteutui myöhemmin vuonna 1970. Aallon laatima asemapiirros osoittaa, kuinka lähietäisyydelle suunniteltu moottoritie olisi sijoittunut vain muutaman kymmenen metrin etäisyydelle uimahallista, U-1 ja U-2 halleista sekä Normaalikoulun ala-asteesta. (Komiteamietintö 1962:36)

”Aallon 1920-luvun töissä selkeinä lainauksina näkyvät vaikutteet ovat muuntuneet arkkitehdin kypsymisen myötä osaksi hänen ominta ilmaisuaan. Kauempaa saatujen vaikutteiden käytössä heijastuu Aallon romanttinen ja vanhaan kiintynyt perusvire. Piirre on havaittavissa myös Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulussa, joka syntyaikanaan luokiteltiin ’moderniksi’ työksi.

Yksi Aallon arkkitehtuurin kiehtovista puolista on juuri sen ’nykyaikaisuus’, johon toisaalta liittyy vahva sitoutuminen arkkitehtuurin pitkään perinteeseen. Tämä tekee myös Jyväskylän kasvatusopillisesta korkeakoulusta aikaa kestävään ja arvoonsa säilyttävään monumentin.” (Lukkarinen 1994a, 73).

Akateemikko Aallon kilpailu-, suunnittelu- ja arkkitehtuuritöissä osa liittyy myös taiteeseen. Aalto oli kiinnostunut taiteista kokonaisuutena. Harrastus tuotti tuloksena sisustusliike Artek Oy:n, jonka kantavia voimia olivat arkkitehdit Aalto ja Marsio–Aalto, rouva Gullichsen ja taidekriitikko Hahl. Artek Oy:n tarkoituksena oli huolehtia tuotantoon tulleiden Aalto-huonekalujen ulkomaan viennistä ja markkinoinnista sekä toimiminen kokonaisvaltaisena sisustusliikkeenä. Tehtäviin otettiin myös taidenäyttelyiden järjestäminen, koska moderni kuvataide oli yhtiön perustajille läheinen. Yhtiön ensimmäi-

set kokonaisvaltaiset tuotteet olivat Sunila Oy:n pääkonttorin ja helsinkiläisen ravintola Savoy'n sisustustyöt. Artekin kuuluisimpia tuotteita ovat huonekalut sekä lasimaljakot, joista Aalto-maljakon luomisesta tuli vuonna 2006 kuluneeksi 70 vuotta. (Jyväskylän kaupunki 2006b ja 2006c, Iittala Oy 2006)

Aallon suunnittelema kampuksen ydinalue on kokonaisuus, jossa arkkitehtoniset ilmaisut ovat rikkaita, koska alue koostuu useista eri käyttötarkoituksiin suunnitelluista ja tehdyistä rakennuksista, joilla kullakin on kuitenkin oma luonne. Luonteeseen vaikuttavat rakennusten hienovarainen hierarkkisuus sekä yhtenäinen mutta niukka materiaalimaailma. Alueen ilmeeseen vaikuttavat yhtäältä ydinalueen suljettu tila, kampuksen kenttä ja sitä reunustavat rakennukset, toisaalta avoin kokonaisuus jossa yhdistyvät maisemallisuus sekä mahdollisuus avoimeen liikkumiseen.

Aallon kulttuurista merkitystä ei voida liikaa yliarvioida, hänen roolinsa Jyväskylän kaupunkisuunnittelussa ja erityisesti tutkimusalueella on kiistatta huomattava. Aallon merkitystä kulttuuriympäristössä on kunnioitettu vuosien 2005–2006 aikana paikkakunnalla myös teatterin keinoin. Jyväskylän kaupunginteatterissa on esitetty akateemikon elämästä kertovaa teatterikappaletta ”Maestro Alvar Aalto ihmisen mittakaavassa”. Näytelmän kantaesitys nähtiin Jyväskylän kaupunginteatterissa 19.11.2005 (Jyväskylän kaupunki 2006c)

6.3. Suomalaisen liikuntakasvatuksen vaiheet

Liikuntakasvatuskorkeakoulua ja sen kehittämistä oli pohdittu Suomessa jo pitkään 1800-luvun

alkupuolelta lähtien. Opetuksen ja koulutuksen kehittyminen sai uuden sykäyksen Venäjän valan aikana, koska itsenäistymiseen liittyi useita niin sanottuja kansallisen identiteetin, hallinnon ja yhteiskunnan kehittymisen tunnusmerkkejä. Identiteetin syntyyn näyttävät vaikuttaneen ratkaisevasti Suomen suuriruhtinaskunnan syntyminen ja Porvoon valtiopäivien 1809 hallinnolliset ja lainsäädännölliset toimet. (Jutikkala & Pirinen 1999, 267–305)

Yksi autonomian ajan keskeinen uudistus oli koululaitoksen kehittäminen, jota aiemmin selvitettiin. Koululaitoksen kehittämiseen ratkaisevalla tavalla liittyi kielikysymys, jossa Jyväskylän koululaitoksella näyttää olleen huomattava merkitys. Suomenkielisten koulujen kehittyminen alkoi nimenomaan Jyväskylästä. Koulujen opetusohjelmaan otettiin myös ”fyysisen ruumiinkulttuurin harjoitusta”.

Suomen koululaitoksessa, oli luonnollista, että myös opettajien koulutuksessa liikunnan ja urheilun kasvatukselle muodostettiin opillista perustaa. 1800-luvun alkupuolen opetusohjelmien kehittäminen on ollut vaiherikasta, koska erilaiset näkökannat olivat keskenään ristiriidassa kouluille tärkeiden oppiaineiden sisällöstä. Liikuntakulttuurin kehittämiseen näyttävät vaikuttaneen myös sotilaalliset tekijät. Yksi keskeinen vaikuttaja näyttää ”voimistelueluoppiaineen” kehittämiseen olleen von Fieandt, joka toimi Haapaniemen Sotakoulun (Helsinki) opetusupseerina. Fieandin näkemykset ovat ilmeisesti olleet merkittäviä, koska ne on kirjattu Haapaniemen Kenttämittauskoulua koskevaan mietintöön jo 1915 (Voutilainen & Ilmanen 1982, 13–14).

Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen perustaminen 1834 oli merkittävä askel suomalaisen liikunnanopetuksen kehityksessä, koska katsottiin että laitos kykenee kouluttamaan päteviä opettajavoimia alalle ja suomalaiseen koulujärjestelmään. Opettajavoimien rekrytointi ei jäänyt

vain voimistelulaitoksen vastuulle. Suomalaisen kansakoululaitoksen isä Cygnaeuksen huolena oli myös koululaisten fyysinen kunto. Cygnaeus oli voimistelussa ottanut mallia eurooppalaisista seminaarien esikuvista, erityisesti Tanskasta ja Sveitsistä, joissa fyysisen kunnon kohottamiseen kiinnitettiin huomiota. Kun Jyväskylän seminaari vuonna 1863 aloitti toimintansa voimistelun asema oli niin merkittävä, että laitokseen perustettiin Suomen ensimmäinen ”voimisteluoppiaineen lehtoraatti”. Tämä osoittaa, että voimistelulla ja liikuntakulttuurilla on ollut jo varhain merkitys jyväskyläläisessä opetuksessa ja koulutuspolitiikassa, eikä ollut ihme, että toiminta myöhemmin laajeni liikuntatieteelliseksi tiedekunnaksi.

Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen perustamiseen liittyi useita vaiheita. Laitoksen tarpeellisuudesta oli ehdotuksia jo 1800-luvun alkupuolelta, mutta ensimmäiset viralliset ehdotukset laitoksen perustamisesta tekivät Melartin 1826 ja Hwasser 1829. Ehdotukset eivät tuolloin vielä johtaneet toimenpiteisiin. Vasta 1834 useiden vaiheiden jälkeen Keisari vahvisti yliopiston laajennussuunnitelmiin liittyneen hankkeen voimistelulaitoksen perustamisesta sekä ohjesäännöt ja opettajien palkkauksen. Näin voimistelulaitos saattoi aloittaa toimintansa syksyllä 1835. Alkuvaiheessa voimistelulaitos ei ollut opetus- ja koulutusyksikkö, vaan se järjesti harjoitustoimintaa vain ylioppilaille. Merkittävää on havaita, että voimistelunopettajien koulutuksen alkuvaiheessa tyttöjen ja naisten pääsy koulutuksen piiriin turvattiin yksityisin varoin Helsingin normaalikoulun yhteydessä. Varsinaisesti järjestelmällinen voimistelunopettajien koulutus on käynnistynyt 1882 (Voutilainen & Ilmanen 1982, 41–48).

6.3.1. Komiteoiden aika

Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen alun perin tilapäiseksi tarkoitettu olotila jatkui pitkään ja vaikutti osaltaan siihen, että olosuhteiden kehittyminen ja voimistelulaitoksen voimavarojen kehitys olivat vaatimattomia. Näyttää ilmeiseltä, että yksi syy tilanteeseen johtui voimistelulaitoksen organisatorisesta asemasta sekä monista ristiriitaisista ehdotuksista, jotka liittyivät voimistelulaitoksen toiminta-ajatukseen. Vastakkaisina toimintamalleina olivat keskittyminen niin sanotun sairastoimisteluun tai lääkintävoimisteluun ja voimistelunopettajain pedagogisiin tehtäviin. Opettajien asemaan näyttää liittyneen voimakkaita eturistiriitoja sekä tyttöjen ja poikien liikunnanopetuksen luonteeseen liittyneet tekijät.

Voimistelulaitoksen asemaan vaikutti myös sen epäitsenäisyys, se oli yliopiston konsistorin alainen ja kaikissa merkittävimmissä kysymyksissä konsistori pyysi lausuntoa lääketieteelliseltä tiedekunnalta. Näin lääketiede ja kasvatustiede olivat jatkuvasti vastakkain ja tämä aiheutti tilanteen, jossa konsistori ja muut hallintoelimet siirsivät asioiden ja kehittämis ehdotusten käsittelyä. Tilapäiseksi tarkoitettu olotila ja erityisesti olosuhteiltaan jälkeenyjäänneet tilat jäivät pysyväisluontoisiksi. (Voutilainen & Ilmanen 1982, 96–109)

Kuvaavaa voimistelulaitoksen tilanteelle oli, että sen kehittämisestä laadittiin useita komiteamietintöjä, esimerkiksi vuosina 1915, 1920, 1925 ja 1946. Komiteamietintö aiheutti vuonna 1916 liikuntapoliittisen kärhämän. Erityisesti niin sanotut ”urheilupiirit” pitivät ehdotuksia voimistelunopettajan ja lääkitysvoimistelijan tutkintojen eriyttämisestä huonoina ja yhteiskunnasta vieraantuneina. Voimakkaita kritiikkiä edusti liikuntafilosofi Pihkala, jonka mielestä ehdotukset olivat taantumuksellisia sekä jättivät urheilun ja leikin koulutuksesta kokonaan sivuun.

Ristiriitaiset mielipiteet ja kova julkinen kri-

tiikki ilmeisesti aiheuttivat tilanteen, jossa 1920, 1925 tai 1946 jätetyt komiteamietinnöt voimistelulaitoksen kehittämisestä eivät johtaneet minäkäänlaisiin tuloksiin. 1930-luvulla urheilun asema voimistelulaitoksen kehittämisessä näyttää korostuneen. Tästä esimerkkeinä ovat käyty julkinen keskustelu voimistelulaitoksen asemasta sekä ehdotus laitoksen uusista toimitiloista rakennettavalle Olympiastadionille. (Voutilainen & Ilmanen 1982, 111–121)

Toisaalta saattaa olla, että urheiluopistojen toiminnan käynnistyminen vaikutti koulutustilanteen muuttumiseen. Urheilusta innostuneet voimistelunopettajat, jotka olivat kokoontuneet ensimmäiselle kouluhallituksen järjestämälle jatkokurssille, ehdottivat voimistelulaitoksen puutteiden ja epäkohtien korjaamista. Suomen Urheiluopisto Vierumäelle oli perustettu 1927 ja Pajulahden Urheiluopisto Nastolaan 1949. Urheiluopistojen verkosto kehittyi voimakkaasti edelleen vuosina 1945–60.

Ensimmäinen merkittävä yhteiskunnallinen yritys voimistelulaitoksen ja koko koulutushaaran uudistamisesta tehtiin 10.2.1950, jolloin kansanedustaja Niemi (SDP, Turun pohjoinen vaali-
piiri) jätti eduskunnalle lakialoitteen, Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen muuttamisesta liikuntakasvatuskorkeakouluksi. Eduskunnan sivistysvaliokunta ja suuri valiokunta kuitenkin hylkäsivät aloitteen. Käsittelyn yhteydessä oli laadittu sivistysvaliokunnan ponsi, jonka mukaan voimistelulaitoksen irrottaminen yliopiston yhteydestä oli välttämätöntä ja Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun yhteyteen olisi perustettava liikuntatieteellinen tiedekunta. Tämä oli ilmeisesti ensimmäinen kerta kun valtionhallinnossa tuotiin esiin liikuntatieteellisen toiminnan tärkeys. Eduskunta hyväksyi sivistysvaliokunnan ponsilauseelman, ilman äänestystä. Ponsiehdotus oli noussut esiin Helsingin yliopiston rehtorin Lönnrothin asiantuntijalausunnos-

ta sivistysvaliokunnassa. Ponsi johti sittemmin komitean asettamiseen lokakuussa 1951, sen puheenjohtajaksi kutsuttiin nimenomaan rehtori Lönnroth. Komitea saattoi työskentelyssään viitata aikaisempiin useisiin komiteoiden mietintöihin, sen toimesta selvitettiin myös voimistelunopettajien tarvetta.

Komitea ei varsinaisesti ottanut kantaa ehdotuksessaan sijoituspaikkaan, vaikka sitä käsiteltiinkin työskentelyn aikana toistuvasti. Sijaintivaihtoehtoinen olivat Espoon Otaniemi, Helsingin Stadion alue sekä Jyväskylä, Lahti ja Turku. Muut vaihtoehdot olivat ilmeisen realistisia Turkuun lukuun ottamatta, koska yliopisto oli tuolloin yksityinen.

Komitea ehdotti seuraavia toimenpiteitä:

1) *liikuntakasvatuskorkeakoulun sijoituspaikkakäytös olisi viipymättä ratkaistava sekä korkeakoulu kiireellisesti perustettava ja opetus siinä aloitettava komitean aloittaman suunnitelman mukaisesti;*

2) *liikuntakasvatuskorkeakouluun olisi alun perin perustettava kaikki ne virat ja toimet, jotka komitea on ehdottanut perustettavaksi, koska komitean ehdotus tässä suhteessa merkitsee sitä virkojen ja toimien vähimmäismäärää, jota ilman korkeakoulun ei voida ajatella tyydyttävästi toimivan;*

3) *komitean ehdottama rakennussuunnitelma, joka tietää liikuntakasvatuskorkeakoulun toiminnalle välttämättömän huonetilojen rakentamista, toteutetaan koko laajuudessaan kuitenkin niin, että korkeakoulun tullessa sijoitetuksi Helsinkiin, Jyväskylään tai Turkuun näiden vaihtoehtojen varalta voidaan rakennussuunnitelmassa tehdä komitean osoittamat vähennykset.* (Komiteamietintö 1952:5, Voutilainen & Ilmanen 1982, 196–199).

Poliittisesti asian tekee mielenkiintoiseksi aluepoliittinen näkökulma. Vuoden 1951 komiteassa paikkakäytöstä käsiteltäessä jakautuma oli voimakkaasti Helsinki versus maaseutu. Erityisen ponnekkaasti aluepoliittisessa keskustelussa valtion toimintojen hajasijoitusta kannatti Maa-

laisliitto. Vuosien 1952–1962 välisenä aikana opetusministerinä, jonka hallinnonalaan asia kuului, oli yhtä poikkeusta 1953–1954 (edustaja Salmi, Kokoomus) lukuun ottamatta maalaisliittolainen. Tästä huolimatta asia ei koskaan edennyt valtioneuvoston käsiteltäväksi (Voutilainen & Ilmanen 1982, 223).

Voimistelulaitoksen kehittämiseen suhtauduttiin Helsingin yliopiston sisällä, erityisesti konsistorissa nihkeästi. Muuhun johtopäätökseen ei voi tulla yli kolmen vuosikymmenen komitea- ja kehitysehdotusten käsittelyiden kariutumisen jälkeen. Näyttää siltä, että vasta 1950-luvun alkupuolella Helsingin yliopiston sisällä ryhdyttiin pohtimaan voimistelulaitoksen asemaa. Asiaan on voinut vaikuttaa myös se, että yliopiston rehtori Lönnroth ajoi voimakkaasti eri yhteyksissä laitoksen sijoittamista muualle. Muutos asenteissa on tapahtunut Lönnrothin rehtorikauden päättymisen jälkeen. Tähän viittaa myös se, että yliopiston konsistori halusi selvittää soveltuivatko Espoon Otaniemen urheilusäätiön tilat voimistelulaitoksen käyttöön. Valtion taholta ei ryhdytty toimenpiteisiin, josta seurasi se että yliopiston konsistori asetti komitean selvittämään asiaa. Epävarmuuden osoituksena oli myös pyrkimys uusien tilojen rahoituksen järjestäminen niin sanotuista veikkausvoittovaroista.

Tämän komitean työ näyttää myös olleen hajanaisista, koska Otaniemen vaihtoehto hylättiin, sillä Teknillinen korkeakoulu oli jo muuttanut sinne. Uudeksi vaihtoehdoksi nostettiin esiin Helsingin Pirkkolän Urheilupuisto, jonka suunnitelmat olivat käynnistymässä. Kuvaavaa käsittelylle Helsingin yliopistossa oli, että asian käsittelemisen yhteydessä eduskunnassa konsistorissa pohdittiin, olisiko yliopiston tarpeellista lausua asiasta kantansa. Neuvonpidon jälkeen konsistori tuli siihen tulokseen, ettei yliopistolla ollut aihetta puuttua asiaan (Voutilainen & Ilmanen 1982, 225–228).

6.3.2. Liikuntakasvatuskorkeakoulun käsittely eduskunnassa

Käänteisen asian käsittelyssä tapahtui syksyn 1959 ja kevään 1960 kuluessa. Jyväskyläläinen kansanedustaja Hyytiäinen (kansanpuolue) esiintyi useissa eri yhteyksissä aktiivisena Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun puolesta puhujana. Hän teki vuoden 1959 valtiopäivillä toivomusaloitteen *”Liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamisesta Jyväskylässä”*. Hyytiäinen perusteli toivomusaloitettaan muun muassa seuraavasti:

”Kysymys Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen uudistamisesta ja liikunnanopettajiksi aikovien opintojen tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä on ollut vireillä useita vuosia. Kun voimistelulaitoksen sijoittaminen Helsinkiin tai sen lähiympäristöön näyttää tuottavan voittamattomia vaikeuksia ja kun liikuntakasvatuksen opettajien valmistamisen tarve on kasvamaan kasvanut, Eduskunta katsoo olevan täysin perusteltua siirtää näiden opettajien valmistus pääkaupungin ulkopuolelle. Tällöin tulee lähinnä kysymykseen ratkaisu, jonka mukaan liikuntakasvatuksen opettajien valmistus siirrettäisiin tapahtuvaksi Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun yhteydessä. Tämä korkeakoulu on saanut uudet ajanmukaiset rakennukset, joita voidaan osittain käyttää myös uuden liikuntakasvatuksellisen tiedekunnan tarpeisiin. On selvää, että korkeakoululle on rakennettava lisätiloja tätä tiedekuntaa varten, mutta Eduskunnan saaman selvityksen mukaan uudisrakennustarve olisi tällöin paljon pienempi kuin jos kaikki tarvittavat tilat olisi alun alkaen rakennettava.

Kun Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu on voimakkaasti pedagoginen laitos, tämä seikka olisi varmaan suureksi hyödyksi myös liikuntakasvatuksen opettajien valmistukselle. Myös yleiset kulttuuripoliittiset syyt puoltavat sitä, että näiden opettajien valmistus sekä siihen liittyvä

liikuntatieteellinen tutkimustyö siirretään tapahtuvaksi Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun yhteydessä.” (VP 1959, nro 117 ja VP 1960 E353/60).

Eduskunnan sivistysvaliokunta käsitteli toivomusaloitetta ja totesi muun muassa ettei niin sanotun Lönnrothin komitean esittämiä ehdotuksia ole toteutettu eikä liioin Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen uudelleen järjestelyä koskeviakaan ehdotuksia ei ole näköpiirissä toteuttamaan esimerkiksi Helsingin kaupungin Pirkkolaan. Sivistysvaliokunta korosti myös, että Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu Lönnrothin komitean valmistumisen jälkeen on saanut uudet ajanmukaiset rakennukset, joita voitaisiin käyttää myös liikuntakasvatuksellisen tiedekunnan tarpeisiin.

”Edellä esitettyjen näkökohtien perusteella valiokunta ilmoittaa asettuneensa kannattamaan aloitteen hyväksymistä ja näin ollen kunnioittavasti ehdottaa eduskunnan päätettäväksi toivomuksen, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamiseksi Jyväskylässä siellä jo toimivan kasvatusopillisen korkeakoulun yhteydessä.” (Sivistysvaliokunta 22.3.1960).

Eduskunta käsitteli asiaa täysistunnossaan 5. huhtikuuta 1960, jolloin oli saatu hallituksen esitys n:o 18, 6 *”Ehdotus toivomukseksi liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamisesta Jyväskylässä”*. Käsittelyn pohjana oli edellä mainittu sivistysvaliokunnan mietintö n:o 2, joka otettiin ainoaan käsittelyyn.

Käsittelyn yhteydessä käytettiin kaikkiaan 16 puheenvuoroa, jotka näyttävät olleen hyvin ja perusteellisesti valmisteltuja sekä värikkäitä. Seikkaperäisimmät puheenvuorot käyttivät edustajat Kilpi (SKDL, Hämeen vp.), joka oli ollut mukana käsittelemässä asiaa sivistysvaliokunnan puheenjohtajana sekä toivomusaloitteen tehnyt Hyytiäinen. (Siunala 2000)

Avauspuheenvuoron käsittelyssä pitänyt Kilpi totesi puheessaan muun muassa seuraavaa:

”Vanhoja valtiopäivien pöytäkirjoja silmäiltäessä huomaa kuka hyvänsä, että asiaa on käsitelty ainakin niin kauan kuin meidän maamme on elänyt itsenäisenä valtiona. Eri pitkien väliaikojen jälkeen kysymys palaa aina uudestaan, ja keskustelu päättyy myöskin miltei joka kerta samalla tavalla, että eduskunta lausuu ”hallitukselle hartaan toivomuksen”, että asia mahdollisimman nopeasti järjestettäisiin oikeisiin uomiinsa.

Miltei päivälleen yhdeksän vuotta on tällä kertaa ennähtänyt kulua siitä eduskunnan istunnosta, jossa me silloin kaikki liikuttavan yksimielisesti lähetimme hallitukselle toivomuksen ”että se ryhtyisi kiireesti toimenpiteisiin maamme korkeimman liikuntakasvatuksen uudelleen järjestämiseksi”. Voimistelulaitos siirrettiin vuonna 1934 tilapäisesti, ja niin kuin päätöksessä juhlallisesti sanotaan ”vain lyhyeksi ajaksi” Tieteellisten seurojen taloon, joka kansanomaiselta nimeltä tunnetaan ”Pöllölän” nimellä. Tätä ”lyhyttä aikaa” on kestänyt lähes neljännesvuosisata, mutta vieläkään ei ole mitään selvää suunnitelmaa laitoksen tulevasta sijoituspai- kasta.

Kuluneiden kahdeksan vuoden aikana ei ainoakaan hallitus ole ryhtynyt asiassa mihinkään toimenpiteisiin. Sen sijaan tänä aikana yksin ”Pöllölänkin” mahdollisuudet ovat jatkuvasti heikentyneet, niin kuin on voinut todeta kuka hyvänsä, joka siellä on vuosien aikana käynyt. Yleinen epätietoisuus, josta toivottomuus ei ole kaukana, jatkuukin voimistelulaitoksen piirissä edelleen ja lisää epävarmuutta, ja haittaa suuresti koko Suomen liikuntatieteen opetusta. Tavallaan tässä jatkuvassa laiminlyönnissä sillä on tekemistä eräänlaisen kansallisen kunniakysymyksenkin kanssa. Voi sanoa ollenkaan liioittelematta, että tokkopa missään maassa valtion ainoa voimistelulaitos jonka yksinoikeutena on pätevien voimistelunopettajien valmentaminen, on niin auttamattoman takapajuisessa tilassa kuin mitä meillä jatkuvasti laitosta pidetään.”

Edustaja Hara (Kokoomus, Helsingin vp.) peräsi asiassa opetusministeriön vastuuta muun muassa seuraavasti:

”Jo tässä vaiheessa on syytä ihmetellä valtiovallan asianomaisen elimen, opetusministeriön, passiivisuutta, jopa saamattomuutta asiassa. Sillä on ollut käytettävänään joukko komiteamietintöjä, asiantuntijoiden lausuntoja ja Helsingin yliopiston konsistorin aloite keväältä 1959 siitä, että asetettaisiin valtion komitea laatimaan yksityiskohtainen suunnitelma yliopiston voimistelulaitoksen sijoittamisesta Helsingin Pirkkolan urheilupuistoon. Kun vielä ottaa huomioon, että opetusministeriö ei ole voinut olla tietämätön yliopiston voimistelulaitoksen nykyisestä tilakurjuudesta – mainittu laitoshan työskentelee vuodesta 1934 alkaen tilapäiseksi tyyssijoissa entisessä kirjastorakennuksessa vailla alkeellisimpiakaan urheilumahdollisuuksia – ei voi olla kylliksi ihmettelemättä ylimmän opetusviranomaisen leväperäisyyttä ja viivyttelävää asennetta korkeimman liikunnanopetuksen kohdalla.”

Toivomusaloitteen tehnyt edustaja Hyytiäinen jyvässkyläläisenä todisteli kaupungin ja koko maakunnan yksituumaisuutta sekä valmiutta kehittää uuden opinahjon olosuhteita:

”Sitten toinen kohta on tieteellinen tutkimuksen järjestämisen vaikeus. Tässä suhteessa haluaisin mainita, että Jyvässkylän korkeakoulussa on jo nyt kasvatustieteellinen tutkimuskeskus, jossa yli neljän vuoden ajan on harjoitettu myös liikuntakasvatukseen liittyvää tutkimustyötä, jota tietävästi muualla korkeakouluportaassa ei ole edes aloitettukaan. Tähän on varoja saatu valtion urheilulautakunnan kautta, mukana on Liikuntatieteellinen Seura ja yhteyttä on pidetty edelleen mm. Vierumäen urheiluopistoon. Edelleen on aloitettu liikunnan sosiologista tutkimusta koskeva työ, ja on alku fysiologiseen laboratorioon, joka myöskin liittyy tähän tutkimustyöhön. Mitään tällaista vastaavaa, kuten mainitsin, ei ole muualla. Tässä on hyvä alku tieteellisen tutkimuksen jatkamiselle.”

Kaiken tämän perusteella katson, että ne epäilyt, jotka Jyväskylään nähden on esitetty, eivät pidä paikkaansa ja että ne päinvastoin on esitetty siinä mielessä, että haluttaisiin estää terve desentralisaatio, ja ehkäpä henkilökohtaisistakin syistä. Sen vuoksi tulen, herra puhemies, siihen lopputulokseen, että tehdyn aloitteen perusteettomuutta ei täällä ole vastaanpanijoitten taholta kyetty toteennäyttämään.”

Keskustelussa perättiin siis myös hallituksen toimenpiteitä. Opetusministeri Saalastilta (ML) tivattiin, miksei asiassa aikaisemmin oltu ryhdytty toimenpiteisiin? Saalasti vastasi, ettei hanketta ole haluttu ottaa samanaikaisesti esille Oulun yliopiston perustamisasian kanssa:

“...tunsin vastavoimien erilleen kiskomisen niin voimakkaana, että se ei sopinut sen ajan päivänpolttaviin kysymyksiin Oulun yliopiston perustamisasian esillä ollessa ja sen vuoksi se oli jätettävä pois siitä lakiesityksestä, joka samanaikaisesti annettiin Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulusta. Mutta tämän lakiesityksen antamisella kyllä edesautettiin liikuntakasvatustieteellisen korkeakoulun sijoittamista Jyväskylän kasvatustieteelliseen korkeakouluun. Se on käsitykseni asiasta.” (VP 5.4.1960, 338–355).

Asian käsittelystä kirjoittanut Voutilainen toteaa, että eduskunta oli päätöstä tehdessään vaikean ratkaisun edessä. Hyviä perusteluita molempien sijaintivaihtoehtojen puolesta esitettiin useita. Ilmeistä kuitenkin on, että ratkaiseva periaatteellinen tekijä oli suhtautuminen desentralisaatioon ja hallinnon hajauttamiseen. Tapahtumaa verrattiin myös yhteiskunnallisen korkeakoulun siirtämiseen Tampereelle. Vaikeaa ratkaisua osoittaa myös, että vain maalaisliiton ryhmä oli äänestyksessä yhtenäisenä, koska eduskuntaryhmässä oli tehty etukäteen päätös Jyväskylän tukemisesta. Muut eduskuntaryhmät hajosivat äänestyksessä pahasti. Ruotsalainen kansanpuolue ymmärrettävästi äänesti ratkaisua vastaan. (Voutilainen & Ilmanen 1982, 214–215)

6.3.3. Liikuntatieteellisen tiedekunnan perustaminen

On hyvin harvinaista suomalaisessa parlamentarismissa, että yksittäisen edustajan toivomusaloite johtaa konkreettiseen tulokseen. Näin kuitenkin kävi Hyytiäisen aloitteelle, vieläpä yllättävän nopeassa ajassa. Jyväskylässä oli varauduttu liikunnanopetuksen koulutuksen laajentumiseen kasvatusopilliseen korkeakouluun, laatimalla omia selvityksiä sekä kehittämällä kampuksen aluetta erityisesti vuonna 1955 valmistuneen uimahallin ja liikuntatilojen toiminnalliseen yhteyteen. Myös oma korkeakoulun urheilukenttä, niin sanottu kampuksen kenttä oli vuonna 1959 valmistumassa. Periaatteellisen ratkaisun syntymisen jälkeen kansanedustaja Hyytiäinen teki vielä syksyllä 1960 raha-asiainaloitteen 5 mmk määrärahan osoittamisesta liikuntakasvatustieteellisen toiminnan käynnistämiseen. Niin nopeaan toimintakulttuurin ei vielä oltu valmiita ja eduskunta hylkäsi Hyytiäisen raha-aloitteen.

Ehkä merkittävin tekijä liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamisessa oli eduskunnan periaateratkaisun jälkeen ”Jyväskylän korkeakoulun liikuntakasvatustieteellisen komitean” ehdotuksilla. Komitea ehdotti opetustoiminnan saattamista mahdollisimman itsenäiseksi ja sen liittämistä yliopistolliseen tutkintojärjestelmään. Lisäksi ehdotettiin tieteellisen tutkimuksen liittämistä opettajain valmistukseen liikuntakasvatustieteellisen ja kansanterveyden edistämiseksi ja jatkokoulutuksen sekä specialisoitumisen turvaamista.

Jyväskylän korkeakoulun liikuntakasvatustieteellisen komitean puheenjohtajaksi nimettiin professori Oksala. Komitea saattoi tukeutua aikaisempiin asiakirjoihin, mutta se työskenteli määrätietoisesti uusien asiakokonaisuuksien selvittämiseksi ja jakautui muun muassa erillisiin valiokuntiin (koulutustarve-, rakennus- ja organisaatio-, mietintö- ja asetusvaliokunnat). Opetusminis-

teriö antoi komitealle ohjeen olla puuttumatta paikkakysymyksen ratkaisuun ja se keskittyi opetuksen sisällön ja pedagogisen kehittämisen pohtimiseen. Komitea suoritti laajan vertailun ulkomaiden liikuntakasvatuksen tavoitteisiin ja oppilaitoksiin. Erityisesti pohdittiin sitä, pitäisikö korkeakoulun olla erillinen ja itsenäinen, vai tulisiko sen liittyä johonkin olemassa olevaan koulutusyksikköön.

“...Yleinen on se käsitys liikunnan korkeamman opetuksen piirissä, että liikuntatieteet muodostavat yhtenäisen työkentän, jolle on syytä omistaa oma tutkimuslaitoksensa ja tutkimusyhteisönsä. Mainitun alan tutkimus on eräissä kulttuurimaissa jo nyt tarkoituksenmukaisesti järjestetty, tai sitä varten ollaan kehittälemässä uusia organisaatiomuotoja. Se liittyy joissakin tapauksissa lääketieteelliseen tutkimukseen, osittain työterveystutkimukseen, jossa lääketieteellisen puolen rinnalla on myös psykologi-sosiologista tutkimusta...

...Liikunnanopettajain valmistusta ja alan tutkimusta palvelevoihin rakennuksiin on meidän oloihimme verrattuna uhrattu runsaasti varoja. Rakennekset on eräissä paikoissa sijoitettu kaupunkien ulkopuolelle suhteellisen vapaaseen luontoon (Pariisi ja Köln), mikä ratkaisu eräistä etuisuuksistaan huolimatta vie laitokset liian kauaksi yliopistoista. Parhaimmalta tuntuu sellainen ratkaisu, että yliopistojen välittömässä läheisyydessä on varattu itse kaupungissa riittävän suuria alueita tarkoitusta varten (Wien, Budapest, Leipzig).” (Komiteamietintö 1962:36, 24–25).

Komitea otti siis tuolloin kantaa liikuntalaitosten ja -paikkojen sijoittamisesta yliopiston keskeiselle alueelle, kaupungin keskusta-alueen tuntumassa. Ehkä juuri tästä syystä komiteamietinnön liitteeksi oli laadittu arkkitehti Aallon toimesta (14.1.1962) ehdotus liikuntakasvatuskorkeakoulun sijoittumisesta Seminaarimäen jatkeeksi Keskussairaalan tien suuntaisesti kampus-alueelle. Kuvaavaa asian tärkeydestä oli, että Jyväskylän

yliopistoyhdistys oli tilannut alustavan suunnitelman arkkitehti Aallolta suoraan. Se miten tilaustyö voitiin liittää komiteamietinnön osaksi on jäänyt hämäräksi ja miten paikalliset ”jyväskyläläiset sorttimentit” vaikuttivat asiaan. (Komiteamietintö 36:1962)

Komitean työn ja eduskunnan periaateratkaisun tuloksena Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa käynnistyi liikunnanopettajien koulutus syksyllä 1963, siis vain kaksi ja puoli vuotta sen jälkeen kun eduskunta oli tehnyt asiassa periaatteellisen ratkaisun. Toteuttaminen oli uskottomasti nopeaa kun otetaan huomioon kuinka pitkään eri komiteoissa ja myös valtion hallinnon eri portaissa korkeamman liikuntakasvatuksen asiaa oli käsitelty. Liikuntatieteellisen tiedekunnan pitkäaikainen dekaani, liikuntasosiologian professori ja myöhemmin Jyväskylän yliopiston rehtori Heinilä on todennut, että tapahtuma oli suomalaisessa urheilupolitiikassa ja liikuntatieteellisessä tutkimuksessa todellinen merkkipaalu. *”Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen uudistamista koskevan pitkän kädenväännön vielä jatkuessa Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa käynnistyi vuonna 1963 lopullista ratkaisua enteilevä liikunnanopettajien yliopistollinen koulutus uusien tutkintosäädösten mukaisesti. Tämä merkitsi merkkipaalua koko liikuntakulttuurimme historiasa: Opetusministeriön marraskuun 12 päivänä 1965 vahvistaman tutkintosäädösten mukaan oli ensi kertaa mahdollista suorittaa alalla myös ylempiä oppiarvoja. Samalla tämä merkitsi tieteellisen ajattelutavan ja tutkimuksen kiinteää yhteyttä alan opetukseen ja koulutukseen”. (Heinilä 2001b, 104).*

Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen kohdalla näyttää viime kädessä ratkaiseen opetusministeriön korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelma vuosiksi 1970–1972 sekä esittelijä Tiitisen laatima muistio 1.3.1971. Muistiossa todettiin, että voimistelulaitoksen tilanne oli monella tapaa epävakaa muun muassa peruspalk-

kaisista viroista oli vakinaisesti täytettyinä vain kaksi. Muistiossa tuotiin esiin kaksi vaihtoehtoa. Yhtäältä voimistelunopettajain koulutus Helsingin yliopistossa jatkuisi siten, että koulutus olisi osa opettajankoulutusta muodostaen oman liikuntakasvatusjaoston. Toinen vaihtoehto olisi, että voimistelulaitoksen toiminta lakkautetaisiin ja kaikki koulutus ja liikuntatieteellinen tutkimus siirrettäisiin Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliseen tiedekuntaan. Lääketieteellisessä toiminnassa Jyväskylä toimisi yhteistyössä Kuopion korkeakoulun kanssa (Voutilainen & Ilmanen 1982, 238–239).

Merkittävimmän sykäyksen liikuntatieteellisen tiedekunnan alkuvaiheissa antoi tasavallan korkein mahdollinen auktoriteetti. Liikuntatieteellisen tiedekunnan alkuvaiheista, kehittymistä ja mahdollisia uhkia arvioi Tasavallan Presidentti Kekkonen kuuluisassa ”Sportti-puheessaan” 30.10.1971 seuraavasti:

”Kun olemme vihkimässä Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan vastavalmistunutta laitusrakennusta, on paikallaan kiinnittää huomiota siihen tärkeään työhön, mitä tämä tiedekunta Jyväskylän yliopistossa suorittaa.

Eduskunta hyväksyi vuoden 1960 valtiopäivillä toivomusaloitteen liikuntatieteellisen koulutuksen aloittamisesta silloisessa Jyväskylän kasvatustieteellisessä korkeakoulussa. Aloite johtikin vuonna 1963 liikuntakasvatuksen opintosuunnan perustamiseen JKK:n yhteyteen. Opintosuunta itsenäistyi liikuntatieteelliseksi tiedekunnaksi vuonna 1968. Alusta alkaen uusi tiedekunta on lähtenyt ennakkoluulottomasti ja rohkeasti tuulettamaan urheiluelämämme myyttejä ja perinteisiä uskomuksia. Se on leimautunut kriittiseksi, mikä on varsin luonnollista edustaahan tiedekunta tehtävänsä mukaisesti alansa tutkimusta ja uusinta tietoa. Ratkaisun onnistuneisuus johtuu osaltaan myös tiedekunnan erinomaisesta sijainnista Jyväskylän yliopistoalueen ja yliopiston idealiikenteen keskustassa. Liikunta-alan

tutkimus ja koulutus eivät voi eristäytyä muusta kulttuurista. Liikuntakulttuurin ja sen tutkimuksen elinehtona ja yhteiskunnallisen tarkoituksenmukaisuuden takeena on elävä yhteys yhteiskuntaelämään ja inhimillisen tiedon ja kokemuksen kaikkiin lähteisiin. Tähän tiedekunnan sijainti tarjoaa hyvät edellytykset.

Valtiovallan ja viime kädessä eduskunnan tehtävä on huolehtia siitä, että tiedekunnan toimintaedellytykset alan valtakunnallisena tutkimuksen ja korkeimman koulutuksen keskuksena tulevat lähivuosien aikana asianmukaiseen kuntoon. Olisi onnetonta jos tämä tiedekunnan kehittämistyö jäisi nyt puolitiehen esim. Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen uudistamisaloitteen vuoksi. Tämä Helsinki-keskeisyydestä lähtevä pyrkimys osoittaa jälkeä vakuuttavasti urheilun jäykkien uskomusten ja vanhoillisten perinteitten voimaa. Kukaan ei ole asiaperustein pystynyt osoittamaan, että maassamme tarvittaisiin tällä alalla useampia yliopistollisia oppilaitoksia. Tuskin meillä myöskään on tuhlaukseen saakka voimavaroja korkeakoululaitoksemme kehittämiseksi. Parempi pyrkiä yhteen ajanmukaiseen ja toimintakykyiseen laitokseen kuin tyytyä kahteen vajaatehoiseen ja toimintaedellytyksiltään puutteelliseen.”

Puheensa lopuksi Presidentti Kekkonen lainasi Vanderbilt-yliopiston professorin Fuchsin ohjetta vuoden 1969 syyslukukauden avajaisissa ja ylioppilaille kohdistamia sanoja:

”Yliopiston tehtävänä on varustaa teidät välineillä, jotta voitte niiden turvin rakentaa paremman maailman. Tehkää työtä muutosten aikaansaamiseksi, mutta älkää hajoittako yliopistoa sellaisenaan. Ilman yliopistoa ei meillä ole mitään toivoa paremmasta maailmasta.” (Kekkonen 1971, 18–19).

Presidentti Kekkonen pitkällä hallintokaudella 1956–1981 kiinnitettiin paljon huomiota koulutuksen alueelliseen kehittymiseen. Tällöin perustettiin muun muassa Joensuun 1969, Jyväskylän 1968, Lapin 1978, Oulun 1959 ja Tampereen Tek-

nillinen 1965 yliopistot. Kekkonen vahvaa roolia korkeakoulu- ja yliopistopolitiikassa kuvaa se, että Tasavallan presidentti asetti oman työryhmän, helmikuussa 1965 pohtimaan, kuinka suomalaisen tieteellinen tutkimus ja yliopistoissa annettava opetus säilyisivät riittävän korkealla tasolla. Toimenpide aiheutti oudon tilanteen, koska samaan aikaan toimi korkeakoululaitoksen suunnittelukomitea. Kekkonen arvosteli tuohon aikaan myös Suomen Akatemiaa ja ehdotti sitä lakkauttavaksi. (Kangas 1992, 256–257, Valtioneuvosto 1964)

Moisio (2006) näkee, että aluepolitiikkaa ja myös koulu- ja korkeakoululaitoksen systemaattinen kehittäminen oli nimenomaan suomalaista hyvinvointi- ja valtapolitiikkaa. Tarkoituksena oli yhtäältä kehittää maata mahdollisimman tasapuolisesti, mutta toisaalta myös lisätä paikallista sekä alueellista kontrollivaltaa. Alueellisen korkeakouluverkon rakentaminen huipentui Moisioon mukaan Lapin yliopiston perustamiseen.

Alueellisen kehittymisen tasapainoon sekä kaupunki- ja kasvukeskusten tasapainoon on pyritty kiinnittämään edelleen huomiota hallitusten aluepoliittisissa ohjelmissa. Muutoksena retoriikassa ja tavoitteissa on aluepolitiikan käsitteen tilalle lanseerattu kasvukeskusten malli, johon on poliittisesti varsin laajasti sitouduttu. Aihe on myös ajankohtainen pohdittaessa pääkaupunkiin sijoittuneiden valtion keskushallinnon ja -virastojen alueellistamisesta. (Valtioneuvosto 2004, Lipposen II hallitusohjelma 1999)

6.3.4. ”Jumpan” lakkauttaminen

Hyvin nopeasti Presidentti Kekkonen ”Sporttipuheen” jälkeen ryhdyttiin opetusministeriössä toimenpiteisiin Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen lakkauttamiseksi. Yleisesti pidettiin epätydyttävänä ratkaisua, jossa liikunnanopet-

täjä koulutettiin kahdessa eri oppilaitoksessa. Tilanne aiheutti lisäksi työmarkkinoilla kiusallisen tilanteen, jossa voimistelunopettajat ja liikuntakasvatuksen kandidaatit kilpailivat opettajien viroista ja vakansseista, eikä ollut oikein selvää linjaa liikunnanopettajien pätevyyden perusteista.

Uudessa tilanteessa korostettiin myös koulutuksen kokonaisuudistusta. Tarkoitus ei ollut paikkailla aikaisempaa voimistelunopettajain koulutusohjelmaa, vaan ottaa huomioon koulujärjestelmässä tapahtuneet muutokset. Opettajainkoulutuksen tuli muodostua sellaiseksi, että se tarjoaisi opettajalle riittävät perustiedot, jotta opetustehtävää voitaisiin toteuttaa laajasta kasvatustehtävästään ja takaisi myös mahdollisuuden siirtyä muihin opetustehtäviin, huomioiden valinnaisten aineiden opettamisen sekä koulutuksen ja kulttuuritausta huomioon ottaen. Vähämerkityksinen ei myöskään ollut se, että liikunnanopettaja saattaisi myöhemmin siirtyä muihin tehtäviin, esimerkiksi opetuksen hallinnossa. (Voutilainen & Ilmanen 1982, 217)

Vaikka eduskunta oli periaatepäätöksessään edellyttänyt vain liikunnanopetuksen käynnistämistä Jyväskylässä, Helsingin voimistelulaitoksen kohtalo ja lakkauttaminen oli todennäköistä. Pienellä maalla ei ollut varaa järjestää koulutusta kahdessa eri paikassa. Kun oli vielä selvää, että liikunnanopettajien koulutus oli jo käynnistynyt Jyväskylässä 1963 oli realiteetti, ettei koulutusta kovin pitkään voitu järjestää kahdessa yliopistollisessa toimipisteessä. Voimisteluopettajien etujärjestö Suomen Voimistelunopettajaliitto ry. sopeutui uuteen tilanteeseen nopeasti. Liitto totesi kokouksessaan 5.3.1962, ettei enää hyödytä pitää kiinni edellisen vuoden vuosikokouksen päätöksestä, koulutuksen järjestämisestä vain Helsingin yliopiston voimistelulaitoksessa. Liiton hallitus ei tuolloin enää ryhtynyt asiassa mihinkään toimenpiteisiin. Voimistelunopettajaliitto muutti

nimensä vuonna 1972 Suomen Liikunnanopettajain Liitto ry:ksi.

Urheilujärjestöjen kohdalla oli myös tapahtunut käänne. Suomen Valtakunnan Urheiluliitto (SVUL), Suomen Palloliitto (SPL) ja Olympiakomiteakomitea yrittivät vielä saada käsityksiä muuttumaan. Urheilujärjestöistä vain Työväen Urheiluliitto (TUL) oli muuttanut suhtautumistaan. TUL perusteli näkemystään sillä, että Jyväskylään oli jo rakennettu uusia tiloja ja koulutuksen taso, huomioon ottaen kansanterveydelliset ja joukko liikunnan tarpeet, olivat Jyväskylässä kehittyneet pidemmälle kuin voimistelulaitoksella.

Helsingin lehdistö pyrki vielä vaikuttamaan yhdessä yliopiston konsistorin kanssa voimistelulaitoksen toiminnan jatkamiseksi. Voimakas yleinen keskustelu vaikutti siihen, että voimistelulaitokselle pyrki keväällä 1971 enää 100 opiskelijaa, aikaisemman noin 500 sijaan. Viimeinen yritys pelastaa voimistelulaitos, oli 1.6.1971 tehty eduskuntakysely, jossa 13 kansanedustajaa tiedusteli asianomaiselta ministeriltä voimistelulaitoksen kohtalosta. Vielä 4.6.1971 SMP:n kansanedustajat yrittivät koskella yleistä mielipidettä eduskuntakysymyksellään. Vastaukset saatiin vasta syyskuussa istuntokauden käynnistyttyä, eivätkä ne johtaneet kysyjien toivomiin tuloksiin (Voutilainen & Ilmanen 1982, 238–250).

Urheilu- ja liikuntapoliittinen ilmapiiri Presidentti Kekkonen ”Sportti-puheen” jälkeen muuttui myös huomattavasti. Yleisesti arveltiin Presidentti Kekkonen lopullisesti ratkaisseensa voimistelulaitoksen kohtalon ja sen, ettei asialla enää spekuloidaisi. Voutilainen arvioi merkityksen vieläkin suuremmaksi kuin mitä se ehkä todellisuudessa oli. Hän perustaa näkemyksensä siihen, että Kekkonen vaikutusvalta oli tuolloin 1970-luvun alkuvuosina ehkä suurimmillaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta ratkaisu ei sittenkään näytä olleen aivan lopullinen, tästä osoituksena edellä mainittu SMP:n käynnistämä vaatimus

asian käsittelystä. Tähän on saattanut vaikuttaa vielä eräiden helsinkiläisten edustajien ja urheilupiirin pyrkimys saada Helsingin Voimistelulaitokselle vielä jatkoa. (Voutilainen 1982, 252, haastattelut)

”Kekkonen valta oli tuolloin 1970-luvun alkupuolella, ja esimerkiksi ETYJ-kokouksen valmisteluvuosina erittäin suuri. Voidaan jopa hieman humoristisesti todeta, että ministeriöissä oli sellaisia virkamiehiä jotka lähtivät juoksemaan, kun Kekkonen vähän liikautti sormeaan.” (Entinen ministeri ja opetusministeriön virkamies).

Helsingin yliopiston voimistelulaitos lakkautettiin asetuksella, jonka Tasavallan Presidentti allekirjoitti 12.5.1972. Lakkauttamisasetuksen esitteli opetusministeri Holappa. Asetusta oli ryhdytty valmistelemaan opetusministeriössä talvella 1972. Voimistelulaitoksen 140-vuotisjuhlaa vietettiin Helsingin Kansallisteatterissa 10.3.1974 joka oli samalla myös laitoksen virallinen lopettajaisjuhla. Näin yli 20 vuoden epävarmuuden aika päättyi voimistelulaitoksen lakkauttamiseen. Voidaan vain arvailla miten asiat olisivat kehittyneet, jos yliopiston konsistori olisi ollut voimistelulaitoksen kehittämisessä aktiivisempi 1950- ja 1960-luvuilla. (Asetus 382/1972, Voutilainen & Ilmanen 1982, 254)

Suomalaisen liikunnanopetuksen 100-vuotisjuhlaa vietettiin syksyllä 1982 Jyväskylän yliopistossa jo yhtenäisissä tunnelmissa. Ilmanen ja Voutilaisen kirjoittama kirja ”Jumpasta tiedekunnaksi” saatettiin julkaista ilman suuria tunteita, vaikka voimistelulaitoksen lakkauttamisesta oli kulunut vasta muutama vuosi. Liikuntatieteellisen tiedekunnan voimakas kehittyminen 1970- ja 1980-luvuilla vaikutti myös siihen, että Jyväskylästä alettiin puhumaan yleisesti ”Suomen johtavana liikuntakaupunkina”.

Tässä tutkimuksessa on vahvistunut se aikaisempi käsitys, että korkeimman liikunnanopetuksen käynnistäminen Jyväskylässä ei ollut aino-

astaa aluepolitiikan seurausta. Yhtä merkittävä syy tapahtumien kulkuun on ollut Helsingin yliopiston melko välinpitämätön suhtautuminen voimistelulaitoksen kehittämiseen. Helsingissä herättiin tilanteeseen liian myöhään ja kun samanaikaisesti 1960-luvun alkupuolella alueellisia yliopistoja kehitettiin sekä suoritettiin "hajasijoitusta", kansanedustaja Hyytiäisen aloite tuotti tulosta. Kevään 1971 yritys eduskunnassa, pelastaa voimistelulaitoksen tilanne tai saada liikunnanopetuksen koulutukselle jatkoaikaa osoittautui pesäpallotermillä ilmaistuna "hutilyönniksi".

Eduskunnan päätöksellä ja tiedekunnan perustamisella oli huomattava merkitys kampuksen alueen rakentumisen lisäksi Hippoksen liikuntapuiston kehittymiseen. Aikaisemmin 1960-luvun jälkipuoliskolla alueen suunnitelmia täydennettiin seuraavasti: jalkapallokenttä 1969, ja tekojäärata 1970 ja tenniskenttä 1975. Sattumaa on Suomen Pesäpalloliiton päätöksessä kieltää kansallispelimme pelaaminen nurmialustalla ja sen ajoittuminen Hippos–Kampus alueen kehittymisen kannalta samaan aikajaksoon. Päätös pelialustan vaihtamisesta merkitsi harjoitus-, peli- ja ottelutoiminnan siirtämistä Harjulta toisaalle. Luonnollinen valinta lienee tuolloin ollut Hippos, johon ryhdyttiin rakentamaan uutta pesäpallotadionia kesällä 1968. Haastatteluissa on todettu, ettei perinteikkään pesäpallon ottelutoiminnan siirtyminen Harjulta Hippokselle aiheuttanut kovin suurta kritiikkiä, vaan sitä pidettiin luontevana jatkumona kehitykselle.

"Hippoksen kehittyminen urheilu- ja liikuntakeskukseksi oli jollakin tavalla luonnollisena kehityksenä, olihan Hippoksen tilanne muuttumassa, koska ravirataa rakennettiin jo Killerjärvelle." (Kaupungin luottamushenkilö).

Aikaisemmin kiinnitettiin huomiota siihen, miten arkkitehti Aalto kampus-alueen suunnitelmissaan oli tietyllä tavalla varautunut yliopiston laajentumi-

seen. Talvella 1962 Aalto täydensi suunnitelmaansa "Liikuntakasvatuskorkeakoulun" rakennuksella Keskussairaalan tien varteen. Suunnitelma täydentyi myöhemmin nykyiseen muotoonsa ja tiedekunnan rakennus "Liiteri" toteutettiin 1969–1970. Eduskunnan merkittävillä liikunta- ja koulutuspoliittisilla päätöksillä oli vaikutus seuraavien vuosikymmenten rakentamisen sykleihin, ensin kampuksella niin sanotun Aallon rakentamisen sykli 1951–1955 ja 1960–1975, arkkitehti Sipisen kausi 1974–1976 ja sen jälkeen Hippoksen rakentamisen syklit 1967–1970 ja edelleen 1979–1982 ja 1989–1992.

Liikuntapoliittisessa tarkastelussa Hippos–Kampus alueella selvästi merkittävin tapahtuma on yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan perustaminen Jyväskylään. Ilman tiedekuntaa Jyväskylän kaupungin liikuntahallinto ja -palvelut olisivat varmasti toisella, vaatimattomammalla tasolla. Liikuntapaikkojen rakentamisen kehitys olisi myös saattanut olla toisenlainen, rakentamista olisi ehkä hajautettu enemmän eri puolille kaupunkia.

Olen selvittänyt edellä melko yksityiskohtaisesti liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamista ja liikunnanopettajien koulutuksen käynnistämistä Jyväskylässä. Näin siksi, että tapahtuma on ollut silloisen kasvatusopillisen korkeakoulun ja myöhemmin yliopiston kehittymisen ja laajentumisen kannalta merkittävä yhteiskunnallinen ja poliittinen päätös. Korkeakoulun laajentuminen ensin liikuntakasvatuksen laitoksella 1963 ja sittemmin muodostuminen itsenäiseksi tiedekunnaksi 1968, on vaikuttanut koko yliopiston kehittymiseen, Jyväskylän seudun ja koko maakunnan liikuntakulttuurin menestykseen ja erityisesti Hippos–Kampus spatiaaliseen ilmeeseen.

Suomen ainoan Liikuntatieteellisen tiedekunnan sijaintia Jyväskylässä ei voida yliarvioida, niin merkittävä tekijä se on ollut ja vaikuttaa kaupun-

gin liikuntaelämään edelleenkin. Todennäköistä on myös, että yliopiston oma toimintakenttäkin olisi kapeampi ja selvästi vähemmän kansainvälinen kuin tällä hetkellä. Samoin liikuntaan liittyvien tutkimuslaitosten merkitys on kaupungille sekä sen ja urheilujärjestöjen toiminnalle huomattava. Tutkimuslaitosten merkityksestä alueen kehittämisessä enemmän seuraavassa luvussa. (Opetusministeriö 1971)

6.3.5. Tutkimuslaitosten synty

Eduskunnan käsittelyn yhteydessä liikuntakasvatustieteiden tutkimuslaitosten kehittämisestä oli jo viitattu tutkimuslaitosten kehittämiseen. Edellä mainitussa kansanedustaja Hyytiäisen eduskuntapuheenvuorossa oli todettu, että Jyväskylässä toteutettiin kasvatustieteiden tutkimusta erillisessä laitoksessa. Tämä kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen syntyminen ja kehittyminen on vaikuttanut myös liikunnan tutkimuslaitosten syntyyn.

Liikuntatieteellisen opetustoiminnan käynnistymisen jälkeen 1963, suhteellisen nopeasti liittyi keskustelu laajemman liikuntatieteen tutkimuksen käynnistämistä. Tähän on osaltaan vaikuttanut paine joka kohdistui uutta opinahtajaa kohtaan. (Voutilainen & Ilmanen 1982)

”Liikuntatieteellisen toiminnan perusta on kuitenkin itse tutkimustyössä. Tutkimustyö alalla oli vielä 1965-luvun puolivälissä [pääasiassa yksityisten tutkijoiden omaehtoisena harrastuksena eikä mihinkään suunnitelmalliseen ja pitkällä tähtäyksellä tapahtuvaan tutkimusohjelmointiin ole varsinaisen tutkimuslaitoksen puuttuessa ollut mahdollisuuksia], kuten ehdotuksessani uuden tutkimusinstituutin perustamiseksi Jyväskylään totean. Tämän suunnitelman liikuntakasvatuksen opintosuunnan opettajakollegio hyväksyi kokouksessaan 7.10.1965 ja katsoi, että instituutin perustaminen edistäisi opintosuunnan laajentumista kapealta liikuntakasvatuk-

sen alalta koko liikuntatieteen kattavaksi.” (Heinilä 2001b, 117).

Kilpailu Jyväskylän ”Liikunnan” ja Helsingin ”Jumpan” välillä lienee ollut kireää ja se heijastui muun muassa voimistelun- ja liikunnanopettajien valinnoissa sekä hakuprosesseissa ja myös opettajien ammattijärjestön toiminnassa. Erot ”liikuntalaisten” ja ”jumppalaisten” välillä olivat koulutuksen laadusta johtuen kireitä, liikunnanopettajia pidettiin yleisesti liian oppineina ja akateemisina. Toisaalta ”jumppalaisten” tietoja ja taitoja kritisoitiin liian kapealaisiksi ”kuperkeikka suuntautuneiksi” (Voutilainen & Ilmanen 1982).

Hippos-Kampus alueen tutkimus- ja erillislaitosten kehitys:

- 1957** Kasvatustieteen tutkimuslaitos (puhekielessä lyhenne KTL)
- 1970** Liikunnan ja kansanterveyden edistämissektori (LIKES)
- 1987** Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus
- 1990** Niilo Mäki-instituutti
- 1991** Kilpa- ja Huippu-urheilun tutkimuslaitos (KIHU)
- 1993** Suomen Gerontologian tutkimuskeskus
- 1998** Tietotekniikan tutkimuskeskus (TITU)

Näyttää siltä, että erityisesti 1970-luvun jälkeen yliopistollisen sekä yliopistotasoisesta tutkimuksen kehitys on valtakunnallisesti ja myös Jyväskylässä suuntautunut erillisiin tutkimuslaitoksiin ja yksikköihin. Tämä on johtunut valtiiovallan ja erityisesti opetusministeriön linjauksesta, rahoittaa vain perustutkimusta. Osaltaan kehitykseen on vaikuttanut se, etteivät yliopiston tiedekunnat ja laitokset ole voineet saada niin sanottua ulkopuolista rahoitusta tutkimustoimintaan ja -hankkeisiin. Esimerkiksi Raha-automaattiyhdistys antaa

rahoitusta vain yksityisille tutkijoille ja tutkimuslaitoksille. (Raha-automaattiyhdistys 10/2005)

6.3.6. Voionmaan urheilulukion perustaminen

Yksi suomalaisen kasvatusta- ja koulutuspoliittinen muutos, joka tapahtui 1980-luvulla oli niin sanottujen erityislukioiden perustaminen. Näitä lukioita ovat olleet taide-, musiikki- ja urheilulukiot. Erityislukioilla on haluttu varmistaa lahjakkaiden opiskelijoiden eteneminen koulutuksessa omien harrasteiden rinnalla joutavasti. Lukioissa otettiin käyttöön myös opiskelujen suorittaminen neljän lukuvuoden aikana sekä ylioppilaskirjoitusten niin sanottu hajauttamisen usealle vuodelle.

Jyväskylässä näitä koulutuslinjoja ovat edustaneet Normaalikoulun liikuntapaionotteinen lukio sekä Voionmaan urheilulukio. Urheilulukion toiminta käynnistyi 1981 liikuntapainotteisella opetuksella. Vuonna 1990 lukio sai virallisen kokeiluluvan ja opetustoiminta vahvistettiin opetusministeriön päätöksellä 1994. Nykyisin urheilulukioita on Suomessa 12. Voionmaan urheilulukion ohjelmaan kuuluvat: jalkapallo, maastohiihto, uinti ja yleisurheilu, tyttöjen koripallo sekä poikien jääkiekko. Urheilulukioilla on valtioneuvoston hyväksymä tuntijako (Jyväskylän kaupunki 2006g).

Lukioiden liikunta- ja urheilupainotteisuus on sopinut Jyväskylän kaupungin ja myös yliopiston opetustoimintaan hyvin. Opiskelijoille, jotka ovat rekrytoituneet ympäri maata, on tarjottu hyvät mahdollisuudet opintojen jatkamiseen ja samalla erityiset mahdollisuudet ammattimaiseen harjoitteluun ja valmennukseen. Voionmaan urheilulukion keskeisillä yhteistyökumppaneilla on huomattava merkitys lukion menestykselliseen toimintaan. Näitä kumppaneita ovat muun

muassa: Keski-Suomen Urheiluakatemia, KIHU, LIKES, liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta, alueelliset liikuntajärjestöt sekä paikalliset urheiluseurat.

Voionmaan urheilulukion ja myös Normaalikoulun lukion edullinen sijainti lähellä harjoitteluun ja valmennukseen tarvittavia liikuntapaikkoja luovat huomattavan edun. Tunnetuimpia Voionmaan kasvatteja ovat: olympiavoittaja Samppa Lajunen ja hiihtäjä Virpi Kuitunen.

6.4. Rakennetun ympäristön muutos

Yhdyskuntarakenteen suunnittelussa, rakentamisessa ja käytännöissä on nähtävissä erilaisia vaiheita, jotka liittyvät teollisen yhteiskunnan kehitykseen. Pitkään yhdyskuntia koskevaan suunnitteluun ja myös toteutettuun ympäristöpolitiikkaa on ohjannut ”puhdistus ja suodatinpolitiikka”. Kohteena eivät ole olleet syntyneet haitat ja tilanteet vaan pikemminkin on pyritty ratkaisemaan syntyneitä ongelmia suunnittelun tai tekniikan keinoin, kuten erilaisia puhdistusjärjestelmiä kehittäen. (Kortelainen & Vartiainen 2000, 14–15)

Kaupunkirakenteessa on yleisesti tapahtunut 1980–1990-luvulla hajoamista. Ilmiö on ollut eurooppalainen ja tunnistettavissa myös Suomessa. Keskeisin syy tähän kehitykseen näyttää olleen maapolitiikan tietynlainen epäonnistuminen. Maanhankinnan vaikeuksista ja maan hinnan noususta johtuneet ongelmat ovat vaikuttaneet siihen, että esimerkiksi suuria kauppakeskuksia on syntynyt kaupunkikeskusten ulkopuolelle. Osittain kaupunkien rakenteelliseen muutokseen ja palveluiden muuttumiseen on myös

vaikuttanut yhteiskunnan voimakas motorisointuminen, joka käynnistyi Suomessa vilkkaimmin 1960-luvulla.

6.4.1. Liikenne

Jäppinen (2005, 242–252) osoittaa tutkimukseensa, että Jyväskylän keskusta-alueen ruutukaavoitukseen ja mitoitukseen vaikutti autoistumisen voimakas lisääntyminen. Asemakaavamääräyksiä muutettiin, autopaikkoja lisättiin kiinteistöihin, kadunkulmia avarrettiin ja piha-alueita otettiin autopaikoituksen käyttöön. Maanalainen paikoitus on myös lisääntynyt. Autopaikkojen suhdetta rakentamismääräyksissä kuvaa seuraava kehitys: vuonna 1948 ei vielä ollut määräyksiä autopaikoista lainkaan, vuonna 1975 edellytettiin yksi autopaikka/asunto ja 1 autopaikka/50 liikekiinteistön neliometriä kohden.

Tutkimusalueen liikenneolosuhteet korostuvat kahdesta eri näkökulmasta. Alue rajoittuu merkittävien liikenneväylien Seminaarinkatu–Keskussairaantie–Rautpohjankatu–Voionmaankatu keskiöön, jossa yleinen ajoneuvoliikenne on tehokkaasti estetty. Tämä kehitys on vaikuttanut myös siihen, että Hippos–Kampus alue on kevyenliikenteen keskus. Alueella ovat kaupungin ehkä vilkkaimmat kevytväylät, joiden liikenteeseen vai-

kuttavat suuret työpaikat kuten Keskussairaala, Rautpohjan tehtaot ja yliopisto. Ajoneuvoliikenne on keskittynyt Rautpohjan- ja Voionmaankatuille sekä Keskussairaalan tielle.

Yksi merkittävimmistä alueen kaupunkirakenteellisista suunnitelmista on liittynyt liikenteeseen. Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta ovat eläneet kiinteää vuorovaikutussuhdetta keskenään jo 1800-luvun loppupuolelta alkaen. Kehitys liittyi hyvin paljon, kuten aikaisemmin mainittiin teollistumiseen ja esikaupunkien kehittymiseen. Liikenteen kasvu on kaupunkiseudun kehittymisen vaikuttivat siihen, että 1950-luvun lopulla päädyttiin yhteisen yleiskaavan laatimiseen. Tehtävä annettiin professori Kiviselle ja yleiskaava valmistui 1968, pääosin kaava on edelleen voimassa (Jäppinen 2005, 216–217).

Kasvaneiden liikennemäärien vuoksi yleiskaavaan liitettiin suunnitelma kaupungin ja seudun liikennejärjestelmäksi aina vuoteen 1990 saakka (Polvinen 1968). Suunnitelman kolme keskeisintä väylää olivat: 1. läpikulkuväylä etelästä pohjoiseen Keljo–Köyhälampi–Harju–Taulumäki–Seppälä, 2. Vaajakosken moottoriväylä sekä 3. moottoriväylä Keljo–Jyskä. Suunnitelmasta on toteutunut vain Länsi-Päijänteentien osuus sekä Vaajakosken moottoritie ja osa niin sanotusta Kuokkalan kehätiestä. Länsi-Päijänteentien 1,5 km moottoritie toimi noin 20 vuotta, mutta sen merkitys

TAULUKKO 14: Liikennemäärät tutkimusalueen läheisillä keskeisillä väylillä 2003–2004. Liikennemäärä vuorokaudessa.
(Lähde: Jyväskylän kaupungin liikenteen laskentatilastot 2003–2004)

Liikennemuoto	Rautpohjank.	Keskussairaalan.	Voionmaank.
Ajoneuvoliikenne	11.023	15.395	15.528
Polkupyöräliikenne	1.091	1.552	3.231
Jalankulku	517	713	2.408
Liikenne yhteensä	12.631	17.660	21.167

jäi puutteelliseksi liikenteen pysähtyessä niin sanottuun Köyhänlammen risteykseen Keskussairaalantielle.

”Polvisen massiivinen, amerikkalaistyylinen liikennesuunnitelma herätti valtavasti vastustusta ja keskustelua moottoriteillään, autoystävällisyydellään ja yllättävillä ratkaisuillaan. Liikenne olisi kulkenut ruutukaava-alueen asuntovaltaisten korttelien läpi ja molemmissa päissä olisi ollut valtavat risteysalueet siltoineen ja ramppeineen.” (Jäppinen 2005, 220).

Polvisen suunnitelma olisi Hippos–Kampus alueella merkinnyt lopullista yhtenäisyyden hajoamista. Esimerkiksi uimahallin/AaltoAlvarin nykymittaiset laajennukset olisivat käyneet mahdottomiksi, samoin Normaalkoulun ala-asteen ja Konservatorion rakentaminen olisi estynyt. Erityisesti näiden tekijöiden vuoksi tuntuu luonnolliselta, että kansalaiset vastustivat hanketta kiivaasti.

Ajoneuvoliikenteen vilkkaimmat valtatie- ja katuosuudet ovat niin sanotulla Rantaväylällä, jossa liikenne näyttää tilastojen mukaan vaihtelevan 27.000–36.000 ajoneuvoa/vrk, eli noin kaksinkertaisena Hippos–Kampus alueen liikenteeseen verrattuna sekä katuverkoista Tourulantien ajoneuvoliikenne 28.000–31.000 ajoneuvoa/vrk. Huomioitava on, että Tourulassa keskeiset ajoneuvoliikenteen väylät ovat 4-kaistaisia, kun tutkimusalueen kaikki keskeiset väylät ovat 2-kaistaisia.

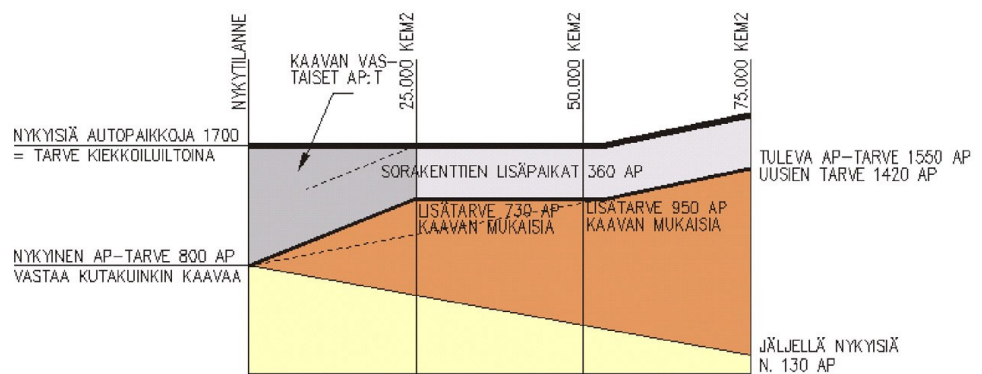
Kevytliikenne on Hippos–Kampus alueella erittäin vilkasta, ehkä opiskelijoiden ja osittain myös suurten työpaikkojen vuoksi. Voionmaankadun polkupyöräliikenne Normaalkoulun ja Yliopiston hallintorakennusten kohdalla on kaupungin vilkkainta. Samoin yli-

opiston keskeisten hallintorakennusten alueella, Seminaarinkatu 15–28, 3.438 polkupyörää/vrk. Vain Kuokkalan sillalla liikenne on vilkkaampi, 3.744 polkupyörää vuorokaudessa.

Hippos–Kampus alueen sisäiset kevytväylät ovat erittäin vilkkaasti liikennöityjä. Esimerkiksi Kalle Rutasen polun polkupyöräliikenne on 1.915 pyöräilijää vuorokaudessa. Keskussairaalantien ja Pitkäkadun välinen raitti, jolla ei tois-taiseksi ole nimeä, on 1.066 pyöräilijää vuorokau- dessa. Nämä ovat erittäin korkeita lukuja. Selvä on, että tilastot, jotka ovat syksyltä 2003, merkit- sevät suurta liikunta-aktiivisuutta sekä käyttäjä- ja liikennelukuja ja osoittavat sen, että liikenteen keskittäminen näyttää kokooja- ja keskuskaduilla toimivan hyvin.

Yhteiskunnan motorisoituminen on lisännyt luonnollisesti liikuntapaikkojen ja -alueiden pai- koitustarvetta. Bale (1993, 108–112) osoittaa, että useiden tutkimusten mukaan valtaosa tapahtu- mien ja otteluiden yleisöstä tulee paikalle autoil- la. Iso-Britanniassa on havaittu, että jopa yli 40% yleisöstä saapuu otteluihin ja urheilutapahtumiin omalla autolla. Katselijan asuinpaikan etäisyys tapahtumapaikasta on suorassa suhteessa oman auton käyttöön.

KUVIO 23. Hippoksen alueen nykyinen autopaikoituksen tilanne, sekä tulevat tarpeet. (Jaatinen K&M 2002)

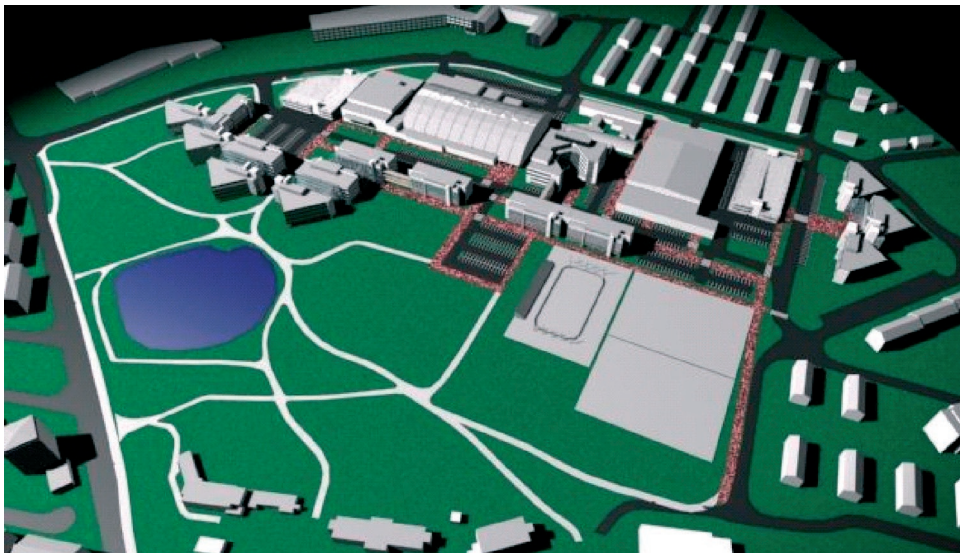

Tässä suhteessa etäisyys liikunta- ja urheilukeskukseen on merkitsevä tekijä. Jos keskus tai alue on rakennettu kaupunkirakenteen sisään, lähelle muitakin palveluja oman auton käyttö on vähäistä. Mikäli tapahtumapaikka on 0,5–2 km etäisyydellä katselijasta liikkuminen tapahtuu jalkaisin tai kevyin liikennevälinein. Oman auton käyttö kohoaa prosentuaalisesti huomattavasti katsoja asuinpaikan kasvaessa yli 5 km. Tällöin liikkumismuotona on pääsääntöisesti oma auto. Saman tulkinnan esittää väitöskirjassaan myös Rajaniemi. Suuret liikuntalaitokset olisi sijoitettava kaupunkirakenteen sisään ja niille olisi julkisen liikenteen lisäksi turvattava riittävät kevyen liikenteen mahdollisuudet. (Rajaniemi 2005, 146)

Jyväskylässä ei ole käytettävissä erillisiä tutkimuksia tai kyselyitä liikunnanharrastajien tai katselijoiden liikkumismuodoista. Jonkinlaisen kuvan samansuuntaisesta käyttäytymisestä saa uimahallien käyttötutkimuksista. Tilastot Jyväskylän uimahallin kävijämääristä (Vesänen, Olin, Paukkunen 1982, 90–97) osoittivat, että valtaosa hallin, nykyinen AaltoAlvari, kävijöistä saapuu lähietäisyydeltä (0,5–3,5 km). Uusimmat asiakaskyselyt tukevat tätä tulkintaa. (Jyväskylän kaupunki 2004)

Bale (1993, 111) osoittaa, että erityisesti jalkapallon suuri suosio ja katsojien määrän kohoaminen on jopa johtanut Iso-Britanniassa siihen, että uudet stadionit ovat rakentuneet kaupungin ulkopuolelle, josta on seurannut yhä suurempia liikenteeseen ja autojen paikoitukseen liittyviä ongelmia. Paikoitusalueiden tarve on kasvanut ja liikenne otteluiden ja tapahtumien aikana muuttunut hyvin ruuhkaiseksi. Alueiden varaaminen tuhansille autoille on lisäksi yhteiskuntapoliittisesti kallista, kun näille paikoitusalueille ei ole käyttöä muina aikoina.

Autoistumisen seurauksena paikoituksesta on muodostunut kaupunkikeskuksissa ja harrastuspaikoilla merkittävä ongelma. Näin on myös Hippos–Kampus alueen kohdalla. Toimintojen ja työpaikkojen lisääntyminen alueella on johtanut paikoituksen rajoittamiseen ja yleisen paikoitus-tilan vähenemiseen. Erityisesti alueen työntekijöille on haluttu varmistaa paikoitustilaa ja tämä on osaltaan lisännyt paikoitustilojen tarvetta. Toisaalta alueen asukkaat vastustavat paikoituksen laajentamista ja valittavat aiheutuneita ongelmia. Tilanne on johtanut osittain sietämättömiin ratkaisuihin. Bale puhuu liikunta-alueiden ”autoinvaasioista”, joka häiritsee asukkaiden ja yhteiskunnan normaalia elämää. Liikennoruuhkien

Kuva 14. "Pesäpallokentän poistuminen alueelta avaa alueen rakentamiselle uuden vaiheen. Alueen kaakkoiskulmaan äskettäin lisätty LP-alue saadaan muutettua viheralueeksi. Pesäpallokentän alueelle voidaan käynnistää omana yksikkönään uudisrakentamista paikoitustaloineen". (Jaatinen K & M 2002, 12).

ja -ongelmien lisäksi turvallisuus on vaarantunut. Hälytysajoneuvojen kulku on häiriintynyt ja Hippos–Kampus alueella on havaittavissa samansuuntaista kehitystä.

”Seminaarinmäen aluetta (pois lukien yliopiston alue) kehitetään siltä pohjalta, että asunnoiksi alun perin suunnitellut rakennukset otetaan pitkällä tähtäimellä takaisin asuinkäyttöön.” (Laatukylä-raportti 1996, 9).

Ihmisille yleisesti tärkeiden asioiden, palveluiden, työpaikan, ystävien ja sukulaisten sekä harrastusaktiviteettien saavutettavuus näyttää olevan nykyisessä kaupunkirakenteessa tärkeää. Ihmisten ja perheen tehtäväksi nykyaikaisessa kaupungissa tulee ikään kuin neuvotteluna ratkaista henkilö- ja perhekohtainen kulkureitti, joka jäsentää arkitodellisuutta sekä sen sujuvuutta.

Järvelä viittaa tässä asetelmassa spatiaaliseen tilaan, joka on toiminnallisen kaupunkirakenteen sosiaalinen tosiasia. Se muuttuu tai jäsenyy liikennejärjestelmien välityksellä dynamiikan mukaan ja muodostaa henkilökohtaisen valintatilanteen kautta kulkureitit ja -muodot. Tarpeet harvoin ideaalisesti kohtaavat tai sopivat yhteen ja tämän vuoksi kaupunkia liikennejärjestelmien on arvioitava rakenteena, joka ehdollistaa kaupunkilaisten liikkumisen valintoja eri tavoin eri ihmisillä (Järvelä 2002, 213–214).

Ekososiaaliselta kannalta kaupunkikulttuurin perustelut liittyvät elimellisesti sosiaaliseen koheesioon ja sen laatuun kaupungeissa. Ekososiaalisesti rakentuva kaupunki arvostaa kaupunkitilaa sosiaalisena miljönä, jossa luonnollinen liikkuminen ja ihmisten sosiaalinen kohtaaminen ovat mahdollisia ja rakenteellisesti kohtamiselle pyritään luomaan puitteita. Tällöin on kyse palveluiden tarjoamisesta kaupunkilaisille sekä siitä miten nämä palvelut spatiaalisesti sijoittuvat.

”Keskeisen kaupunkitilan saavutettavuus ei saisi palautua henkilöauton automaatioon juurtune-

na liikenneratkaisuna. Kaupunkien rajallisissa tiloissa tämä automaatio nimittäin joka tapauksessa haittaa sosiaalista ja julkista elämää kaupunkimiljöössä. Yksi esimerkki on kaupunkikeskustojen palveluiden siirtäminen maan alle suurissa kaupungeissa. Kellarielämä voi olla hauskaa vähän aikaa, mutta useimmat kuitenkin kaipaavat ajan mittaan päivänvaloa.” (Järvelä 2002, 234).

Hippoksen alueen ensimmäiseen yleissuunnitelmaan vuonna 1987 liittyi Länsi-Päijänteen osan maisemointi. Tuolloin katsottiin, että Rantaväylän valmistuminen siirtää huomattavan osan ajoneuvoliikenteestä tältä niin sanotun Polvisen suunnitelman (1968) moottoritien alkuosalta. Samassa yhteydessä ehdotettiin, että Köyhänlammen-Purokadun välistä osuutta toisen ajokaista puolelta olisi maisemoitu paikoituksen vara-alueeksi. Ratkaisusta on ollut myönteisiä kokemuksia suurtaapahtumien aikana. (Kauko Lahti Ky 1997)

Yksi vaihtoehto on pyrkiä siirtämään suurin osa paikoitustarpeesta maan alle, kuten Hippos 2020-visiossa ehdotetaan. Maa-alue on rajallinen ja rakennustiheys on suhteellisen korkea. Paikoi-

KUVA 15: AaltoAlvarin 2-tasoinen paikoitusalue, joka rakennettiin Normaalikoulun 2. vaiheen yhteydessä. Kokonaisuus sopii kaupunkimaisemaan hyvin. Kuva/kuvankäsittely Erkki Huovinen 3/2005.

tuksen tarve on lisääntynyt sekä päiväaikana, että tapahtumien yhteydessä. Kellaritilojen käyttöä paikoitukseen on kokeiltu vähän, tähän saakka vain AaltoAlvarin paikoitusalueella. Mikäli uudisrakentamista toteutetaan, tämä vaihtoehto on relevantti ja kustannuksiltaan edullisempi, kuin erillisten paikoitustalojen toteuttaminen. (Asetus 792/1994)

Ekologisesti tarkasteltuna ympäristön kuormittuminen ja autoistuminen eivät ole ainoita ongelmia, vaan kokonaisuuteen liittyy myös terveyshaittoja sekä välittömiä sosiaalisia ja yhteiskunnallisia seurauksia. Näyttää siltä, että kaupunkiekologisesta näkökulmasta tarkasteltuna autoliikenteen keskeisen ongelmakentän aiheuttaa kaupunkimiljöön yksipuolistuminen. Se merkitsee julkisen tilan uhraamista autoteille ja paikoitusalueille. Tämä näyttää toissijaistavan kaupunkitilan merkityksen yhtäältä julkisena ja toisaalta sosiaalisena tilana. Sosiaalisten vaikutusten ongelmallisimpia tekijöitä lienevät henkilöautoliikenteen tuottama sosiaalinen eriarvoisuus ja liikenteellinen segregatio. Esimerkiksi lasten ja vanhusten liikkumismahdollisuudet ovat selvästi heikommat kuin ajokortin ja auton omaavat niin sanottu keskiverto kaupunkilaiset. (Lybäck 2002, 12–13)

KUVA 16: Rautpohjankadun–Jyrsijänskadun risteys, joka on yksi vilkasliikenteisimmistä sekä vaarallisimmista katu-kevytvoäylä risteyksistä kaupungissa. Kuva/kuvankäsittely Erkki Huovinen 1/2005.

Paikoituksen lisäksi tutkimusalueella tulee kiinnittää huomiota kevyen liikenteen väyliin ja liikenteen yleiseen sujuvuuteen. Liikennetilastot osoittavat, että sekä ajoneuvoliikenne että kevytliikenne tutkimusalueella ja sen tuntumassa kasvavat. Liikenneolosuhteet ovat olleet 1990-luvulta lähes ennallaan.

”Huomioiden varsinkin työpäivien sekä aamu- että iltapäiväliikenteen aiheuttamat liikennöintiongelmakeskussairaala-antiellällä välillä Köyhälampi–Rautpohjankatu, esitän kunnioittaen, että kyseiselle osuudelle rakennetaan kolmas ajokaista, joka palvelisi Hippoksen (Rautpohja) suuntaan kääntyvää ajoneuvoliikennettä”

”Rautpohjankatu on yksi kaupungin vilkasliikenteisimpiä katuja eivätkä liikennemäärät ainakaan ole vähenemässä. Sen liikenneturvallisuutta ja sujuvuutta on yritetty pienin parannuksin korjata.

Katua kuormittaa erityisesti vilkas työmatkaliikenne, alueellahan sijaitsee tuhansia työpaikkoja sekä Hippoksen alueen tapahtumat. Tehtaan tuotantotoiminnasta johtuva väistämätön raskas rahtiliikenne ohjautuu myös Rautpohjankadulle.

Eräs vaarallisimmista paikoista Rautpohjankadulla on kevyen liikenteen väylien ja Jyrsijänskadun risteys, jossa tapahtuu vaaratilanteita lähes päivittäin. Pyörä- ja kävelytie on erityisen vilkas ainakin siksi, että se on kortepohjassa asuville opiskelijoille lyhin tie kampusalueelta yo-kylään.” (JKA aloitteet 17.12.1990 ja 18.10.1993).

Tutkimusalueen kehittämisen kannalta tärkeätä on, että kaupunkilaisten liikkumisen avoimuus säilyy nykyisessä tilassa. Hippos-Kampus alue on Jyväskylän keskuskaupungin rakenteessa niin merkittävä kokonaisuus, että avoin liikkuminen tulee olla keskeisenä tavoitteena myös tulevaisuudessa. Nykyinen ajoneuvoliikenteen rajoittaminen on ollut perusteltua muun muassa kulttuurihistoriallisten, opiskelijoiden ja harrastajien turvallisuuden takia.

Tutkimusalueen rakennetusta ympäristöstä on huolehdittu periaatetasolla ja suunnitelmissa hyvin. Sen sijaan toteutus on ollut epämääräistä. Useissa rakennetun ympäristön hankkeissa toteuttaminen on ontunut. Rakennusten lähiympäristö on kuulunut suunnitelmien toteuttamisvaiheessa hankkeen piiriin, mutta muu ympäristö, joka ei ole kuulunut hankkeeseen on usein jäänyt hoitamatta. Nämä ongelmat ovat usein kulminoituneet myös kaupungin hallinto-organisaation työnjakoon. Kiinteistöjen ylläpito on ollut kohtuullisen selvästi rajattua, mutta puisto- ja katualueiden hoidosta on käyty jatkuvaa kädenvääntöä.

6.4.2. Hippos–Kampus asuin- ja palvelualueena

Tutkimusalueen toiminnallinen ja palvelurakenne on ollut hyvin moninainen. Koulutus ja opetus sekä myöhemmin tutkimus, ovat olleet leimallisia 1800-luvulta lähtien. Mäki-Matti, Syrjälä ja kaupungin eteläosa olivat, kuten aikaisemmin mainittiin työväestön ja köyhemmän kansanosan asuinsijoja. Sosiaaliset kysymykset nousivat esiin jo kaupungin alkuaikoina, vaikka väestön ikä- ja ammattirakenteen sekä erityisen tiukan muuttoluvon vuoksi kaupungin sosiaalioloissa ei vielä ollut suuria ongelmia. Väestömäärän lisääntyessä tulivat myös sosiaaliset ongelmat ja köyhyys korostetummin esiin. Kunnallispoliittisen pohdinnan tuloksena perustettiinkin vaivaishoidon toimikunta 1859 ja määriteltiin tehtäviä varten ohjesääntö. (Tommila 1972, 396)

Huono-osaisten auttaminen ja sosiaalinen toiminta on Jyväskylässäkin aluksi ollut ”rouvasväen harrastusta”. Tuolloin pidettiin sunnuntaikoulua, kunnes Seminaarin mallikoulu aloitti toimintansa. Toiminnalla näyttää olleen hyvin feministinen luonne, koska asiaa hoiti kaupungin

naisseura. Tuloksena saatiin vuonna 1892 sairastupa Mäki-Mattiin, josta syntyi myöhemmin kaupungin ”Kuumesairaala” 1920, osoitteessa Pitkäkatu 25. Kiinteistö on ollut monenlaisessa käytössä, muun muassa LIKESin tutkimustiloina, siihen saakka kun tutkimustilat valmistuivat jäähallille 1982.

Mäki-Matti ja Pitkäkadun alkupää näyttävät olleen, ehkä edellä mainituista kaupungin rakenteellisista syistä johtuen keskustelujen keskiössä, kun kaupunkiin puuhattiin vaivaistaloa ja sosiaalisen toiminnan kehittämistä. Vuosisadan 1800–1900 vaihteessa vanhusväestön ongelmat olivat kaupungissa kasvaneet niin paljon, että ryhdyttiin suunnittelemaan erityistä ”vaivaistaloa”. Monenlaisten vaiheiden jälkeen parhaaksi paikaksi valikoitui Mattilan tilan alue, josta löytyi sopiva ”kumpu” rakennuksen paikaksi. Vaivaistalon suunnitelmia käsiteltiin moneen kertaan ja suunnitelmia muutettiin. Kiinteistö toteutettiin 1903, josta alkaen voidaan Jyväskylän järjestäytyneen sosiaali- ja terveydenhuollon alkaneen. Päätökseen näyttää vaikuttaneen se, että Mattilan tilan alueilla oli vielä riittävästi viljelysmaata, joka tuolloin kuului vielä kunnallisen palvelulaitoksen toimintoihin. Huomattava osa muun muassa elintarvikkeista tuotettiin itsenäisesti. (Tommila 1972, 398–400)

Julkisen palvelutoiminnan luonne on tullut alueen pitkässä kehityksessä monella tavalla esiin. Vähemmän on tiedostettu sitä, että Mattilan tilan toiminnan muuttumisen ja agraarikulttuurin väistymisen jälkeen, jo ennen korkeakoulun laajamittaista rakentamista, aluetta käytettiin julkisiin terveydenhuollon tarkoituksiin. Sairaala ja vanhusväestön toimintaa varten rakennettiin 1929, (nro 14) kivinen rakennus Vaivaistalon pihapiiriin. Se toimi terveystalona ja osittain myös sairastosastona. Toiminnan muodot ja tarkoitukset muuttuivat ajan myötä vanhusten huoltoon ja pienimuotoiseen terveydenhoitoon.

Kaupunginarkkitehti Kivimaan toimesta rakennuksiin on tehty seuraavanlaisia muutoksia: keskuslämmityksen toteuttaminen sekä henkilökunnan asuinhuoneiden rakentaminen. Tuolloin 1950-luvulla kiinteistöissä, (nrot 11.–14.), ovat sijainneet muun muassa mielisairas- ja sairaosastot. Kaupungin toimintojen kehittymisen johdosta 1960-luvulla rakennuksen käyttötarkoitusta on muutettu perinteisemmäksi vanhainkodiksi. Toiminta päättyi (1989) vanhainkodin osastojen siirtyttyä kokonaan Keljon vanhustenhuollon uusiin toimitiloihin. Yliopistolle tilat siirtyivät 1990-luvulla, jolloin niihin on sijoitettu tutkimustoimintaa, -laitoksia ja varhaiskasvatuksen toimintoja sekä toimistotiloja. Yhteistoiminta on tutkimusalueella ollut hyvin monenlaista ja korostetun yksituumaista. Tästä osoituksena muun muassa se, että 1980-luvulla liikunta-, nuoriso- ja raittiustoimistojen, jotka sijaitsivat monitoimitalolla, työntekijät käyttivät Mattilan vanhainkodin palveluja työsuhderuokailussa.

Raviradan rakentaminen 1912–1913, (nro 13.) merkitsi alueen luonteen muuttumista ja harrastustoiminnan merkitys kasvoi alueen toiminnassa. Voidaan väittää, että ravirata toi alueelle, vaikka se olikin vielä kaupungin laitamaata, uuden toiminnallisen konseptin. Maatalousvaltainen toiminta muuttui eläinten kilpailu- ja kasvatustoiminnan keskuksesi, eräänlainen agraarikulttuurin kehityssykli sekin.

Hippos on ollut 1920- ja 1930-luvuilla markkinapaikka sekä erilaisten näyttelyiden pitopaikkana. Maatalousvaltaisen seutukunnan luonteeseen sopi hyvin, että raviradan aluetta käytettiin muun muassa karjanäyttelyiden keskuksena. Arkisto- ja lähdeaineistossa ei ole mainintaa kuinka sodat vaikuttivat raviradan toimintaan, mutta ilmeistä on, että muun muassa hevosten vähäisyyden vuoksi kilpailuja ei järjestetty. Tämä tuntuu luonnolliselta, sillä hevosia tarvittiin rintamatoiminnan lisäksi kotijoukoissa sekä monenlaisiin kul-

jetus- ja työtehtäviin. Jokela (1988) osoittaa, että Tykkitehtaalle tuotiin myös sotasaaliiksi saatua kalustoa, erityisesti Talvisodan lopussa. Suomusalmen niin sanotun Raatteen tien torjuntataistelussa ”Raatteen motista” saatua kalustoa tuotiin Tykkitehtaalle korjattavaksi sekä uudistettavaksi. Haastatteluista on voitu todentaa se, että Hippos oli nimenomaan sotasaaliin ja rikkoontuneen korjausta odottavan kaluston varastopaikkana, joka kiinnosti vartioinnista huolimatta seudun pikkupoikia suunnattomasti. (Roiko-Jokela 1993, 118, Jokela 1988, 44–45)

Puhuttaessa ja tutkittaessa Hippos–Kampus alueen toiminnoista kiinnitetään usein päähuomio julkisiin palveluihin ja tiloihin. Vähemmälle huomiolle on jäänyt tosiseikka, että alue on ollut historian alkupuolelta lähtien ollut myös asuinpaikka ja -alue. Kiesseleffin suunnittelemat seminaarin rakennukset 1879–1883 sisälsivät seminaarilaitten asuintiloja, internaattiasumista.

Aallon suunnittelemassa korkeakoulun kokonaisuudessa oli huomattava määrä opiskeli-

KUVA 17: Ilmakuva Keski-Suomen Konservatorion toisen vaiheen (nro 53) rakennuksesta. Kiinteistöön kuuluvat opiskelijoiden 20 huoneiston asuintilat. Kuva: Keski-Suomen Opiskelija-asuntosäätiö 2005, kuvankäsittely Erkki Huovinen.

joiden asuntoja. Opiskelija-asuntola sijaitsi ravintola-Lozzin jatkeena ja siinä oli alun perin 80 kappaletta kahden hengen huoneita, jotka sijoituivat suorien käytävien molemmille puolille siten, että naisten ja miesten osastot olivat erillään. Nykyisin rakennus tunnetaan Philologicana 1954, (nro 18.). Kiinteistössä sijaitsivat myös valvojen huoneet sekä oleskelutilat. Harjoituskoulun 1954, (nro 19.), puolella luokkahuoneiden välitörmässä läheisyydessä olivat tilat opettajille ja auskultanteille. Johtajalle oli varattu myös oma asunto, joka sijoittui päärakennuksen ja harjoituskoulun väliselle tasanteelle (Lukkarinen 1994a, 67–69).

Asuintiloja on nykyisin Hippos–Kampus alueella julkisissa rakennuksissa hyvin vähän. Ne rajoittuvat vain yliopiston käytössä oleviin vierashuoneisiin. Henkilökunnan asuntolana on toiminut hyvin pitkään Visiitti-rakennus 1955, (nro 20.), joka sekin on otettu opetus- ja tutkimuskäyttöön. Rakennukseen siirtyi yliopiston museo syksyllä 2006, jolloin nykyiset museon tilat jäävät pelkästään näyttelykäyttöön. Opiskelija-asumisen perinnettä jatkaa nykyisin Keski-Suomen Konservatorion 1994, Pitkäkatu 14, yhteydessä oleva asuntola, jossa on 20 huoneistoa ja majoitustilaa yhteensä 30 asukkaalle. Tiloja hallitsee Keski-Suomen Opiskelija-asuntosäätiö, joka on osoittanut asuintilat konservatorion ja yliopiston musiikkیتieteen laitoksen opiskelijoille.

Asuinalue on kuitenkin merkittävä osa tutkimusalueesta. Aikaisempi puutalovaltainen hajanaisesti rakennettu sekä kaavoittamaton alue, joka sijaitsi kaupungin rajojen ulkopuolella, on määrätietoisien kaupunki- ja yhdyskuntapolitiikan tuloksena rakentunut jälkimoderniksi kaupungiksi. Sen ilmeeseen kuuluvat 4–6 kerroksiset asuintalot. Ahdin-, Pitkän-, Voionmaan- ja Vaasankadun asuinkerrostalot ovat arkkitehtuuriltaan kaupungin ilmeeseen sopivia ja värittävät vaaleita. Vain Ahdinkadun kerrostalot

poikkeavat materiaaaliltaan (tiili) kokonaisuudesta, ne täydentävät hyvin Kampuksen rakennusten materiaalia. Kerrostalot on rakennettu vuosina 1966–1970.

Jäppinen (2005, 267) viittaa tutkimuksessaan siihen, että Jyväskylän keskusta-alueen ja ruutukaavan kerrostalorakentaminen tapahtui pääasiassa vuosien 1940–1975 välillä. Kiivainta kerrostalorakentaminen on ollut vuodesta 1948, jota seuranneena ajanjaksona valtaosa kerrostalojen asuntotuotannosta toteutettiin. Sama rakentamisen rytmi näyttää ulottuneen myös Hippos–Kampus alueen asuntotuotantoon.

Moderni asuntorakentaminen on käynnistynyt Rautpohjan tehtaan asuinalueella, jota tarvetta täydennettiin Ahdinkadun 8–19 ja Pitkäkatu 3–9 asuinkerrostaloilla 1945. Asuntorakentamisen toteuttaminen on ollut myös syklimäistä ja vanha puutalovaltainen rakenne on poistunut hyvin nopeassa tahdissa kerrostalojen tieltä. Vanhasta puutalorakenteesta ovat jäljellä Syrjälän-, Omakoti- ja Okkerinkadun omakotialue, joka on kaupunkirakenteeltaan viehättävä. Tämä vanha omakotialue antaa Hippos–Kampus alueelle sen historiallisen kerrostuman ja on jäänyt ”kertomaan” nykyisille kaupunkilaisille millainen oli 1930- ja 1940-luvun ”työläiskaupunginosa”. (Ks. myös kuva 16. sivulla 196)

Kärki (2003, 151–153) osoittaa, että Nisulan ja Mäki-Matin alueen asukkaat olivat 1940-luvulla pääosin työväestöä ja erilaisia palkkaa saavia ammatinharjoittajia. Asuinmuodon muutoksen myötä tutkimusalueen luokkarakenne näyttää myös muuttuneen, koska nykyisin alueen asukkaat ovat koulutetumpia. Lapsiperheitä on alueen asukkaissa vielä runsaasti, vaikka ikärakenne on muuttumassa tälläkin alueella. Koulutustason kohoaminen saattaa johtua siitä, että tutkimusalue on hyvin suosittua asuinaluetta yliopiston ja tutkimuslaitosten sekä julkisen hallinnon palveluksessa olevien piirissä. Monet haluavat

asua lähellä keskustaa ja omaa työpaikkaansa, viihtyisässä asuinympäristössä, jossa monenlaiset harrastusmahdollisuudet ovat pienen kävelymatkan etäisyydellä.

Hippos–Kampus alueen yleiseen ilmeeseen ja luonteeseen ovat ehkä eniten vaikuttaneet edellä mainitut Ahdinkadun tornitalot. Tämän jälkeen tutkimusalueelle on rakennettu muutamia asun-kerrostaloja ja nykyisin alue on lähes täyteen rakennettu. Asuinalue ja kerrostalot täydentävät hyvin Ahdinkadun–Pitkäkadun–Voionmaankadun seutua ja liittävät Hippoksen ja Kampuksen kaupunkirakenteeseen, samalla tavalla kuin yliopiston rakennukset sulautuvat ruutukaavan yläosaan Seminaarinkatu 15 seudulla.

Väestötilastosta voidaan päätellä, että Mäki-Matin alueen liittäminen kaupunkiin merkitsi väestön voimakasta lisäystä. Alueen asukkaiden määrä nousi tasaisesti, koska lähialueen teollisuus ja yhteiskunnalliset palvelut, erityisesti opetuksen toiminnot kasvoivat. Merkityksettömä ei myöskään ollut opiskelijoiden sijoittuminen lähelle korkeakoulun aluetta.

”Asuinalueella oli runsaasti Rautpohjan tehtaan väkeä, vaikka pääosa työntekijöistä vielä 1950-luvulla asuikin tehtaan välittömässä läheisyydessä. Kun me muutamme Pitkäkadun varren ensimmäisiin kerrostaloihin oli varausjonossa kymmeniä perheitä, huomattava osa myös rautpohjalaisia. Elämä Hippoksen tuntumassa oli värikästä ja urheilu sekä liikunta oli meidän lasten ja nuorten selvä ykkösharrastus.” (Kaupungin työntekijä).

Mäki-Matin asukasluvun huippu osui 1970-luvun jälkimmäiselle puoliskolle, tuolloin alueella asui yli 5500 kaupunkilaista. Sen jälkeen asukasluku on tasaisesti laskenut. Asuntojen määrä ei ole kovinkaan paljoa lisääntynyt ja alue on nykyisen kaavan mukaan lähes täyteen rakennettu. Asukasmäärä on kääntynyt laskuun väestön ikääntyessä ja nuorten perheiden lukumäärän laskemisen johdosta. Aikaisemmista 5–7 hen-

gen talouksista on muodostunut 1–3 hengen talouksia.

Kärki (2003, 152–153) huomauttaa, että Mäki-Matin asukkaiden koulutustaso on muuttunut aikaisemmasta. Nykyisin huomattava osa asukkaista on keskimäärin koulutetumpaa kuin muissa kaupunginosissa. Tämä viittaa siihen, että alueen oppilaistosten ja yliopiston henkilökuntaa asuu työpaikkojensa läheisyydessä. Väestörakenne on muuttunut niin, että alueen asukkaista viidennes on jo yli 65-vuotiaita.

Asuinkiinteistöjen ja -rakennusten luettelo liitetaulukko 9.

6.4.3. Ympäristön muutokset

Haila ja Virtanen (1993, 5–8) toteavat, että tietoisien uudistuneen kaupunkipolitiikan tuloksena kaupunkirakenteen hajoaminen ja pirstaloituminen (*dispersal*) on pääosin pysähtynyt ja kaupunkien vanhoja keskuksia on ryhdytty tietoisesti kehittämään. Tästä ovat esimerkkeinä erikoisliikkeiden, ravintoloiden ja kahviloiden määrän kasvu kaupunkien ydinkeskustoissa. Nämä ovat merkkejä keskusta-alueiden kehittymisestä myönteiseen suuntaan ja näyttää siltä, että kehitys jatkuu ja on voimistumassa.

Jyväskylässä on käyty keskustelua ja tehty alustavia suunnitelmia kävelykadun jatkamisesta Kirkkopuiston ja Seminaarinmäen suuntaan. Hyvät kokemukset kävelykadulta ja -keskustasta osoittavat erityisesti keskustan toiminnallisuuden korostuneen. Enää kaupunkisuunnittelijat ja asiantuntijat eivät usko pelkästään kaupallisten toimintojen vetovoimaan, kehityksessä kiinnitetään huomiota myös ihmisten toiminnallisiin ja yhdessäolon tarpeisiin. Myös kulttuuriset toiminnot ovat selvästi ydinkaupungeissa lisääntyneet, josta osoituksena ovat elokuvateattereiden ja näyttelytilojen hakeutuminen keskustaan.

Puhutaan kaupunkikeskustoista ”ihmisten olohuoneina”.

Näyttää ilmeiseltä, että kaupunkien keskusta-alueiden kehittäminen herättää yhä enemmän mielenkiintoa, erityisesti toiminnallisessa mielessä. Taloudelliset ja energiakysymykset erityisesti liikenne vaikuttavat tulevaisuuden kehitykseen. Lahti (1993, 82–86) huomauttaa, että kehittämässä ei tule tehdä täydellistä u-käännöstä, vaan käyttää kaupunkialueiden sisäistä rakennetta ja verkkoa, olemassa olevia väyliä sekä välineitä. Tähän antaa hyvän mahdollisuuden myös teknologinen kehitys. Kehittämällä kaupunkikeskusta tiiviimmiksi voidaan säästää energiaa, muun muassa lauhdelämpöä ja hyödyntää tiiviimmän rakenteen tuomia etuja. Energiansäästöllä voi olla vaikutusta henkilökohtaiseen talouteenkin, säästyneitä voimavaroja voidaan käyttää parempaan sosiaaliseen elämään.

Jyväskylässä olisi perusteltua jatkaa kävelykeskustaa niin sanottu ”Yläkaupungin”, Seminaarinmäen ja kampuksen suuntaan, jolloin keskusta-alue ja ruutukaava liittyisivät kiinteämmin kulttuurihistoriallisesti merkittävään kampuksen alueeseen. Hippos–Kampus alue on keskustan ja ruutukaavan luonnollinen jatke. Alue on toiminnallisesti selvästi kaupungin vilkkain kulttuuri-, harrastus- ja liikuntatoiminnan keskus ja tällä tavoin sosiaalisen elämän painopiste.

Tutkimusalue muodostaa jo nykyisin kaupungin keskusta-alueella merkittävän työpaikka-alueen, opetus-, tutkimus- ja palvelutoiminta. Kaupunkipolitiikan avulla tulisi aikaisemmin tapahtunutta segregoitumista lieventää täydentämällä kaupunkirakenteeseen jääneitä ”passiivisia alueita” rakenteellisesti ja toiminnallisesti ”aktiivisella ja sosiaalisella” toiminnalla. Suurten julkisten palvelujen yksiköiden esimerkiksi Keski-Suomen Keskussairaala, teollisuuden Rautpohjan alue, teknologian, palvelujen ja harrastustoiminnan muodostama kokonaisuus on

Jyväskylän kokoisessa kaupungissa merkittävä kaupunkialue. Ruutukaava ja kampus yhdistyneenä kiinteästi Hippokseen muodostavat rakenteellisesti eheän, mutta historiallisesti kerrostuneen alueen jonka kaupunkikuvallinen ja toiminnallinen kehittäminen on perusteltua. Keskeinen kaupunkirakenteen osa vaatisi koko alueen kattavan maankäyttö- ja kaavoitussuunnitelman, etenkin kun Seminaarinmäen keskeiset alueet on suojeltu.

”Valo Jyväskylään”-projektissa syksyllä 13.9–13.10.2003 toteutettiin mittava kaupunkiympäristön hanke. Projektin kohteet keskittyivät selvästi Lutakon ja keskikaupungin alueelle. Yhtään kohdetta ei valittu Seminaarinmäen, yliopiston tai Hippos–Kampus alueen tai esimerkiksi yleensä yliopiston alueelta. Syksyllä 2004 ”valoprojektia” täydennettiin siten, että Viveca-rakennuksen yhteen päätyyn toteutettiin valaisu. Tämä osoittaa selvästi, että kaupunkisuunnittelun ja teknisten toimijoiden mielenkiinto on suuntautunut tällä hetkellä keskikaupungille, Lutakkoon ja Jyväsjärven kehittämisen ympärille. Myönteinen muutos syksyn 25.9.–22.10.2006 ”Valo on Jyväskylässä”-tapahtumassa on, että arvokas ja vanha Seminaarinmäki on saanut viisi valaistuskohdetta. Tällä tavalla kampus alue toiminnallisesti liittyy läheisemmin keskustaan ja ruutukaava-alueeseen. (Jyväskylän kaupunki 2003d)

”Julkisiin kiinteistöihin tulee suunnitella ja ohjelmoida raportissa esitetty 40 rakennuksen ulkovaistaus. Tällaisia kohteita ovat esim. hallintokortteli, Lyseo, Puistokoulu ja Vesilinna sekä mahdollisesti Liikuntakeskuksen rakennukset ja alue. Iltavalaisusta mietitään samalla kokonaisuudessaan (aukiot, kadut, Harju, ranta). Nimetään työryhmä selvittämään asiaa.” (Jyväskylän kaupunki, Laatuksyläraportti 1996, 16).

Kaupunkisuunnittelussa ja kunnallispolitiikassa keskustelussa nähdään edelleenkin alueet valitettavasti kovin erillisinä. Monet tekijät osoit-

tavat, että Seminaarinmäki–kampus–Hippos ovat kokonaisuus, jossa kaupunkimaantieteelliset kerrostumat tulevat historiallisesti esiin. Alue muodostaa tietyllä tavalla rakenteellisen ja toiminnallisen ”sydämen”, johon saumattomasti liittyvät toisistaan hyvin erilaiset kaupunkirakenteet voitaisiin jopa puhua kaupunginosista: ruutukaava–Mäki–Matti–Syrjälä–Rautpohja–Mattila–Älylä.

6.4.4. Alueen kehittyminen avoimena

Yliopisto- ja liikunta-alueena Hippos–Kampus on omaperäinen, erityisesti avoimuutensa vuoksi. 1950-luvulla alkanut kehitys on synnyttänyt laajan, avoimen alueen, jossa kaupunkilaiset ja harrastajat voivat liikkua vapaasti. Vapaata liikumista tutkittavalla alueella korostaa vielä kevyen liikenteen solmukohta. Kuten aikaisemmin osoitettiin Hippos–Kampus on yksi vilkkaimmista kevyenliikenteen solmuista, erityisesti akseleilla: Kortepohja–kampus–Mattilanniemi ja Ruutukaava–kampus–Kyllönmäki (Keskussairaalan alue). Kehitys edellyttää todennäköisesti myös perinteisten kulttuuri-, vapaa-aika- ja liikuntapalveluiden täydentämistä sekä aikaisempaa enemmän puistomaisuuden korostamista ja kehittämistä, etenkin Hippoksen alueella.

Koulutuksella on ollut merkitys myös alueen sulkeutumiseen ja avoimuuteen. Koulutus toiminta kehittyi aluksi lähes suljetulla Seminaarin alueella, ympäristössä ollut aita korosti alueen omaleimaisuutta ja sulkeutumista. Historiallisesti ja yhdyskunnan rakenteen kannalta on mielenkiintoista havaita, että suljettujen alueiden avautuminen tapahtui 1970-luvulla, lähes samanaikaisesti, tosin eri syistä. Seminaarinmäen ympärillä sijainnutta aita ryhdyttiin purkamaan sen huonon kunnan ja yliopiston vaatimien uusien rakennusten vuoksi. Hippoksen avautumiseen vaikutti raviradan siirtyminen Killerjärvelle,

jolloin ympärillä sijainnut aita kävi tarpeettomaksi.

Kehitykseen on saattanut vaikuttaa myös yleinen yhteiskunnallinen ilmapiiri, 1960-luvun opiskelijapolitiikka, yliopiston hallinnon kehittyminen demokraattisemmaksi. Tätä henkisen ilmapiirin muutosta on vaikea tutkimuksen keinoin osoittaa, pienen viitteen asiasta voi saada tehtyjen haastettujen perusteella. Kovin merkittäviä johtopäätöksiä ei aineiston rajallisuuden vuoksi voi tehdä. Ilmeistä on, että kehitykseen ovat vaikuttaneet samanaikaiset tapahtumat, yliopiston voimakas laajentuminen, uusien tilojen rakentaminen sekä yliopiston uudet liikunta- ja tutkimuslaitokset. Jonkin verran tähän ”avautumiseen” ovat vaikuttaneet myös alueen arkkitehtuurista käyty keskustelu. Aallon voitaneen kilpailutyön perusteluissa mainitaan tavoite ”avoimesta kampuksesta” ja tähän viittaavat myös antiikkiin liittyneet tavoitteet ”*näköalat maisemaan*” (Lukkarinen 1994b, 22).

On myös mahdollista, että yliopiston uusien hallinto- ja opetusrakennusten (1974–1976) toteuttaminen ”sulautti” kampuksen-Seminaarinmäen aluetta aikaisempaa enemmän ruutukaavan yläosaan ja suoraan kaupunkirakenteeseen. Erityisesti yliopiston kirjaston rakentaminen lähes samaan yhteyteen ja kortteliin Vaasankatu 27–31 kiinteistöjen kanssa on merkinnyt tilannetta, jossa alueen erillinen aitaaminen kävi tarpeettomaksi. Ilmeisesti myös yleinen yhteiskunnallinen tilanne ja opiskelijaliikkeen radikalisoituminen olisi merkinnyt konfliktia, mikäli vanhaa Seminaarin ajan alueen sulkeutumista olisi suunniteltu jatkettavaksi.

”Me 1960-luvun radikaalit opiskelijat nimenomaan halusimme, että yliopiston tulee olla kaikelle kansalle avoin. Sen vuoksi toimimme aktiivisesti, niin että ympäröivää aita ryhdyttiin purkamaan. Silloin ei vielä nimitystä kampus käytetty kovin laajasti, puhuttiin vain Seminaarinmäestä sekä Hippoksesta. Raviradan ympäriltähän niin sanottu lankkuaita oli purettu jo

aikaisemmin. Nykyisin Seminaaria ympäröineestä aidasta ei taida olla enää kuin rippeet jäljellä. Onneksi!” (Kaupungin luottamushenkilö).

”Sitten kävi niin onnellisesti, että LIKESin urheilu- ja kuntotutkimusasema saivat uudelta jäähallilta tilat ja olosuhteet paranivat tuntuvasti. Nämä rakenteelliset seikat ovat ehkä vaikuttaneet siihen, että kun tutkimustoiminnat laajentuivat Hippoksen alueelle, niin oli luonnollista ettei toiminnalle tullut kovin korkeita raja-aitoja tai kynnyksiä. Kuka tahansa urheilija tai tavallinen kaupunkilainen saattoi kävellä ovesta sisään ja kysyä itselleen sopivia harjoitusmenetelmiä, ohjeita, testausta tai lääkintäpalveluja.” (Yliopiston professori).

Nykyisin tutkimusalue on hyvin avoin inhimilliselle toiminnalle, olipa kyseessä sitten liikkuminen jalkaisin, pyörällä tai pyörätuolilla. Maastonmuodotkaan eivät estä liikkumista kuin ehkä Seminaarinmäen itäisellä reunalla, Seminaarinkadun puolella. Tämä reuna-alue on jätetty korkeuseroistaan johtuen luonnontilaan, aivan kuten Aalto aikoinaan suunnitelmassa toivoi ja ehdotti. Alueen avoimutta korostavat vielä ajoneuvoliikenteen rajoitukset, läpiajon estävä rakenne sekä nopeusrajoitukset. Seikka korostuu vielä julkisten tilojen laajoina aukioloaikoina. Tästä tekevät poikkeuksen maksulliset yleisötilaisuudet ja juhlapyhät, joiden aikana alueilla ja tiloissa on luonnollisesti käyttörajoituksia.

6.4.5. Suunnittelun ohjaava vaikutus

Kaupunkisuunnittelu ja yleinen suunnitelmallisuus on suomalaisessa yhteiskunnassa lisääntynyt 1960- ja 1970-luvuilta lähtien merkitsevästi, kuten aikaisemmin todettiin. Tämä on liittynyt yhteiskunnalliseen kehitykseen, jossa muutos 1960-luvulta 2000-luvulle on ollut hyvin voimakas, muun muassa kansallisen muuttoliikkeen, teollistumisen ja kaupungistumisen vuoksi. Suun-

nittelun merkitys on korostunut läpi koko yhteiskunnan ja merkinnyt luokkarakenteiden rajojen heikentymistä ja yhteiskunnan homogenisoitumista. Yhteiskunnallinen muutos on vaikuttanut myös puolueiden ohjelmien, suunnittelun ja politiikanteon tapaan. Näyttää siltä, että puolueetkin ovat muuttuneet joukkopuolueista ”yleispuolueiksi”. (Kääriäinen 2002, 82–86)

Hippos–Kampus alueen suunnittelussa näyttävät yhtäältä korostuvan kaupunkipoliittisten suunnitteluun liittyvien kilpailujen vaikutus kehitykseen. Toisaalta suunnitteluun näyttää vaikuttaneen harrastustoiminnassa tapahtuneet muutokset ja kehitys yhä eriytyneempään harrastuskulttuuriin. Vielä 1800-luvun lopulla kaupungissa ei ollut oma-leimaista kaupunkipolitiikkaa ja Engelin kaavan jälkeen oli luonnollista, että Seminaarin suunnittelijaksi rekrytoitiin arkkitehti Kiesseleff. Tähän on vaikuttanut politiikan ja hallinnon voimakas keskusjohtoisuus, Seminaarin rakentamisen ratkaisi Suomen senaatti. Suomalaisuuden korostuminen näkyi itsenäisyyden alkuaikoina ja kun tämä yhdistyi vallalla olleeseen fuktionalismiin, nämä piirteet tulivat esiin kehityksessä ja rakentumisessa, muun muassa Rautpohjan asuinalueen arkkitehtuurissa 1930-luvun lopulla.

Seminaarinmäen–Kampuksen alueella kansallisromantiikka ja suomalaisuus ilmenivät lähinnä seminaarin toiminnassa esimerkiksi liikunnassa, joka nousi autonomian ajalta itsenäisyyden alkuvuosiin merkitsevään asemaan myös inhimillisessä toiminnassa. Tästä enemmän myöhemmin. Arkkitehti Aallon vaikutus näkyi ehkä kaupunkipoliittisessa keskustelussa, jota Aalto saattoi konkretisti jatkaa kasvatusopillisen korkeakoulun kilpailutyössä ja myöhemmissä rakennusprojekteissa.

Investointeihin käytetyt määrärahat ovat kaupungin budjetissa pienentyneet 1990-luvulla merkittävästi. Monet hyvät ja tarpeelliset hankkeet ovat saaneet väistyä tai jäädä odottamaan tulevia aikoja.

Laatukylä-projektin ja Radovic'in raportin uusien kohteiden ottaminen ohjelmaan merkitsee helposti aiemmin tärkeinä pidettyjen hankkeiden siirtymistä yhä kauemmas tulevaisuuteen. Entisten ja uusien hankkeiden keskinäinen tärkeysjärjestys tulee harkita samanaikaisesti yksityiskohdaisia ohjelmia tehtäessä. (Jyväskylän kaupunki 1989a ja 1989b)

”Toisaalta uusia periaatelinjauksia tulee voida jatkuvasti tehdä. Sitä varten tämäkin ehdotus käsitellään kaupungin johtoryhmässä, jonka asiana on harkita päälinjoissa kohteiden keskinäistä tärkeysjärjestystä ja antaa siitä ohjeita hallintokunnille. Raporteissa ja siten myös tässä koosteessa on eri kohdissa osittain samoja aihepiirejä koskevia ehdotuksia. Eri sektoreiden vastuuhenkilöiden on huolehdittava, että samaa aihepiiriä koskevat ehdotukset nivelletään toisiinsa.” (Jyväskylän kaupunki, Laatukylä-raportti 1996, 3).

”Ensimmäisellä liikuntasuunnitelmalla näyttää olleen laajempaa merkitystä. Jyväskylän liikuntasuunnitelmaa ja siinä esitettyä suunnittelun mallia ja rakennetta on käytetty esimerkkinä ja mallina muun muassa Keski-Suomen seutukaavoituksessa. Erityisen hyvä malli on ollut virkistysalueiden sijoittaminen seutukaavaan sekä alueiden väliset yhteydet, jotka usein ovat jääneet suunnittelussa vähemmälle huomiolle.” (Kaupungin luottamushenkilö).

Liikuntasuunnitelmilla on ollut huomattava merkitys alueen kehittymisessä. Kaikissa laadituissa liikuntasuunnitelmissa Hippoksen ja osittain myös kampuksen alue on ollut vahvasti esillä, useat rakennus- ja toimitilahankkeet ovat olleet liikuntasuunnitelmien keskeisenä tavoitteena. Liikuntasuunnitelmilla on ollut myös tuloksellisuusmerkitys, koska suurin osa (83 %) suunnitelmissa vuosina 1973–2000 ehdotetuista hankkeista on toteutunut. (Taulukko 12., LIKES 1986 ja 1987)

Verrattaessa Hippoksen liikuntatoimintoja suomalaisiin ja eräisiin ulkomaisiin kaupunkeihin, Hippoksen palveluvarustus on korkea. Tästä tiiviistä palvelujen rakentamisesta johtuen nykyinen rakennustiheys suhteessa pinta-alaan on suuri. Tämän vertailutiedon perustella Hippoksen käynnissä olevaan kaavoitukseen ja mahdolliseen lisärakentamiseen tulee suhtautua kriittisesti.

6.5. Tutkimusalueen toiminnallinen kehitys

Aikaisemmin on selvitetty ja viitattu tutkimuksen yhteydessä Hippos–Kampus alueen merkitykseen koko kaupungin kehityksessä. Yhteiskuntarakenteen ja maantieteellis-historialliseen kerrostumaan liittyy tärkeänä osana kaupungissa toteutettu inhimillinen toiminta. Seminaarin käynnistymisellä näyttää olleen huomattava vaikutus koko kaupungin toimintaan. Kangas (1992, 25) mainitsee tästä esimerkkinä muun muassa seminaarin lehtoreiden vaikutusvalan kaupungin kunnallispolitiikassa. Vuonna 1875 perustetun kaupunginvaltuuston puheenjohtajina olivat 1800-luvun lopulla olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ”koulumiehiä”. Yleistä sivistystä osoitti sekin, että yli puolet kaupunginvaltuuston jäsenistä oli käynyt oppikoulun.

Seminaarilaiset vaikuttivat kaupungin ilmeseen moni tavoin, kuten aikaisemmin on selvitetty. ”Kulttuuririennot” kuuluivat seminaarilaisten ja myöhemmin 1934 perustetun ylioppilaskunnan toimintamuotoihin. Illanviettoihin sisältyivät puheet, runonlausunta, kuorolaulu sekä yhteislaulu. Viihteellisemmät ohjelmat ja viihdekulttuuri olivat vielä 1930-luvulla sopimattomia toimintamuotoja. Yhteiskunnallisten olojen vapautumi-

nen ja yleinen liberalisoituminen etenivät opiskelijoiden keskuudessa nopeasti.

Lamberg (2004, 66–68) osoittaa, että tanssin kehitys jakoi ylioppilaskunnan alkutaipaleella voimakkaasti mielipiteitä, eikä tanssin katsottu kuuluvan ”korkeamman opetukseen piiriin”. Tanssi jakoi mielipiteitä myös alueellisesti, maalta kotoisin olevien opiskelijoiden ei uskottu kiinnostuvan tanssimisesta.

”Tanssien kannattajat kuitenkin muistuttivat, että olisi vain ajan kysymys, milloin Jyväskylässä aloitaisi opintonsa opiskelijapolvi, joka uskaltaisi antaa itsestään ulospäin rehellisen kuvan, sillä suurin osa opiskelijoista kuitenkin kävi tansseissa. Koska piirileikit, joihin joskus kuului sopimattominakin pidettyjä piirileikkilauluja, olivat sallittuja seminaarilaisille, korkeakoulun opiskelijat voisivat toki harrastaa tanssimista, joka siis voitiin mieltää säädylliseksi ja normaaliksi ajanviettotavaksi”. (emt).

Kulttuurielämään liittyi luonnollisesti näytelmä- ja näyttämötoiminta. Ylioppilaiden harrastukset perustuivat aluksi kerhojen toimintaan. Näytelmäkerho oli Seminaarenmäen vanhimmista, se perustettiin vuonna 1937. Tiloja toimintaan ei ollut ja teatteri- ja näytelmätoiminta tapahtui vuokralla. Yksi esityspaikoista oli kaupungintalon valtuustosalin. Omaleimaista toiminnassa oli esitysten ulottaminen maakuntaan. Esitykset vaihtelivat draamasta farsseihin. Teatteritoimintaa on tutkimusalueella toteuttanut menestyksekkäästi Ylioppilasteatteri, joka jatkaa edelleenkin toimintaansa aktiivisesti. Ylioppilastalon ”Ilokiiven” elokuva- ja kulttuuri-illat sekä teatteriesitykset ovat tulleet tutuiksi koko kaupungissa. Jyväskylän Ylioppilasteatteri (JYT) perustettiin 1960. JYT on ollut aktiivinen ja kulttuurisesti joskus jopa hyvin radikaali. Nykyisin teatteriesitysten lisäksi suosittuja ovat ”Stand Up” illat. (Lamberg 2004, 68, Ylioppilaskunta 2006)

6.5.1. Liikunta- ja urheilutoiminta

Liikunta- ja urheilutoiminnan kehittymiseen on viitattu Hippos–Kampus alueen historiallisessa osassa, jossa erityisesti käsiteltiin pesäpallotoiminnan siirtymistä Harjulta Hippokselle sekä sitä minkälaisia vaikeuksia lajin spatiaalinen sijainti ja perinteiden muutos aiheutti. Kaupunkikehityksessä perusteltiin urheilun ja liikunnan roolia. Samoin aikaisemmin käsiteltiin raviradan toiminnalliset puitteet ja syyt siihen, miksi toiminta siirtyi Killerjärven alueelle.

Jyväskylän kaupungin urheilutoiminnan historiallinen tausta ja seurojen vaiheet on tutkittu aikaisemmin monipuolisesti ja tarkasti. Useista urheiluseuroista on olemassa hyvät historiateokset, jotka ovat olleet tämän tutkimuksen lähdeaineistoa. Tässä yhteydessä ei ole aihetta referoida tuloksia vaan kappaleessa keskitytään johtopäätösten tekemiseen.

Yksi toiminnallinen kiinnittyminen seuroista on kuitenkin mainittava. Rautpohjan tehdas oli sotien jälkeen 1940–1950-luvuilla huomattava yhdyskunta, jonka toiminta säteili koko kaupunkiin, erityisesti Mäki-Matin ja Syrjälän alueille. Tehtaalla oli sen historian alusta alkaen vilkas urheilutoiminta, joka liittyi tehtaan sosiaalisiin ja terveydellisiin tavoitteisiin. Työ tehtaalla oli raskasta ja työtapaturmia sattui usein. Tämän vuoksi terveydenhuoltoon panostettiin voimakkaasti, tehtaalla oli oma hyvin voimavaroin varustettu terveysasema. Tehdas tuki harrastustoimintaa avokäteisesti, esimerkkinä tästä oli että vuonna 1952 hankittiin eri harrastuspiireille tehtaan ruokalan voittovaroilla oma linja-auto. Vilkkaasta harrastustoiminnasta olivat osoituksena ammunta, hiihto, moottoriurheilu, uinti ja yleisurheilu. Muita toimintoja olivat kala-, kamera-, shakki- ja näytelmäkerhot sekä tehtaan oma soittokunta ja tehdaspalokunta. (Jokinen 1988, 253–262)

Rautpohjan vaikutus kaupungin urheiluelämään on ollut vahva. Useat urheiluseurat saivat innokkaita toimijoita esimerkiksi uinnissa ja hiihdossa. Rautpohjan toiminnan kautta kuuluisaksi on tullut urheilun pariin esimerkiksi Jukka Kalso mäkihypyssä ja Harri Rovannerä ralliautoilussa. Tehtaan tukitoimintojen turvin perustettiin muun muassa Jyväskylän Pallokerho vuonna 1952. Sytykkeen seuran perustamiseen oli saatu valimotyöläisten toimesta ja mallina oli käytetty muun muassa Karkkilaa. Rautpohjan keskusvalimo perustettiin 1948. Pallokerhon toiminta oli alusta alkaen vilkasta, keskeisimpinä lajeina olivat jalkapallo, lentopallo ja jääkiekko. Seuran alkutaipaleella toimintaa vaikutti merkittävästi 1954 saatu lahjoitus tehtaanjohtaja Syväselältä (Aapajärvi 2002, 12–29).

”Rautpohjalaiset pitivät Hippoksen aluetta luonnollisena liikkumisympäristönään. Tämä johtui tietysti siitä, että suurin osa tehtaan työläisistä asui alueen tuntumassa. Tavoitonta ei ollut sekään, että tehtaan työväki kävi jopa ruokatunnilla urheilemassa ja harrastamassa liikuntaa. Suosituimpia olivat lentopallo ja jalkapallo. Ruokatuntiliikuntaa harrastettiin erityisesti kesäaikana. Talvella harrastaminen oli hankalaa, koska alueella ei juuri ollut muuta kuin luis-tinrata. Palvelut kehittyivät vasta 1970-luvulla.” (Rautpohjan tehtaan entinen työntekijä).

Kuten aikaisemmin todettiin, pesäpallon siirtyminen Harjulta Hippokselle 1968, merkitsi alueen toiminnallisessa kehittämisessä huomattavaa muutosta. Tätä urheilun ja liikunnan keskittymisen kehitystä vauhditti jalkapallonurmen 1969 ja tekojääradan 1970 toteuttaminen. Nämä rakenteelliset ratkaisut merkitsivät Hippoksen muodostumista koko vuoden aikaiseksi keskuksiksi. Palloilutoiminnan nopea keskittyminen aiheutti risti-riidan hevosurheilun ja muun liikunnan välille. Näin suunnitelmat raviradan siirtämisestä toisaalle saivat lisää pontta. (Liikuntalautakunta 10.4.1973)

Liikuntasuunnitelmassa 1973–1975 sekä jo aikaisemmin ehdotetut näkemykset ja visiot saivat aikaan urheilu- ja liikuntatoiminnan keskittämisen samalle alueelle. Täydellistä keskittäminen ei kuitenkaan ollut, sillä samassa suunnitelmassa luotiin ajatukset ja pohja sekä alueellisten liikuntapuistojen ja virkistys- ja ulkoilualueiden verkostolle. Perusteet ”liikuntakaupungin” imagoille oli tällä tavalla luotu.

Urheiluseuratoiminnan nousuun koko kaupungissa ja erityisesti Hippos–Kampus alueella vaikutti monitoimitalon valmistuminen syksyllä 1979. ”Monnari” toi aivan uuden sisäliikunnan aikakauden, jossa olivat sellaiset erikoisuudet, kuten pysyvät voimistelu-, judo- ja painisalit sekä neljä squashin harjoitus- ja pelihallia. Iso palloiluhalli merkitsi hyviä olosuhteita yleisölle, aikaisempien kampuksen urheiluhallien sekä ammattikoulujen saleihin nähden.

Uusi tilanne merkitsi myös urheiluseurojen perustamisessa voimakasta aaltoa. Hyvin lyhyessä ajassa syntyi iso joukko uusia erikoisseuroja, kuten Jyväskylän Voimistelijat-79 ry., Hippoksen Pallo ry., Jyväskylän Sulkapalloseura ry. Jyväskylän Taitoluisteluseura ry., Rangers ry., PowerPanda ry., Harjun Urheilijat-82 ry. Monet näistä seuroista järjestivät lähes koko toimintansa Hippos–Kampus alueella. Tilanteeseen vaikutti myös vuoden 1980 alusta voimaan tullut liikuntalaki sekä -asetus. Urheiluseurojen avustamiseen myönnettiin lisää varoja ja myös tällä tavalla järjestökentän mahdollisuudet toteuttaa toimintaa kohentuivat. (Markkanen & Nygård 1989, 120–122, Liikunta-asetus 1085/1979)

Yksi piirre, joka on ollut nähtävissä tutkimusalueen järjestötoiminnassa, on urheiluseurojen eriytyneisyys. Tämä on koskenut etenkin palloilulajeja, mutta myös muissa seuroissa on tapahtunut jakautumista. Osittain tähän on vaikuttanut edellä mainittu liikuntalaki, joka toi avustukset määrärahojen kasvaessa lähes kaikkien seurojen

ulottuville. Seuroissa on tapahtunut myös sisäistä eriytymistä, joka ei ole johtanut uusien erillisten seurojen perustamiseen, mutta on muodostanut seurojen sisäiseen toimintaympäristöön ”itsenäisiä toimintayksiköitä”. Näillä yksiköillä on usein muun muassa erillinen talous ja kirjanpito. Yksi tekijä eriytyneeseen toimintakulttuuriin oli seuroihin syntynyt sisäinen ristiriita aikuisten edustusurheilun ja junioritoiminnan välille. Monet vanhemmat eivät halunneet junioritoiminnassa kerättyjen varojen valuvan edustus- ja ammatiturheiluun. (Kontio 2002, 88)

Kontio (2002, 82–83) osoittaa edelleen vuosien 1986 ja 1998 seurakartoitusten tulokinnassaan kuinka edellä mainittu kehitys on koskettanut erityisesti juniori- ja naisjoukkueita. Seurat ovat monista eri syistä eriytyneet emoseuroistaan omiksi rekisteröidyiksi yhdistyksiksi. Erityisen paljon muutoksia on tapahtunut vuoden 1992 aikana, jotka Kontion mukaan saattavat juontaa kyseisen vuoden poikkeuksellisen voimakkaat tariffien ja hinnoittelun korotukset. Vuoden 1992 aikana perustettiin ”Liikuntakeskustoimikunta”, jolle annettiin poikkeuksellisen kova tulostavoite. Käyttäjämaksut nousivat erityisesti liikuntalaitoksissa.

Esimerkiksi Hippoksella pääosan toimintaansa järjestäneestä perinteisestä paikallisesta seurasta Jyväskylän Kiristä on muodostunut jo kolme erillistä seuraa, niin sanottu emo-Kiri, Kiri-Juniorit ry, sekä Kirittäret ry. Tämän lisäksi seuran ”konserniin” kuuluu vuonna 1984 perustettu Kirin-Tuki ry, joka on vastannut seuran taloudellisesta toiminnasta ja huolehtinut muun muassa bingotoiminnan taustoista.

Monitoimitalon rakentamista seurasi lähes yhtäjaksoisesti jäähallin rakentaminen, joka oli tavaltaan urheilutoiminnan keskittämisen lopullinen ratkaisu. Tämän jälkeen Hippos–Kampus alueesta muodostui Jyväskylän urheilun ja myös tutkimuksen keskus, jonka maine myös valtakunnal-

lisena keskuksena havaittiin. Jääurheilu keskittyi lähes kokonaan Hippokselle, kehitys jatkui vuoden 1992 alusta, jolloin kaksiratainen harjoitusjäähalli valmistui Hipposhallin kellarikerrokseen. (Jyväskylän kaupunki 1989b)

Taulukossa 6. (sivulla 135) esitettiin kaupungin urheiluseurojen määrän kehittyminen 1800-luvun lopulta vuoteen 2005. Tutkimusalueen kehittyminen on ollut vahvassa sidoksissa seuratoiminnan määrälliseen mutta myös laadulliseen tilaan. Urheilu- ja liikuntatoiminta kiihdyttivät muuta toimintaa. Kampuksen alueella käynnistynyt opetukseen ja urheiluun liittynyt messutoiminta aiheutti tarpeen lisätä tiloja ja näin syksyllä 1983 ryhdyttiin toimenpiteisiin tilapäisen ylipaine eli ”kuplahallin” rakentamiseksi. Tämä merkitsi kaupungissa toteutettavan messutoiminnan laajentumista, josta seuraavassa enemmän.

6.5.2. Messutoiminta

Messu- ja näyttelytoiminta on historiallisesti Jyväskylässä yllättävän pitkä. Ensimmäiset messut pidettiin kaupungin 100-vuotisjuhlien yhteydessä kesällä 1937. Tämä saattaa johtua siitä, että kaupungin historia on saanut alkunsa kaupankäynnistä ja markkinoista, joita pidettiin Jyväsjärven rannassa. Kuten aikaisemmin todettiin, suomalaiseseen agraarikulttuuriin kuuluivat kotieläinnäyttelyt, kaupankäynti hevosilla ja muilla elikoilla, sekä tapahtumiin liittyneet markkinat. Edistyksestä on osoituksena, että Jyväskylän Messut ry. perustettiin ensimmäisiä messuja edeltävänä syksynä 9.10.1936.

Ensimmäiset messut on järjestetty Yhteislyseolla, joka nykyisin tunnetaan Normaalikouluna. Se sijaitsee Yliopistonkatu 1:ssä, tutkimusalueen tuntumassa (ks. myös kuva 8.) Näistä juhlames-

suista on olemassa useita dokumentteja ja ajan henkeen kuuluivat myös yleisurheilun ”messukilpailut”, jotka pidettiin 7.7.1937 Harjulla. Näihin kilpailuihin osallistuivat 1930-luvun urheilun tähdet muun muassa Isohollo, Salminen, Lehminen ja Nikkanen. Tapahtuman henkeen kuului, että kilpailuihin ja messuihin liittyneet illallistanssiaisat, jotka järjestettiin ”Valtiontalossa” kilpailujen jälkeen. Messukilpailujen merkittävyyttä korostaa vielä sekin, että kilpailut avasi tuolloinen kauppa- ja teollisuusministeri Väinö Voionmaa.

Messujen järjestämisessä tapahtui pitkä, usean vuosikymmenen tauko. Tähän on ilmeisesti vaikuttanut ensin sota-aika 1939–1944 ja sen jälkeen vallinnut voimakas kaupungin rakentamis- ja kehittämiskausi. Seuraavat messut järjestettiin 1961, jonka jälkeen messutoimintaa on toteutettu epäsäännöllisesti vuosina 1961 ja 1966 aina vuoteen 1972 asti. Tällöin järjestettiin ensimmäiset laajemmat messut, jonka jälkeen niin sanottujen ”yleismessujen ja näyttelyiden” toiminta vakiintui toistuvaksi neljän vuoden välein. Näihin messuihin hankittiin myös ensi kertaa Hippoksen kuplahalli. Yleismessujen kaudet jatkuivat neljän vuoden välein 1976, 1980, 1984. (Jyväskylän Messut Oy 1986)

Hippos–Kampus alueella on jyväskyläläisen messutoiminnan rakentumisessa ja kehitymisessä merkittävä rooli. Ensivaiheessa yleismessuja järjestettiin Hippoksen raviradalla ja sen ympäristössä olevien peltojen ja kenttien alueilla. Messutoiminnan yleistyessä 1970-luvulla toiminta keskittyi useiksi vuosiksi Kampuksen alueelle ehkä siitä syystä, että messut ja näyttelyt liittyivät opetukseen ja koulutukseen. Tilanteeseen vaikutti myös se, että messujen järjestämisen keskeinen käynnistäjä Esa Ranta oli ammatiltaan opettaja. Ensimmäiset kansainväliset messut olivat vuonna 1977 järjestetyt Finndidac-opetus- ja koulutusalan erikoismessut. Tuona vuonna messutoiminta laaje-

ni ja mukaan tulivat myös erikoismessut muun muassa lahjatavaroissa.

Vuoden 1978 aikana järjestettiin jo useita erikoismessuja ja -näyttelyitä. Urheilussa ja liikunnassa tehtiin uusi avaus, kun elokuussa toteutettiin ensimmäiset urheilualan erikoismessut Finnsport-78 tapahtuma. Nämä lienevät olleen ensimmäiset urheilu- ja liikunta-alan erikoismessut Suomessa. Kampuksen alue ja yliopiston tilat olivat monimuotoisuuden, ahtauden ja erillisyyden vuoksi epäedulliset. Yliopiston opetustoiminta asetti myös ajallisen rajoitteen näyttely- ja messutoiminnoille. Tämän vuoksi messutoiminnan painopiste siirtyi monitoimitalon valmistumisen jälkeen vuonna 1979 Hippoksen suuntaan.

Ensimmäisen ylipainehallin valmistumisen jälkeen loppusyksyllä 1981 toiminta laajeni ja Jyväskylän Messut ry. kykeni ajallisesti laajempaan ja aihepiiriltään monipuolisempaan näyttelytarjontaan. Vuonna 1982 järjestettiin jo neljät erikoismessut. Messujen ulkopuolisen ajan ylipainehallit toimivat tennishalleina. Molemmissa halleissa oli kolme kenttää (tekstiilipinnoite asfalttipohjalla) ja vuonna 1981 valmistuneessa hallissa oli myös neljä squash-kenttää. Nämä liikunnalliset tilat purkivat osaltaan harrastukseen 1980-luvun alussa syntyneitä voimakasta kasvupainetta.

Vuodet 1982–1986 olivat Hippoksen alueella messujen toiminnallisinta ja vilkkainta aikaa. Jäähallin valmistuminen 1982 merkitsi tilojen laajempaa käyttöä myös messutoimintaan. Suomen Syysmessut elokuussa 1984 olivat ensimmäiset, jolloin Hippoksen alueen kaikki tilat olivat messukäytössä. Keväällä 1986 järjestettiin ensimmäiset Vapaapäivät-tapahtuma joka on Rakennusmessujen ohella säilynyt Jyväskylän Messujen ohjelmistossa. Maaliskuussa 2006 järjestetyt Vapaapäivä-messut olivat 20v juhlatapahtuma. Nämä kansalaisten vapa-aikaan ja harrastuksiin liitty-

vät messut ovat säilyttäneet vahvan suosion. (Jyväskylän Messut Oy 1986 ja 2006)

Aikaisemmin todettiin, että Hippoksen aluetta käytettiin 1920- ja 1930-luvulla markkina- ja näytelypaikkana. Erityisen luontevaa on ollut ravi-radan käyttäminen hevos- ja kotieläinten esittelypaikkana, alueen sijainnin ja taustan vuoksi. Toiminnan siirryttyä laajemmille alueille Killerjärvelle mukaan ovat tulleet myös maatalousnäyttelyt. Hippoksen alue on toiminut edullisen sijainnin vuoksi Killerjärven tapahtumien paikoitusalueena. Näin on toimittu maatalousnäyttelyiden ja suunnistuksen Jukolan viestin, Jyväskylä-Jukolan 1997, sekä viime vuosina Neste Rallin "Killerin-EK:n" paikoitusalueena. Hippokselta on järjestetty non-stop bussikuljetus Killerjärvelle. Tällä tavalla alueen monikäyttöisyyttä ja laajuutta on lisätty.

Jyväskylän Messut Oy perustettiin 1.6.1986 sen jälkeen kun rekisteröity yhdistys oli ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin. Jyväskylän kaupunki on ollut alusta alkaen osakeyhtiön keskeisiä omistajia.

"Kaupunki sijoitti osakepääomaksi 300 000 markkaa, koko pääoman ollessa 1 070 000 markkaa. Osakkeen nimellisarvo oli 10 000 markkaa, joten kaupungilla oli 30 osaketta. Yhtiössä on osake splitattu ja tehty suunnattu osakeanti henkilöstölle. Osakkeita on nyt 110 350 kappaletta, joista kaupunki omistaa 30 000 kpl." (Kaupungin virkamies).

Nykyinen kaupungin omistusosuus on 27,168%. Messutoiminta siirtyi pois Hippoksen alueelta Jyväskylän Lutakon entisiin tehdashalleihin vuonna 1990. Messu- ja kongressikeskus Paviljongin valmistumisen jälkeen 1993 osa konserttitoiminnoista on myös siirtynyt asianmukaisiin tiloihin ja Hippos–Kampus alueen tilat ovat jääneet lähes kokonaan urheilu- ja liikuntatoiminnan käyttöön.

Tutkimusalueen tapahtumista on erillinen yhteenveto, liitetäulukossa 8.

6.5.3. Musiikkikampus

Hippos–Kampus alueen moninaisuutta sekä kulttuurisuutta osoittaa musiikin ja siihen liittyvän toiminnan kehittyminen. Musiikilla ja laululla on ollut Seminaarin alkuajoista lähtien vahva merkitys ja kytkentä spatiaaliseen Seminaarinmäkeen. Alkuaikoina tunnetuksi tuli säveltäjä Hannikainen, jonka lauluperinne yltyä nykypäivään. Musiikkiin on vaikuttanut myös Cygnaeuksen koulu, joka on ollut koulun alkuajoista musiikkipainotteinen. Koulun musiikista kuuluisia opettajia ovat olleet muun muassa säveltäjänäkin tunnetut Martti Korpilahti ja Eino Tulikari.

Seminaarin toiminnassa musiikkikasvatuksella oli huomattava rooli. Tähän yhdistettiin pedagogisia tavoitteita ja musiikin, laulun ja soiton opetus kuului tärkeisiin kasvatustavoitteisiin. Kasvatusopillisen korkeakoulun tavoitteisiin sisältyi vuoden 1963 kehittämissuunnitelmassa musiikkipedagoginen opintosuu-

KUVA 18: Moirislampi kesäkuussa 2006. Alueesta on muodostunut Keski-Suomen Konservatorion sisäpiha. Tällä tavalla 1800-luvun lopun ympäristölliset arvot ovat säilyneet nykypäiviin, tosin alue ei ole enää herrasoäen ja opiskelijoiden virkistyskohde. Kuva/kuvankäsittely Erkki Huovinen.

ta. Taustalla oli tavoite kouluttaa nimenomaan laulun ja piirustuksen opettajia. Jyväskylässä oltiin tässäkin suhteessa edistyksellisiä. Kaksi vuotta kehittämisohjelman jälkeen myöskin eduskunta kiinnitti huomiota musiikinopetukseen. Tältä pohjalta professori Oksala oli asiasa aloitteellinen ja sai mukaan säveltäjä, akateemikko Kokkosen (Kangas 1992, 245).

Perustetun toimikunnan työn tuloksena syntyi ehdotus musiikinopettajien koulutuksesta korkeakoulussa ja tavoitteena oli edelleenkin musiikkipedagogiikan ja musiikkitieteen professuurien perustaminen. Tapahtumien kulkuun on vaikuttanut myös Jyväskylän Kulttuuripäivien, sittemmin Jyväskylän Kesän ja Festivaalien kulttuuri- ja erityisesti musiikkipainotteinen ohjelmisto. Tapahtumat loivat kaupunkiin kulttuurimyönteisen ilmapiirin jolla oli laajempiakin vaikutuksia. Tämänkin hankkeen toteutumiseen kului pitkä aika. Musiikkitieteen opintosuunta aloitti yliopistossa syksyllä 1968. (emt. 246)

Musiikin asema kampuksella vahvistui 1976, jolloin yliopiston musiikin laitos sai oman laitoserakennuksen. Toiminta on kehittynyt edelleen Keski-Suomen Konservatorion 1. rakennusvaiheen jälkeen 1983, konservatoriota laajennettiin vuosina 1991 ja 1994. Se on kohonnut maakunnan merkittävämmäksi musiikkitoiminnan opinahjoksi. Toiminnan kehittymisen tuloksena on ryhdytty puhumaan ”Musiikkikampuksesta”. Musiikinopetus ja esittäminen on verkotunut, kuten muukin toiminta tutkimusalueella. Vuosina 2002–2006 on ylläpidetty Euroopan Sosiaalirahaston ESR:n rahoittamaa toimintaa ”Suomalainen musiikkikampus”. Projektin ympärille on koottu yliopiston musiikin laitoksen, ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelman ja konservatorion toimintoja sekä koulutusta. Musiikki muodostaa nykyisin merkittävän kokonaisuuden tutkimusalueen toiminnassa. (Jyväskylän yliopisto 2006b)

6.5.4. Vähäiset ristiriidat – hyvä yhteistyö

Tutkimusalueella ja koko kaupungissa toteutunut yhteistyö nojaa pitkään historialliseen kaupungin alkuaajoista käynnistyneeseen yhteistyöhön. Brummer ja Tommila osoittavat historiateoksissaan, että seminaarin toiminnan alkamisesta saakka opettajilla ja seminaarin henkilökunnalla oli merkittävä vaikutus ja rooli kaupungin yhteiskunnallisessa elämässä ja myös kunnallispolitiikassa. Tällä, suhteellisen pitkällä yhteiskunnallisella historialla saattaa olla vaikutusta vielä nykyisyyteenkin. Jyväskylässä pidetään melko luonnollisena, että yliopiston ja tutkimuslaitosten henkilöstö osallistuu kaupungin yhteiskunnalliseen elämään. Ehkä myös kaupungin koosta, pienuudesta, johtuen kaupunkiyhteisön yhteistyö ja ponnistelu oli luonteenomaista. Kouluihin ja seminaariin oli alusta alkaen suhtauduttu hyvin myönteisesti (Jäppinen 2005, 86).

Yhteistyön merkitys on lisääntynyt 1960-luvulta lähtien, jolloin yliopistomaailmassa ja -politiikassa tapahtui radikalisoitumista. Aikaisemmin kasvatusopillisen korkeakoulun ja yliopiston alkuaikoina henkilökunta osallistui aktiivisemmin kulttuuri- ja harrastustoimintaan. Osallistuminen kaupungin poliittiseen toimintaan muuttui erityisesti 1970-luvulla. Opiskelijoiden vilkkaampi yhteiskunnallinen osallistuminen heijastui myös poliittiseen rekrytointiin, yliopisto ja sen opiskelijat nähtiin poliittisena voimavarana. Yleinen aktiivisuus johti siihen, että useat opiskelijapolitiikassa mukana olleet ja meritoituneet siirtyivät kunnallispolitiikkaan, osa eduskuntavaalien kautta valtakunnan tasolle.

”Kun tulin mukaan ylioppilaspolitiikkaan ja sitten siirryin opetustehtäviin, pidettiin hyvin luonnollisena, että jatkoin toimintaani paikallisessa kunnallispolitiikassa. Kunnallisjärjestön edustajat kävivät jopa luonani pyytämässä kunnallisvaaliehdokkaaksi. No, tulin valituksi heti ensi yrittämällä ja näin

tulin toimineeksi melko kauan kaupunginvaltuustossa. Sitä kautta sitten etenin myös valtakunnallisiin tehtäviin.” (Entinen ministeri ja opetusministeriön virkamies).

Yhteistoiminta on konkretisoitunut paljon rakentamisessa. Kuten aikaisemmin on todettu, yhteistoimintaan on vaikuttanut kaupungin sopiva koko. Seminaari ja sen toiminta sulautui osaksi kaupunkiyhteisöä ja yhteistyö on ollut jollakin tavalla luonteenomaista, vaikka yliopisto on esimerkiksi 1970-luvulla kehittynyt ja laajentunut huomattavasti. Tästä huolimatta yliopiston viranhaltijoilla ja opetushenkilöstöllä on ollut kiinteät keskinäiset suhteet ja toiminnan sekä tavoitteiden päämääristä on vallinnut poikkeuksellisen samansuuntainen näkemys.

Yliopiston rakentamisen neuvottelukunnalla, joka perustettiin 1950-luvulla laajemman rakentamissyklin aikana, on ollut kiinteät yhteydet ympäröivään yhteiskuntaan. Rakentaminen, ensin 1950-luvun alussa, sitten 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa ja edelleen 1980-luvulla oli merkityksellistä koko seudulle. Rakentamisen merkitys nähtiin kaupungissa ja ympäröivässä maakunnassa huomattavana piristysruiskeena. Esimerkiksi Hipposhallin rakentaminen ajoittui 1990-luvun alun taloudelliseen lamaan, jolloin työmaa oli ainoa suurempi rakennushake Jyväskylän seudulla.

Osoituksena valtionhallinnon ohjauksen ja roolin vähenemisestä on yliopiston rakentamisen neuvottelukunnan lakkauttaminen. Viimeinen neuvottelukunta asetettiin vuosiksi 1990–1993. Aikaisemmin neuvottelukunnalla ja valtion keskus- ja rakennushallinnon edustajilla oli hyvin vahva rooli rakennushankkeissa pieniä detajeja myöten. Epätavallista ei ollut, että yksittäisten hankkeiden kohdalla jouduttiin vierailemaan Helsingissä rakennussuunnitelmien kera toistuvasti. Näin tapahtui esimerkiksi Liikunta- ja terveyslaboratorion, Hipposhallin suunnittelun ja

erityisesti AaltoAlvarin rakennus- ja laajennushankkeen kuluessa. Rakentamisen neuvottelukunnan kokoonpano 1990–1993 esitetään liitteessä 1b.

”Saattaa olla, että kaavoituksen ja suunnittelun eteneminen vaiheittain, jopa pala palalta on ollut myös hyödyllistä. Alueen kehittymistä ei ole lyöty lukkoon liian tiukasti ja näin toiminnan nopea kehitys on voitu ottaa huomioon kaavoituksessa ja rakentamisessa. Se on saattanut vähentää myös ristiriitoja.” (Kaupungin entinen viranhaltija).

Jyväskylän Yliopistoyhdistyksellä, joka perustettiin 1918, on ollut sekä tutkimusalueen yhteistoiminnassa, että eri hankkeissa merkittävä rooli. Kuten aikaisemmin osoitettiin Yliopistoyhdistys tilasi arkkitehti Aallolta liikuntakasvatuskorkeakoulun alustavat suunnitelmat 1962, vaikka opetustoiminta ei ollut vielä käynnistynyt, eikä ollut mitään varmuutta korkeakoulun toiminnan laajuudesta tai opetuksen tasosta. Paikallisesti oli kuitenkin olemassa vahva ”henki” hankkeen toteuttamisesta.

Ominaista yhteistoiminnalle on ollut henkilöiden roolien erilaisuus ja vaihtuminen. Epätavallista ei ole ollut, että tutkimusalueen toimintaan osallistunut päätöksentekijä on toiminut yliopiston palveluksessa ja samaan aikaan hän on ollut kaupungin luottamushenkilönä ja tutkimuslaitosten toimielimissä. Haastattelut osoittavat, että useat yliopiston viranhaltijat ovat osallistuneet ja edelleenkin osallistuvat myös paikalliseen seuratoimintaan. Tämä näyttää vahvistaneen ja kiinteyttäneen toiminnan luonnetta, yhteistoimintaa sekä auttaneen ymmärtämään yhteistoiminnan merkityksessä. Näyttää syntyneen, erityisesti urheilu- ja järjestötoiminnassa ”yhteinen kieli” henkilöiden yhteiskunnallisen aseman erilaisuudesta huolimatta. Tämä yhteinen kieli on vaikuttanut toiminnan samansuuntaisuuteen sekä siihen, ettei merkittäviä ristiriitoja ole syntynyt tai esiintynyt.

Vastaavasti kaupungin luottamushenkilöillä on ollut tehtäviä yliopiston eri neuvottelukunnissa ja hankkeissa sekä tutkimusyhteisöjen hallinnossa. Kaupungin luottamushenkilö on voinut olla mukana eri lautakunnissa, kaupungin edustajana tutkimuslaitosten johtokunnissa tai vastaavissa. Esimerkiksi Liikunnan ja kansanterveyden edistämissätiössä on usein ollut mukana viranhaltijoita, kaupunginhallituksen jäseniä jopa kaupunginvaltuuston puheenjohtajia. Tämän lisäksi ei ole ollut epätavallista, että samoilla henkilöillä on ollut tehtäviä paikallisissa urheiluseuroissa ja alueellisissa organisaatioissa. Yliopiston merkityksestä on yksi osoitus tutkimusalueen toimintoihin keskeisesti vaikuttavilla kaupungin lautakunnilla. Valtuustokaudella 2004–2008 toimivat opetuslautakunnan, kulttuuri- ja nuorisolautakunnan sekä liikuntalautakunnan puheenjohtajina luottamushenkilöt, jotka työskentelevät yliopiston palveluksessa. Koulutuksen merkitystä korostaa vielä sekin, että kaikki kolme puheenjohtajaa ovat suorittaneet tohtorin tutkinnon. (Jyväskylän kaupunki 2006f)

Kaupungin ja yliopiston välisessä yhteistoisinnassa on ollut lukuisa joukko erilaisia toimikuntia ja työryhmiä, eikä tässä tutkimuksessa ole mahdollisuutta selvittää kaikkia yhteistoisinnan yksityiskohtia. Yhteistoisinnan luonteesta pyritään antamaan yleiskuva ja -käsitys. Tässä käsitellään tutkimusalueen aihepiiristä johtuen liikuntatoimintaan ja -rakentamiseen liittyvät keskeiset yhteistoisinnan muodot.

Liikuntatoiminnan virallinen yhteistoisinta, josta pitkään on käytetty ilmaisua ”kolmikanta” käynnistyi keväällä 1980, jolloin otettiin esille liikuntatieteellisen tiedekunnan rakentamistarpeet. Tiedekunnan toiminta oli jatkuvasti laajentunut ja opetustilat kävivät ahtaiksi. Aikaisempiin suunnitelmiin kuului tiedekunnan niin sanotun ”toisen rakennusvaiheen” toteuttaminen. Asiaa selvitetiin useissa eri yhteyksissä. Liikkeelle paneva ta-

pahtuma on ollut tiedekunnan ja kaupungin liikuntalautakunnan välinen kanssakäyminen ja yhteistoisinta. Virallisesti yhteistoisinta käynnistettiin tiedekunnan ja liikuntalautakunnan yhteisellä neuvottelulla (27.5.1980). Keskeisenä toimijana yhteistyön tiivistämisessä on ollut professori, dekaani Heikkinen. Neuvottelu pidettiin liikuntalautakunnan hallitsemalla virkistysalueella Uuraisten Marjoniemessä.

Neuvottelun pöytäkirjan liite- ja luonnosaineistosta voidaan todentaa, että yhteistyöhön ja rakentamisen koordinointiin haluttiin saada virallisempi luonne. Kaupungin ja tiedekunnan rakentamistarpeiden koordinointi ja evaluointi koettiin välttämättömäksi.

”Tiedekunnan käytettävissä olevat tilat ovat 1970-luvulla tyydyttävästi vastanneet tiedekunnan tilantarpeita. Opetus- ja tutkimustoiminnan kehityksessä ja tilanteen muuttuessa myös tiedekunnan ulkopuolella sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla ollaan 1980-luvun alkaessa tilanteessa, jossa tiedekuntaa uhkaa paha jälkeenjääneisyys sekä opetus- että tutkimustilojen kehittämisessä. Tästä on puolestaan se seuraus, että kun laitospennuksen valmistuessa tilat olivat vertailukelpoisia ja osin esimerkillisiä, on nykyinen tilanne kokonaan toinen. Tilat eivät enää vastaa opetus- ja tutkimustoiminnan ja sen kehittämisen asettamia vaatimuksia eivätkä alan ainoaan tiedekuntaan kohdistettuja odotuksia.” (Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän yliopisto 1980, pöytäkirja).

Yksi yhteistoisinnan vaikutuksista oli 1985 käynnistynyt Hippoksen alueen yleissuunnitelmatyö. Siinä pyrittiin ottamaan huomioon liikunta- ja harrastustoiminnan sekä tutkimuksen laajenevat tarpeet, muun muassa monitoimitalon laajennus (tennis- ja keilahalli), jotka eivät ole vielä toteutuneet. (Lahti 1987)

Yliopiston liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan ja siihen liittyvän tutkimustoiminnan ja niin sanotun kolmannen rakennusvaiheen suun-

nittelu käynnistyi mielenkiintoisessa yhteiskuntapoliittisessa tilanteessa, joka liittyi Presidentti Kekkonen 80-vuotispäivään. Tampereella oli kauppaneuvos Kaiharin aloitteesta käynnistetty hanke Presidentti Kekkonen nimeä kantavan tutkimuslaitoksen perustamisesta. Tämä UKK-instituutin perustamisprosessi koettiin Jyväskylässä ja yliopistossa hyvin voimakkaana tutkimus- ja kehittämistoiminnan uhkana.

Nopea reagoiminen ja tiivis kaupungin, yliopiston ja tutkimuslaitosten yhteistoiminta johtivat siihen, että tiedekunnan laajennusrakentamisen tarpeellisuutta pohdittiin kaupunginjohtaja Lovenin johdolla työryhmässä. Tämän työn tuloksena valmistui hahmotelma ”Liikunta- ja tutkimushallin toteuttamisesta Hippoksen liikuntapuistoon”. Alkuvaiheessa ajatuksena oli yhdistää suuren liikuntahallin ja tutkimus- sekä opetus-toiminnan tarvitsemat tilat yhdeksi kokonaisuudeksi. Ajatus ei kuitenkaan sopinut opetusministeriölle ja rakennushallitukselle. Valtion toimielimet ja edustajat edellyttivät tutkimustoiminnalle erillisiä tiloja siten, että toteutettavalle rakennukselle luovutetaan oma, valtiolle kuuluva tontti. Useiden vaiheiden ja rakentamisen jälkeen tilat avattiin ja vihittiin juhlallisesti käyttöön 30.4.1989. Tilojen vihkimisen suoritti kulttuuriministeri Kasurinen. (Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän yliopisto 1982, JKA 1988)

Liikunta- ja tutkimushallin, Hipposhallin, rakennustyöt käynnistyivät vuoden 1990 kesällä. Rakennustyön kaupunki antoi LIKESin tehtäväksi, koska suurhanketta ei haluttu ottaa suoraan kaupungin talousarvioon. Harjoitusjäähalli avattiin käyttäjille helmikuussa 1992. Rakennustyössä toteutettiin Suomessa uutta vaiheittaista tekniikkaa, joka mahdollisti tilojen syklimäisen käyttöönoton. Koko rakennuskompleksin vihkiäisiä vietettiin kesäkuussa 1992, vihkimisen suoritti sisäasiainministeri Pekkarinen.

Yhteistoiminta on ulottunut kaupungin, tiedekunnan ja tutkimuslaitosten ohella myös järjestötoimintaan. Useista urheilutoiminnoista ja lajeista voidaan ottaa yksi esimerkki. Voimistelun (Jyväskylän Voimistelijat-79 ry.) toiminta tukeutui alkuvaiheesta lähtien tiedekunnan toimintaan ja hyviin tiloihin. Voimistelutilan valmistumisen jälkeen monitoimitalolle toiminnat voitiin jakaa niin, että perusvoimistelun ja opetuksen olosuhteet kehittyivät tiedekunnan tiloissa ja edustus- ja huippuvoimistelun harjoitusolosuhteet monitoimitalon telivoimistelusaliiin. Salia laajennettiin Hipposhallin valmistumisen yhteydessä ja yhteistoiminta ulottui muun muassa väline- ja telinehankintoihin.

Erityisesti paikalliset liikuntajärjestöt näyttävät hyötyneen liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan henkilökunnan ja myös opiskelijoiden ”osaamisesta”. Tiedekunnasta johtuen Jyväskylään on hakeutunut eri lajien kansallisia huippuja. Urheiluseurat ovat hyötyneet monella tavalla liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan olemassaolosta. Monet jyväskyläläisseurat saavat hyötyjä sekä henkilökunnan yhteiskunnallisesta panoksesta, että opiskelijoiden osanotosta ja roolista.

”Sillä lailla on ainakin hyödytty, että tiedekunnassa oleva paras asiantuntija on usein mukana seuratoiminnassa. Esimerkiksi telinevoimistelussa on tehty valtavan paljon työtä ja tiedekunnalla oleva asiantuntemus näkyy tässä suhteessa niin, että Jyväskylä on tällä hetkellä voimistelun keskuspaikka.” (Seppänen M. 2005).

Tilanne on voimistelun kaltainen monissa lajeissa. Esimerkiksi Voionmaan Urheilulukioon on kova tungos useissa lajeissa ja monilta Suomen paikkakunnilta. Uinti on tästä yksi hyvä esimerkki.

”Jyväskylän asema Suomen uintikeskuksena vahvistuu. Swimming Jyväskylä sai tänä syksynä viisi uutta uimaria harjoitusrinkiinsä, jossa on tällä haavaa 25

kilpauimaria. Jyväskylän imu alkaa olla Swimming Jyväskylälle jo ns. positiivinen ongelma.”

”Tulin Jyväskylään, koska täällä on hyviä valmennus, hyviä harjoittelupaikka ja yliopisto, listaa historiaa opiskeleva nuori uimari, joka viime kesänä kruunattiin kaksinkertaiseksi Suomen mestariksi.” (Mäntylä 2005).

Yksi konkreettisista yhteistoiminnan muodoista on ollut liikunnan tutkimustoiminnan hyvin voimakas kehitystyö, joka on viime vuosikymmenen kuluessa suuntautunut hyvinvointiin ja hyvinvointiteknologiaan. Tästä seuraavassa kapaleessa enemmän.

6.5.5. Tiedepuisto – The Science Park

Hippos–Kampus alue on ollut tietotekniikan kehityksessä keskeisessä asemassa jo 1980-luvulta lähtien, kuten aikaisemmin kuvattiin. Toiminnassa on menettelytapana ollut paikallinen ja alueellinen verkottuminen, joka toimintatapa on ollut vallitsevana tutkimuksessa, tuotekehittelyssä ja ideoiden sekä palveluiden tuotteistamisessa. Tunusomaista tälle toiminnalle on ollut, että samassa ympäristössä toimii yrityksiä, tutkimuslaitoksia sekä koulutus- ja kehittämisorganisaatioita. Spatiaalisesti tutkimustoiminta liittyy koulutukseen ja opetukseen sekä paikalliseen palveluverkostoon kärkihankkeiden kautta, jotka muodostavat ketjun NanoScienceCenter–Agora–Viveca. Nämä rakennukset ja niihin liittyvät tutkimuslaitokset ohjelmineen muodostavat uuden osaamisen ja innovoinnin akselin olemassa olevaan kaupunkirakenteeseen. Tämä ketju jäsentää tilaa ja sijoittuu sisäkaupungin/keskustaupungin tilallisen jatkumon ruutukaavalle ja siellä tapahtuville kehittämistoimenpiteille. Tässä suhteessa Jyväskylä näyttäisi olevan poikkeus, yleensä teknologia- ja innovaatioalueita tuotetaan ja toteutetaan kaupunkien reuna-alueille. (Juutilainen

ym. 2004, 44–45 ja Äikäs 2004, 150–151) Toimintaympäristöä on aikaisemmin esitelty kuviossa 15. sivulla 145.

Jyväskylän kaupunki ja liikuntapalvelukeskus ovat pyrkineet olemaan tietoteknisten sovellusten ja käytön kärkijoukoissa jo 1980-luvulta lähtien. Liikuntahallinnossa luotiin jo mainitun tietotekniikan kehittämissuunnitelman 1986 yhteydessä linjaukset toiminnan toteuttamisesta. Keskeinen tavoite on ollut myös yhteistoiminta eri yksiköiden välillä sekä verkottuminen. Tietotyön ja tietohallinnon prosessien laajentuminen ja määrän kasvu liikuntahallinnon tietojärjestelmistä on muodostunut hyvin keskeinen osa palveluprosessia. Merkityksetön ei myöskään ole taloudellinen näkökulma. Järjestelmien käytöllä saadaan aikaan kustannussäästöjä sekä toimintaan tehokkuutta.

Äikäs (2004, 148–149) toteaa kaupungin ja tutkimusalueen merkityksen ja tunnettuuden. Jyväskylän asema suomalaisten kaupunkien joukossa on mielenkiintoinen. Yliopisto- ja liikuntakaupunkina paikkakunta on hyvin tunnettu, mutta mihin tunnettuus tosiasiaassa perustuu? Onko se jokin yksittäinen paikka, tapahtuma vai mikä? Näyttää myös siltä, että kaupungin johto on ollut aktiivisesti mukana kaupunki-imagon kehittämisessä? Äikäs toteaa tutkimuksessaan, että millainen rooli kehityksessä on ollut ohjelmallisten julkilausumien lisäksi poliittisilla toimijoilla ja virkamiesjohdolla?

Liikunnan, urheilun, virkistyksen, vapaa-ajan ja viihteen toiminnallisilla muodoilla näyttää olevan jälkimodernissa yhteiskunnassa yllättävän suuri merkitys. Sneck ja Pajunen (1994, 79) toteavat yhteiskunnallisen kehityksen teollisen toiminnan vähentyessä merkitsevän sitä, että esiin nousevat uudet palvelut, jotka saattavat myös nousta yhteiskunnassa avainasemaan. Tällaisia palveluita voivat olla muun muassa virkistykseen ja kulttuuriin liittyviä, joista tosin kannetaan monimuotoisia mak-

TAULUKKO 15: Jyväskylän kaupungin internetsivujen tilastot, tammikuu 2006. Sivut Top 10, suluissa edellisen kuukauden sijoitus (Lähde: Jyväskylän kaupunki, 2006a)

	osumaa
1. Etusivu (1.)	311.760
2. Palvelut (2.)	57.889
3. Karttapalvelu (3.)	34.985
4. Kirjasto (4.)	29.814
5. Hakukone (6.)	22.105
6. Kartta-sivu (8.)	17.950
7. Ajankohtaista (7.)	17.574
8. Aaltokirjastot (9.) seutusivuilla	16.288
9. Matkailu (13.) seutusivuilla	13.563
10. Latuinfo (15.) seutusivuilla	12.881
-----	
14. Liikuntapalvelukeskus (14.)	11.621
20. AaltoAlvari (22.)	8.047
Yhteensä sivulatauksia	2.127.474

suja, toisin kuin niin sanotuissa ”peruspalveluisissa”. Näyttää myös siltä, että paluuta liikunnan, virkistykseen ja viihteellisen vapaa-ajan edullisiin maksuihin ei ole, koska ”ilmaisia palveluita” ei kyetä ylläpitämään. Tällöin myös kolmannen sektorin ja yksityisten palvelujen merkitys korostuu.

”Tietoyhteiskuntakehitys on luonteeltaan nopeaa ja se edellyttää johtamiselta muutosherkkyyttä ja kykyä ennakointiin. Hajautettu päätöksenteko korostaa tarvetta ohjata toimintoja strategioiden kautta. Tieto- ja viestintätekniikka tuo uusia mahdollisuuksia julkisten palveluiden tuottamiseen ja jakeluun, mutta samalla se edellyttää prosessien uudistamista yhteistyössä yritysten ja kolmannen sektorin kanssa. Asiakkaiden tarpeista käsin lähtevä prosessien uudistaminen on keskeistä palveluiden kustannus-

laatusuhteen parantamisessa. Tietoverkot tarjoavat mahdollisuuden parantaa myös kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja hallinnon avoimuutta.” (Sitra 1998).

Tutkimus, opetus, koulutus ja harrastustoiminta, osittain myös matkailu ja kulttuuritoiminta muodostavat tutkimusalueella laajan palvelukokonaisuuden. Liikuntapalveluiden markkinoinnissa, yleisen tiedon ja informaation jaossa, vuoro- ja tilausjärjestelmien kitkattomassa jälkimodernissa toiminnassa on keskeinen käytännön asema. Mikäli järjestelmät ovat liikuntapalveluissa kunnossa on todennäköistä, että uusi ”sählyskupolvi” kokee saavansa liikuntapalveluista tärkeätä sisältöä elämäänsä. Esimerkkinä uusien palveluiden käytöstä on hiihtolajien informaation ”latu-infon” käyttötiheys joulukuussa 2005, yli 7400 sivulatausta ja sivuston suosio liikuntatoiminnan talven kausitarpeista johtuen on edelleen tammikuussa ollut korkea. (Huovinen E. 1999, 12–21, Jyväskylän kaupunki 2006a)

Tilastot osoittavat selvästi, että verkkopalveluiden käyttö on korkeaa tasoa ja että vapaa-aikaan, kulttuuriin, matkailuun ja liikuntaan liittyvät palvelut ovat suosituimpia. Spatiaalisuuden merkityksen osoittaa karttapalvelujen korkea kysyntä. Kansalaiset haluavat oikea-aikaisen tiedon sijainnistaan sekä ovat tottuneita etsimään verkkopalveluista helposti löydettävän paikannustiedon. Latuinfon suosio on yllättänyt kaikki ennakoarvot, etenkin kun otetaan huomioon että palvelu on seudullisena käytössä talvikaudella 2005–2006 vasta toista toimintakautta. Todennäköistä on, että tulevaisuudessa paikannuksen GPRS-palveluiden käyttö lisääntyy, kun matkapuhelimien kehittyneimpien versioiden myynti kasvaa (IT-Viikko 2006).

Viveca-sana viittaa latinan ja italian sanaan ”vivre”, joka tarkoittaa ”elää”. ”Viveca” on myös naisen nimenä samaa kantaa kuin Viivi ja Viwi.

Nimimetafora viittaa antiikin ajan lisäksi Jyväskylässä aikaisemmin vaikuttaneeseen arkkitehti Viivi Lönniin. Hänen työnsä ovat edelleenkin osa Jyväskylän seudun arkkitehtuuria ja liittyvät muun muassa ”Äylän” ja ”Seminaarinrinteen” alueisiin.

Tutkimusalueen nopeaa muutosta osoittaa myös toimijoiden lisääntyminen sekä uusien yhteistyökonsellaatioiden muodostuminen. Jyväskylän kaupunki myi kesällä 2006 Teknologiakeskus Oy:n osake-enemmistön oululaislähtöiselle ja pörssiin listautuneelle Technopolis Oy:lle. Tämä merkitsi uusia järjestelyjä myös kiinteistöjen omistuksessa. JSP-Facilities Oy:stä tuli uusi kiinteistöbisnekseen keskittyvä yhtiö Technopolis JSP Oy. Yhtiö oli aikaisemmin ostanut 27.3.2006 Vivecan tontin. Kiinteistön omistaa edelleenkin OKO Oyj. jota uusi kiinteistöyhtiö hallinnoi pitkäaikaisella leasingsojimuksella. (KV 5.6.2006)

Kasvukeskusten toimintaympäristöön vaikuttavat yhä enemmän taloudelliset, nopean taloudellisen hyödyn sekä monimutkaisten omistujärjestelyjen syklit. Näyttää myös ilmeiseltä, että kulttuuripolitiikan merkitys kaupunkien kehitystyössä on aikaisempaa keskeisemmässä roolissa. Kainulainen (2005, 292–294) viittaa tässä kehityksessä eurooppalaisiin malleihin ja kokemuksiin. Kulttuuripolitiikan järjestelmät ja aluekehittämisen logiikat ovat yhä enemmän kietoutuneet toisiinsa ja näistä prosesseista on syntynyt uusi poliittinen ja taloudellinen ”sfääri”. Kulttuurin ja vapaa-ajan vaikutuksia on ryhdytty tarkastelemaan enemmän myös sosiaalisen koheesion lujittamisen, luovuuden vahvistamisen sekä ruohonjuuritason osallistumismahdollisuuksien tarjoamisena. Alueiden välisen kilpailun kiristyminen ja hierarkkisen differentoitumisen lisääntyminen ovat pakottaneet kaupungit luomaan uusia kulttuuria vetovoimatekijöitä sekä diversifioimaan taloudellista perustaansa. Näihin kult-

tuurin ilmiöihin viitattiin jo aikaisemmin Floridan (2004) ajatusten kohdalla.

Suomalainen kulttuurinen ja Suomen kieleen liittyvä identiteetti näyttäytyy spatiaalisesti Hippos–Kampus alueella. Kulttuuriseen, opetukseen ja harrastustoimintaan sekä teknologistamiseen liittyvä kehitys on toteutunut alueella verkostoitumisen, spatiaalisen ryhmittymisen ja kiinteän yhteistyön kautta. Kehitys on ollut samansuuntainen kuin mihin Castells ja Himanen (2001, 181–186) viittaavat pohtiessaan suomalaisen tietoyhteiskuntamallin menestymisen tekijöitä.

Kulttuurinen identiteetti ja vahva kansallistune näyttävät olevan kehityksen keskeisiä tekijöitä. Kansallinen ja paikallinen identiteetti näyttää tuovan suomalaiseen talouteen ja kilpailukykyyn elementtejä, jotka perustuvat vuorovaikutukseen globaalien verkostojen kanssa. Tästä kehityskulusta on mitä ilmeisimmin kysymys, kun vastataan kysymykseen, miksi tutkimusalueesta on muodostunut avoin ja yhtenäinen opetuksen, tutkimuksen ja harrastustoiminnan keskus.

6.6. Keskeisten tutkimustulosten yhteenveto

Jyväskylän Hippos–Kampus alue on merkittävä osa Jyväskylän kaupunkia. Huolimatta rakenteellisesta ja arkkitehtonisesta epäyhtenäisyydestään alueella on omaleimainen piirre, jonka keskeisin tausta näyttää olevan historiallisessa viitekehityksessä. Alueen molemmat nimet viittaavat vahvasti antiikkiin, historiaan ja kaupunkipolitiikan käsitteisiin. Tällä tavoin ja myös muista tradition tekijöistä johtuen alueen perinteinen ja toiminnallinen identiteetti on vahva.

Yksi määräävä tekijä alueen kehittämisessä on ollut suomalaisen koulutusjärjestelmän: opetuksen, tutkimuksen sekä liikuntakasvatuksen kehittyminen. Toiminnassa on ollut vahva spatiaalinen eli paikallinen ja paikkaan sidottu luonne, johon monet tekijät ovat koulutustoiminnan lisäksi vaikuttaneet. Suomalaisen koulujärjestelmän kehittyminen, ensimmäinen suomenkielisen koulun perustaminen sekä seminaarin toiminnan käynnistyminen ovat olleet vaikuttamassa harrastus- ja tutkimusalueen, mutta myös koko kaupungin kehittämiseen.

Tutkimuksen keskeiseen pääkysymykseen ”miksi alue on kehittynyt avoimeksi yliopiston ja kaupungin yhteiseksi liikunta-, opetus- ja tutkimuskeskukseksi?” voidaan vastata seuraavasti.

Hippos–Kampus alue on kehittynyt laitakaupungista, joka oli alun perin metsä- ja viljelysmaata, sisä- ja keskuskaupungin osaksi, jolla on oma toiminnallinen funktionsa. Alueen kehityksessä on selvästi nähtävissä syklejä, jotka ovat yhdistettävissä Anderssonin malliksi luoman kaupunkimaisen alueen käsitteelliseen jakautumiseen. *Suburbaanista* alueesta on kaupunkipolitiikan, kaavoituksen ja erityisesti toiminnallisen kehittämisen myötä tullut osa *urbaania* aluetta. Koulutuksella on ollut merkitys myös alueen sulkeutumiseen ja avoimuuteen. Koulutustoiminta kehittyi aluksi lähes suljetulla Jyväskylän seminaarin alueella, ympäristössä ollut aita korosti alueen omaleimaisuutta ja sulkeutumista.

Historiallisesti ja yhdyskunnan rakenteen kannalta on mielenkiintoista havaita, että suljettujen alueiden avautuminen tapahtui 1970-luvulla, lähes samanaikaisesti, tosin eri syistä. Seminaarinmäen ympärillä sijainnutta aitaa ryhdyttiin purkamaan sen huonon kunnon ja yliopiston vaatimien uusien rakennusten vuoksi. Hippoksen avautumiseen vaikutti raviradan siirtyminen Killerjärvelle vuonna 1974, jolloin ympärillä sijainnut aita kävi tarpeettomaksi.

Tapahtunut sulkeutumisen-avautumisen sekä toimintojen vaatimien rakenteiden syntyminen voidaan vahvistaa Balen teoreettisen mallin mukaiseksi, vaikka suunnittelijoilla ja päättäjillä ei ehkä ole ollut tavoitteena teoreettisen mallin toteuttaminen käytäntöön. Erityisesti liikunta- ja urheilurakentamisessa tapahtunut kansallinen ja kansainvälinen kehitys on ollut vaikuttamassa Jyväskylässä syntyneisiin ratkaisuihin.

Kehitykseen on vaikuttanut myös yleinen yhteiskunnallinen ilmapiiri, 1960-luvun opiskelijapolitiikka, yliopiston hallinnon kehittyminen ja demokratisoituminen. Tätä henkisen ilmapiirin muutosta on vaikea tutkimuksen keinoin osoittaa, mutta pienen viitteen asiasta voi saada tehtyjen haastettujen perusteella. Kovin merkittäviä johtopäätöksiä ei aineiston rajallisuuden vuoksi voi tehdä. Ilmeistä on, että kehitykseen ovat vaikuttaneet samanaikaiset tapahtumat, yliopiston voimakas laajentuminen, uusien tilojen rakentaminen sekä yliopiston uudet laitokset. Tähän ”avautumiseen” ovat vaikuttaneet myös alueen arkkitehtuurista käydyssä keskustelussa esiin tuodut tekijät. Arkkitehti Aallon voittaneen kilpailutyön perusteluissa mainitaan tavoite ”avoimesta kampuksesta”. Aallon rooli alueen keskeisenä ideoijana on vaikuttanut kehitykseen, koska hän kirjoituksissaan, kilpailutyön perusteluissa ja useissa esiintymisissään näyttää korostaneen yhtäältä alueen avoimuutta. Tutkimusaluetta voidaan lähestyä neljästä eri suunnasta, toisaalta alueen suljettua luonnetta korostavat rajoitukset erityisesti ajoneuvoliikenteeltä.

Hippos–Kampus alueen kehittämiseen ovat vaikuttaneet myös valtakunnalliset, turvallisuuspoliittiset ja aluepoliittiset tekijät. Jyväskylällä valittiin 1930-luvulla suomalaisen ja valtion omistaman aseteollisuuden keskuspaikaksi. Tykkitehtaan sijoittuminen Hippoksen alueelle merkitsi Mäki-Matin–Syrjälän–Hippoksen kaupunginosien vilkastumista ja asutuksen laajen-

tumista, joka on ollut jatkoa vuoden 1909–1910 asemakaavan toteuttamiselle. Siinä kaupungin kehityksen ja rakentumisen suunnaksi otettiin eteläinen osa.

Rautpohjan tehtaan teknisillä kysymyksillä ollut merkitystä sijoituspaikkaan ja siihen, että työväenasuntoja rakennettiin tehtaan välittömään läheisyyteen Rautpohjankadun ja Pitkänkadun varteen 1930- ja 1940-luvuilla. Tehtaan sijoituspaikkaan näyttää keskeisesti vaikuttaneen kunnallistekniikka sekä riittävä sähkön saanti. Tehdasalue on sijoittunut erittäin edullisesti keskikaupungin–keskuskaupungin läheisyyteen. Raviradan sijainti kadun toisella puolella on merkinnyt tehtaan toiminnan kannalta ”edullista naapurua”, koska toiminnat alueilla tapahtuivat eri aikoina, eikä tästä syntynyt ristiriitoja. Päinvastoin raviradan aluetta voitiin hyödyntää niin sanotun välirauhan aikana muun muassa sotatarviketeollisuuden varikko- ja varastoalueena.

Turvallisuuspolitiikan lisäksi valtakunnallisella liikuntapolitiikalla on ollut merkitys alueen kehittymisessä. Eduskunta hyväksyi jyväskyläläisen kansanedustaja Hyytiäisen toivomusaloitteen pohjalta keväällä 1960 liikuntatieteellisen tiedekunnan (liikuntakasvatustieteiden korkeakoulun) perustamisen Jyväskylään. Luonnollisena sijoituspaikkana oli Seminaarinmäen–kampuksen alue, jotka tekijät ovat vaikuttaneet eduskunnan käsitelyyn ja päätökseen.

Kampuksen kehittymisessä on nähtävissä viisi sykliä; *1. sykli*: Seminaarin rakentaminen 1870–1895, *2. sykli*: Kasvatustieteellisen korkeakoulun uudisrakennuksen kausi 1952–1955, Alvar Aallon suunnittelemat rakennukset, *3. sykli*: Yliopiston laajentamisen ja rakentamisen kausi 1978–1985, *4. sykli*: 1980-luvun lopulla yliopiston rakentamisen painopiste siirtyi Mattilanniemeen ja Ylistönrinteelle, *5. sykli*: 1990–2000-luvun täydennysrakentamisen hankkeet Opinkivi 2002 ja harjoittelukoulun laajennus 2003.

Aallon suunnittelemat rakennukset yliopilastalo 1964 ja liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennus 1969–1971 ajoittuvat toisen ja kolmannen syklin väliin aikaan, jolloin kampuksen rakentumisessa oli tietty välivaihe. Meillä on olemaan viidennen sykliin, kuuluu vanhan rakennuskannan korjaus sekä ylioppilastalon laajennus. Nykyisin uusien rakennusten ja palveluiden toteuttaminen kampukselle on hankalaa alueen ahtauden ja erityisesti liikenne- ja paikoitusongelmien vuoksi. Osittain tästä syystä, osittain tutkimustoiminnan synergiaeduista johtuen Liikunta- ja terveyslaboratorio 1989 toteutettiin lähes fyysisesti Hipposhallin yhteyteen. Sama peruste oli edellä mainitun uuden kokonaisuuden Vivecan toteuttaminen ja liittäminen Liikunta- ja tutkimuslaboratorion yhteyteen.

Kampus on arkkitehtuuriltaan, ilmeeltään ja puistomaisuudeltaan selvästi Hipposta yhtenäisempi ja vehreämpi, koska sen maastonmuodostus on moninaisempi. Hippos vanhana suo- ja peltomaana on luonnollisesti tasaisempi.

Hippoksen alueen kehityksessä näkyvät myös selvät syklit, *1. sykli*: vuosina 1912–1914 raviradan rakentaminen, *2. sykli*: pallokenttien rakentaminen 1945–1953, *3. sykli*: pesäpallstadionin, tekojääradan toteuttaminen 1968–1970, *4. sykli*: hallirakentamisen kausi 1979–1982, *5. sykli*: Liikunta- ja terveyslaboratorion ja Hipposhallin sekä harjoitusjäähallin toteuttaminen 1989–1992. Uusin vaihe on hyvinvointiteknologian kehittyminen ja sen toiminnallisia tarpeita varten toteutettava rakentaminen johon liittyy laajempi maankäytön ja kaavoituksen suunnittelu. Uutta lähestymistapaa edustaa myös alueen laajempi tarkastelu kokonaisuutena, johon liittyvät erityisesti liikenteelliset tekijät ja paikoitussuunnitelmat.

Hippoksen alueen voimakkain rakenteellinen kehitysvaihe on käynnistynyt monitoimitalon 1979 rakentamisen jälkeen, jolloin runsaassa kahdessa vuosikymmenessä toteutettiin nykyi-

nen liikuntahallien rakennuskanta. Kaavoituksella näyttää olleen kaupunki politiikan elementtinä vähäinen merkitys kehityksessä. Kaavoitus on usein tapahtunut jo varsinaisten toiminnallisten ja konkreettien rakennuspäätösten seurauksena, ei niitä ohjaten. Merkittävämpää on ollut yleissuunnitelmien ohjaava vaikutus ja erilaisten yhteistoimintaan liittyneiden hankkeiden merkitys. Esimerkiksi Liikunta- ja tutkimushallin idea syntyi ilman kaavoitusta tai yleissuunnittelua. Kaavoitus toteutettiin myöhemmin ennen rakennustöiden aloittamista (1991). Samoja piirteitä on ollut myös kaavoituksessa Viveca-hankkeen 2003 yhteydessä. Idea syntyi Hippos 2020-Visiion perusteella, kaavoitustoimenpiteet käynnistyivät vasta tämän jälkeen.

Yhteistoiminta on ollut tärkeässä roolissa kehitettäessä tutkimusalueen struktuuria, toimintoja ja palveluita. Yhteistoiminnan kautta ovat syntyneet myös alueen useat tutkimuslaitokset. Yhteistoiminnasta ovat ehkä parhaana esimerkkinä Hipposhalli, jonka nimi oli suunnitteluvaiheessa Liikunta- ja tutkimushalli. Hallin toteuttamisen ideat syntyivät yliopiston, LIKESin ja kaupungin tiiviimmän yhteistoiminnan tuloksena vuosina 1981–1983.

Liikuntapoliittisessa tarkastelussa Hippos-Kampus alueella on selvästi merkittävin päätös ja tapahtuma yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan perustaminen Jyväskylään. Ilman tiedekuntaa Jyväskylän kaupungin liikuntahallinto ja -palvelut olisivat varmasti toisella, vaatimattomalla tasolla. Suomen ainoan Liikuntatieteellisen tiedekunnan sijainti Jyväskylässä on kaupungille ja koko maakunnalle erittäin merkittävä tekijä.

Tiedekunnan olemassaolo vaikuttaa kaupungin liikuntaelämään edelleenkin. Todennäköistä myös on, että yliopiston oma toimintakenttäkin olisi kapeampi ja selvästi vähemmän kansainvälinen kuin tällä hetkellä. Samoin liikuntaan liit-

tyvien tutkimuslaitosten merkitys on kaupungille sekä sen ja urheilujärjestöjen toiminnalle merkittävä.

Liikuntasuunnitelmilla on ollut huomattava merkitys alueen kehittymisessä. Kaikissa laadituissa liikuntasuunnitelmissa 1975, 1983, 1986, 2001 Hippoksen ja osittain myös kampuksen alue on ollut vahvasti esillä, useat rakennus- ja toimintalahankkeet ovat olleet liikuntasuunnitelmien keskeisenä tavoitteena. Liikuntasuunnitelmilla on ollut myös tuloksellisuusmerkitys, koska suurin osa (83 %) suunnitelmissa vuosina 1973–2000 ehdotetuista hankkeista on toteutunut. Merkittävimmistä ehdotuksista ovat toteuttamatta jääneet vain yleisurheilukentän, tenniskeskuksen ja keilahallin rakentaminen.

Tutkimusalue on erittäin vilkas tapahtumakeskus. Tilastollinen aineisto osoittaa, että Hippos-Kampus alueella tapahtuu huomattava osa siitä kansalaistoiminnasta ja eri järjestöjen toteuttamista tilaisuuksista jota Jyväskylässä järjestetään. Liikunta- ja harrastustoiminta tilastoidaan hyvin tarkasti sekä analyttisesti. Kampuksen kulttuuri- ja tapahtumatilastointi toteutetaan sattumanvaraisesti, koska alueella on lukuisia joukko organisaatioita. On kuitenkin arvioitavissa, että liikuntaharrastajien käyttäjämäärän noin 2,3 miljoonaan käyntikertaa, opiskelu-, kulttuuri- ja tapahtumakäyttö on samaa luokkaa kuin liikuntatilojen ja alueiden käyttö.

Tuorein tilasto Hippoksen alueelta on 30.–31.5.2006 toteutettu koululaisten Touko-Fest tapahtuma, jossa arvioitiin vierailleen 8.000 Keski-Suomen maakunnan koululaista ja opiskelijaa. Kesän 2006 tapahtumien kirjo on ollut myös hyvin moninainen, alkaen Kirkon lähetyshuhlista ja päätyen tyttöjen koripallon Euroopan mestaruuskarsintaturnaukseen ja Hyvän Olon messuviiikonloppuun.

Tutkimusalueen kehittymiseen ovat vaikuttaneet valtakunnalliset ja aluepoliittiset päätökset.

Nämä päätökset ovat tulleet pääosin kaupungin ulkopuolelta. Päätöksiin on vaikutettu paikalliselta ja maakunnalliselta taholta, mutta niitä voidaan nimittää ulkopäin tulleiksi kehityssykleiksi. Paikallisella päätöksenteolla ja hyvällä yhteistyöllä on vaikutettu siihen, että Hippos–Kampus alueesta on muodostunut valtakunnallisesti ja osittain myös kansainvälisesti merkittävä opetuksen, tutkimuksen ja liikunnan keskus. Monimuotoinen kerrostunut yhteistyö on merkinnyt myös eturistiriitojen siirtymistä taka-alalle.

Keskeiset tutkimusalueen kehittämiseen vaikuttaneet päätökset ja tekijät esitetään seuraavassa kootusti, luettelomaisesti kronologisessa järjestyksessä.

1. Suomen Senaatin päätös seminaarin perustamisesta;
2. Jyväskylän kaupungin päätös maa-alueen hankkimisesta seminaarin rakennuksia varten;
3. Raviradan rakentaminen;
4. Kaupungin laajentuminen, Mäki-Matti ja Syrjäjä;
5. Kasvatusopillisen korkeakoulun perustaminen;
6. Valtion Tykkitehtaan perustaminen Rautpohjaan;
7. Korkeakoulun suunnittelukilpailu;
8. Eduskunnan päätös liikunnanopettajien koulutuksen käynnistämisestä Jyväskylässä;
9. Jyväskylän yliopiston perustaminen;
10. Liikuntatieteellisen tiedekunnan perustaminen;
11. Polvisen ”moottorituesuunnitelman” hylkääminen;
12. Suomen Pesäpalloliiton päätös kieltää sarjapelit Harjun stadionilla;
13. Tutkimuslaitosten perustaminen;
14. Liikuntasuunnitelma 1973–1975, liikuntalaitosten keskittäminen Hippokselle;
15. Yliopiston ja kaupungin yhteistoiminnan virallistaminen;
16. Hyvinvointiteknologian valitseminen yhdeksi kehittämisalueeksi;

Nykyinen näkemyksemme, tämänkin tutkimuksen perusteella on, että erityisesti Hippoksen alueeseen, mutta myös yliopiston kampukseen kohdistuu suuria odotuksia tutkimuksen ja hyvinvointiteknologian kehittämisessä. Ilman tutkimuksellista selvitystä ja arviointia riittäviä perusteita kehitystyölle on hankala löytää. Enää ei riitä, että rakennuksia ja palveluita suunnitellaan niin sanotusti ”*Klubi-askin kanteen*”, joka oli Jyväskylän ensimmäisen urheilutoimenjohtaja Ake Ahosen tunnettu toteamus. Tarvitaan systemaattista arviointia ja myös historiallisten prosessien tarkastelua, jotta kehittämistyössä voidaan siirtyä vaiheesta toiseen. Olisi omituista, jos keskeinen valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä alue kehittyy, sitä suunnitellaan, kehitetään tai kaavoitetaan ilman minkäänlaista tutkimusta, arviointia tai pohdintaa.

7. KESKUSTELUA VISIOISTA JA ALUEEN KEHITTÄMISESTÄ

Tutkimukseni otsikko ”*Jyväskylän Hippos–Kampus alueen kehittyminen harjun reunasta ja kaviourasta liikunnan, opetuksen sekä tutkimuksen keskuksiksi*” määrittää tutkimuskohteeni spatiaalisesti ja tilallisesti rajatuksi. Tästä huolimatta tutkimusalueen tausta, teoreettinen viitekehys sekä huomattava osa tutkimusaineistosta on osa laajempaa kokonaisuutta. Tutkimusalueen kehitys seuraa ja kuvaa monella tavalla myös suomalaista yhteiskunnallista ja kaupunkipolitiikan kehitystä erityisesti opetuksen, tutkimuksen ja liikunnan sekä kansalaistoiminnan alueilla.

Kyseessä on rajatun kaupunkimaantieteellisen alueen, mutta myös kaupunkikehityksen sekä liikuntakulttuurin ja tietoyhteiskunnan muutoksen tutkimus. Mittavan aineiston ja tutkimusraportin jälkeen käyn lopuksi keskustelua, pohdintaa, arviointia sekä esitän joukon kehittämisehdotuksia, joilla toivottavasti voin vaikuttaa jollakin tavalla tutkimusalueen tulevaan kehitykseen.

7.1 Tukea toiminnallisesta traditiosta

Hippos–Kampus alueen rakentamisen traditio on monivaiheinen. Traditiosta, vaikka se ulottuu rakenteellisesti ja toiminnallisesti yli sadan vuoden päähän, tulisi kuitenkin ottaa oppia. Tradition tulee olla sekä yhteiskunnan, että yksilön tiedon siirtämistä sosiaalisessa kontekstissa. Traditiota tulee oppia ymmärtämään sekä dokumentoidun, fokusoidun että hiljaisen tiedon tasolla.

Seminaari perustettiin nykyiselle paikalle sen vuoksi, että opinahjo haluttiin mahdollisimman lähelle kaupunkia ja kaupunkilaisia. Opettajakunnan haluttiin asuvan oppilaitoksen tuntumassa. Näin seminaarista ja ruutukaavan eteläpäästä Seminaarinrinteestä ja Älylän alueesta muodostui historiallisesti ja kaupunkimaantieteellisesti mielenkiintoinen ja merkittävä. Tätä kuvaa myös Älylälle annettu nimi. Seminaarinmäki, sen alapuolinen Seminaarinrinne ja Älylä ovat säilyttäneet hyvin luonteensa, vaikka niiden merkitys yliopiston opettajien ja henkilökunnan asuinpaikkana ei enää nykyisin ole samalla tavalla kuvaava ja merkityksellinen, kuin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa.

Traditioista ja perinteistä on pidettävä myös päätöksentekoprosesseissa kiinni. Se on osa sivistyneen yhteiskunnan ja yksilön arvomaailmaa. Valtakunnan tasolla on toimittu näin, kun kampus alue päätettiin suojella valtioneuvoston päätöksellä vuonna 1992. Tuorein päätös on keväältä 2006, jolloin yliopisto, Senaatti-kiinteistöt ja valtion maa-alueista vastaava Kapiteeli tekivät sopimuksen Jyväskylän yliopiston kiinteistöjen ja alueiden hoidosta yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. (Jyväskylän yliopisto 2006c)

Hippoksen kaavoituksen ja rakentamisen suhteen tilanne on toinen. Alue on ollut voimakkaan rakentamisen kohteena 1970-luvun lopulta lähtien. Vieläkään alueesta ei ole olemassa kokonaisvaltaista asemakaavaa, jossa toimintoja tarkasteltaisiin perusteellisesti ja pitkällä aikajänteellä. Lähes kaikki isot kiinteistöt on rakennettu suppeiden, niin sanottujen "postimerkkikaavojen" tuloksena, viimeisimpänä Viveca-rakennus. Alueesta on laadittu erilaisia ehdotuksia ja suunnitelmia jo 1950-luvulta lähtien mutta laajempi, toteuttamista sitova suunnittelu on kesken. Kaavoitusta on viime vuosien aikana pohdittu useassa eri työryhmässä, muun muassa paikoituksen tarpeita selittäen, mutta tuloksia ei ole saatu aikaan. Osittain tämä on johtunut siitä, että monet ehdotukset ovat keskenään ristiriidassa.

Esimerkiksi tällä perusteella ajatukset ja ehdotukset pesäpallostadionin siirtämisestä Hippokselta jonnekin muualle, Killerjärvelle tai peräti Laajavuoren metsään, tuntuvat käsittämättömiltä. Asiaa on selvitetty viime vuosien aikana perusteellisesti (raportit 1990 ja 2003). Joka kerta ehdotettuja ideoita on pidetty yleisesti ja erityisesti kansalaisjärjestöjen, esimerkiksi urheiluseurojen kannalta huonoina. Tästä huolimatta polemisointia ja valmistelua asiasta on jatkettu eri yhteyksissä, muun muassa virkamiesten toimesta.

Suomalaiskansallinen laji pesäpallo on synty-

nyt Jyväskylässä professori Lauri "Tahko" Pihkalan kehittämänä. Ehkäpä juuri tästä syntyto-
dellisuudesta johtuen, Jyväskylä on ollut kaikki vuosikymmenet, 1930-luvulta lähtien Oulun ja Seinäjoen ohella ainoa merkittävä suurempi kaupunki, joissa kansallinen laji on saanut huomattavan urheilu- ja liikuntapoliittisen arvon. Tämän vuoksi pesäpalloa lajina olisi kohdeltava yhteiskunta- ja kaupunkipoliittisesti "hienovaraisesti".

Jyväskylässä on harrastettu pesäpallon kohdalla kaipuuta menneisyyteen ja ihannoitu takavuosien 1950-luvun paikallisottelujen hurmosta. Pesäpallon paluu Harjulle ei ole todellisuutta. Lajin luonne ja tekniset vaatimukset ovat niin paljon muuttuneet, ettei kaihoisia kertomuksia juuri kannata kaivaa esiin. Lisäksi on otettava huomioon, että pesäpallo lajina on voimakkaasti pyrkinyt modernisoitumaan tai muuttumaan jälkimoderniksi kansallispeliksi. Välineinä ovat olleet kaupallistaminen ja pyrkimys kaupunkimaiseksi peliksi, vaikka lajin keskeisin kannatusalusta edelleen 2000-luvun Suomessakin on maaseutupaikkakunnilla. Jälkimoderniksi pelielementiksi voidaan myös luonnehtia pelin muuttamista jaksottaiseksi. Tällä haettiin muun muassa sopivuutta televisiopeleiksi, jossa ottelun pituus voitaisiin jollakin tavalla ennakoita.

Suomen Pesäpalloliiton toiminnanjohtaja Markku Pullinen on osallistunut vuoden 2003 aikana tehtyyn "Pesikeskustyöryhmän" työskentelyyn. Pullinen toteaa, että yhteiskunnallinen ongelma on se, että yhteisten kokemusten syntyminen ei ole enää itsestään selvää.

"Meidät kaikki on heitetty vaikeisiin olosuhteisiin. Eriytyneisyys ja yksinäisyys ovat tekijöitä, jotka laskevat ihmisten kokeman hyvinvoinnin tasoa. Onkin modernia hyvinvointipolitiikkaa lähteä rakentamaan kansalaistoiminnan ydintä, ihmisten välistä suoraa vuorovaikutusta, luomalla paikkoja ja tilanteita, joissa jyväskyläläiset tapaavat ja kokevat yh-

dessä. Ajatus siitä, että Hippoksesta tulisi paikka, jossa eri elämän vaiheessa ja eri motiiveilla varustetut (urheilu-) ihmiset tapaavat ja kokevat yhdessä on lyhyellä ja erityisesti pitkällä jännteellä viisas.

Voisivatko Jyväskylän pesäpalloseurat, ajan hermolla erinomaisesti oleva liikuntatoimi, yliopisto ja valvetuneet yritysjohtajat olla uusi rakenne luotaessa nuorille edellytyksiä kiinnittyä yhteiskuntaan? Naisten ja miesten ottelut sekä pesäpallokoulut ovat keränneet suuria väkimääriä katsomoihin ja harrastuksen pariin. Seurat voivat mainiosti vastata suureen terveyttä ja kasvatusta korostavaan kasvattajaseura tarpeeseen, aikuisten kohtaamisten, ystävyyden ja yhdessäolon kaipuuseen. Hippoksen tapahtumia leimaavat kansalaistoiminnan ytimeistä nousevat arvot – yhdessä tekeminen, toisten auttaminen, oma-aloitteisuus, tasa-arvo, leikki ja kisailu muun muassa yritykset voivat olla tätä kautta eri tavoilla [hyviä kansalaisia].” (Pullinen 2003).

Pullisen mukaan kysymys ei ole suinkaan mistään sinällään uudesta asiasta. Edelleen pelataan täysillä, mutta tapahtumia ja seurojen toimintaa lähdetään virittämään uudelleen, uusia tarpeita vastaavasti. Toimintaa tarkastellaan uusista näkökulmista, yhteistyössä verkottumalla, uusilla tavoilla. Yliopiston rehtori Sallinen puhuisi tässä kohdin sosiaalisesta innovaatiosta, viittaa Pullinen paikallisuuteen ja lokaliteettiin. (emt)

Pesäpallo-olosuhteiden kehittämisessä, tai paremminkin olosuhteiden pysähtymisessä voidaan nähdä myös edelleenkin sukupuolten välinen ero, osittain jopa ristiriita. Jyväskylän Kirittärien joukkue on kuulunut koko 2000-luvun lajin valtakunnan kärkisijoille. Seura on saavuttanut viime vuosien aikana 4 Suomen mestaruutta ja 3 mitalisijaa. (Kirittäret 2006) Tästä huolimatta Hippoksen pesäpallostadionin olosuhteissa ei ole tapahtunut muutosta. Hiekkatekonurmi-pinnan toteuttamisen jälkeen 1996, olosuhteet ovat pysyneet samanlaisina, huolimatta naisten erinomaisesta menestymisestä.

Voidaan jopa väittää, että päätöksentekijöiden huomio on kiinnittynyt pesäpallo-olosuhteissa toisaalle kaupungissa. Spekulaatiivisesti voidaan kysyä, olisiko olosuhteiden tila samanlainen mikäli pesäpallon miesjoukkue pelaisi Superpesiksen sarjassa ja olisi menestynyt yhtä hyvin? Kunnallispoliittinen paine olisi noussut ja todennäköisesti päätöksentekijät olisivat nopeasti toteuttaneet Pesiskeskustyöryhmän ehdotukset toiminnan säilyttämisestä Hippoksella ja katsomo- ja kenttäolosuhteita olisi ryhdytty parantamaan.

Kirittärien pukutilat saivat hieman kohennusta keväällä 2006. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että jäähallissa ovat liigajoukkueen ”omat tilat”, tietynlainen sviitti, ollut käytössä 10 vuoden ajan. Naisten palloilujoukkueen toiminta ja hyväkään menestys ei vielä aiheuta kovin suurta kunnallis- tai urheilupoliittista painetta. Tietyllä tavalla on ironista, että kaupungissa on kahdessa kesäteatterissa katettu katsomo (Laajavuori ja Ainola), molemmissa vieläpä kaupungin suoran tai välillisen tuen turvin toteutettuna. Keskeisellä, kansallisesti merkittävällä pesäpallostadionilla ottelut tapahtuvat 1990-luvun olosuhteissa. Näin tarkasteltuna liikunta- ja urheilutoiminnan struktuurit ovat edelleenkin hyvin paljon maskuliinisuutta korostavat ja epätasa-arvoiset.

Nykyisessä kaupunkikehityksessä ja -kulttuurissa tapahtumilla nähdään tärkeä merkitys. Radovic (1996) tuo ehdotuksessaan urbaanin kaupungin piirteitä myös tapahtumiin ja spektaakkeleihin. Hän katsoo, että spektaakkeleita kaupungissa on myös mahdollinen strateginen ratkaisu. Tavoite vaatii enemmän koordinoituja ja suunniteltuja tapahtumia vuoden aikana sekä erittäin tietoisesti valittuja ohjelmia ja festivaaleja, esityksiä, urheilutapahtumia, paraateja jne. Spektaakkelimaisten tapahtumien mukanaolo Jyväskylän kaupunkielämässä ympäri vuoden pakottaisi myös osaltaan ajattelu- ja kehittämis-

työhön. Kaikki tällä hetkellä olemassa olevat tapahtumat ja esitykset ovat osa urbaania orientaatiota. Ideana voisi olla järjestää ne ehkä systemaattisemmin, jotta tilaa löytyy kaupungissa kaikille mahdollisille vaihtoehdoille ja intresseille.

Radovic viittaa myös Suomen ja Jyväskylän luonnonolosuhteiden monipuolisiin edellytyksiin, joita muun muassa kesä ja talvi tarjoavat. Tapahtumien sijoittumista on myös mietittävä tarkoin siten, että ne sijoittuvat vahvoille asuma- ja kaupunkialueille. ”Lineaariset spektaakkelit” kuten pyöräily, juoksu, maratonit, paraatit jne. liittyvät kaikki katuihin ja liikkumiseen. Musiikki- ja tanssitapahtumat ovat paljon vakaampia ja tarvitsevat paremminkin pysyviä tiloja kuten aukioita, yliopiston kampusaluetta, urheiluhalleja ja leikkikenttiä esiintymislavoineen. Kannattaisi ajatella mitä tahansa tapahtumaa sellaisessa mahdollisessa kontekstissa, joka on sopivin ehdottamieni suunnitelmien kannalta (Radovic 1996, 28). Tästä kaupunkikulttuurin näkökulmasta on

tervehdittävä tyydytyksellä pyrkimyksiä käynnistää yli vuosikymmen jäissä ollut perinteinen urheilu- ja juoksutapahtuma Finlandia-Maraton, kesällä 2007 uudelleen. Vaikka Jyväskylässä on runsaasti erilaisia tapahtumia on kansallisesti merkittävistä ja tunnetuista kaupunkitapahtumista pidettävä kiinni.

Kainulainen (2005, 313) osoittaa väitöskirjassaan, että Jyväskylän kulttuuriset teemat nähdään muodikkaasti diskursseissa, joissa toimintaympäristö vaikuttaa konstruktioivana tekijänä. Tähän yhdistetään kaupungin kompakti rakenne, joka mielletään kulttuurista ilmapiiriä luovaksi ja myös ylläpitäväksi tekijäksi. Pelkkä rakenne tai ympäristö ei luo myönteistä kulttuuri-imagoa ja mielikuvaa. Kainulaisen mukaan tarvitaan eräänlaista kulttuurista atmosfääriä tai aineetonta kulttuuripääomaa, jotta imagolla olisi sisältöä. Tämän ”sisällöntuottajan” roolissa ovat monenlaiset kansalaistoiminnan tekijät, oppilaitokset, harrastusryhmät, yksittäiset taiteilijat ja runsas festivaalitarjonta.

*KUVA 19. Kirittäret juhli-
vat Suomen Mestaruutta
16.9.2006. Perinteisiin
kuuluu uinti Köyhänlam-
men kirpeässä vedessä.
Kuva/kuvankäsittely Erkki
Huovinen.*

Näistä kulttuurisista tapahtumista esimerkiksi voidaan ottaa ”Yläkaupungin Yö”, joka keväällä 2006 järjestettiin 14. kerran. Tässä tapahtumassa yhdistyvät moninainen kulttuurinen tarjonta, kansalaistoiminta sekä kulttuuri-, vapaa-aika- sekä liikuntapalvelut. Muita merkittäviä tapahtumia ovat esimerkiksi Sataman Yö kesäkuussa, Summer Jazz myös kesäkuussa, perinteinen Jyväskylän Kesä heinäkuussa sekä Maan ja Ween viljaa tapahtuma syyskuussa. (Yläkaupungin Yö 2006, Leinonen 2006)

Kerrostuneisuudesta on kaupunkirakenteessa pidettävä kiinni, erityisesti silloin, kun se liittyy traditioon. Kerrostuneisuus näkyy Hippos-Kampus alueella monin tavoin, arkkitehtuurissa, maisemassa, liikenteessä ja toiminnassa. Tämän vuoksi on tärkeitä, että tutkimusalue nähdään luonnollisena jatkeena keskikaupungille ja ruutukaavalle. Ruutukaavan ja kampuksen yhteenkuuluvuutta on pohdittu monissa eri yhteyksissä. Yksi niistä on professori Pallasmaan ajatus niin sanotun Seminaariaukion rakentamiseksi, vuodelta 1967. Suunnitelman tarkoituksena oli korostaa ruutukaavan ja kampus alueen liittymäkohdan merkitystä kaupunkirakenteessa. Aukio voisi olla sisääntuloportti yliopiston alueelle ja muodostaa vastakohdan ja toisen ääripään niin sanotulle ”Aren aukiolle” Kauppakadun pohjoisosassa tai ”alakaupungissa”. (Jäppinen 2005, 358)

Pallasmaan ajatusta voisi edelleen jalostaa alueen avoimuuden pohjalta. Tutkimus osoittaa, että Hippos-Kampus alue on kaupunkirakenteellisesti merkittävä osa Jyväskylän kaupungin ruutukaava-keskuskaupungin aluetta. Alueen omaleimaisuutta voitaisiin lisätä näillä ”sisääntuloporteilla” ja suunnitella niihin omaperäinen kaupunkihistoriaa korostava erityispiirre. Näitä portteja voitaisiin edellä mainitun seminaarin aukion lisäksi toteuttaa Liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan ja Opinkiven liikenteelliseen solmukohtaan, jossa jo sijaitsevat lipputankorivis-

töt (Alvar Aalto), Kuntoportin liittymään, jolloin alue voisi erottautua Rautpohjan tehdasalueesta, Pitkänkadun jäähallin puoleiseen osaan, joka voisi muodostaa parin Kuntoportin kanssa, sekä Konservatorion kulmaan, joka voisi muodostaa sisääntulon ”Musiikkikampukselle”.

Esimerkiksi Jyväskylän ystävyyskaupungissa, tuhatvuotisessa Potsdamissa, on vanhan kaupungin keskustassa historiallisia aikaisempaan muurirakenteeseen perustuvia portteja, kuten Pieni Brandenburgin portti ja Jägerportti (metsästäjän portti), joilla on sekä historiallinen, että kaupunkimaantieteellinen merkitys. Sisääntulo- ja porttiaihiot eivät taloudellisesti olisi suuri investointi, mutta niillä saataisiin aikaan kulttuurista ja kaupunkirakenteellista kohennusta alueen liian tavanomaiseen ilmeeseen.

Hippos-Kampus alueen rakenteellinen traditio on pitkä ja monivaiheinen. Alueen säilyminen puistomaisena on ilmeisemmin ollut Seminaarinmäen ansiota. Kaunis perisuomalainen männikköharju on säästynyt jälkimodernilta rakentamiselta, vaikka Jyväskylässä muuten on 1950-1980 luvuilla muutettu ja tuhottu vanha ruutukaavan alueella sijainnut kaupunkirakenne lähes kokonaan. Merkittäviä puutalokortteleita ei enää ole ja kaupungin keskustaan on jäänyt vain muutama irrallinen puutalo, kertomaan vanhasta ruutukaavan historiasta.

Seminaarinmäen ja kampuksen alueella ovat säilyneet historialliset kerrostumat, vaikka 1970-luvulla yliopiston rakentaminen on ollut melko kiivasta ja väittelyitä vanhan rakennuskannan asemasta on käyty paljon. Todennäköistä on, että tilanne olisi toisenlainen mikäli Alvar Aallon suunnitelmat eivät olisi toteutuneet. Tuolloin rakennusten säilyminen ja olomassaolo olisi ollut uhattuna. Sama koskee niin sanottua Polvisen valtatesuunnitelmaa. Mikäli suunnitelma olisi toteutettu nelostien, nykyisen Länsi-Päijänteentien jatke, olisi rikkonut perusteellisesti sekä

Hippoksen, että kampuksen rakenteen. Ratkaisu olisi ollut tuhoisa sekä harrastustoiminnan edellytysten kehittymiselle, että alueen luonnonarvoille. Suunnitelma onnistuttiin torjumaan ripeän ja ponnekkaan kansalaistoiminnan avulla. Tämäkin episodi osoittaa, kuinka tärkeitä kansalaisjärjestöjen toiminta on avoimessa demokratiassa. Polvisen laatimat liikennesuunnitelmat todettiin toteuttamiskelvottomiksi myös Helsingin seudulla. Tämä johti osaltaan tunnettuun metropäätökseen (Manninen 2006b).

Perinteiden ja traditioiden vaaliminen on onnistunut kampuksen alueella helpommin, koska jo seminaarinajoista lähtien ympäristöarvoille on annettu merkitystä muun muassa puutarhahoidon opetuksella ja kansallisperinteen keräystoiminnalla sekä ympäristökasvatuksella. Yliopiston museolla, Alvar Aalto -museolla ja Keski-Suomen museolla on ollut huomattava merkitys näiden traditioiden vaalimisessa.

7.2. Korkeatasoinen keskus vai yliopiston takapiha

Yliopiston ja kaupungin sekä tutkimuslaitosten yhteistyö on ollut tiivistä, erityisesti 1970-luvulta lähtien. Kampuksen historiallisesta taustasta ja perinteistä johtuen alue on säilynyt korkeatasoisena puistomaisena alueena, jossa luonnonolosuhteet ja niin sanottu perusmetsä näyttävät miellyttävällä tavalla. Erityisesti yliopisto on käyttänyt runsaasti voimavaroja kampuksen ympäristöhoitoon ja saanut siitä paljon myös tunnustusta. Yksi erikoisuus voidaan tässä yhteydessä todeta yliopiston ympäristönhoidosta. Seminaarin perinteistä johtuen yliopistolla oli pitkään oma puutarhuri ja myös hevonen. Näil-

lä palveluilla oli oma menokohta valtion tulo- ja menoarviossa.

Samoja myönteisiä ympäristönhoidon näkökulmia ei voida todeta Hippoksen alueesta. Vaikka raviradan, sittemmin liikuntapuiston alueelle on vuosikymmenien aikana rakennettu isoja rakennuksia, suoranaisia komplekseja, toteutus on tapahtunut ilman merkittävää ympäristön suunnittelua ja -investointeja. Tämä on johtunut kaavoituksen ja rakennusjärjestyksen tulokinnasta, jossa hankkeen urakkaraja on useimmiten ulottunut vain noin 5 metrin etäisyydelle rakennuksen ulkoseinästä. Muu ympäristö on jäänyt pääosin toteuttamatta. Tästä johtuu myös se, että rakennetut paikoitusalueet ovat olleet valtaosaltaan pelkkää sora-aukiota tai asfaltoitua aukeaa kenttää.

Kuten aikaisemmin on todettu, kampus-Seminaarinmäki on kulttuurisesta ja historiallisesta taustasta johtuen huomattavasti Hipposta puistomaisempi. Hippoksen maa-alueet olivat aikaisemmin maatalousvaltaista seutua ja tämä "aukeamaisuus" on valitettavasti rakentamisen myötä vain korostunut. Puistosuunnitelmat alueelle eivät ole uusia. Roiko-Jokela (1993, 118-119) osoittaa, että 1940-luvulla Hippokselle kaavailtiin erillistä puistosuunnitelmaa, jossa pääpaino olisi ollut pallokenttien kehittämisessä. Ideat ja aloitteet johtivat siihen, että osa raviradan keskusosasta (suolampea) täytettiin palloilutarkoituksia varten. Näyttää siltä, että jo tuolloin on pohdittu jonkinlaista "vihervyöhykettä" Viitanimestä (Nisulan monttu), edelleen Harjulle ja kampuksen kautta Hippokselle, vaikka pääpaino lieneekin ollut palloilun olosuhdeasioissa.

Useissa suunnitelmissa 1980-luvulta lähtien on korostettu Hippos-Kampus alueen ympäristön kehittämisen ja kohentamisen tarvetta. Tämä osoittaa, että ympäristölliset seikat ja tekijät on tiedostettu, mutta toimenpiteitä on toteutettu kovin niukasti.

”Yliopistoalueen maankäyttösuunnitelmaan liittyen suunnitellaan ja kunnostetaan myös Köyhänlammen–Moirislammen välinen puistoalue. Vetovastuu kaavoitustoimistolla.” (Jyväskylän kaupunki, Laatokylä-projektin raportti 1996, 5). ”Keskeisin uusi ympäristön kunnostushanke on Liikuntakeskuksen yleissuunnitelman toteutus. Yleissuunnitelma on hyväksytty. Toteutus käynnistyy syksyllä 1996.” (Jyväskylän kaupunki, Laatokylä-projektin raportti 1996, 10).

Liikuntalautakunnan 70-vuotisjuhlakokouksessa ehdotettiin, että AaltoAlvarin ja jalkapallokentän välisiä puistokaistaleita kohennettaisiin puu- ja pensasistutuksin ja ”aukeamaisuutta” sekä ympäristöä parannettaisiin pienin ehostustoimin. Huolimatta ehdotuksista ja ideoista toimenpiteitä ei ole jostakin syystä toteutettu. Näyttää siltä, että ympäristönhoidossa ja sen tasossa on enemmän kysymys haluttomuudesta ja ylläpitävän organisaation näkemyksen puutteesta, kuin voimavaroista. Puiden ja pensaiden istuttaminen sekä säntillinen hoito, ei vaadi suuria taloudellisia uhrauksia. Sama koskee Hippos alueen järjestelmällistä siistimistä. Edellä mainitut esimerkit osoittavat, että Hippoksen alueen istutuksiin ja puistomaisten elementtien kehittämiseen ei ole viime vuosien aikana osoitettu voimavaroja, eikä toimenpiteisiin ole ryhdytty, vaikka keskusteluja on käyty ja suunnitelmia laadittu. (Liikuntalautakunta 23.9.1995)

Tarkasteltaessa kampuksen paikoitusalueita ja kun verrataan niitä Hippoksen vastaaviin, ero on huomattava. Kampuksella paikoitustilat on rakennettu rakennusten ympäristöön ja puistometsään hillitysti. Hippoksella lähtökohta on ollut toinen: laakea kenttä aivan rakennuksen ulkoseinän viereen (Monitoimitalo, Jäähalli, Hipposhalli, Viveca). On tietysti todettava, että mitoitustarvekin on kampuksella hieman pienempi, kuin liikuntahallien tuntumassa.

Nykyaikainen liikunta-, opetus- ja tutkimus-

keskus tarvitsee laadukkaan ympäristön ja hyvät tekniset olosuhteet. Voidaan myös kysyä, eikö urheilu- ja liikuntaväen tottumuksissa ole jotain omituista, kun tavoitteena on päästä mahdollisimman lähelle peliareenan ovea, melkein katsomoon saakka suoraan omalla autolla? Tilanne näyttäätyy omituisella tavalla erityisesti kesäaikana pesäpallo-otteluiden yhteydessä. Otteluiden aikana pesäpallostadionin ympäristö on täynnä henkilöautoja. Nokkelimmat sijoittavat kulkuvälineensä puiden ja istutusten lomaan, osa ajaa röyhkeästi Köyhänlammen rantaan kevytväylälle. Samaan aikaan monitoimitalon, jäähallin ja Hipposhallin ympäristössä on satoja asfaltoituja paikoitusruutuja tyhjillään. Onko näin, etteivät katsojat jaksa kävellä edes 100 metriä autoltaan urheilukatsomoon? Seuraavan sivun kuvassa 20 osoitetaan tuore esimerkki jyväskyläläisestä autoilu-, paikoitus- ja urheilukulttuurista.

Voidaan myös kysyä, johtuuko tämän kaltainen katsomokäyttäytyminen jyväskyläläisestä ilmiöstä, jossa penkkiurheiluväki tulee paikalle ja katsomoihin vasta hieman ennen ottelun alkamista tai peräti sen alettua. Vai ohjaavatko käyttäytymistä huippupelaajat, jotka saapuvat kromatuilla autoillaan harjoituksiin, paikoittaen kulkuvälineet melkein pelialueelle? Tapahtumaja hallinto-organisaatioiden tulee voida vaikuttaa ihmisten ja katsojien, kuin harrastajien käyttäytymiseen ja myös liikuntakäyttäytymiseen ympäristöarvoja kunnioittaen ja normaalin ”maalaisjärjen” tasolla. Käyttäytymisessä on paljon opittavaa esimerkiksi suurten Keski-Eurooppalaisten kaupunkien urheilu- ja liikuntakeskusten toteuttamisessa ja yleisön käyttäytymisessä. Tästä esimerkkinä voidaan ottaa Potsdamin Luftschiffwaffen urheilu- ja liikuntakeskus, jossa on hyvin vähän yleistä paikoitustilaa.

Tutkimuksen tarkoituksena ei ole ollut keskittyä kovin yksityiskohtaisesti kunnallistekniikkaan ja liikennealueisiin. Tarkasteluni on alueen

*KUVA 20: Paikoitusta
Köyhänlammen rannalla,
kaupungin puistoalueella.
Kuva/kuvankäsittely: Erkki
Huovinen 9/2006.*

toimintaan liittyvää, koska niiden mitoitus ja rakentaminen vaikuttavat tutkittavan alueen kokonaiskuvaan ja toimintoihin merkittävällä tavalla. Tästä syystä olen kiinnittänyt joihinkin pienempiin yksityiskohtiin huomioita. Esimerkiksi Oulun Raatin liikuntakeskuksen suunnittelussa on lähdetty tilanteesta, jossa kaikkia rakentamiseen ja toimintaan tarvittavaa pysäköintitilaa ei pyritäkään osoittamaan samalle alueelle. Raatissa on kaupunkikuvallisista syistä pysäköinti ehdotettu ratkaistavaksi muutoin kuin avopysäköintinä. Ratkaisumalliksi tulevat tällöin muun muassa kellaritilat ja rakennuksiin liittyvinä kansi-ratkaisuina. Muu suur tapahtumien paikoitus järjestetään keskikaupungin kaupunkirakenteessa. (Oulun kaupunki 2003, 18)

Kaupunkisuunnittelun lähtökohta paikoituksen mitoituksessa on edelleenkin suuri. Normaali päiväaikainen käyttö ei vaadi kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen tavoittelemaa uutta paikoitustilaa. Mikäli nykyiset paikoitustilat otetaan

rakentamiskäyttöön tilanne muuttuu ratkaisevasti. Hippoksen aluetta kuormittaa eniten Metso konsernin tehtaan päivittäinen paikoitus, joka tapahtuu pääosin Hippoksen alueella. Syyt tähän juontavat 1960–1970 luvuille, jolloin Hippoksen alueella oli runsaasti ”vapaata tilaa”. Kaupunginhallituksen oli helppo myöntää isolle liikeyritykselle lupa paikoittaa rakentamattomalla maalla. Hippos–Kampus alueelle näyttää kasvautuvan runsaasti rakentamispaineita, perusratkaisuna tulisi olla tämän vuoksi Rautpohjan tehtaan päivittäisen paikoitustarpeen osoittaminen pääosin tehdasalueelta, ei liikunta-alueelta. Ei myöskään voida hyväksyä lähtökohtaa, jossa tehdasalueen paikoitus pienentää liikunnan ja harrastuksen olosuhteita sekä tilaa. Hippoksen alue on avoimuudestaan johtuen tarjonnut hyvät tilat syksyllä 2005 Keski-Suomen keskussairaalan työntekijöiden tilapäiselle paikoitukselle, joka lienee osoituksena, että mitoituksessa on tarkastelun varaa.

Puistomaisuuden kehittämiseen ja vaalimiseen on liikuntapuiston–liikuntakeskuksen alueella suhtauduttu koko sen historiallisen ajan nuivasti. Alkuaikoina tämä on ollut luonnollista kehitystä. Raviradan alueesta ei ole pidetty kovin tiiviisti huolta, eikä maisemointi ehkä kuulunut toiminnallisiin kehyksiin tai tärkeysjärjestyksessä korkealle. Tämä perinne Hippoksen alueella on valitettavasti jatkunut.

Hippoksen alueen eräänä ongelmana on ollut alueen epäyhtenäisyys, johon aikaisemmin viitattiin. Epäyhtenäisyys koskettaa erityisesti alueen arkkitehtuuria, mutta myös muuta yhdyskuntarakennetta sekä ympäristöä. Hippos 2020-visiossa viitataan tähän ongelmaan ja katsotaan, että alue on eräänlainen ”yliopiston takapiha”. (Wartiainen & Miettinen 2000, 4)

Hippos–Kampus alueen kaavoitus on edennyt vaiheittain valitettavan pieninä osina. Tähän saakka kaavoituksellisin keinoin ei ole löydetty menettelytapoja alueen laajemman kaavoitussuunnitelman tai -ohjelman toteuttamiseksi. Voidaan väittää, että alueen muutamat yleissuunnitelmat ja erityisesti hankesuunnitelmat ovat ohjanneet kaavoitusta ja rakentamista. Uusi kaavoitusehdotus (Sipinen 2004) on laadittu ilman perusteellisempaa keskustelua tai analyysiä. Ehdotetun lähes 70.000 kerros-m² toteuttaminen on lähtenyt muista, kuin alueen harrastuksen, liikunnan tai muista toiminnallisista tarpeista. Kaavaluonnos on ristiriidassa esimerkiksi Liikuntasuunnitelman (2001), Pesikeskus-työryhmän (2003) ehdotusten ja kaupungin viherosayleiskaavan (2005e) luonnosten sekä tavoitteiden kanssa. Lisäksi alueella toimivien järjestöjen kuuleminen näin tärkeässä asiassa on ollut luvattoman heikkoa. Tavoitteiden asettaminen on tapahtunut ”jossakin”, mutta ilman demokraattista valmistelua tai päätöksentekoa. (Jyväskylän kaupunki 2003b, 7)

7.3 Hippos–Kampus osa (kansallista) kaupunkipuistoa

Hippos–Kampus alueen kehittyminen puistomaiseksi on ollut monivaiheinen. Puistomaisuuden vallitsevaan rakenteeseen on ratkaisevalla tavalla vaikuttanut opettajanvalmistusseminaarin perustaminen alueelle 1860-luvulla. Täysin tarkkaa tietoa siitä, miksi alue valittiin seminaarin paikaksi ei ole käytettävissä. Seminaari olisi voitu sijoittaa silloisessa kaupunkirakenteessa Harjulle, Taulumäelle, Nisulaan, Mattilanpellolle tai vaikkapa Tourulaan. Kaikki nämä alueet olivat vapaana ja periaatteessa käytettävissä. Todennäköisesti päätöksiin vaikuttivat maanomistus sekä kaupungin raja, kuten tutkimustuloksissa on osoitettu.

Puistomaisuutta Hippos–Kampus alueella on vaalinut nimenomaan ensin kasvatusopillisen korkeakoulun, sittemmin yliopiston hallinto. Ympäristön hoitoon, rakennusten historiallisen arvon säilyttämiseen on hyvinkin voinut vaikuttaa opetuksen suuntaus muun muassa kasvatustieteisiin. Opiskeluympäristö haluttiin pitää viihtyisänä ja väljänä. Näin upea Seminaarinmäen alue, myöhemmin kaunis kampus ovat luoneet laadukkaan ympäristön opetukselle ja tutkimukselle. Keski-Suomen maakuntalaulua ”Männikkömetsät ja rannikkoraidat” lauletaessa eri juhlissa ja tilaisuuksissa, on voitu laulaa aivan konkreettisesti harjulla ja kauniissa mäntymetsässä. Kampuksen vetovoimaisuutta ja kauneutta muistavat aina erityisesti ulkomaalaiset vieraat ihastella. Olosuhteiltaan kampus edustaakin, jopa eurooppalaista huippua ja korkeita ympäristöarvoja.

Suomalaisille kaupungeille on edelleenkin tyypillistä inhimillinen mittakaava ja suora suhde luontoon. Monet kaupungit ovat vehreitä ja

yhteys luontoon on läheinen. Tästä syystä suomalaiset kaupungit poikkeavat edukseen Euroopan kaupungeista, vaikka rakenteellinen ja rakennustaiteellinen sekä arkkitehtoninen kerrostuma ei meillä ole niin historiallisesti merkitsevä. Toisaalta suomalaisissa kaupungeissa ei ole tarvinnut kiinnittää huomiota puistojen tekemiseen ja hoidolliseen tasoon, kuten esimerkiksi Keski-Euroopassa. Kaupunkien rakennettu ympäristö, aikaisemmin rakennetut vanhat puistot sekä metsäalueet muodostavat usein hyvän perustan kaupunkipuistojen muodostamiselle ja kehittämiselle.

Kampuksen ympäristöarvoja ovat tukeneet seminaarin alkuajoista lähtien ympäristöön liittynyt opetus- ja kasvatustoiminta. Työ ympäristöarvojen ylläpitämiseksi on jatkunut yli sadan vuoden ajan. Ympäristöarvoihin on keskeisesti liittynyt alueen arkkitehtuuri, jota ei voida ohittaa puhuttaessa kampuksen maisemasta ja arvoista. Eräs tekijä ympäristön vaalimisessa on ollut yliopiston kasvitieteellinen puutarha, johon kaikki yliopiston alueet (kampus, Mattilanniemi ja Ylistönmäki) kuuluvat. Puutarhassa on 600 kasvilajia ja noin 15000 kasvia. Seminaarinpuisto suunniteltiin englantilaistyyppisen maisemapuutarhan suomalaisiksi muunnelmaksi, niin että maisemassa olevat metsät, harjut ja kummut otettiin suunnitelmassa huomioon. Pitkäjänteinen työ ja maiseman vaaliminen on tuonut Seminaarinmäki–Kampus alueelle sen maineen, joka tänään on yleisesti tunnettu ja tunnustettu. (Jyväskylän yliopisto 2005b, 3–6)

Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki (2000) toi maankäytön suunnitteluun ja kaavoitukseen uusia elementtejä. Yksi uutuus on mahdollisuus kansallisten kaupunkipuistojen muodostamiseen. Laissa korostetaan myös kaupunkipuiston joustavia toiminnallisuutta sekä osallisuutta. Maankäyttö- ja rakennuslaissa kaupunkipuiston perustamisedellytykset on määritelty seuraavasti:

”Kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- ja luontomaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi voidaan perustaa kansallinen kaupunkipuisto.” (MRL 2000, § 26).

Kaupunkipuistoon voidaan osoittaa alueita, jotka MRL:n mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- tai suojelualueeksi tai muutoin puiston kannalta sopivaksi katsottuun käyttöön. Etusijalla ovat julkisen vallan hallinnassa olevat maa-alueet, yksityisluonteisia alueita määritellään kaupunkipuistoksi vain maanomistajan suostumuksella. Kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta päättää ympäristöministeriö, kunnan hakemuksen perusteella. Puistoon vahvistetaan erityinen hoitosuunnitelma ja vahvistetaan hoidon periaatteet, huomioiden yleiset kehittämistavoitteet, yhteistyössä ympäristöministeriön ja kunnan kanssa. Ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto on perustettu Hämeenlinnaan, johon ympäristöministeriö myönsi perustamisluvan 10.1.2001.

Kansallinen kaupunkipuisto on merkki kunnan tai kaupungin halusta hoitaa puistoja ja kehittää kaupunkiympäristöä. Se voi olla myös kaupungin identiteettiä vahvistava tekijä ja eroavuutta korostava seikka. Kaupunki voi omalla toiminnallaan pyrkiä strategisesti tuomaan esiin kaupunkiympäristön tavoitteita ja kokonaisuuksien kehittämistä. Kaupunkipuisto voidaan nähdä myös julkisena tilana tai vihreänä olohuoneena. (Flander 2001, 204–206)

Jyväskylän kaupunki on pohtinut ehdotuksen tekemistä kansallisen kaupunkipuiston toteuttamisesta. Sen kohdealueena olisivat Mattilanniemi, Seminaarinmäki–kampus ja Hippos. Ajatukset ja ehdotukset ovat voimakkaassa ristiriidassa laaditun uuden asemakaavaehdotuksen mitoituksen kanssa. Massiivisen 70.000 m²

rakennuskannan toteuttaminen ei ole mahdollista ellei lähestulkoon kokonaan luovuta puistomaisuuden tavoitteesta. Mikäli tavoite toteutuu Hippoksen ja kampuksen rakennusmassojen mitoituksessa ja tasapainossa tapahtuu myös huomattava muutos.

Hippos–Kampus alueen yleissuunnitelmassa (1987) otettiin kantaa viihtyisämmän aluerakenteen toteuttamiseksi. Sama suunnittelutavoite oli myös alueen suunnitelman täydennyksessä (1996). Yleissuunnitelmassa esimerkiksi ehdotettiin vesiyhteyden–aihion toteuttamista Moirislammesta Köyhälampeen. Suunnitteluryhmä ja suunnittelija perustelivat ehdotustaan alueen elävöittämisellä ja virkistys-elementeillä. (Yleissuunnitelmat 1987 ja 1996, Lahti 1987, kuvat 12.–13. sivu 173)

Nämäkään suunnitelmat eivät ole toteutuneet. Kaavoittajat, arkkitehdit ja rakennussuunnittelijat ovat keskittyneet vain rakennusten tai välittömän lähiympäristön suunnitteluun ja toteuttamiseen. Vesiaihion rakentaminen on Normaalikoulun uudisrakennuksen (2003) toteuttamisen jälkeen erittäin vaikeaa. Samalla koulurakennus tietyllä tavalla ”sulkee” aikaisemmin vahvasti kehityssuunnitelmissa ja -ajatuksissa mukana olleen selkeän yhteyden Moirislammen, konservatorion ja Seminaarinmäen pohjoispuolelta Hippokselle.

Hippos–Kampus alue täyttää kansallisen kaupunkipuiston keskeisinä kriteereinä käytettävät elementit hyvin: sisällön kriteeri, laajuuden ja eheyden kriteeri, ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteeri sekä kaupunkikeskeisyyden kriteeri. Kriteerien mittareina voidaan käyttää lisäksi alueen luonnetta ja toimintoja. Tältä kannalta katsoen Hippos–Kampus alueen perusteet näyttävät olevan kunnossa. Kriteereissä korostetaan myös siirtymismahdollisuuksia; asukkaiden tulee voida siirtyä helposti kaupunkirakenteesta ja myös viheralueilta toisille. (Jyväskylän kaupunki 2005e)

Ongelmaksi on muodostunut erityisesti Hippoksen alueen jääminen ympäristöllisten kehittämistoimien varjoon. Näyttää siltä, että liikuntalautakunta ja liikuntapalvelukeskus eivät ole nähneet tarvetta Hippoksen ympäristöasioiden kehittämiseen. Ympäristökäsikirjassa (2004) todetaan joukko käytännön toimia, mutta viimeisen 10 vuoden aikana alueen ympäristötekijöiden kehittämiseen ei ole osoitettu voimavaroja. Ehkä liikuntahallinnon organisaatioita on kiinnostanut enemmän itse toiminta ja sen kehittäminen? Ympäristön laatu on ollut sivuroolissa. (Jyväskylän kaupunki 2004c)

Näyttää ilmeiseltä, että liikuntaviranomaisille ympäristökysymykset eivät ole fokus-asioita. Miksi, siihen ei tutkimuksessa ole löydetty selkeää perustelua tai vastausta. Kehityskulku on ollut valitettava ja johtaa yhtäältä välinpitämättömään asenteeseen ympäristöarvojen ja myös siisteyden vaalimisessa. Toisaalta se osoittaa selvästi, että huolimatta ympäristösuunnitelmien ja käsikirjojen olemassaolosta, asioihin ei haluta tai ei viitsitä ottaa todellista kantaa.

”Pallon pelaaminen näyttää olevan sittenkin tärkeämpää, kuin se minkälaisessa esteettisessä ympäristössä sitä toteutetaan”. (Kaupungin viranhaltija).

7.4. Liikunnan ja tutkimuksen tiedepuistoksi

Jyväskylän yliopistolla näyttää olevan erinomaiset mahdollisuudet osallistua laajamittaisesti teknologian ja innovaatioiden toimintaan sekä vastata myös eri alojen laajennustarpeisiin. Uudet kehitysnäkymät ovat kiintoisia ja koskettavat monia tieteenaloja. Luonnontieteellisten, informaatioteknologisten ja yhteiskuntatieteellisten

alojen lisäksi odotuksia kohdistuu muun muassa kieli- ja kulttuuriaineisiin, opetusteknologiaan sekä liikunta- ja terveystieteisiin. Jyväskylän yliopistossa on poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet yhdistää näihin toimintoihin teknologista, taloudellista ja ihmistieteellistä osaamista. Innovaatiotoimintaa tarvitaan myös kansainvälisessä kehitystyössä, jossa Jyväskylän yliopisto on lisääntyvästi mukana (Sallinen 2003, 9).

Olen osaltani tässä tutkimuksessa yrittänyt vastata Sallisen esittämiin haasteisiin. Näen sosiaalisena innovaationa myös Hippos–Kampus alueen erilaiset toiminnat sekä erityisesti yhteistyön. Sosiaalisten innovaatioiden määrä ja laatu tulee ehkä jatkuvasti laajenemaan. Tulevaisuudessa kehitetään uusia yhteistoiminnan ja osallistumisen muotoja ja järjestelmiä. Uskon, että niissä hyvin todennäköisesti käytetään myös teknologian välineitä. Näin sosiaalisten innovaatioiden käsitteestä muodostuu yhteisen kehitystyön kautta käytännön toimintaa ja toimintamalleja, joita voidaan mallintaa muualle, myös kansainväliseen yhteistoimintaan. Verkkotekniikan kehittäminen Hippos–Kampus alueella on myös innovaatio. Se on sekä tekninen, että sosiaalinen innovaatio, jossa näyttävät yhdistyvät laajat toiminnalliset ja tutkimukselliset tarpeet. (Emaus-Valkonen 2002)

Hippos–Kampus alueen merkittävin palveluyksikkö on vesiliikuntakeskus AaltoAlvari. Sen kävijämäärä on selvästi suurin alueen palvelulaitoksista. Vuosien 2000–2004 aikana vesiliikunta on houkuttanut sosiaaliseen palvelulaitokseen yli 350.000 kävijää/vuosi. Näyttää ilmeiseltä, että väestön ikääntyessä ja teknologian kehittyessä ikäihmisille suunnattujen liikunta- ja virkistyspalvelujen laatu ja määrä kasvaa. Tämän vuoksi olisi tähdellistä, että jo 1960-luvulla käynnistyneiden uimahallin käyttäjätutkimusten sarjaa jatketaan säännöllisin 3–5 vuoden jaksoin. Täl-

lä tavoin virkistys- ja liikuntapalvelujen käyttöä, sosiaalisia vaikutuksia sekä merkitystä tulisi arvioida ja kohottaa.

Jyväskylässä on lähes kahden sadan vuoden perinteet vesiliikunnassa ja kylpylätoiminnassa. Kaupungin liikunnalliseen historiaan ja myös urheilulliseen menestykseen vesiliikunta liittyy kiinteällä tavalla. Tämä vuoksi on tärkeätä, että vesiliikunnan olosuhteista, tutkimuksesta ja toiminnallisesta kehittämisestä huolehditaan. Yksi keino olisi pitkäkestoisien tutkimustoiminnan käynnistäminen. Nykyiset olosuhteet antavat harrastukselle, valmennukselle ja tutkimukselle erinomaiset mahdollisuudet.

7.5 Sport Promenadi

Hippoksen alueen talonrakennustoiminta on keskittynyt 1970–2000-luvuille. Tästä huolimatta tai ehkä juuri siitä johtuen, alueen rakennuskanta on hyvin epäyhtenäinen ja osittain sekava. Näkymä korostuu erityisesti Rautpohjankadun varrella, jossa massiiviset liikuntarakennukset ja suojellut tehtaantalon entiset työväen asunnot, jotka edustavat arkkitehtuuriltaan funktionalismia, kohtaavat karulla tavalla.

Hippoksen alueen ”urheilu- ja liikuntajulkisivu” Köyhänlammen ja pallokenttien puolelta on Rautpohjankatua vieläkin epäyhtenäisempi. Julkisivun ongelmallisuus on korostunut Viveca-rakennuksen valmistumisen jälkeen. Julkisivu on näin epäyhtenäinen sekä Rautpohjankadun, että puisto- ja kenttäalueen puolelta. Tilanne johtuu siitä, että suurten liikuntarakennusten toteuttaminen on tapahtunut useiden vuosikymmenien aikana, jolloin kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin virtaukset ovat olleet hyvin erilaisia.

Hippoksen kehittämisstrategioissa ja kaavoit-

tuksessa tulee ottaa selkeä kanta julkisivun kehittämiseen. Mallia voi ottaa vaikka syyskuussa 2003 valmistuneesta Metso-konsernin uudesta toimistorakennuksesta, jossa nykyaikaisella rakennustekniikalla yhtenäistettiin vuosina 1950–1980 toteutetut ”toimistosiiwet”.

Hippoksen julkisivuasiana käsiteltiin useaan otteeseen myös liikuntasuunnitelman 2001–2010 suunnittelutyöryhmässä. Asiasta ei vallinnut kovin suurta yhteisymmärrystä ja tämän vuoksi sen käsittely jäi vähälle huomiolle. Suunnitelmassa todetaan vain vaatimattomasti, että ”Hipposhalli on otettava merkittäväksi saneerauskohteeksi ja sen laajentamisen suunnittelu on käynnistettävä mahdollisimman pikaisesti.” (Jyväskylän kaupunki, Liikuntasuunnitelma 2001–2010, 31).

Radovic korostaa, että monissa Suomen kaupungeissa sääolot tuovat mukanaan sellaisia erityispiireiteitä, jotka kannattaa ottaa huomioon kaupunkisuunnittelutyössä. Eräs teema voisi olla joidenkin keskusta-alueiden kattaminen jalankulkijoita ajatellen esimerkiksi kunnollisilla ja hyvin suunnitelluilla katoksilla. Valikoituja kes-

keisiä katuja täytyy tarkastella monesta eri kaupunkinäkökulmasta. Katoksen muotoilun tulee olla ensiluokkaista. Valaistus tulee olla osa projektia. Elegantti läpinäkyvä ”katto”, eräänlainen julkinen ”sosiaalinen sateenvarjo” näyttäisi myös olevan urbaani ja julkinen ele, jolla se osoittaisi uutta urbaania aaltoaan. Katos voisi Radovicin mukaan liittyä arkkitehtonisiin rakennuksiin, mutta se voisi myös olla melko irrallinen. (Radovic 1996, 17)

Radovicin sekä Wartiaisen ja Miettisen ajatukset ovat ristiriidassa Sipisen laatiman kaavoituksen kehittämisen ja kaupunkikuvaluonnoksen kanssa. Kaavoitusta on ryhdytty kehittämään siten, että keskeinen viher- ja kenttäalue mahdollisesti täytetään tutkimuksen tarpeita varten toteutettavilla tornitaloilla. Ajatukset ovat ristiriidassa toiminnallisen Hippoksen kanssa ja ne vievät pohjan myös tavoitteelta viherryttää ja maisemoida aluetta puistomaisemmaksi.

Hippos 2020-visiossa korostetaan myös toiminnan ja rakenteiden sitomista yhteen kokonaisuudeksi. Pelikentät voivat muodostaa nauhan,

KUVIO 24. Ehdotus rakennusten ja pelikenttien sijoittamisesta. Hippos Masterplan (Wartiaisen & Miettinen 2000).

jonka alle rakennetaan suurtaapahtumien tarvitsemat pysäköintipaikat. Kenttänauhaa reunustaa urheilupromenadi, liikunnallinen näyteikkuna. Promenadissa on alku, jossa sijaitsee liiketiloja, virtuaalisia pelejä, harrastukseen liittyviä toimintoja sekä kentille johtavia portaita. Vieressä kulkee juoksurata ja golfpallot lentävät ylitse. Ensimmäinen kenttä on osittain kallellaan. Sen alla on pääsy paikoitustasolle, päällä hurraavia urheilufaneja. (Wartiainen & Miettinen 2000, 18–19)

Sport Promenadi voisi muodostua alueen ”kävelykaduksi” tai ”liikunnalliseksi olohuoneeksi”, joka osaltaan vastaisi jälkimodernin, runsaasti liikuntaa harrastavan yksilön ja perheiden vapaa-ajanviettarpeisiin. Tulevaisuuden kuvaksi voisi piirtää Hippos 2020-vision mukaan usean eri tason Sports Promenadea, joka mutkittelisi liikuntarakennusten ja hallien käytäväosioilla hyödyntäen nykyisiä rakenteita mahdollisimman tehokkaasti. Kokonaisuus sisältäisi kahviloita, pieniä myymälöitä, tuote-esittelypisteitä, levähdyspaikkoja sekä jälkimodernin verkko- ja langattoman tekniikan palveluita. Pisteitä, joissa voisi tarkistaa virtuaalitekniikan avulla oman sijaintinsa suhteessa rakennuksiin ja niissä toteutettaviin toimintoihin.

Promenade ei ole aivan uusi idea, sillä pohdimme asiaa arkkitehti Norosen kanssa Hipposhallin suunnittelun alkuvaiheessa. Silloin ajatuksena oli promenadi monitoimitalon ja Hipposhallin väliin, koska alustava suunnitelma oli, että liikunta- ja tutkimushalli sekä tutkimuslaboratorio muodostaisivat yhden kokonaisuuden. Tällöin monitoimitalon ja Hipposhallin väliin olisi jäänyt 15–20 metrin kaista, johon ”kävelykatu” olisi sijoitettu. Suunnitelma muuttui sen jälkeen kun Rakennushallitus ja opetusministeriö edellyttivät Liikunta- ja terveystieteiden tutkimuskeskustalolle omaa tonttia. Näin Hipposhalli ja laboratorio liitettiin toisiinsa nykyisellä yhdyskäytävällä. Hipposhal-

li ja Monitoimitalo muodostavat nykyisen yhteisen rakennuskompleksin.

Sport Promenadi voitaisiin toteuttaa nykyisiin tiloihin avaamalla/yhdistämällä monitoimitalon ja Hipposhallin yleisötiloja sekä muodostamalla niistä käytävä. Pimeitä portaikkoja valaistaisiin, esimerkiksi kattoikkunoilla. Monitoimitalon portaikon katolle on suhteellisen helppo toteuttaa kesäaikainen terassi. Promenadia voidaan täydentää ja elävöittää tilataiteella tai taideteoksilla. Monitoimitalon korkea kahden kerroksen mittainen aula soveltuisi tähän erittäin hyvin. Sport Promenadin toteuttaminen vaatisi liikenne- ja paikoitusratkaisujen radikaalia muutosta siten, että valtaosa paikoituksesta siirrettäisiin maan alle.

7.6. Tutkimusalueen kehittämisehdotuksia

Maisema ja yhdyskuntarakenne

Hippos–Kampus alue on kansallisesti ja osittain kansainvälisesti merkittävä keskus. Sen kehittymisessä voidaan nähdä pitkä historiallinen ja kaupunkimaantieteellinen kehityskulku. Vaikka näyttäisi siltä, että alueen kehittyminen on huomattava menestystarina, joitakin epäonnistumisia voidaan myös osoittaa. Tutkimusalueen etuna on ollut alueen avoimuus. Se sijaitsee liikenteellisesti keskeisellä paikalla, Jyväskylän kaupungin pääliikenneväylien ja -katujen ympäröimänä. Etäisyys kaupungin keskustaan on noin 1500 metriä, joten alue ja sen palvelut ovat suhteellisen helposti kaupunkilaisten saavutettavissa. Aluetta ympäröivillä kaupungin pääliikenneväylillä ja kaduilla on vilkas ja tiheä julkinen liikenne. Suurin osa kaupungin paikal-

lis- ja seutuliikenteestä käyttää tutkimusalueeseen rajoittuvia katuja. Tämän lisäksi tutkimusalue on yksi kaupungin kevyenliikenteen solmukohdista. Tähän vaikuttavat yliopiston, Metso Oyj:n Rautpohjan sekä Keski-Suomen keskussairaalan sijainti. Useat koulut sijaitsevat myös tutkimusalueella tai sen lähistöllä.

Tutkimusalueen kaavoitus on tapahtunut hankkeiden ja toiminnallisten ideoiden perusteella. Tämä on kehityksen kannalta ollut joustava ratkaisu mutta on merkinnyt erityisesti Hippoksen alueella hyvin epäyhtenäistä rakennuskantaa ja osittain jopa huonoa arkkitehtuuria. Toisaalta voidaan todeta, että rakennusten arkkitehtuuri ilmentää kunkin ajan virtauksia alkaen 1800-luvun lopun ”kasarmimaisuudesta”, edelleen 1930- ja 1950-luvun funktionalismiin, tämän jälkeen 1970-luvun elementtituotantoon ja ”laatikkoarkkitehtuuriin” sekä viime vuosikymmenen tyylien mukaisesti jälkimoderniin teräs-, betoni- ja lasimateriaaleihin sekä sovelluksiin

Liikuntasuunnittelun ja liikuntapaikkojen rakentamisen ohjeistusta on Suomessa toteutettu 1930-luvulta lähtien. Erityisen paljon ohjeisiin ja määräyksiin kiinnitettiin huomiota 1970-luvulla. Nämä lähes 40 vuoden takaiset periaatteet sopivat jälkimodernin liikunta- ja ympäristörakentamisen ohjeiksi edelleen.

”Maiseman rakentaminen ei saa jäädä pelkän masojen siirron asteelle, vaan luonnolle aiheutetut arvot on aina paikattava istutuksilla. Kasvillisuuden suunnittelussa olisi pitädyttävä mahdollisuuksien mukaan kotimaisissa kasveissa ja käytettävä paikallisessa luonnossa vallitsevina olevia puulajeja, käyttäen ns. jalopuita vain solidaaripuina. ... Hyvin suoritettu urheilupaikkojen ympäristön maisemointi on heti valmistuttuaan valmis antamaan fyysisen kunnon ohella kentällä urheileville henkistä terveyttä ja sen vaikutus kasvaa jatkuvasti kasvillisuuden kehittyessä.” (Opetusministeriö 1972c 90–93).

Tutkittavalla alueella ilmenee alueen avoimuudesta johtuen myös ongelmia, jotka liittyvät ihmisten vapaaseen liikkumiseen. Metsä- ja puistoalueilla harrastajat ja muutoin alueella liikkuvat ”oikaisevat” maastoon omia kulkureittejään. Näille alueille syntyy vapaamuotoisia polkuja ja kulkuväyliä, jotka kuormittavat alueen luontoa ja kasvillisuutta. Yksi suurimpia ongelmia on Hippos–Kampus alueen käyttö koirien ulkoiluttamisessa, josta syntyy huomattava ympäristöongelma. Epävirallisiin kulkureitteihin tulee puuttua siten, että polkuja ja reittejä rajataan sekä pinnoitetaan, esimerkiksi kuorikkeella. Näin voidaan ehkäistä arvokkaan maaperän, luonnon ja maiseman kulumista. Vilkkaimmin käytetyt polut ja reitit tulee tarpeen vaatiessa rakentaa kevyesti normaaleiksi kulkureiteiksi.

Liikenne

Henkilöautojen paikoitus on alueen liikenteen keskeisimpiä toiminnallisia ongelmia. Paikoitustarve on lisääntynyt 1980-luvulta lähtien tuntuvasti ja näyttää siltä, että tutkimusalueen maapinta-ala on riittämätön nykyisille paikoitustarpeille. Erityisen hankala tilanne on jäähallin, yliopiston päärakennuksen, kirjaston ja hallintorakennuksen, liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan sekä monitoimitalon alueilla. Näihin sektoreihin kohdistuu huomattava kuormitus alueiden pienen pinta-alan vuoksi.

Suomessa on siirrytty yhä enemmän kauppa-, market- ja harrastuskeskuksissa maanalaiseen paikoitukseen. Erillisiä paikoitustaloja ja -tiloja on rakennettu runsaasti. Tästä on kokemuksia niin Jyväskylässä, kuin tutkimusalueellakin. AaltoAlvarin ja Normaalikoulun uuden ala-asteen rakentamisen yhteydessä toteutettiin Hippos–Kampus alueen ensimmäinen paikoituksen tasoratkaisu. Ratkaisusta on lyhyen ai-

kavälin perusteella saatu myönteisiä kokemuksia. (Kuva 15. sivulla 195).

Ylioppilastalon laajennuksen yhteyteen 1990-luvulla suunniteltiin maanalaisista paikoitusta, mutta JYY:n taholta hanketta vastustettiin. Uuden Opinkiven rakennuksen yhteyteen tiloja ei toteutettu. Tällä tavalla paikoituksen väistämättömyyttä ratkaisua siirrettiin jälleen tulevaisuuteen. Kampuksen alueen paikoitusongelmat ovat kärjistyneet ja paikoitusta on jouduttu rajoittamaan. (Jyväskylän yliopisto 2005a).

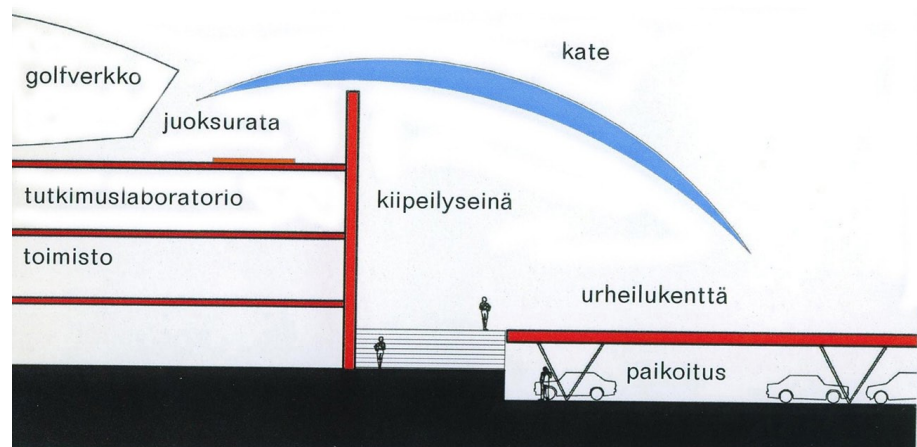
Uuden tyyppisiä maanalaisia ratkaisuja on etsitty myös alueilla, jossa ei ole varsinaista tilaa tai maa-alueongelmaa. Esimerkiksi Kuusamon Rukan liikunta- ja matkailukeskuksessa käynnistyy maanalaisien paikoitustilojen sekä uusin majoitustilojen rakentaminen. Ylösen (2006) mukaan tavoitteena on Rukatunturin ydinalueiden tiivistäminen ja maa-alueen hyödyntäminen palvelurakentamiseen. Osoituksena ratkaisun toiminnallisesta merkityksestä on, että maanalaisien tilojen rahoituksen hoitaa Kuusamon kaupunki. Ratkaisuilla tuetaan alueen muita investointeja sekä liikunta- ja matkailutoimintojen kehittymistä.

Raut pohjan tehdas käyttää Hippoksen alueita paikoitukseen useiden satojen autopaikkojen verran jokainen arkipäivä. Metso Oyj:n tarpeet ovat laajentuneet jatkuvasti ja syksyllä 2005 Hip-

poshallin paikoitusalueelle toteutettiin lämmitetty paikoitusruudut tehtaan työntekijöille. Tehdas on toistaiseksi ollut haluton keskustelemaan yhteisistä paikoitusratkaisuista, koska aikoinaan 1970-luvulla kaupunginhallitus myönsi silloiselle Valmet Oy:lle Hippoksen kenttäalueiden käytön paikoitukseen, vieläpä korvauksetta. Nykyisin Metso Oyj maksaa Liikuntapalvelukeskukselle korvausta 8.500 € vuodessa. Paikoitustilannetta helpottaisi tuntuvasti 2–3 tasoisen paikoitusalueen toteuttaminen Hipposhallin edustan P-alueelle. Maanalaisesta rakentamisesta on monitoimitalossa ja Hipposhallissa aikaisempaa kokemusta, joten teknisesti se ei ole uutta.

Liikennetilastot osoittavat, että tutkimusalueen seudun ajoneuvoliikenne kasvaa jatkuvasti 2–3 %/v. Tämä merkitsee sitä, että lähivuosien aikana liikennealueiden kehittämisessä on tehtävä joitakin laajempia ratkaisuja. Uuden tilan löytäminen liikenteelle ei ole mahdollista. Suunnittelussa täytyy etsiä muita vaihtoehtoja. Yksi vaihtoehto olisi lisätä Rautpohjankadulle niin sanottu ”ruuhkakaista”. Tätä ”keskikaistaa” ohjattaisiin liikennevaloilla kulloisenkin ruuhkan suuntaan, koska ruuhkahuippujen klo 7–9 ja 15–17 liikennesuunta on erilainen aamulla ja iltapäivällä.

Ruuhkaisuutta voidaan helpottaa myös muilla liikenneteknisillä ratkaisuilla. Yksi ratkaisu-

KUVIO 25: Liikuntatilojen ja paikoituksen toiminnallinen malli (Wartiainen & Miettinen 2000, 18).

malli olisi henkilöajoneuvojen alikulkutunnelin toteuttaminen Kuntoportin ja Rautpohjankadun risteykseen. Risteävä liikenne nopeuttaisi ja parantaisi sujuvuutta kadulla sekä lisäisi liikenneturvallisuutta ongelmallisessa risteyksessä, erityisesti ruuhka- ja otteluaikoina. Alikulun kautta voitaisiin myös ohjata Rautpohjaan Hippokselta suuntautuva jalankululiikenne. Ruutukaavan alueella on tehty alikulkuratkaisuja, uusien työ on käynnistynyt Yliopistonkadulla kesällä 2006. Autotunneli toteutettiin siten, että yhdistettiin Yliopistokadun, Torin pysäköintitalon sekä yhden asuintalon liikennettä ja maanalaisia paikoitus-tiloja. (Suihkonen 2006)

Keskussairaalan tien ruuhkaisuutta parantaisi kolmannen kaistan toteuttaminen liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan kohdalla Rautpohjankadun risteykseen. Valtuustoaloitteen pohjalta vuodelta 1990 osaa risteysalueesta laajennettiin. Liikenne on ruuhka-aikoina pa-

KUVA 20: Kevyen liikenteen mittari Keskussairaalan tiellä, oikealla Köyhälampi. Tälle alueelle olisi toteutettava kevyen liikenteen alikulku Länsi-Päijänteentien suunnan tarpeita varten. Kuva/kuvankäsittely Erkki Huovinen 6/2006.

hoin jumiutunut ja vaatisi laajempia ratkaisuja. Tilaa kaistoille saataisiin siirtämällä jalankulku- ja pyörätie Köyhänlammen rantaan ja muutamia metrejä metsäpuiston puolelle. Ratkaisu lisäisi myös kevytväylän turvallisuutta. Samassa yhteydessä voidaan toteuttaa alikulku pyörätielle, joka suuntautuu Länsi-Päijänteentien suuntaan. Ratkaisussa poistuisi myös yksi liikennevalo, hidastamasta ajoneuvoliikennettä.

Kaupungin yksi keskeisimmistä kevyenliikenteen väylistä on jäähallin paikoitusalueen sivuitse kulkeva Kalle Rutasen polku. Väylän pinnoitus on vanha, osittain öljysorapintainen. Kevytväylä tulisi peruskorjata ja saattaa asianmukaiseen kuntoon. Liikenneturvallisuutta parantaisi alikulun toteuttaminen Kalle Rutasen polulta Jyrjäjäntien kevytväylälle. Asiasta tehtiin aloite syksyllä 1993 (15 kaupunginvaltuutettua) mutta se ei johtanut tulokseen. Kaupungin teknisen palvelukeskuksen viranomaiset eivät katsoneet aloitetta edes perusteellisen selvityksen arvoiseksi. Tutkimusalueen merkittävimmät liikenteelliset ratkaisut ovat olleet joidenkin suojaiteiden korokkeiden toteuttaminen.

Tutkimuksessa on osoitettu, että edellä mainittu kevytväylä on yksi kaupungin vilkkaimmista. Tämä johtuu tiheästä liikenteestä Kortepohjan ja kampuksen välillä. Sitä käyttävät sadat opiskelijat ja koululaiset joka päivä. Kevyen liikenteen olosuhteisiin tulee kiinnittää tutkimusalueella erityisen paljon huomiota, koska Hippos-Kampus alueella on runsaasti kouluja, opiskelu- sekä työpaikkoja. Kevyen liikenteen alikulkuja on Jyväskylässä toteutettu useita, muun muassa Nisulan- ja Rajakaduilla, Vesangantiellä ja Tourukadulla. Jostakin syystä Hippos-Kampus alueen mainittuihin liikenneongelmiin ei ole kiinnitetty huomiota. Usein on vain viitattu meneillään olevaan kaavoitukseen.

Hippos-Kampus alueen liikenteen, erityisesti kevyen liikenteen opasteet ja ohjetaulut ovat

erittäin vähäisiä tai niitä ei ole ollenkaan. Useissa alueen toimintoihin liittyneissä selvityksissä ja suunnitelmissa on todettu opasteiden ja viitoituksen puutteet. Kampuksen alueella opasteita on, mutta nekin kaipaivat uusimista ja parantamista. Opasteiden puuttuminen on selvä liikenteellinen, osittain myös ympäristötekniinen ongelma. Ongelmat korostuvat opiskelukauden alkuvuikkoina syyskuussa, jolloin uudet opiskelijat ovat alueella liikkueensa ”todella hukassa”.

Rakennukset ja tilat

Hippos–Kampus alueen rakennuskanta on suurimmalta osalta iältään vanhaa. Kampuksen alueella yliopiston rakennuskannassa on ollut useita vuosia käynnissä laaja korjausrakentamisen ohjelma. Sama tilanne on valtion kiinteistöissä ja alueilla yleisemminkin. Kampuksen alue on täyteen rakennettu. Vuonna 2003 toteutetun niin sanotun ylioppilastalon laajennuksen Opinkiven jälkeen ei ole mahdollisuutta uudisrakentamiseen. Valtioneuvoston suojelupäätös (1992) vaikuttaa koko kampus-alueen tilanteeseen.

Kaupungin kiinteistöissä korjaaminen ja saneeraaminen on vielä edessä. AaltoAlvarin muutos- ja korjaustyöt suoritettiin kylpylän laajentamisen jälkeen, samoin osa monitoimitalon tiloista korjattiin. Muu osa kaupungin omistamasta rakennuskannasta on jo iältään siinä vaiheessa, että usean vuoden korjausohjelma on tulevaisuudessa edessä.

Hipposhallissa keväällä 2006 esiin tulleet kato- ja lumikuormaongelmat on nopeasti ratkaistava. Koetut tilanteet ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka omistaja- ja ylläpitovastuun differentoiminen, on aiheuttanut selvän toiminnallisen ongelman. Halli on kuulunut LIKESin omistukseen, toiminnallinen vastuu on ollut liikuntalautakunnalla ja liikuntapalvelukeskuksella. Omistajavas-

tuu on jäänyt hämäräksi, koska säätiöllä ei ole enää vuosiin ollut omaa hallintoa, toiminnanjohtajaa tai muuta toimihenkilöä, joka olisi vastannut asioista yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Hipposhalli siirtyi vuoden 2006 alusta lukien kaupungin omistukseen ja näin on mahdollisuus ratkaista havaitut ongelmat yhdessä toimintaorganisaatiossa.

Alkuperäisissä ideoissa ja suunnittelussa lähettiin siitä, että tutkimus- ja myös toimistotilat voitaisiin liittää oleelliseksi osaksi hallikokonaisuutta. Ajatuksena oli, että halliosaa ympäröivät tutkimus- ja toimistotilat, mutta ratkaisua jouduttiin muuttamaan rakennushallituksen edellyttämän kiinteistön oman tontin muodostamisen vuoksi. Asiaa selvitettiin aikaisemmin tarkemmin.

Ehkä merkittävään tutkimusalueen toiminnallinen virhe tapahtui kun keilahalli siirtyi Ylioppilastalolta ensin Tourulaan ja myöhemmin Vaajakoskelle. Tapahtumasarjaan vaikuttivat opiskelijapoliittiset tekijät, JYY halusi keilailusta eroon, ehkä erityisesti taloudellisista seikoista johtuen, mutta prosessissa oli selvästi liikuntaa ja urheilua vieroksuva maku. Samaan aikaan ylioppilaskunnan toimintaan tulivat uudet poliittiset toimijat, kuten vihreä liike sekä vahvat ainejärjestöihin sitoutuneet ryhmät, joka suhtautuivat hyvin kielteisesti huippu-urheiluun ja kilpailulliseen liikuntatoimintaan. Toiminta näkyi muun muassa JYY:n edustajien kannanottoina LIKESin hallituksen työskentelyssä.

Ylioppilastalon muutos keilahallista kulttuuriseksi keskuksesi ei ole tuonut odotettua toiminnan laajentumista ja uusia harrastajia. JYY:n hallinnollinen epävarmuus ja päätösten poukkoilevuus tuli esiin myös ylioppilastalon laajennuksen suunnittelussa. Erityiseksi ongelmaksi muodostui, nimenomaan poliittisista syistä, paikoitustilojen toteuttaminen. JYY esti kielteisellä suhtautumisellaan ensivaiheen ylioppilastalon

laajennuksen ja muun muassa terveydenhuolto-säätiön tilojen toteuttamisen uudisrakennukseen. Edellä mainittu Opinkivi rakennettiin muutamaa vuotta myöhemmin tiloiltaan ja mitoiltaan lähes yhtä suurena, mutta ilman paikoitustiloja. Tästä syystä paikoitusongelma näyttää erityisesti kampuksen alueella pahenevan, eikä siihen tunnutta löytävän rationaalisia ratkaisuja. Yksi syy on alueen rakennuskannan suuruus suhteessa käytettävään maa-alueeseen. Tästä johtuen kaikki kaavaillut tekniset ratkaisut ovat erittäin kalliita.

Keilahallin poistuminen alueelta oli selvä tappio alueen toiminnalliselle ilmeelle ja myös kehitykselle kahdestakin syystä. Yhtäältä lajilla oli kampuksella vahva harrastustausta, erityisesti opiskelijoiden keskuudessa. Nyt laji on kaupungissa harrastuspaikan etäisyyden vuoksi (hallit sijaitsevat Kangasvuorella ja Vaajakoskella) hyvin vähäisessä roolissa. Toisaalta keilailun rooli koululaisten opetus- ja harrastuslajina on supistunut marginaaliseksi ja näin alueelta on poistunut kansainvälisesti merkittävä liikuntalaji. Tilanteen osoittaa tuore liikuntasuunnitelman 2001–2010 arviointiin liittynyt väestökysely. Uusien liikuntapaikkojen ”toivomuslistalla” keilailu ja keilahalli oli vuonna 1999 kolmannella sijalla. Kevään 2006 listalla keilahalli nousi ykköseksi. (Jyväskylän kaupunki 2006e, 27)

Keilahalli olisi ollut toteutettavissa Hipposhallin varatilaan samankaltaisella teknisellä ratkaisulla kuin harjoitusjäähalli rakennettiin. Kunnallispoliittinen tilanne vaikutti siihen, että toiminnallisesti rationaalista ratkaisua ei kyetty tekemään. Hipposhallin ja harjoitusjäähallin rakentamisen jälkeen päätöksentekijöiden keskuudessa suhtauduttiin lähes kaikkeen liikuntarakentamiseen penseästi. Tilanteeseen vaikutti 1990-luvun alkupuolen lama ja vielä se, että 1980-luvulla käynnistetyt Kuokkalan eteläisen kallioväestösuojan suuret liikuntatilat valmistuivat nekin samoihin

aikoihin syksyllä 1993. Kaupungin liikuntatilat laajenivat vuosina 1991–1993 yli 20.000 kerros-m². Tämä vaikutti päätöksentekijöiden mielipiteisiin ja on ehkä ollut tekijänä siihen, ettei Jyväskylässä ole yli 10 vuoteen toteutettu merkittävää liikuntapaikkarakentamista. (Jyväskylän kaupunki 1990a ja 2005f)

”Ilmapiiri 1990-luvun puolivälissä oli sellainen, että liikuntaan ja urheiluun on satsattu riittävästi, nyt on kulttuurin vuoro. Se on osaltaan vaikuttanut Hippoksen alueen kaavoitukseen ja rakentamiseen kielteisesti. Tilanne saattoi vaikuttaa eräisiin muihinkin rakennushankkeisiin.” (Kaupungin entinen viranhaltija).

Hippos–Kampus alueella yhteistoiminnan tilanne oli näiden ratkaisujen sekä Ylioppilastalon laajentamisen kohdalla poikkeuksellinen. Hyvä ja rakentava yhteistoiminta sekä päätöksentekovalmiudet olivat koetuksella. Ylioppilastalon laajentamisen ja kaavoituksen erimielisyydet vaikuttivat kielteisesti ilmapiiriin ja tulehduttivat esimerkiksi kaupunginhallituksen ja JYY:n välejä. Tämä heijastui muihinkin organisaatioihin ja työskentely esimerkiksi LIKESin hallituksessa oli vaikeaa.

Hippos 2020-visiossa lähtökohdaksi otettiin rakentamisen ja rakennusmassojen keskittäminen Rautpohjankadun varteen. Tämä kaupunkirakenteellinen tavoitetila on ollut aikaisemmissa suunnitelmissa, esimerkiksi kaavailluissa stadionin toteuttamisessa sekä monitoimitalon ja jäähallin rakentamisen perusteluissa. Valittua linjaa on jatkettu Liikunta- ja tutkimuslaboratorion, Hipposhallin ja viimeksi Viveca-rakennuksen toteuttamisella. Hippos 2020-vision ja havainnesuunnitelman pohjalta käynnistettiin muun muassa Vivecan toteuttaminen, vaikka kaavoitusta koko alueelta ei oltu ratkaistu. (Kauko Lahti Ky 1987, Warttinen & Miettinen 2000)

Edellä mainittu ehdotus osoitetaan kuviossa 25 (sivulla 233). Ehdotettu kaavoituksellinen

ja kaupunkirakenteellinen linja, jossa rakennusmassat on sijoitettu Rautpohjankadun varteen. Lisäksi pelikentät ja muut toiminnalliset alueet sijoitettaisiin rakennusten ja vihervyöhykkeen väliselle alueelle, keskitetysti. Masterplan on tavoitetilana ristiriidassa arkkitehti Sipisen suunnitelmaan. Alueelle kaavoitettaisiin lisää lähes 70.000 kerros-m². Sipisen keskeinen tavoite on muodostaa nykyisestä Hippoksenraitista alueen sisäinen kokoava katu, jolloin nykyiset kenttäalueet ja esimerkiksi pesäpallstadion joudutaisiin siirtämään muualle. Lisärakentaminen edellyttäisi myös vähintään kahden erillisen paikoitustalon rakentamista, joille nykyisessä taloudellisessa tilanteessa on vaikea löytää peruste-luja tai rahoitusta.

Yhtenä ongelmana on ollut myös se, ettei kaa-voitustavoitteita ole käsitelty laajemmin. Niistä on olemassa vain kaavoituslautakunnan valmisteluun oikeuttava linjaus, joka on erittäin kapea-alainen valtuutus näin tärkeään kunnallis- ja kaavoituspoliittiseen hankkeeseen. Laajempaa poliittista tai kaupunkipoliittista keskustelua ei ole käyty. Alueen kymmeniä toimijoita ei myöskään ole kuultu, suunnittelu on edennyt hyvin keskushallinto- ja virkamiesvaltaisesti. Tämä tuli konkreettisesti esiin muun muassa Pesikeskus-työryhmän työskentelyn aikana. (Jyväskylän kaupunki 2003b, Sipinen 2004)

Tutkimuksessa on osoitettu, että Hippos-Kampus alueen arkkitehtoninen epäyhtenäisyys korostuu erityisesti Hippoksen alueella. Kampus on rakenteellisesti ehjä, vaikka ajallinen kerrostuma on historiallisesti huomattavasti pidempi, kuin Hippoksella. Ennen kuin ryhdytään laajempaan uudisrakentamiseen, tulisi tutkia miten jälkimo-dernien suunnitelmien sekä uuden teknologian avulla voidaan arkkitehtonista ja rakenteellista epäyhtenäisyyttä parantaa. Paikoitustalojen mit-tavien suunnitelmien sijaan voitaisiin tutkia paikoituksen järjestämistä 2–3 tasoisten kansiratkai-

sujen ja maanalaisen toiminnan välinein, koska tästä teknisestä mallista on kokemuksia Normaalikoulun uuden ala-asteen ja AaltoAlvarin ton-tilla. (Kuva 15. sivulla 195)

Hippoksen alueen kaavoitusprosessi on ollut vireillä useita vuosia. Näyttää siltä, että ensi ker-ran alueen historiassa on syntymässä kehittämi-nessä ja toiminnassa ristiriitoja sekä erilaisia kä-sityksiä ja tulkintoja tulevaisuuden kehityksestä. Tämän vuoksi olisi entistä tärkeämpää selvittää alueen ominaispiirteitä ja luonnetta. Tällä tutki-muksella yritetään vastata näihin esiin nouse-viin kysymyksiin.

Liikunta- ja harrastustoiminta

Liikunta- ja harrastustoiminta on tutkimusalu-eella erittäin vilkasta. Hippos-Kampus alue on muovannut koko Jyväskylän harrastustoimintaa siten, että osasta inhimillistä toimintaa on tullut leimaa-antavaa koko kaupungin imagolle. Tutki-musalue tunnetaan hyvin sekä kansallisesti, että kansainvälisesti. Hippoksen alueen käyttäjämää-rä on ollut useiden vuosien ajan yli 2,3 miljoonaa käyntikertaa. Kun tähän lisätään kampuk-sen käyttömäärä, jota tutkimuksellisin keinoin on vaikea todentaa, tutkimusalue on tällä tavalla arvioituna selvästi kaupungin vilkkain osa-alue. Liikunta- ja urheilualueiden vertailu osoittaa, että Hippoksen alue on erittäin vilkkaasti käy-tetty. Osittain eräillä harrastuspaikoilla on ollut selvää ylikuormittumista jo vuosien ajan. Kult-tuuri-, musiikki-, liikunta- ja harrastustoiminnan lisäksi tutkimusalue näyttäytyy kaupungin kes-keisenä tapahtuma-alueena. Taulukossa 20 (liite) on kuvattu yhteiskunnallisia ja erityisesti liikun-taan liittyviä tapahtumia vuosina 1950–2005.

Tutkimusalueen käyttö ja harrastustoiminta on imagoltaan paljon virallinen ja institutionaali-nen. Toimintaa ylläpitävät viralliset tahot. Lähes

KUVA 22: Jokakeväinen Naisten Askel käynnistyy kampuskentältä 25.5.2006. Naisten ja tyttöjen liikuntatoiminta on laajaa, vaikka se usein julkisuudessa jää vähäiseen rooliin. Kuva/kuvankäsittely Erkki Huovinen.

kaikkien alueiden ja tilojen varaus tapahtuu olemassa olevien järjestelmien kautta. Voimakkaasti 1990-luvulta lähtien lisääntynyt harrastusten maksullisuus on korostanut tätä institutionaalisuutta. Hippos-Kampus alueelle tulee järjestää nykyistä enemmän vapaata harrastus- ja oleskelutilaa. Vapaa liikkuminen alueella on vallitseva tilanne. Näin voidaan todeta Aallon suunnittelu- ja toimintaperiaatteiden toteutuneen.

Jotta alueen avoin ja kansalaistoiminnan luonne säilyisi tilojen varausta ja hallinnointia tietoverkoissa voisi osaltaan vieläkin lisätä. Se voisi lisätä alueen käyttöisyyttä ja avoimuutta. Näi-

hin asioihin kiinnitettiin huomiota muun muassa edellä mainitussa Pesikeskus-työryhmän raportissa. Tuoreesta liikuntasuunnitelman 2001–2010 arvioinnista voidaan myös saada virikkeitä ja ideoita toiminnan kehittämiseen.

Suunnittelussa on tähän saakka eletty hyvin paljon poliittisten päättäjien ja virkakoneiston ehdoilla. Kansalaisyhteiskunta vaatisi toisenlaista lähestymistapaa. Tutkimusalueella toimivat järjestöt eivät ole voineet osallistua alueen kehittämiseen kovin voimakkaasti. Lähes ainoa alue, jossa kansalaisjärjestöjä on kuultu, liittyy harjoitus- ja kilpailuvuorojen käsittelyyn. Tässä kaupungilla, yliopistolla, julkisoikeudellisilla yhteisöillä sekä tutkimuslaitoksilla on kohtuullisen pitkät perinteet. Tämä on johtunut siitä, että toiminnan sujuminen on katsottu tärkeäksi ja muun muassa tutkimuslaitokset ovat halunneet ylläpitää hyviä suhteita järjestökenttään, koska niiden toiminnalla ja yhteisellä osallistumisella on merkitystä tutkimusten rekrytointiin.

Hyvä esimerkki virkakoneiston toiminnasta ja toimintatavasta on meneillään oleva Hippos-Kampus alueen kaavoitus. Tähän saakka alueen järjestöjä ei ole kuultu lainkaan, vaikka käytössä olisi jo vuosia jatkunut hyvä "Liikunta-forum" arena. Pesikeskustyöryhmän (2003) kokouksiin kutsut kaavoitusviranomaiset, eivät pitäneet "tässä vaiheessa" vielä tärkeänä järjestöjen kuulemista, vaikka kaavoitustyö on ollut vireillä jo useita vuosia.

Yhteistoiminnassa kansalaisjärjestöihin ja harrastusryhmiin on erityisesti kaupungin keskuksenhallinnon viranomaisilla huomattavasti parantamisen varaa. Kun julkisoikeudelliset yhteisöt puhuvat mielellään "kolmannen sektorin" toiminnasta ja mahdollisuuksista, tälle toiminnalle täytyy luoda oikeat, todelliset mahdollisuudet. Pelkkä julistaminen ei yhteistoiminnassa riitä, tarvitaan konkretiaa ja tekoja. (Manninen 2006a)

Tieteellis-teknologinen muutos

Tutkimusalueen tietoverkot on rakennettu hyvällä yhteistoiminnalla korkealle tekniselle tasolle. Tässä rakennustyössä on auttanut oikea-aikaisuus ja se, että eri organisaatioissa on työskennellyt henkilöitä, jotka ovat ymmärtäneet verkkotoiminnan merkityksen sekä tulevaisuuden tarpeet. Yksi merkittävä sykäys ja synergia verkkojen rakentamiselle oli Hipposhallin toteuttaminen. Samassa yhteydessä selvitettiin, suunniteltiin ja toteutettiin uusien tilojen tietoverkkojen rakentaminen, vaikka varsinaista erillisrahoitusta hankkeisiin ei pyrkimyksistä huolimatta saatu.

Toinen konkreettinen ja käytännön yhteistointa liittyi Liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan päärakennuksen remontin toteuttamiseen, joka ajoittui pääosin vuosille 1996–1997. Tiedekunnan henkilökunta oli sijoittuneena liikunta- ja terveyslaboratorion lisäksi Ilmarisenkadulle, liikuntavirastoon monitoimitalolle sekä muutama henkilö lääninhallituksen tiloihin. Toteutunut Hippos–Kampus alueen tietoverkko mahdollisti henkilökunnan joustavan ”evakon”. Valmiiden verkkopalveluiden ja yhteyksien arveltiin säästäneen 150.000 mk, verrattuna tilanteeseen jossa verkkopalvelut olisi toteutettu tilapäisinä ratkaisuin.

Tutkimusalueella on tehty useita tietoteknisiä ja verkkosuunnitelmia, joista suurin osa on toteutunut. Viimeisin tekninen suunnitelma on vuodelta 2002. Siitä on toistaiseksi toteuttamatta Vivecan liittäminen yhteiseen runkoverkkoon, Monitoimitalon yleisö- ja kahviotilojen yhteydet ja langaton verkko. Wlan-verkon kehittäminen ja rakentaminen olisi erittäin tarpeellista, koska useissa tapahtumissa tarvittaisiin monipuolisia ja -muotoisia palveluita. (Siemens Oyj 2002)

Tällä hetkellä tutkimusalueella ei ole merkittäviä tietoteknisiä hankkeita. Palvelut kehittyvät enemmän yleisten verkkopalvelujen mukana.

Näyttää ilmeiseltä, että tutkimusalueen kävijämäärät tulevat edelleen lisääntymään ja tämän vuoksi paikallisen langattoman verkon toteuttaminen tulee lähitulevaisuudessa esiin. Hipponet-työryhmä on viime vuosina kokoontunut hyvin harvoin, koska verkkotoimintojen kehittämiseen ei ole ollut voimavaroja. Yhteistoiminnan yleinen tilanne on myös hieman heikentynyt yliopiston lakkautettua kaupalliset atk-palvelut maaliskuussa 2006. Kampuksen alueella tietoverkon hallinnointi kuuluu edelleen yliopiston atk-keskukselle.

Jotta alueen monet toimijat tulisivat kohdeksi verkkopalveluissa tasapuolisesti, alueelle on saatava yksi yleinen operaattori ja paikallinen tutkimusalueella toimiva ylläpitäjätaho. Ylläpitäjän tehtävä saattaisi sopia jollekin alueen tutkimuslaitoksista, esimerkiksi KIHUlle tai LIKESille. Kehittyvä tieteellinen ja valmennuksellinen tutkimustoiminta tarvitsee jatkuvasti teknisesti hyvät välineet ja tämän vuoksi ylläpitäjän rooli yhteistoiminnassa jonkin suuremman operaattorin kanssa sopisi tutkimuslaitoksille. Lokaalisesta verkosta huolehtiminen vaatii tahoa, joka sijaitsee alueella ja tuntee verkon toiminnan sekä teknologian hyvin. Esimerkiksi Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksessa ja sen henkilöstössä on tällaista osaamista. Kaupungin työntekijöille tehtävä ei sovi, koska tietoteknisen strategian mukaan kaupunki vastaa ja hoitaa vain ydintoimintojen ja omien hallintokuntien verkkotoiminnoista. Mikäli Hippos–Kampus alueella toimisi vain yksi valtakunnallinen verkko-operaattori, paikallinen osaaminen voisi keskittyä alueverkon ja wlan-verkon kehittämiseen. Pitkällä aikavälillä tällä menetelmällä saataisiin aikaan ehkä taloudellisia säästöjä ja vahvistettaisiin alueen toiminnallisia ja synergisiä elementtejä.

”Uusi yhteistoiminta”

Tutkimusalueen yhteistoiminnassa on vuosikymmenten kuluessa korostunut pienen kaupunkiyhteisön yhteistoiminta, joka on toiminnan ja ideoiden muuttuessa suuntautunut aina kulloisenkin tarpeen mukaan. Seminaarin lehtorit osallistuivat aikanaan pontevasti kaupungin kunnallispolitiikkaan osittain jopa liike-elämääinkin. Nykyisinkin julkisessa päätöksenteossa on mukana henkilöitä, jotka edustavat eri yhteisöjä ja intressipiirejä, mutta toiminta näyttää olevan sattumanvaraista tai hyvin projekti- ja hankekohtaista.

Yhteiskunnan differentoituminen on näkynyt alueen yhteistoiminnan sirpaloitumisena. Hippos–Kampus alueelle on 1980-luvun jälkeen muodostunut monia uusia toimijoita, muun muassa julkisen sektorin hallintoa ja toimintoja yhtiöitetäessä. Pelkästään kiinteistöjen hallinnoinnissa on useita ”julkisia toimijoita”: Valtion kiinteistöissä Kapiteeli ja Senaatti-kiinteistöt, kaupungin tilapalvelu, joka huolehtii tiloista. Alueiden hallinnassa esimerkiksi puistojen omistajavastuu on katu- ja puisto-osastolla. Liikuntapalvelukeskuksella on tietty toiminnallinen kokonaisvastuu, mutta esimerkiksi kaavoitukseen ei ole haluttu puuttua pontevasti. Sama koskee liikuntalautakunnan nykyisiä linjauksia, odotetaan että jokin ”muu osapuoli” hoitaa tehtävät. Selkeät vastuut näyttävät puuttuvan. Tämä ongelma ei ole esillä vain Jyväskylässä, samankaltaisia kysymyksenasetteluja voidaan tehdä lähes kaikilla julkisen sektorin toiminta-alueilla. Tilaaja-tuottaja mallin yleistyminen on tuonut uuden toiminnallishallinnollisen ongelman. Toimijoiden määrä on lisääntynyt, erilainen hallinnointi myös, mutta samalla yhteiskunnallinen näkemys ja todellinen omistajavastuu on hämärtynyt. Kysymys ongelmanasettelultaan laaja ja vaatisi tutkimusta ja selvitystä sekä analysointia myös muualla kuin Hippos–Kampus alueella.

Mainitun ja kuvatun kehityksen lisäksi alueelle on viime vuosikymmenen aikana tullut runsaasti uusia niin sanotun ”kolmannen sektorin” tai kansalaisjärjestöjen toimijoita ja vuokralaisia, entisten muun muassa tutkimusyksiköiden rinnalle. Näyttää siltä, että näiden uusien toimijoiden ja julkisten organisaatioiden johdonmukainen ja suunnitelmallinen yhteistyö on jostain syystä hiipunut.

Esimerkiksi niin sanotun ”Kolmikannan” yhteisiä tilaisuuksia ja kokouksia ei ole järjestetty useaan vuoteen, vaikka tälläkin alueella perinteet ovat pitkät, aina 1980-luvun alusta saakka. Ilmeistä on, että tämän ”Kolmikannan” yhteistyön laajentaminen Jyväskylän maalaiskunnan ja verkostokaupungin toimintamallien suuntaan 2000-luvun alussa oli virheellinen ratkaisu. Asiat muuttuivat niin kaukaisiksi, etteivät kokonaisuudet enää Hippos–Kampus alueen toimijoita kiinnostaneet. Voidaan myös asettaa kysymys, kuvaako yhteistoiminnan käytännöllinen ja formaalinen hiipuminen yleistä yhteiskunnan toimintatilaa? Jokainen hoitaa vain omaan toiminta-alueensa kuuluvat asiat, yhteisistä intresseistä ei olla enää kovin kiinnostuneita.

Osittain tilanne saattaa johtua virkakunnan ja toimijoiden ikärakenteesta: enää ei olla kovin kiinnostuneita naapureista, odotellaan vain oman eläkeiän täyttymistä. Tilanteeseen vaikuttaa ehkä myös uusien ja oudompien toimijoiden mukaan-tulo. Aikaisemmin tunnettiin lähes kaikki toimijat ja naapurit jollakin tavalla, nykyisin henkilöt näyttävät olevan toisilleen melko vieraita.

Kaupunginjohtaja Lovén kokosi 1980-luvun alussa nopeasti ”yhteistoiminta-ryhmän” selvittämään tilannetta, jossa UKK-instituuttia perustettiin Tampereelle ja oli olemassa huomattava uhka Liikuntatieteellisen tiedekunnan toimintojen hajoamisesta, jopa supistumisesta. Tämän laajan yliopiston ja kaupungin eri intressiryhmien työn tuloksena varmistettiin tiedekunnan

toiminta. Työn konkreettina tuloksena toteutettiin niin sanottu tiedekunnan kakkosvaihe, eli Liikunta- ja terveyslaboratorio 1989 ja edelleen Hipposhalli ja harjoitusjäähalli.

Olisiko aiheellista miettiä nykyisessä tilanteessa yhteistoiminnan asioita uudelleen? Tällä hetkellä tutkimusalueella on useita julkisoikeudellisia omistajia ja kymmeniä toimijoita. Olisiko paikallaan luoda uusi yhteistyön muoto, vaikkapa ”*Hippos–Kampus Forum*”, jossa 1–2 kertaa vuodessa käsiteltäisiin alueen kehittämiseen ja toimintaan liittyviä kysymyksiä. Tämän kaltaiselle toiminnalle saattaisi olla sosiaalinen tilaus. Se voisi olla myös uusi sosiaalinen ja organisaatorinen innovaatio.

7.7. Tutkimuksen kritiikki

7.7.1. Validiteetti

Tutkimuksen validiteetilla tai pätevyydellä tarkoitetaan tutkimuksen kykyä mitata juuri niitä tekijöitä, joita tutkimuksessa ja tutkimuskysymyksissä on asetettu tai tutkimuksen viitekehyyksessä yleisesti on tavoiteltu ja määritelty. (Hirsjärvi ym. 2001, 213–214)

Tässä tutkimuksessa oli tavoitteena kuvata ja analysoida Jyväskylän Hippos–Kampus alueen kehitystä kolmesta näkökulmasta; 1) yhdyskuntarakenteen sekä kaavoituksen, 2) liikunta- ja harrastustoiminnan sekä 3) tieteellis-teknistä muutosta. Tutkimuksen alue on spatiaalisesti tarkasteltuna suppea, noin 50 hehtaaria. Tästä huolimatta Hippos–Kampus alue on toiminnallisesti laaja sekä kaupunkimaantieteellisesti monitahoinen.

Suuri ja monipuolinen aineisto on ohjannut tutkimusprosessia, koska tämänkaltaisessa maan-

tieteelliseen paikkaan sidotussa tutkimuksessa aineistolla on keskeinen sija ja merkitys. Vaikka tutkimuksen luonteesta ja tavoitteista johtuen ei ole yritetty löytää yleistä tai pätevää teoreettista pohjaa, on viitekehyyksenä käytetty kahta kaupunkitutkimukseen sovellettua teoreettisohjaista mallia. Anderssonin (1993) kaupunkikehitykseen laadittua *urban-suburban* ja Balen (1993) neljän vaiheen, *diffuusio-topics-regional* kehitysmallia, jota on käytetty liikuntapaikkojen ja stadionien kehittymisen selittäjänä. Tällä tavalla on yritetty selvittää, noudattaako Hippos–Kampus alueen kehittyminen jotain yleisempää yhdyskunnissa vallalla ollutta tai todennettua kehityskulkua. Tämän voidaan katsoa edustavan tutkimuksessa myös niin sanottua tieteellistä kontribuutiota.

Alueen kehittymiseen on vaikuttanut Suomessa ja Jyväskylässä toteutettu omaleimainen yhteiskunta- ja liikuntapolitiikka, jota tutkimuksessa edustavat lainsäädäntö, asetukset sekä erilaiset keskushallinnon määräykset. Paikallista virallista yhteiskunta- ja kunnallispolitiikkaa edustavat kaupunginvaltuuston, kaupunginhallituksen ja eri lautakuntien päätökset sekä erityisesti kaavoituksessa suoritettu valmistelu ja päätöksentekoaineisto.

Tutkimuksen pätevyyttä on pyritty vahvistamaan piirustusten, suunnitelmien, karttojen ja muistioiden aineistolla. Lisäksi on käytetty jonkin verran valokuva-aineistoa, vaikka kuvien analyysi ei varsinaisesti kuulu tutkimusmenetelmiin. Valokuvilla sekä sanomalehtilähteillä on pyritty elävöittämään tutkimusraporttia ja liittämään se kulloiseenkin ajankuvaan.

7.7.2. Reliabiliteetti

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen kykyä vastata tutkimuskysymyksiin niin,

että vastaukset ja tulokset eivät ole sattumanvaraisia. (Hirsjärvi ym. 2001, 213) Tämän vuoksi laajaa tutkimusaineistoa on täydennetty haastatteluilla, jotta mittavan asiakirja- ja päätösaineiston relevanttisuus vahvistuisi ja löydettäisiin tutkimusalueen kehittymisestä olennaiset piirteet. Vaikka tutkimusalue on rajallinen ja pinta-alaltaan suhteellisen pieni, on alueen luonteen vuoksi lähes mahdotonta saada selville kaikkea Hippos–Kampus alueen kehityksessä tapahtunutta. Se ei ehkä tutkimuksen kannalta olisi myöskään mielekäs lähestymistapa.

Haastatteluista täytyy reliabiliteetin osalta todeta, että haastatteluaineisto sinänsä on hyvin luotettavaa, ovathan kaikki haastatellut toimineet pitkään tutkimusalueella ja suurin osa heistä tuntee alueen erittäin hyvin, ehkä paremmin kuin tutkija. Haastatteluista on syntynyt yhtäältä subjektiivinen näkemys toiminnasta ja kehityksestä, mutta toisaalta yhdistettynä useampaan näkökulmaan sekä asiakirja- ja lähdeaineistoon voidaan näkemyksiä pitää objektiivisina. Kriittikinä voidaan tuoda esiin haastateltavien valinnasta, jonka tutkija on suorittanut oman harkintansa perusteella. Vaikka haastateltavien valinta on tehty näin, on oletettavaa etteivät tulokset olisi olleet kovinkaan erilaiset, jos kohdejoukko olisi ollut toisenlainen. Haastatteluissa on käynyt esiin, että monet muistavat asiat samalla tavalla, pieniä vivahde-eroja tietysti ilmenee. Haastattelujen ajanjakso saattaa olla liian pitkä 2002–2006, mutta aika ei ehkä ole merkittävällä tavalla vaikuttanut niiden sisältöön.

Haastateltavat olen pyrkinyt valitsemaan siten, että mahdollisimman monelta tutkimusalueen toiminnan ”kentältä” saadaan näkemykset esiin. Suurin osa haastateltavista on Jyväskylän kaupungin viranhaltijoita, työntekijöitä tai luottamushenkilöitä sekä yliopiston viranhaltijoita tai opetushenkilöstöä. Mukana on lisäksi muutama haastateltava, joilla on kokemusta

myös valtioneuvoston ja ministeriöiden toimintaympäristöstä. Tutkimukseen on näin saatu laajempaa näkemystä, erityisesti toteutetun alue- ja kaupunkipolitiikan sekä valtakunnallisten suunnitelmien ja päätösten näkökulmista.

Haastateltavien sukupuolijakautuma on valittavan vino, vain 3 haastateltavista, kaikkiaan 38 henkilöstä on naisia. Tämä on tietysti ikävää, mutta kuvaa hyvin tilannetta kuinka kaupungin, yliopiston ja tutkimuslaitosten henkilökunnan ja luottamushenkilöiden sukupuolijakautuma on aikaisemmin muodostunut. Henkilöstö ja päätöksentekijät ovat olleet näin todellisuudessakin ”työ- ja luottamusmiehiä”. Mikäli tutkimuksen tarkastelujakso olisi ollut 1990–2005 sukupuolijakautuma olisi muodostunut erilaiseksi.

Huomattava osa haastatelluista henkilöistä on varsinaisesta työelämästä eläkkeellä. Tämän vuoksi on oletettavaa, ettei heillä ole ollut motiivia vaikuttaa tutkimukseen, siinä syntyviin tulkeihin ja johtopäätöksiin nykyisten toimintamallien ja hallintokulttuurin ympäristössä.

Teemahaastattelua käytettiin sen vuoksi, että haastattelu mahdollistaa joustavan lähestymisen tutkimusalueeseen ja jättää haastatteluissa tilaa haastateltavan omille näkemyksille ja tulkinnoille, toisin kuin strukturoidussa tai lomakkeeseen perustuvassa haastattelumallissa. (Hirsjärvi & Hurme 1985) Haastatteluilla haluttiin varmentaa tutkimusaineistosta esiin tullutta tietoa, koska monissa suunnitteluun, valmisteluun ja päätöksentekoon liittyneissä aineistoissa asiat on tuotu esiin hyvin kapea-alaisesti ja pelkistetyksi. Tästä esimerkkinä voidaan mainita kunnalliset päätökset erityisesti ennen vuotta 1970, jolloin oli paljon vallalla niin sanottu päätöksentekopöytäkirjan käyttö. Tässä kirjaamismallissa todennettiin ja kirjattiin vain päätökset sekä mahdolliset äänestykset. Perustelutekstejä on asia- ja pöytäkirjoissa niukasti.

Teemahaastattelun runkolomake on liitteenä 7.

7.7.3. Lähdekritiikki

Lähdekritiikillä tarkoitetaan tutkimusaineiston ja materiaalin soveltuvuutta tutkimuksen tavoitteisiin nähden. Lähdekritiikki on tärkeää historiallisessa tutkimuksessa, jolloin arvioidaan tapahtumia ja kehitystä vuosikymmenten, jopa pidemmältä ajalta. Lehtinen (2002, 30–32) toteaa, että historiallisessa tutkimuksessa, jossa kuvataan kehitystä ja toimintaa monipuolisten lähteiden kautta, keskeisiä ovat arkistomateriaali, mutta myös erilaiset pöytäkirjat ja muut epävirallisemmatkin dokumentit. Tämä tutkimus ei edusta lähestymistavaltaan historian tutkimusta. Tästä huolimatta tutkimuksessa on historiantutkimuksen elementtejä. Tämän vuoksi lähdeaineistoa on tärkeää täydentää myös epävirallisella aineistolla kuten lehtileikkeillä, uutisilla ja tutkijan omilla muistiinpanoilla. (Ks. esimerkiksi Moen 1990, 52–56)

Tässä tutkimustapauksessa tarkastelujakso oli yli sadan vuoden periodi. Tämän vuoksi lähdeaineistossa on tukeuduttu Jyväskylän aikaisempiin historiateoksiin Brummer (1916) ja Tommila (1970 ja 1972). Tommilan historiateokseen liittyy erittäin laaja tilastollinen osa, joka on ollut merkittävänä apuna täydentämässä vuosien 1870–1960 tapahtumia. Tämän jälkeisistä ajanjaksoista on käytettävissä hyvä arkistomateriaali pääosin Jyväskylän kaupungin ja Liikuntapalvelukeskuksen arkistosta. Eräs merkittävin historiallinen aineisto on ollut Jäppisen väitöskirja Jyväskylän ruutukaavan kehityksestä. Se on monissa tutkimuksen ”lähdekarikoissa” auttanut ja helpottanut Hippos–Kampus alueen arviointia ja tulkin-taan suhteessa kaupungin kokonaiskehitykseen. Tätä lähdeprosessia on täydennetty keskusteluilla Jäppisen kanssa.

Yksi lähdekritiikin aihe löytyy myös tutkijan omasta asemasta. Tutkijan työ virkamiestoiminnan ohella on yhtäältä vaikeuttanut aineiston syvällisempää perehtymistä, vaikka toisaalta asioiden tuntemisessa suhteessa aineistoon on ollut etujakin. Minun ei ole tarvinnut selvittää mistä lähteistä ja paikoista aineistoja etsin. Huomattava osa aineistosta on löytynyt omasta työhuoneesta tai liikuntapalvelukeskuksen arkistosta, samalta käytävältä.

Tutkijan oma kokemuspiiri vaikuttaa myös tutkimukseen, vaikka oman materiaalin käyttö tutkimusaineistona vaatiikin erityistä varovaisuutta. Olen voinut työskennellä kaikilla tutkimuksen kohdealueilla ja tasoilla läheisesti. Tutkimustyö vaatii lisäksi luonnollisen kiinnostuksen tutkimuskohteeseen. Kiinnostus näihin historiallisiin taustoihin ja tapahtumiin on ”syttynyt” vähitellen. Osaksi sen vuoksi, että monissa suunnitteluprosesseissa, selvityksissä ja hankekartoituksissa on ollut välttämätöntä tutkia asioiden ja tapahtumien taustoja. Tämän tutkimustyön eräänä pontimena on ollut käytännön kokemus liikuntahallinnossa ja yliopiston sekä tutkimuslaitosten yhteistoiminnassa. Olen myös aikaisemmin ja erityisesti tutkimusprosessin aikana havainnut, kuinka vaikeata on selvittää joidenkin, jopa suhteellisen tuoreiden asioiden taustoja. (Vrt. Kääriäinen 2002, 22–24)

Yhteistoiminta eri toimijoiden ja hallinnonalojen välillä on ollut hyvin tiivistä. Silti hankkeet ja projektit ovat vaatineet monipuolista valmistelua. Tämä työ on usein ollut sitkeätä aineiston keruuta, kuten tämä tutkimustyökin. Vaikka aineistot ja dokumentit ovat olleet tiedossa, niiden etsiminen on usein monipolvisella alueella ja organisaatioissa hankalaa.

Monitieteisen tutkimuksen tekeminen, jossa puhuvat historialliset, toiminnalliset, suunnitelmalliset ja valtakunnalliset sekä paikalliset päätöksenteon elementit, on haasteellinen tehtävä.

Olen pyrkinyt kokonaisuuteen, jossa eri lähteet, viralliset asiakirjat ja suoritettut haastattelut olisivat mahdollisimman paljon tasapainossa. Paikallinen rajattu alue ja aineistolähtöinen teoria tuovat ongelman, jossa saatuja tutkimustuloksia ei voida kovin pitkälle yleistää. Yleistyksen sijaan tutkimusalueen kehitystä on pyritty kuvaamaan ja analysoimaan yhtäältä suomalaisen yhteiskunnan kehittymiseen ja toteutettuun aluepolitiikkaan sekä toisaalta Jyväskylän yleiseen kaupunkikehitykseen.

Tutkimukseni yhteydessä on dokumentoitu Hippos–Kampus alueeseen ja sen kehittymiseen liittyviä hyvin hajallaan olleita päätöksiä ja asiakirjoja. Aineistoa on tämän vuoksi täydennetty haastatteluilla, jotka ovat kiinnittyneet nimenomaan tutkimuskohteeseen. Tutkimuksen suorittaja ei ole ainoastaan vierailututkimuskohteessa, vaan seurannut päätöksiä ja tapahtumia alueen sekä eri organisaatioiden sisältä käsin, yli kahden vuosikymmenen ajan.

Yksi kysymys, johon olen tutkimuksen kuluessa useasti joutunut vastaamaan, liittyy fokusryhmän teoreettiseen ja tutkimukselliseen asemaan. On arvioitu, että fokusryhmän kokoamisella olisi halunnut suunnata tutkimustuloksia tiettyyn suuntaan. Tämä ei ole ollut tarkoitukseni. Fokusryhmän käyttö, kokoukset ja neuvottelut ovat pyrkineet avustamaan tutkijaa oikeille tiedon lähteille sekä avustamaan tutkimuksen ”yhteiskuntasuhteiden” hoitamisessa.

Todennäköistä on, että tutkimustani kritikoidaan liian kapea-alaiseksi, pintapuoliseksi ja subjektiiviseksi. Selvää on, että vaikka tutkimusalue on rajallinen, sen historiallisessa ja toiminnallisessa kentässä on tapahtunut niin paljon, ettei siitä hyvänkään tutkimuksen keinoin saada esiin kuin pinta-aineisto. Vielä syvällisempi ja analyttisempi tarkastelu, esimerkiksi yhteistoiminnan ja poliittisen päätöksenteon vaikutuksista jää tuonemmaksi, ehkä seuraavaan tutkimukseen tai kirjoitukseen.

8. LOPPUPÄÄTELMÄT JA JATKOTUTKIMUS

Olen ottanut tutkimustyössäni ison haasteen. Minua viisaammat epäilivät heti aluksi, ettei liian suuresta tehtävästä tule mitään. Ajattelin kuitenkin Hippos–Kampus aluetta kokonaisuutena. Jyväskylällä on ollut, voidaan sanoa ”ihmeellinen onni”, kehittää nykyisen kaltainen aluekokonaisuus, jossa yhdistyvät opetuksen ja koulutuksen pitkät traditiot, korkeatasoinen tiede ja tutkimus, laaja harrastustoiminta sekä tulevaisuuden tietoyhteiskunnan mitä mahtavimmat mahdollisuudet. Hippos–Kampus alue on tänään 2000-luvulla kansallinen ja osittain myös kansainvälinen käsite, toiminnallinen kokonaisuus jollaisia ei ole pohjoismaissakaan kovin monta. Tämä merkisevyys on tekijä, joka tulee muistaa ja ottaa huomioon kaikissa aluetta koskevissa suunnitelmisissa ja päätöksissä.

Kaupungin taitavat päättäjät 1950- ja 1960-luvuilla oivalsivat alueen sijainnin ja sen, että opettajankoulutukseen keskittynyt seminaari voi kehittyä kasvatustieteelliseksi korkeakouluksi ja yliopistoksi, jonka luonnollinen paikka ja kasvualusta oli Seminaarimäellä. Komean mäntykankaan ja siihen liittyneen pelto- ja suoalueen, kansanomaisesti ilmaistuna ”jorpakon” merkitys nähtiin, vaikka alue olikin vielä 1950-luvulla Jyväskylän laitakaupunkia. Erityisiä tutkimusalueita koskevia päätöksiä tehtiin ensin 1950 kasvatustieteellisen korkeakoulun suunnittelukilpailun kautta ja edelleen 1960- ja 1970-luvuilla opetuk-

sen, tutkimuksen ja harrastustoiminnan laajentamisessa. Olen selvittänyt, että ajatuksia erityisesti Hippoksen kehittämisestä on tuotu esiin varhain 1920- ja 1930-luvuilla. Ehkä silloin ei vielä nähty liikuntatieteen ja -opetuksen laajenevan suomalaisessa koululaitoksessa kovinkaan suureksi. Urheilun, ”sportin” kehittyminen nähtiin tuolloin tärkeänä osana yhtäältä kansallistunteen ja toisaalta ruumiinkulttuurin kehittäjänä.

Jyväskyläläinen kansanedustaja Veikko Hyytiäinen sai omalla eduskunta-aloitteellaan käynnistettyä poikkeuksellisesti prosessin, joka on merkittävällä tavalla vaikuttanut Jyväskylän asemaan liikuntakaupunkina, liikuntatieteellisen tutkimuksen keskuksena. Samalla päätös vaikutti ratkaisevasti Hippos-Kampus alueen kehitykseen.

”Kun voimistelulaitoksen sijoittamiseen Helsinkiin tai sen lähiympäristöön näyttää tuottavan voittamattomia vaikeuksia ja kun liikuntakasvatuksen opettajien valmistamisen tarve on kasvamistaan kasvanut, Eduskunta katsoo olevan täysin perusteltua siirtää näiden opettajien valmistus pääkaupungin ulkopuolelle. ...

Edellä esitetyn perusteella Eduskunta on päättänyt lausua toivomuksen, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamiseksi Jyväskylässä siellä jo toimivan kasvatustieteellisen korkeakoulun yhteydessä.” (VP 1959, aloite nro 34).

Tämä ”ihme” ei kuitenkaan ole satumaista taurua, vaan arkista puurtamista, suunnittelua, koukuksia, neuvotteluja, päätöksiä ja niiden muuttamista sekä toimeenpanoa, praktiikkaa ja raakaa työtä. Tutkijan lähes neljännesvuosisadan työrupeama samalla alueella on toivottavasti antanut jonkinlaista näkemystä ja kokemuksen tuomaa syvyyttä tutkimusalueen tuntemukseen ja sen toiminnalliseen ytimeen. Hippos-Kampus alueen kehittämisessä ja rakentamisessa on tehty varmasti myös virhearviointeja. Alue on ainutlaatuinen opetuksen ja tutkimuksen kiinnitymisessä inhimilliseen kulttuuriin, toimintaan, erityisesti liikuntatoimintaan ja urheiluun. Kansainvälinen ja kansallinen vertailuni osoittavat tämän erityisyyden.

Tutkimusalue on kaupunkimaantieteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti niin merkittävä, että alueen toiminnan tutkimus kaipaisi jatkoa. Voisi olla perusteltua, että alueen toimijat perustaisivat tutkimusryhmän selvittämään Hippos–Kampus alueen eri sektoreiden ja toiminnallisten tasojen taustoja vielä syvemältä. Saattaisi lisäksi olla perusteltua jatkaa tutkimusta kaupunkimaantieteellisesti, mutta myös päätöksenteon suuntaan.

Eriytyisen mielenkiintoista olisi syventyä konfliktien puuttumiseen. Yliopiston, tutkimuslaitosten, yksittäisten tutkijoiden sekä kaupungin päätöksentekijöiden mielipiteitä on perusteltua selvittää, koska alueen kehittymiseen ratkaisevasti vaikuttaneet henkilöt ovat vielä joukossamme. Näin ”hiljaisen tiedon” ja kokemustiedon kerääminen ei ole ylivoimainen tehtävä. Yksi tutkimusaihe, joka liittyy Hippos–Kampus alueen kehittymiseen on Alvar Aallon rooli ja merkitys liikunta- ja urheilurakentamisessa. Se vaatisi lisää tutkimusta ja selvitystä, koska akateemikko Aallon merkitys urheilu- ja liikuntarakennusten suunnittelijana on vielä vähäisen tiedon varassa.

Jyväskylää pidetään edelleenkin liikuntakau-

punkina, vaikka viime vuosikymmenten urheilullinen menestys ei ole enää ollut, kiristyneen kilpailun johdosta, takavuosien, vaikkapa 1980-luvun mukainen. Kaupunki on myös saanut kielteistä julkisuutta liikuntapaikkojen ja palvelujen maksujen aktiivisena korottajana. Samaan aikaan urheilujärjestöjen avustuksia on voimakkaasti leikattu. Tämä on johtanut sekä paikallisten seurojen ja että valtakunnallisten toimijoiden, myös median yhä kasvavaan kritiikkiin.

Tästä huolimatta liikunnan ja urheilun rakenteista sekä poikkeuksellisesta rakennus- ja liikuntapaikkainfrastruktuurista tulee pitää huolta aktiivisen korjausrakentamisen sekä dokumentoinnin välinein. Eräänä esimerkkinä voitaisiin ottaa Helsingin liikuntaviraston ponnistukset kirjallisen materiaalin tuottamisessa ja saattamisessa asialliseen muotoon. (Helsingin kaupunki 2003)

Jyväskylän merkittävästä urheiluhistoriasta on kirjoitettu kohtalaisen paljon, mutta hajallaan olevissa teoksissa. Kaupungin liikuntatoiminnan dokumentointia on suoritettu kiitettävällä tavalla seurojen toimesta. Uskallan väittää, että jyväskyläläisten seurojen historia sekä historiikit ovat suomalaisittain korkealla tasolla. Sen sijaan kaupungin oma liikuntatoiminnan dokumentointi vaatisi rohkeampia avauksia. Tällä hetkellä käytettävissämme ovat vain Martti Pukkalan opinnäytetyö vuosilta 1915–1959 ja urheilutoimenjohtaja Ake Ahosen lyhennelmä edellä mainitusta työstä vuoteen 1975 saakka. Markkasen ja Nygårdin 1989 historiateos ”Luistinradalta liikuntahalliin” laadittiin nopealla aikataululla, lähinnä vuoden 1986 ”Liikuntaperinteen suurkeräykseen” liittyen.

Tutkimuslaitosten arkistointia tulisi myös selvittää. Tällä hetkellä muun muassa LIKESin arkisto pölyttyy rauhassa AaltoAlvarin kellarissa arkistolle sopimattomissa tiloissa. Uudempien tutkimuslaitosten KIHUn ja Keski-Suomen Ur-

heiluakatemian arkistointi on minulle mysteeri. Dokumentoitavaa aineistoa on niin paljon, että Liikuntapalvelukeskuksen ja edellä mainittujen säätiöiden pitäisi pikimmiten selvittää kuinka urheiluun ja liikuntaan liittyvä materiaali voidaan asiallisesti säilyttää. Kaikkea arkistoitavaa materiaalia ei voida siirtää Jyväskylän kaupunginarkistoon tai Keski-Suomen maakunta-arkistoon. Tulevien sukupolvien tiedonkeruun ja tutkimusaineiston kannalta arkistointi ja dokumentointi on erittäin tärkeitä. Minulle on tutkimusprosessini aikana ollut suuri yllätys, että monet hyvin tuoreet tapahtumat ovat hankalasti tutkittavia ja selvitettäviä.

Vuoden 2005 aikana vietettiin Jyväskylän uimahallin 50. juhlavuotta varsin vaatimattomin menoin. Sama vuosi oli myös urheilu- ja liikuntalautakunnan 80. merkkivuosi, mutta se unohdettiin kokonaan, ehkä tarkoituksellisesti? Harjun kentän/stadionin vastaavaa juhlavuotta on voitu viettää Kalevan Kisojen ja monien muiden tapahtuminen merkeissä. Näin Harju on saanut sen arvostuksen, joka sille kansallisesti tunnetaan urheiluareenana kuuluu.

Eri yhteyksissä kaupungin liikuntatoiminnasta ja historiasta on kerätty runsaasti materiaalia. Olisiko aika pysähtyä miettimään, miten tämä arvokas historiatieto saataisiin koottua yhteen teokseen. Ensi vuosikymmenellä historian merkkipaaluja saavutetaan seuraavasti: Laajavuoren

hiihto- ja vapaa-ajan keskus täyttää 50 vuotta 2013, urheilulautakunnan perustamisesta tulee kuluneeksi 90 vuotta 2015. Eri liikuntalaitosten ja -paikkojen valmistumisesta ja käyttöönotosta täyttyy useita "tasakymmeniä". Pelkästään näiden tekijöiden valossa olisi paikallaan miettiä laajemman teoksen kirjoittamista.

Olen tässä lisensiaattitutkimuksessani tarkoituksellisesti keskittynyt kaupunkitrendien, tutkimusalueen syklien kuvaamiseen ja kaupungin kehittymisen analysointiin. Jatkanko tutkimustani väitöskirjalla, jää nähtäväksi. Työelämässä olevan seniorikansalaisen voimavarat ovat hyvin rajalliset. Sama koskee erityisesti taloudellisia voimavaroja, koska tälle tutkimukselle en ole onnistunut hankkimaan rahoitusta. Näyttää myös siltä, että yliopistomaailman ulkopuolelta tulevalla tutkijalla on runsaasti niin sanottuja "luonnollisia esteitä" tutkimustoimintaan osallistumisessa. Meitä työelämässä mukana olevia tutkijoita pidetään edelleenkin tietyllä tavalla "kummajaisina" ja ehkä tästä johtuen emme kuulu "etujoukkoihin" tai "sisäpiiriin".

Näen kuitenkin, että työelämässä mukana olevien henkilöiden kokemusta tulisi käyttää aktiivisemmin hyödyksi myös yhteiskunnallisen ja liikuntatieteellisen tutkimuksen piirissä. Tällä tavalla koetun elämän ja tieteellisen faktan tuomaa synteisiä voidaan hyödyntää sekä uuden suunnittelussa, että pidemmän aikavälin evaluoinnissa.

Lähteet

LÄHTEET:

- Aalto. Alvar. (1922), Artikkelit vanhasta rakennustaiteesta. *Arkkitehti-lehti* nro 2./1922. Helsinki.
- Aalto. Alvar. (1924), Jyväskylän keskustan muuttaminen. *Sisä-Suomi* 12.12.1924. Jyväskylä.
- Aalto. Alvar. (1925), Keskisuomalaisen maiseman rakennustaide. *Sisä-Suomi* 26.6.1925. Jyväskylä.
- Aalto-Museo. (1952), *Arkkitehti Alvar Aallon Kilpailutyö, ehdotus URBS. Piirustuskokoelma*. Jyväskylä.
- Aaltola. Juhani. & Valli. Raine (2001), (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. PS-Kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä
- Aapajärvi. Jouni. (2002), *Jyväskylän Pallokerho ry. Rautpohjasta koko kaupungin vaikuttajaksi*. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Abercrombie. Patric. (1933), *Town and Country Planning*. Oxford University Press. Oxford.
- Ahlqvist. Toni. (2003), *Avainteknologiat ja tulevaisuus. Yhteiskunnallisia tarkasteluja nousevien teknologioiden ja kvalifikaatioiden yhteyksistä*. Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki.
- Ahonen. Ake. (1975), *Urheilu- ja ulkoilulautakunnan historiallinen katsaus 1925-1963*. Jyväskylän kaupungin urheilu- ja ulkoilutoimiston moniste. Jyväskylä.
- Andersson. Harri. (1993), *Rakennettu ympäristö-kaupunkirakentamisen modernina projektina*. Turun yliopisto, täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:10. Painosalama Oy. Turku.
- Antikainen. Janne. (2001), *Kaupunkiverkkotutkimus 2001*. Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2001. Sisäasiainministeriö. Helsinki.
- Antikainen. Janne. & Vartiainen. Perttu. (2004), *Kansallinen kaupunkiverkko ja kaupunkiseudut*. Teoksessa: *Kaupunkiseutujen kasvun aika*. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2004. Alueiden kehittäminen. Suomen Printman Oy. Hyvinkää.
- Aronen. Kauko. (1997), *Kaupungistumisen myönteiset ja oletetut kielteiset seurausvaikutukset*. Teoksessa: *Yhteiskuntaorientaationa*. Juhlakirja professori Seppo Siirilän 60-vuotispäiväksi. Hautamäki Lauri (toim.), Keski-Petäjä Timo, Seppälä Kristiina. Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikanlaitos. Cityoffset Oy. Tampere.
- Asetus. (1734), *Rakennuskaari nro 2/1734*. Annettu Helsingissä 1.1.1734.
- Asetus. (1937), *”Tykkitehtaan perustamiskustannukset” lisämenoaarvio, 6/1937*. Helsinki.
- Asetus. (1959), *Rakennusasetus 266/1959*. Annettu Helsingissä 26.6.1959.
- Asetus. (1968), *Jyväskylän yliopistosta 146/68*. Annettu Helsingissä 8.3.1968.
- Asetus. (1972), *Asetus 382/1972 Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen lakkauttamisesta*. Annettu Helsingissä 12.5.1972.
- Asetus. (1979), *Liikunta-asetus 1085/1979*. Annettu Helsingissä 28.12.1979. Muutettu 18.12.1998 1054/1998 Helsingissä.
- Asetus. (1980), *Läänin urheilulautakunnasta annetun asetuksen muuttamisesta 647/1980*. Annettu Helsingissä 19.9.1980.
- Asetus. (1994), *Asetus ympäristövaikutusten arvioinnista 792/1994*. Annettu Helsingissä 10.6.1994.
- Asetus. (1998), *Yliopistoasetus 115/98*. Annettu Helsingissä 6.2.1998.
- Asetus. (1999), *Maankäyttö- ja rakennusasetus 895/1999*. Annettu Helsingissä 10.9.1999.
- Bale. John. (1989), *Sports Geography*. E. & F. N Spoon. London.
- Bale. John. (1993), *Sport, Space and The City*. Routledge. London.
- Bauman. Zygmunt (1997), *Sosiologinen ajattelu*. WSOY. Helsinki.
- Beck. Ulrich. (1999), *Mitä globalisaation on? Alkuteos: Was ist Globalisierung? Vastapaino*. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Blomberg. Ulla. (1997), *Eurooppalainen kaupunkipolitiikka-komissiovetoista vai jäsenmaiden yhteistyötä*. Raportissa: *Suomalainen kaupunkipolitiikka, artikkeleita kaupunkien kehityksestä ja kaupunkipolitiikasta*. Sisäasiainministeriö, kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä 3/1997. Helsinki.
- Brummer. O. J. (1916), *Jyväskylän kaupungin historia vv. 1837-1912*. Sydän-Suomen Kirjapaino. Jyväskylä.
- Castells. Manuel. (1997), *The Power of Identity*. Blackwell Publishers Ltd. Oxford.
- Castells. Manuel. & Himanen. Pekka. (2001), *Suomen tietoyhteiskuntamalli*. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston, Sitran julkaisusarja nro 242. WSOY. Tummavuoren Kirjapaino Oy. Vantaa.
- Catanese. Anthony J. & Snyder. James C. (1979), *Introduction to Urban Planning*. School of Architecture and Urban Planning. University of Wisconsin-Milwaukee. McGraw-Hill Book Company. New York. USA.
- Chelimsky. Eleanor. & Shadish William R. (1997), *Evaluation for The 21st Century, Handbook*. (Edit.) SAGE Publications. Thousands Oaks-London-New Delhi.
- Cherry. Gordon E. (1996) *Town planning in Britain since 1900: The rise and fall on the planning ideal*. Blackwell. Oxford.
- City of Wien. (2004), *Vienna's Web Service*. Map of Vienna – Overview. [www- dokumentti]. <http://www.wien.gv.at/english/map/district_inner/>. Luettu/tulostettu 27.04.2004.
- Convery. Frank. J. (1998), *Challenges for Urban Infrastructure in the European Union*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Office for Official Publications of the European Communities. Dublin.
- County of Cornwall. (2004), *Towns & Villages of Cornwall County*. [www- dokumentti]. <<http://www.northcornwall-live.com/townbytown.asp>>. Luettu/tulostettu 13.5.2004.
- Dijkstra. Lewis. (2004), *European Cities in a Dynamic, Knowledge-based Economy*. Kirjassa: *Kaupunkiseutujen kasvun aika*. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2004. Alueiden kehittäminen. Suomen Printman Oy. Hyvinkää.
- Efektia Oy. (2002), *LiikuntaVertti®, yhteenveto kehittämishankkeesta*. 23.1.2002. Helsinki. (Yhtiön nimi muuttunut vuonna 2005 Efeko Oy:ksi)
- Efeko Oy. (2005), *LiikuntaVertti®, kunnallisen liikuntahallinnon arviointi- ja vertailujärjestelmä*. [www- dokumentti]. <<http://www.vertti.com>>. Tulostettu/luettu 20.5.2005.
- Ekroos. Ari. & Majamaa. Vesa. (2000), *Maankäyttö- ja rakennuslaki*. Oy Edita Ab. Helsinki.
- Eskola. J. & Suoranta. J. (1998), *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Emaus-Valkonen. Sari. (2002), *HippoNet-Hippoksen alueen Ekstra-Netin promemoria*. Opinnäytetyö, Jyväskylän Ammattikorkeakoulu, hallinto ja kauppa. Elokuu. Jyväskylä.
- Eskilstuna kommun. (1995), *MunktelArenan. Arenan med många möjligheter*. Fritid Eskilstuna, prospekt och bokningar. Eskilstuna.
- Etzioni. Amitai. (1964), *Modern Organizations*. Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs. New Jersey. USA.
- Euroopan Komissio. (1997), *Kaupunkien tulevaisuusagenda EU:ssa*. Towards an urban agenda in the European Union. Communication from the Commission. Brussels. 6.5.1997.
- Euroopan Komissio. (2003), *Kaupunkien kumppanina, URBAN-yhteisöaloite*. Euroopan Unioni, Aluepolitiikan pääosasto. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg.
- Fainstein. Susan. & Campbell. Scott. (1996) *Readings in Urban Theory*. Blackwell. Oxford.

- Farmer. Peter. J & Mulrooney. Aaron & Ammon. Rob. (1996), Sport Facility, Planning and Management. Fitness Information Technology, Inc. Morgantown. USA.
- Flander. Jukka-Pekka. (2001), Kansallinen kaupunkipuisto. Teoksessa: Rakennusperintömme, kulttuuriympäristön lukukirja. Lounatvuori Irma ja Putkonen Lauri (toim.). Ympäristöministeriö, Museovirasto ja Rakennustieto Oy. Karisto Oy. Hämeenlinna.
- Florida. Richard. (2004), *The Rise of The Creative Class, and how it's transforming work, leisure, community, & everyday life.* Basic Books, Paperback. New York. The first published in 2002.
- Fredrikson. Erkki. (1993), Uimisen ja kylpemisen maisemaa. Teoksessa: Ryhtilistä Ramonin kentälle. Jyväskylän liikuntamaisemaa ennen ja nyt. (toim.) Sironen Esa. Jyväskylä-sarja 3. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja nro 83. Atena kustannus Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Giddens. Anthony. (1992), *The Consequences of Modernity.* 1st edition 1990. Stanford University Press. Ca Polity Press. Cambridge. United Kingdom.
- Haila. Anne. (1993), *Cities for Tomorrow - Directions for Change.* Helsinki University of Technology. Centre for Urban and Regional Studies. Serie C 23. Espoo.
- Hall. Peter. & Landry. Charles. (1997), *Innovative and Sustainable Cities.* Suomennettu lyhennelmä: "Innovatiiviset ja kestävät kaupungit". Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg.
- Hallituksen esitys (1936), Valtion Tykkitehtaan perustamisesta Jyväskylään. HE nro 16/1936. Helsinki.
- Hallituksen esitys (1982), Ympäristöministeriön perustamisesta. HE nro 147/1982, Helsinki.
- Hankala. Elina. & Vihavainen. Satu (2003), Hökkelikylästä arvoalueeksi – kaavoituksen ja rakentamisen vuosisata. Teoksessa: Vuosisata Harjun takana. Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa. Lipas Pertti ja Kärki Anita (toim.). Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Harju. Aaro. (2003), Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalistusseura. Dark Oy. Vantaa.
- Hartman. Janne (2003), Tekla Xcity 5.0 kuntatietojärjestelmä tuotantokäytössä. Esitelmä 23.10.2003. Jyväskylän kaupunki, Tekpa/tonttiosasto. [Microsoft Power Point diasarja]. Jyväskylä.
- Heikkinen. Hannu. L. T. (2001), Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Aaltola Juhani, Valli Raine (toim.). PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Heinilä. Kalevi. (1974), Suomalainen urheiluideologia. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos, tutkimuksia nro 8. Jyväskylä.
- Heinilä. Kalevi. (1975), Kehittyvä liikuntahallinto. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos, tutkimuksia nro 0/1975. Jyväskylä.
- Heinilä. Kalevi. (2001a), Terve sielu terveessä ruumiissa. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Heinilä. Kalevi. (2001b), Läksyjä ja läksytyksiä: murrosajan urheilusta ja yliopistosta. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Heinilä. Kalevi. (2004), Centennial International Sport in Critical Focus. Minerva Kustannus Oy. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Heino. Anni. (2004), Cornwall-romantikoille ja aktiivisille. Matkailuartikkeli. Helsingin Sanomat, Meno & paluu 4.12.2004. Sanoma Oy. Varkaus.
- Heiskala. Risto. (2003), Sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys: kohti oppivaa yhteiskuntaa. Käsitteitä/taustateksti Agora Centerin ja Psykosenter-verkoston kutsuseminaariin "Sosiaaliset innovaatiot tietoyhteiskunnan kehittämisen haasteena". 8.9.2003. Jyväskylä.
- Helsingin kaupunki. (2005), Helsingin liikuntapaikkoja ja -rakennuksia. Antti Salaterä ja Kari Kuosma (toim.). Helsingin kaupungin liikuntaviraston julkaisu. Frencellin Kirjapaino Oy. Helsinki.
- Helsingin Sanomat. (1956), "Olympialaiset Suomeen v. 1968?" Uutinen lehden urheilusivuilla 25.4.1956. Sanoma Oy. Helsinki.
- Helsingin Sanomat. (1966), "Kelvottomat ruohokentät pannaan pesäpalloilussa". Uutinen lehden urheilusivuilla 24.10.1966. Sanoma Oy. Helsinki.
- Himanan. Pekka. (2004a), Välittävä, kannustava ja luova Suomi. Katsaus tietoyhteiskuntamme syviin haasteisiin. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 18. Eduskunnan kanslian julkaisu nro 4/2004. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Himanan. Pekka. (2004b), Globaali tietoyhteiskunta. Kehityssuuntia Piilaaksosta Singaporeen. Himanan (toim.), Castells, Saxenian, Kam, Kalliokoski. Tekes. Teknologiakatsaus nro 155/2004. Paino-Center Oy. Helsinki/Sipoo
- Hirsjärvi. Sirkka. & Hurme. Helena. (1985), Teemahaastattelu. Gaudemus. Kyriiri Oy. Helsinki.
- Hirsjärvi. Sirkka. & Remes. Pekka. & Sajavaara. Paavo. (2001), Tutki ja kirjoita. Kustannusyritys Tammi. Helsinki.
- Hoffren. Jukka. (1998), Tilastot ympäristön tilan tulkkina. Teoksessa: Faktajuttu, tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt. (toim.) Paananen Seppo, Juntto Anneli ja Sauli Hannele. Vatsapaino. Tammer-Paino. Tampere.
- Holma. Maija. & Lahti. Markku. (1998), Alvar Aalto. "Elämälle herkempi rakenne". Rakennustieto Oy 1996. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1998.
- Huizinga. Johan. (1984), Leikkivä ihminen: Yritys kulttuurin leikki-aineksen määrittelemiseksi. WSOY. Juva 1984.
- Huovinen. Erkki (1973), Limingan kunnan liikuntasuunnitelma. Limingan kunnan julkaisuja. Liminka.
- Huovinen. Erkki. (1980), Suolahden kaupungin liikuntasuunnitelma 1981-1990. Suolahden kaupungin julkaisuja. 28.12.1980. Suolahti
- Huovinen. Erkki. (1983), Teoreettinen katsaus liikuntapaikkasuunnittelun malleihin ja strategioihin. Jyväskylän yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos, liikunta-sosiologian pro-gradu tutkielma. Kevät 1983. Jyväskylä.
- Huovinen. Erkki. (1988), Hallinnon kehittäminen liikuntalautakunnan näkökulmasta. Raportti. Jyväskylän kaupungin Liikuntatoimiston julkaisu 23.11.1988. Jyväskylä.
- Huovinen. Erkki. (1999a), Multimedia lähiverkossa, esimerkkinä Jyväskylän kaupungin ja yliopiston yhteinen HippoNet-verkko. Jyväskylän yliopisto, Informaatioteknologian tiedekunta, Multimedian cum laude approbatur, pro-seminaarin harjoitustyö. Kevät 1999. Jyväskylä.
- Huovinen. Erkki. (1999b), Jyväskylän kaupunkikonsernin sekä hallintokuntien verkkojärjestelmien koordinointi ja kehittämisprojekti. [CD-ROM]. Jyväskylän kaupungin julkaisuja. Syyskuu 1999. Jyväskylä.
- Huovinen. Susanna. (1998), "Kaikki erilaisia-kaikki samanarvoisia", kokemuksia liikunnasta ja urheilusta suvaitsevaisuustyön uutena välineenä. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Yhteiskuntapolitiikan pro-gradu tutkielma Toukokuu 1998. Jyväskylä.
- Hämeenlinnan kaupunki. (2006). Hämeenlinnan Verkatehdas-uuden sukupolven kulttuuri- ja kongressikeskus. [www-dokumentti] <http://www.verkatehdas.net/portal/ Luettu/tulostettu 20.8.2006.
- Hämäläinen. Timo J. & Heiskala. Risto (2004), Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky. SITRAn julkaisusarja nro 271. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Hänninen. Hilpi (1996), Älylä 1930-luvulla. Teoksessa: Pikkukaupungin pihoja ja puistoja. (toim.) Jussi Jäppinen. Jyväskylän Puutarhaseura ja Jyväskylä Seura. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Hänninen. Liisa. Maria. (2002), Arto Sipinen Jyväskylän yliopiston uudisrakennusten arkkitehtina 1969-2000. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Jyväskylä.

- Hänninen. Sakari. (1998), Displacement of social policies. Sophi nro 19. Jyväskylä.
- Iittala Oy. (2006), Uusi Aalto. Tulevaisuuden muoto. 70 vuotiaan Aalto-maljakon esite ja verkkosivut. [www-dokumentti] <<http://www.aaltosvoice.com>>. Luettu/tulostettu 13.3.2006.
- Ilta-Sanomat. (1967), "Päivä paistaa Hippokselle väärästä suunnasta". Uutinen lehden urheilusivuilla 7.4.1967. Sanoma Oy. Helsinki.
- Ilta-Sanomat. (2004), "Yli sadan kaupungin maa". Pääkirjoitus 20.1.2004. Sanoma Oyj. Varkaus.
- Itkonen. Hannu. (1996), Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta (väitöskirja) Gaudeamus Kirja. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- ITViikko. (2006), "Suomalaiset lähettivät 1,6 miljardia tekstiviestiä". IT-Viikon uutiset.[www-dokumentti]. <<http://www.itviikko.fi/uutiset/uutinen.asp?UutisID=74069>>. Luettu/tulostettu 26.4.2006.
- Jaatinen. Martti I. (1997), Sortavalan rakentaminen 1643-1944 (väitöskirja). Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Jaatinen. Mikko & Katri. (2002), Hippoksen alueen mitoituksia ja paikoituslaskelmia. Hankeselvityksen loppuraportti. Arkaatiset Oy. 15.4.2002. Tampere.
- Janhonen. Pekka. (1970), Keski-Suomen Ampujat 1920-1970. Seuran historiikki, Keski-Suomen Ampujat r.y. Sisä-Suomen kirjapaino. Jyväskylä
- Jokinen. Jukka. (1988), Tykki taipuu paperikoneeksi - From Fiedgun to Paper Machine. Valmet Rautpohjan historiaa 1938-1988. Valmet Paperikoneet Oy Valmet Paper Machinery Inc. Gummerus Oy. Jyväskylä.
- Junnilla. Heikki. (2004), Keski-Suomen maakunta. Artikkelit Finnic Keski-Suomi sivusto. [www-dokumentti]. <<http://www.finnica.fi/suomi/keski-suomi/artikkelit>>. Luettu/tulostettu 17.3.2004
- Juppi. Joel. (1974), Kunnallisen liikuntasuunnittelun perusteet ja tavoitteet. Teoksessa: Kunnallinen liikuntasuunnittelu. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 31. Helsinki.
- Juppi. Joel. (1981), Liikuntasuunnittelun kehittyminen eri hallinnon tasoilla. Teoksessa: Liikuntasuunnittelu. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 77. Helsinki.
- Juppi. Joel. (1985), Suomen julkinen liikuntapolitiikka rahoituksen näkökulmasta tarkasteltuna. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos (lisensiaattityö). Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 101. Helsinki.
- Juppi. Joel. (1995), Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917-1994 (väitöskirja). Studies in Sport, Physical Education and Health. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Jutikkala. Eino. & Pirinen. Kauko. (1999), Suomen historia. Asutuksen alusta Ahtisaareen. Viides uudistettu painos. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo-Helsinki-Juva.
- Juutilainen. Jouni. & Sorvisto. Pasi. & Nukari. Jussi. (2005), Innovatiojärjestelmää uudistamassa. Case Jyväskylä-Human Technology City. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 18/2005. Tampere.
- Jyväskylän kaupunki. (1974), Jyväskylän kaupungin liikunta 1975-1985. loppuraportti. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisysektori. Jyväskylän kaupungin tutkimuksia 22/1974. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1984), Laajavuoren alueen osayleiskaava. Arkkitehtitoimisto Kauko Lahti ky. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1986), Tietojenkäsittelyn kehittämissuunnitelma vuosiksi 1986-1990. Liikuntatoimiston julkaisuja. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1989a), Tennishallityöryhmän loppuraportti. Liikuntatoimisto 9.5.1989. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1989b), 2-rataisen harjoitusjäähallin sijaintipaikkatyöryhmän raportti. Rakennusvirasto/Vapaa-aikavirasto 14.12.1989. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1990a), Raportti keilahallin toteuttamisesta sekä sijoitusvaihtoehdoista. Vapaa-aikavirasto ja Jyväskylän Keilailuliitto ry. 3.12.1990. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1990b), Kunnalliskertomus. Aluesuunnittelukilpailun käsittely, sivut 8-21.
- Jyväskylän kaupunki. (1990c), Palvelut ja tietotekniikka, TITU- projekti. Loppuraportti. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1990d), Pesäpallo-olosuhteiden selvittämistyöryhmän raportti. Vapaa-aikavirasto. 31.10.1990 Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1991a), Hippoksen alueen tietoliikenneverkon suunnitelma. Loppuraportti Keski-Suomen Puhelin Oy, LIKES, Jyväskylän yliopisto, vapaa-aikavirasto. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1991b), Hippoksen alueen hallintotyöryhmän raportti. Vapaa-aikavirasto. 4.11.1991. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki ym. (1993), HippoNet-työryhmä, konkretisointityöryhmän raportti 4.1.1993, Pauli Juutilainen JY, Jyrki Komulainen LIKES, Harri Mononen KIHU, Matti Pirttiaho. Jyväskylän kaupunki. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1996-2000), Jyväskylä-Forum aineistot, asiakirjat ja muistiot vuosilta 1996-2000. Kaupungin painatuskeskus, Kopi-Jyvä Oy. Jyväskylä
- Jyväskylän kaupunki. (1996), LaatuKylä-raportti. Ehdotus lähi-ajan toteuttamisohjelmaksi. LaatuKylä-projektin ohjausryhmä 28.10.1996. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1997), Tietohallinnon strategiaseminaari 16.4.1997. Ydinprosessit, Arto Jalkanen. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (1999), Liikuntaklusteri Jyväskylään. Matti Ojala, Marja-Leena Oinonen (toim.). Jyväskylän sosiaali- ja terveyspalvelukeskuksen julkaisuja 8/1999. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2000a), Kaupungin tiedotuslehti nro 5, 30.8.2000. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2000b), Liikunta- ja terveys forum. Jyväskylän-Forum 3/2000, 25.5.2000. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2001a), Liikuntasuunnitelma 2001-2010. Suomi Kimmo (toim.). Jyväskylän Kopiokeskus. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2001b), Seutukunnallinen retkeilyreitit. Retkeilyreititsuunnitelma Peurunka-Riihivuori. Äijälän Seudun Osuuskunta. Jyväskylä
- Jyväskylän kaupunki. (2002), Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Hyväksytty kaupunginvaltuustossa 17.06.2002. ER- paino. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2003a), Kaupunkisuunnittelu ja kaavoitus. Kaavoitusprosessi ja ympäristövaikutusten arviointi. [www-dokumentti]. <<http://www.jyvaskyla.fi/kaavoitus/sivut.php/jid/7/grid/1>>. Luettu/tulostettu 12.9.2003.
- Jyväskylän kaupunki. (2003b), Pesäkeskustyöryhmän raportti. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskus. Jyväskylän Kopiokeskus. Syyskuu 2003.
- Jyväskylän kaupunki. (2003c), Uutinen: "Verkostokaupungin lentävä lähtö". Jyväskylä News-tiedote 3/2003. Jyväskylän Yliopistopaino. Lokakuu 2003.
- Jyväskylän kaupunki. (2003d), Valo on Jyväskylässä-projekti. [www-dokumentti]. <<http://www.jyvaskyla.fi/valo/esittely.php?lang=fin&sivu=kuvapankki&kohde=>>>. Luettu/tulostettu 26.10.2003.
- Jyväskylän kaupunki. (2003e), Verkostokaupungin lentävä lähtö. Jyväskylä News nro 3/2003. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2003-2004), Liikenteen laskentatilastot. Tekninen palvelukeskus, katu- ja puisto-osasto. Kaupungin sisäisiä tilastoja. Syyskuu 2004. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2004a), Lyhyt katsaus Jyväskylän historiaan. [www-dokumentti]. <<http://www.jyvaskyla.fi/historia/lyhyt/>>. Luettu/tulostettu 03.02.2004.
- Jyväskylän kaupunki. (2004b), Katsaus Cygnaeuksen koulun historiaan. [www-dokumentti]. <http://www.cygnet.jkl.fi/koulut/cygnaa/koulu.html>. Luettu/tulostettu 13.02.2004.

- Jyväskylän kaupunki. (2004c), Liikuntapalvelukeskuksen ympäristökäsikirja. Liikuntapalvelukeskuksen ympäristötyöryhmä, Suunnitteluverkko a4. Jyväskylän Kopiokeskus. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2004d), Seurafoorum 7.1.2004. Muistio ensimmäisen Seurafoorumin istunnosta. Jyväskylän kaupunki, Liikuntapalvelukeskus. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2004e), Monitoimitalon, Hipposhallin ja Kuokkalan Graniitin käyttäjäkyselyt loka-marraskuu 2004. Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskuksen selvityksiä. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2005a), Jyväskylä uuden aallon kaupunki. Kunnallistietoa 38. vuosikerta. Hallintokeskus ja Medita Communication Oy. Kirjapaino Oma. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2005b), WebMap-palvelun käyttöohjeet. Jyväskylän kaupungin intranet-verkko palvelu. [intranet-dokumentti] <<http://totmap.jkl.fi/webmap/ohjeet/kayttoohjeet.htm>>. Luettu/tulostettu 1.2.2005.
- Jyväskylän kaupunki. (2005c), Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelut. [www-dokumentti] <<http://www.jyvaskyla.fi/liikunta.htm>>. Luettu/tulostettu 15.9.2005.
- Jyväskylän kaupunki. (2005d), Viherosayleiskaava kartoittaa kaupungin tärkeimmät puistot. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti nro 8. 7.12.2005, sivu 10. Pirkanmaan Lehtipaino Oy. Tampere.
- Jyväskylän kaupunki. (2005e), Viherosayleiskaava. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Jyväskylän kaupunki /Yhdyskuntatoimi /Kaupunkisuunnitteluosasto 17.10.2005. Arkistointunus: 028. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2005f), Liikuntalautakunnan toimintakertomukset 2000-2005. Liikuntapalvelukeskus. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2006a), Internetin käytön tilastot 12/2005. [www-dokumentti] <<http://www.jyvaskyla.fi/viestinta/wwwtilastot/01-2006.html>>. Jyväskylä.. Luettu/tulostettu 12.2.2006.
- Jyväskylän kaupunki. (2006b), Poimintoja Artekin historiasta esillä Alvar Aalto-museossa. Taide & tekiikka, poimintoja Artekin historiasta. [www-dokumentti] <<http://www.jyvaskyla.fi/ajankoh-taista/uutinen.php>>. Luettu/tulostettu 20.2.2006.
- Jyväskylän kaupunki. (2006c), "Maestro Alvar Aalto-ihmisen mittakaavassa". Käsikirjoitus: Pirjo-Riitta Tähti. Ohjaus Maarit Pyökäri. [www-dokumentti] <<http://www.jyvaskyla.fi/kaupunginteatteri/maestro.htm>>. Luettu/tulostettu 20.5.2006.
- Jyväskylän kaupunki. (2006d), Jyväskylän kaupungin kiinteistörekisteri, Xcity WebMap. [intranet-dokumentti]. <<http://intra.jkl.fi/karttapalvelu>>. Luettu/tulostettu 19.1.2006.
- Jyväskylän kaupunki, (2006e), Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelman vuosille 2001-2010 arviointi, vuodet 2001-2005. Liikuntapaikkaverkko selvitys. Hasanen Elina (toim.). Liikuntapalvelukeskus 6/2006. Hyväksytty liikuntalautakunnan kokouksessa 14.6.2006 § 64. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. (2006f), Jyväskylän kaupungin luottamushenkilöt. [www-dokumentti]. <<http://www3.jkl.fi/hallinto/lautakunnat/index.shtml>>. Luettu/tulostettu 15.6.2006.
- Jyväskylän kaupunki. (2006g), Voionmaan Urheilulukion esittely. [www-dokumentti]. <<http://www.voima.jkl.fi/lukio/urlu/esittely.html>>. Luettu/tulostettu 15.8.2006.
- Jyväskylän kaupunki. Jyväskylän yliopisto. (1980), Pöytäkirja. Liikuntalautakunnan ja liikuntatieteellisen tiedekunnan 1. virallinen yhteiskokous. 27.5.1980, Uuraisten Marjoniemessä. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki. Jyväskylän yliopisto. (1982), Hahmotelma "Liikunta- ja tutkimushallin toteuttamisesta Hippoksen liikuntapuistoon. Lehdistötiedote 18.3.1982. Jyväskylä.
- Jyväskylän Kirittäret. (2006), "Kirittäret SM-kultaan". Pesäpallokauden tapahtumien selostus ja tilastot. [www-dokumentti] <<http://www.kirittaret.fi/index>>. Luettu/tulostettu 16.9.2006
- Jyväskylän Messut Oy. (1986), Jyväskylän Messut ry:n järjestämät messut ja näyttelyt 1937-1986. Koonnut Esa Ranta. Jyväskylän Messut Oy:n arkisto. Jyväskylä.
- Jyväskylän Messut Oy. (2006), Jyväskylän Messut järjestämät vapaa-aika 2006 messut. 20v juhlanäyttelyn messuopas 1/2006. Jyväskylä.
- Jyväskylän yliopisto. (1971), Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta. Laitosrakennuksen vihkiäisjuhla. Juhlapäivän tilaisuuksien ja puheiden kooste. 30.10.1971. Jyväskylä.
- Jyväskylän yliopisto. (1990), Rehtorin päätös kilpa- ja huippu-urheilua ja mahdollisen keskuksen perustamista selvittävästä työryhmästä. Jyväskylä.
- Jyväskylän yliopisto. (1991a), Valtakunnallinen liikuntapaikkojen LIPAS tieto- ja rekisterijärjestelmä. Jyväskylä.
- Jyväskylän yliopisto. (1991b), Ehdotus kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen perustamisesta. Rehtorin 1990 asettama työryhmä (Puheenjohtaja Heikki Rusko, jäsenet Erkki Huovinen, Kalevi Olin ja Jukka Viitasalo). Jyväskylä.
- Jyväskylän yliopisto. (1994), Suomalaisen liikunnan tietopankki, valtakunnalliset LIPAS-, LIITO- ja LUOVI- järjestelmät. [www-dokumentti]. <<http://www.sport.jyu.fi>>. Luettu 13.11.2004.
- Jyväskylän yliopisto. (2003), Tiedote Jyväskylän yliopiston hallituksen päätöksistä. Koulutuksen arviointisihiteeristö Jyväskylän yliopistoon. Hallituksen päätöksiä 12.3.2003. Jyväskylä.
- Jyväskylän yliopisto. (2005a), Jyväskylän yliopiston eettisen toimikunnan tehtävät ja tavoitteet. [www-dokumentti] <<http://www.jyu.fi/eettinentoimikunta/>>. Luettu/tulostettu 30.11.2005.
- Jyväskylän yliopisto. (2005b), Pysäköinninvalvonta yliopiston alueella. Turvallisuuspäällikön sähköinen tiedote 27.9.2005 klo 17.30. [Sähköinen lähde] <E-mail from: viikkotiedote@lists.cc.jyu.fi>. Jyväskylä.
- Jyväskylän yliopisto. (2005c), Seminaarinmäeltä Ylistönrinteelle. Arkkitehtuuria, historiaa ja nähtävyyksiä Jyväskylän yliopiston Kampuksella. Jyväskylän yliopiston viestintä ja museo. ER-paino. Lievestuore.
- Jyväskylän yliopisto. (2006a), Tutkimuksen kokonaisarviointi. [www-dokumentti] <<http://www.jyu.fi/hallinto/tutkimuspalvelut/kokonaisarviointi>>. Luettu/tulostettu 13.1.2006.
- Jyväskylän yliopisto. (2006b), Suomalainen musiikkikampus. Musiikinlaitos ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelma. Jyväskylän ammattioipisto, Konservatorio. [www-dokumentti] <<http://www.musiikkikampus.fi/esr.htm>>. Luettu/tulostettu 7.3.2006.
- Jyväskylän yliopisto. (2006c), Toimitilastrategia 2015. [www-dokumentti] <<http://www.jyu.fi/hallinto/toimitilat/strategia.pdf>>. Luettu/tulostettu 13.5.2006.
- Jyväskylän yliopisto. (2006d), Yliopiston kansainvälisten opiskelijoiden määrä kasvaa. [www-dokumentti] <<http://www.jyu.fi/hallinto/opiskelu.html>>. Luettu/tulostettu 18.6.2006.
- Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta. (2006), Ylioppilastalon kulttuuria ja toimintaa. [www-dokumentti] <<http://www.jyy.fi/jyy/ylioppilastalo.php>>. Luettu/tulostettu 18.9.2006.
- Jyp Oy. (2006), Jääkiekon erikoisseuran/yhtiön JyP verkkosivut. Kokonaisuus ja historia. <<http://www.jypht.fi/?action=etusivu>>. Luettu/tulostettu 15.8.2006.
- Jäppinen. Jussi. (1993), Seminaarinmäki. Jyväskylän yliopiston rakennukset Seminaarinmäen Kampuksella. Havainnekartta. Kopijyvä Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Jäppinen. Jussi. & Fredrikson. Erkki. (1995), Jyväskylän kaupunkatu. Kärrytiestä kävelykaduksi. Jyväskylän kaupunki, Tekninen palvelukeskus. Keski-Suomen museo. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Jäppinen. Jussi. (1996), Pikkukaupungin pihuja ja puistoja. Kaupunkivihreän kehitysvaiheita Jyväskylässä. Jyväskylän Puutarhaseura, Jyväskylä seura. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Jäppinen. Jussi & Voutilainen. Heli-Maija (2004), Markkinapaikasta mainio kaupunki. Lyhyt johdatus Jyväskylän kaupungin historiaan. [www-dokumentti]. <<http://www.jyvaskyla.fi/historia/lyhyt/>>. Luettu / tulostettu 13.5.2004.

- Jäppinen, Jussi. (2005). Oletko koskaan nähnyt kauniin kaupungin? Jyväskylän ruutukaavan kehittyminen 1937-2000. (väitöskirja). Kopyijvä Oy. Gummeruksen Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Järvelä, Marja. (2002). Ajankohtaisia avauksia kaupunkiliikenteen tutkimukseen. Kirjassa: Kaupunkiliikenteen ekososiaaliset ulottuvuudet. Järvelä Marja & Lybäck Katinka & Jokinen Marika (toim.). Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Järvinen, Jukka. & Karanka, Juhani. (1993). Katsauksia suunnittelun teoriaan. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun laitoksen julkaisuja. Tampere.
- Jääskeläinen, Lauri. & Syrjänen, Olavi (2000). Maankäyttö- ja rakennuslaki selityksineen, käytännön käsikirja. Rakennustieto Oy. Helsinki.
- Kainulainen, Kimmo. (2005). Kunta ja kulttuurin talous, Tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä. (väitöskirja) Tampereen yliopisto. Tampere University Press. Tampere.
- Kaplinski, Jaan (1982). Olemisen avara hiljaisuus. Esseitä ihmisestä, luonnosta ja runoudesta, Otava Oy. Helsinki.
- Kangas, Lasse. (1992). Jyväskylän yliopistokysymys 1847-1966. Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi. (väitöskirja). Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kam, Wong, Poh. (2004). Singaporen malli: tietoyhteiskunta ja kehittäjävaltio. Raportissa: Globaali tietoyhteiskunta. Kehitysuuntia Piilaaksosta Singaporeen. Himanen Pekka (toim.). Tekes. Teknologia katsaus 155/2004. Paino-Cener Oy. Helsinki/Sipoo.
- Karimäki, Ari. (2001). Sosiaalisten vaikutusten arviointi liikuntarakentamisessa. Esimerkkinä Äänekosken uimahalli (väitöskirja). Studies in sport, physical education and health. University of Jyväskylä nro 79. Jyväskylä.
- Kekkonen, Urho. (1971). "Urheilun tilan tarkastelu", Tasavallan Presidentin puhe Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen vihkiäisjuhlassa 30.10.1971. Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta. Juhlapäivän tilaisuuksien ja puheiden kooste. Jyväskylä.
- Keinänen, Päivi. (1998). Työn luokitus työnä. Teoksessa: Fakta juttu. Paananen Seppo (toim.), Juntto Anneli, Sauli Hannele. Vastapaino. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Keski-Suomen Liikunta. (2005). Urheiluseuroille järjestettyjen Seura-Foorum tapahtumien muistiot, vuoden 2005 aikana. Jyväskylä.
- Keski-Suomen liitto. (1993). Keski-Suomen kehittäminen vs. uudistuva aluepolitiikka ja Euroopan integraatio. Kokousmuistio 5.9.1993, Noukanniemi. Jyväskylä.
- Keski-Suomen liitto. (2003). Maakuntaliitto aluekehitysviranomaisena. [www- dokumentti]. <<http://www.keskissuomi.fi/liitto/liitto.htm>>. Luettu/tulostettu 16.11.2003.
- Kivekäs, Pekka. (2001). Suomen kalliomaalaukset. Artikkelit kulttuurin Keski-Suomi portaalissa. [www-dokumentti] <<http://www.finnica.fi/artikkel/kivikas.htm>>. Luettu/tulostettu 13.5.2004.
- Kiviniemi, Kari. (2001). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. PS-Kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Klinge, Matti (1994). Itämeren maailma. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu.
- Koivunen, Hannele. (2000). Hiljainen tieto. Otavan kirjapaino Oy. Ensimmäinen painos 1997. Keuruu 2000.
- Komiteamietintö. (1952). Korkeimman liikuntakasvatustieteen uudelleen järjestämisestä. Valtioneuvosto 20.12.1952. Nro 1950:5. Helsinki.
- Komiteamietintö. (1962). Jyväskylän korkeakoulun liikuntakasvatusteknologia. Nro 1962:36. Helsinki.
- Komiteamietintö. (1970). Kuntoliikunnan suunnittelukomitean mietintö. Opetusministeriö Nro 1970: B 59. Helsinki.
- Komiteamietintö. (1980). Liikuntapaikkatoimikunnan mietintö nro 1980:18. Valtakunnallinen liikuntapaikkasuunnitelma vuosille 1980-1985. Opetusministeriö. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Komiteamietintö. (1984). II Liikuntapaikkatoimikunnan mietintö nro 1984:20. Valtakunnallinen liikuntapaikkasuunnitelma vuosille 1984-1989. Opetusministeriö. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Komiteamietintö. (1997). Rakennuslakitoimikunnan mietintö nro 1997:16. Helsinki.
- Komiteamietintö. (1990). Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla. Nro 1990:24 Opetusministeriö. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Komiteamietintö. (1996). Erityisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietintö Nro 1996:15. Edita Oy. Helsinki
- Kontio, Mika. (2002). Liikunta- ja urheiluseurakentän muutos Jyväskylässä. Vuosien 1986 ja 1998 seurakortoitusten vertailu ja tulkinta. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma. Syksy 2002. Jyväskylä.
- Kortelainen, Jarmo & Vartiainen, Perttu. (2000). Kohti ekomodernia kaupunkiseutua. Kirjassa: Vihertyvä kaupunkiseutu, suunnittelu ja hallinnan ekomoderni käänne. Kortelainen Jarmo (toim.). Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. SoPhi 47. Kopyijvä Oy. Jyväskylä.
- Koski, Sami & Rissanen, Mika & Tahvanainen, Juha. (2004). Antiikin urheilu. Olympian kentiltä Rooman areenoille. Atena Kustannus Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kuntaliitto. (2000). Kuntien rooli tietoyhteiskunnassa. Suomen Kuntaliiton valtuuston ponsi. Kuntaliiton toimisto 20.9.2000. Helsinki.
- Kuntaliitto. (2004). Kunnan paikkatiedon opas. [www-dokumentti]. <[http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path="](http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=)>. Luettu/tulostettu 17.2.2004.
- Kuukkanen, Timo. (2002). "GPS-ohjaa perille" artikkeli. Tietokone-lehti Lokakuu 10B 9/2002. Sanoma Magazines Finland Oy. Forssa Kirjapaino Oy. Forssa.
- Kämäräinen, Kauko. (1988). Sosiologian klassinen teoria ja liikunta. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia Nro 47/1988. Jyväskylä.
- Kärki, Anita. (2003). Työväen alueesta koulutettujen kaupunginosaksi. Teoksessa: Vuosisata Harjun takana. Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa. (toim.) Lipas Pertti ja Kärki Anita. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kääriäinen, Seppo. (2002). Sitä näyttää mitä kylvää, Keskustapuolueen strategiat vuosina 1940-1980 (väitöskirja). Helsingin yliopisto, valtio-opin laitos. Gummerus Oy. Jyväskylä.
- Lahti, Kauko. (1987). Hippoksen alueen yleissuunnitelma. Havainnekuva. Arkkitehtitoimisto Kauko Lahti Ky. 4.10.1997. Jyväskylä
- Lainvalmisteluvaliokunta. (1924). Valmistelukunnan mietintö 1924:2. Helsinki.
- Laki. (1931). Asemakaavalaki nro 145/1931. Annettu Helsingissä 24.4.1931.
- Laki. (1967). Jyväskylän yliopistosta. Annettu Helsingissä 18.08.1968
- Laki. (1972). Kuntien nuorisolautakunnista ja kuntien nuorisotyöhön annettavasta valtiovasta nro 117/1972. Annettu Helsingissä 21.01.1972.
- Laki, (1976). Kunnallislaki nro 953/1976. Annettu Helsingissä 10.12.1976.
- Laki. (1979). Liikuntalaki nro 984/1979. Annettu Helsingissä 21.12.1979. Muutettu 18.12.1998, nro 1054/1998 Helsingissä.
- Laki. (1987). Yliopistolaki nro 645/87. Annettu Helsingissä 27.6.1987.
- Laki. (1988). Laki vapaakuntakokeilusta nro 718/1988. Annettu Helsingissä 29.7.1988
- Laki. (1995). Kuntalaki nro 365/1995. Annettu Helsingissä 17.3.1995.
- Laki. (1997b). Laki lääninhallituksista nro 22/1997. Annettu Helsingissä 10.1.1997. Muutettu 7.4.2000, nro 348/2000.
- Laki. (1999). Maankäyttö- ja rakennuslaki nro 132/1999. Annettu Helsingissä 10.09.1999.
- Laki. (2003). Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa nro 13/2003. Annettu Helsingissä 24.1.2003.
- Lamberg, Marko. (2004). Nuoruus ja toivo, Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta 1934-2003. Kampus Kustannus, JY:n julkaisusarja nro 70. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

- Lanu. Ilkka. (2002), Suomalaisen liikunnan tietopankki ja SLU.net. Liikunnan tietojärjestelmiä koskeva selvitystyö. Toimeksiantajana opetusministeriö. 14.6.2002. Helsinki.
- Laitinen. Erkki. (1980), Jyväskylän Kiri 1930-1980. Jyväskylän Kiri ry:n historiikki. Gummerus Oy. Jyväskylä.
- Lehtinen. Lasse. (2002), Aatosta jaloa ja alhaista mieltä. SDP:n ja Urho Kekkosen suhteet 1944 - 1981. (väitöskirja) WS Bookwell Oy. Juva.
- Lehtonen. Kari. (1997), Internet-lähteisiin viittaaminen. [www-dokumentti], muutettu 20.3.1998 <<http://www.hit.fi/~lehtonen/intlviit.html>>. , muutettu 20.3.1998. Luettu/tulostettu 20.9.2000.
- Leinonen. Eija. (2006), "Hotellit odottavat jälleen supervillasta kesää". Artikkel. Sanomalehti Keski-suomalainen, taloussivu 11, 28.5.2006. Painotalo Keski-suomalainen Oyj. Jyväskylä.
- Leppänen. Leena. (1999) Jyväskylän kaupungin hallintokuntien www-sivuvastaavien koulutustarvetutkimus. Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Pro-seminaariryö 03.05.1999. Jyväskylä.
- Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES (1986), Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelman 1986 tutkimukset ja selvitykset. LIKES-tutkimuskeskus. Jyväskylä.
- Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES (1987), Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 1987-2000. LIKES-tutkimuskeskuksen julkaisu nro 58. Jyväskylän kaupunkisuunniteluosasto julkaisu 1/1987. Jyväskylä.
- Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES (1989), Liikunnan ja urheilun asiansaasto. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja. Reports of Physical Culture and Health nro 65. Meriläinen Outi (toim.). Sisäsuomi Oy, Jyväskylän yliopiston monistuskeskus. Jyväskylä.
- Liikuntatieteellinen Seura ry. (1981), Liikuntasuunnittelu. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 77. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Liikunta-Vertti (2005), Kunnallisen liikuntatoimen laskenta- ja vertailujärjestelmä. Efeko Oy. [www-dokumentti]. <<http://www.vertti.com>>. Luettu/tulostettu 12.4.2005.
- Lilius. Henrik. (1985), Suomalainen puukaupunki. Anders Nyborg A/S, Akateeminen Kirjakauppa. International Publishers Ltd. Rungstedt Kyst. Denmark.
- Lindlof Thomas R & Taylor Bryan C. (2002), Qualitative Communication Resereach Methods. Second edition. Sage Publications. London. United Kingdom.
- Lindroos. Kia & Palonen. Kari (2000), Aika politiikan kohteena. Teoksessa: Poliitiikan aikakirja. Ajan ja politiikan teoretisointia. Osuuskunta Vastapaino Tampere. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Lindqvist. Tuija. (1999), Evaluation uskottavuus. Teoksessa: Arviointi ja asiantuntijuus. (toim.) Eräsaari Risto, Lindqvist Tuija, Mäntysaari Mikko, Rajavaara Marketta. Gaudeamus Kirja. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- LIPAS-tietojärjestelmä. (2005), Valtakunnallinen liikuntapaikkojen tietokanta. Jyväskylän yliopisto. [www-dokumentti]. <<http://www.sport.jyu.fi/lipas>>. Luettu/tulostettu 15.9.2005.
- Lukkarinen. Päivi. (1994a), Alvar Aallon kasvatustieteellinen korkeakoulu. Menneitten motiivien kiteytymä. Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Lukkarinen. Päivi. (1994b), Jyväskylän yliopistokampus-Jyväskylä University Campus, 1950-58, 1964-65, 1969-71. Alvar Aallon arkkitehtuuria n:o 7. Alvar Aalto-museo. Jyväskylä.
- Lybäck. Katinka. (2002), Ekososiaalinen liikenne ja sen esteet makrotasolla. Kirjassa: Kaupunkiliikenteen ekososiaaliset ulottuvuudet. Järvelä Marja & Lybäck Katinka & Jokinen Marika (toim.). Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Lyytinen. Kalle & Puuronen. Seppo. (1992), Tietojenkäsittely eilen, tänään ja huomenna. 25-vuotisjuhlaseminaarin esitelmät. Jyväskylän yliopisto Tietojenkäsittelyopin laitos. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Kirjapaino Oma Ky. Jyväskylä.
- Manninen. Antti. (2006a), Karttaan merkityt kaupunkipolut houkuttelevat espoolaisia tutustumaan ympäristöön. Artikkel. Helsingin Sanomat. Kaupunki-sivu 2.2.2006. Sanoma Osakeyhtiö. Helsinki/Varkaus.
- Manninen. Antti. (2006b), Suuri liikennetutkimus säikäytti päättäjät. Smith & Polvinen piirisi 1968 moottoritietä ja metrolinjoja. Artikkel. Helsingin Sanomat. Kaupunki-sivu A 14, 24.9.2006. Sanoma Osakeyhtiö. Helsinki/Varkaus.
- Markkanen. Erkki. & Nygård. Toivo (1989), Luistinradalta liikuntahalliin. Tutkimus Jyväskylän kaupungin liikuntatoiminnan kehittymisestä 1925-1985. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja nro 68. Jyväskylän kaupungin painatuskeskus. Jyväskylä.
- Meurman. Otto-Iivari (1939), Asemakaava ja rakennussuunnitelma. Collection of Otto-Iivari Meurman. Museum of Finnish Architecture. Helsinki.
- Meurman. Otto-Iivari (1982), Asemakaavaoppi. Rakennuskirja Oy. Helsinki. Alkuperäinen julkaisu vuodelta 1947.
- Moen. Olof. (1990), Idrottsanläggningar och idrottens rumslinga utveckling i Svenskt stadsbyggnade under 1900-talet. Med exempel från Borås och Uppsala (avhandling). Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet. Kulturgeografiska Institutionen. Occasional paper 1990 : 4 . Göteborg. Sverige.
- Moiso. Sami. (2004), Aluepolitiikka syö kilpailukykyä. Helsingin Sanomat, vieraskynä. 22.11.2004. Varkaus.
- Moiso. Sami. (2006), Aluepolitiikka syntyi torjumaan kommunismin uhkaa. Helsingin Sanomat, vieraskynä. 8.4.2006. Varkaus.
- Morrill. Richard. L. (1970), The Spatial Organization of Society. Duxbury Press. Belmont. California, USA.
- Mäkinen. Hanna. (1998), Tule Jyväskylään! Matkailun edistäminen Jyväskylässä 1989-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän seudun matkailupalvelu, Jyväskylä Seura ja Keski-Suomen Museo. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Mäkäräinen. Jouni. (2003), Askel kohti ihmistä. Kaavoituksen sosiaalisten vaikutusten arviointia kehittäneen sva-projektin lopputaportti. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. 24.1.2003. Jyväskylä.
- Mäntylä. Ari. (2005), "Swimmingissä on imua". Lehtiartikkeli huippu-uinnin toiminnasta. Keski-suomalainen, urheilu 3.11.2005. Keski-suomalainen Oyj. Jyväskylä.
- Nevalainen. Jaana. (2004), Tilapelin tiedonpolitiikat-kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta (väitöskirja). Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Joensuun yliopistopaino. Joensuu.
- Nygren. Helge. (1988), Suuri Areena. Stadion-säätiö 1927-1987. Helsingin Olympiastadion 1938-1988. Stadion-säätiö. Ulkomedia. Helsinki.
- Ojala. Timo, (1981), Liikunnan toiminnalliset käsitteet. Teoksessa: Liikuntasuunnittelu. Liikuntatieteellinen Seura, nro 77. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Okko. Paavo. (2004), Kaupunkiseutujen uusi aluetalous. Teoksessa: Kaupunkiseutujen kasvun aika. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2004. Alueiden kehittäminen. Suomen Printman Oy. Hyvinkää.
- Olin. Kalevi. (1977), Liikuntasuunnittelun teoreettiset kytkennät. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia nro 16. Jyväskylä.
- Olin. Kalevi. (1982), Päätöksentekijöiden viiteryhvät kaupunkien liikuntapolitiikassa (väitöskirja). Studies in sport, physical education and health. University of Jyväskylä nro16. Jyväskylä.
- Opetusministeriö. (1971), Esittelymuistio "Liikuntatieteiden opetuksen valtakunnallinen järjestely". Korkeakoulu- ja tiedeosasto, esittelijä Seppo Tiitinen. Helsinki 1.3.1971.

- Opetusministeriö. (1972a), Lausunnon pyytäminen asetusluonnoksesta Helsingin yliopistolta (Asetus: Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen lakkauttaminen). Helsinki 20.1.1972.
- Opetusministeriö. (1972b), Lehdistötiedote lausunnon pyytämisestä asetusluonnoksesta Helsingin yliopistolta (Asetus: Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen lakkauttaminen). Helsinki 20.1.1972.
- Opetusministeriö. (1972c), Urheilukentät I, Opetusministeriön julkaisu nro 22. Valtion painatuskeskus / J.F Olan Oy. Helsinki.
- Oulun kaupunki. (2003), Raatin liikuntakeskus. Hankesuunnitelman tarkentaminen ja lisärakentamisvaihtoehdot. Liikuntavirasto, Tekninen keskus, Keskusvirasto.
- Loppuraportti 13.3.2003. Projektinkonsultit Oy. Oulu.
- Oulun yliopisto. (2006), Oulun yliopiston kampukset. Kartta. [www-dokumentti]. <http://www.oulu.fi/campus/linna/lma-sens7.gif>. Luettu / tulostettu 25.1.2006.
- Paavola. Seppo. (2005), Valtion liikuntapaikkojen tukipolitiikka: aluepoliittisia näkökulmia. Teoksessa: Helsingin liikuntapaikkoja ja -rakennuksia. Antti Salaterä ja Kari Kuosma (toim.). Helsingin kaupungin liikuntaviraston julkaisu. Frencellin Kirjapaino Oy. Helsinki.
- Pakarinen. Terttu. (1993), The Change of Planning in Finland-and It's Cocnitive Mapping. In Cities for tomorrow—directions for Change. Haila Anne (edit.). Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies. C 23. Espoo.
- Pakaslahti. Johannes. (2001), Euroopan sosiaalisen mallin aineksia. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran julkaisusarja nro 243. Gaudeamus Kirja Oy. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Piccio. Robert. (1997), Evaluation in the World Bank. Antecedents, Instruments and Concepts. In Evaluation for The 21st Century, Handbook. (Edit.) SAGE Publications. Thousands Oaks - London - New Delhi.
- Pikkarainen. Mika. (1997), Osaamiskeskusohjelma osana kaupunkipolitiikkaa. Artikkelit raportissa: Suomalainen kaupunkipolitiikka – artikkeleita kaupunkien kehityksestä ja kaupunkipolitiikasta. Sisäasiainministeriö. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä, julkaisu 3/1997. Helsinki 11.7.1997.
- Polanyi. Michael. (1959), The Study of Man. The University of Chicago Press. Chicago & London.
- Polvinen. Pentti. (1968), Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelma. Insinööritoimisto Polvinen. Helsinki.
- Pukkala. Martti. (1960), Jyväskylän kaupungin kunnallisen urheilutoiminnan historiikki vuosilta 1915-1959. Helsingin yliopiston Voimistelun laitos. Urheilun historian erikoistyö 12.9.1960. Helsinki.
- Pullinen. Markku. (2003), Sosiaalinen pääoma liikunnassa. Esipuhe Pesiskeskustyöryhmän raportissa 9/2003. Huovinen Erkki (toim.). Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskus. Jyväskylä.
- Putnam. Robert D. (2000), Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. Simon & Sushter. New York.
- Radovic. Ranko. (1996), Jyväskylä arkkitehtuurin ja urbaanin laadun kaupunki. Kaupunkipolitiikka Jyväskylässä. Jyväskylän kaupunki, Alvar Aalto- museo, Kaavoitustoimisto, Strateginen suunnittelu. Jyväskylän yliopistoyhdistys/Kopijyvä Oy, Kauko Sorjosen rahasto. ER-Paino Ky, maaliskuu 1996.
- Raha-automaattiyhdistys ry. (2006), RAY:n avustustoiminnan periaatteet. [www-dokumentti]<http://www.ray.fi/avustustoiminta/index.php>. Luettu/tulostettu 15.8.2006.
- Rahkonen. Jorma. (2006), "Jyväskylässä haaveiltiin vuoden 1976 olympiakisoista". Artikkelit/lehti uutinen. Keskisuomalainen 4.2.2006, A-osa, sivu 2. Keskisuomalainen Oyj. Jyväskylä.
- Rajaniemi. Vesa. (2005), Liikuntapaikkarakentaminen ja maankäytön suunnittelu. Tutkimus eri väestöryhmät huomioon ottavasta liikuntapaikkasuunnittelusta ja sen kytkemisestä maankäyttö- ja rakennuslain mukaiseen kaavoitukseen. (väitöskirja) University of Jyväskylä. Studies in Sport, Physical Education and Health 109. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä.
- Rajanti. Taina. (1999), Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua. Tutkijaliitto, Paradigma-sarja. Oy Cosmoprint. Helsinki.
- Ranua kunta. (2006), Tilinpäätös vuodelta 2005. Ranua kunnan julkaisuja. Maaliskuu. Ranua.
- Rasilainen. Kirsi. (1987), Keski-Suomen hiihdon historia. Saarijärven Offset Ky. Saarijärvi.
- Rieppula. Esko. (2004), Kohti alueellista tasapainoa. Selvityshenkilö Esko Rieppulan ehdotukset aluehallinnon vahvistamiseksi. Luentomateriaali, Jyväskylä 20.1.2004. Sisäasiainministeriö. Helsinki.
- Roiko-Jokela. Heikki (1992), Tietojenkäsittelyopin laitoksen vaiheet 1967-1992. Jyväskylän yliopisto. Tietojenkäsittelyopin laitos. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus ja Kirjapaino OMA Ky. Jyväskylä.
- Roiko-Jokela. Heikki (1993), Hippoksen vaiheet. Teoksessa: Ryhti-lästä Ramonin kentälle. Jyväskylän liikuntamaisemaa ennen ja nyt. Esa Sironen (toim.). LIKES-tutkimuskeskus, Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja nro 83. Jyväskylä Seura, Jyväskylä sarja 3. Atena Kustannus Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Rooney. John. F. (1974), A Geography of American Sport: From Cabin Creek to Anaheim. Addison-Wesley. Reading, Mass.
- Rooney. John. F. (1975), Sport from a Geography Perspective. Sport and Social Order: Contrubutions of the Sosiology fo Sport. Editors: Ball, D and Loy J. Addison-Wesley. Reading, Mass.
- Rossi. Leena. (2005), Tietotekniikan soveltaminen Maankäyttö- ja rakennuslain kaavojen toteutuksen ohjelmointiin (väitöskirja). Tampereen teknillinen yliopisto. Julkaisu 525. TTY-Paino. Tampere.
- Ruoppila. Sampo. (2002), Tulevaisuus on luovien kaupunkien. Mikä kirja? Yhteenveto Richard Floridan kirjasta: The Rise of the Creative Class 2002. Helsingin Sanomat 25.11.2002. Varkaus.
- Ruuska. Kari. (2006), Säynätsalo on kehittynyt liitoksen jälkeen myönteisesti. Uutinen/artikkeli Säynätsalon Sanomat sivu 1. 14.9. 2006, nro 35. Heti-Monex Oy. Jyväskylä.
- Sallinen. Aino. (2003), Sosiaaliset innovaatiot yliopiston toiminnassa. Lukuvuoden 2003-2004 avajaispuhe 4.9.2003. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Salokorpi. Asko. (1965), Kaupunkirakentaminen. Eripainos Suomen Kaupunkilaitoksen historia III-osasta. Kunnallispaino. Tuusula.
- Salokorpi. Asko. (1971), Suomen arkkitehtuuri 1900-luvulla. Kustannusosakeyhtiö Tammi. KK:n kirjapaino. Helsinki.
- Salmela. Ulla. (2004), Urban space and social welfare. Otto-Iivari Meurman as a planner of finnish towns 1914-37 (väitöskirja). Taidehistorian Seura. Taidehistoriallisia tutkimuksia nro 30. Vammalan Kirjapaino. Vammala.
- Salmikangas. Anna-Katriina. (2004), Nakertamisesta hanketointintaan. Tapaustutkimus Nakertaja-Hetteenmäen asuinalueen kehittämistoiminnasta ja liikunnan osuudesta Yhteissuunnittelussa (väitöskirja). Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport Physical Education an Health nro 95. Jyväskylä.
- Seppänen. Mika. (2005), "Kaikille tuttu juttu - vai onko?". Lehti-artikkeli Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteellisen tiedekunnan toiminnasta. Keskisuomalainen, urheilu 12.11.2005. Keskisuomalainen Oyj. Jyväskylä.
- Seppänen. Paavo (1974), Liikunnan suunnittelun sosiaaliset edellytykset. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos, tutkimuksia nro 6. Jyväskylä.
- Seppänen. Paavo. (1990), Urheilu ja yhteiskunta. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia Nro 49/1990. Jyväskylä.
- Seppänen-Järvelä. Riitta. (1999), Kehittämistyö ja arviointi. Teoksessa: Arviointi ja asiantuntijuus. Toim. Risto Eräsaari, Tuija Lindqvist, Mikko Mäntysaari ja Marketta Rajavaara. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Schildt. Göran. (1997), Näin puhui Alvar Aalto. Alvar Aalto-säätiö. Otavan Kirjapaino. Keuruu.

- Semmarit. (2005), Seminaarimäen Mieslaulajat. Lauluyhtyeen historia. [www.dokumentti] <<http://www.semmarit.fi/www/sivut/historia.htm>>. Luettu/tulostettu 12.1.2006.
- Siemens Oyj. (2002), HippoNet, Hippoksen alueen tietoverkon tekninen kehittämissuunnitelma. Information and Communication Networks. Konsulttityö 30.7.2002. Espoo.
- Simpura. Jussi. (2004), Kaupunkihyvinvointi ja sen indikaattorit. Teoksessa: Kaupunkiseutujen kasvun aika. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2004. Helsinki. Suomen Printman Oy. Hyvinkää
- Sipinen. Arto. (2004), Hippoksen alueen pesäpallokentän sijoitusluonnos 1:2500. Arkkitehtitoimisto Arto Sipinen Oy, 30.11.2004.
- Sironen. Esa. (1993), Ryhtilästä Ramonin kentälle. Jyväskylän liikuntamaisemaa ennen ja nyt. LIKES-tutkimuskeskus, Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja nro 83. Jyväskylä Seura, Jyväskylä sarja 3. Atena Kustannus Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Sisäasiainministeriö. (1996), Omaehtoinen kaupunkipolitiikka. Kaupunkien kehittämissuunnitelman julkaisu V. Aluekehitysosaston julkaisu 5/1996. Helsinki 10.6.1996.
- Sisäasiainministeriö. (1997), Suomalainen kaupunkipolitiikka-artikkeleita kaupunkien kehityksestä ja kaupunkipolitiikasta. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/1997. Helsinki 11.7.1997.
- Sisäasiainministeriö. (2004), Kaupunkiseutujen kasvun aika. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2004. Helsinki. Suomen Printman Oy. Hyvinkää.
- Siunala. Riitta (2000), Suomen kansanedustajat, Finlands riksdagsledamöter 1907-2000. Osat I ja II. Eduskunnan matrikkeli toimikunta. Oy Edita Ab. Helsinki.
- Sivistysvaliokunta. (1960), Sivistysvaliokunnan mietintö N:o 2 toivomusaloitteen johdosta, joka tarkoittaa liikuntakasvatuksen opettajien valmistuksen aloittamista Jyväskylässä. Annettu Helsingissä 22 päivänä maaliskuuta 1960.
- Sitra. (1998), Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky. Tietoyhteiskunnan strategisen kehittämisen lähtökohdat ja päämäärät. Helsinki.
- SM-Liiga. (2006), Suomalaisen jääkiekon pääsarjassa käynnissä 32. kausi. [www-dokumentti]. <<http://www.sm-liiga.fi/sivu.asp?show=smliga>>. Luettu/tulostettu 18.9.2006.
- Sneck. Timo. (1989), Kaupunkiskenaariot 1989. Suomen Kaupunkiliitto. Suomen Kaupunkiliiton julkaisu 12-0-2-0609. Paino Polar Oy. Helsinki.
- Sneck. Timo & Pajunen. Airi. (1994), Areenat kaupunkiseutujen tulkintamalleina. Suomen Kuntaliitto. Suomen Kuntaliiton painatuskeskus. Helsinki.
- Sotaraus. Markku. (1999), Suomen kaupunkipolitiikka etsii itseään. Näkemyksiä strategisista haasteista ja toimintamalleista. Sisäasiainministeriö, kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä. Yhteistyöryhmän julkaisuja nro 1/1999. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Stolt. Eeva. (1996), Arkkitehti Yrjö Blomstedt Jyväskylän Seminaarin lehtorina. Kirjassa: Työ miehen kunnia. Arkkitehti Yrjö Blomstedt Jyväskylän Seminaarin lehtorina vuosina 1898-1912. Pirjo Vuorinen (toim.) Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 6. Kopijyvä Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Suihkonen. Rai. (2006), "Yliopistokadun alitse tehdään autotunneli". Uutinen, Jyväskylän seutu. Sanomalehti Keski-suomalainen 23.3.2006. Keski-suomalainen Oyj. Jyväskylä.
- Suomen Voimistelunopettajain liitto ry. (1962), Pöytäkirja 5.3.1962.
- Suomi. Kimmo. (1989), Yhdyskuntasuunnittelusta liikunnan elinpiirisuunnitteluun. Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteellinen tiedekunta, liikunnan sosiaalitieteiden laitos. LIKES-tutkimuskeskus. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 121. Jyväskylä.
- Suomi. Kimmo. (1998), Liikunnan yhteissuunnittelumetodi. Metodin toimivuuden arviointi Jyväskylän Huhtasuo lähiössä. Studies in sport, physical education and health (väitöskirja). University of Jyväskylä nro 58. Jyväskylä.
- Suomi. Kimmo. (2000), Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma vuosille 2001-2010. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan kehittämissuunnitelma. Jyväskylä.
- Suomi. Kimmo. Rajaniemi. Vesa. Alen. Markku. Era. Pertti. Hänninen. Sinikka. Keskinen. Kari. Lintunen. Taru. Marin. Marjatta. Suominen. Harri. Viitasalo. Jukka. Tuunanen. Erkki. (2000), Jyväskylän yliopiston hyvinvointistrategia. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan kehittämissuunnitelma. Jyväskylä.
- Suolahden kaupunki. (2006), Suolahti on yksi Jyväskylän kaupunkiseudun kasvavista ja kehittyvistä yhteisöistä. [www-dokumentti]. <<http://www.suolahti.fi/kaupunkistrategia/index.html>>. Luettu/tulostettu 18.9.2006.
- Sänkiäho. Risto. (1989), Suunnittelun poliittisuudesta. Tampereen yliopisto, aluetieteen laitos. Tiedonantoja 34/1989. Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu. Tampere.
- Sänkiäho. Risto. (1992), Kansalaisyhteiskunta ja liikunta. Kirjassa: Liikunnan muutos, murros vai kaaos? Kalevi Olin, Hannu Itonen, Esko Ranto (toim.). Suomen Työväen Urheiluliitto ry. Kaivopuiston Kirjapaino Oy. Helsinki.
- Säynätsalon Sanomat (2005), Ideoita pääsaaren puolesta. Uutinen kansainvälisen IFHP- kesäkoulun tavoitteista. Nro 31, 25.8.2005. Heti-Monex Oy. Jyväskylä.
- Taavitsainen. Hannu. (2000), Eurooppalaisia kaupunkiverkostoja ja kaupunkiseutujen yhteistyöverkostoja. Suomen Kuntaliitto, kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2000. Helsinki.
- Taavitsainen. Hannu. (2006), Yhteistyö osoittaa voimansa Juutinrauman alueella. Artikkelit. Kuntalehti nro 9/2006, 25-26. KL-Kustannus Oy/Suomen Kuntaliitto ry. Scanweb Oy. Kouvolan.
- Taloustutkimus Oy. (2004), Kuntien VIP-imagotutkimus. Yli 50.000 asukkaan kunnat, Jyväskylä. Taloustutkimus Oy:n raportteja 9.12.2004. Helsinki, Tampere, Turku.
- Tekniikan Sanastokeskus. (2005), Termipankki "Tenttu". [www-dokumentti]. <<http://www.tsk.fi/tepa/>>. Luettu/tulostettu: 13.12.2005.
- Tietoaike. (2004), Maaseutumaiset kaupungit. Nro 1/2004. Edita. Espoo.
- Tiilikainen. Tiina. (1992), Johdon tietojärjestelmä, esimerkkinä Jyväskylän kaupunki, Tietojenkäsittelyopin pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Jyväskylä.
- Tilastokeskus. (2004), Maaseutumaiset kaupungit, uudet kaupungit Pudasjärvi ja Ylöjärvi. Tietoaike 1/2004. Oy Edita Ab. Espoo.
- Tommila. Päiviö. (1970), Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965, 2. Tilastollinen ja matrikkeliaineisto. K.J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino. Jyväskylä.
- Tommila. Päiviö. (1972), Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965, 1. Historiikki. K.J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino. Jyväskylä.
- Tornion kaupunki. (2006), Pää Gransen - Rajalla. Tornio - Haparanda. Rajakaupungin projektin internetsivut. <<http://www.pagransen.com/fin/finstart.html>>. Luettu/tulostettu 14.2.2006.
- Tuppurainen. Juhon. (2002), Hyvinvointitekniikat tuotteen hankkiminen. Loppuasiakkaan päätöksentekoprosessi hyvinvointitekniikan tuottajan näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto, taloustieteellinen tiedekunta. Markkinoinnin pro-gradu työ. Lokakuu 2002. Jyväskylä.
- Uimonen. Anu. (2005), "Kun arkkitehti valloitti maailman". Artikkelit suomalaisen arkkitehtuurin tunnetuksi tekemisestä. Helsingin Sanomat, Kulttuuri. 14.9.2005 C 11. Varkaus.
- Ukkonen. Olavi. (1990), Jyväskylän Suurajot 1951 - 1990. 1000 Lakes Rally. Jyväskylän Suurajot ry. Jyväskylä Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Unwin. Raymond. (1909), Town Planning in Practice, an introduction to the art of designing cities and suburbs. Fisher Unwin. London.
- Valtioneuvosto. (1964), Tasavallan presidentin lausuma Valtioneuvoston pöytäkirjaan. 11.12.1964. Helsinki.
- Valtioneuvosto (1992), Valtioneuvoston päätös Seminaarimäen rakennusten suojelusta. Helsinki.

- Valtioneuvosto. (1999), Paavo Lipposen II hallituksen hallitusohjelma, 7. Koulutus, tiede ja kulttuuri. [www-dokumentti]. <<http://www.vn.fi/vn/suomi/vn141f.htm#7>>. Luettu/tulostettu 12.3.2000.
- Valtioneuvosto. (2003), Matti Vanhasen hallituksen hallitusohjelma. Helsinki.
- Valtioneuvosto. (2004), Alueellistamisen koordinaatioryhmän raportti: Alueellistamisohjelman periaatteet ja linjaukset 19.1.2004. Raportin tiivistelmä. [www-dokumentti]. <<http://www.valtioneuvosto.fi/resource/fi/58432.pdf>>. Luettu/tulostettu 2.2.2004.
- Valtioneuvosto. (2006a), Tietoyhteiskuntaohjelma. Valtioneuvoston viestintäyksikkö. Suomelle uusi kansallinen tietoyhteiskuntastrategia. [www-dokumentti]. <<http://www.tietoyhteiskuntaohjelma.fi/ajankohtaista/uutiset/fi.html>>. Luettu/tulostettu 19.1.2006.
- Valtioneuvosto. (2006b), Palvelurakenneohjelma. Valtioneuvoston viestintäyksikkö. [www-dokumentti]. <<http://www.vn.fi/ajankohtaista/uutiset/html>> Luettu/tulostettu 9.6.2006.
- Valtiovarainministeriö. (1998), Valtion internetin käyttö- ja tietoturvallisuusuositus. Oy Edita Ab. Espoo.
- Valtonen. Heli. & Hämäläinen. Johanna. (2003), Suomalaisen Suomen pääkaupunki. Rakentuva ja politisoitua Jyväskylä. Minerva Kustannus Oy. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Vartiainen. Perttu. (2004), Suomen ja alueiden menestyminen. Juhlapuhe Keski-Suomen Liiton 75-vuotisseminaarissa 2.9.2000. [www-dokumentti]. <http://www.jyvaskyla.fi/tiedotus/kirjoituksia_kaupunkipolitiikasta/2004/2409.shtml>. Luettu/tulostettu 2.2.2005.
- Veikkaus Oy. (2004), Veikkauspelien ja yhtiön historiaa. [www-dokumentti]. <<http://www.veikkaus.fi/yritys/>>. Luettu 10.2.2004.
- Vesänen. Ari & Paukkunen. Leo & Olin. Kalevi (1983), Uimahalli sosiaalisena palvelulaitoksena. Jyväskylän yliopisto. Liikunta-suunnittelun laitos. Tutkimuksia nro 27. Jyväskylä.
- Vilkuna. Janne (2004), Keski-Suomen esihistoria -10 000 vuotta asutusjatkumoa. Artikkelit Keski-Suomen kulttuuriportaaliassa. [www-dokumentti] <<http://www.finnica.fi/artikkel/vilkuna3.htm>>. Luettu/tulostettu 14.5.2004.
- Vilkuna. Kustaa. H. J. & Karonen. Petri. & Lamberg. Marko. & Jokio. Mika & Rautiainen. Matti. (2002), Suomi kuningaskunnassa. Suomi ennen vuotta 1809. WS Bookwell Oy. Porvoo.
- Virtanen. Pekka V. (1993), Urban Land Policy, Ethics and Planning. A Finnish point of view. In Cities for tomorrow – directions for Change. (Edit.) Haila Anne. Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies. C 23. Espoo.
- Voutilainen. Heli-Maija. (1996), "Museoon kapeet kaiken maan", Museotyön alkutaival Jyväskylän Seminaarissa. Kirjassa: Työ miehen kunnia. Arkkitehti Yrjö Blomstedt Jyväskylän Seminaarin lehtorina vuosina 1898-1912. Pirjo Vuorinen (toim.) Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 6. Kopijyvä Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Voutilainen. Touko. & Imanen. Kalervo. (1982), Jumpasta tiedekunnaksi. Suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta 1882-1982. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja nro 84. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Vuolle. Pauli. & Telama. Risto. & Laakso. Lauri (1986), Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden edistämistäitien tutkimuslaitos nro 50. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Vuorinen. Pirjo. (1996), Työ miehen kunnia. Arkkitehti Yrjö Blomstedt Jyväskylän Seminaarin lehtorina vuosina 1898-1912. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 6. Kopijyvä Oy. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Väyrynen. Raimo. (1999), Globalisaatio ja Suomen poliittinen järjestelmä. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, nro 222. Taloustieto Oy. Yliopistopaino. Helsinki.
- Wartiainen. Kai. & Miettinen Hannu I. (2000), Hippos 2020-visio. Yleishahmotelma alueen mahdollisuuksista ja kehittämisestä. 1.9.2000. SRV-Viitokset Oy. Helsinki.
- Yläkaupungin Yö ry. (2006), Tiedotuslehti 20.5.2006, 14. kaupunkifestivaalin tapahtumista. Aro Riikka, Laitinen Päivi ja Latvala Markus (toim.). Kangasalan Lehtipaino Oy. Kangasala. [www-dokumentti] <<http://www.ylakaupunginyo.fi>>. Luettu 20.5.2006.
- Ylönen. Jorma (2006), Kuusamon kaupungin satsaus laukaisee Rukan kehittämisen. Artikkelit, Kuntalehti nro 9/2006, 10. KL-Kustannus Oy / Suomen Kuntaliitto ry. Scanweb Oy. Kouvola.
- Ympäristöministeriö. (2002), Numeerinen maakuntakaava. Suomen ympäristö 572. Ympäristöministeriön julkaisu. Helsinki.
- Ympäristöministeriö. (2003), Ympäristöministeriön toiminnasta 20 vuotta. Ministeriön historiikki. [www-dokumentti]. <<http://www.ymparisto.fi/ym/historiikki.pdf>>. Luettu/tulostettu: 14.10.2003.
- Yomi Oy. (2001), Win-Timmi® tilanvarausjärjestelmän perusteet ja käyttöohjeet. Jyväskylä.
- Yomi Oyj. (2002), Jyväskylän Hippos-Kampus alueen tietoverkon, HippoNet-verkon päivityksen konsultointi 13.04.2002. Jyväskylä.
- Äikäs. Topi. Antti (2004), Imago etsimässä. Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin. Suomen Kuntaliitto. Acta-sarja nro 166. Multiprint. Oulu.

Liitteet

LIITE 1a:**FOKUSRYHMÄN TIEDOT***Puheenjohtaja, kaupunkineuvos*

Jaakko Lovén

TekT, arkkitehti

Martti I. Jaatinen

TekT, arkkitehti

Leena Rossi

Yleiskaava-arkkitehti

Timo Valtakari

LiT, lehtori

Mirja Hirvensalo

LitM, hallintopäällikkö

Roope Nieminen

Hallintojohtaja

Erkki Tuunanen

LIITE 1b:**JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON RAKENTAMISEN NEUVOTTELUKUNTA 1990–1993***Puheenjohtaja, rehtori*

Antti Tanskanen

Apulaisprofessori

Jorma Korvola

Kaupunginjohtaja

Jaakko Lovén

JYY:n pääsihteeri

Tapio Särkelä

VM, hallitusneuvos

Antero Kivi

Rakennushallitus, yli-insinööri

Mauno Kiiskinen

Hallintojohtaja

Juho Hukkinen

K-S Piirirakennustoimiston päällikkö

Reijo Kousa

Toimistopäällikkö

Alpo Reinikka

Toimistopäällikkö

Erkki Tuunanen

OPM, rakennusneuvos

Aimo Murtomäki

Neuvottelukunnan sihteeri

Kaarina Nieminen

(Lähde: Jyväskylän yliopiston hallitus nro 34/10.10.1990. Tämä oli viimeinen nimetty toimikunta.)

LIITE 1C:**HIPPONET-TYÖRYHMÄ 2000–2003***Puheenjohtaja, yhteyspäällikkö*

Erkki Huovinen

JY/ATK-keskus

Pauli Juutilainen

LIKES-Tietopalvelu

Anita Pälvimäki

KIHU

Marko Sinisalo

Jyväskylän kaupunki, tietohallinto

Kari Kivelä

Liikuntapalvelukeskus

Mika Juoperi

JY/Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

Sinikka Hänninen

JY/ATK-keskus

Miska Sulander

LIKES

Eino Havas

Jyväskylän Teknologikeskus Oy

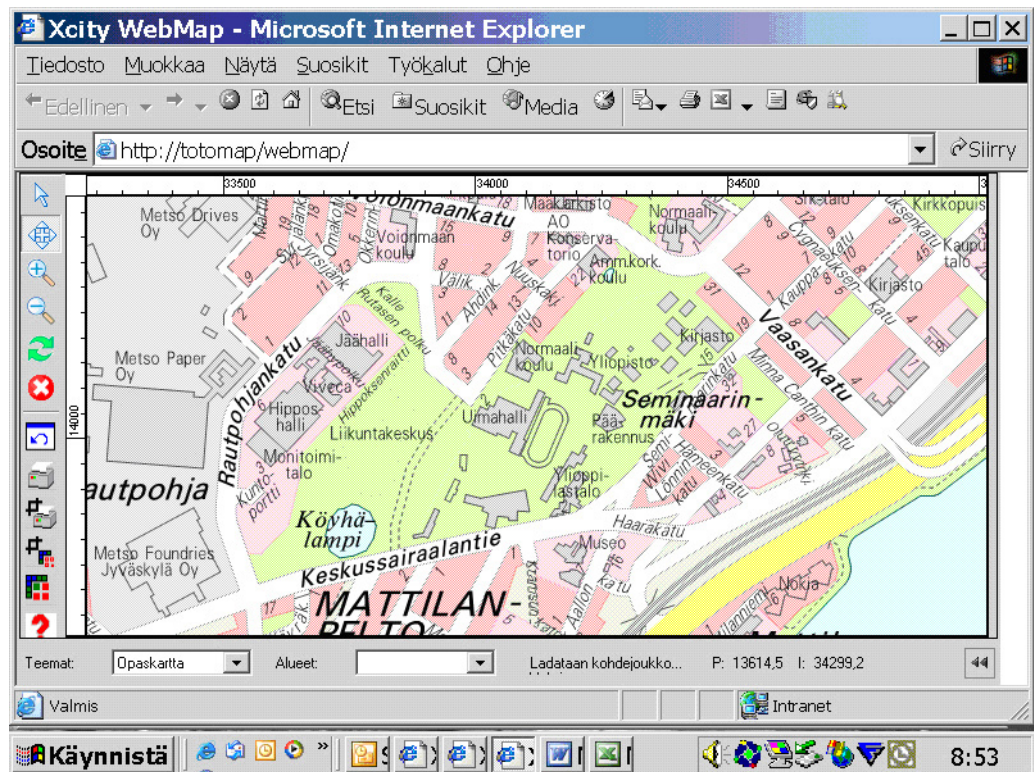
Pasi Sorvisto

Jyväskylän kaupunki, tietohallinto

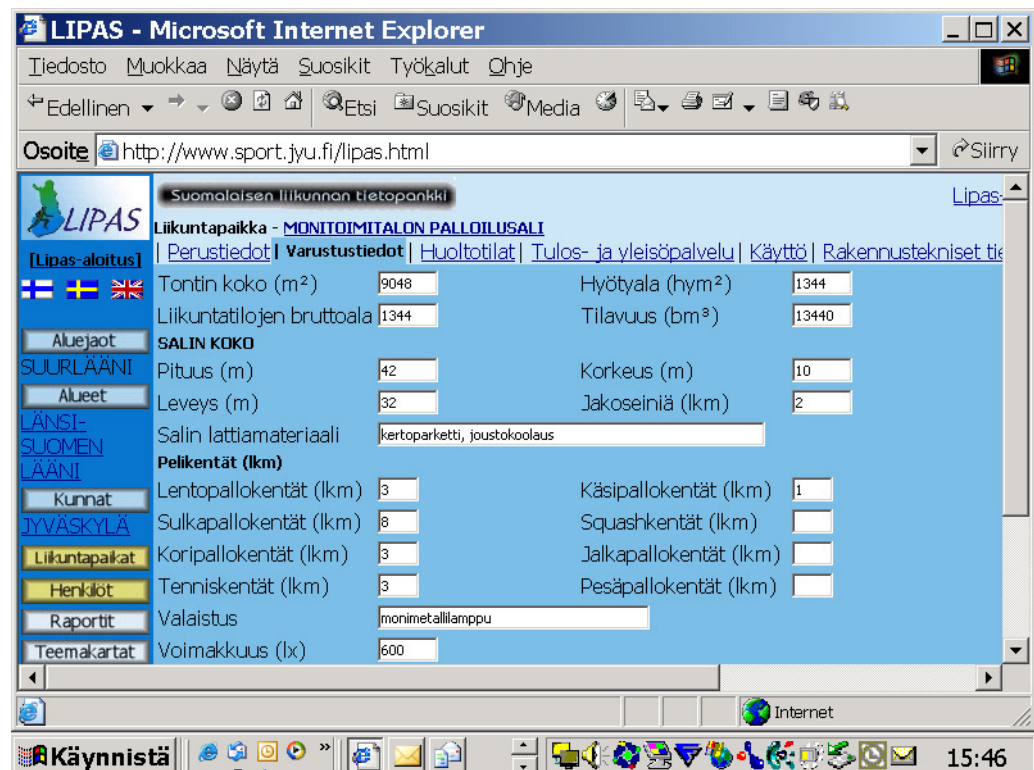
Seppo Salonen

(Lähde: HippoNet-työryhmä kokousmuistiot)

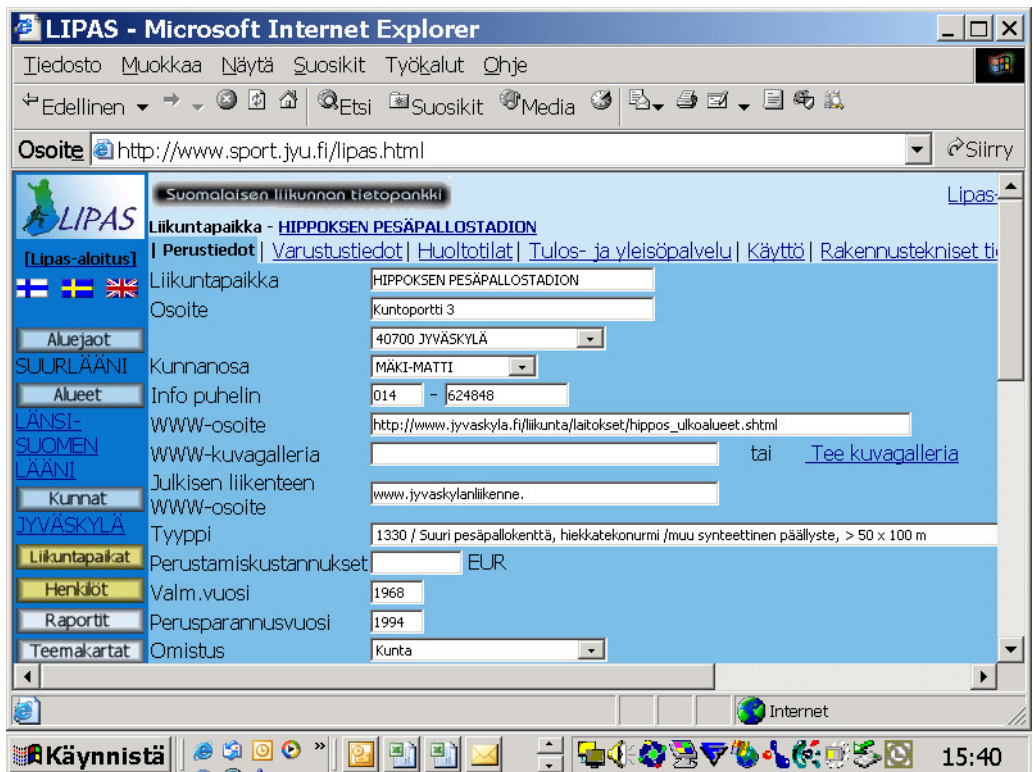
LIITE 2: XcityWepMap -paikkatietojärjestelmän käyttöliittymä.

LIITE 3: LIPAS-järjestelmän käyttöliittymän Monitoimitalon palloilusalin osio.

LIITE 4: LIPAS-järjestelmän käyttöliittymän Hippoksen pesäpallostadionin osio.

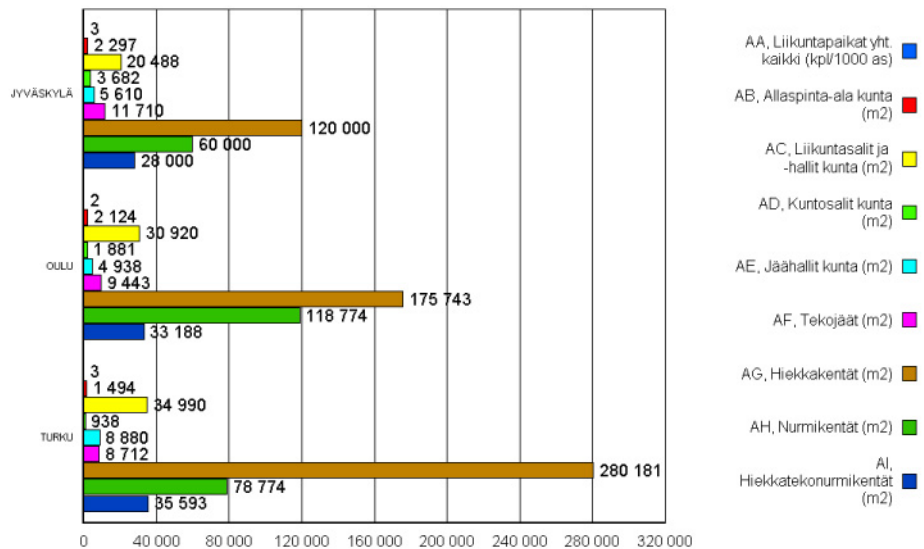

LIITE 5: Liikunta Vertti © -tietokannan tuloste: vertailutietoja eri kaupunkien liikuntapaikoista.

JYVÄSKYLÄ
 LIIKUNTAPAIKAT 2004
 Kaikki liikuntapaikat/kpl

1

18.9.2006

LIITE 6:

HAASTATTELUIHIN OSALLISTUNEET HENKILÖT

Pvm	kasetin nro	nimi	työtehtävä/asema/titteli	
14.9.2004	7.	Fredrikson Erkki	intendentti	
15.4.2005	13.	Frilander Niilo	ympäristöjohtaja	
12.11.2003	3.	Hagman Pertti	ent. muurarimestari	
15.10.2004	8.	Hakamäki Jarmo	ent. LIKESin toiminnajohtaja	
22.10.2004	3.	Haro Eino	kunnallisneuvos	
10.6.2004	9.	Heikkinen Eino	emeritus professori	
26.10.2004		Heinilä Kalevi	emeritus professori	kirjallinen
20.12.2002	1.	Huttunen Väinö	ent. kenttämestari	
6.5.2005	11.	Jäppinen Jussi	FT, graafikko	
17.2.2004	4.	Jääskeläinen Urho	liikuntalaitoksen hoitaja	ryhmähaast.
30.10.2003	2.	Kankainen Mikko	ent. suunnittelujohtaja	
22.4.2005	10.	Kantonen Erkki	rakennusneuvos, ent. kaupunginarkkitehti	
14.9.2005	5.	Kivistö Kalevi	ylivohtaja, maaherra, ministeri	
19.3.2004	4.	Kupari Pirkko	työnjohtaja	parihaast.
2.6.2004	7.	Lahti Markku	AlvarAalto- museon johtaja	parihaast.
17.2.2004	4.	Linna Jouko	työnjohtaja	
18.10.2005		Louekoski Matti	johtaja, ent. ministeri	puhelinhaast.
18.11.2003	2.	Lehtinen Antti	sivistystoimen tarkastaja	
16.6.2006	16.	Nieminen Roope	hallintopäällikkö	parihaast.
18.5.2004	6.	Parkkinen Heikki	ent. pankijohtaja	
2.6.2004	7.	Rossi Leena	yleiskaava-arkkitehti, TekT	
6.4.2005	10.	Rantanen Reima	ent. talonrakennuspäällikkö	
12.5.2004	5	Rusko Heikki	professori	parihaast
17.2.2004	4.	Saarinen Kari	liikuntalaitosmestari	ryhmähaast.
22.4.2005	14.	Salo Pertti	ent. metallisorvaaja	
29.4.2005	13.	Santanen Seppo	ent. apulaiskaupunginjohtaja	
19.3.2004	4.	Saukkonen Rauno	liikuntasihteeri	parihaast.
25.1.2006	14.	Sironen Esa	YTT, urheiluhistorioitsija	
10.6.2004	9.	Tervo Erkki	lehtori	
27.10.2004	11.	Tiitinen Seppo	eduskunnan pääsihteeri, ent. esittelijä	
16.6.2006	16.	Tuunanen Erkki	hallintojohtaja	parihaast.
30.5.2006	15.	Valtakari Timo	ent. yleiskaava-arkkitehti	
11.10.2004	8.	Vihko Veikko	LIKESin tutkimusjohtaja	
17.2.2004	4.	Viljanen Jorma	liikuntalaitoksen hoitaja	ryhmähaast.
12.5.2004	5.	Viitasalo Jukka	KIHU:n johtaja	parihaast.
6.6.2005	1.	Willgren Arvo	ent. työnjohtaja ja jäähallin hallim.	
20.10.2005	6.	Vuolle Pauli	emeritus professori	
28.3.2006	12.	Vuorinen Pirjo	intendentti	

Yhteensä 38 haastateltua henkilöä.

LIITE 7: Teemahaastattelun runkolomake.

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Olet ystävällisesti lupautunut haastateltavaksi tutkimustyössäni:

”Jyväskylän Hippos–Kampus alueen kehittyminen harjun reunasta ja kaviourasta opetuksen, tutkimuksen liikunnan keskuksiksi”.

Tulen haastattelemaan Sinua erikseen sovittavana aikana, mutta haluan näin etukäteen hieman kertoa menetelmästä ja tavoitteista.

Haastattelu tapahtuu nauhurin avulla ja on menetelmältään **teemahaastattelu**. Tässä menetelmässä tutkija asettaa etukäteen joukon kysymyksiä (haastattelurunko) ja johdattelee haastattelua. Metodini yksi osa on arviointitutkimusta, tutkimukseni perustuu tieteellisesti aineistoteorian varaan. Tarkoitus on kerätä tutkimusalueelta ns. **hiljaista tietoa**, eli asioita joita ei virallisista asiakirjoista, suunnitelmista tai päätöksistä saa hankittua.

Toivoisin Sinun etukäteen pohtivan tässä esittämiäni kysymyksiä, jotta haastattelu sujuisi meidän molempien kannalta säädyllyisessä ajassa. Toivoisin myös, että muistelisit hieman omaa rooliasi eri tehtävissä, koska aion dokumentoida henkilöiden aseman ja tehtävät tutkittavalla alueella.

Haastattelurungon kysymykset:

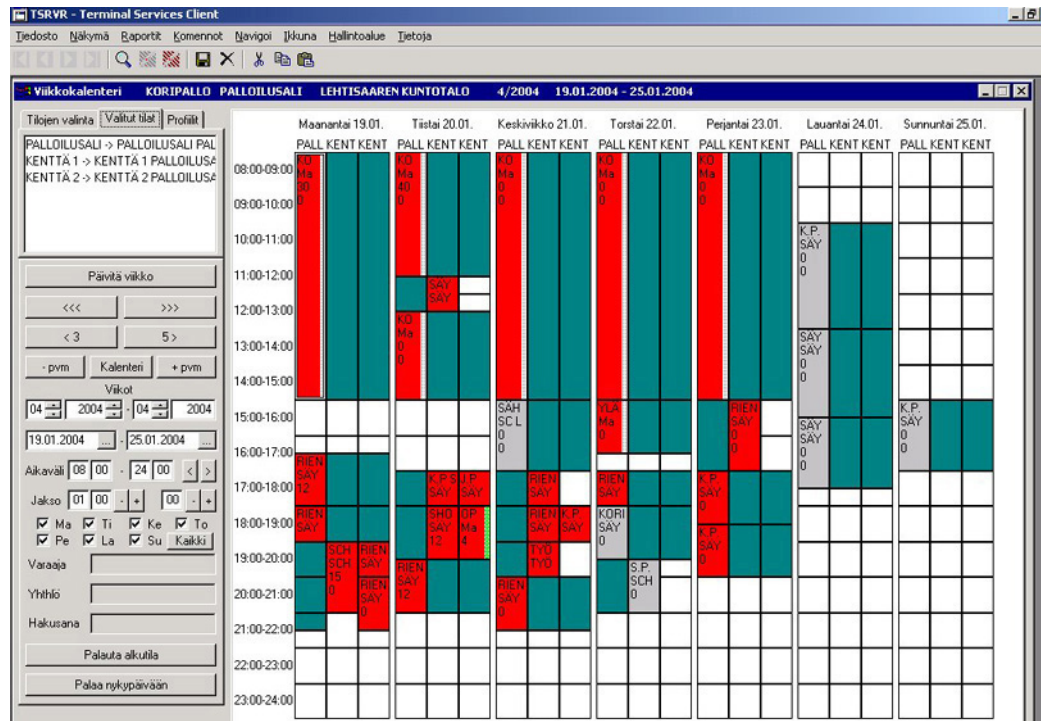
- Minkä vuoksi Hippos–Kampus alue on kehittynyt nykyiseksi yliopiston ja kaupungin avoimeksi alueeksi?
- Mikä vaikutus Alvar Aallon suunnitelmilla ollut alueen kehittymiseen?
- Onko kaavoituksessa, suunnittelussa, rakentamisessa tai tutkimustoiminnan suuntaamisessa ollut merkittäviä ristiriitoja?
- Mikä on yliopiston ja kaupungin yhteistoiminnan merkitys Hippos–Kampus alueen toimintojen kehittämisessä?
- Yhteisten rakennushankkeiden merkitys alueelle/koko kaupungille?
- Mitkä olivat tekijät erillisten tutkimuslaitosten syntyyn?
- Miksi yhteistä tietoverkkoa ryhdyttiin rakentamaan ja toteuttamaan?
- Miten liikuntasuunnitelmat ja liikuntapaikkasuunnitelmat ovat toteutuneet ja vaikuttaneet hankkeisiin?
- Voiko Hippos–Kampus alueesta muodostua osa kaupunkipuistoa?
- Millainen on mielestäsi hyvinvointi- ja muun teknologian tulevaisuus Hippos–Kampus alueella?
- **Tuleeko mieleesi lisäksi joitakin hauskoja tai mieleen painuneita tapahtumia tai sattumuksia menneiltä vuosilta?**

Vastaa myös etukäteen mahdollisiin kommentteihin tai tarkennuksiin.

Säynätsalossa postileiman päivänä 2005

Erkki Huovinen
yhteyspäällikkö, LitK
yhteiskuntapolitiikan, informaatioteknologian ja
liikuntatieteiden jatko-opiskelija
Puhelin työ: 624 834, E-mail: erhuovi@co.jyu.fi

LIITE 8: Web-Timmi[®]-järjestelmän käyttöliittymän viikkokalenterin varauslista.

Luettelo kartoista

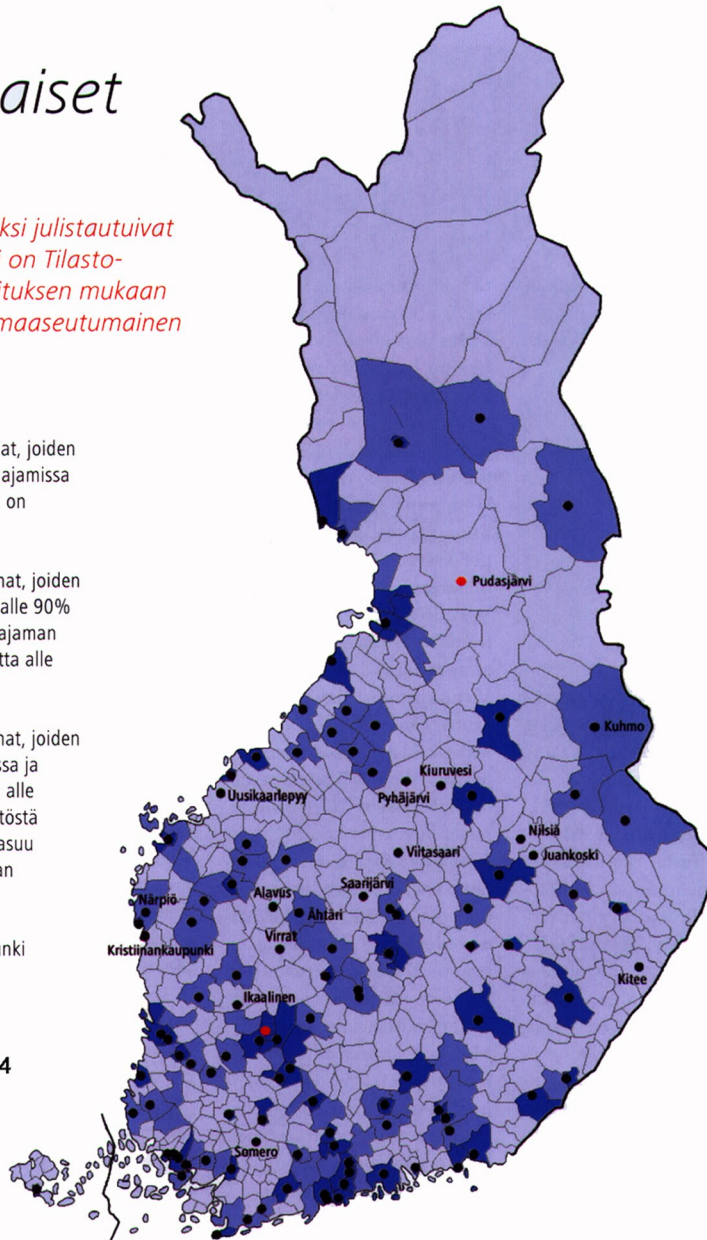
Numero	Kartan nimi tai aihe, lähde ja vuosiluku	sivu
Kartta 1:	Tutkimusalueen sijainti Jyväskylässä, yleiskartta (2003)	17
Kartta 2:	Tutkimusalueen sijoittuminen, Jyväskylän kaupungin virastokartta (2006)	20
Kartta 3:	Suomen vanhimmat kaupungit keskiajalta 1840-luvulle (Vilkuna ym. 2002).	63
Kartta 4:	Jyväskylän maa-alue, vuonna 1835 (Kansallisarkisto)	117
Kartta 5:	Jyväskylän ensimmäinen asemakaava (Engel 1837)	119
Kartta 6:	Jyväskylän asemakaavan laajennus (Lilius & Thomen 1909)	122
Kartta 7:	Seminaarinmäen asemakartta (Lindqvist 1877-1888)	149
Kartta 8:	Maaseutumaiset kaupungit (Tilastokeskus 2004)	268
Kartta 9:	Jyväskylän alueliitokset (Jyväskylän kaupunki 1993)	132
Kartta 10:	Jyväskylän kaupungin yleiskaava (1982)	163
Kartta 11:	Alvar Aallon kilpailutyö "URBS" (Alvar Aalto-museo 1952)	176

KARTTA 8

Maaseutumaiset kaupungit

Vuodenvaihteessa kaupungeiksi julistautuivat Ylöjärvi ja Pudasjärvi. Ylöjärvi on Tilastokeskuksen kuntaryhmitysluokituksen mukaan kaupunkimainen, Pudasjärvi maaseutumainen kunta.

- Kaupunkimaisia kuntia ovat kunnat, joiden väestöstä vähintään 90% asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000.
- Taajaan asuttuja kuntia ovat kunnat, joiden väestöstä vähintään 60%, mutta alle 90% asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on vähintään 4 000, mutta alle 15 000.
- Maaseutumaisia kuntia ovat kunnat, joiden väestöstä alle 60% asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15 000, sekä kunnat, joiden väestöstä vähintään 60%, mutta alle 90% asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 4 000.
- Hallinnollinen kuntamuoto kaupunki (113 kpl). Niistä maaseutumaisia kaupunkeja on 17.
- Uudet kaupungit 1.1.2004 Pudasjärvi ja Ylöjärvi

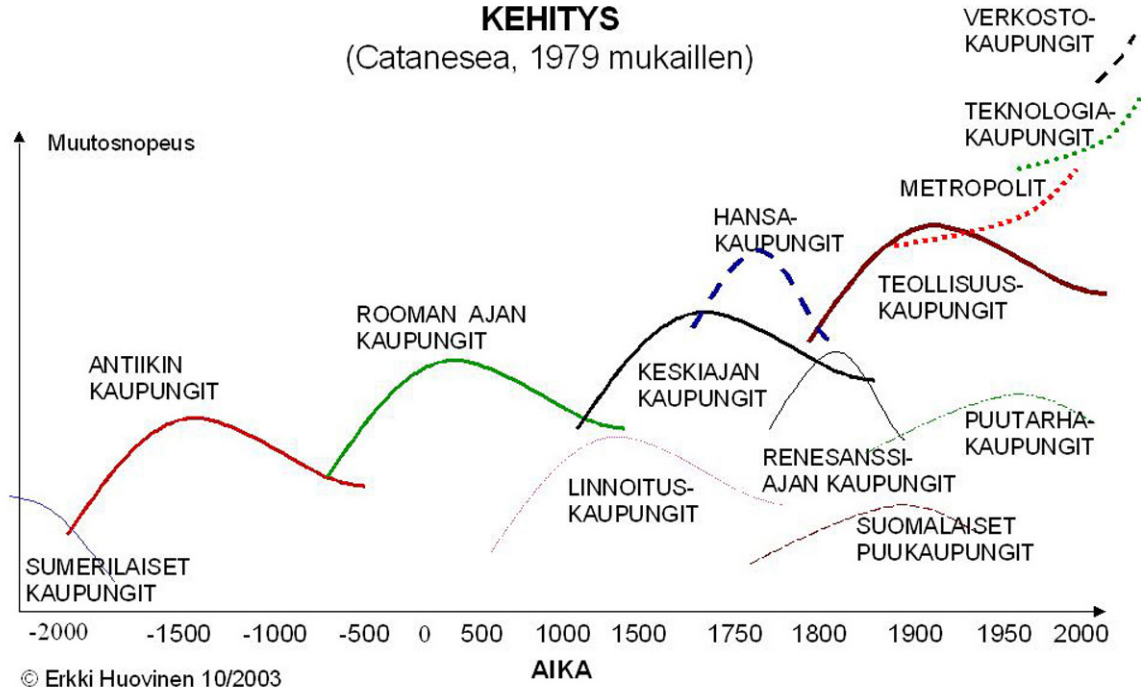

Lähde: Tilastokeskus / Tietoaika 1/2004, 32

Luettelo kuvioista

Numero	Kuvion nimi tai aihe	sivu
Kuvio 1:	Kaupunkimaisen alueen käsitteellinen jakautuminen (Andersson 1993)	25
Kuvio 2:	Urheilun ja liikunnan arvot sekä suhde liikuntamaisemaan (Bale 1993)	28
Kuvio 3:	Neljän kehitysvaiheen malli stadioneiden ja liikunta-alueiden kehityksessä (Bale 1993)	31
Kuvio 4:	Tutkimuskysymysten asettelu	34
Kuvio 5:	Tutkimusasetelma	38
Kuvio 6:	Tutkimuksen sijoittuminen tieteen kentässä	38
Kuvio 7:	Tutkimusaineisto ja -materiaali	41
Kuvio 8:	Xcity WepMap ^(R) käyttäjäpyramidi (Hartman 2003)	43
Kuvio 9:	Tutkimusprosessi	48
Kuvio 10:	Kaupunkipolitiikan käsitteitä ja ulottuvuuksia (Convery ym. 1992)	58
Kuvio 11:	Kaupunkirakenteen muutokset (Andersson 1993)	60
Kuvio 12:	Suomen kaupunkien kehityksen piirteitä ja ongelmia (Andersson 1993)	66
Kuvio 13:	Kaavoitusprosessi (Jyväskylän kaupunki 2003)	98
Kuvio 14:	Liikuntasuunnittelu tieteenä ja käytännöllisenä toimintana (Suomi 1989)	101
Kuvio 15:	Huippuosaamisen teemat ja kehdot HTC-konsempissa (Nukari ym. 2003)	145
Kuvio 16:	Palmikoitu kaupunkirakenne (Wartiainen & Miettinen 2000)	147
Kuviot 17.-19:	Kampuksen syklinen kehitys 1880-2005	164-165
Kuviot 20.-22:	Hippoksen syklinen kehitys 1950-2003	168-169
Kuvio 23:	Hippoksen alueen autopaikoituksen tilanne (Jaatinen K & M 2002)	193
Kuvio 24:	Hippos Sportpromenade Masterplan 2020 (Wartiainen & Miettinen 2000)	233
Kuvio 25:	Liikuntatilojen ja paikoituksen toiminnallinen malli (Wartiainen & Miettinen 2000)	236
Kuvio 26:	Kaupunkien historiallinen kehitys (Catanese 1979)	270

KUVIO 26:
KAUPUNKIEN HISTORIALLINEN
KEHITYS
 (Catanesea, 1979 mukailleen)

Luettelo kuvista

Numero	Kuvan nimi tai aihe	sivu
Kuva 1:	Entinen Vaivaistalo-Vanhainkoti Pitkäkatu 1, vuodelta 1903 (E. Huovinen)	88
Kuva 2:	Talollinen Loberg perheineen heinänteossa Hippoksella (Pertti Hagman)	152
Kuva 3:	Pitkäpalloa seminaarin "Kaltevalla kentällä" 1800-luvun lopulla (Keski-Suomen museo)	150
Kuva 4:	Hannes Kolehmainen Hippoksella 1920 (Keski-Suomen museo)	153
Kuva 5:	Ravikilpailut Hippoksella 1920-luvulla (Keski-Suomen museo)	154
Kuva 6:	Ilmakuva Hippokselta alkukesältä 1968 (Keski-Suomen museo)	155
Kuva 7:	Ilmakuva Hippokselta kesältä 1989 (Liikuntapalvelukeskus)	157
Kuva 8:	Valtakatu 1920-luvulla (Keski-Suomen museo)	160
Kuva 9:	Voionmaankatu kesäkuussa 2006 (E. Huovinen)	162
Kuva 10:	Hiihtokilpailut Hippoksella 1910-1920 luvulla (Keski-Suomen museo)	166
Kuva 11:	Kampuksen aita Seminaarinkadulla, elokuu 2006 (E. Huovinen)	172
Kuva 12:	Hippoksen alueen yleissuunnitelma (Kauko Lahti Ky 1987)	173
Kuva 13:	Hippoksen alueen pienoismalli (Olavi Noronen 1992)	173
Kuva 14:	Havainnekuva paikoitussuunnitelmasta ja paikoitusalueiden tarpeesta (Jaatinen K & M 2002)	194
Kuva 15:	AaltoAlvarin 2-tasoinen paikoitushalli-alue (E. Huovinen 2006)	195
Kuva 16:	Rautpohjankadun ja Jyrsijänkadun risteys talvella 2005 (E. Huovinen)	196
Kuva 17:	Keski-Suomen Konservatorion 2. vaiheen rakennus (nro 53.) (Keski-Suomen Opiskelija-asuntosäätiö 2005)	198
Kuva 18:	Moirislampi kesäkuussa 2006 (E. Huovinen)	209
Kuva 19:	Kirittäret juhlivat Suomen Mestaruutta 16.9.2006 (E. Huovinen)	224
Kuva 20:	Paikoitusta Köyhänlammen rannalla (E. Huovinen)	228
Kuva 21:	Kevyen liikenteen mittari Keskussairaalan tiellä 2006 (E. Huovinen)	237
Kuva 22:	Naisten Askel käynnistyy Kampuksen kentältä 25.5.2006. (E. Huovinen)	241

Luettelo taulukoista

Numero	Taulukon nimi tai aihe	sivu
Taulukko 1.	Tutkimusmetodi, aikadiagrammi	33
Taulukko 2.	Suomalaisen puukaupungin muotoutuminen (Lilius 1985)	86
Taulukko 3.	Jyväskylän kaupungin liikuntahallinnon kehittyminen	104
Taulukko 4.	Jyväskylän keskusta-alueen ja esikaupunkien asukasluku 1880-1910	121
Taulukko 5.	Jyväskylän kaupungin asukasluvun kehitys 1837-2006	131
Taulukko 6.	Jyväskylän urheiluseurojen määrän kehittyminen 1880-2005	135
Taulukko 7.	Jyväskylän kulttuuri-, matkailu- ja urheilutapahtumia	140-141
Taulukko 8.	Hippos-Kampus alueen tapahtumia	273
Taulukko 9.	Tutkimusalueen asuinrakennukset	274
Taulukko 10.	Tutkimusalueen opetusrakennukset	274
Taulukko 11.	Tutkimusalueen liikuntatilat ja -alueet	275
Taulukko 12.	Tutkimusalueen hallinto- ja julkiset rakennukset	275
Taulukko 13.	Liikunta- ja liikuntapaikkasuunnitelmien toteutuminen Hippoksen alueella	276
Taulukko 14.	Liikennemäärät tutkimusalueen läheisillä liikenneväylillä 2003-2004	192
Taulukko 15.	Jyväskylän kaupungin internetsivujen tilastot, tammikuu 2006	215
Taulukko 16.	Eräät yhteiskunnalliset ja liikuntapoliittiset tekijät sekä päätökset, jotka ovat vaikuttaneet tutkimusalueen kehittymiseen 1950-2005	277
Taulukko 17.	Jyväskylän kaupungin kehittyminen 1500-1900	278
Taulukko 18.	Jyväskylän kaupungin kehittyminen 1900-2005	279
Taulukko 19.	Yhteiskunnallinen kehitys Suomessa ja Iso-Britanniassa	280

TAULUKKO 8:
HIPPOS-KAMPUS ALUEEN TAPAHTUMIA

<i>VUOSI-pvm</i>	<i>TAPAHTUMA</i>	<i>ERITYISTIETOJA - HUOMIOITA</i>
1913	Raviradan avajaiset	Merkittävä maakunnallinen tapahtuma
1918	Yliopistoyhdistys perustetaan	
1915-1925	Ravirata myös yleisurheiluareenana	Useita merkittäviä kilpailuja
1920	Hanne Kolehmainen juoksemassa Hippoksella	
1939-1944	Sota-aika, hyvin vähän toimintaa	Ravirata vartioituna asevarikkona
1960-luku	1. luistelumaaottelu Suomi-DDR	"Luistinrataa oli erittäin hankala jäädyttää"
1962	Kuninkuusravit	Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen kunniavierana
2.5.1968	Pesäpallostadionin avausottelu	Kotijoukkueena HoNsU
1971	1. Suurmessut Hippoksella	Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen kunniavierana
29.-30.10.1971	Liikuntatieteellisen tiedekunnan laitos-rakennuksen vihkiäiset	Juhlapuhujana Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen "Sporttipuhe"
15.9.1979	Monitoimitalo avataan	Squshin pelivuoroja jonotettiin aamu-
30.7.1977	Finn-Didac opetus- ja messutapahtuma	Käytössä yliop. päärakennus ja liikunta varhaisesta lähtien
23.8.1981	1. Lentopallomaaottelu, Suomi-Neuvostoliitto	Monitoimitalon urheilullinen yleisöennätys, yli 2000 myytyä lippua
8.6.1982	Pesäpallon SM- sarjan paikallisottelu	Kiri-Honsu peliä seurasi yli 6000 katsojaa
1982	Vt. Presidentti Mauno Koiviston vaalijuhla	Poliisin arvion mukaan yleisöä oli koko talossa (ylähalli+harjoitushalli) n. 4000 henk.
10.-14.8.1982	Opiskelijoiden Universiadit Judossa	Avauksen suoritti pääministeri Kalevi Sorsa, mukana 33 maata
12.9.1982	Jäähallin vihkiäisjuhla	Hallin avauksen suoritti opetusministeri Kalevi Kivistö
23.11.1982	Liikunnanopetuksen 100v juhllaisuudet	
22.9.1985	Ensimmäinen jääkiekon SM-liigan ottelu, Jyp-HT-Helsingin IFK	Kotijoukkueen ensimmäisen maalin teki Risto Kurkinen. Ottelu päättyi 2-3.
1.8.1980	Voionmaan lukion liikuntapainotteinen	Urheilulukion kokeilulupa 1990
3.7.1991	Valtakunnalliset Herättäjäjuhlat	Osanottajia yli 20.000 henkeä.
8.6.1992	Hipposhallin-harjoitusjäähallin vihkiäiset	Länsi-Päjännteentie paikoitusalueena Avauksen suoritti sisäministeri Pekkarinen
4.6.1993	Tilataideteos RONDO paljastetaan	Taitelija Anne Alho teos
1.8.1994	Voionmaan Urheilukio vakinaistetaan	
23.9.1995	Liikuntalautakunnan 70v- juhllaisuudet	Juhlapuheen piti maaherra Kivistö
2.3.2002	Yrjö Hirvosen näyttelyn avaustilaisuus	Vitriini sijoitettu monitoimitalon pääaulaan
23.2.2003	Pääministeri Paavo Lipposen vierailu	Kohteina Monitoimitalo, Hipposhalli, Viveca, AaltoAlvari, Kampus alue ja Lozzi
17.-21.7.2004	Euro-GYM tapahtuma	Mukana 23 maata
26.-2.10.2005	Vesiliikuntakeskus AaltoAlvarin 50v juhla- viikko	Näyttely hallin pääaulassa

Lähteet: Liikuntapalvelukeskuksen arkisto, haastattelut

TAULUKKO 9:
HIPPOS-KAMPUS ALUEEN KEHITYMINEN JA RAKENTUMINEN
ASUINRAKENNUKSET

RAK.VUOSI	KÄYTTÖKOHDE/OSOITE	OMISTAJA/ORGANISAATIO	KRS-ALA	KRS	ASUINHUONEET	ARKKITEHTI/SUUNNITT.	HUOMIOTA
1945	Muut kerrostalot Ahdinkatu 8	JYVÄSKYLÄN VUOKRA- ASUNNOT OY / JVA OY	560	2	10		
1945	Muut kerrostalot Ahdinkatu 10	JYVÄSKYLÄN VUOKRA- ASUNNOT OY / JVA OY	560	2	10		
1945	Muut kerrostalot Pitkätatu 3	JYVÄSKYLÄN VUOKRA- ASUNNOT OY / JVA OY	560	2	10		
1945	Muut kerrostalot Pitkätatu 5	JYVÄSKYLÄN VUOKRA- ASUNNOT OY / JVA OY	560	2	10		
1945	Muut kerrostalot Pitkätatu 7	JYVÄSKYLÄN VUOKRA- ASUNNOT OY / JVA OY	560	2	10		
1945	Muut kerrostalot Pitkätatu 9	JYVÄSKYLÄN VUOKRA- ASUNNOT OY / JVA OY	560	2	10		
1952	Muut kerrostalot Vaasankatu 29	AS OY VAASANKATU 29	1870	5	30		
1953	Muut kerrostalot Pitkätatu 10	AS OY PITKÄKATU 10	887	3	13		
1953	Talousrakennukset Pitkätatu 10	AS OY PITKÄKATU 10	82	1	0		
1954	Muut kerrostalot Vaasankatu 27	AS OY JYVÄSKYLÄN VAASANKATU 27	1732	5	25		
1957	Muut kerrostalot Vaasankatu 25	ASUNTO OY JYVÄSKYLÄN VAASANKATU 25	2031	5	31		
1957	Muut kerrostalot Keskikatu 14	ASUNTO OY KESKIKATU 12-14	3560	6	48		
1960	Muut kerrostalot Voionmaankatu 13	AS OY VOIONMAANKATU 13	3462	6	61		
1961	Muut kerrostalot Välikatu 4	AS OY VÄLIKATU 4	1627	6	27		
1962	Muut kerrostalot Voionmaankatu 15	ASUNTO OY JYVÄSKYLÄN VOIONMAANKATU 15	2815	6	46		

TAULUKKO 10:
HIPPOS-KAMPUS ALUEEN KEHITYMINEN JA RAKENTUMINEN
OPETUS- JA TUTKIMUSRAKENNUKSET

NRO	RAK.VUOSI	NIMI/KOHDE	KATUOSOITE	OMISTAJA, ORGANISAATIO	KRS-ALA	KRS.	ARKKITEHTI/SUUNNITT.	ERITYISHUOMIOTA
1.	1879-81	Educa	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	2129	5	Constantin Kieselev	Tutkimusalueen ensimmäinen rakennus
2.	1880	Puutarhurin talo	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	174	2	Constantin Kieselev	
3.	1881	Historica	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	2526	6	Constantin Kieselev	
4.	1881-83	Oppio	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	1375	4	Constantin Kieselev	
5.	1883	Fennicum	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	2219	5	Constantin Kieselev	
6.	1883	Seminarium	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	2139	5	Constantin Kieselev	
7.	1883	Paja	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	105	1	Constantin Kieselev	
8.	1895	Ryhtiä	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	358	2	Ernst Theodor Granstedt	
9.	n. 1700-1	Riihi (museorakennus)	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	78	1	Ei tietoa	Siiretty paikalle mistä?
10.	1902-05	Villa Rana	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	1554	4	Yrjö Blomstedt	
11.	1903	Tutkimusrakennus Pilotti B	Pitkätatu 1.	Senaatti-kiinteistöt	661	2	Åberg ja Blomstedt	Vanha "Vaivaistalo" ja vanhainkoti,
12.	1903	Tutkimusrakennus Polaari C	Pitkätatu 1.	Senaatti-kiinteistöt	1107	3	Åberg ja Blomstedt	1950 laajennus: sairaalaosasto, mieli-
14.	1929	Tutkimusrakennus Pinsentti A	Pitkätatu 1.	Senaatti-kiinteistöt	1355	5	Kerttu Tamminen	sairaala, vanhainkoti. 1994 nykyiset tilat
18.	1954	Philologica	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	5690	5	Alavar Aalto	
19.	1954	Normaalikoulu vanha ala-aste	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	5714	4	Alavar Aalto	
20.	1955	Visiitti	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	616	3	Alvar Aalto	Entinen opettajien asuntola, nyk. tutkimusk.
21.	1955	Päärakennus	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	8008	5	Alavar Aalto	
23.	1958	Voionmaan koulu	Voionmaankatu 13.	Jyväskylän kaupunki	6250	3	Ei tietoa	Entinen Tyttölyseo
31.	1969-70	Liikuntarakennus	Keskussairaalaantie 4.	Senaatti-kiinteistöt	11024	4	Alvar Aalto	
37.	1976	Musica	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	3080	5	Arto Sipinen	
38.	1976	Athenaeum	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	2521	5	Arto Sipinen	
47.	1983	Keski-Suomen Konservatorio 1.	Pitkätatu 22.	Keski-Suomen Musiikki Oy	3240	2	Raimo Halonen	
49.	1989	Liikunta- ja terveyslaboratorio	Rautpohjankatu 8.	Senaatti-kiinteistöt	2711	3	Olavi Noronen	
50.	1991	Keski-Suomen Konservatorio 2.	Pitkätatu 21.	Keski-Suomen Musiikki Oy	2598	3	Raimo Halonen	
53.	1994	Keski-Suomen Konservatorio 3.	Pitkätatu 21.	K-S Opiskelija-asuntosäätiö	1150	4	Raimo Halonen	20 asuinhuoneistoa, 30 asuntopaikkaa
54.	2002	Normaalikoulu uusi ala-aste	Pitkätatu 8.	Senaatti-kiinteistöt	6405	4	Lahdelma & Mahlamäki Oy	
56.	2003	Opinkivi	Keskussairaalaant. 2.	Ylioppilaskunta	4509	5	Ilmari Lahdelma	

Opetus- ja tutkimusrakennukset yhteensä

79296 m2

TAULUKKO 11:
HIPPOS-KAMPUS ALUEEN KEHITYMINEN JA RAKENTUMINEN
LIIKUNTARAKENNUKSET JA -ALUEET

E.Huovinen 190806

NRO	RAK.VUO	NIMI/KOHDE/OSOITE	KATUOSOITE	OMISTAJA, ORGANISAATIO	KRS-ALA	KRS.	ARKKIT./SUUNNITT.	HUOMIOTA/KORJAUS YMS.
13.	1914	Hippoksen ravirata	Rautpohjankatu 8.	Keski-Suomen Hevosjalostus-yhdistys ry.	4,5 ha		1 Ei tietoa	Ravirata siirtyi Killerjärvelle v.1974 Maa-alue vuokrattu kaupungilta
15.	1948	Pallokenttä, nurmi	Pitkätatu 3.	Jyväskylän kaupunki	7150		1 Kaup. kunnallistek.	Nurmipinta vaihdettiin soraksi 2 vuodessa
16.	1952-55	Urheiluhalli U-1	Seminaarink. 15.	Senaatti-kiinteistöt	1358		3 Alvar Aalto	
17.	1952-55	Urheiluhalli U-2	Seminaarink. 15.	Senaatti-kiinteistöt	1512		3 Alvar Aalto	
22.	1955	Uimahalli, vanha osa	Pitkätatu 2.	Ylioppilaskunta 1955-1970, LIKES 1970-2005, kaupunki 2006-	740		2 Alvar Aalto	
25.	1961	Jääkiekkorata	Rautpohjankatu 10.	Jyväskylän kaupunki	1800		Kaup. kunnallistek.	Nyk. Vivecan paikalla, raviradan 1. täyttö
24.	1959	Kampuksen kenttä	Keskussairaalan. 4	Kapiteeli	6500		Alvar Aalto	Uusi pinnoite "Novotan" 1983
27.	1964	Uimahalli, laajennus	Pitkätatu 2.	Ylioppilaskunta 1955-1970,	956		2 Alvar Aalto	Lasten allas, lisätilat
28.	1964	Keilahalli	Keskussairaalan. 4	Ylioppilaskunta	796		Alvar Aalto	Halli YO-talossa v. 1994, siirtyi Tourulaan
29.	1968	Pesäpallostadion, irtokatsomot	Hippoksenraitti	Jyväskylän kaupunki	9100		Kaup. talonrakennus	Tilat noin 600 henkilölle
30.	1969	Jalkapallokenttä, nurmi	Hippoksenraitti	Jyväskylän kaupunki	6000		Kaup. kunnallistek.	Irtokatsomot noin 120 henkilölle
32.	1970	Tekojäärata, huoltorakennus	Hippoksenraitti	Jyväskylän kaupunki	197		Kaup. kunnallistek.	Ensimmäinen tekojäärata Keski-Laajennukseen liittyi LIKESin perustaminen
33.	1970	Uimahalli, laajennus 50m allas	Pitkätatu 2.	LIKES 1970-2005, kaupunki 2006-	4540		2 Alvar Aalto	
34.	1970	Tekojääradan katsomorakennus	Hippoksenraitti	Jyväskylän kaupunki	440		Kaup. talonrakennus	Noin 600 katsojalle
35.	1970	Liikunnan tenniskentät (2 kenttää)	Keskussairaalan. 4	Kapiteeli	1400		Alvar Aalto	Kumiasfatti, uusi pinnoite 1987?
36.	1971	Pallokentät, 2 kpl (kivituha)	Rautpohjankatu 8.	Jyväskylän kaupunki	13500		Kaup. kunnallistek.	Hipposhalli ja Liikuntalab. pallok. tilalle!
37.	1972	Ylipainehalli (Messut)	Rautpohjankatu 14.	Jyväskylän Messut ry.	2035		1 Ei tietoa	Tilapäinen lupa 31.5.1972 enintään
38.	1975	Hippoksen tenniskentät	Rautpohjankatu 14.	Jyväskylän kaupunki	1855		Kaup. kunnallistek.	Kaupungin ensimmäiset asfaltitennisk.
43.	1976	Ylipainehallit, kaksi hallia (Messut)	Rautpohjankatu 8.	Jyväskylän Messut ry.	Ei tietoa		1 Ei tietoa	Tilapäinen lupa: 26.7-9.9.1976,
44.	1979	Monitoimitalo	Kuntoportti 3.	Jyväskylän kaupunki	7406		4 Kantonen&Salmela	
45.	1980	Pesäpallostadionin A-katsomo-osa	Hippoksenraitti	Jyväskylän kaupunki	485		Kaup. talonrakennus	Katsomoissa tilaa
46.	1980	Pesäpallostadionin B-katsomo-osa	Hippoksenraitti	Jyväskylän kaupunki	450		Kaup. talonrakennus	yhteensä
47.	1982	Pesäpallostadionin C- katsomo-osa	Hippoksenraitti	Jyväskylän kaupunki	510		Kaup. talonrakennus	3458 henkilölle
48.	1982	Jäähalli	Rautpohjankatu 12.	Jyväskylän kaupunki	5950		2 Kantonen&Salmela	Vihkiäiset syyskuussa Suomi-Ruotsi
49.	1983	Ylipainehalli, Tennishalli 1	Kuntoportti 2.	Jyväskylän Messut Oy	2300		Rukka Oy	
50.	1987	Ylipainehalli, Tennishalli 2	Kuntoportti 2.	Jyväskylän Messut Oy	2150		Rukka Oy	
33.	1991	Uimahallin laajennus, Kylpylä-osa	Pitkätatu 2.	LIKES 1970-2005, kaupunki 2006-	2900		1 Alvar Aalto-tsto	
54.	1992	Harjoitusjäähalli	Rautpohjankatu 8.	Jyväskylän kaupunki	7406		K_1 Olavi Noronen	
55.	1992	Hipposhalli	Rautpohjankatu 8.	LIKES	7690		2 Olavi Noronen	

Liikuntarakennusten kerrosala yhteensä (ei tilapäisiä ja purettuja ylipai **35560** m2
Liikunta-alueiden pinta-ala (v. 2006 käytössä olevat alueet) **22605** ha

TAULUKKO 12:
HIPPOS-KAMPUS ALUEEN KEHITYMINEN JA RAKENTUMINEN
HALLINTO- JA JULKISET RAKENNUKSET

NRO	RAK.VUOSI	NIMI/KOHDE/OSOITE	KATUOSOITE	OMISTAJA, ORGANISAATIO	KRS-ALA	KRS	ARKKITEHTI/SUUNNITELIJA	HUOMIOTA/KORJAUS YMS.
25.	1964	Ylioppilastalo	Keskussairaalan. 2.	Ylioppilaskunta	7448		3 Alvar Aalto	
	1971	Myymälähallit	Voionmaankatu 7.	Nyysönen Petri Jussi	694		1 Ei tietoa	
	1971	Myymälähallit	Voionmaankatu 7.	Nyysönen Kari Juhani	694		1 Ei tietoa	
36.	1974	JY-Kirjasto	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	10932		5 Arto Sipinen	
39.	1976	JY-hallintorakennus	Seminaarinkatu 15.	Senaatti-kiinteistöt	4148		6 Arto Sipinen	
56.	2002	Pysäköintitalo	Pitkätatu 2.	Senaatti-kiinteistöt	4131		2 Lahdelma & Mahlamäki Oy	
57.	2003	Viveca	Rautpohjankatu 8.	Technopolis Oyj	7985		5 Pekka Paavola	Tontin omistaa Technopolis-JSP Oy Kiinteistön omistaa OKO-Oyj, sitä hallinnoi kiinteistöleasing- sopimuksella tontin omistaja.

Kerrosala yhteensä **36032** m2

TAULUKKO 13:
**LIIKUNTA- JA LIIKUNTAPAIKKASUUNNITELMIEN TOTEUTUMINEN
 HIPPOS-KAMPUS ALUEELLA**

HANKE/KIINTEISTÖ/ ALUE	LIIKUNTA- SUUNNIT. 1975	VALTAK. LIIK.SUUNIT 1980	LIIK.PAIKKA . SUUNNIT. 1983	VALTAK. LIIK.SUUNNIT. 1984	LIIKUNTA- SUUNNIT. 1986	LIIKUNTA- SUUNNIT. 2001	HANKKEEN TOTEUTUM. VALMISTUM.
MONITOIMITALO	1977-1979						syyskuu-79
JÄÄHALLI	1975-1976						syyskuu-82
HIPPOSHALLI (Montioimihalli, Liikunta- ja tutkimushalli)		1995	1987	1986-87			kesäkuu-92
HARJOITUSJÄÄHALLI			1985-1986		1989-1990		helmikuu-92
UIMAHALLIN LAAJENNUS					1989-1991		joulukuu-91
TENNISHALLI			1986-1988				Ei ole toteutunut
PESAPALLO- STADION							Ylipainehallit 1983-9 kesäkuu-68 kesäkuu-80
ULKOKENTÄT			1985-1988				
LIIKUNTA- JA TERVEYS- LABORATORIO					1988-1990		huhtikuu-89
MONITOIMITALON LAAJENNUS			1990-1993				Ei ole toteutunut

Toteutui jo ennen nykyisten liikuntasuunnitelmien valmistumista

TAULUKKO 16:
**ERÄÄT YHTEISKUNNALLISET JA LIIKUNTAPOLIITTISET TEKIJÄT SEKÄ
 PÄÄTÖKSET JOTKA OVAT VAIKUTTANEET TUTKIMUSALUEEN
 KEHITTÄMISEEN 1950-2005**

Vuodet	Tapahtumat, päätökset ja toiminta	Huomioita
1950	Arkkitehtikilpailu korkeakoulun laajentamisesta	Kilpailun voittaja Alvar Aalto "URBS"
1952	Korkeakoulun 1. rakennusvaiheen peruskiven muoraus	1.9.1952 asuntolan kivijalkaan
1955	Korkeakoulun päärakennus, urheiluhallit U-1 ja U-2 Uimahallin valmistuu	Uinninopetus alkaa JYY:n toimesta
1963	Kasvatusopillisen korkeakoulun liikuntakasvatuksen laitos	
1964	Ylioppilastalo valmistuu	
1966	Niemen komitean mietintö, niin sanottu kuntoliikuntamietintö	Opetusministeriön asettama
1966	Korkeakoulu muuttuu Jyväskylän yliopistoksi	
1966	Jyväskylän yliopistoalueen suunnittelun neuvottelukunta	Valtioneuvoston asettama
1968	Pesäpallotoiminta siirtyy Harjulta Hippokselle	Ensimmäinen SM-sarjan peli
1969	Jyväskylän yliopiston pohjoismainen suunnittelukilpailu	Kilpailun voitti Arto Sipinen
1969-70	Liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennus otetaan käyttöön	Nimeksi annetaan "Liiteri"
1970	Liikunnan ja Kansanterveyden Edistämissäätiö perustetaan	Nimeksi vakiintuu LIKES
1970	Hippoksen tekojäärata avataan (huoltorakennus ja katsomo)	Kauupungin ensimmäinen jäähoidokone "Zamboni"
1971	Jyväskylän yliopiston rakentamisen neuvottelukunta	Lyhenne: JYRN
1971	Presidentti Kekkonen "Sporttipuhe"	Vihkiäisjuhlat 29.-30.10.1971
1972	Laki nuorisotyöstä ja siihen annettavasta valtioneuvosta	Kunnalliset nuorisolautakunnat
1972	Helsingin Voimistelulaitos lakkautetaan	
1973	LIKESin Urheilu- ja kuntotutkimusasema perustetaan	Sijituspaikkana vanha "Kuumesairaala", Pitkäkatu 23.
1973	Liikuntalautakunta perustetaan	Aik. urheilu- ja ulkoilulautakunta
1973-75	Ensimmäinen liikuntasuunnitelma	Laatija LIKES- tutkimuskeskus
1974	Ravirata siirtyy Killerjärvelle	
1974-76	Seminaarinmäen-Kampuksen uudet rakennukset (Sipinen)	Kirjasto (1974), Musica, Athenaeum ja Hallintorak. (1976)
1976	Ensimmäiset yleismessut	Presidentti Kekkonen kunniavierana
1978	Pesäpallostadion hahmottuu	Irtokatsomot siirretään toisaalle
1979	Monitoimitalo valmistuu, Suomen ensimmäiset kunnalliset squash-hallit	Liikuntatoimisto ja nuorisotoimisto siirtyvät monitoimitalolle
1980	Liikuntalaki ja -asetus	Urh.seurojen avustussummia korotetaan
1982	Jäähalli valmistuu	Vihkiäisottelu Suomi-Ruotsi
1983	Messutoiminta vilkastuu, 1 ylipainehalli	1. Erikoismessut
1983	Liikuntapaikkasuunnitelma	Liikuntatoimiston oma työ
1986	Liikuntasuunnitelma	Laatija LIKES-tutkimuskeskus
1989	Liikunta- ja terveyslaboratorio valmistuu	Vihkijänä kulttuurimin. Kasurinen
	Liikuntatoimen historia 1925-1988 valmistuu	"Luistinradalta liikuntahalliin"
1991	Uimahallin laajennus, kylpyläosasto	Nimeksi Vesiliikuntakeskus AaltoAlvari
	Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU aloittaa toimintansa	Tilat Jyväskylän energialaitoksen kiint.
1992	Harjoitusjäähalli valmistuu ja otetaan käyttöön 1. helmikuuta	Hipposhallin rakentaminen jatkuu
1992	Hipposhalli valmistuu	Vihkimisen suorittaa min. Pekkarinen
1992	Messutoiminta siirtyy Lutakkoon, ylipainehallit puretaan	Alue paikoituksen ja palloilun käyttöön
1996	Hiekkatekonurmi Pesäpallostadionille	
2001	Liikuntasuunnitelma 2001-2010	
2002	Uusi Normaalikoulun ala-aste ja Opinkivi	
2003	Viveca-rakennus valmistuu	Toteuttaja JSP-Facilities Oy
	Jäähallin muutostyöt, ravintola Hurrikaani	Toteuttaja JSP-Facilities Oy

(Lähteet: Tommila 1972, Lukkarinen 1994, JKA, Liikuntapalvelukeskuksen arkisto)

TAULUKKO 17:
JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN KEHITTYMINEN 1500-1900

VUOSI	TAPAHTUMA	HUOMIOITA
1593	Laukaan kappelin perustaminen	
1693	Jyväskylä osaksi Laukaan kappelia	
1761	Valtiopäivien ehdotuksen käsittely markkinapaikasta	Talonpoika EerikkiEerikinpoika Oksasen aloite (<i>laukaalainen</i>)
1765	Valtiopäivien ehdotuksen käsittely markkinapaikasta	Talollinen Taavetti Taavetinpoika Ruokosen ehdotus (<i>saarijärveläinen</i>)
1773	Hämeen maaherran lausunto markkinapaikasta Laukaan Jyväskylään	Kauppa-alueeksi pohjoinen Keski-Suomi
1801	Markkinapaikkaoikeudet myönnettiin	Markkinapäivät: 17.12; 26.2 ja 13.9
1837	Kaupunkioikeudet myönnettiin	Virallinen perustamispäivä 22.3.1837
1840-luku	Ala-alkeskoulu	Opettaja yksi, oppilaina vain poikia
1846	Äijälänsalmi perattiin	Laivayhteys- ja liikenne mahdollista
1856	Uuno Cygnaeus ehdottaa Jyväskylään perustettavaksi Seminaarin	Lehtikirjoitus. Mallina Sveitsin seminaarit: sijainti "piikkukaupungeissa"
1856	Säännöllinen höyrylaivaliikenne alkoi	
1860	Kaupunki ostaa Ramoisten alueen	Myöhemmin Ramoisten kenttä!
1861	Maistraatin perustaminen Oma kaupunginlääkäri	
1857	Ylä-alkeskoulun perustaminen	Senaatin päätös 24.8.1957
1858	Jyväskylän Lyseon toiminta alkaa	Suomen 1. suomenkielinen oppikoulu
1863	Seminaarin perustaminen	Virallinen päätös 13.3.1863
	Kaupunginkirjasto perustetaan	
1864	Tyttökoulu perustetaan (nykyinen Voionmaa)	Koulu oli yksityinen vuoteen 1886 saakka
1865	Kylpylä - Kaivuhuone avattiin	Avajaiset heinäkuussa 1865
1870	Korkeakosken saha aloittaa toimintansa	
1871	Jyväskylän Sivistys- ja huvitusseura	Lajeina: kilpasoutu, ammunta, kilpailut
1872	Kankaan paperitehdas aloittaa toimintansa	Perustaja paroni Åkerhjelm
1875	Kaupunginvaltuusto aloittaa toimintansa	
	Lennätinyhteydet kaupunkiin	
	Seurakunta muuttuu itsenäiseksi	
1879-81	Seminaarin rakentaminen alkoi	Arkkitehti C. Kisseleff
	Suomen ensimmäinen "kampus"	
1880	Sosiaalitoimi ja -huolto kaupungin toimin	Aikaisemmin seurakunnan toimintaa
1881	1. Laulu- ja soittojuhlat	Pitopaikkana Lounaispuisto
1885	Puhelimet tulevat kaupunkiin	
1890	Fredriksonin lakkitehdas perustetaan	
1897	Päijänteen Purjehdusseura	
1897	Rautatien henkilöliikenne alkoi	Viralliset avajaiset 1.11.1897
	Jyväskylän-Haapamäen radalla	
1899	Kunnallis-kaupungintalo valmistuu	

(Lähteet: Tommila 1970 ja 1972, JKA:n materiaali,
 Markkanen & Nygård 1989, Valtonen & Hämäläinen 2003)

TAULUKKO18
JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN KEHITTYMINEN 1900-2006

VUOSI	TAPAHTUMA	HUOMIOITA
1902	Kaupungin sähkölaitos perustetaan	
1910	Kaupungin vesilaitos perustetaan	
1912	Wilh. Schauman Faneeritehdas perustettiin	Tehdas siirtyi Säynätsaloon 1996
1912	Kesäyliopisto aloittaa toimintansa	
1913	Hippoksen ravirata valmistuu	
1918	Rautatieyhteys itään avautui	Yhteys Savon radalle
192	Valtion Kivääritehtaan perustaminen	Niin sanottu Tourulan tehdas
1925	Cygnauksen koulurakennus valmistui	
1934	Rautopohjan Tykkitehdas perustettiin	Valtion Tykkitehtaan lautakunta
1934	Kasvatusopillinen korkeakoulu aloittaa	
1936	Rautopohjan Tykkitehdas aloitti toimintansa	
1937	Kaupungin 100v juhlat,	Suuret messukilpailut Harjulla 7.7.1937
1951	Ensimmäiset Jyväskylän Suurajot	Mallina Monte Carlon ajot
1951	Korkeakoulun arkkitehtikilpailu	Kilpailun voitti Alvar Aalto "URBS"
1960	Keski-Suomen lääni perustettiin	
1965	Iso alueliitos	Keljonkangas ja Kuokkala liitetään kaupunkiin
1966	Korkeakoulusta Jyväskylän yliopisto	
1969	Ensimmäinen Jyväskylän Talvi	
1978	Jyväskylän-Jämsän rata avattiin	Junayhteydet kehittyivät merkittävästi
1980	Uusi kirjastotalo avataan	
1982	Teatteritalo ja jäähalli valmistuvat	Toteutuksesta syntyi "poliittinen konsensus"
1985	Valtakunnalliset Asuntomessut Jyväskylässä	Messualueena Kuokkalan Yrttisuon alue
1989	Jyväsjärven silta ja Rantaväylä valmistuivat	
1993	Jyväskylän ja Säynätsalon kuntaliitos	Liitoksesta järjestettiin kansanäänestys
1995	Kävelykatu avattiin	
1997	Länsi-Suomen lääni perustettiin	Syyskuussa 1996 iso kansalaisjuhla jäähallissa KS läänin puolustamiseksi
1999	Jyväskylä Paviljonki valmistui	Konsertti-, messu- ja näyttelytoiminta siirtyi kokonaan Hippokselta uuteen keskukseen
2000	Kaupunki menestyy imagonkehittäjänä	Taloustutkimus Oy
2002	Matkakeskus valmistui	Linja-autot ja junat samaan kompleksiiin
2005	Jyväskylä-Kirri moottoritie valmistuu	Avauksen suorittaa ministeri Susanna Huovinen
2006	Neuvottelut Korpilahden kuntaliitoksesta	Kuntien palvelurakenteen puitelaki valmisteilla

(Lähteet: Tommila 1970 ja 1972, JKA:n materiaali ja Jyväskylän kaupunki 2005a)

TAULUKKO 19:
YHTEISKUNTAPOLIITTINEN KEHITYS
ISO-BRITANNIASSA JA SUOMESSA
1800-LUVULTA ALKAEN

KEHITYS/TAPAHTUMA ISO- BRITANNIASSA	VUODET		KEHITYS/TAPAHTUMA SUOMESSA
Teollinen vallankumous käynnistyy	1800	1809	Säätyvaltiopäivät Porvoossa
Vilkas kanavien rakentamisen kausi	1810	1815-	Keskusvirastoja Helsinkiin
Stockton & Darlington rautatieyhteys	1825	1827	Yliopisto Turusta Helsinkiin
The Poor Law/Laki köyhäinhoidosta	1838	1837	Jyväskylän kaupunki perustetaan
1. Osuuskauppa perustetaan Rochdalessa	1844	1840	Suomalaisuus-aate nousee
Publig Health Bill / Julkinen terveydenhuolto	1848	1849	Kalevala julkaistaan
Lontoon Maailmannäyttely	1851	1855	Keisari Aleksanteri II valtaan
Krimin sota	1852-	1856	Oolannin sota
Uusi raudanvalmistusmenetelmä (Bessemer)	1856	1856	Saimaan kanava rakennetaan
The Royal Comission/Kuninkaallinen kom.	1858	1862	Rautatie Helsingistä Riihimäelle valmistuu
Englannin jalkapalloliitto perustetaan, FA	1863	1863	Suomenkielinen Seminaari Jyväskylään
Valtion rooli koulutuksessa	1874	1865	Kansakoulujen perustaminen sallitaan
		1873	Asevelvollisuuslaki
		1889	Rikoslaki
The River Pollution Prevention Act. Säädös jokien saastuttamisen ehkäisem.	1876	1899	Työväenpuolue perustetaan
Idea puutarhakaupungeista	1898	1904	Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta
1. Town Planning Committee	1909	1905	Suurlakko
1. Kaupunkisuunnittelun komitea		1906	Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus
The Carden Cities and Towns Planning Assosiation / Puutarhakaupunkien yhdistys	1909	1917	Vapaus - kansalaissota
Minstry of Transport and Health	1919	1919	Painovapauslaki
The Law of Town Planning/Laki kaup. suun.	1919	1919	Suomi itsenäistyy
		1920	Vilkas puutalokaupunkien rakentaminen
		1922	Uskonnonvapauslaki
Kaupunkisuunnittelulaki uusittiin	1931	1924	Laki kunnallisen jaotuksen muuttamisesta
The Committee of National Parks/ Kansallispuistojen komitea	1936	1932	Asemakaavalaki
Trunk of Roads/Maanteiden luokittelu	1936	1937	Cajanderin 1. ns. "puna-multahallitus"
1936	1938	Laki väestönlaskennasta	
War Ministry/Sotaministeriö	1939	1939	Talvisota 30.11 - 15.3.1940
The Ministry of Town and Country Planning	1944	1944	Suomi irrottautuu suursodasta
2. maailmansota päättyy	1945	1945	Lapin sota, saksalaiset karkotetaan
Pariisin rauhansopimus allekirjoitetaan	1947	1948	Suomen ja Neuvostoliiton YYA-sopimus
United Nations, UN founded	1948	1948	Yhdistyneet kansakunnat perustetaan
Kuningatar Elisabeth II valtaan	1952	1952	Helsingin Olympialaiset
Suezin kriisi	1956	1956	Suomalaiset osallistuvat YK:n toim. Suezilla
		1956	Suurlakko
European Free Trade Assosiation fouded	1961	1961	EFTA-perustetaan (Iso-Brit. ja Suomi jäseniksi)
Euroopan turvallisuus ja yhteistyö-	1975	1975	konferenssi pidetään Helsingissä
Iso-Britannia liittyy Euroopan Unioniin	1973	1994	Suomi liittyy Euroopan Unioniin

(Lähteet: Abercrombie 1933, Andersson 1993, Cherry 1996, Salokorpi 1965, 1971)